Italia claruerunt, in linguam Græcam transferendi; cupiens videlicet utilem animæ fructum ex ipsis provenientem abundanter cunctis elargiri. Hoc igitur ad finem deducens, thesaurum quidem indeficientem iis qui studiose libros illos legerint reliquit; sibi vero repositam fidelibus et prudentibus dispensatoribus mercedem acquisivit. Subjectorum autem librorum capita sunt hujusmodi.

A εἰς τὴν Ἑλλάδα μεταφράσαι γλῶτταν· ἀφθόνως πᾶσιν θέλων παρέχειν τὸν ἐξ αὐτῶν ποριζόμενον ψυχικὸν πλοῦτον. Τοῦτο οὖν εἰς πέρας ἀγαγών, θησαυρὸν μὲν ἀνέκλειπτον τοῖς πόθῳ ἐντυγχάνουσιν κατέλιπε, ἑαυτῷ δὲ τὸν ἀποκείμενον μισθὸν τῶν πιστῶν καὶ φρονίμων οἰκονόμων περιεποιήσατο. (a) Τῶν δὲ ὑποτεταγμένων βίβλων εἰσὶν τὰ κεφάλαια οὕτως.

(a) Quæ sequuntur desunt in Colb.

Nota. Hic, in editione Benedictina evolvitur Græco-latina series elenchorum capitum, qua nos consulto caremus, quippe quod iidem elenchi singulis capitibus præfixi legantur. Edit.

SANCTI GREGORII PAPÆ

DIALOGORUM LIBRI IV,

DE VITA ET MIRACULIS (a) PATRUM ITALICORUM ET DE ÆTERNITATE ANIMARUM

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΥ (b) ΠΑΠΑ ΤΗΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΑΣ ΡΩΜΗΣ

(c) ΔΙΑΛΟΓΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ.

ΠΡΟΣ ΠΕΤΡΟΝ, (d) ΔΙΑΚΟΝΟΝ,

Περὶ πολιτείας διαφόρων πατέρων τῶν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ διαλαμψάντων.

LIBER PRIMUS.

149 Quadam die nimiis quorundam sæcularium tumultibus depressus, quibus in suis negotiis plerumque cogimur solvere etiam quod nos certum est non debere, secretum locum petii amicum (e) mœroris, ubi omne quod de mea mihi occupatione displicebat, se patenter ostenderet, et cuncta quæ infligere dolorem consueverant, congesta ante oculos licenter venirent. Ibi itaque cum afflictus valde et diu tacitus sederem, dilectissimus filius meus Petrus diaconus adfuit, mihi a primævo juventutis flore amicitiis familiariter obstrictus, atque ad sacri verbi indagationem socius. Qui gravi exeoqui cordis languore me intuens, ait : Nunquidnam novi tibi aliquid accidit, quod plus te solito mœror tenet? Cui, inquam : Mœror, Petre, quem quotidie patior, et semper mihi per usum vetus est, et semper per augmentum novus (f). Infelix quippe animus meus occupationis suæ pulsatus vulnere, meminit qualis aliquando in monasterio fuit; **152**

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

150 Μίᾳ τῶν ἡμερῶν σφοδραῖς τισιν ἀνάγκαις κοσμικαῖς βαρηθεὶς ἐξ ὧν ἐν ταῖς αὐταῖς πραγματείαις ἐκλύεσθαι ἐκ παντὸς ἀναγκαζόμεθα, ὅπερ τοῦτο ἐν ἡμῖν τὸ σύνολον εἶναι οὐκ ὀφείλει, ᾐτησάμην ἐμαυτῷ ἡσυχάζοντά τινα τόπον φίλον τῆς λύπης, ἐν ᾧ τόπῳ ἅπαντα τὰ τῇ ἐμῇ ἀπαρέσκοντα φροντίδι, αὐτά μοι φανερῶς ἐπεδεικνύοντο, καὶ πάντα ἃ τὸν πόνον ἐκθλίβειν εἰώθασιν, ἐνώπιον τῶν ἐμῶν ὀφθαλμῶν εὐκόλως παρίσταντο. Ἐκεῖ τοίνυν καθεζομένου μου, πάνυ τεθλιμμένου καὶ ἡσυχάζοντος, ὁ ἀγαπητός μου υἱὸς Πέτρος ὁ διάκονος παρέστη μοι, ὅς τις καὶ ἐκ πρώτου καιροῦ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ τῆς νεότητος ἄνθει, γνησίως ἐν τῷ τῆς φιλίας (g) δεσμῷ συνηρμόσθη μοι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τῶν ἱερῶν λόγων διατυπώσει κοινωνός μοι γεγονώς, ὅς τις θεασάμενός με σφοδρῶς τῷ τῆς καρδίας νοσήματι συγκαιόμενον, ἔφη· Μήτοι γενέον τι συνέβη, ὅτι πλειοτέρα σε τοῦ ἔθους λύπη, ὡς ὁρῶ, κατέχει; ᾧ τινι ἀποκριθείς, εἶπον. Ἡ λύπη, Πέτρε, ἥνπερ καθ' ἡμέραν ὑπομένω, τῶ μὲν ἔθει παλαιὰ

(a) Ita pler. Codd. Abest tamen *Italicorum*, a Gemet, et Aud. Sanctus Gregorius satis innuit sibi propositum esse de Patribus Italicis loqui. Consule præfat. Porro per Patres intelligendi sunt *majores*, seu sancti, superioris ætatis. Non igitur solos hic designat monachos, eo sensu quo dicitur, *Vita Patrum*. Quanquam soleat S. Doctor monachos *Patres* appellare (*Vide l.* IV, *olim* III, *epist.* 46, *al.* 44), et veteres monachos, *abbates*, hoc est *Patres*, nuncupatos legamus.

(b) Abest καὶ ἀποστολικοῦ a Mss. Colb.

(c) Seg. διάλογος.

(d) Mss. ἀρχιδιάκονον. Infra diaconus simpliciter nuncupatur, tam in textu Lat. quam in translatione Græca.

(e) Germ., *mœrori*. Gemet., *mœrori meo*.

(f) Iste locus usque ad verba hæc, *quem reliqui*, exscriptus est a Beda, l. II Hist., cap. 1, et a Paulo Diac., in sancti Greg. Vita. Similia scribit sanctus Doctor in præf. Moral. ad Leandrum, et in epist. 4, 5, 6, etc., lib. I.

(g) Reg. δεσμῷ. Colb. convenit cum Editis, qui θεσμῷ præferunt.

ἐστι, διὰ δὲ προσθήκης νεάζει. (a) Ταλαιπωρεῖ τοίνυν ἡ ψυχή μου τῇ ἑαυτῆς ἀσχολίᾳ, νυσσομένη τῷ τραύματι. Μνημονεύει γὰρ ὁποία ποτὲ ἐν τῷ μοναστηρίῳ **151** ὑπῆρχε· πῶς αὐτῇ πάντα τὰ μὴ ἀνήκοντα ὑπέκειτο· πόσων πραγμάτων τῶν ἐν τῷ βίῳ κυλιομένων ὑπερανέστηκεν, ἢ τις οὐδὲν ἕτερον εἰ μὴ τὰ οὐράνια μεριμνᾷν εἴωθεν· κρατουμένη γὰρ τῷ σώματι τὰ τῆς σαρκὸς κλεῖθρα, τῇ θεωρίᾳ ὑπερέβαινε· διὸ καὶ τὸν θάνατον, τὸν πᾶσι φοβερὸν ὑπάρχοντα, ὥσπερ εἴσοδον ζωῆς καὶ τοῦ καμάτου αὐτῆς ἀμοιβὴν ἠγάπα." Ητις νῦν προφάσει ποιμαντικῆς μερίμνης, κοσμικῶν ἀνθρώπων πράγμασιν ὑποπίπτει, (b) καὶ μετὰ τοσοῦτον ὡραῖον τῆς ἀϊδιότητος αὐτῆς κάλλος, γηΐνης πράξεως τῷ κονιορτῷ * συνοζένει. Ἡνίκα γὰρ ἑαυτὴν διὰ συγκατάβασιν πολλῶν εἰς τὰ ἔξωθεν σκορπίζει, ὅτε τοῖς ἔνδον ἐπινεύσει, πρὸς ταῦτα πόῤῥωθεν (c) δραμοῦσα, ἐλαχίστη ὑποστρέφει. Κατανοῦ τοιγαροῦν τί ὑποφέρω, καὶ τί ἀπεβαλόμην. Ἐν ὅσῳ δὲ ἀφορῶ εἰς ὃ ἀπώλεσα, γίνεται τοῦτο βαρύτερον ὅπερ βαστάζω. Ἰδοὺ γὰρ μεγίστης θαλάττης τοῖς κύμασι δονοῦμαι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ πλοίῳ τοῦ νοὸς, σφοδροτάτης ἀνάγκης τῷ κλύδονι προσαράσσομαι. Καὶ ἐν ὅσῳ τῆς πρώτης ζωῆς μνημονεύω, ὥσπερ εἰς τὰ ὄπίσω τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπενέγκας, θεώμενος τὸν λιμένα ὅθεν ἐξῆλθον, ἀναστενάζω. Ὅπερ μοι καὶ ἔστιν ἀκμὴν βαρύτερον, ὅτι ἐν ὅσῳ τοῖς ἀμετρήτοις κύμασι πεφυρμένος φέρομαι, μόλις λοιπὸν τὸν λιμένα σεάσασθαι δύναμαι, ὅνπερ κατέλιπον· τοιαῦταί γὰρ αἱ συμφοραὶ τοῦ νοὸς ὑπάρχουσι, πρῶτον μὲν ἀπολέσαι τὸ καλὸν, ὅπερ κατέχει, μνημονεύειν δὲ ὅπερ ἀπώλεσεν· ὅτε δὲ μήκοθεν ἀποστῇ, καὶ αὐτοῦ οὗπερ ἀπώλεσεν ἀγαθοῦ ἐπιλανθάνεται· γίνεται δὲ ὅπως μετέπειτα μήτε ἐπὶ μνήμης θεάσηται, ὅπερ πρότερον διὰ πράξεως ἐκράτει. Ὅθεν τοῦτο ἀληθὲς ὑπάρχει ὃ προεθέμην, ὅτι ἡνίκα μήκοθεν πλέομεν, οὐδὲ τὸν λιμένα λοιπὸν τῆς ἡσυχίας, ὃν κατελίπομεν, θεωροῦμεν. Ἀεὶ οὖν ἀληθῶς εἰς προσθήκην τοῦ ἐμοῦ πόνου προστίθεται ἡ ζωὴ τῶν καταλειψάντων τὸν παρόντα κόσμον ὅλῃ τῇ διαθέσει, καὶ εἰς ὕψος ἀγγελικῆς πολιτείας ἀναδραμόντων, ὧν ἐπὶ μνήμης τὸ ὕψος τοῦ βίου φέρων, πόσον ἐγὼ ἐν τοῖς κατωτάτοις κεῖμαι, ἐπιγινώσκω· ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι τῷ ἑαυτῶν κτίστῃ ἐν τῇ ἡσύχῳ ζωῇ εὑηρέστησαν· ἵνα μὴ δι' ἀνθρωπίνων πράξεων ἐκ τοῦ νεάζοντος λογισμοῦ παλαιωθῶσι, τούτους οὖν ὁ παντοδύναμος Θεὸς ταῖς τοῦ κόσμου τούτου φροντίσιν οὐ συνεχώρησεν δεσμευθῆναι. Ὅθεν λοιπὸν τὰ προελθόντα προθύμως ἐκτίθημι, διὰ τῆς ἐρωτήσεως καὶ ἀποκρίσεως, καὶ τῆς τῶν ὀνομάτων διαγνώσεως.

A quomodo ei labentia cuncta subter erant; quantum rebus omnibus quæ volvuntur eminebat; quod nulla nisi cœlestia cogitare consueverat; quod etiam retentus corpore, ipsa jam carnis claustra contemplatione transibat; quod mortem quoque, quæ pœne cunctis pœna est, videlicet ut ingressum vitæ et laboris sui præmium amabat. At nunc ex occasione curæ pastoralis sæcularium hominum negotia patitur, et post tam pulchram quietis suæ speciem, terreni actus pulvere fœdatur. Cumque se pro condescensione multorum ad exteriora sparserit, etiam cum interiora appetit, ad hæc procul dubio minor redit. Perpendo itaque quid tolero, perpendo quod amisi. Dumque intueor illud quod perdidi, fit hoc gravius quod porto. Ecce etenim nunc magni maris fluctibus B quatior, atque in navi mentis tempestatis validæ procellis illidor. Et cum prioris vitæ recolo, quasi post tergum ductis oculis viso littore suspiro. Quodque adhuc gravius est, dum immensis fluctibus turbatus feror, vix jam portum videre valeo quem reliqui, quia et ita sunt casus mentis, ut prius quidem perdat bonum quod tenet (g), si tamen se perdidisse meminerit; cumque longius recesserit, etiam boni ipsius quod perdiderat obliviscatur; fitque ut post neque per memoriam videat, quod prius per actionem tenebat. Unde hoc agitur quod præmisi, quia cum navigamus longius, jam nec portum quietis quem reliquimus videmus. Nonnunquam vero in augmentum mei doloris adjungitur, quod quorumdam vita qui præsens sæculum tota mente reliquerunt, mihi C ad memoriam revocatur. Quorum dum culmen aspicio, quantum ipse in infimis jaceam agnosco; quorum plurimi Conditori suo in secretiori vita placuerunt, qui ne per humanos actus a novitate mentis veterascerent, eos omnipotens Deus hujus mundi laboribus noluit occupari. Sed jam quæ prolata sunt, melius insinuo, si ea quæ per inquisitionem ac responsionem (h) dicta sunt, sola nominum prænotatione distinguo.

ΠΕΤΡ. Οὐ πάνυ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τινῶν τὴν πολιτείαν δυνάμεσι (d) διαλάμψασαν διέγνων· ἐκ τίνων τοίνυν τῇ μιμήσει (e) ἀνάπτῃ ἀγνοῶ. Καλοὺς μὲν οὖν ἀνθρώπους εν τῇ γῇ ταύτῃ γεγονέναι οὐκ ἀπιστῶ, σημεῖα δὲ καὶ D δυνάμεις παρ' αὐτῶν (f) οὐδαμῶς γεγονέναι ὑπολαμβάνω. Εἰ δὲ καὶ εἰσὶ μέχρι τοῦ παρόντος σιγῇ καλυπτόμενα, μὴ ἀγνοήσωμεν, ἅπερ γεγονότα ὑπάρχουσιν.

PETR. Non valde in Italia aliquorum vitam virtutibus fulsisse cognovi; ex quorum igitur comparatione accenderis ignoro. Et quidem bonos viros in hac terra fuisse non dubito, signa tamen atque virtutes aut ab eis nequaquam facta existimo, aut ita sunt hactenus silentio suppressa, ut utrumne sint facta nesciamus.

ΓΡΗΓΟΡ. Ἐὰν μόνα, Πέτρε, τὰ περὶ τῶν τελείων καὶ δοκίμων ἀνδρῶν ἀναγγείλω, ἅπερ ἐγὼ μόνος τὸ ἀνθρωπάριον, διά τε καλῶν καὶ πιστῶν ἀνθρώπων μαρτυρούντων

GREGOR. Si sola, Petre, referam, quæ de perfectis probatisque viris unus ego homuncio, vel bonis ac fidelibus viris attestantibus, agnovi, vel per memet-

(a) Reg. ταλαιπωρία τοίνυν ἡ ψυχή μου συνέχεται, τῆς ἑαυτοῦ ἀσχολίᾳ, νυσσομένη τῷ, etc. Colb., νυσσομένη τῷ πράγματι.

(b) Reg. καὶ μετὰ τὸ ὡραῖον κάλλος αὐτῆς τῆς ἀϊδιότητος τῷ κονιορτῷ τῆς γηΐνης πράξεως συνοζένει, etc.

(c) Reg. et Colb., δειλιῶσα.

(d) Ita Mss. cum in Vulgatis legatur διαλαμψάντων, quod minus respondet Latino textui.

(e) Excusi, ἀνάπτεται, deficiente sensu.

(f) Reg., ἀληθῶς γενήσθαι.

(g) Fortasse legendum, *sic tamen ut se perdidisse*, etc., ad quod valde alludit versio Græca. In omnibus tamen Mss. habetur *si tamen se*.

(h) Ita Mss., ubi Editi habent, *dicenda sunt*.

ipsum didici ; dies, ut opinor, ante quam sermo, cessabit.

Petr. Vellem quærenti mihi de eis aliqua narrares. Neque pro hac re interrumpere expositionis studium grave videatur, quia non dispar ædificatio oritur ex memoria virtutum. In expositione quippe qualiter invenienda atque tenenda sit virtus, agnoscitur ; in narratione vero signorum cognoscimus inventa ac retenta qualiter declaretur. Et sunt nonnulli, quos ad amorem patriæ cœlestis plus exempla, quam prædicamenta **153** succendunt. Fit vero plerumque audientis animo duplex adjutorium in exemplis Patrum, quia si ad amorem venturæ vitæ ex præcedentium comparatione accenditur, etiam si se esse aliquid existimat, dum meliora de aliis cognoverit, humiliatur (*Eadem leg., hom.* 38 *et* 39 *in Evang.*).

Gregor. Ea quæ mihi sunt virorum venerabilium narratione comperta, incunctanter narro sacræ auctoritatis exemplo, cum mihi luce clarius constet(*a*) quia Marcus et Lucas Evangelium quod scripserunt, non visu, sed auditu didicerunt. Sed ut dubitationis occasionem legentibus subtraham, per singula quæ describo, quibus hæc auctoribus mihi comperta sint manifesto. Hoc vero scire te cupio, quia in quibusdam sensum solummodo, in quibusdam vero et verba cum sensu teneo ; quia si de personis omnibus ipsa specialiter verba tenere voluissem, hæc rusticano usu prolata stylus scribentis non apte susciperet. Seniorum valde venerabilium didici relatione quod narro.

CAPUT PRIMUM.

(*b*) *De Honorato abbate monasterii Fundensis.*

(*c*) Venantii quondam patricii in (*d*) Samnii partibus villa fuit, in qua colonus ejus filium Honoratum nomine habuit (*Martyrolog.*, 16 *Jan.*), qui ab annis puerilibus ad amorem cœlestis patriæ per abstinentiam exarsit. Cumque magna conversatione polleret, seque jam ab otioso quoque sermone restringeret, multumque, ut præfatus sum, per abstinentiam carnem domaret, die quadam parentes ejus vicinis suis convivium fecerunt, in quo ad vescendum carnes paratæ sunt : quas dum ille ad esum contingere pro abstinentiæ amore recusaret, cœperunt eum parentes ejus irridere, ac dicere : Comede ; nunquid piscem in his montibus tibi allaturi sumus ? Illa vero in loco pisces audiri consueverant, non videri. Sed cum his sermonibus Honoratus irrideretur, repente in convivio aqua ad ministerium defuit; et cum situla lignea, sicut illic moris est, mancipium ad fontem perrexit.

(*a*) Eadem exempla profert Theodoretus in præfat. Hist. Relig.

(*b*) Hujus meminit Martyrol. Rom., die 16 Jan.

(*c*) Is esse videtur cujus encomium legitur apud Cassiod., l. IX, epist. 23.

(*d*) Mss. pler., *Samniæ*. Pratell. et Germ. hic habent *Samniæ*, et postea *Samnii*.

(*e*) Reg., μικρά.

(*f*) Mss., οὐρανίου πατρίδος πλειόνως τὰ ὑποδ... ἥπερ.

ἔμαθον, καὶ ὅσα δι' ἑαυτοῦ ἔγνων, ἐπιλείψει με, ὡς οἶμαι, διηγούμενον ὁ χρόνος.

ΠΕΤΡ. Δυσωπῶ, πανάγιε πάτερ, πάνυ ποθοῦντός μου, ἵνα τῆς περὶ αὐτῶν ἄρξῃ διηγήσεως, καὶ μὴ βαρεῖα νομισθῇ ἡ αἴτησις τοῦ διανοιγῆναι τὰ τῆς ὑποθέσεως· οὐ γὰρ (*e*) μετρία οἰκοδομὴ ἀνατέλλει ἐκ τῆς μνήμης τῶν δυνάμεων. Ἐν γὰρ τῇ διαθέσει, τὸ, πῶς εὑρίσκεται καὶ κρατεῖται ἡ δύναμις, διαγινώσκεται· ἐν δὲ τῇ ἐξηγήσει τῶν σημείων εὑρεθεῖσα καὶ κρατηθεῖσα λαμπρύνεται. Εἰσὶ γὰρ πλεῖστοι, οὓς ἐν τῷ πόθῳ τῆς (*f*) ἐπουρανίου βασιλείας πλείονα τὰ ὑποδείγματα μᾶλλον, ἤπερ **154** τὰ κηρύγματα διεγείρουσι. Γίνεται δὲ ἐν τῇ τοῦ ἀκουοντος ψυχῇ διπλῆ βοήθεια τὰ τῶν πατέρων ὑποδείγματα· ὅτι καὶ εἰς τὸν πόθον τῆς μελλούσης ζωῆς ἐκ τῆς τῶν προλαβόντων μιμήσεως θερμότερος γίνεται, καὶ ἐὰν ἑαυτὸν εἶναί τι νομίζῃ, ἐν ὅσῳ περὶ ἑτέρων κρείττονα (*g*) διαγνῷ, ταπεινοῦται.

ΓΡΗΓΟΡ. Ἅπερ μοι ὑπάρχουσι, παρὰ ἀνδρῶν εὐσεβῶν διηγηθέντα, ἐκεῖνα κἀγὼ ἐν ἐμφανεστάτῃ διηγήσει ἐκτίθημι, ἱερᾶς ἀρχηγίας τῷ ὑποδείγματι ἑπομένος, καθὼς μοι δυνατὸν ὑπάρχει. Μάρκος γὰρ καὶ Λουκᾶς, ἅπερ συνεγράψαντο εὐαγγέλια, οὐχὶ τῇ θέᾳ, ἀλλὰ τῇ ἀκοῇ μεμαθήκασιν. Ὅμως, ἵνα τῆς ἀπιστίας τὴν ὑπόθεσιν ἐκ τῶν ἀναγινωσκόντων (*h*) παρεπάρω, περὶ ἑκάστου ὧνπερ γράφω, παρὰ τίνων μοι εἰσι διηγηθέντα φανεροποιήσω. Τοῦτο δὲ ἀληθῶς γινώσκειν σε βούλομαι, ὅτι ἔν τισι τὸν νοῦν μόνον, ἔν τισι δὲ καὶ ῥήματα σὺν τῷ νοῒ κρατῶ· ἱκάνειν γὰρ ἤθελον προσωπικῶς ἁπάντων αὐτῶν τὴν ὡραιότητα τῶν λόγων κρατῆσαι, ταῦτα τῇ ἰδιωτίᾳ μου προβληθέντα ὁ κάλαμος τοῦ γραφέως οὐ προσφόρως ὑπεδέχετο. Παρὰ πρεσβυτῶν οὖν σφόδρα σεμνοτάτων τὴν διήγησιν, ἣν ἀφηγοῦμαι, μεμάθηκα.

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Περὶ Ὀνωράτου ἡγουμένου μονῆς τῆς ἐπιλεγομένης Φούνδης.

Βενεντίου τοῦ τηνικαῦτα πατρικίου ἐν τοῖς τῆς Σαμνίας χώρας μέρεσι χωρίον ὑπῆρχεν, ἐν ᾧ γεωργὸς αὐτοῦ υἱὸν ἔσχει, ὀνόματι Ὀνωρᾶτον, ὅς τις ἐκ νηπίας αὐτοῦ ἡλικίας, εἰς τὸν πόθον τῆς οὐρανίου (*i*) πατρίδος δι' ἐγκρατείας ἐξεκαύθη. Ἐν τῇ τοιαύτῃ οὖν ἀγνῇ ἀναστροφῇ πρηκόπτων, ἑαυτὸν λοιπὸν καὶ ἀπὸ ἀκαίρου λόγου ἀνέστελλεν, ἱκανῶς δὲ, καθὼς προεῖπον, δι' ἐγκρατείας τὴν σάρκα ἐδάμαζεν· ὅθεν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ οἱ τούτου γονεῖς τοῖς γείτοσιν αὐτῶν συμπόσιον ἐποιήσαντο, ἐν ᾧ εἰς βρῶσιν (*j*) κρέα παρετέθησαν, ἅπερ αὐτὸς φαγεῖν ἢ ἅψασθαι παντελῶς ἀπετρέπετο, διὰ τὸν τῆς ἐγκρατείας πόθον. Ἤρξαντο οὖν οἱ γονεῖς αὐτοῦ ἐμπαίζειν αὐτῷ καὶ λέγειν· Φάγε· μὴ γὰρ ἰχθύν σοι ἐν τούτοις (*k*) τοῖς ὄρεσιν ἔχομεν παραθεῖναι, Ἐν ἐκείνῳ δὲ τῷ τόπῳ, ἰχθὺς μὲν ἠκούετο, οὐδαμῶς δὲ εὑρισκόμενος ἐθεωρεῖτο. Ἐν ὅσῳ δὲ τούτοις τοῖς ῥήμασιν ὁ Ὀνωρᾶτος ἐνεπαίζετο, ὕδωρ εἰς τὴν τοῦ συμποσίου ὑπουργίαν παρέλλειψε· καὶ (*l*) μετὰ σίτλας ξυλίνης, καθὼς αὐ-

Reg. habet, ὑπὲρ. Editi, εἴπερ.

(*g*) Colb., διέγνω.

(*h*) Reg., ἐπάρω.

(*i*) Reg., βασιλείας et paulo post, ἀγνείᾳ καὶ ἀναστροφῇ. In Colb. tantum legitur, οὖν ἀναστροφῇ ; quod Latinum textum melius representat.

(*j*) Mss., κρέα.

(*k*) Reg., τοῖς μέρεσιν.

(*l*) Reg., σήτλας. Colb., σίκλας.

τόθι ἦθος ἐστὶν, τὸ ἀνὸράποδον εἰς τὴν πηγὴν ἀπῆλθε. Καὶ ἐν ὅσῳ ἤντλει τὸ ὕδωρ, ἰχθύς τις εἰς τὸ ἄντλημα εἰσῆλθεν. Ὑποστρέψας δὲ ὁ τὸ ὕδωρ κομίζων, πρὸ προσώπου τῶν ἀνακειμένων τὸν ἰχθὺν σὺν τῷ ὕδατι ἐξέχειν, ὅστις δι' ὅλης τῆς ἡμέρας εἰς βρῶσιν τῷ Ὀνωράτῳ αὐτ-ἀρκέσαι ἠδυνήθη. (a) Θαυμασάντων δὲ πάντων, ἐκεῖνος ὅλος ὁ τῶν γονέων ἐμπαιγμὸς ἔπαυσεν. Καὶ τὴν τοῦ Ὀνωράτου ἐγκράτειαν ἦρξατο σέβεσθαι, ἥνπερ κατεγέλων τὸ πρότερον· οὕτως οὖν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐμπαιγμοῦ τὴν ὕβριν ὁ ἰχθυς τοῦ ὄρους ἀπήλειψεν. Προκόψαντος δὲ αὐτοῦ (b) μεγίσταις δυνάμεσι, παρὰ τοῦ προλεχθέντος αὐτοῦ κυρίου ἐλευθερίας ἔτυχε, καὶ εἰς ἐκεῖνον τὸ τόπον τὸν Φούνδης λεγόμενον μοναστήριον ᾠκοδόμησεν, ἐν ᾧ διακοσίων λοιπὸν μοναχῶν πατὴρ γέγονεν. Ἐκεῖ οὖν (c) ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἐν ἅπασιν **155** ὑποδείγματα θαυμασίας διαγωγῆς δέδωκεν. Ἐν μιᾷ οὖν ἡμέρᾳ ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὄρους, ἐν ᾧ τὸ μοναστήριον αὐτοῦ ἐν τῷ ὕψει διάκειται, λίθος παμμεγέθης ἀπετμήθη, ὅς τις διὰ τῆς αὐτοῦ (d) καταγωγῆς ἐκ πλαγίου τοῦ ὄρους ἐλθὼν πτῶσιν τοῦ μοναστηρίου καὶ πάντων τῶν ἀδελφῶν ἀπώλειαν ἠπείλει· ὃν ὁ ἅγιος ἐκεῖνος ἀνὴρ ἄνωθεν ἐρχόμενον θεασάμενος, συχνῇ τῇ φωνῇ τὸ τοῦ Χριστοῦ ἐπικαλεσάμενος ὄνομα, καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐκτείνας, τὸν τύπον αὐτῷ τοῦ τιμίου σταυροῦ ἐπέθηκεν, καὶ παραχρῆμα ἐν τῷ τοῦ ὄρους κρημνῷ κατερχόμενον ἔστησε, καθὼς ὁ σπουδαῖος ἀνὴρ Λαυρέντιος λέγει. Τόπου δὲ μὴ ὑπάρχοντος ἐν ᾧ προσκολληθῆναι ὁ λίθος δυνήσηται, μέχρι τοῦ παρόντος παρὰ πᾶσι θεωρεῖται, πῶς ἀποσπασθεὶς ἐκ τοῦ ὄρους κρέμαται, ὃν ὁ ἅγιος τῇ τοῦ Χριστοῦ δυνάμει ἔστησεν.

A Dumque hauriret aquam,(f) piscis situlam intravit. Reversumque mancipium ante ora discumbentium piscem cum aqua fudit, qui ad totius diei victum potuisset Honorato sufficere. Mirati omnes, totaque illa parentum irrisio cessavit. Cœpere namque in Honorato venerari abstinentiam, quam ante deridebant; sicque a Dei homine irrisionis detersit opprobria piscis(g) de monte. Qui cum magnis virtutibus crescerel, a prædicto domino suo libertate donatus est, atquè in eo loco (h) qui Fundis dicitur, monasterium construxit, in quo ducentorum ferme monachorum Pater exstitit, ibique vita illius circumquaque **156** exempla eximiæ conversationis dedit. Nam quadam die ex eo monte qui ejus monasterio in excelso prominet ingentis saxi moles erupta est, quæ per devexum montis latus veniens, totius ruinam cellæ, B omniumque fratrum interitum minabatur. Quam cum venientem desuper vir sanctus vidisset, frequenti voce nomen Christi invocans, extensa mox dextera signum ei crucis opposuit, eamque in ipso devexi montis latere cadentem fixit, sicut religiosus vir Laurentius perhibet. Et quia locus ei non fuerat quo inhærere potuisset, aspicitur ita ut hucusque montem cernentibus, casura pendere videatur.

ΠΕΤΡ. Πυνθάνομαι, τίμιε πάτερ, ὁ περιφανὴς οὗτος ἄνθρωπος, ὁ ἐν ὑστέρῳ διδάσκαλος μαθητῶν γεγονὼς, τὸ πρότερον ἔσχε διδάσκαλον;

Petr. Putamus, hic tam egregius vir, ut post magister discipulorum fieret, prius habuit magistrum?

ΓΡΗΓ. Οὐδαμῶς τοῦτον γεγονέναι τινὸς μαθητὴν ἀκήκοα· τοῦ δὲ ἁγίου πνεύματος τὸ δῶρον νόμῳ οὐ στενοῦται. Ὅμως ἔθος τῆς ὀρθῆς ἀναστροφῆς ὑπάρχει, ἵνα προϊστασθαί τις μὴ τολμήσῃ, ὃς τις ὑποτάσσεσθαι οὐ μεμάθηκε, μὴ δ' ὑπακοὴν τοῖς ὑποκειμένοις ἐπιτρέψαι, ἣν αὐτὸς ἐκ τῶν προηγουμένων ἐκτελέσαι οὐκ ἔγνωκεν. Εὑρίσκονται δέ τινες ἐκ τῆς τοῦ πνεύματος διδαχῆς ἔνδον διδασκόμενοι, κἂν ἔξωθεν αὐτοῖς ἀνθρωπίνης διδαχῆς ἐπιστήμη οὐκ ὑπάρχει, ἡ τοῦ ἔνδοθεν διδασκάλου σοφία οὐκ ἐκλείπει. Τοῦτο δὲ συμβαίνει εἰς τελείους ἄνδρας, ὧν ἡ τῆς ζωῆς ἐλευθερία, (e) ἐν τῷ ὑποδείγματι τῶν ἀσθενεστέρων καταπεσεῖν οὐ δύναται, ἵνα μή τις ἑαυτὸν ὁμοίως πνεύματος ἁγίου πεπληρωμένον εἶναι νομίσας, μαθητὴς ἀνθρώπου γενέσθαι παρακρούσηται, καὶ πλάνης διδάσκαλος γένηται. Νοῦς δὲ ὁ τοῦ θείου πεπληρωμένος πνεύματος ἐμφανέστατα ἔχει τὰ σημεῖα αὐτοῦ, ἃ τινά εἰσι δύναμις καὶ ταπεινοφροσύνη, ἅπερ ἐὰν ἀμφότερα ἐν ἑνὶ λογισμῷ ὁλοκλήρως συνέλθωσι σαφῶς τὴν μαρτυρίαν τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος παρουσίας φέρουσιν. Οὕτως οὖν Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς διδάσκαλον μὴ ἐσχηκέναι ἀναγινώσκεται· οὐδὲ γὰρ αὐτὴ ἡ Ἀλήθεια, ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, σω-

C Gregor. Nequaquam hunc fuisse cujusquam discipulum audivi, sed lege non constringitur sancti Spiritus donum. Usus quidem rectæ conversationis est, ut præesse non audeat, qui subesse non didicerit; nec obedientiam subjectis imperet, quam prælatis non novit exhibere. Sed tamen sunt nonnulli qui ita per magisterium Spiritus intrinsecus docentur, ut etsi eis exterius humani magisterii disciplina desit, magistri intimi censura non desit. Quorum tamen libertas vitæ ab infirmis in exemplum non est trahenda, ne dum se quisque similiter sancto Spiritu impletum præsumit, discipulus hominis esse despiciat, et magister erroris fiat. Mens autem quæ divino spiritu impletur, habet evidentissime (i) signa sua; virtutes scilicet et humilitatem, quæ si utraque perfecte in D una mente conveniunt, liquet quod de præsentia sancti Spiritus testimonium ferunt. Sic quippe etiam Joannes Baptista magistrum habuisse non legitur, neque ipsa Veritas quæ corporali præsentia apostolos docuit, eum corporaliter inter discipulos aggregavit; sed quem intrinsecus docebat, extrinsecus

(a) Excussi, θαυμάσοντες δὲ πάντες. Ita restituimus ex Mss. et ex grammaticæ legibus.

(b) Reg., ἐν θαύμασιν μεγίστοις καὶ παρα τῶν προλεχθέντων γονέων... ἐλευθερίας τυχὼν, εἰς ἐκεῖνον...

(c) Reg., Ἐν πᾶσι τῇ ζωῇ αὐτοῦ ὑποδείγματα θαυμαστῆς διαγωγῆς ὑπέδειξεν. Colb. habet, ἔδωκεν, pro δέδωκεν.

(d) Reg., καταβάσεως.

(e) Mss., ἐκ τῶν ὑποδειγμάτων.

(f) Plurima miracula ad commendandam abstinentiam facta referuntur. Simile pene lege apud Sulpicium Severum, dialogo 3, de virtutibus sancti Martini, c. 13. *Ad primum jactum reti permodico immanem esocem diaconus extraxit*, Martino, qui, etiam in feriis Paschalibus, a carnibus abstinebat, apponendum.

(g) Nonnulli Editi, *de fonte*.

(h) Gemet. et Pratel., *qui Flundis*. Fundi urbs est nunc episcopalis in Latio.

(i) Sic legendum ex Mss. non, *evidentissima signa sua*, ut ferunt Editi. Quam sententiam ad se trahunt

quasi in sua libertate reliquerat. Sic Moyses in eremo (a) edoctus mandatum ab angelo didicit (*Exod.* XXIII), quod per hominem non cognovit. Sed hæc, ut prædiximus, infirmis veneranda sunt, non imitanda.

ματικῇ παρουσίᾳ τοὺς ἀποστόλους διδάξας, τοῦτον σωματικῶς μεταξὺ αὐτῶν στνηθρόϊσεν· ἔνδοθεν δὲ μᾶλλον διδάσκων ἔξωθεν ἐν ἐλευθερίᾳ (e) κατέλιπεν· οὕτως Μωυσῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ ὑπὸ ἀγγέλου ὁδηγηθεὶς, ἐντολὴν μεμάθηκεν ἥνπερ δι' ἀνθρώπου οὐκ ἔγνω. Ταῦτα δὲ, καθὼς προείπαμεν, τοῖς ἀσθενέστερον διακειμένοις (f) σεβαστέα εἰσὶ, καὶ οὐ μιμητέα.

Petr. Placet quod dicis; sed peto ut mihi dicas si tantus hic Pater aliquem sui imitatorem discipulum reliquit.

ΠΕΤΡ. Ἀρέσκει δ' λέγεις· ἀλλ' αἰτῶ ἵνα μοι εἴπῃς, ἐὰν ὁ τοιοῦτος πατὴρ μιμητὴν ἑαυτοῦ τινα ἐκ τῶν μαθητῶν κατέλιπεν.

CAPUT II.

De Libertino præposito ejusdem monasterii (b).

Gregorius. Vir reverentissimus Libertinus, qui tempore Totilæ regis (c) Gothorum ejusdem Fundensis monasterii præpositus fuit, in discipulatu illius conversatus atque eruditus est. De quo quamvis virtutes multas plurimorum narratio certa vulgaverit, prædictus tamen Laurentius religiosus vir, qui nunc superest, 157 et ei ipso in tempore familiarissimus fuit, multa mihi dicere de illo consuevit, ex quibus quæ recolo, pauca narrabo.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Περὶ Λιβερτίνου (g) δευτεραρίου τῆς αὐτῆς μονῆς.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Ἀνήρ τις εὐλαβέστατος Λιβερτῖνος ὀνόματι, ἐν τοῖς χρόνοις Τοτίλα τοῦ ῥηγὸς, τοῦ αὐτοῦ Φουνδεσίνου μοναστηρίου δευτεράριος ὑπῆρχεν, ἐν τῇ παιδεύσει, καὶ μαθησίᾳ τοῦ ἁγίου τούτου ἀνδρὸς ἀναστραφείς. Περὶ οὗ πολλὰς δυνάμεις πολλῶν ἡ διήγησις ἀσφαλῶς ἀνήγγειλεν· μάλιστα δὲ ὁ προλεχθεὶς εὐλαβέστατος ἀνὴρ Λαυρέντιος, ὅς τις καὶ νῦν περίεστιν, ὅς καὶ αὐτῷ ἐκείνῳ (h) παῤῥησιαστικώτατος γέγονεν, πολλά μοι περὶ αὐτοῦ λέγειν εἴωθεν, ὅθεν ἐξ ὧν μέμνημαι ὀλίγα τινὰ διηγήσομαι.

In eadem provincia Samnii, quam supra memoravi, idem vir pro utilitate monasterii carpebat iter. Dumque Darida (d) Gothorum dux cum exercitu in loco eodem venisset, Dei servus ex caballo in quo sedebat, ab hominibus ejus projectus est. Qui jumenti perditi damnum libenter ferens, etiam flagellum quod tenebat, diripientibus obtulit, dicens: Tollite, ut habeatis qualiter hoc jumentum minare possitis; quibus dictis protinus se in orationem dedit. Cursu autem rapido prædicti ducis exercitus pervenit ad fluvium, nomine Vulturnum, ibique equos suos cœperunt singuli hastis tundere, et calcaribus cruentare; sed tamen equi verberibus cæsi, calcaribus cruentati, fatigari poterant, moveri non poterant; sicque aquam fluminis tangere quasi mortale præcipitium pertimescebant. Cumque diu cædendo sessores singuli fatigarentur, unus eorum intulit, quia ex culpa quam servo Dei in via fecerant, illa sui itineris dispendia tolerabant. Qui statim reversi, post se Libertinum reperiunt in oratione prostratrum. Cui cum dicerent: Surge, tolle caballum tuum; ille respondit: Ite cum bono, ego caballo opus non habeo. Descendentes vero, invitum eum in cabellum de quo deposuerant,

Ἐν τῇ προμνημονευθείσῃ τῆς Σαμνίας χώρας ὁ αὐτὸς εὐλαβέστατος ἀνὴρ Λιβερτῖνος διὰ τὴν τοῦ μοναστηρίου χρείαν ἐν ὁδῷ ἐβάδιζεν. Δαρδᾶς (i) γοῦν ὁ τῶν Γότθων κόμης, μετὰ στρατοῦ τῷ δούλῳ τοῦ Θεοῦ (j) ὑπάντησεν, καὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ τινες, τοῦτον ἐκ τοῦ ἵππου ἐν ᾧ ἐκαθέζετο κατεάξαντες, τὸν ἵππον ἀφείλαντο· ὅς τις προθύμως τὴν τοῦ ἀφαιρεθέντος ἵππου ζημίαν ὑπενέγκας, καὶ τὸ (k) φλαγέλλιον ὅπερ ἐκράτει, τούτοις δέδωκεν, εἰπών· Λάβετε, ἵνα ἔχητε πῶς τὸ κτῆνος τοῦτο ἐλάσαι. Τούτων δὲ ῥηθέντων εὐθέως ἑαυτὸν εἰς εὐχὴν δέδωκε. Δρόμῳ δὲ ταχυτάτῳ τοῦ προλεχθέντος ἄρχοντος ὁ στρατὸς τὸν ποταμὸν κατέλαβε τὸν λεγόμενον Βούλτουρνον (l) Ἤρξαντο οὖν ἕκαστος τὸν ἑαυτοῦ ἵππον τῇ τῆς ῥομφαίας (m) ἄστῃ τύπτειν, καὶ ταῖς πτερνιστήραις πλήττειν. Ἐπὶ πλείω δὲ οἱ ἵπποι τυπτόμενοι καὶ πληττόμενοι κόπον μὲν ὑπέμενον, κινηθῆναι δὲ οὐκ ἠδύναντο· οὕτω γὰρ τῷ ὕδατι τοῦ ποταμοῦ προσεγγίσαι ἐφοβοῦντο, καθάπερ κρημνῷ θανασίμῳ. Ὅτε δὲ ἐπὶ πολὺ τοὺς ἵππους ἐμαστίγωσαν, καὶ ἐξητόνησεν ἕκαστος, εἷς ἐξ αὐτῶν εἶπε· Διὰ τὸ πταῖσμα, ὅπερ ἐν τῇ ὁδῷ εἰς τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ πεποιήκαμεν, ταύτας τὰς προσβολὰς τῆς ὀδύνης ὑποφέρομεν. Οἵτινες παραυτὰ εἰς τὰ ὀπίσω (n) ὑποστρέψαντες, εὑρίσκουσι Λιβερτῖνον ἐν τῇ εὐχῇ κείμενον, ᾧτινι εἶπον·

heterodoxi, ut probent hominem certo debere credere non tantum se esse justum, verum etiam electum. Refelluntur autem a Theodoro Petreio Carthusiano Confession. Greg., l. II, c. 4, n. 7.

(a) Aud., Lyr., Prat., *eductus*. Gemet., *ductus*.

(b) Addit Gemet., *quomodo projectus de Caballo fuerit*.

(c) Abest *Gothorum* a tribus Carnot., Germ., Norm. et pler. In Græca vers. non legitur.

(d) Carnot., Longip. et primus Theod., *Goth. Comes*, ut in Græc. Alter Theod. habet *Goth. rex*.

(e) Mss., κατελειπεν.

(f) Iidem Cod., σαβασμιὰ εισι.

(g) Hoc est, qui secundas partes in monasterio obtinebat. Is autem vocatur *præpositus*, maxime in reg. S. P. Bened., c. 65. Quæ tamen hic de Libertino narrantur, œconomum potius quam præpositum videntur adumbrare. Forsitan utroque officio præpositi et cellerarii seu œconomi fungebatur Libertinus. In concilio Constantinop., sub Mena, act. 1, legitur, Φλαβιανὸς πρεσβύτερος καὶ δευτεράριος. Et infra, Ἀναστάσιος πρεσβύτερος καὶ δευτεράριος. Non repugnat hoc nomine designari etiam œconomum et cellerarium, qui secundus ab abbate dici potest; quia quemadmodum abbati spiritualia, ita cellerario temporalia credita sunt. Hinc in reg. S. P. Bened., cap. 31: *Cellerarius... omni congregationi sit sicut pater*.

(h) Colb. παρρησιώτατος. Reg. παραπλήσιος.

(i) Colb. οὖν.

(j) Vulgati ὑπαντήσας, contradicentibus mss. et repugnante sensu.

(k) Mss. φραγέλλιον.

(l) Iidem, ἦρξατο.

(m) Mss., ἄστῃ τύπτειν καὶ ταῖς πτερνιστῆσιν πλήττειν.

(n) Reg. στραφέντες.

Ἀνάστα, λαβὲ τὸν ἵππον σου. Ἐκεῖνος δὲ ἀπεκρίθη, λέγων· Ἀπέλθετε μετὰ καλοῦ, ἐγὼ χρείαν τοῦ ἵππου οὐκ ἔχω· Κατελθόντες δὲ μετὰ βίας, αὐτὸν εἰς τὸν ἵππον ὅθεν κατήγαγον ἐκούφικαν, καὶ παρευθὺς ἀνεχώρησαν. Ὄντινων οἱ ἵπποι τοσούτῳ δρόμῳ ἐκεῖνον τὸν ποταμὸν, ὅπερ πρότερον περάσαι οὐκ ἠδύναντο, παρῆλθον, ὡς ὅτε ὕδωρ παντελῶς οὐκ εἶχεν. (a) Οὕτω τοίνυν γέγονεν, ἵνα τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ ὁ ἵππος ἀποδοθεὶς, πάντες λοιπὸν ἀκόπως περάσωσιν.

A levaverunt, et protinus abscesserunt. Quorum equi tanto cursu illud quod prius non poterant transire flumen, transierunt, ac si ille fluminis alveus aquammine haberet. Sicque factum est ut cum servo Dei unus caballus suus redditur, omnes a singulis reciperentur.

Τῷ αὐτῷ τοίνυν καιρῷ ἐν τοῖς τῆς Καμπανίας μέρεσιν, ὁ Βουκελῖνος μετὰ Φράγκων ἦλθε. Φήμη οὖν ἐξῆλθεν, ὅτι ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ προλεχθέντος δούλου τοῦ Θεοῦ Ὀνωράτου πολλὰ χρήματα ἀπόκεινται. Εἰσελθόντες δὲ ἐν τῷ εὐκτηρίῳ οἱ Φράγκοι, ἤρξαντο μετὰ πλείστου θυμοῦ τὸν Λιβερτῖνον ἐπιζητεῖν, καὶ ἐξ ὀνόματος Λιβερτῖνον κράζειν· ἐκεῖνος δὲ ἐν τῇ εὐχῇ ἔκειτο ἠπλωμένος. Θαυμαστὸν γοῦν πρᾶγμα συνέβη· ζητοῦντες γὰρ αὐτὸν, καὶ (b) θυμομαχοῦντες οἱ Φράγκοι εἰσερχόμενοι μὲν ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, εἰς αὐτὸν (c) προσέκοπτον, θεωρῆσαι δὲ αὐτὸν οὐκ ἠδύναντο· οὕτως οὖν τῇ ἑαυτῶν τυφλώσει μαστιγωθέντες, ἐκ τοῦ μοναστηρίου (d) σάβουροι ἐξῆλθον.

Eodem quoque tempore in Campaniæ partibus Buccellinus (j) cum Francis venit. De monasterio vero præfati famuli Dei rumor exierat, quod pecunias multas haberet. Ingressi oratorium Franci, cœperunt sævientes Libertinum quærere, Libertinum clamare, ubi in oratione ille prostratus jacebat. Mira valde res : quærentes, sævientesque Franci, ingredientes in ipso impingebant, et ipsum videre non poterant ; sicque sua cœcitate frustrati, a monasterio sunt vacui regressi.

Ἐν ἄλλῳ τοίνυν καιρῷ, διὰ πρᾶγμα τοῦ μοναστηρίου κατὰ κέλευσιν τοῦ ἡγουμένου τοῦ κατὰ διαδοχὴν Ὀνωράτου τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ προχειρισθέντος ἐν Ῥαβέννῃ ἀπῆρχετο. Διὰ δὲ τὸν πόθον, ὃν εἶχε πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις ἐκεῖνον Ὀνωρᾶτον, ὅπου δή ποτε ὁ Λιβερτῖνος ἀπήρχετο, τὸ (e) καλίγιον αὐτοῦ ἐν τῷ ἑαυτοῦ κόλπῳ βαστάζειν εἴωθεν. Ἀπερχομένου δὲ αὐτοῦ ἐν Ῥαβέννῃ, ὡς εἴρηται, συνέβη γυναῖκά τινα τελευτήσαντος τοῦ υἱοῦ αὐτῆς τὸ σῶμα αὐτοῦ βαστάζειν, ἥ τις τοῦτον θεασαμένη, καὶ Θεοῦ δοῦλον αὐτὸν εἶναι πιστεύσασα, τῷ πόθῳ τοῦ τελευτήσαντος αὐτῆς υἱοῦ φλεγομένη, τὸν ἵππον αὐτοῦ ἐκ τοῦ (f) χαλιναρίου ἐκράτησε, καὶ μεθ' ὅρκου ἔφη μηδαμῶς αὐτὸν ἐᾶσαι ὑπογωρῆσαι, εἰ μὴ τὸν υἱὸν αὐτῆς ἀναστήσει. Ἐκεῖνος δὲ πεῖραν μὴ ἔχων τοιούτου θαύματος, ἐξέστη ἐπὶ τῷ ὅρκῳ **159** τῆς αἰτήσεως αὐτῆς· ὅθεν ἐκκλίναι ἐκ τῆς γυναικὸς ἠθέλησεν, ἀλλ' οὐδαμῶς ἠδυνήθη, (g) ἐκολλήθη γὰρ ψυχικῶς διὰ τῆς συμπαθείας. Κατανοῆσαι οὖν ἐστιν, ὁποῖον καὶ πόσον ἔνδοθεν εἶχεν ἄγῶνα. Πόλεμος γὰρ, ὡς οἶμαι, συνήπτετο τῆς ταπεινοφροσύνης τῆς αὐτοῦ πολιτείας πρὸς τὴν τῆς μητρὸς εὐσπλαγχνίαν. Φόβος δὲ καὶ πόνος (h) παρείποντο· φόβος, διὰ τὸ ἀσύνηθες τοῦ τοιούτου θαύματος· πόνος, ἵνα μὴ τῇ πληττομένῃ μητρὶ συμπαθήσῃ. Πρὸς δὲ μεγίστην τοῦ Θεοῦ δόξας ἐνίκησεν ἡ εὐσπλαγχνία. Οὐκ ἄν δὲ τοῦτο ὁ λογισμὸς κατισχύσαι δυνατὸς ἐγεγόνει, εἰ μὴ τῇ συμπαθείᾳ ὑπῆρχεν ἡττημένος. Κατελθὼν οὖν ἐκ τοῦ ἵππου, καὶ κλίνας γόνυ, εἰς τὸν οὐρανὸν τὰς χεῖρας ἐξέτεινεν, (i) καὶ ἐξενέγκας ἐκ τοῦ κόλπου αὐτοῦ, ὃ ἐπεφέρετο καλίγιον, ἐπάνω τοῦ στήθους τοῦ τεθνεῶτος παιδίου ἔθηκεν. Εὐχομένου αὐτοῦ, ἡ ψυχὴ τοῦ παιδίου ἐν τῷ σώματι ὑπέστρεψε, καὶ παραχρῆμα ἀνέστη· κρατήσας δὲ αὐτοῦ τῆς χειρὸς τῇ κλαιούσῃ μητρὶ ζῶντα ἀποδέδωκε, καὶ οὕτως τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἣν ἤρξατο ἐπορεύθη.

Alio quoque tempore pro causa monasterii, abbatis jussu, qui Honorato ejus magistro successerat, Ravennam pergebat. Pro amore vero ejusdem venerabilis Honorati, quocunque Libertinus ibat, ejus semper (k) caligulam in sinu portare consueverat. Itaque dum pergeret, accidit ut quædam mulier exstincti filii corpusculum ferret. Quæ dum servum Dei fuisset intuita, amore filii succensa, jumentum ejus per frenum tenuit, atque cum juramento dixit : Nullatenus recedes, nisi filium meum suscitaveris. At ille inusitatum habens tale miraculum, expavit petitionis illius juramentum : declinare **160** mulierem voluit, sed nequaquam prævalens, animo hæsit. Considerare libet quale quantumque in ejus pectore certamen fuerit. Ibi quippe pugnabat inter se humilitas conversationis, ac pietas matris : timor ne inusitata præsumeret, dolor ne orbatæ mulieri non subveniret. Sed ad majorem Dei gloriam vicit (l) pietas illud pectus virtutis, quod ideo fuit validum, quia devictum ; virtutis enim pectus non esset, si hoc pietas non vicisset. Itaque descendit, genua flexit, ad cœlum manus tetendit, caligulam de sinu protulit, et super exstincti pueri pectus posuit. Quo orante, anima pueri ad corpus rediit : quem manu comprehendit, ac flenti matri viventem reddidit, atque iter quod cœperat (m) peregit.

(a) Mss., τοῦτο τοίνον γέγονεν ἵνα τῷ δούλῳ... ἀποδοθῇ.
(b) Reg., ζυγομαχοῦντες.
(c) Mss., προέκοπτον.
(d) Reg., ἅπρακτοι. Vocem σάβουρος sæpissime usurpavit interpres, ut vacuum significaret. Vide infra, c. 7, et consule Glossar. Græcum Cangii, ubi vocem hanc derivari censet a *saburra* seu arena, qua sola si naves onerentur, vacuæ dicuntur.
(e) Reg., καλήγιον. Infra tamen habet καλύγιον. Colb., καλλήγιον.
(f) Mss., χαλινοῦ.
(g) Reg., ἐκολούθη. Fortasse, ἐκωλύθη.
(h) Reg., παρήπτοντο φόβος αὐτομολῆσαι διὰ τὸ, etc. Colb.. παρείποντο φόβος αὐτομολῆσαι, etc.
(i) Reg., ἐξενεγκών.
(j) Theudeberti regis Francorum dux, de quo lege Greg. Tur. l. III Hist. Franc., c. 32.
(k) Gemet., Aud. et Prat., *Calliculam*. Lyr., *galliculam*. Caligæ numerantur inter calceamenta aut vestimenta monachorum initio reg. sancti Pachomii et in prologo, nec non in reg. S. P. Benedicti, cap. 55. Lege Hieronymum in præf. ad reg. sancti Pachomii : *Nihil habent in cellulis* (Tabennenses) *præter psiathium..... baltheolum lineum, et caligas et baculum.* Primus Theod. habet *caligam*, secundus *ligulam*.
(l) Bigot., *pietas matris*.
(m) Lyr., Big., Prat., *pergit*.

PETR. Quidnam hoc esse dicimus? virtutem tanti miraculi Honorati egit meritum, an petitio Libertini?

GREGOR. In ostensione tam admirabilis signi cum fide feminæ virtus convenit utrorumque; atque ideo Libertinum existimo ista potuisse, quia plus didicerat de magistri, quam de sua virtute confidere. Cujus enim caligulam in pectore exstincti corpusculi posuit, ejus nimirum animam obtinere quod petebat æstimavit. Nam Elisæus quoque magistri pallium ferens, atque ad Jordanem veniens, percussit semel, et aquas minime divisit. Sed cum repente diceret: *Ubi est Deus Eliæ etiam nunc* (*IV Reg.* XIV)? percussit fluvium magistri pallio, ac iter inter aquas fecit. Perpendis, Petre, quantum in exhibendis virtutibus humilitas valet? Tunc exhibere magistri virtutem potuit, quando magistri nomen ad memoriam reduxit. Quia enim ad humilitatem sub magistro rediit, quod magister fecerat et ipse fecit.

PETR. Libet quod dicis; sed, quæso te, estne aliquid aliud quod adhuc de ipso ad nostram ædificationem narres?

GREGOR. Est plane, sed si sit qui velit imitari (*a*). Ego enim virtutem patientiæ signis et miraculis majorem credo. Quadam namque die is qui post venerabilis Honorati exitum monasterii regimen tenebat, contra eumdem venerabilem Libertinum gravi iracundia exarsit, ita ut (*b*) eum manibus cæderet. Et quia virgam qua eum ferire posset, minime invenit, comprehenso scabello suppedaneo, ei caput ac faciem tutudit, totumque illius vultum tumentem ac lividum reddidit: qui vehementer cæsus, ad stratum proprium tacitus recessit. Die vero altera erat pro utilitate monasterii (*c*) causa constituta. Expletis igitur hymnis matutinalibus, Libertinus ad lectum abbatis venit, orationem sibi humiliter petiit. Sciens vero ille quantum a cunctis honoraretur, quantumque diligeretur, pro injuria quam ei ingesserat, recedere eum a monasterio velle putabat, atque requisivit, dicens: Ubi vis ire? Cui ille respondit: Monasterii causa constituta est, Pater, quam declinare nequeo, quia hesterno die me hodie iturum promisi, illuc ire disposui. Tunc ille a fundo cordis considerans asperitatem et duritiam suam, humilitatem ac mansuetudinem Libertini, ex lecto **161** prosiliit, pedes Libertini tenuit, se pecasse, seque reum esse testatus est, qui tanto talique viro tam crudelem facere contumeliam præsumpsisset. At contra Libertinus sese in terram prosternens, ejusque pedibus provolutus, suæ culpæ, non illius sævitiæ fuisse referebat quod pertulerat. Sicque actum est ad magnam mansuetudinem perduceretur Pater, et humilitas discipuli ma-

ΠΕΤΡ. Τί οὖν εἶναι τοῦτό λέγομεν; τοῦ Ὀνωράτου ἡ ἁγιότης τὴν δύναμιν τοῦ τοσούτου θαύματος πεποίηκεν, ἢ τοῦ Λιβερτίνου ἡ αἴτησις;

ΓΡΗΓ. Ἐν τῇ ἐπιδείξει τοῦ τοιούτου (*d*) θαυμαστοῦ σημείου μετὰ τῆς πίστεως τῆς γυναικὸς ἡ δυναμις τῶν ἀμφοτέρων συνῆλθε· καὶ διὰ τοῦτο ὑπολαμβάνω. Λιβερτῖνον ταῦτα δύνασθαι, ὅτι πολλῷ μᾶλλον τῇ τοῦ διδασκάλου δυνάμει, ἥπερ τῇ ἑαυτοῦ πεποιθέναι ἐπίστευσεν. Οὕτινος γὰρ τὸ καλίγιον ἐν τῷ στήθει τοῦ τεθνεῶτος ἔθηκεν, αὐτοῦ δηλαδὴ τὴν ψυχὴν ὑπακουσθῆναι, ὅπερ ᾐτήσατο ὑπέλάμβανεν· Ἐπεὶ καὶ Ἐλισσαῖος τοῦ διδασκάλου τὴν μηλωτὴν βαστάζων, καὶ εἰς τὸν Ἰορδάνην ἐλθὼν, ἐπάταξεν ἅπαξ, καὶ οὐδαμῶς τὰ ὕδατα διῃρέθη· ὡς δὲ παρευθὺ εἶπε, Ποῦ ἐστιν ὁ Θεὸς Ἠλιοῦ; καὶ πάλιν τὸν ποταμὸν τῇ τοῦ διδασκάλου μηλωτῇ ἐπάταξεν, ὁδὸν ἀναμέσον τῶν ὑδάτων πεποίηκε. Κατανοεῖς, Πέτρε, πόσον ἡ ταπεινοφροσύνη ἐν ταῖς γινομέναις δυνάμεσιν ἰσχύει; τότε γὰρ ποιῆσαι τὴν ἴσην τοῦ διδασκάλου δύναμιν ἠδυνήθη, ὅτε τοῦ διδασκάλου τὸ ὄνομα εἰς μνήμην ἤγαγε, καὶ ὅτε τῇ ταπεινοφροσυνῃ ἐπὶ τὸν διδάσκαλον ἀνθυπέστρεψε, τότε καὶ αὐτὸς πεποίηκεν ὅπερ καὶ ὁ διδάσκαλος.

ΠΕΤΡ. Ἀρέσκει ὅ λέγεις· ἀλλ' αἰτῶ, τίμιε πάτερ, ἔστιν ἄλλο τι περὶ αὐτοῦ, ὅπερ εἰς ἡμετέραν οἰκοδομὴν ὀφείλῃς διηγήσασθαι.

ΓΡΗΓ. Ἔστιν ὄντως, ἐὰν ᾖ ὁ θέλων μιμήσασθαι. Ἐγὼ γὰρ τὴν δύναμιν τῆς ὑπομονῆς μείζονα τῶν θαυμάτων καὶ τῶν σημείων εἶναι πιστεύω: Ἐν μιᾷ οὖν (*e*) ἡμέρᾳ ἐκεῖνος, ὁ μετὰ τὴν τοῦ εὐλαβεστάτου Ὀνωράτου τελείωσιν τὴν τῆς μονῆς ποιμαντικὴν ἡγεμονίαν κατέχων, κατὰ τοῦ θεοφιλοῦς Λιβερτίνου βαρυτάτῳ θυμῷ ἐξήφθη; ὥστε εἰς αὐτὸν τὰς ἑαυτοῦ χεῖρας ἐπιβαλεῖν. Καὶ μὴ εὑρὼν ῥάβδον, δι' ἧς αὐτὸν μαστιγῶσαι δυνήσηται, κρατήσας τὸ ὑποπόδιον, τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ τὸ (*f*) πρόσωπον ἔτυψε, καὶ ὅλον μελανὸν καὶ πεφυσημένον πεποίηκε. Σφοδρῶς οὖν μαστιγωθεὶς ἐν τῇ κλίνῃ τῇ ἰδίᾳ ἀπελθὼν ἡσύχαζεν. Ἦν δὲ πρᾶγμα ὡρισμένον διὰ τὴν τοῦ μοναστηρίου φροντίδα, καὶ τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ, πληρωθέντων τῶν ἑωθινῶν ὕμνων, Λιβερτῖνος εἰς τὴν τοῦ ἡγουμένου κλίνην ἀπῆλθε, καὶ μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης εὐχὴν ᾐτήσατο. Γινώσκων δὲ ὁ ἡγούμενος πῶς ἐκ πάντων ἐτιμᾶτο καὶ ἠγαπᾶτο ὁ Λιβερτῖνος, ἐνόμισεν ὅτι διὰ τὴν ὕβριν ἣν αὐτῷ ἐπήγαγεν, ὑποχωρῆσαι ἐκ τοῦ μοναστηρίου ἤθελεν, ὅθεν καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν, λέγων· Ποῦ βούλει ἀπελθεῖν; ᾧ τινι ἀποκριθεὶς, εἶπε· Τοῦ μοναστηρίου πρᾶγμα ὡρισμένον ἐστὶ, πάτερ, ὅπερ ἀδυνάτως ἔχω τοῦ ἐᾶσαι· τῇ γὰρ χθὲς ἡμέρᾳ ὥρισα σήμερον ἐκεῖσε εὑρεθῆναι. Τότε ἐκεῖνος ἐκ βάθους καρδίας στενάξας, καὶ κατανοήσας τὴν ἑαυτοῦ δυσκολωτάτην σκληρότητα, τὴν δὲ ταπεινοφροσύνην καὶ πραότητα τοῦ Λιβερτίνου, ἐκ τῆς κλίνης ἀναστὰς τοὺς πόδας αὐτοῦ **162** ἐκράτησε, καὶ ἑαυτὸν ἡμαρτηκέναι, καὶ κατάκριτον εἶναι ὡμολόγησεν, ὅτι τοιούτῳ καὶ τηλικούτῳ ἀνδρὶ τοιαύτην ὠμωτάτην βάσανον ἐπενέγκαι (*g*) ἐπετόλμησε. Τοὐναντίον δὲ Λιβερτῖνος ἑαυτὸν εἰς τὴν γῆν ὑποστρώσας, καὶ τοῖς ἐκείνου ποσὶ προσκυλιν

(*a*) In Andoeno et Lyr. additur, *ignoro*.
(*b*) Theod., Gemet., ac al. Norm., *in eum manibus excelleret*, vel *excesserit*.
(*c*) In Aud. et Lyr., *causa constituta exiturus*.
(*d*) Reg., θαύματος καὶ σημείου. Colb.. hic mutilus est.
(*e*) Reg., οὖν τῶν ἡμερῶν ἐκεῖνος.
(*f*) Reg., πρόσωπον ἐν αὐτῷ ἔτυψεν.
(*g*) Reg., ἠθέλησεν. Colb. ηὐτομόλησεν.

δούμενος, τοῦ ἰδίου πταίσματος, καὶ οὐ τῆς ἐκείνου ἀσθενείας γεγονέναι ἔλεγεν, ὅπερ ὑπέμεινε. Τούτου δὲ γεγονότος, ἐν μεγίστῃ πραότητι ἐπανῆλθεν ὁ πατήρ, καὶ ἡ ταπείνωσις τοῦ μαθητοῦ ὁδηγὸς γέγονε τοῦ διδασκάλου. Ὅτε οὖν διὰ τὴν τοῦ μοναστηρίου φροντίδα εἰς τὸ ὡρισμένον πρᾶγμα ἀπῆλθε, πολλοὶ ἄνδρες εὐγενεῖς τε καὶ γνώριμοι, οἵ τινες αὐτὸν μεγάλως ἐτίμων, πάνυ θαυμάσαντες, ἀκριβῶς ἐπεζήτουν πόθεν αὐτῷ τοῦτο συνέβη, ὅτι οὕτως πεφυσημένον καὶ (a) μελανὸν εἶχε τὸ πρόσωπον. Πρὸς οὓς ἀπεκρίθη· Χθὲς πρὸς ἑσπέραν τῶν ἁμαρτιῶν μου ποιούντων, εἰς τὸ ὑποπόδιον τοῦ σκαμνίου προσκόψας τοῦτο ὑπέμεινα. Οὕτως οὖν ὁ ἅγιος ἀνὴρ ἐν ἑαυτῷ τὴν τιμὴν ἀληθείας φυλάττων, οὔτε τοῦ πατρὸς τὴν αἰτίαν ἐδημοσίευσεν, οὔτε τῇ ἁμαρτίᾳ τοῦ ψεύδους ὑπέπεσεν.

gistra fieret magistri. Cumque pro utilitate monasterii ad constitutionem causæ egressus fuisset, multi viri noti ac nobiles qui eum valde honorabant, vehementer admirati, sollicite requirebant quidnam hoc esset, quod tam tumentem ac lividam haberet faciem. Quibus ille dicebat: Hesterno die sero, peccatis meis facientibus, in scabello suppedaneo impegi, atque hoc pertuli. Sicque vir sanctus servans in pectore honorem veritatis et magistri, nec patris prodebat vitium, nec falsitatis incurrebat peccatum.

ΠΕΤΡ. Γνῶναι ἤθελον, θεοτίμητε πάτερ, ἐὰν ὁ εὐλαβέστατος οὗτος ἀνὴρ Λιβερτῖνος, περὶ οὗ τοσαῦτα σημεῖα καὶ θαυμάσια διηγήσω, ἐν τῇ ἑαυτοῦ συνοδίᾳ μιμητὰς αὐτοῦ (b) ἐν ταῖς δυνάμεσι κατέλιπεν.

Petr. Putasne vir iste venerabilis Libertinus, de quo tot signa et miracula retulisti, in tam ampla congregatione imitatores suos in virtutibus non reliquit?

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Περὶ (c) μοναχοῦ κηπουροῦ τῆς αὐτῆς μονῆς.

CAPUT III.

De hortulano monacho monasterii ejusdem.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Ἦν τις (d) ἐν τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ Φῆλιξ ὀνόματι, ὁ ἐπιλεγόμενος Κεκυφὼς, τουτέστι κυρτὸς, ὃν καὶ αὐτὸς καλῶς ἐπίστασαι, ὅς τις καὶ δευτεράριος τῆς αὐτῆς μονῆς γέγονεν. Οὗτος πολλά μοι θαυμαστὰ περὶ τῶν αὐτόθι ἀδελφῶν διηγήσατο. Ἐξ ὧν τὰ μὲν παρασιωπῶ, διὰ τὸ εἰς ἕτερά με σπεύδειν, πλὴν ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, ὅπερ οὐδαμῶς παρελθεῖν δύναμαι.

Μοναχός τις ἐν τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ ὑπῆρχε θαυμαστῆς βιαγωγῆς, ὅς τις τὴν τοῦ κήπου φροντίδα ἦν πεπιστευμένος. Κλέπτης δέ τις διὰ τοῦ φραγμοῦ εἰσερχόμενος κρυφῇ τὰ λάχανα ἐλάμβανεν. Ἐκεῖνος οὖν πλειστα φυτεύων, καὶ ὀλίγα εὑρισκων, ἄλλα δὲ τοῖς ποσὶ καταπεπατημένα, καὶ ἕτερα κεκομμένα θεωρῶν, ὅλου τὸν κῆπον γυρεύσας, εὗρε τὴν εἴσοδον δι' ἧς ὁ κλέπτης ἐν τῷ κήπῳ εἰσέρχεσθαι εἴωθε. Γυρεύων δὲ τὸν κῆπον, εὗρεν ὄφιν, ᾧτινι κελεύσας, εἶπε. Ἀκολούθει μοι. Ἐλθὼν οὖν ἐν τῇ εἰσόδῳ δι' ἧς ὁ κλέπτης εἰσήρχετο, λέγει τῷ ὄφει. Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ κελεύω σοι ἵνα τὴν εἴσοδον ταύτην φυλάξῃς, καὶ τὸν κλέπτην ἐνθάδε εἰσελθεῖν μὴ ἐάσῃς. Εὐθέως οὖν ὁ ὄφις, ὅλον ἑαυτὸν ἁπλώσας ἔκλεισε (e) τὴν ὁδόν, ὁ δὲ μοναχὸς ἐν τῷ ἑαυτοῦ κελλίῳ ὑπέστρεψεν. Ἡνίκα δέ παντες ἐν τῷ μεσημβρινῷ καιρῷ ἀνεπαύοντο, ὁ κλέπτης, κατὰ τὸ ἔθος, ἐλθὼν εἰς τὸν φραγμὸν ἀνῆλθεν, καὶ ὡς τὸν πόδα αὐτοῦ εἰς τὸν κῆπον κατήγαγεν, ἄφνω θεασάμενος τὸν ὄφιν ἡπλωμένον καὶ τὴν ὁδὸν κλείσαντα, γενόμενος ἔντρομος εἰς τὰ ὀπίσω ἔπεσεν· ὁ δὲ ποῦς αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὑποδήματος ἐν τοῖς τοῦ φραγμοῦ ξύλοις ἐκρατήθη, καὶ ἕως οὗ ὁ κηπουρὸς ἦλθε, καταλέφαλα (f) ἐκρεμᾶτο. Τοῦ οὖν κηπουροῦ ἐλθόντος, καὶ τὸν κλέπτην ἐν τῷ φραγμῷ κρεμάμενον εὑρίσκοντος, τῷ μὲν ὄφει εἶπεν·

GREGORIUS. Felix qui appellatur (g) Curvus (*Martyrol.* 6 *Novemb.*), quem ipse bene nosti, qui ejusdem monasterii nuper præpositus fuit, multa mihi de fratribus ejusdem monasterii admiranda narrabat: ex quibus aliqua quæ ad memoriam veniunt supprimo, quia ad alia festino. Sed unum dicam, quod ab eo narratum prætereundum nullo modo æstimo.

In eodem monasterio quidam magnæ vitæ monachus erat hortulanus. Fur vero venire consueverat, per sepem ascendere, et occulte olera auferre. Cumque ille multa plantaret, quæ minus inveniret, et alia pedibus conculcata, alia direpta conspiceret; totum hortum circumiens, invenit iter unde fur venire consueverat. Qui in eodem horto deambulans, reperit etiam serpentem, cui præcipiens dixit: Sequere me: atque ad aditum furis perveniens, imperavit serpenti, dicens: In nomine Jesu præcipio tibi ut aditum istum custodias, ac furem huc ingredi non permittas. Protinus serpens totum se in itinere in transversum tetendit, et ad cellam monachus rediit. (h) Cumque meridiano tempore cuncti fratres quiescerent, more solito fur advenit, ascendit sepem; et cum in hortum pedem deponeret, vidit subito quia tensus serpens clausisset viam; et tremefactus post semetipsum concidit, ejusque pes (i) per calceamentum in sude sepis inhæsit, sicque usque dum hortulanus rediret, deorsum capite pependit. Consueta hora venit hortulanus, pendentem in sepe furem reperit, serpenti autem dixit: Gratias Deo, implesti quod jussi; recede modo. 164 Qui statim abscesa-

(a) Colb., μελανόμενον.
(b) Reg., ἐν τοῖς θαύμασιν.
(c) Colb., τινὸς μονάζοντος.
(d) Editi, ἐν τῷ αὐτοῦ.
(e) Colb., τὴν εἴσοδον.
(f) Reg.. ἐκρεμετο, ὁ οὖν κηπούρὸς ἐλθών καὶ τὸν κλέπτην εὑρὼν ἐν τῷ φραγμῷ κοεμάμενον, τῷ μὲν ὄφει εἶπεν· εὐχαριστῷ τῷ Θεῷ ὅτι ἐπλήρωσας ὅ ἐκελεύθης ὁποχώρησον ἄρτι· ὅστις παραχρῆμα ὑπεχώρησεν.
(g) Germ., duo Carnot., 2 Theod., Compend. et Longip., *Corvus*. Non sic lectum a Zacharia papa.
(h) Pomeridiani somni meminit S. P. Benedictus reg. c. 48. Vide Concordiam Regularum, c. 55.
(i) Gemet., *per calcaneum*. Porro non dissimile miraculum a sancto Spiridione Cypriorum episcopo factum refert Socrates, l. 1 Ecclesiast. Hist., c. 12: *Fures media nocte caulas ejus clanculo ingressi, oves inde abducere tentabant. Sed Deus qui pastorem ipsum servabat, oves quoque ejus conservavit; fures enim invisibili quadam virtute constricti tenebantur.* Quos tamen postea liberos dimisit et ariete donavit, adjecto hoc facete dicto: *Ne*, inquit, *frustra vigilasse videamini*. Adhuc simillius occurrit apud Greg. Turon., l. de Vit. Patrum, c. 14.

sit. Ad furem vero perveniens, ait : Quid est, frater ? Tradidit te mihi Deus. Quare in labore monachorum furtum toties facere præsumpsisti ? Et hæc dicens, pedem illius a sepe in qua inhæserat, solvit, eumque sine læsione deposuit. Cui dixit : Sequere me. Quem sequentem duxit ad horti aditum, et olera quæ furto appetebat auferre, ei cum magna dulcedine præbuit, dicens : Valde, et post hæc furtum non facias ; sed cum necesse habes, huc ad me ingredere, et quæ tu cum peccato laboras tollere, ego tibi devotus dabo.

A Εὐχαριστία τῷ Θεῷ, ἐπλήρωσας δ ἐκελεύσθης 1, 2 ὑποχώρησον ἄρτι· Ὅστις παρευθὺς ἀνεχώρησε. Πρὸς δὲ τὸν κλέπτην ἐλθὼν, εἶπε· Τί ἐστιν, ἀδελφέ ; Ἰδοὺ παρέδωκέ σε ὁ Θεός. Διατί εἰς τὸν κάματον τῶν μοναχῶν κλέμμα πλειστάκις ποιῆσαι ἐτόλμησας; Ταῦτα οὖν πρὸς αὐτὸν εἰπὼν, τὸν πόδα αὐτοῦ ἐκ τοῦ φραγμοῦ, ἐν ᾧ κρατηθεὶς ὑπῆρχεν, ἔλυσεν, καὶ ἄνευ βλάβης αὐτὸν κατήγαγε, φήσας πρὸς αὐτὸν· Ἀκολούθει μοι. Ἀκολουθοῦντος δὲ αὐτοῦ, ἀπήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν τοῦ κήπου εἴσοδον, καὶ ὅπερ λάχανον κλεψιμαίῳ τρόπῳ (e) ἐπᾶραι ἤθελε, μετὰ πάσης καλοηθείας δέδωκεν, εἰπών· Ἄπελθε, καὶ τοῦ λοιποῦ κγέμμα (f) μὴ τολμήσῃς ποιῆσαι, ἀλλ' ὅτε χρείαν ἔχεις, ἔνθεν πρὸς με εἴσελθε, καὶ ὅπερ σοι μετὰ ἁμαρτίας ἠγώνισας ἐπᾶραι, ἐγώ σοι μετὰ εὐχαριστίας δίδωμι.

Petr. Nuncusque, ut invenio, incassum ego non fuisse Patres in Italia qui signa facerent æstimabam.

ΠΕΤΡ. Καθὼς εὑρίσκω, μέχρι τοῦ παρόντος ἀκαίρως ἐνόμιζον ἐν τῇ Ἰταλίᾳ μὴ γεγονέναι πατέρας σημειοφόρους.

B

CAPUT IV.

De Equitio abbate provinciæ (a) Valeriæ.

Gregorius. Fortunati viri venerabilis abbatis monasterii quod appellatur (b) Balneum Ciceronis, aliorumque etiam virorum venerabilium didici relatione quod narro. Vir sanctissimus Equitius nomine (*Martyrol.*, 11 *Aug.*), in Valeriæ provinciæ partibus, pro vitæ suæ merito apud omnes illic magnæ admirationis habebatur, cui Fortunatus idem familiariter notus fuit. Qui nimirum Equitius pro suæ magnitudine sanctitatis multorum in eadem provincia monasteriorum Pater exstitit. Hunc cum juventutis suæ tempore acri certamine carnis incentiva fatigarent, ipsæ suæ tentationis angustiæ ad orationis studium solertiorem fecerunt. Cumque hac in re ab omnipotenti Deo remedium continuis precibus quæreret, nocte quadam assistente angelo eunuchizari se vidit, ejusque visioni apparuit, quod omnem motum ex genitalibus ejus membris abscideret ; atque ex eo tempore ita alienus exstitit a tentatione, ac si sexum non haberet in corpore. Qua virtute fretus ex omnipotentis Dei auxilio, ut viris ante præerat, ita cœpit postmodum etiam feminis præesse ; nec tamen discipulos suos admonere cessabat, ne se ejus exemplo in hac re facile crederent, et casuri tentarent donum quod non accepissent.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Περὶ Ἐκυτίου (g) ἡγουμένου χώρας Βαλερίας.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Διήγησιν ἣν λέγω, παρὰ Φορτουνάτου, ἀνδρὸς εὐλαβεστάτου ἡγουμένου γεγονότος μοναστηρίου τοῦ ἐπονομαζομένου Λουτροῦ Κικέρωνος, καὶ ἑτέρων ἀνδρῶν εὐλαβῶν, ἔμαθον. Ἦν τις ἀνὴρ ἁγιωσύνῃ (h) διαλάμπων, ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Βαλερίας χώρας, ὀνόματι. Ἐκύτιος· ὅστις διὰ τὸν βίον αὐτοῦ τὸν ἐναρέτον, πᾶσι τοῖς (i) ἐκεῖσε κόσμιος ὑπῆρχεν. Οὗτινος, ὁ προλεχθεὶς Φορτουνᾶτος, πάνυ ἐν ἀγάπῃ ἦν ἐγνωσμένος. Ὅστις Ἐκύτιος, διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ ἁγιωσύνην, πλείστων μοναστηρίων ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ πατὴρ γέγονε. Τοῦτον, ἡνίκα τῷ τῆς νεότητος αὐτοῦ χρόνῳ, μεγάλως οἱ τῆς σαρκὸς πειρασμοὶ ἐχείμαζον, αὕτη ἡ τῶν πειρασμῶν (j) στένωσις σπουδαιότερον ἐν τῷ τῆς εὐχῆς ἀγῶνι πεποίηκεν. Ὡς οὖν κουφισμὸν τῶν πειρασμῶν παρὰ τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ μετὰ πολλῆς δεήσεως (k) ᾐτεῖτο λαβεῖν, ἐν μιᾷ νυκτὶ θεωρεῖ ἄγγελον παρεστῶτα αὐτῷ, καὶ ὥσπερ αὐτὸν εὐνουχισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ ἐνόμισεν, ὅστις πᾶσαν κίνησιν σαρκὸς ἐκ πάντων αὐτοῦ τῶν μελῶν ἐξέκοψεν. Ἀπὸ οὖν (l) τῆς ἡμέρας ἐκείνης οὕτως ἐκ τοῦ πειρασμοῦ ἠλευθερώθη, ὥστε νομίζειν αὐτὸν μὴ περικεῖσθαι σῶμα. Τειχισθεὶς οὖν τῇ τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ βοηθείᾳ ὁ (m) ἀνδράσι πρότερον προεστὼς, ἤρξατο λοιπὸν καὶ ταῖς θηλείαις προΐστασθαι. Τοὺς δὲ μαθητὰς αὐτοῦ (n) νουθετῶν οὐκ ἐπαύετο, ὅπως μὴ ἑαυτοὺς ἐν τῷ ἴσῳ μέτρῳ τοῦ τοιούτου πράγματος εὐκόλως καταπιστεύσωσιν· ἵνα μὴ ἐκ πειρασμοῦ πτῶσιν ὑπομείνωσιν.

C

Eo autem tempore quo malefici in hac sunt Romana urbe deprehensi, (e) Basilius, qui in magicis operibus primus fuit, in monachico habitu Valeriam fugiens petiit. Qui ad virum reverentissimum Castorium (d) Amiterninæ civitatis episcopum pergens,

D

Τῷ καιρῷ οὖν ἐκείνῳ, ὅτε οἱ φαρμακοὶ ἐν ταύτῃ τῇ τῶν Ῥωμαίων πόλει ἐκρατήθησαν, Βασίλειος ὁ ἐν τοῖς μαγικοῖς ἔργοις πρῶτος ὑπάρχων, φυγῇ χρησάμενος ἐν μοναχικῷ σχήματι τοῖς τῆς Βαλερίας μέρεσιν ἐπεδήμησεν. Ὅς τις πρὸς τὸν εὐλαβέστατον ἄνδρα Καστόριον,

(a) Regio est Latii juxta lacum Fucinum, ubi urbes Valeria sive Marsi, Amiternum, Reate et aliæ.

(b) Aut Puteolis, aut in agro Tusculano, ubi Cicero villas et elegantes domos possidebat.

(c) De hoc Basilio legendus Cassiodorus, l. IV, epist. 22 et 23, ubi ei magicarum artium accusato judices assignantur ; nec non Baron., ad an. 504.

(d) Hæc urbs nunc diruta, Valeriæ provinciæ erat.

(e) Reg., λαβεῖν.

(f) Reg., μὴ ποιήσῃς, ἀλλ' ὅτε χρείαν ἔχῃς ἐλθὲ πρὸς μὲ δ γὰρ μετὰ ἁμαρτίας μέλλεις λαβεῖν κρυφηδὸν, ἐγώ σοι, etc.

(g) Hæc omittuntur in Colb.

(h) Reg., δι' ἑτέρων διαλ.

(i) Reg., ἐκεῖσε σεβάσμιος ὑπῆρχεν, τούτου ὁ προλεχθεὶς Φονρτουνᾶτος πάνυ ἦν προσφιλής. ὅστις Ἐκύτιος διὰ τὴν ἐνάρετον αὐτοῦ πολιτείαν πολλῶν μοναστηρίων ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ πατὴρ καὶ καθηγεμὼν γέγονε. Colberti habet etiam σεβάσμιος.

(j) Reg., ταπείνωσις.

(k) Ita Mss. Ed., ᾔτητο.

(l) Mss., τῆς ὥρας.

(m) Reg., τῶν ἀνδρῶν... τῶν θηλειῶν.

(n) Reg., νομοθετῶν οὐκ ἐπαύσατο.

τὸν Ἀμητερνίας τῆς πόλεως ἐπίσκοπον καταλαβὼν, ἐδυσώπει ἵνα αὐτὸν Ἐκυτίῳ τῷ ἡγουμένῳ προσαγάγῃ, ὅπως ἐν τῷ μοναστηρίῳ αὐτοῦ διὰ τῆς αὐτοῦ παραθέσεως τοῦτον εἰσδέξηται. Ὁ οὖν ἐπίσκοπος ἐν τῷ μοναστηρίῳ παραγενόμενος, ἦγαγε μεθ' ἑαυτοῦ Βασίλειον τὸν μοναχὸν, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ δοῦλον Ἐκύτιον παρεκάλει, ὅπως τοῦτον ἐν τῇ (a) συνοδίᾳ ἑαυτοῦ ὑποδέξηται. Ὃν ὁ ἅγιος ἐκεῖνος ἀνὴρ θεασάμενος, εἶπε· Τοῦτον ὃν παρατίθεσαί μοι, τίμιε πάτερ, ἐγὼ οὐ θεωρῶ εἶναι μοναχὸν, ἀλλὰ διάβολον. Πρὸς ὃν ἀποκριθεὶς ὁ ἐπίσκοπος, **166** εἶπε· Πρόφασιν λέγεις μὴ θέλων τῆς ἡμετέρας αἰτήσεως ὑπακοῦσαι. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ δοῦλος ἔφη· Ἐγὼ ὅπερ αὐτὸν εἶναι ὁρῶ, τοῦτο ἀναγγέλλω. Ἵνα δὲ μὴ θέλειν με ὑπακοῦσαι λογίσῃ, ὅπερ κελεύεις ποιῶ. Ὑπεδέχθη τοίνυν ἐν τῷ μοναστηρίῳ. Οὐ μετὰ πολλὰς δὲ ἡμέρας, ὁ αὐτὸς τοῦ Θεοῦ δοῦλος Ἐκύτιος, πρὸς τὸ οἰκοδομῆσαι λόγῳ διδασκαλίας τοὺς τὴν οὐράνιον ποθοῦντας ἀπόλαυσιν, ὀλίγον ἐκ μήκους τοῦ μοναστηρίου ἐξῆλθε. Τούτου δὲ ἐξελθόντος, συνέβη ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῶν παρθένων, ὧν τὴν προνοητικὴν ἐπιμέλειαν ὁ αὐτὸς πατὴρ ἦν ἀναδεξάμενος, μίαν τινὰ ἐξ αὐτῶν, ἥτις πάνυ (b) κατὰ τὴν σάρκα ταύτην εὔοπτος ὑπῆρχεν, πυρετῷ λαβροτάτῳ καταφλέγεσθαι, καὶ φωνὰς ἀφιέναι λέγουσαν· Πάντως ἀρτίως ἀποθνήσκω, ἐὰν μὴ Βασίλειος ὁ μοναχὸς ἔλθῃ, καὶ αὐτός μοι διὰ τῆς συνδρομῆς τῆς ἑαυτοῦ ἰατρείας, τὴν ἴασιν παράσχῃ. Οὐδεὶς οὖν τῶν ἀδελφῶν ἐτόλμα τῇ τῶν παρθένων συνοδίᾳ προσεγγίσαι ἕν τε τοῦ ἑαυτῶν πασρὸς ἀναχωρήσει, πόσῳ μᾶλλον ἐκεῖνος ὁ νεωστὶ παραγενόμενος, οὕτινος ἀκμὴν τὸν βίον ἡ τῶν ἀδελφῶν συνοδία οὐκ ἐγίνωσκεν. Εὐθέως οὖν ἀπέστειλαν, καὶ τῷ τοῦ Θεοῦ δούλῳ Ἐκυτίῳ ἐμήνυσαν, ὅτι ἡ δεῖνα μονάστρια σφοδρῷ πυρετῷ καταφλέγεται, καὶ Βασιλείου τοῦ μοναχοῦ τὴν ἐπίσκεψιν στενοχωρουμένη ἐπιζητεῖ. Τοῦτο δὲ ἀκούσας ὁ δίκαιος οὗτος ἀνὴρ, ἠγανάκτησεν, ὑπομειδιάσας δὲ εἶπεν. Ἆρα οὐκ εἶπον, ὅτι διάβολός ἐστιν οὗτος, καὶ οὐχὶ μοναχός; Ἀπέλθετε οὖν, καὶ ἐκ τοῦ κελλίου τοῦτον ῥίψατε, περὶ δὲ τῆς δούλης τοῦ Θεοῦ, ἥ τις τῇ εἴσβολῇ τοῦ πυρετοῦ καταφλέγεται, μηδὲν μεριμνήσητε· ἀπὸ γὰρ τῆς ὥρας ταύτης, οὔτε τῷ πυρετῷ κοπιάσει, οὔτε Βασίλειον ἐπίζητήσει. Ὑποστρέψας δὲ ὁ μοναχὸς, εὗρεν ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ τῇ ἴασιν ἡ τοῦ Θεοῦ παρθένος ἔλαβεν, ἐν ᾗ ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος Ἐκύτιος μήκοθεν ὑπάρχων εἶπε. Τῷ τοῦ διδασκάλου γὰρ ἀκολουθῶν ὑποδείγματι, τὴν τοῦ θαύματος τούτου δύναμιν εἰργάσατο· καὶ ὁ κύριος γὰρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, τοῦ βασιλικοῦ δυσωποῦντος, λόγῳ μόνῳ τὴν ἴασιν τῷ τούτου παρέσχετο υἱῷ, καθὼς ἐν εὐαγγελίοις εὑρίσκομεν· ὑποστρέψαντος γὰρ αὐτοῦ ἐν τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ, ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ εὗρε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὴν ἴασιν ὑποδεξάμενον, ὅτε ἐκ τοῦ στόματος τῆς Ἀληθείας τοῦτο ἀκήκοεν. Οἱ δὲ μοναχοὶ πάντες τὴν κελευσιν τοῦ ἰδίου πατρὸς ἐκπληρώσαντες, τὸν αὐτὸν Βασίλειον ἐκ τῆς τοῦ μοναστηρίου κατοικίας ἐδίωξαν. Διωκόμενος δὲ, ἔφη συχνῶς τὸ τοῦ Ἐκυτίου κέλλιον πυιῆσαι ταῖς μαγικαῖς αὐτοῦ τέχναις εἰς τὸν ἀέρα κρεμασθῆναι, οὐδαμῶς δὲ ἠδυνήθη ἐκ τῶν αὐτοῦ τινα τὸ παράπαν βλάψαι. Οὐ μετὰ πολὺν δὲ χρόνον ἐν ταύτῃ τῇ τῶν Ῥωμαίων πόλει, ζήλῳ τῷ πρὸς Θεὸν τοῦ χριστιανικωτάτου λαοῦ ἐκκαυθέντος, τοῦτον πυρὶ καυσθῆναι πεποιήκασιν.

Apelit ab eo ut eum Equitio abbati committeret, ac sanandum monasterio illius commendaret. Tunc ad monasterium venit episcopus, secumque Basilium monachum deduxit, et Equitium Dei famulum rogavit, ut eumdem monachum in congregationem susciperet. Quem statim vir sanctus intuens, ait: Hunc quem mihi commendas, Pater, ego non video monachum esse, sed diabolum. Cui ille **165** respondit: Occasionem quæris ne debeas præstare quod peto. Ad quem mox Dei famulus dixit: Ego quidem hoc eum esse denuntio, quod video; ne tamen nolle me obedire existimes, facio quod jubes. Susceptus itaque in monasterio est. Non post multos dies idem Dei famulus pro exhortandis ad desideria superna fidelibus, paulo longius a cella digressus est. (c) Quo discedente contigit ut in monasterio virginum, in quo ejusdem Patris cura vigilabat, una earum quæ juxta carnis hujus putredinem speciosa videbatur, febricitare inciperet, et vehementer anxiari, magnisque jam non vocibus, sed stridoribus clamare: Modo moritura sum, nisi Basilius monachus veniat, et ipse mihi per suæ curationis studium salutem reddat. Sed in tanti Patris absentia accedere quisquam monachorum in congregationem virginum non audebat; quanto minus ille qui novus advenerat, cujusque adhuc vitam congregatio fratrum nesciebat. Missum repente est, et Dei famulo Equitio nuntiatum, quod sanctimonialis illa immensis febribus æstuaret, et Basilii monachi visitationem anxie quæreret. Quo audito vir sanctus, dedignando subrisit, atque ait: Nunquid non dixi quod diabolus esset iste, non monachus? Ite et eum de cella expellite. De ancilla autem Dei, quæ anxietate febrium urgetur, nolite esse solliciti, quia ex hac hora neque febribus laboratura est, neque Basilium quæsitura. Regressus est autem monachus, et ea hora saluti restitutam Dei virginem agnovit, qua (d) eamdem salutem illius Dei famulus Equitius longe positus dixit; in virtute scilicet miraculi exemplum tenens Magistri, qui invitatus ad filium reguli (*Joan.* IV, 46), eum solo verbo restituit saluti, ut revertens pater ea hora filium restitutum vitæ cognosceret, qua vitam illius ex ore Veritatis audisset. Omnes autem monachi jussionem Patris sui implentes, eumdem Basilium ex monasterii habitatione repulerunt. Qui repulsus dixit, frequenter se cellulam Equitii magicis artibus in aerea suspendisse, nec tamen ejus quempiam lædere potuisse. Qui non post longum tempus, in hac Romana urbe, exardescente zelo Christiani populi, igne crematus est.

Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου τῶν παρθένων, μονάστριά τις εἰς τὸν κῆπον εἰσελθοῦσα, καὶ

Quadam vero die una Dei famula ex eodem monasterio virginum hortum ingressa est: quæ lactu-

(a) Reg., μονῇ.
(b) Reg., κατὰ σῶμα εὔωπτος (forte, εὐωπὸς) ὑπῆρχεν πυρετῷ λαμβροτάτῳ (haud dubie λαβροτάτῳ) καταφλεγεσθαι.
(c) Gemet., *quo descendente.*
(d) Pratel. et Big., *eamdem salvatam.*

cam conspiciens concupivit, eamque signo crucis benedicere oblita, avidet momordit; sed arrepta a diabolo protinus cecidit. Cumque vexaretur, eidem Patri Equitio sub celeritate nuntiatum est, ut veniret concitus, et (*a*) orando succurreret. Moxque (*b*) hortum idem Pater ut ingressus est, cœpit ex ejus ore quasi satisfaciens ipse qui hanc arripuerat diabolus clamare, dicens : Ego quid feci? ego quid feci? (*c*) Sedebam mihi super lactucam ; venit illa, et momordit me. Cui cum gravi indignatione vir Dei præcepit ut discederet, et locum in omnipotentis Dei famula non haberet. Qui protinus abscessit, nec eam ultra contingere prævaluit.

A θεασαμένη μαροῦλιν, ἐν ἐπιθυμίᾳ αὐτοῦ γέγονε. Τὸν δὲ τοῦ σταυροῦ τύπον ἐπιλησθεῖσα ποιῆσαι, ὡς γαστρίμαργος τοῦτο ἔφαγεν. Εὐθέως οὖν ὑπὸ τοῦ διαβόλου κρατηθεῖσα, πεσοῦσα ἐρράγη. Τοῦτο οὖν οἱ παρόντες θεασάμενοι, μετὰ σπουδῆς τῷ πατρὶ Ἐκυτίῳ ἐμήνυσαν, ὅπως ἐν τάχει ἐλθὼν, διὰ τῆς αὐτοῦ εὐχῆς τῇ κινδυνευούσῃ (*g*) συμπαθήσῃ. Εὐθέως δὲ τοῦ πατρὸς εἰς τὸν κῆπον εἰσελθόντος, ἤρξατο ὁ ταύτην ῥήξας διάβολος, ὡς πληροφορῶν αὐτὸν διὰ τοῦ στόματος αὐτῆς κράζειν καὶ λέγειν· Ἐγώ τί ἐποίησα; καθεζομένου μου ἐπάνω τοῦ μαρουλίου ἐκείνη ἦλθε καὶ ἔδακέ με. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος μετ' ὀργῆς (*h*) τούτῳ ἐπετίμησεν, ὅπως ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ δούλης ὑποχωρήσῃ, καὶ τόπον ἐν αὐτῇ τοῦ λοιποῦ μὴ σχῇ. Παραυτὰ οὖν κατὰ τὸν λόγον αὐτοῦ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξῆλθε, καὶ μηδαμῶς αὐτῇ τοῦ λοιποῦ προσεγγίσαι ἐτόλμησεν.

168 Quidam vero, Felix nomine, Nursiæ provinciæ nobilis, pater hujus (*d*) Castorii qui nunc nobiscum in Romana urbe demoratur, cum eumdem venerabilem virum Equitium sacrum ordinem non habere conspiceret, et per singula loca discurrere, atque studiose prædicare, eum quadam die familiaritatis ausu adiit, dicens: Qui sacrum ordinem non habes, atque a Romano pontifice sub quo degis prædicationis licentiam non accepisti, prædicare quomodo præsumis? Qua ejus inquisitione compulsus vir sanctus indicavit prædicationis licentiam qualiter accepit, dicens : Ea quæ mihi loqueris ego quoque mecum ipse pertracto. Sed quadam nocte speciosus mihi per visionem juvenis astitit, atque in lingua mea medicinale ferramentum, id est phlebotomum posuit, dicens: Ecce posui verba mea in ore tuo; egredere ad prædicandum. Atque ex illo die etiam cum voluero, de Deo tacere non possum.

B **167** Ἀνήρ δέ τις εὐγενέστατος, ὀνόματι Φῆλιξ, ἀπὸ Νουρσίας τῆς χώρας ὁρμώμενος, πατὴρ ὑπάρχων (*i*) Καστορίου τοῦ νῦν μεθ' ἡμῶν ἐν ταύτῃ τῶν Ῥωμαίων πόλει κατοικοῦντος, τοῦτον τὸν εὐλαβέστατον ἄνδρα Ἐκύτιον, ἱερατικὸν ἀξίωμα μὴ ἔχειν γινώσκων, σπουδαίως δὲ καθ' ἕκαστον τόπον διατρέχοντα διδασκαλίας χάριν θεώμενος, ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, τῇ πρὸς αὐτὸν παῤῥησίᾳ θαῤῥῶν, ἤρξατο αὐτὸν ἐπερωτᾷν. Ἱερατικὸν ἀξίωμα μὴ ἔχων, μήτε ἐπιτροπὴν τῆς κηρύξεως παρὰ τοῦ τῶν (*j*) Ῥωμαίων πατριάρχου λαβών, οὗ καὶ ὑπόκεισαι, πῶς τοῦτο ποιῆσαι τολμᾷς ; Πρὸς ὃν ὁ ἅγιος οὗτος ἀνὴρ ἀπεκρίθη· Ταῦτα, ἅπερ μοι λέγεις, κἀγὼ ἐν ἐμαυτῷ διελογισάμην· τὸ πῶς δὲ τὴν τῆς κηρύξεως ἐπιτροπὴν ἔλαβον, φανερόν σοι ποιοῦμαι· ἐν μιᾷ νυκτὶ δι' ὀπτασίας νεώτερος πάνυ ὡραῖος παρέστη μοι, καὶ ἐν τῇ γλώττῃ μου ἰατρικὸν ἐργαλεῖον, τουτέστι φλεβότομον τέθεικεν, εἰρηκώς μοι. Ἰδοὺ τοὺς λόγους μου ἔθέμην ἐν τῷ στόματί σου, ἔξελθε τοῦ κηρύττειν. Ἀπὸ οὖν τῆς ἡμέρας ἐκείνης, εἰ καὶ θελήσω σιωπῆσαι, οὐδαμῶς δύναμαι, τοῦ Θεοῦ με εἰς τοῦτο ἀναγκάζοντος.

C

Petr. Vellem etiam Patris hujus opus agnoscere, qui fertur talia dona (*e*) percepisse.

Gregor. Opus, Petre, ex dono est, (*f*) non donum ex opere, alioquin gratia jam non est gratia. Omne quippe opus dona præveniunt, quamvis ex subsequenti opere ipsa etiam dona succrescunt; ne tamen vitæ ejus cognitione frauderis, bene hunc reverentissimus vir Albinus Reatinæ antistes Ecclesiæ cognovit, et adhuc supersunt multi qui scire potuerunt.

ΠΕΤΡ. Ἤθελον τοῦ πατρὸς τούτου τὸ ἔργον διαγνῶναι, (*k*) ὅς τις τοιαῦτα χαρίσματα λέγεται εἰληφέναι.

ΓΡΗΓΟΡ. Τὸ ἔργον, Πέτρε, ἐκ τοῦ χαρίσματος, οὐχὶ τὸ χάρισμα ἐκ τοῦ ἔργου. Ἐπεὶ ἡ χάρις οὐκέτι γίνεται χάρις. Ἑκάστου οὖν ἔργου τὰ χαρίσματα προλαμβάνουσι, ἐκ δὲ τοῦ ἐπακολουθοῦντος ἔργου τὰ χαρίσματα αὐξάνουσιν· ἵνα δὲ μὴ τῆς πολιτείας αὐτοῦ τὴν ἐπίγνωσιν στερηθῇς, ὁ Ἀλβῖνος ὁ εὐλαβέστατος ἀνὴρ, ὁ τῆς ἐκκλησίας Ῥεατῆς ἐπίσκοπος, πάνυ καλῶς ταύτην διέγνω, καὶ ἕτεροι

(*a*) Secundus Theod., *protegeret*; plerique *concurreret*. Quod autem hic legitur miraculum, confirmari potest ex Origen., l. VIII, *contra Celsum*, p. 399 et 401, de iis qui propter cibos vetitos diabolo puniendi traduntur ; et ex sancto Cypriano, l. *de Lapsis*, de puella parvula *quæ de idolothytis gustaverat, et velut tortore cogente... conscientiam facti... fatebatur*. Ibidem de alia : *Postquam sceleratus cibus sumptus est, in perniciem suam rabies armata est oris.*

(*b*) Compend. et Germ., *portam*. Neutrum legitur in Græca vera.

(*c*) Ita legitur in Mss. At in Editis, *sedebam ibi*. Similem loquendi modum habemus apud Bern., serm. 61, in Cant. n. 61 : *Ibo mihi ad illa sic referta cellaria* ; et serm. 10 in ps. Qui habitat, *Curram mihi ad ea* ; de serm. de sancto Martino : *Ibo mihi*. In duob. prior. Carn. legitur, *super lactucam meam*.

(*d*) Haud dubie Castorii magistri militum qui in obsidione Rom. multum Gregorio collaboravit. Lege epist. olim 31 l. IV, ind. 13 ; nunc 40 lib. V.

(*e*) Expunximus, *a Deo*, insertum ab Editoribus, invitis Mss. In Græco quoque non exprimitur, etsi semper subintelligendum sit.

(*f*) In Gilot., Vatic. et plerisque Edit.. corrupte, *donum ex opere*, detracta negatione, quod falsum et hæreticum sensum reddit. Locum hunc sanavimus ope Mss. tum Gall., tum Angl., et Græcorum Cod.

(*g*) Additur in Colb. κόρη. De hac voce * consule Gloss. Græcum Cangii, ubi multis adductis testimoniis probat ea *lactucam* significari.

(*h*) Mss., τοῦτον ἐπετίμησεν.

(*i*) Colb., Νεστορίου.

(*j*) Ita semper appellat Rom. pontificem. Ignatius Constantinop. patriarcha Nicolaum papam vocat, Πρόεδρον καὶ Πατριάρχην πάντων τῶν θρόνων, in epist. concilio IV Constantinop. inserta.

(*k*) Mss.. ὅντινα τοιαῦτα.

* Nonne hæc notæ pars referenda est ad vocem μαροῦλιν quæ supra habetur, vel vocem μαρυλίου quæ infra? Edtr.

δὲ πλεῖστοι οἵτινες καὶ μέχρι τοῦ παρόντος περιεισι. Πλείω δὲ τί ζητεῖς ἔργον, ὁπόταν (a) συνεφώνει ἡ τῆς πολιτείας καθαριότης τῇ σπουδῇ τοῦ κηρύγματος; Τοσοῦτος γὰρ αὐτὸν πόθος εἰς τὸ προσενέγκαι τῷ Θεῷ ψυχὰς, ἐξέκαυσεν, ὥστε καὶ μοναστηρίοις προϊστάμενος, οὐ διέλιπεν ἐν ἐκκλησίαις, ἐν πόλεσιν, ἐν ἐμπορίοις, καὶ ἐν ἑκάστῳ τόπῳ τῶν πιστῶν διατρέχων, καὶ τὰς τῶν ἀκουόντων καρδίας εἰς τὸν πόθον τῆς (b) αἰωνίου ζωῆς διεγείρων. Πάνυ δὲ εὐτελεστάτοις ἐνδύμασιν ἐκέχρητο· ὥστε τοὺς μὴ γινώσκοντας αὐτὸν προσκυνουμένους παρ' αὐτοῦ, βδελύττεσθαι τοῦτον ἀντιπροσκυνῆσαι. Ἐν ἑτέροις δὲ τόποις πορευόμενος, (c) ἔθος ἦν αὐτῷ τῷ εὐτελεστάτῳ πάντων τῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἵππων ἐπιβῆναι. Καπιστρίῳ δὲ ἀντὶ χαλιναρίου, καὶ ἀντὶ σέλλης δέρμασι προβάτων ἐχρῆτο. Τὰς δὲ ἱερὰς βίβλους, ἐν δερματίνῳ δισακκίῳ ἐβάσταζε, καὶ ὅπου ὃ ἂν ἀπήρχετο, τὴν τῆς γραφῆς ἀνοίγων πηγὴν, τὴν τῶν νοημάτων ἐπότιζε γῆν. Ἔφθασε δὲ καὶ μέχρι τῆς τῶν Ῥωμαίων πόλεως ἡ φήμη τῆς αὐτοῦ κηρύξεως. Καθὼς δὲ ἔθος τοῖς (d) κολάξιν ὑπάρχει, διὰ τῆς οἰκείας γλώττης τοῦ ἀκροωμένου αὐτοῖς τὴν ψυχὴν ἐπισπωμένους φονεύειν κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν οἱ κληρικοὶ τούτου τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τῷ προέδρῳ (e) ἀργολογοῦντες, ἔλεγον· Τίς ἐστιν ὁ ἄγροικος ἄνθρωπος οὗτος, ὅς τε τὴν τῆς κηρύξεως αὐθεντίαν ἑαυτῷ ἐπισπᾶται, καὶ τὴν διακονίαν τῆς (f) ὑμετέρας, δέσποτα, παναγιστίας εἰς ἑαυτὸν μετατέθεικεν, αὐτομολῶν ἀμαθεστάτος; Πεμφθήτω οὖν, εἰ δοκεῖ ὑμῖν, ὅς τις αὐτὸν ἐνταῦθα ὀφείλει ἄγαγεῖν, ἵνα γνῷ τίς ἡ ἐκκλησιαστικὴ κατάστασις ὑπάρχει. Καθάπερ δὲ πολλάκις συμβαίνει περὶ πολλὰ τῆς ψυχῆς ἀσχολουμένης, τὴν κολακείαν ἐν αὐτῇ χώραν λαμβάνειν, ἐὰν μὴ ἀγρύπνῳ φύλακῃ ἐξ αὐτῆς ἀποπεμφθῇ, συνέβη καὶ τότε τοῖς δελεάζουσιν αὐτὸν **170** κληρικοῖς συναινέσαι τὸν πατριάρχην, καὶ τὸν αὐτὸν ἁγιώτατον ἄνδρα Ἐκύτιον ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων πόλει ἐνεχθῆναι ἐκέλευσεν, ὅπως τὰ ἑαυτοῦ μέτρα ὁποῖά ἐστιν ἐπιγνώσηται. Ἰουλιανὸν δὲ ἀποστείλας, τὸν τηνικαῦτα δεφένσορα ὑπάρχοντα, ἐσχάτως δὲ καὶ τὴν ἐπισκοπὴν τῆς ἐν Σαβίνῃ ἐκκλησίας διιθύνοντα, τοῦτον ἐκέλευσεν, ὅπως ἐν μεγίστῃ τιμῇ ἀγάγῃ. ἵνα μή ἐν οἱῳδήποτε τρόπῳ ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος ὕβριν ὑπομείνῃ. Ἱκανὸς δὲ τοῖς κληρικοῖς ἐν τούτῳ θέλων ὀφθῆναι, μετὰ σπουδῆς ἐν τῷ μοναστηρίῳ κατέλαβεν· καὶ τοῦτον ἐκεῖσε μὴ εὑρηκὼς, τοὺς τῶν ἀδελφῶν προύχοντας ἐν τῇ μονῇ καλλιγραφοῦντας θεασάμενος, ἤρξατο ἐπερωτᾷν, ποῦ ὁ ἡγούμενος ὑπάρχει. Πρὸς ὃν ἀποκριθέντες εἶπον. Ἐν ταύτῃ τῇ κοιλάδι, τῇ τῷ μοναστηρίῳ ὑποκειμένῃ χόρτον θερίζει. Ὁ δὲ αὐτὸς Ἰουλιανὸς παῖδα εἶχε πάνυ (g) ἐπαρμένον, καὶ ὑπερήφανον ὄν καὶ αὐτὸς μόλις κυριεῦσαι ἠδύνατο. Τοῦ-

A Sed quid plus quæris operis, quando concordabat vitæ munditia cum studio prædicationis? Tantus quippe illum fervor ad colligendas Deo animas accenderat, ut sic monasteriis præesset, quatenus per ecclesias, per castra, per vicos, per singulorum quoque fidelium domos circumquaque discurreret, et corda audientium ad amorem patriæ cœlestis excitaret. Erat vero valde vilis in vestibus, atque ita despectus, ut si quis illum fortasse nesciret, salutatus etiam resalutare despiceret, et quoties alia tendebat ad loca, (h) jumentum sedere consueverat, quod despicabilius omnibus jumentis in cella potuisset reperiri; in quo etiam capistro pro freno, et verve-
B cum pellibus pro sella utebatur. Super (i) semetipsum sacros codices in pelliceis sacculis missos dextro lævoque portabat latere, et quocunque perveniret, Scripturarum aperiebat fontem, et rigabat prata mentium. Hujus quoque opinio prædicationis ad Romanæ urbis notitiam pervenit; atque (ut est lingua adulantium auditoris sui animam amplectendo necans), eodem tempore clerici hujus apostolicæ sedis antistiti adulando questi sunt, dicentes: Quis est iste vir rusticus, qui auctoritatem sibi prædicationis arripuit, et officium apostolici nostri Domini sibimet indoctus usurpare præsumit? Mittatur ergo, si placet, qui huc eum exhibeat, ut quis sit ecclesiasticus vigor agnoscat. Sicut autem moris est ut occupato in multis animo adulatio valde subrepat, si ab ipso cordis ostio nequaquam **169** fuerit citius repulsa, suadentibus se clericis consensum pontifex præbuit,
C ut ad Romanam urbem deduci debuisset, et quænam sua esset mensura cognosceret. Julianum tamen tunc defensorum mittens, qui Sabinensi Ecclesiæ postmodum in episcopatu præfuit, hoc præcepit, ut magno cum honore eum deduceret, nec quidquam Dei famulus ex conventione eadem injuriæ sentiret. Qui parere de eo clericorum votis concitus volens, festine ad ejus monasterium cucurrit, ibique absente illo (j) antiquarios scribentes reperit, ubi abbas esset inquisivit. Qui dixerunt: In valle hac quæ monasterio subjacet, fenum secat. Idem vero Julianus superbum valde atque contumacem puerum habuit, cui vix poterat vel ipse dominari. Hunc ergo misit, ut ipsum ad se sub celeritate perduceret. Perrexit puer, et protervo spiritu pratum velociter ingressus, omnesque illic intuens fenum secantes, requisivit
D quisnam esset Equitius. Moxque ut audivit quis

(a) Uterque Mss., συμφωνεῖ.
(b) Reg., ἐπουρανίου.
(c) Mss., ἔθος εἶχε τῷ. Et paulo post, ἐπιβαίνειν.
(d) In utroque, κόλαξιν.
(e) Reg., κολακεύοντες. Colb., ἀργοκωμωδοῦντες.
(f) Reg., ἡμετέρας.
(g) Reg., ἐπηρμένον.
(h. Pier. Excusi, *jumento sedere*, quod etiam habent pauci Mss. De hoc loquendi modo, Gregorio et coævis, aut etiam antiquioribus scriptoribus familiari jam præmonuimus in nota ad l. I Moral., num. 22. Vide præterea l. II in Ezech., hom. 5 num. 2, not.
(i) Editi, *per semetipsum.*, Mss. Germ., Norm., Theod., Val. Cl., Longip., Compend., etc., sequimur.

(j) Antiquariorum laborem monachos maxime decere jam observavimus in Vita Cassiodori Gallice scripta, l. III, c. 3, § 6. Lege ipsum Cassiod., de Instit. c. 30, et Sulpicium Sev., de Vita sancti Martini, c. 7, ubi laudans disciplinam in monasterio a sancto Martino institutam: *Ars*, inquit, *ibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur.* In Vita sancti Epiphanii, auctore quodam ejus discipulo, num. 5: *Occurrit ei quidam vir Christianus, nomine Lucianus, admirandus et eruditus, qui vitam exercebat monasticam, et elegantis librarii artem apprime tenebat, eique navans strenue operam ex ea panem quærebat quotidianum.* Sacris libris describendis etiam sanctimoniales operam navasse, probat exemplum Melaniæ junioris. Vide Sur. ad diem 31 Januarii.

esset, eum adhuc longe positus aspexit, et immenso timore correptus, cœpit tremere, lassescere, seque ipsum nutanti gressu vix posse portare. Qui tremens ad Dei hominem pervenit, atque ulnis humiliter ejus genua deosculans, strinxit, suumque Dominum ei occurrisse nuntiavit. Cui resalutato Dei famulus præcepit, dicens : Leva fenum viride, porta pabulum jumentis in quibus venistis : ecce ego, quia parum superest, opere expleto te subsequor. Is autem qui missus fuerat, Julianus defensor mirabatur valde quidnam esset quod redire moraretur puer : cum ecce revertentem puerum conspicit, atque in collo fenum ex prato deferentem ; qui vehementer iratus cœpit clamare, dicens : Quid est hoc ? Ego te misi hominem deducere, non fenum portare. Cui puer respondit : Quem quæris, ecce subsequitur. Tum ecce vir Dei, clavatis calceatus caligis, falcem fenariam in collo deferens, veniebat : quem adhuc longe positum puer suo domino quia ipse esset quem quæreret indicavit. Idem vero Julianus repente ut vidit Dei famulum, ex ipso habitu despexit, eumque qualiter deberet alloqui proterva mente præparabat. Mox vero ut servus Dei cominus adfuit, ejusdem Juliani animum intolerabilis pavor invasit, ita ut tremeret, atque ad insinuandum hoc ipsum (*a*) quod venerat, vix sufficere lingua potuisset. Qui humiliato mox spiritu ad ejus genua cucurrit, orationem pro se fieri petiit, et quia pater ejus (*b*) apostolicus pontifex eum videre vellet indicavit. Vir autem venerandus Equitius cœpit immensas gratias omnipotenti Deo agere, asserens quod se per summum pontificem gratia superna visitasset. Illico vocavit fratres, præcepit hora eadem jumenta præparari, atque exsecutorem suum cœpit vehementer **172** urgere ut statim exire debuissent. Cui Julianus ait : Hoc fieri nullatenus potest, quia lassatus ex itinere hodie non valeo exire. Tunc ille respondit : Contristas me, fili, quia si hodierna die non egredimur, jam crastina non exibimus. Dei itaque famulus exsecutoris sui lassitudine coactus, in monasterio suo eadem nocte demoratus est. Cum ecce sequenti die sub ipso lucis crepusculo vehementer equo in cursu fatigato ad Julianum puer cum epistola pervenit, in qua præceptum est ei ne servum Dei contingere vel movere de monasterio auderet. Quem cum ille requireret cur sententia esset mutata, cognovit, quia nocte eadem, in qua ipse exsecutor illuc missus est, per visum pontifex fuerat vehementer exterritus, cur ad exhibendum Dei hominem mittere præsumpsisset. Qui protinus surrexit, seque venerandi viri commendans

(*a*) Ita ex Mss. legendum. Editi, explicationis causa, sic habent : *hoc ipsum pro quo venerat.* In Big., *hoc ipsum ad quod.*

(*b*) Hoc nomine jam sæculo VI designabatur pontifex Rom., quod ad nos usque perseveravit. Hinc in publicis supplicationibus rogamus *ut domnum apostolicum*, etc. Mos iste apud Græcos etiam receptus. Unde Theod. Studita, l. I. epist. 34. ad Leon. papam : *Tibi primo omnium apostolico capiti nostro*, etc. ; et l. II, epist. 35 : *Misi epistolos duas ad apostolicum.* Et ita passim. Observa quoque paulo post papam vocari *summum pontificem.*

A του οὖν πρὸς αὐτὸν ἀπέστειλεν, ὅπως μετὰ σπουδῆς αὐτὸν ἀγάγῃ. Ἀπελθὼν δὲ ὁ παῖς, καὶ ἀποτόμως ἐν τῷ λιβαδίῳ εἰσελθών, εἰς πάντας σοὺς τὸν χόρτον θερίζοντας ἀτενίσας, ἐπεζήτει τίς ἐστιν ὁ Ἐκύθιος· ὡς δὲ παρ' αὐτῶν τίς ἐστι διέγνων, μήκοθεν τοῦτου ὑπάρχοντα θεασάμενος, ἀναριθμήτῳ φόβῳ βληθείς, ἤρξατο τρέμειν καὶ ἀγωνιᾷν, καὶ μόλις δύνασθαι τῇ τοῦ βήματος κινήσει βαδίζειν. Ὅς τις πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον δεδοικὼς ἐλθών, μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης τοῖς ποσὶν αὐτοῦ περιπλακείς, καὶ τούτους περιπτυσσόμενος, τὴν τοῦ κυρίου αὐτοῦ παρουσίαν ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἐμήνυσεν. Ὄντινα ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος προσαγορεύσας, χόρτον αὐτῷ χλωρὸν ἐπᾶραι προσέταξεν εἰς τροφὴν τῶν κτηνῶν, ἐν οἷς παρεγένοντο, λέγων. Ἄπελθε, τέκνον, καὶ (*c*) πληροῦντός μου τὸ ἐναπομεῖναν ὀλίγον ἔργον, εὐθέως καταλαμβάνω. Ἰουλιανὸς δὲ
B ὁ δεφένσωρ, σφόδρα ἐθαύμαζεν ἐπὶ τῇ (*d*) τοῦ παιδὸς βραδύτητι. Γποστρέφοντα δὲ τοῦτον θεασάμενος, καὶ ἐν τῷ ὄμῳ χόρτον ἐκ τοῦ λιβαδίου ἐπιφερόμενον, θυμωθεὶς ἤρξατο κράζειν καὶ λέγειν· Τί ἐστι τοῦτο ; ἐγὼ ἄνθρωπον ἀγαγεῖν σε ἀπέστειλα, οὐχὶ δὲ χόρτον βαστάσαι. Ὧ τινι ὁ παῖς ἀποκριθεὶς, εἶπεν· Ἰδοὺ ὃν ζητεῖς, ὄπισθέν μου ἀκολουθῶν καταλαμβάνει. Εὐθέως δὲ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ὑποδησάμενος, (*e*) καὶ δεσμήσας τὰ ὑποδήματα αὐτοῦ, ἐπὶ τοῦ ὤμου βαστάζων τὸ δρέπανον, ἐν ᾧ τὸν χόρτον ἔκοπτε, παρεγένετο. Ὃν ἐκ μήκους ὁ παῖς ἐρχόμενον θεασάμενος, τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ἐμήνυσεν. Ὅτι ὄνπερ ζητεῖς, αὐτός ὑπάρχει. Ὁ δὲ αὐτὸς Ἰουλιανὸς, ἡνίκα τὸν τοῦ Θεοῦ (*f*) δοῦλον ἐρχόμενον ἐθεάσατο, ἐξ αὐτοῦ τοῦ σχήματος τοῦτον ἐδδελύξατο, τὸ πῶς δὲ (*g*) ὀφείλει βριαρῶς αυτῷ διαλεχθῆναι ηὐτρεπίζετο. Ηλησίον δὲ αὐτοῦ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος παραγενόμενος, ἀνυπόστατος φόβος ἐν τῇ Ἰου-
C λιανοῦ ψυχῇ εἰσῆλθε, καὶ λοιπὸν τρέμων, μόλις ἀναγγεῖλαι ἠδυνήθη τὸ διατὶ ἐλήλυθε. Ταπεινωθέντος οὖν τοῦ φρονήματος αὐτοῦ, τοῖς γόνασι τοῦ ἁγίου προσέδραμε, καὶ εὐχὴν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἠτεῖτο γενέσθαι, καὶ ὅτι ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἀποστολικὸς ποθεῖ τοῦ θεάσασθαι ὑμᾶς, καὶ (*h*) ἐπὶ τούτῳ με ἀπέστειλεν. Ὁ δὲ εὐλαβέστατος ἀνὴρ Ἐκύτιος ἤρξατο εὐχαριστηρίους ὕμνους τῷ παντοδυνάμῳ Θεῷ ἀναπέμπειν, καὶ λέγειν, Ὅτι ἡ ἄνωθεν χάρις διὰ τοῦ ὑψηλοτάτου με πατριάρχου ἐπεσκέψατο. Εὐθέως οὖν καλέσας τοὺς ἀδελφοὺς, ἐκέλευσεν αὐτοῖς ἐν αὐτῇ ὥρᾳ τὰ κτήνη ἑτοιμάσαι, καὶ (*i*) τὸν ἐκβιβαστὴν αὐτοῦ **171** ἤρξατο ἐπισπεύδειν, ἵνα εὐθέως περιπατήσωσι. Πρὸς ὃν Ἰουλιανὸς ἔφη· Ἐτιάνθην ἐκ τῆς ὁδοῦ, πάτερ, καὶ σήμερον ἐξελθεῖν οὐ δύναμαι. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος,
D εἶπεν αὐτῷ· Θλίβεις με, τέκνον, ἐὰν γὰρ τῇ σήμερον ἡμέρᾳ μὴ πορευθῶμεν, αὔριον λοιπὸν ἀδύνατόν ἐστιν ἡμᾶς πορευθῆναι. Ἀναγκασθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ, τὴν αὐτὴν νύκτα ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἔμεινε, τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ αὐγάζοντος τοῦ φωτὸς, παῖς πρὸς Ἰουλιανὸν μετ' ἐπιστο-

(*c*) Colb., πληροῦντος τὸ ἀποκείμενον ἀλίγον.
(*d*) Colb., τοῦ πατρὸς βραδ. ὑπόστα... τον παῖδα.
(*e*) Reg., καὶ ὑποδήσας τά.
(*f*) Idem, ἄνθρωπον.
(*g*) Reg. : ὀφείλει ἰσχυρῶς αὐτῷ διαλεχθῆναι ηὐτρεπίζεν, ὡς δὲ πλησίον αὐτοῦ ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος παρεγένετο, ἀνυπόστατος φόβος ἐν τῇ τοῦ Ἰουλιανοῦ. Col. διαλεχθῆ ναι ὡπλίζετο.
(*h*) Colb., διὰ τοῦτὸ με. Reg·, ἐπὶ τοῦτό με.
(*i*) Reg., τὸν ἐπιβαστὴν.

λῆς κατέλαβε, σφόδρα τὸν ἵππον ἐλάσας, περιεχούσης τῆς ἐπιστολῆς, ἵνα τὸν τοῦ Θεοῦ δοῦλον μὴ τολμήσῃ ἐκ τῆς μονῆς αὐτοῦ κινῆσαι. Τὸν δὲ ἀποσταλέντα ἐπεροτῶν, διατί ἡ ἀπόφασις ὑπηλλάγη, ἐπέγνω, ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ νυκτὶ ἐν ᾗ ὁ αὐτὸς Ἰουλιανὸς ἀπεστάλη, δι' ὀπτασίας ὁ πατριάρχης ἔμφοβος γέγονε, (a) δι' ὃν ἀποστεῖλαι ἐτόλμησεν, ἵνα σὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον ἀγάγῃ. Παρευθὺς δὲ ἀναστὰς, καὶ ἑαυτὸν ταῖς τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς εὐχαῖς παραθέμενος, πρὸς αὐτὸν ἔφη· Παρακαλεῖ ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ πατριάρχης τοῦ μὴ (b) κοπηθῆναι ὑμᾶς. Τοῦτο δὲ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἀκούσας, πάνυ λυπηθεὶς, εἶπεν· Οὐχὶ τῇ χθὲς ἡμέρᾳ εἰπόσοι, ὅτι ἐὰν μὴ εὐθέως πορευθῶμεν, οὐδαμῶς λοιπὸν ἡμῖν ἀπελθεῖν ἀποβήσεται ; Τότε οὖν διὰ τὸ ποιῆσαι ἀγάπην, τὸν αὐτὸν δεφένσορα ἀλίγον παραγρατήσας, καὶ ὑπὲρ τοῦ κόπου αὐτοῦ μισθόν τινα, καίτοι μὴ θέλοντος αὐτοῦ παρασχών, ἀπέστειλε. Γίνωσκε οὖν, Πέτρε, ἐν ποιᾳ (c) δόξῃ παρὰ Θεοῦ ὑπάρχουσιν οἱ ἑαυτοὺς ἐν τῷ παρόντι βίῳ βδελυκτοὺς εἶναι ἑλόμενοι· μετὰ γὰρ τῶν τῆς ἐπουρανίου πατρίδος πολιτῶν ἀριθμοῦνται, οἵ τινες βδελυκτοὶ τοῖς ἀνθρώποις εἶναι οὐκ αἰδοῦνται. Ὅσοι δὲ διὰ τῆς ὑψηλοφροσύνης ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν πλησίων δικαιοῦσιν, καὶ διὰ τῆς κενοδοξίας φυσιοῦνται, ἀπεναντίας τῶν τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμῶν κεῖνται. Ὅθεν αὐτοὺς καὶ ὁ τῆς (d) διδασκαλίας λόγος διελέγχων, λέγει· Ὑμεῖς ἐστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων· ὁ Θεὸς δὲ γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν, τὸ γὰρ ὑψηλὸν ἐν ἀνθρώποις, βδέλυγμα παρὰ Θεῷ ὑπάρχει.

A orationibus, ait : Rogat (g) Pater noster ne fatigari debeatis. Cumque hoc Dei famulus audisset, contristatus ait : Nunquid non die hesterno dixi tibi, quia si statim non pergeremus, jam pergere minime liceret ? Tunc pro charitatis exhibitione aliquantulum exsecutorem suum in cella detinuit, eique laboris sui (h) commodum coacto renitentique dedit. Cognosco igitur, Petre, in quanta Dei custodia sunt qui in hac vita seipsos despicere noverunt ; cum quibus intus civibus in honore numerantur, qui despecti foris hominibus esse non erubescunt ; quia econtra in Dei oculis jacent, qui apud suos et proximorum oculos per inanis gloriæ appetitum tument. Unde et quibusdam Veritas dicit : *Vos estis qui justificatis vos coram hominibus, Deus autem novit corda vestra : quia quod hominibus altum est, abominabile est ante Deum* (Luc. XVI, 15).

ΠΕΤΡ. Θαυμάζω λίαν, ὅτι περὶ τοιούτος ἀνδρὸς συνεπᾶραι τὸν πατριαρχην ἠδυνήθησαν.

Petr. Miror valde quod de tali viro subripi pontifici tanto potuerit.

ΓΡΗΓΟΡ. Τὶ θαυμάζεις, Πέτρε (e) εἰ τῷ νῦν ἐσφάλη ; ἄνθρωποι γὰρ ὄντες πλανώμεθα, ὅπερ καὶ Δαυὶδ ὑπέστη, ὃς τις καὶ προφητείας πνεῦμα ἔχειν μεμαρτύρηται, ὅτε τοὺς λόγους τοῦ παιδὸς ψευδομένου ἀκούσας, ψῆφον κατὰ τοῦ ἀθώου υἱοῦ Ἰωνάθαν δέδωκεν. Ὅπερ δὶ διὰ τοῦ Δαυὶδ γέγονε, τῇ κρυπτῇ τοῦ Θεοῦ κρίσει, δίκαιον εἶναι πιστεύομεν· τῇ γὰρ ἀνθρωπίνῃ κατανοήσει, πῶς δίκαιόν ἐστιν οὐκ ἐπιστάμεθα. Τί οὖν θαυμαστὸν, ἐὰν τοῖς λόγοις τῶν ψευδομένων, καὶ ἡμεῖς εἰς ἕτερα ἀπαγώμεθα, οἵ τινες προφῆται οὐχ ὑπάρχομεν ; Οὐ μέγα οὖν εἰ καὶ ἑνὸς ἑκάστου τῶν πατριαρχῶν τὸν νοῦν ἡ τῶν φροντίδων ἀλλεπάλληλος μέριμνα λυμαίνεται. Ὁπόταν γὰρ ἡ ψυχὴ εἰς πολλὰ διαμερίζεται, σμικρύνεται καθ' ἕκαστον, καὶ πάντων εἰς ἓν συνεπαίρεται, ἐν ὅσῳ ἐν πολλοῖς τῇ ἀσχολίᾳ πλατύνεται.

B C

Petr. Vera sunt valde quæ dicis.

ΠΕΤΡ. Σφόδρα ἀληθῆ ἅπερ λέγεις ὑπάρχουσιν.

Gregor. Silere non debeo, quod de hoc viro abbate quondam meo reverentissimo (j) Valentino narrante, agnovi. Aiebat namque quia corpus ejus dum in beati Laurentii martyris oratorio esset humatum, super sepulcrum illius rusticus quidam arcam cum frumento posuit, nec quantus qualisque vir illic jaceret, perpendere **173** ac vereri curavit. Tunc repente turbo cœlitus factus, rebus illic omnibus in sua stabilitate manentibus, arcam, quæ superposita sepulcro ejus fuerat, extulit, longeque projecit, ut

ΓΡΗΓΟΡ. Οὐχ ἡγοῦμαι δίκαιον οὐδὲ τοῦτο σιγῆσαι, ὅπερ παρὰ Βαλεντίνου τοῦ εὐλαβεστάτου, τὸ τηνικαῦτα ἡγουμένου μου γεγονότος, περὶ τούτου τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς διηγουμένου ἀκήκοα. Ἔλεγε γὰρ ὅτι ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ μακαρίου μάρτυρος Λαυρεντίου τὸ σῶμα αὐτοῦ ἦν τεθαμμένον. Ἐπάνω δὲ τοῦ μνήματος γεωργός τις (f) ἄρκαν μετὰ σίτου ἐπέθηκεν, μὴ κατανοήσας, ὁποῖος ἀνὴρ αὐτόθι **174** ἔκειτο. Λίφνίδιον οὖν τάραχος ἐξ οὐρανόθεν γέγονεν καὶ πάντων ἐν τῇ ἑαυτῶν καταστάσει διαμενόντων, ἡ ἐπάνω τοῦ μνήματος τεθεῖσα ἄρκα ἐπήρθη, καὶ ἀπὸ

(a) Reg., δι' οὗ. Colb. δι' ὧν.
(b) Uterque Cod., κοπωθῆναι.
(c) Colb., τάξει.
(d) Uterque, ἀληθείας, et melius quidem, juxta textum Lat., *veritas dixit* : *Vos* etc.
(e) Reg. εἰ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.
(f) Reg. ἀρκλύον, et infra, ἀρκλίον. Colb. ἄρκλα ; fortasse ad significandum *arculam*.
(g) Plerique Mss., *Pater vester*.
(h) *Commodum* hic significat stipendium, mercedem laboris præmium, Græce, κόπου μισθόν. Sæpe hæc vox apud Gregorium accipitur pro qualibet pensitatione, ut l. 1, epist. olim 42, nunc 44.
(i) Duo priores Carn., duo Audoeni, Big. et Lyr., *et occultum Dei judicium justum cred.*
(j) Bigot., 2 Aud., Longip. cum Germ., *Valentio*. Tres Carnot., Gemet., primus Aud., Prat., Lyr., *Valentione*. Hic nota Gregorium vitam monasticam amplexum esse.

palam cuncti cognoscerent quanti esset meri.i is cujus illic corpus jaceret.

Etiam ea quæ subjungo, prædicti venerabilis viri Fortunati, qui valde mihi ætate, opere et simplicitate placet, relatione cognovi. Eamdem Valeriæ provinciam Langobardis intrantibus, ex monasterio reverentissimi viri Equitii in prædicto oratorio ad sepulcrum ejus monachi fugerunt. Cumque Langobardi sævientes oratorium intrassent, cœperunt eosdem monachos foras trahere, ut eos aut per tormenta discuterent, aut gladiis necarent. Quorum unus ingemuit, atque acri dolore commotus clamavit : Heu, heu, sancte Equiti, placet tibi quod trahimur, et nos non defendis ? Ad cujus vocem protinus sævientes Langobardos immundus spiritus invasit. Qui corruentes in terram tandiu vexati sunt, quousque hoc cuncti, etiam qui foris erant, Langobardi cognoscerent, quatenus locum sacrum temerare ulterius non auderent. Sicque vir sanctus dum discipulos defendit, etiam multis post remedium illuc fugientibus præstitit.

CAPUT V.

De Constantio mansionario Ecclesiæ sancti Stephani.

Cujusdam coepiscopi mei didici relatione quod narro : qui in Anconitana urbe per annos multos in monachico habitu deguit, ibique vitam non mediocriter religiosam duxit ; cui etiam quidam nostri jam provectioris ætatis, qui ex eisdem sunt partibus, attestantur. Juxta eam namque civitatem ecclesia beati martyris Stephani sita est, in qua vir vitæ venerabilis, Constantius nomine, mansionarii functus officio deserviebat (*Martyrolog.*, 23 *Sept.*) : cujus sanctitatis opinio sese ad notitiam hominum longe lateque tetenderat, quia idem vir funditus terrena despiciens, toto annisu mentis ad sola cœlestia flagrabat. Quadam vero die dum in eadem Ecclesia oleum deesset, et prædictus Dei famulus unde lampades accenderet omnino non haberet, (*a*) omnes lampades Ecclesiæ implevit aqua, atque ex more in medio (*b*) papyrum posuit ; quas allato igne succendit, sicque aqua arsit in lampadibus ac si oleum fuisset. Perpende igitur, Pe-

μήκους ἐρρίφη, ὅπως γνώσωνται πάντες πόσης παρὰ Θεοῦ τιμῆς ἠξιώθη, οὕτως τὸ σῶμα ἔκειτε ἔκειτο.

Ταῦτα δὲ ἅπερ νυνὶ (*c*) καθυποβάλλω τῷ διηγήματι παρὰ τοῦ προλεχθέντος εὐλαβεστάτου ἀνδρὸς Φορτούνατου διηγουμένου ἐπέγνων. Ὅστις (*d*) καὶ τῷ γήρᾳ, καὶ τοῖς ἔργοις, καὶ τῇ ἀκακίᾳ πάνυ μοι ἀρέσκει. Ἔλεγε δὲ οὗτος, ὅτι ἐν τῇ αὐτῇ τῆς Βαλερίας χώρᾳ τῶν (*e*) Λογγοβάρδων εἰσελθόντων, μοναχοὶ ἐκ τοῦ μοναστηρίου τοῦ εὐλαβεστάτου ἀνδρὸς Ἐκυτίου, εἰς τὸ μνῆμα αὐτοῦ ἐν τῷ προλεχθέντι εὐκτηρίῳ προσέφυγον. Οἱ δὲ Λογγοβάρδοι θυμωθέντες, καὶ ἐν τῷ εὐκτηρίῳ εἰσελθόντες, ἤρξαντο τοὺς μοναχοὺς ἔξω σύρειν, ὅπως αὐτοὺς, εἴτε διὰ βασάνων μαστιγώσωσιν, εἴτε ξίφει θανατώσωσιν. Εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν στενάξας, καὶ ἐκ μεγίστου πόνου κινηθεὶς, ἔκραξεν· Αἴ, ἅγιε Ἐκύτιε, ἀρέσκει σοι ὅτι συρόμεθα, καὶ οὐκ ἐκδικεῖν ἡμᾶς ; Παρευθὺ δὲ σὺν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, πνεῦμα ἀκάθαρτον εἰς τοὺς θηριώδεις Λογγοβάρδους εἰσῆλθε· καὶ εἰς τὴν γῆν καταπεσόντες ἐπὶ τοσοῦτον ἐδαιμονίσθησαν, ἕως οὗ πάντες οἱ ἔξω ὄντες Λογγοβάρηδοι τοῦτο (*f*) μεμαθήκασιν, ὥστε τοῦ λοιποῦ τῷ ἱερῷ τόπῳ ἐκείνῳ οὐδαμῶς ἐπιβῆναι ἐτόλμησαν. Ὁ γὰρ ἅγιος οὗτος ἀνὴρ, τοὺς μαθητὰς τότε ἐκδικήσας, πολλοῖς (*g*) ἐπ' ἐσχάτου πρόνοιαν παρέσχετο τοῖς ἐκεῖ καταφεύγουσιν.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

Περὶ Κωνσταντίου (*h*) παραμοναρίου ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Στεφάνου πλησίον τῆς πόλεως Ἀγκώνων.

Παρὰ συνεπισκόπου μου τινὸς μεμάθηκα, ἥνπερ διηγοῦμαι ἀφήγησιν, ὅστις ἐν τῇ Ἀγκώνων πόλει, ἐπὶ πολλοὺς χρόνους ἐν τῷ μοναχικῷ διέπρεψε σχήματι, σπουδαίως καὶ ἐν πάσῃ εὐλαβείᾳ ἐκεῖσε πολιτευσάμενος· ὥ τινι συμμαρτυροῦσι καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων τινὲς προβεβηκότες ἤδη λοιπὸν, καὶ ἐκ τῶν αὐτόθι γεγονότες μερῶν, (*i*) ὡς ὅτι πλησίον τῆς αὐτῆς πόλεως Ἀγκώνων, ἐκκλησία τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου διάκειται. Ἀνὴρ δὲ τις τῇ πολιτείᾳ πανυ εὐλαβέστατος, Κωνστάντιος τοὔνομα, ἐν αὐτῇ προσκαρτερῶν, τὴν τῆς ἐκκλησίας δουλείαν ἐπετέλει. Ἡ οὖν φήμη νῆς ἁγιωσύνης αὐτοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις κατάδηλος διὰ πλάτους γέγονεν· ἐξ ὅλης γὰρ τῆς καρδίας αὐτοῦ τὰ ἐπίγεια βδελυξάμενος, ὅλῃ τῇ τοῦ νοὸς διαθέσει εἷς μόνα τὰ οὐράνια ἔσπευδεν. Ἐν μιᾷ δὲ ἡμέρᾳ ἔλαιον ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ παρέλειψεν, ὥστε παντελῶς μὴ ἔχειν τὸν προλεχθέντα τοῦ Θεοῦ δοῦλον ὅθεν τὰς καυδήλας ὀφείλῃ ἅψαι. Γεμίσας δὲ πάσας ὕδατος, καὶ πρὸς συνέθειαν ἐν μέσῳ τὸ (*j*) ἀπτρὴν βαλὼν, προσαγαγὼν τὸ

(*a*) Germ., *omnes candelas* ; primus Aud. et Lyr., *omnes cyathos*. In Græca vers. legitur, καυδήλας, καυδήλαις ; qua voce intelligi lucernas olearias multis probat Cangius in Gloss. Gr.

(*b*) Papyrum hic pro ellychnio adhibitam legimus ; quod etiam testatur Gregorius Turon. de Vitis Patrum, l. VIII : *In quo nec papyrus addita, nec olei gutta stillantis adjecta*. Ad cereos conficiendos usurpatam docet sanctus Paulinus in nat. 30, de sancto Felice :

Lumina ceratis adolentur odora papyris.

Porro per papyrum hic intelligi debent papyri, quod est fruticis palustris genus, philyræ, quæ ad chartas, funes, stragulas, vestes, et ad varios alios usus præparabantur. Papyri originem ex locis palustribus, usumque ad luminaria optime describit Ennodius in benedictione cerei, opusc. *Papyrum ad alimenta ignium lympha transmisit.*

(*c*) Reg., συνέταξα τῷ.

(*d*) Idem, καὶ τοῖς λόγοις καὶ τοῖς ἔργοις πάνυ ἀρέσκη, ἔλεγε δὲ οὕτως.

(*e*) Mss., Λογγιβάρδων, Λογγίβαρδοι.

(*f*) Uterque Cod., μεμαθήκασιν. (Sic.)

(*g*) Colb., ἐπ' ἐσχάτου παρέθετο πρ.

(*h*) Cætera quæ in titulo leguntur, desunt in Cod. Colb. ; παραμονάριος autem optime respondet voci Latinæ *Mansionarius* ; et a παραμονή derivatur, quod custodiam, vel stationem militarem ad custodiam palatii significat. Mansionarius enim Ecclesiæ dicitur, qui ejus est custos et assiduus in ea ministrat. Infra, l. III, c. 24, indiscriminatim idem Theodorus vocatur modo, φυλαξ, *custos*, modo παραμονάριος. *Mansionarius*. Idem occurrit cap. 25 seq., de Abundio.

(*i*) Colb., ὡς ἐν τῇ πλησίον.

(*j*) Reg., ἀπρίν. Colb., αὐτρὴν. Retinemus ἀπτρὴν, quod significat *ellychnium* Vide Gloss. Gr. Cang Ἀπὸ τοῦ ἅπτω *accendo* derivatum videtur.

ὑπὸ σκληρότατον πατέρα τὸν τῆς μονῆς αὐτοῦ διῆγεν· ἀλλὰ τὴν σκληρότητα τῶν τούτου ἠθῶν, θαυμασίως πάντοτε τῇ μακροθυμίᾳ ὑπέφερεν. Καὶ οὕτω τοῖς ἀδελφοῖς ἐν πραότητι προίστατο, ὥστε τὸν τοῦ πατρὸς θυμὸν, διὰ τῆς ἑαυτοῦ ταπεινοφροσύνης πάντοτε κατεπράϋνε. Τὸ δὲ αὐτὸ μοναστήριον ἐν τῇ ἀκροτάτῃ τοῦ ὄρους κορυφῇ διακείμενον ὑπάρχει· ὅθεν πρὸς τὸ ποιῆσαι τοῖς ἀδελφοῖς μικρὸν κηπάριον οὐδεμία ἰσότης ἐν τῷ τόπῳ ἐφαίνετο. Ἐν δὲ τῷ τοῦ ὄρους πλαγίῳ (*a*) στενὸς τόπος ὑπῆρχεν, ὃν ἐπεκράτει λίθου παμμεγέθους ἀπόκλασμα. Ἐν μιᾷ δὲ ἡμέρᾳ ὁ εὐλαβέστατος ἀνὴρ Νοννῶσος ἐν ἑαυτῷ διελογίζετο ἐπιτήδειον τὸν τόπον ὑπάρχειν πρὸς κήπου ποιησιν, ἐὰν μὴ ὁ λίθος αὐτὸν ἐπεκράτει. Τοῦτον δὲ μετακινῆσαι πεντήκοντα ζεύγη βοῶν οὐκ ἠδύναντο· ὅθεν λοιπὸν οὐκ ἦν ἐλπὶς (*b*) δι' ἀνθρωπίνου καμάτου τοῦτο γενέσθαι. Ἀρίστην δὲ βουλὴν βουλευσάμενος, ἐπὶ τὴν θείκὴν καταφεύγει βοήθειαν, καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ εἰς εὐχὴν ἑαυτὸν δέδωκεν ἐν τῇ νυκτερινῇ ἡσυχίᾳ. Πρωΐας δὲ γενομένης ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ οἱ ἀδελφοὶ παρεγένοντο, καὶ ἰδοὺ τὸ μέγεθος τοῦ τοιούτου λίθου εὗρον (*c*) μακρόθεν ἐξ ἐκείνου τοῦ τόπου **179** ὑποχωρῆσαν, καὶ τῇ αὐτοῦ ὑποχωρήσει πλατυσμὸν γενέσθαι πρὸς κήπου ποίησιν τοῖς ἀδελφοῖς.

Ἐ ἄλλῳ τοίνυν καιρῷ, ἐν ὅσῳ ὁ αὐτὸς σεβάσμιος ἀνὴρ κανδήλας ἐν τῷ εὐκτηρίῳ ἔπλυνεν, μία ἐκ τῶν αὐτοῦ χειρῶν εἰς τὴν γῆν πεσοῦσα συνετρίβη, ὥστε εἰς πλεῖστα κλάσματα γενέσθαι αὐτήν. Τὴν δὲ τοῦ πατρὸς σφοδροτάτην ὀργὴν φόβουμενος, ἅπαντα τὰ τῆς κανδήλης κλάσματα συναγαγὼν, ἐνώπιον τοῦ θυσιαστηρίου ἔθηκεν, ἑαυτὸν δὲ εἰς εὐχὴν δέδωκε. Πληρώσαντος δὲ αὐτοῦ τὴν εὐχὴν, καὶ ἀναστάντος, ὑγιῆ τὴν κανδήλαν εὗρεν, ἧς τὰ κλάσματα φοβούμενος ἦν συναγαγών. Ὁ σεβάσμιος οὖν οὗτος ἀνὴρ ἐν τοῖς δυσὶ τούτοις θαύμασι, δύο πατέρων τὴν δύναμιν ἐν τῇ ἐπιδείξει τῶν σημείων ἐμιμήσατο· ἐν τῇ μεταθέσει τοῦ λίθου, Γρωγορίου τοῦ λόγῳ τὸν λίθον μετακινήσαντος· ἐν δὲ τῆς κανδήλης (*d*) ἀνακτίσει, τὴν τοῦ Δονάτου δύναμιν, ἥτις τὸ κεκλασμένον ποτήριον ἐν τῇ πρώτῃ ὑγιότητι ἀπεκατέστησεν.

ΠΕΤΡ. Καθὼς θεωρῶ, ἔχομεν ὅμοια τῶν παλαιῶν νέα θαύματά.

ΓΡΗΓ. Θέλεις ἐν τῇ τοῦ Νοννώσου ἐργασίᾳ ὅμοιόν τι τῶν τοῦ Ἐλισσαίου (*e*) γνωρίσαι;

ΠΕΤΡ. Θέλω καὶ πάνυ ἐπιθυμῶ.

ΓΡΗΓ. Ἐλαίου ποτὲ ἐν τῷ μοναστηρίῳ λεῖψις γέγονεν, ἦν δὲ λοιπὸν ὁ καιρὸς τοῦ σωρεῦσαι ἐκ τῶν δένδρων τὰς ἐλαίας, ἀλλ' οὐδαμῶς καρπὸς ἐν τοῖς τοῦ μοναστηρίου δένδροις ἐφαίνετο. (*f*) Βουλῆς οὖν ὁ πατὴρ τῆς μονῆς γέγονεν, ὅπως οἱ ἀδελφοὶ πέριξ πρὸς τοὺς ἔχοντας ἐλαίας ἐπὶ τῷ συνάξαι ἀπέλθωσιν, (*g*) ὅπως ἐκ τοῦ μισθοῦ τῆς ἐργασίας αὐτῶν δυνηθῶσιν ὀλίγον ἔλαιον ἐν τῇ μονῇ ἐνέγκαι. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος Νοννῶσος, μετὰ πολλῆς ταπει-

sed ejus mores mira semper æquanimitate tolerabat. Sicque fratribus præerat in mansuetudine, sicut crebro Patris iracundiam ex humilitate mitigabat. Quia vero ejus monasterium in summo montis cacumine situm est, ad quemlibet parvum hortum fratribus excolendum nulla patebat planities: unus autem brevissimus locus in latere montis excreverat, quem ingentis saxi naturaliter egrediens moles occupabat. Quadam die dum Nonnosus vir venerabilis cogitaret, quod saltem ad condimenta olerum nutrienda locus idem aptus potuisset existere, si hunc moles saxi illius non teneret, occurrit animo, quod eamdem molem (*h*) quinquaginta boum paria movere non possent. Cumque de humano labore facta esset desperatio, ad divinum se solatium contulit, seque illic nocturno silentio in orationem dedit. Cumque mane facto ad eumdem locum fratres venirent, invenerunt molem tantæ magnitudinis **180** ab eodem loco longius recessisse, suoque secessu largum fratribus spatium (*i*) dedisse.

Alio quoque tempore cum idem vir venerabilis lampades vitreas in oratorio lavaret, una ex ejus manibus cecidit, quæ per innumeras partes fracta dissiluit: (*j*) qui vehementissimum Patris monasterii furorem timens, lampadis protinus omnia fragmenta collegit, atque ante altare posuit, seque cum gravi gemitu in orationem dedit. Cumque ab oratione caput levasset, sanam lampadem reperit, quam timens per fragmenta collegerat. Sicque in duobus miraculis duorum Patrum virtutes imitatus est: in mole scilicet saxi, factum (*k*) Gregorii qui montem movit; in reparatione vero lampadis, virtutem (*l*) Donati, qui fractum calicem pristinæ incolumitati restituit.

PETR. Habemus, ut video, de exemplis veteribus nova miracula.

GREGOR. Visne aliquid in operatione Nonnosi de imitatione quoque Elisæi cognoscere?

PETR. Volo, atque inhianter cupio.

GREGOR. Dum quadam die in monasterio vetus oleum deesset, jamque colligendæ olivæ tempus incumberet, sed fructus in oleis nullus appareret, visum Patri monasterii fuerat ut circumquaque fratres in colligendis olivis ad exhibenda extraneis opera pergerent, quatenus ex mercede sui operis aliquantulum monasterio oleum deportarent. Quod vir Domini Nonnosus fieri cum magna humilitate prohibuit, ne ex-

(*a*) Colb. habet adhuc σεμνός, pro στενός; Reg., μικρός.
(*b*) Reg., δι' ἀνθρωπίνων χειρῶν.
(*c*) Colb., μηκόθεν; et paulo post πλατυσμὸν γεγονότα πρός.
(*d*) Uterque Cod. Reg., sc. et Colb., ἀνακτησει.
(*e*) Colb., νοῆσαι.
(*f*) Mss., βουλὴ δή (vel) τῶ πατρί.
(*g*) Reg., ἅπως.
(*h*) In Ed. ante Guss., *quingenta*; corrigitur hic error ex Mss. tam. Angl. quam Gall., et ex Græca vers.
(*i*) In Editis contra Mss. fidem additur, *ad excolendum hortum*.
(*j*) Germ., Compend. et unus Theod., *qui vehementissime*.
(*k*) Cognomento Thaumaturgi, Neocæs. in Ponto episc., in cujus Vita a sancto Gregorio Nyss. conscripta legitur hoc miraculum.
(*l*) Qui Aretii in Etruria fuit episcopus et pro martyre colitur die 7 Aug.

euntes fratres ex monasterio dum lucra olei quærerent, animarum damna paterentur. Sed quia in monasterii arboribus olivæ paucæ inesse videbantur, eas colligi præcepit, et in prælo mitti, et quamlibet (*a*) parum olei exire potuisset, sibimet deferri. Factumque est, et susceptum in parvo vasculo oleum fratres Nonnoso Dei famulo detulerunt : quod ipse protinus ante altare posuit, cunctisque egredientibus oravit, atque accersitis postmodum fratribus præcepit, ut hoc quod detulerant oleum levarent, et per cuncta vasa monasterii exigue fundendo dividerent, quatenus benedictione ejusdem olei omnia infusa viderentur : quæ protinus uterant vacua claudi fecit. Die vero altera aperta omnia plena reperta sunt.

A νοφροσύνης τοῦτο γενέσθαι ἐκώλυσε, μήπως τῶν ἀδελφῶν τῆς μονῆς ἐξερχομένων, ἐν ὅσῳ κέρδη ἐλαίου ζητοῦσι, ψυχικὴν ζημίαν ὑπομείνωσι. Μᾶλλον δὲ ἐν τοῖς τοῦ μοναστηρίου δένδροις τούτους ἀπελθεῖν ἐκέλευσεν, ἀλίγαι γὰρ ἐλαῖαι ἐν αὐτοῖς ἐθεωροῦντο, καὶ αὐτὰς σωρευθῆναι καὶ ἐν τῷ ἐλαιοτριβείῳ βληθῆναι προσέταξεν, (*e*) καὶ εἴ τι ὀλίγον ἔλαιον ἐξελθεῖν δυνήσηται, ὅπως αὐτῷ προσαγάγωσι. Γέγονε τοίνυν καὶ ἐν (*f*) στενωτάτῳ ἀγγείῳ τὸ ἔλαιον οἱ ἀδελφοὶ δεξάμενοι, Νοννώσῳ τῷ τοῦ Θεοῦ δούλῳ (*g*) ἀπήγαγον. Ὅπερ αὐτὸς δεξάμενος ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου τέθεικε· καὶ πάντων ἐξελθόντων, μόνος ἔνδον τῆς ἐκκλησίας ἀπέμεινεν, καὶ ἑαυτὸν εἰς εὐχὴν δέδωκε. Μετὰ δὲ τοῦτο φωνήσας τοὺς ἀδελφούς, ἐκέλευσεν ἵνα ὅπερ αὐτῷ προσήγαγον ἔλαιον ἐπάρωσι, καὶ εἰς ὅλα τὰ τοῦ μοναστηρίου ἀγγεῖα κατ' ὀλίγον ἐκχέοντες διαμερίσωσιν, ὅπως ἐκ τῆς τοῦ ἐλαίου εὐλογίας ἅπαντα πιανθῶσι, καὶ ταῦτα σάκουρα ὄντα παρευθὺ κλεισθῆναι πεποίηκεν. Ἐν δὲ ἄλλῃ ἡμέρᾳ ἀνοιχθέντα, ἅπαντα γέμοντα εὑρέθησαν.

Petr. Probamus quotidie impleri verba Veritatis, B quæ ait : *Pater meus usque modo operatur, et ego operor* (*Joan.* v, 27).

ΗΕΤΡ. Πιστεύομεν καθ' ἡμέραν πληροῦσθαι τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὰ ῥήματα, ἅπερ προείρηκεν· Ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι.

ACPUT VIII.

De Anastasio abbate monasterii, quod (*b*) *Suppentonia vocatur.*

Gregorius. Eodem quoque tempore venerandus vir Anastasius, cujus superius memoriam feci (*Cap.* 7), sanctæ Romanæ Ecclesiæ, cui Deo auctore deservio, notarius fuit (*Martyrol.*, 11 *Jan.*). Qui soli **181** Deo vacare desiderans, scrinium deseruit, monasterium elegit, atque in eo loco (*c*) quem præfatus sum, qui Suppentonia vocatur, per annos multos in sanctis actibus vitam duxit, eique monasterio solerti custodia præfuit. Quo videlicet in loco ingens desuper rupes eminet, et profundum subter (*d*) præcipitium patet. Quadam vero nocte cum jam omnipotens Deus ejusdem venerabilis viri Anastasii labores remunerare decrevisset, ab alta rupe vox facta est, quæ producto sonitu clamaret, dicens : Anastasi, veni. Quo vocato alii quoque septem fratres vocati sunt ex nomine. Parvo autem momento ea quæ fuerat emissa vox siluit, et octavum fratrem vocavit. Quas dum aperte voces congregatio audisset, dubium non fuit quin eorum qui vocati fuerant obitus appropinquasset. Intra paucos igitur dies primus venerandus vir Anastasius, cæteri autem in eo ordine ex carne educti sunt, quo de rupis vertice fuerant vocati. Frater vero ille ad quem vocandum vox parum siluit, atque eum ita nominavit, morientibus aliis, paucis diebus vixit, et tunc vitam finivit ; ut aperte monstraretur quia interjectum vocis silentium parvum vivendi spatium signaverit. Sed mira res contigit, quia venerabilis vir Anastasius dum de corpore exiret, erat quidam frater in

ΚΕΦΑΛ. Η.

Περὶ Ἀναστασίου ἡγουμένου μονῆς τῆς Ὑπόκρημνον ὀνομαζομένης.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Ἐν αὐτῷ τοίνυν τῷ χρόνῳ ὁ σεβάσμιος ἀνὴρ Ἀναστάσιος, οὗτινος ἀνωτέρω μνείαν ἐποιησάμην, (*h*) νωτάριος ὑπῆρχε ταύτης τῆς τῶν Ῥωμαίων ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, ᾗ Θεοῦ χάριτι νυνὶ δουλεύω ἐγώ. Ὅς τις **182** Θεῷ μόνῳ ἐν ἡσυχίᾳ δουλεῦσαι ἐπιθυμῶν, τὰ σκρίνιον καταλείψας, τὸν μονήρη βίον ἐξελέξατο, καὶ ἐν τῇ προμνημονευθείσῃ, μονῇ ἥ τις Ὑπόκρημνον καλεῖται ἀποταξάμενος, ἐπὶ πολλοὺς χρόνους διαρκέσας, ἐν ἁγίᾳ ἀναστροφῇ τὴν ζωὴν παρήγαγε· τῆς δὲ αὐτῆς μονῆς ἀγρύπνῳ φυλακῇ καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἐπὶ ἔτη ἱκανὰ ἐνεχειρίσθη. Ἐν αὐτῷ οὖν τῷ τόπῳ παμμεγέθης λίθος ἄνωθεν ὑπέρκειται, καὶ βαθύτατος κρημνὸς κάτωθεν θεωρεῖται. Ὅτε δὲ λοιπὸν ὁ παντοδύναμος Θεὸς τοῦ αὐτοῦ σεβασμίου ἀνδρὸς Ἀναστασίου τοῖς κόποις ἄνεσιν παρασχεῖν ἐκέλευσεν, ἐν μιᾷ νυκτὶ ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ λίθου φωνὴ γέγονεν μετὰ ἤχου λέγουσα. Ἀναστάσιε, δεῦρο. Αὐτοῦ δὲ κληθέντος, ἕτεροι ἕπτὰ ἀδελφοὶ ἐξ ὀνόματος ἐκλήθησαν. Μικρὸν δὲ τῆς γενομένης φωνῆς σιωπησάσης, καὶ τὸν ὄγδοον ἀδελφὸν ἐκάλεσε. Πᾶσά οὖν ἡ (*i*) συνοδεία φανερῶς τῆς φωνῆς ἐκείνης ἀκούσασα, ἐν πληροφορίᾳ γέγονεν, ὅτι τῶν κεκλημένων ὁ θάνατος ἐπλησίασι. Μεταξὺ οὖν ὀλίγων ἡμερῶν πρῶτος ὁ εὐλαβέστατος ἀνὴρ Ἀναστάσιος, καὶ οἱ λοιποὶ κατ' ὄρδινον τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος ἀπολυθέντες, πρὸς κύριον ἐξεδήμησαν, ὃν τρόπον ἐκ τῆς κορυφῆς (*j*) τοῦ λίθου ἐκλήθησαν. Ὁ δὲ ἀδελφὸς ἐκεῖνος, ὃν ἡσυχάσασα ἡ φωνὴ μετ' ὀλίγον ἐκάλεσε, τελευτησάντων τῶν ἄλλων ζήσας ὀλίγας, ἡμέρας καὶ αὐτὸς λοιπὸν ἐν κυρίῳ ἐτελειώθη, ὥστε δειχθῆναι, ὅτι τὸ δι-ά

(*a*) Germ., *parum oleum*. Norm., *parvum oleum*.
(*b*) Nunc castellum sancti Eliæ.
(*c*) In Ed. *quem præfatus sum Suppentoniam vocari*.
(*d*) Propter hoc præcipitium locus hic Ὑπόκρημνον Græce vocatur. Fortasse etiam Suppentonia dicitur, quod superpendeat, et quasi pensilis immineat.
(*e*) Reg., ἕως ὀλίγον ἔλαιον.
(*f*) Colb., σεμνοτάτῳ ἀγγείῳ. Reg., μικροτάτῳ. Sæpe Zacharias utitur voce σεμνὸς, ad significandum *parvum, exiguum*, ut infra videbimus, c. 9, σεμνοῦ παιδαρίου. Et paulo post, σεμνοτάτῳ ἀγγείῳ. Plurima deinceps exempla vocis hujus hoc sensu usurpatæ recurrent.
(*g*) Reg., ἀπήγαγον, (Sic.)
(*h*) Uterque, νοτάριος.
(*i*) Mss., συνοδία, et quidem melius ; neque tamen aliquid mutare præsumpsimus, quia quemadmodum dicitur ἐξοδία et ἐξοδεία exitus, ita dici posse videtur συνοδία et συνοδεία conventus.
(*j*) Colb., τοῦ ὄρους.

στημα τῆς σιγῆς τοῦ καλοῦντος, μικρὰν ἀναμονὴν αὐτῷ τοῦ ζῆν (*a*) προεσήμανεν. Θαυμαστὸν δὲ πρᾶγμα μετὰ τοῦτο συνέβη· τοῦ γὰρ σεβασμίου ἀνδρὸς Ἀναστασίου ἐκ τοῦ παρόντος βίου μεταστάντος, ἀδελφός τις ἐν τῷ μοναστηρίῳ ὑπῆρχεν, ὅς τις ἐπάνω αὐτοῦ ζῆσαι οὐκ ἤθελεν. Τοῖς δὲ ποσὶν αὐτοῦ προσκυλινδούμενος, μετὰ δακρύων ἱκέτευεν αὐτὸν, λέγων· Οὕτως ἔχοι σε πρὸς ὃν ἀπέρχῃ, μὴ ἐάσῃς με ἐπάνω σου ἑπτὰ ἡμέρας ἐν τῷ κόσμῳ τοῦτῳ ποιῆσαι. Πρὸ οὖν τῆς ἑβδόμης ἡμέρας καὶ αὐτός λοιπὸν ἐτελεύτησεν, ὅστις οὐκ ἦν ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ μετὰ τῶν ἄλλων κεκλημένος. Φανερὸν (*b*) οὖν ὑπάρχει, ὅτι τὴν τούτου μετάστασιν μόνη ἡ τοῦ εὐλαβεστάτου Ἀναστασίου προσευχὴ ὑπακουσθεῖσα ἡδυνήθη ποιῆσαι.

A monasterio qui super eum vivere nolebat: provolutus vero ejus pedibus cœpit cum lacrymis ab eo postulare, dicens: Per illum ad quem vadis, te adjuro, ne septem dies super te in hoc mundo (*j*) faciam; ante cujus septimum diem etiam ipse defunctus est, qui tamen in illa nocte inter cæteros non fuerat vocatus, ut aperte claresceret, quia ejus obitum sola venerabilis Anastasii intercessio obtinere potuisset.

ΠΕΤΡ. Ἡνίκα ὁ ἀδελφὸς οὗτος κεκλημένος μεταξὺ τῶν ἄλλων οὐκ ἦν, ἀλλὰ ταῖς εὐχαῖς τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου μετέστη, τί ἕτερον δίδοται νοεῖν, εἰ μὴ ὅτι οἱ παρὰ τῷ κυρίῳ τέλειοι ὄντες, δικαίως ὑπακουσθῆναι πολλάκις (*c*) δύνανται, καὶ εἰς αὐτὰ ἅπερ προωρισμένα οὐχ ὑπάρχουσιν.

Petr. Cum idem frater et vocatus inter cæteros non est, et tamen sancti viri intercessionibus ex hac luce subtractus est, quid aliud datur intelligi, nisi quod hi qui apud Dominum magni sunt meriti, obtinere aliquando possunt ea etiam quæ non sunt prædestinata?

ΓΡΗΓΟΡ. Ὑπακουσθῆναι οὐδαμῶς δύνανται ἐν τοῖς μὴ ὑπάρχουσι προωρισμένοις, ἅπερ δὲ εὐχόμενοι οἱ ἅγιοι ἄνδρες ποιοῦσιν, ἤδη λοιπὸν προωρισμένα εἰσὶν, ὅπως διὰ προσευχῆς τούτων ἐπιτεύξωνται. Καὶ αὐτὴ γὰρ ἡ τῆς αἰωνίου βασιλείας κληρονομία παρὰ τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ τοῖς ἐκλεκτοῖς (*d*) προορισθεῖσα ὑπάρχει, διὰ δὲ καμάτου πολλοῦ καὶ δεήσεως λαμβάνειν αὐτούς (*e*) ηὐδόκησεν, ἅπερ πρὸ τῶν αἰώνων δωρήσασθαι προώρισεν.

Greg. (*k*) Obtineri nequaquam possunt quæ prædestinata non fuerint (*Gratian.*, *caus.* 23. *q.* 4, *c.* 21, *Obtineri*); sed ea quæ sancti viri orando efficiunt, ita prædestinata sunt, ut precibus obtineantur. Nam ipsa quoque perennis regni prædestinatio ita est ab omnipotenti Deo disposita, ut ad hoc electi ex labore perveniant, quatenus postulando mereantur accipere quod eis omnipotens Deus ante sæcula disposuit donare.

ΠΕΤΡ. Θέλον τηλαυγῶς μοι δειχθῆναι, ἐὰν δύνηται ἡ προόρισις τῇ εὐχῇ συνεργῆσαι.

Petr. Probari mihi apertius velim, si potest prædestinatio precibus juvari.

ΓΡΗΓΟΡ. Τοῦτο, Πέτρε, ὅπερ ἐγὼ προεθέμην, συντόμως (*f*) δύναται ἐπιγνῶναι. Καθὼς οὖν ἐπίστασαι, τῷ Ἀβραὰμ ὁ Θεὸς εἶπεν, Ἐν Γσαὰκ κληθήσεταί σοι σπέρμα. Καὶ πάλιν· Πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε. Καὶ πάλιν ὑπέσχετο αὐτῷ, λέγων· Εὐλογῶν εὐλογήσω σε, καὶ πληθύνων πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὡς τὴν ἄμμον τὴν παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης. Ὅθεν λοιπὸν φανερὸν καθέστηκεν, ὅτι ὁ παντοδύναμος Θεὸς, διὰ τοῦ Ἰσαὰκ πληθῦναι τὸ σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ **183** προώρισε. (*g*) Γέγραπται δὲ, ὅτι Ἰσαὰκ ἠτήσατο τὸν κύριον περὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν στεῖραν, καὶ εἰσήκουσεν αὐτοῦ, καὶ ἔδωκεν αὐτῇ σύλληψιν τῇ Ῥεβέκκᾳ. Ἐὰν οὖν τὸ σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ διὰ τοῦ Ἰσαὰκ πληθῦναι προώρισε, διατί σύζυγον στεῖραν ἔλαβεν. Ἐντεῦθεν οὖν (*h*) φανερὸν ὑπάρχει, ὅτι ἡ προόρισις ταῖς εὐχαῖς πληροῦται, ἐν τῷ δι' εὐχῆς ὑπακουσθῆναι τὸν Ἰσαὰκ τεκνοποιῆσαι, ἐν ᾧ ὁ Θεὸς πληθῦναι τὸ (*i*) σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ ἦν προορίσας.

Greg. Hoc quod ego, Petre, intuli, concite valet probari. Certe etenim nosti, quia ad Abraham Dominus dixit: *In Isaac vocabitur tibi semen* (*Genes.* XXI, 13). Cui etiam dixerat: *Patrem multarum gentium constitui te* (*Ibid.* XVII, 4). Cui rursum promisit, dicens: *Benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, et* (*l*) *sicut arenam quæ est in littore maris* (*Ibid.*, XXII, 17). Ex qua re aperte constat quia omnipotens Deus semen Abrahæ multiplicare per Isaac prædestinaverat, **184** et tamen scriptum est: *Deprecatus est Isaac Dominum pro uxore sua, eo quod esset sterilis, qui exaudivit eum, et dedit conceptum Rebeccæ* (*Genes.* XXV, 21). Si ergo multiplicatio generis Abrahæ per Isaac prædestinata fuit, cur conjugem sterilem accepit? Sed nimirum constat quia prædestinatio precibus impletur, quando is in quo Deus multiplicare semen Abrahæ prædestinaverat, oratione obtinuit (*m*) ut filios habere potuisset.

ΠΕΤΡ. Οὐδέν μοι τῆς ἀπιστίας καταλέλειπται· τὸ γὰρ μυστήριον ἡ πληροφορία ἐφανέρωσε.

Petr. Quia secretum ratio aperuit, nihil mihi dubietatis remansit.

ΓΡΗΓΟΡ. Θέλεις ἐκ τῶν τῆς Τουσκίας μερῶν σοι τὶ διηγήσομαι [*Forte leg.* διηγήσωμαι], ἵνα γνῷς τὸ ποταποὶ ἄνδρες ἐνι αὐτῇ ἐγένοντο, καὶ πόσον τῷ παντοδυνάμῳ Θεῷ τῇ γνώσει ἐπλησίαζον;

Greg. Vis tibi aliquid de Tusciæ partibus narrem, ut cognoscas quales in ea viri fuerint, et omnipotentis Dei notitiæ quantum propinqui?

(*a*) Ita Mss., ubi Editi habent προεσήμαινεν.
(*b*) Mendose οὐκ pro οὖν in Ed. irrepsit.
(*c*) Colb., ἠδύναντο.
(*d*) Uterque, προορισθεῖσα.
(*e*) Iidem, εὐδόκησεν.
(*f*) Reg., δύνασθαι ἐριγνῶναι.
(*g*) Mss., γέγραπται γὰρ ὅτι. Colb. addit, σπέρμα, post κύριον.
(*h*) Reg. pro φανερὸν, habet δῆλόν ἐστιν ὅτι.
(*i*) Idem Cod., σπέρμα αὐτοῦ προώρισεν.
(*j*) Excusi, *vivam*. Sequimur unanimem Mss. consensum, et vers. Græcam in qua legitur, ποιῆσαι *facere*.
(*k*) Germ. et nonnulli, *obtinere*.
(*l*) Excusi, *sicut arenam maris*. Cætera omissa supplevimus ex Mss.
(*m*) Germ. et plur., *ut filium*.

τὸν πρεσβύτερον καλέσας, καὶ εὐχὴν ποιήσας, τὴν ἀποθήκην ἤνοιξε. Τὰ δὲ σκεύη ἐν οἷς ὁ ἐκπιεσθεὶς ὀλίγος οἶνος ἐβλήθη, δαψιλῶς τὸν οἶνον ἐκχύνοντα εὗρεν· ὥστε εἰ ἐδέησε τὸν ἐπίσκοπον ὀλίγον βραδύναι τοῦ εἰσελθεῖν, τὴν γῆν τῆς ἀποθήκης πᾶσαν ἐπὶ τοῦ ὑπερεκχεομένου οἴνου (a) σκεπασθῆναι. Τότε τῷ πρεσβυτέρῳ μετὰ αὐστηρότητος ἐκέλευσεν, ἵνα μηδενὶ τὸ θαῦμα τοῦτο ἐξείπῃ, ἕως οὗ ὁ ἐπίσκοπος ἐκ τῆς παρούσης ζωῆς μετέλθῃ, φοβούμενος μή πως ἐν τῇ γεγονυίᾳ δυνάμει τοῦ θαύματος, διὰ τοῦ τῶν ἀνθρώπων ἐπαίνου, βλάβην τινὰ ὑπομείνῃ· (b) πάνυ γὰρ τὰς πράξεις τὰς ἀγαθὰς ὁ τῶν ἀνθρώπων ἔπαινος παραβλάπτειν εἴωθεν· καὶ ἐν τούτῳ τῷ τοῦ διδασκάλου ὑποδείγματι ἐξακολουθῶν, ὅστις ἡμᾶς ἐν τῇ ταπεινῇ ὁδῷ τῆς ταπεινοφροσύνης ὁδηγῶν, τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ἐνετείλατο, λέγων, περὶ ὧν ἔθεώρουν σημείων, ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν, ἕως οὗ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ.

A liquorum infuderat, ubertim vinum fundentia invenit, ita ut pavimentum omne excrescentia vina invaderent, si adhuc episcopus tardius intrasset. Tunc terribiliter presbytero præcepit ne quousque ipse in corpore viveret, hoc miraculum cuiquam indicaret ; pertimescens videlicet ne in virtute facti favore humano pulsatus, inde intus inanesceret, unde foris hominibus magnus appareret : exemplum etiam Magistri sequens, qui ut nos ad viam humilitatis (g) instrueret, de semetipso discipulis præcepit, dicens ut ea quæ vidissent, (h) nemini dicerent, quousque Filius hominis a mortuis resurgeret (*Matth.* XVII, 9).

ΠΕΤΡ. Προφάσεως εὐκαίρου ἀναφανείσης, ἐπιζητῆσαι θέλω τί βούλεται εἶναι, ὅτι ὁ λυτρωτὴς ἡμῶν Θεὸς, ἐν ὅσῳ τοῖς δυσὶ τυφλοῖς τὸ φῶς ἐχαρίσατο, ἐκέλευσεν ὅπως μηδενὶ εἴπωσιν· ἐκεῖνοι δὲ ἀπελθόντες, διεφήμισαν αὐτὸν ἐν πάσῃ τῇ γῇ ἐκείνῃ ; μή τί γε ὁ μονογενὴς τοῦ πατρὸς Υἱὸς, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος συναΐδιος ἐν τούτῳ τῷ πράγματι θέλημα εἶχεν, ὅπερ οὐκ ἠδυνήθη πληρῶσαι· ὥστε τὸ θαῦμα, ὅπερ σιωπηθῆναι ἤθελε, μηδαμῶς (c) δυνηθῆναι ἀποκρυβῆναι.

B PETR. Quia occasio apta se præbuit, libet inquirere quidnam sit quod Redemptor noster cum duobus cæcis lumen reddidit, jussit ut nemini dicerent, et illi abeuntes diffamaverunt eum (i) in totam terram illam (*Matth.* IX, 27). Nunquidnam unigenitus Filius, Patri et sancto Spiritui coæternus, hac in re velle habuit, quod non potuit implere, ut miraculum quod taceri voluit, minime potuisset abscondi ?

ΓΡΗΓ. Ὁ λυτρωτὴς ἡμῶν Θεὸς, διὰ τοῦ θνητοῦ σώματος, ἕκαστον ὅπερ εἰργάσατο, ἡμῖν ὑπόδειγμα (d) πράξεως παρέσχετο· ἵνα καὶ ἡμεῖς δυνάμει σημείων ἐργαζόμενοι, τρόπῳ τοιούτῳ τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ ἐπακολουθοῦντες, ἀπροσκόπτῳ ποδὶ ἐν τοῖς τῆς παρούσης ζωῆς ἔργοις ὁδεύσωμεν, θαυμασίως νομοθετήσας, καὶ ἡσυχάζειν κελεύσας, καὶ μᾶλλον σιωπηθῆναι οὐκ ἠδυνήθη· ὥστε λοιπὸν καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς τοὺς τῷ ὑποδείγματι τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας ἀκολουθοῦντας, ἐν οἷς ἐργάζονται μεγίστοις θαύμασι, κρυβῆναι μὲν ταῦτα, πρόθεσιν ἔχειν, ἀλλ' ἵνα καὶ ἕτεροι ὠφεληθῶσι, φανερὰ καθίστανται· τοῦτο δὲ καὶ ταπεινοφροσύνη μεγίστη ὑπάρχει, ὅτι τὰ ἔργα αὐτῶν κρυβῆναι θέλουσι, καὶ ὠφέλειαν μείζονα ἐν τῷ ταῦτα σιωπηθῆναι μὴ δύνασθαι· Οὐδαμῶς δέ τι ὁ κύριος γενέσθαι ἠθέλησεν ὅπερ ποιῆσαι οὐκ ἠδυνήθη· εἴ τι δὲ περὶ αὐτοῦ λέγεται θελῆσαι, καὶ μὴ θελῆσαι, σωματικῶς αὐτοῦ τοῖς ἀνθρώποις ἐπιδημοῦντος, εἰς ἡμετέραν διδασκαλίαν (e) ὑπόδειγμα δέδωκεν.

C GREGOR. Redemptor noster per mortale corpus omne quod egit, hoc nobis in exemplum actionis præbuit, ut pro nostrarum virium modulo ejus vestigia sequentes, inoffenso pede operis præsentis vitæ carpamus viam. Miraculum namque faciens, et taceri jussit, et tamen taceri non potuit ; ut videlicet et electi ejus exempla doctrinæ illius sequentes, in magnis quæ faciunt, latere quidem in voluntate habeant, sed ut prosint aliis, prodantur inviti ; quatenus et magnæ humilitatis sit quod sua opera taceri appetunt, (j) et magnæ utilitatis sit quod eorum opera taceri non possunt. Non ergo voluit Dominus quidquam fieri, et minime potuit ; sed quid velle ejus membra debeant, quidve de eis etiam nolentibus fiat, doctrinæ magisterio exemplum dedit.

ΠΕΤΡ. Ἀρέσκει ὃ λέγεις.

ΓΡΗΓ. Ἀκμὴν ὀλίγα τινὰ τῶν ἔργων Βονιφατίου τοῦ ἐπισκόπου, ἅπερ κατελείψαμεν, οὗτινος μνείαν ἐποιησάμεθα, διεξελθεῖν δίκαιον ἡγοῦμαι. Ἐν ἄλλῳ τοίνυν καιρῷ τοῦ μακαρίου (f) Προκούλου τοῦ μάρτυρος ἡ τῆς ἑορτῆς ἐπλησιαζεν ἡμέρα. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τόπῳ ἀνήρ τις εὐγενέστατος κατῴκει, Φορτουνᾶτας τοὔνομα· ὅστις τῷ σεβασμίῳ τούτῳ ἀνδρὶ πολλὴν ἱκεσίαν προσήγαγεν, ἵνα τὴν λειτουργίαν ἐπιτελοῦντος αὐτοῦ τῆς τοῦ μακαρίου μάρτυρος **187** ἑορτῆς, εὐλογίαν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἐπικλίνῃ

PETR. Placet quod dicis.

GREGOR. Adhuc pauca aliqua quæ de Bonifacii episcopi opere supersunt, quia ejus memoriam fecimus, exsequamur. Alio namque tempore beati D Proculi martyris natalitius propinquabat dies, quo in loco vir nobilis Fortunatus nomine manebat : qui magnis precibus ab eodem venerabili viro postulavit ut cum apud beatum martyrem missarum solemnia ageret, **188** (k) ad benedictionem dandam in suam domum neclinaret. Vir autem Dei negare

(a) Colb., πιανθῆναι.
(b) Hanc periodum ac sententiam Zacharias addidit, cum in Latino textu nulla sint ejus vestigia. Significat autem : *Multum enim nocere consuevit bonis operibus, hominum laus.*
(c) Mss., ἠδυνήθη.
(d) Reg., εἰργάσατο ἵνα ἡμεῖς.
(e) Reg., ὑπόδειγμα γίγονεν. Colb., ὑποδείγματα δέδωκεν.
(f) Mss., Πρόκλου
(g) Secundus Theod., *introduceret.* Editi ante Guss., *duceret.*
(h) Germ. et Compend., *minime dicerent.* Paulo post tamen legitur : *jussit ut nemini dicerent.*
(i) Secundus Carnot., *in totam regionem.*
(j) Tertius Carnot. et primus Theod., *et magnæ ædificationis.*
(k) Compend., *ad benedicendum.*

ξατο μετ' ὀργῆς μεγάλῃ τῇ φωνῇ κράζειν καὶ λέγειν· Πάντας ἐνταῦθα ἔνι ζῆσαι, μόνος δὲ ἐγὼ ἐν τῷ οἴκῳ τούτῳ ζῆσαι οὐ δύναμαι. Εἰς τὰς φωνὰς δὲ αὐτοῦ ὁ ἐπίσκοπος, καὶ πάντες ὅσοι ἦσαν ἐν τῷ ἐπισκοπίῳ παρεγένοντο. Καὶ θέλων αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ καταπραΰναι, ἤρξατο λόγοις κολακευτικοῖς παραινεῖν αὐτόν. Ἐκεῖνος δὲ μετὰ ὕβρεως ἀπεκρίθη λέγων· Πάντες μετὰ σου ζῶσι, μόνος ἐγὼ ἔμπροσθέν σου ζῆσαι οὐ δύναμαι, **190** ἀπόδος μοι τὸ λογάριν μου. Κινηθεὶς δὲ ὁ ἐπίσκοπος ταῖς τούτου φωναῖς, ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας εἰσελθών, (*a*) τὸ φελόνιον αὐτοῦ φορῶν, καὶ ἐκτείνας τὰς χεῖρας (*b*) ἤρξατο εὔχεσθαι, ὅπως αὐτῷ ὁ Θεὸς χορηγήσῃ, ὅθεν τῷ πρεσβυτέρῳ δυνηθῇ ἀποδοῦναι ἅπερ αὐτῷ ἐπεζήτει, καὶ τὸν θυμὸν καταπαῦσαι. Εὐχομένου δὲ αὐτοῦ, καὶ τὰς χεῖρας ὑποκάτω τοῦ φελονίου ὑψωμένας ἔχοντος, τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέψας, ἄφνω ἐν μέσῳ τῶν δύο αὐτοῦ χειρῶν ἐν τῷ (*c*) ἐπενδύτῃ δώδεκα νομίσματα εὗρεν, οὕτως ἀπόστραπτοντα, ὡς ὅτι ἐν αὐτῇ (*d*) τῇ ὥρᾳ ἐκ τοῦ πυρὸς ἦσαν ἐξελθόντα. Παρευθὺς οὖν ἐν τῆς ἐκκλησίας ἐξελθών, εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ τοῦ θυμωθέντος πρεσβυτέρου ἔῤῥιψε, λέγων· Ἰδοὺ ἔχεις τὸ λογάριν, ὅπερ ἐζήτησας, τοῦτο δὲ σοι γνωστὸν ἔστω, ὅτι μετὰ θάνατόν μου, ἐν ταύτῃ τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπίσκοπος σὺ οὐ μὴ γενήσῃ διὰ τὴν κνηπίαν σου. Τοῦτο δὲ ἀληθὲς ὑπῆρχεν, ὅτι ὁ πρεσβύτερος διὰ τὸ ἐπιτυχεῖν τῆς ἐπισκοπῆς τὸ λογάριν ἡτοίμαζεν. Ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ ἀνθρώπου τοῦ θεοῦ οὐ διήμαρτεν· (*e*) ἐν τῷ τοῦ πρεσβυτέρου γὰρ τάγματι ὤν, τὸ τῆς παρούσης ζωῆς τέλος ἐδέξατο.

A hic vivunt, solus ego in domo hac vivere non possum. Ad cujus nimirum voces venit episcopus, omnesque qui in eodem episcopio aderant. Cumque eum locutione blanda vir Dei temperare voluisset, cœpit ille cum jurgio respondere, dicens : Omnes tecum vivunt, solus ego hic ante te vivere non possum : **189** redde mihi (*j*) solidos meos. Quibus vocibus commotus episcopus, beatæ Mariæ semper virginis Ecclesiam ingressus est, et elevatis manibus extenso vestimento, stando cœpit exorare, ut ei redderet unde presbyteri furentis insaniam mitigare potuisset. Cumque subito oculos ad vestimentum suum inter extensa brachia reduxisset, repente in sinu suo duodecim aureos invenit ita fulgentes, tanquam si ex igne producti eadem hora fuissent. B Qui mox de Ecclesia egressus, eos in sinum furentis presbyteri projecit, dicens : Ecce habes solidos quos quæsisti ; sed hoc tibi notum sit, quia post mortem meam tu hujus Ecclesiæ episcopus non eris propter avaritiam tuam. Ex qua sententiæ veritate colligitur quia, eosdem solidos presbyter pro adipiscendo episcopatu parabat. Sed viri Dei sermo prævaluit, nam idem Constantius in presbyteratus officio vitam finivit.

Ἐν ἄλλῳ τοίνυν καιρῷ δύο τινὲς Γότθοι, ἐν Ῥαβέννῃ φάσκοντες ἀπέρχεσθαι, παρὰ τῷ ἁγίῳ τούτῳ ἀνδρὶ εἰς μονὴν ὑπεδέχθησαν. Προπέμπων δὲ αὐτοὺς, μικρὸν σκεῦος ξύλινον οἴνου γεμίσας, τῇ οἰκείᾳ χειρὶ τούτοις ἐπιδέδωκεν· ὅπερ ἐν τῇ ὁδῷ ἀριστώντων αὐτῶν ἴσως ἀρκέσαι αὐτοῖς ἠδύνατο. Ἕως οὖ δὲ ἐν Ῥαβέννῃ εἰσῆλθον, διαψιλῶς (*f*) ἐξ αὐτοῦ πίνοντες, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει δὲ ὀλίγας ἡμέρας διατρίψαντες, ὁ παρὰ τοῦ ἁγίου τούτου ἀνδρὸς δοθεὶς αὐτοῖς οἶνος ἐν τῷ (*g*) σεμνοτάτῳ σκεύει, οὐ διέλειψεν· ἀλλὰ καὶ ὑποστρέψαντες πρὸς αὐτὸν, ἤγαγον ἐκ τοῦ αὐτοῦ οἴνου, καθ' ἡμέραν εἰς νόρον πίνοντες, καὶ μηδέποτε ἐν τῷ αὐτῷ σκεύει ἐπιβαλόντες· (*h*) ἀλλ' ὡς ἵνα ἔβρυεν, οὕτω διήρκεσε.

Alio quoque tempore duo ad eum Gothi hospitalitatis gratia venerunt, qui Ravennam se festinare professi sunt. Quibus ipse parvum vas ligneum vino plenum manu sua præbuit, quod fortasse in prandio itineris habere potuissent : ex quo illi quoadusque Ravennam pervenirent, (*k*) biberunt Gothi. Aliquantis autem diebus in eadem civitate morati sunt, et vinum quod a sancto viro acceperant, quotidie in usu habuerunt. Sicque usque ad eumdem venerabilem Patrem (*l*) Ferentis reversi sunt, ut nullo die cessarent bibere, et tamen vinum eis ex illo vasculo nunquam deesset, ac si in illo vase ligneo quod Episcopus dederat, vinum non augeretur, sed nasceretur.

Γέρων τις κληρικὸς, ἀρτίως ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων ἐνταῦθα κατέλαβεν, ὅστις περὶ τοῦ αὐτοῦ ἁγίου ἀνδρὸς Βονιφατίου ταῦτα (*i*) διηγεῖται, ἅπερ σιωπηθῆναι οὐχ

Nuper quoque de ejusdem loci partibus senex quidam clericus advenit, qui ea de illo narrat, quæ silentio non sunt premenda. Nam dicit quod quadam

(*a*) Φελόνιον proprie accipitur pro veste sacra maxime ad episcoporum et presbyterorum usum. Vide Germanum patriarcham CP., in Mystagog. Et emin. card. Bona, Rerum Liturg. l. I, c. 24, num. 8. Quandoque tamen φελόνιον est vestimentum commune idem significans quod Latine *penula* ; quo nomine in scriptoribus nostro Gregorio coævis non raro intelligitur vestis etiam vilioris genus. Greg. Tur., l. de Vit. vet. Patr., c, 4, *ita susciperet penulam pauperis, ac si veneraretur togam militis.*

(*b*) Colb., Εἰς τὸν οὐρανὸν ἦρξατο.

(*c*) Colb., ἐπενδύματι.

(*d*) Idem, τῇ ἡμέρᾳ.

(*e*) Mss., ὁ γὰρ αὐτὸς Κωνστάντιος ἐν τῷ τοῦ.

(*f*) Iidem Cod., ἐξ αὐτοῦ ἔπινον.

(*g*) Reg., μικροτάτῳ.

(*h*) Reg., ἀλλὰ ἀεννάως βλυστάνων οὕτως διήρκεσεν.

(*i*) Colb , διηγήσατο.

(*j*) Intelligit *aureos* de quibus supra. De solido aureo Cassiod. l. I Var., epist. 10 : *Sex millia denariorum solidum esse voluerunt* (veteres) *scilicet ut radiantis metalli formata rotunditas ætatem mundi quasi sol aureus convenienter includeret.* Vide Cang. in Gloss. et notas in Epist. ubi de solido sæpe loquendi occasio.

(*k*) Editi, *biberunt. Gothi autem aliquantis*, mutata Codicum mss. interpunctione. In duob. Aud., Bigot. et Pratell., pro *biberunt*, legitur *biberent*.

(*l*) Sex mss. Norm., *ferentes*, quibus accenseri potest Val. Cl., ubi legitur, *deferentes*. Plerique Editi Norm. mss. consentiunt. Plurimæ sunt urbes in Italia quæ *Ferentum*, *Ferentia*, *Ferentanum*, *Ferentinum* dicuntur, sive in Apulia, sive in Latio, sive in Etruria. Porro ea de qua hic agitur *Ferentia*, est in Etruria, olim episcopalis, cui Viterbium, quinque tantum mill. distans, in sede episcopali successit. De urbe Tusciæ sive Etruriæ loqui Gregorium ex his verbis, quæ caput octavum claudunt manifestum est : *Vis tibi aliquid de Tusciæ partibus narrem*, etc.

die ingressus hortum, magna hunc (*a*) erucæ multitudine invenit esse coopertum : qui omne olus deperire conspiciens, ad easdem erucas conversus, dixit : Adjuro vos in nomine Domini Dei nostri Jesu Christi, recedite hinc, atque hæc olera comedere nolite. Quæ statim ad viri Dei verbum ita omnes egressæ sunt, ut ne una quidem intra spatium horti remaneret. Sed quid mirum quod hæc de episcopatus ejus tempore narramus, quando jam apud omnipotentem Deum ordine simul et moribus creverat, dum illa magis miranda sint quæ eum hic senex clericus adhuc puerulum fecisse testatur? Nam ait quod eo tempore quo cum matre sua puer habitabat, egressus hospitium, nonnunquam sine linea, crebro etiam sine tunica revertebatur, **192** quia mox ut nudum quempiam reperisset, (*b*) vestiebat hunc, se expolians, ut se ante Dei oculos (*c*) illius mercede vestiret. Quem mater sua frequenter increpare consueverat, dicens quod justum non esset ut ipse inops pauperibus vestimenta largiretur. Quæ die quadam horreum ingressa, pene omne triticum quod sibi in stipendio totius anni paraverat, invenit a filio suo pauperibus expensum. Cumque semetipsam alapis pugnisque tunderet, quod quasi anni subsidia perdidisset, supervenit Bonifacius puer Dei, eamque verbis quibus valuit consolari cœpit. Quæ cum nihil consolationis admitteret, hanc rogavit ut ab horreo exire debuisset, in quo ex omni eorum tritico parum quid inventum est remansisse. Puer autem Dei sese illic protinus in orationem dedit, qui post paululum egressus, ad horreum matrem reduxit, quod ita tritico plenum inventum est, sicut plenum ante non fuerat, cum mater illius totius anni sumptus se congregasse gaudebat. Quo viso miraculo compuncta mater, ipsa jam cœpit (*d*) agere ut daret, qui sic celeriter posset quæ petiisset accipere. Hæc itaque in hospitii sui vestibulo gallinas nutrire consueverat : sed eas (*e*) ex vicino rure vulpes veniens auferebat. Quadam vero die dum in eodem vestibulo puer Bonifacius staret, vulpes ex more venit, et gallinam abstulit. Ipse autem concitus Ecclesiam intravit, et se in orationem prosternens, apertis vocibus dixit : Placet tibi, Domine, ut de nutrimentis matris meæ manducare non possim? Ecce enim gallinas quas nutrit vulpes comedit. Qui ab oratione surgens, Ecclesiam est egressus. Mox autem vulpes rediit, gallinam quam ore tenebat dimisit, atque (*f*) ipsa moriens ante ejus oculos in terram cecidit.

A ἡγοῦμαι δίκαιον. Ἔλεγε γὰρ, ὅτι ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς τὸν κῆπον, εὗρε πολὺ πλῆθος κάμπης, ὥστε ὅλον τὸν κῆπον σκεπασθῆναι, πᾶν δὲ λάχανον ἀπολλύμενον θιασάμενος, πρὸς τὴν αὐτὴν κάμπην ἐπιστραφεὶς, εἶπεν· Ὁρκίζω ὑμᾶς ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, (*g*) ἀναχωρήσατε ἐντεῦθεν, καὶ τὸ λάχανον τοῦτο φαγεῖν μὴ τολμήσητε. Ἐν δὲ τῷ λόγῳ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ εὐθέως ἅπαν τὸ πλῆθος ἐκεῖνο ἐξῆλθεν, ὥστε μηδὲ ἕν ἔνδον τοῦ κήπου ἀπομεῖναι. Τί δὲ θαυμαστὸν, ὅτι ταῦτα ἅπερ ἐν τῷ τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ χρόνῳ πεποίηκε διηγούμεθα, (*h*) ὅτε χάριτι τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ, σὺν τῷ τῆς ἱερωσύνης τάγματι καὶ τοῖς θαύμασιν ἅμα ἐπηύξησεν; ἐκεῖνα δὲ θαυμασιώτερα μᾶλλον ὑπάρχουσιν, ἅπερ ἀκμὴν νηπίου αὐτοῦ ὄντος πεποιηκέναι αὐτὸν ἐμαρτύρει ὁ γέρων οὗτος

B ὁ κληρικός. Ἔλεγε γὰρ περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἔτι παρὰ τῇ μητρὶ ὢν, πάνυ νήπιος ὑπάρχων, ἐξερχόμενος ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ποτὲ μὲν ἄνευ (*i*) ὑποκαμισίου, ποτὲ δὲ ἄνευ στιχαρίου **191** ὑπέστρεφεν. Ἡνίκα γὰρ γυμνόν τινα ἐθεάσατο, ἀποδυόμενος ἅπερ ἠμφίεστο, τοῦτον ἐνέδυε, μόνοις τοῖς τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ ὀφθαλμοῖς τοῦτο κατοπτεύεσθαι θέλων, παρ' οὗ καὶ τὸν μισθὸν ἤλπιζε. Συχνοτέρως δὲ παρὰ τῆς οἰκείας μητρὸς ἐπετιμᾶτο λεγούσης, μὴ εἶναι δίκαιον, αὐτὸν ἐνδεῆ ὑπάρχοντα, τοῖς πτωχοῖς ἐνδύματα δωρεῖσθαι. Ἐν μιᾷ δὲ ἡμέρᾳ εἰς τὸ

C ὄρρεον εἰσελθοῦσα, σχεδὸν ὅλον τὸν σῖτον ὃν εἰς διοίκησιν τοῦ οἴκου αὐτῆς παντὸς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἑτοιμάσασα ἦν, εὗρε παρὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς τοῖς πτωχοις παραδοθέντα· Τοῦτο δὲ θεασαμένη ἤρξατο θρηνεῖν, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῆς τύπτειν, ὡς τοῦ ἐνιαυτοῦ παντὸς τὴν τροφὴν ἀπολέσασα. Ἐν τούτοις δὲ ὁ τοῦ Θεοῦ παῖς Βονιφάτιος κατέλαβεν, ὅστις αὐτὴν λόγοις παραινετικοῖς καταπραύνειν ἤρξατο. Εἰς οὐδὲν δὲ τὴν αὐτοῦ παραίνεσιν ταύτης λογισαμένης, παρακαλεῖν αὐτὴν ἤρξατο, ὅπως ἐκ τοῦ ὄρρέου ἐξέλθῃ, ᾧ σῖτος ὀλίγος ἐναπομείνας ἦν. Ταύτης δὲ ἐξελθούσης, ὁ τοῦ Θεοῦ παῖς ἑαυτὸν εἰς εὐχὴν ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ὑπέστρωσεν, καὶ μετ' ὀλίγον ἐξελθὼν τὴν ἑαυτοῦ μητέρα εἰς τὸ ὄρρεον εἰσήγαγεν, ὅπερ παραχρῆμα γέμον σίτου εὑρέθη ὑπερεκπερισσοῦ τοῦ πρώην, οὗπερ ἡ μήτηρ αὐτοῦ σωρεύσασα ἦν, χαίρουσα εἰς τὴν τοῦ παντὸς ἐνιαυτοῦ διοίκησιν· τοῦτο δὲ τὸ θαῦμα θεασαμένη, κατανυγεῖσα ἤρξατο λέγειν αὐτῷ διαδοῦναι ὅπου βούλεται, ἡνίκα οὕτω συντόμως δύναται λαβεῖν, ὅπερ παρὰ τοῦ Θεοῦ αἰτεῖται. Ἡ αὐτὴ τοίνυν ἐν τῷ τοῦ οἴκου αὐτῆς προαυλίῳ ἔθος εἶχεν (*j*) ὀρνίθια ἀνατρέφειν. Ἐκ δὲ προσπαρακειμένου ἀγροῦ ἀλώπηξ ἐρχομένη, ταῦτα ἐλάμβανεν. Ἐν μιᾷ δὲ ἡμέρᾳ, ἐν ὅσῳ ἐν τῷ αὐτῷ προαυλίῳ ὁ παῖς Βονιφάτιος ἵστατο, ἡ ἀλώπηξ κατὰ τὸ ἔθος ἐλθοῦσα,

D

(*a*) Ita Mss. At in Editis, *erucarum*. In Codicibus tamen mss. postea legitur, *ad easdem erucas*.

(*b*) Editi, vel, *vestiebat, hic se exspolians* ; vel, *vestiebat, hoc* ; vel, *vestiebat nunc ;* contradicentibus mss. Angl. et nostris.

(*c*) Val. Cl. et longip., *illius obtentu mercedis*. Germ., Lyr. et secundus Aud., *illius obtentu mercede vest.* Compend., *illius operatione mercedis vest.*

(*d*) Gemet. ac Prat., *rogare ;* primus Aud., Big. et Lyr., *cogere.*

(*e*) Longip., *ex vicinitate.*

(*f*) Primus Aud. et Lyr., *ipsa hora moriens*. Secundus Aud., cum Gemet., *ipse moriens.*

(*g*) Reg., ἀναχωρῆσαι.

(*h*) Mss., χάριτι γὰρ τοῦ θεοῦ.

(*i*) Ὑποκαμίσιον subucula est seu camisa, Gallice *chemise*. *Interula* etiam dicitur, quasi vestis interior. Aliquando pro veste sacra intelligitur ; docetque Symeon Thessalon., de Sacris Ordinat., c. 2, idem esse ac *penula* seu φελονίον. Verum hic nonnisi pro communi profanaque veste accipi potest. Idem statuendum de voce στιχάριον quæ, etsi aliquando ecclesiasticam vestem, aut monachicam significet, eo tamen loci est strictioris tunicæ genus, etiam laicorum usui concessæ.

(*j*) Reg., ὄρνιθας... ταύτας ἐλάμβανεν.

ὀρνίθιον ἥρπασεν. Αὐτὸς δὲ συντόμως εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσελθὼν, καὶ ἑαυτὸν εἰς εὐχὴν ὑποστρώσας δεόμενος, ἔλεγεν· Ἀρέσκει σοι, κύριε, ἵνα ἐξ ὧν ἡ μήτηρ μου ἀνατρέφει ὀρνέων φαγεῖν μὴ δυνηθῶ· (*a*) ἅπαντα γὰρ ἡ ἀλώπηξ αὕτη κατέφαγεν (*b*) Ἀναστὰς οὖν ἐκ τῆς εὐχῆς, καὶ ἐξελθὼν ἐκ τῆς ἐκκλησίας, παραχρῆμα ἡ ἀλώπηξ ὑποστρέψασα, τὸ ὀρνίθιον ὅπερ ἐν τῷ στόματι κατεῖχεν, εἴασεν, αὐτὴ δὲ ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἐν τῇ γῇ πεσοῦσα ἀπέθανεν.

ΠΕΤΡ. Λίαν θαυμαστὸν ὑπάρχει, ὅτι ἐν πράγμασιν εὐτελεστάτοις ταῖς εὐχαῖς τῶν εἰς αὐτὸν ἐλπιζόντων ὑπακοῦσαι καταξιοῖ ὁ Θεός.

ΓΡΗΓΟΡ. Τοῦτο, Πέτρε, ἐκ μεγίστης (*c*) τοῦ κτιστοῦ ἡμῶν οἰκονομίας γίνεται, ἵνα διὰ τῶν μικρῶν ὧν λαμβάνομεν, καὶ περὶ τῶν μεγάλων ἐλπίζειν πιστεύωμεν. Εἰσηκούσθη τοίνυν ἐν πράγμασιν εὐτελεστάτοις ὁ ἄκακος καὶ ἅγιος παῖς οὗτος, ὅπως ἐν τοῖς μικροῖς μάθῃ πόσον ὀφείλει καὶ ἐν τοῖς μεγίστοις παρὰ τῷ Θεῷ αἰτήμασι κατατολμῆσαι.

ΠΕΤΡ. Ἀρέσκει ὅ λέγεις.

ΚΕΦΑΛ. Ι'.

Περὶ Φορτουνάτου ἐπισκόπου (*d*) πόλεως Τουδέρεως.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, Ἄλλος τοίνυν ἀνὴρ πάνυ εὐλαβοῦς πολιτείας, ἐν τοῖς αὐτοῖς τῆς Τουσκίας γέγονε μέρεσι, Φορτουνᾶτος ὀνόματι, τῆς Τουδέρεως δὲ ἐκκλησίας κατέστη ἐπίσκοπος· ὅστις παρὰ Θεοῦ χάριν εἰληφὼς, φυγαδευτὴς τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων ὑπῆρχεν ἐξαίσιος, ὥστε ἐνίοτε τὰς τῶν δαιμόνων λεγεῶνας ἐκ τῶν σωμάτων ἐν οἷς κατῴκουν διώκων, τὰς ἐπερχομένας αὐτῷ παρ' αὐτῶν πλείστας ἐπιβουλὰς, διὰ τῆς ἐπιμόνου καὶ καρτερικῆς εὐχῆς ὑπερέβαινεν. Τούτου τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς οἰκειότατος **194** ἐν ἀγάπῃ γέγονεν Ἰουλιανὸς ὁ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας δεφένσωρ. Ὅστις οὐ πρὸ πολλοῦ καιροῦ ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ἐτελεύτησεν· ἣν δὲ λέγω διήγησιν ὑπ' αὐτοῦ μεμάθηκα. Οὗτος οὖν ἐν πολλῇ παῤῥησίᾳ πρὸς αὐτὸν ὑπάρχων, τὰ τῶν πράξεων αὐτοῦ ἀκριβῶς ἐπίστατο. Ὅστις τὴν τούτων γλυκύτητα εἰς ἡμέτερον στηριγμὸν, καθάπερ μέλιτος κηρίον διὰ τῆς μνήμης ἐν τῷ στόματι ἀεὶ περιέφερεν.

Ἔλεγε δὲ, ὅτι ματρῶνά τις εὐγενεστάτη ἐν (*e*) τοῖς γειτνιάζουσι τῆς Τουσκίας μέρεσιν, οὐ πρὸ πολλοῦ καιροῦ νύμφην εἰς τὸν υἱὸν αὐτῆς ἦν λαβοῦσα· ἥτις ἅμα τῇ ἑαυτῆς πενθερᾷ εἰς ἐγκαινισμὸν εὐκτηρίου τοῦ μακαρίου μάρτυρος Σεβαστιανοῦ ἦν κληθεῖσα. Τῇ δὲ νυκτὶ ἐκείνῃ ἤμελλεν ἡ τῶν ἐγκαινίων ἡμέρα τοῦ προλεχθέντος (*f*) εὐκτηρίου ἐπιφαίνειν, τῇ τῆς σαρκὸς ἡδονῇ νικηθεῖσα, ἐκ τοῦ ἑαυτῆς ἀνδρὸς ἐγκρατεύσασθαι οὐκ ἠδυνήθη. Ὡρωίας δὲ λοιπὸν γενομένης, μὴ εὐλαβηθεῖσα τὴν γενομένην τῆς σαρκὸς ἡδυπάθειαν, προελθεῖν (*g*) ἠρετίσατο, τὸ τῶν ἀν-

(*a*) Colb., ἀλόπηξ ταῦτα κατέφαγεν.

(*b*) Reg., ἀναστάντος οὖν αὐτοῦ ἐκ τῆς εὐχῆς καὶ τῆς ἐκκλησίας ἐξελθόντος παραχρῆμα.

(*c*) Colb., τοῦ ποιητοῦ.

(*d*) In eodem Cod. legitur simpliciter, ἐπισκόπου.

(*e*) Ita Ed. cum Reg. Ms. Colb. habet ἐν τοῖς γειτνιῶσι.

(*f*) Colb., εὐκτηρίου ἐπιφύειν τῇ..... ἡδονῇ κινηθεῖσα ἐκ.

(*g*) Uterque Mss., ἠρετίσατο.

(*h*) Addunt Excusi, *videtur*, vel, *mihi videtur*, invitis Mss.

(*i*) Tudertum nunc *Todi*, urbs episcopalis Umbriæ.

(*j*) Primus Theod. et Val. Cl., *spiritibus immundis*, Secundus Theod. et Longip., *spiritibus malignis*.

(*k*) De defensoribus agitur sæpe in epistolis. Lege præsertim epist. olim 25, l. IV, nunc l. V, epist. 29, ind. 13, ubi quidquid ad eorum officium, institutionem, conditionemque spectat, exponitur.

A PETR. Valde mirum (*h*) quod exaudire preces in se sperantium etiam in rebus vilibus dignatur Deus.

GREGOR. Hoc, Petre, ex magna Conditoris nostri dispensatione agitur, ut per minima quæ percipimus, sperare majora debeamus ; exauditus namque est in rebus vilibus puer sanctus et simplex, ut in parvis disceret quantum de Deo præsumere in magnis petitionibus deberet.

PETR. Placet quod dicis.

CAPUT X.

De Fortunato (*i*) *Tudertinæ civitatis episcopo.*

GREGORIUS. Alius quoque vir vitæ venerabilis in eisdem partibus fuit Fortunatus nomine, Tudertinæ antistes Ecclesiæ (*Martyrol.*, 14 *Octob.*), qui in effugandis spiritibus (*j*) immensæ virtutis gratia pollebat, ita ut nonnunquam ab obsessis corporibus legiones dæmonum pelleret, et continuæ orationis studio intentus, objectas contra se eorum multitudines superaret. Hujus viri familiarissimus **193** fuit (*k*) Julianus nostræ Ecclesiæ defensor, qui ante non longum tempus in hac urbe defunctus est. Cujus ego quoque hoc didici relatione quod narro, quia sæpe gestis illius (*l*) ausu familiaritatis intererat, ejusque post memoriam ad instructionem nostram quasi favi dulcedinem in ore retinebat.

Matrona quædam nobilis in vicinis partibus Tusciæ nurum habebat, quæ intra breve tempus quo filium ejus acceperat, cum eadem socru sua ad dedicationem oratorii beati Sebastiani martyris fuerat invitata. Nocte vero eadem qua subsequente die ad dedicationem prædicti oratorii fuerat (*m*) processura, voluptate carnis devicta, a viro suo sese abstinere non potuit ; cumque mane facto conscientiam deterreret perpetrata (*n*) carnis delectatio, processionem vero imperaret verecundia, plus erubescens vultum hominum,

(*l*) Germ., Longip., Val. Cl., primus Carnot., Big. et secundus Theod., *usu*. Retinemus *ausu*, suadentibus aliis Mss. et vers. Græca.

(*m*) *Procedere*, apud Ambrosium, Gregorium, aliosque ecclesiasticos auctores, significat loca sacra adire, et religionis causa ad ea se conferre, aut etiam rem sacram facere. Gregorius, l. olim IV, epist. 39 : *Nunquam cum eo procedere præsumas.* Idem, l. olim XI, epist. 59, nunc 48 libri XIII, *hortandus est* (Januarius episcopus Calarit.) *ut quoties aliquam molestiam senserit, non procedat*, hoc est sacrificium non celebret, ut patet ex epistolæ contextu. Vide Ambr., serm. 17, et consule Menardum in notis ad sacrament., p. olim 177, et ad concordiam Reg., p. 746.

(*n*) Ex Hieronymo, in Apolog. ad Pammach., patet Romanos pro piaculo habuisse ecclesias adire post copulam etiam licitam : *Quare*, inquit, *ad martyres ire non audent ? Quare non ingrediuntur ecclesias ?* Hæc mulier, haud dubie sacram Eucharistiam per-

quam Dei judicium metuens, cum socru sua (*a*) ad dedicationem oratorii processit. Mox vero ut reliquiæ beati Sebastiani martyris oratorium ingressæ sunt, eamdem prædictæ matronæ nurum malignus spiritus arripuit, et coram omni populo vexare cœpit. Ejusdem vero oratorii presbyter dum eam vehementissime vexari conspiceret, ex altari protinus sindonem tulit, eamque operuit; sed hunc simul repente diabolus invasit. Et quia ultra vires voluit quidquam præsumere, compulsus est cognoscere in sua vexatione quid esset. Hi vero qui aderant, puellam in manibus ex oratorio sublatam ad domum propriam deportaverunt. Cumque hanc antiquus hostis vexatione continua vehementer attereret, propinqui sui eam carnaliter amantes, et amando persequentes, ad obtinendum salutis remedium maleficis tradiderunt; ut ejus animam funditus exstinguerent, cujus carni magicis artibus ad tempus prodesse conarentur. Ducta est itaque ad fluvium, atque in aquam mersa; ibique diutius incantationibus agere malefici moliebantur, ut is qui eam invaserat diabolus exiret. Sed miro omnipotentis Dei judicio, dum arte perversa unus ab ea repellitur, in eam subito legio intravit. Cœpit ex hoc illa tot motibus agitari, tot vocibus clamoribusque perstrepere, quot spiritibus tenebatur. Tunc inito consilio parentes ejus suæ perfidiæ culpam fatentes, hanc ad venerabilem virum Fortunatum episcopum duxerunt, eique reliquerunt. Qua ille suscepta, multis se diebus ac noctibus in oratione dedit; tantoque annisu precibus incubuit, quanto et in uno corpore contra se assistere legionis aciem invenit. (*b*) Cum non post multos dies ita sanam atque incolumem reddidit, ac si in ea jus proprium diabolus nunquam habuisset.

A θρώπων μᾶλλον πρόσωπον ἐρυθριῶσα, ἢ τὴν τοῦ Θεον κρίσιν φοβηθεῖσα, ὅθεν μετὰ τῆς ἑαυτῆς πενθερᾶς εἰς τὸ ἐγκαινισμὸν τοῦ εὐκτηρίου προῆλθεν. Ἡνίκα δὲ τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου μάρτυρος Σεβαστιανοῦ ἐν τῷ εὐκτηρίῳ εἰσῆλθον, τὴν προλεχθεῖσαν τῆς ματρώνης νύμφην, πνεῦμα πονηρὸν κρατῆσαν, ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ δαιμονισθῆναι πεποίηκεν. Ὁ δὲ τοῦ εὐκτηρίου πρεσβύτερος, σφοδρῶς ταύτην δαιμονιζομένην θεασάμενος, ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου τὴν σινδόνα λαβών, ταύτην ἐσκέπασε. Παραυτὰ δὲ καὶ εἰς αὐτὸν ὁ διάβολος εἰσῆλθε, διὰ τὸ ὑπὲρ (*c*) δύναμιν τοῦτόν τι ἀποτολμῆσαι· ἵνα ἐν τῇ ἑαυτοῦ ὀχλήσει συνωθούμενος, γνῷ τί ἐστιν ὁ πέπονθεν. Οἱ δὲ ἐκεῖσε εὑρεθέντες, τὴν κόρην ἐν ταῖς χερσὶν ἐκ τοῦ εὐκτηρίου ἄραντες, εἰς τὸν ἴδιον οἶκον ἀπήγαγον. Ἐν ὅσῳ δὲ ταύτην ὁ ἀρχέκακος ἐχθρὸς σφοδροτάτῃ βίᾳ ὀχλῶν συνέτριβεν, οἱ πλησίον αὐτῆς σωματικῶς αὐτὴν ἀγαπῶντες, καὶ B σπεύδοντες διὰ τῆς θεραπείας σωτηρίας αὐτὴν τυχεῖν, φαρμακοὺς αὐτῇ προσήγαγον, ὅπως, τὸ σῶμα ταῖς μαγικαῖς τέχναις πρὸς καιρὸν ἐπιμελήσασθαι θέλοντες, τὴν ψυχὴν ἐκ βάθρων σβέσωσιν. Ἀπηνέχθη τοιγαροῦν εἰς ποταμὸν, καὶ ἐν τῷ ὕδατι βληθεῖσα, πολλαῖς ἐπιλαλιαῖς οἱ φαρμακοὶ χρησάμενοι, ἐβούλοντο ὅτι ὁ ἐπιβὰς αὐτῇ διάβολος ἐξελεύσεται. Ἀλλὰ θαυμαστὴ τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ ἡ κρίσις γέγονεν. Ἐν ὅσῳ γὰρ διὰ τῆς ἐξεστραμμένης τέχνης ὁ εἷς δαίμων ἀπ' αὐτῆς διωχθῆναι προσεδοκᾶτο, ἄφνω εἰς αὐτὴν (*d*) λεγεὼν εἰσῆλθεν. Ἤρξατο οὖν ἡ κόρη τοσαύτῃ δονήσει τοῦ σώματος συντρίβεσθαι, καὶ τοσαύταις ὑλακτεῖν φωναῖς, ὥστε πᾶσι φανερὸν γενέσθαι, ὑπὸ πλήθους δαιμόνων αὐτὴν βασανίζεσθαι. Τότε οἱ ταύτης γονεῖς βουλὴν ἀγαθὴν βουλευσάμενοι, καὶ τὸ αἴτιον τῇ ἑαυτῶν ἀπιστίᾳ ἐπιγράψαντες, C ταύτην πρὸς τὸν εὐλαβέστατον ἄνδρα Φορτουνᾶτον τὸν ἐπίσκοπον ἀπήγαγον, (*e*) δεόμενοι αὐτοῦ βοηθῆσαι τῇ χειμαζομένῃ, παρ' αὐτῷ δὲ ταύτην καταλείψαντες, ἀνεχώρησαν. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ταύτην δεξάμενος, καὶ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας καὶ νύκτας ἐν τῇ πρὸς Θεὸν δεήσει ἑαυτὸν δεδωκὼς, τοσαύτῃ ἐπιμονῇ ταῖς εὐχαῖς ἐχρήσατο, ὅσον τὴν τῆς λεγεῶνος πληθὺν τὴν ἐν τῷ ἐνὶ σώματι οὖσαν, ἀνθισταμένην αὐτῷ εὗρεν. Οὐ μετὰ πολλὰς δὲ ἡμέρας οὗτος αὐτὴν ὑγιῆ καὶ ἐρρωμένην τοῖς γονεῦσιν ἀπέδωκεν, ὡς ὅτε οὐδέποτε ἐν αὐτῇ ὁ διάβολος ἐξουσίαν ἔσχεν.

196 Alio quoque tempore idem vir omnipotentis Dei famulus ex obsesso quodam homine immundum spiritum excussit. Qui malignus spiritus cum vesperascente jam die secretam ab hominibus horam cernerct, peregrinum quempiam esse se simulans, circuire cœpit civitatis plateas et clamare : O virum sanctum Fortunatum episcopum ! ecce quid fecit ? peregrinum hominem de hospitio suo expulit. Quæro ubi requiescere debeam, et in civitate ejus non invenio. Tunc quidam in hospitio cum uxore sua et parvulo filio ad prunas sedebat, qui vocem ejus audiens, et quid episcopus ei fecerit requirens, hunc invitavit hospitio, sedere secum juxta prunas fecit. Cumque vicissim aliqua confabularentur, parvulum ejus filium idem malignus spiritus invasit, atque in easdem pru-

195 Ἐν ἄλλῳ τοίνυν καιρῷ, ὁ σεβάσμιος οὗτος ἀνὴρ ὁ (*f*) ἀληθινὸς τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ δοῦλος, ἄνθρωπόν τινα ὑπὸ πνεύματος ἀκαθάρτου κρατούμενον, διὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ εὐχῆς ἠλευθέρωσεν. Τὸ δὲ ἐξελθὸν πονηρὸν πνεῦμα, πρὸς ἑσπέραν ἤδη λοιπὸν τῆς ἡμέρας κλινούσης, καὶ τῆς νυκτὸς ἐπελθούσης, πάντων ἐν ἡσυχίᾳ ὄντων, ξένον τινὰ ἑαυτὸν προσποιησάμενον, τὰς τῆς πόλεως πλατείας γυρεύειν ἤρξατο, κράζων καὶ λέγων. Ὦ τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς Φορτουνάτου τοῦ ἐπισκόπου· τί πεποίηκεν; ἰδοὺ γὰρ ξένον ἄνθρωπον ἐκ τοῦ κελλίου αὐτοῦ ἐξέβαλε. Ζητῶ (*g*) που ὤφελον ἀναπαῆναι [*Forte leg.* ἀναπαυσθῆναι] καὶ ἐν τῇ πόλει αὐτοῦ τόπον οὐχ εὑρίσκω. Ταύτης δὲ φωνῆς ἀνήρ τις ἀκούσας, ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ἅμα τῆς ἑαυτοῦ συμβίου καὶ σεμνοῦ παιδίου παρὰ τῇ πυρᾷ καθεζόμενος, τοῦτον καλέσας, καὶ ἐπιζητήσας τί αὐτοῦ

D

cepit, quod conjugibus post opus carnale legibus ecclesiasticis est interdictum. Lege Can. 21, *Omnis homo* de consecratione. dist. 2, et Mabill., in notis ad epist. Vaselini abbatis, t. I. Annal., p. 346.

(*a*) Norm., primus Carnot. et duo Theod., *ad dedicandam oratorium*.

(*b*) Ita legere cogunt Mss. Excusi mutaverunt *cum* in *quam*.

(*c*) Mss., δύναμίν τι ἀποτολμᾷν ποιῆσαι.

(*d*) Iidem, λεγαιών.

(*e*) Reg., δεόμενοι καὶ παρακαλοῦντες αὐτὸν βοηθῆσαι... ὑπεχάρησαν.

(*f*) Reg., ὁ ἀληθῶς τοῦ.

(*g*) Mss., που ὀφείλω.

ὁ ἐπίσκοπος πεποίηκεν, εν τῷ αὐτῷ οἴκῳ τοῦτον εἰσήγαγε, καὶ πλησίον ἑαυτοῦ (a) παρὰ τῇ πυρᾷ καθίσαι αὐτὸν πεποίηκε. Κσθεζομένων δὲ αὐτῶν, καὶ πρὸς ἀλλήλους ὁμιλούντων, τὸ αὐτὸ πονηρὸν πνεῦμα (b) ἐν τῷ αὐτοῦ σεμνῷ παιδίῳ εἰσελθὸν, ἐν τῇ πυρᾷ αὐτὸ ἔῤῥιψε, καὶ παραχρῆμα ἓν αὐτῷ τῷ πυρὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀποδοῦναι πεποίηκε. Τοῦτο οὖν ὁ ἐλεεινὸς ἐκεῖνος ὑπομείνας ἐπέγνω, τίνα ὁ ἐπίσκοπος ἐξήγαγε, καὶ τίνα οὗτος ὑπεδέξατο.

A nas projecit, ibique mox ejus animam excussit. Qui orbatus, miser, vel quem ipse susceperit, vel quem episcopus expulisset, agnovit.

ΠΕΤΡ. Τί οὖν τοῦτο λέγομεν ; πῶς τὴν τοῦ φονεῦσαι ἐξουσίαν ἐν τῷ οἴκῳ τούτου ὁ ἀρχέκακος ἐχθρὸς ἔλαβεν, ὅστις τοῦτον ξένον νομίζων ὑπάρχειν, ὑποδοχῆς χάριν ἐν τῷ ἑαυτοῦ κελλίῳ προσελάβετο ;

Petr. Quidnam hoc esse dicimus, ut occidendi ausum in ejus hospitio antiquus hostis acciperet, qui hunc peregrinum æstimans, ad se hospitalitatis gratia vocasset ?

ΓΡΗΓΟΡ. Πόλλα, Πέτρε, θεωροῦνται νομιζόμενα καλὰ εἶναι, ἀλλ' οὐκ εἰσὶ, διότι ἀγαθῇ (c) διαθέσει οὐ γίνονται. Ὅθεν καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἡ ἀψευδὴς τοῦ κυρίου λέγει φωνή. Ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου (d) πονηρός ἐστιν, ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν ἔσται. Ἐν ἑκάστῳ γὰρ πράγματι, ἐὰν μετὰ δολιότητος ἡ ἀρχὴ γένηται, πᾶν τὸ ἐπακολουθοῦν ἔργον σκολιὸν εὑρίσκεται. κἂν εἰ ὀρθὸν εἶναι νομίζοιτο. Ἐγὼ οὖν τοῦτον τὸν ἄνδρα, ον ξενοδοχίαν ποιῆσαι θελήσαντα, τυφλώσει περίπεσόντα ἀκήκοα, οὐχὶ ἕνεκεν εὐσπλαγχνίας τοῦτο ποιῆσαι αὐτὸν ὑπολαμβάνω, ἀλλὰ τὸν ἐπίσκοπον μεμφόμενος. Ἡ γὰρ ὑπακολουθήσασα κρίσις φανερὸν τοῦτο πεποίηκεν, ὅτι ἡ γενομένη ὑποδοχὴ ἄνευ πταίσματος οὐκ ἦν. Εἰσὶ τοιγαροῦν οὐκ ὀλίγοι, οἵτινες ἔργον ἀγαθὸν ποιῆσαι ἐπιτηδεύουσιν, ἵνα τὴν τοῦ ἀλλοτρίου ἔργου ἀρετὴν συσκιάσωσιν· οὐδὲ γὰρ ἕνεκα μισθαποδοσίας τὸ ἀγαθὸν ποιεῖν προαιροῦνται, ἀλλ' ἐπαινεῖσθαι θέλοντες, καὶ ἵνα τὰ τῶν ἄλλων καλὰ ἀνατρέψωσιν. Ὅθεν ὑπολαμβάνω καὶ τοῦτον τὸν ἀνδρα τὸ πονηρὸν πνεῦμα ὑποδοχῆς χάριν δεξάμενον, τῇ ἐπιδείξει μᾶλλον, ἢ συμπαθείας ἕνεκεν τοῦτο ποιήσαντα· ὥστε κρειττότερον αὐτὸν ἓν τούτῳ τοῦ ἐπισκόπου φανῆναι, ὅτι ὃν ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ Φορτουνᾶτος ἐξήγαγεν, (e) αὐτὸς ὑποδέξασθαι ἔσπευσεν.

Petr. Multa, Petre, videntur bona, sed non sunt, quia bono animo non fiunt. Unde et in Evangelio Veritas dicit : *Si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit* (*Matth.* VI, 25). Quia cum perversa est intentio quæ præcedit, pravum est omne opus quod sequitur, quamvis esse rectum videatur. Ego namque hunc virum, qui dum quasi hospitalitatem exhiberet orbatus est, non pietatis opere delectatum æstimo, sed spiscopi derogatione; nam pœna subsequens innotuit, quia præcedens illa susceptio sine culpa non fuit. Sunt namque nonnulli. qui idcirco bona facere student, ut gratiam alienæ operationis obnubilent ; nec pascuntur bono quod faciunt, sed laude boni qua (j) cæteros premunt, Qua de re existimo hunc virum qui malignum spiritum in hospitalitatem suscepit, ostentationi potius intendisse quam operi, ut meliora quam episcopus fecisse videretur; quatenus ipse susciperet eum, quem vir Domini Fortunatus expulisset.

ΓΕΤΡ. (f) Καθάπερ εἴρηκας, οὕτως ἐστί· τὸ τέλος γὰρ τοῦ ἔργου ἀπέδειξε, καὶ ἀμφιβολία ἐν τούτῳ οὐχ ὑπάρχει.

Petr. Ita est ut dicis; nam finis operis probabat, quod munda (k) intentio in operatione non fuerit.

ΓΡΗΓ. Ἐν ἄλλῳ τοίνυν καιρῷ τὸ τῶν ὀφθαλμῶν φῶς τις (g) ἀποβαλὼν, πρὸς τὸν ἅγιον τοῦτον ἄνδρα ἀπηνέχθη, δεήσεις αὐτῷ προσάγων τοῦ βοηθείας παρ' αὐτοῦ (h) ἐπιτεύξεσθαι, ὅπερ καὶ γέγονε. Τοῦ γὰρ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ εὐχὴν ποιήσαντος, καὶ τοῖς τούτου ὀφθαλμοῖς τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ ἐπιθέντος, παραχρῆμα τὸ φῶς ἀπέλαβε, τοῦ σκότους τῆς τυφλώσεως φυγαδευθέντος. (i) Στρατιώτου πάλιν τινὸς τὸν ἵππον λύσσα σφοδροτάτη κατεῖχεν, ὥστε τοῦτον μόλις ὑπὸ πολλῶν κρατηθῆναι δύνασθαι· εἰς οὓς γὰρ ἐπιβῆναι ἠδυνήθη τούτων τὰ μέλη τοῖς δήγμασι κατέπληττε. Ὅτε οὖν ὑπὸ πολλῶν κρατηθεὶς ἐδέθη, **198** πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον Φορτουνᾶτον ἀπηνέχθη. Ὅστις παρευθὺ τὴν ἑαυτοῦ ἐκτείνας χεῖρα, καὶ

Greg. Alio quoque tempore, cum oculorum quidam lumen amisisset, ad hunc deductus intercessionis ejus opem petiit, et impetravit. Nam cum vir Dei oratione facta oculis ejus (l) signum crucis imprimeret, ab eis, protinus luce reddita, nox cæcitatis abcessit. Præterea equus cujusdam militis in rabiem fuerat versus, ita ut a multis teneri vix posset : sed et quoscunque potuisset invadere, eorum membra morsibus dilaniaret. Tunc utcunque a multis ligatus **197** ad virum Dei deductus est. (m) Qui mox ejus capiti extensa manu signum crucis edidit, cunctam ejus rabiem in mansuetudinem mutavit, ita ut postea mitior existeret, quam ante illam insaniam fuisset.

(a) Reg. et Colb., παρὰ τὴν πυραν.

(b) In Reg., εἰς τὸ αὐτοῦ παιδὺν (forte, παιδίον) εἰσελθὸν.

(c) Reg , προαιρέσει.

(d) Uterque, σκοτεινὸς ἐστιν.

(e) Reg., αὐτὸς ὑπεδέξατο. Colb., ὑποδέξασθαι ἐσπούδασεν.

(f) Colb., καθ' ἃ πρυείρηκας.

(g) Reg., ἀποβαλλόμενος. Colb. idem habet cum unico λ.

(h) Uterque, ἐπιτεύξασθαι,

(i) Hæc vox non semper *militem gregarium* significat, sed aliquando *officialem*, alicujus præfecturæ dignitate insignem. Nonnulli volunt *stratiotas* speciatim appellatos aliquos, inter imperatoris custodes ; quod doctissimo Cangio non probatur.

(j) In duob. prioribus Carnot., *qua cæteris præeminent*. Consentit Val. Cl.

(k) Germ., Val. Cl., Longip., secundus Theod., Comp. et Prat., *munda susceptio in op.*

(l) Crucis signum a veteribus Christianis frequentissime usurpatum disce ex Tert., I. de Coron. mil., c. 3. De ejusdem vero efficacia in patrandis miraculis lege Petavium, tom. II, in Epiph., p. 57. Narrat Gregorius Naz., orat. 3 in Julianum, hunc apostatam summo in metu ac discrimine ad crucis signum confugisse, eoque dæmones fugasse.

(m) Big., *qui mox ut... dedit*, quod olim in primo Aud. lectum. In Val. Cl. legitur quoque, *dedit*, pro *edidit*.

Tunc idem miles equum suum, quem celerrimo miraculi imperio a sua vesania vidit immutatum, eidem sancto viro decrevit offerendum. Quem cum suscipere ille renueret, ipse vero in precibus, ne despiceretur ejus oblatio, perseveraret, sanctus vir mediam duarum partium viam tenens, et petitionem militis audivit, et munus recipere pro exhibita virtute recusavit; prius namque dignum pretium præbuit, et postea equum qui sibi offerebatur accepit. Quia enim si non susciperet, eum contristari conspexerat, charitate cogente emit quod necessarium non habebat.

A ἐπὶ τὴν τοῦ ἵππου κεφαλὴν τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ ποιήφας, πᾶσιν αὐτοῦ τὴν λύσσαν εἰς πραότητα μετέβαλεν· ὥστε πραότερον αὐτὸν μᾶλλον ἔκτοτε γενέσθαι ὑπὲρ τὸ πρότερον, πρὶν ἢ τὴν λύσσαν ἐκείνην σχῇ. Τότε ὁ στρατιώτης ἐκεῖνος τὸν ἑαυτοῦ ἵππον, ὅνπερ θαυμασίᾳ κελεύσει συντόμως ἐκ τῆς λύσσης ἰαθέντα ἐθεάσατο, τῷ ἁγίῳ τούτῳ ἀνδρὶ προσενέγκαι ἔκρινε. (c) Μὴ βουλομένου δὲ τὸν ἵππον τοῦ ἐπισκόπου δέξασθαι, αὐτὸς ἀπέμενεν ἱκετεύων μὴ παροικτρωθῆναι τὴν αὐτοῦ προσφοράν. Ὁ δὲ ἅγιος ἀνὴρ οὗτος, μέσην ὁδὸν κρατήσας, καὶ τὴν τοῦ στρατιώτου αἴτησιν ἐπλήρωσε, καὶ τὸ δῶρον δέξασθαι διὰ τὸ γενόμενον θαῦμα οὐκ ἠθέλησε. Πρότερον οὖν δικαίαν (d) τιμὴν δεδωκώς, τότε τὸν ἵππον τὸν προσενεχθέντα αὐτῷ ἐδέξατο. Εἰ μὴ γὰρ τοῦτον λαβεῖν κατεδέξατο, πάνυ ὁ στρατιώτης θλιβῆναι ἤμελλεν. Τῆς οὖν ἀγάπης ἀναγκαζούσης, ἠγόρασεν, οὗπερ χρείαν οὐκ εἶχεν.

Neque hoc silere de hujus viri virtutibus debeo, quod ante dies fere duodecim agnovi. Quidam namque ad me deductus est senex pauper; atque ut mihi senum collocutio esse semper amabilis solet, studiose hunc unde esset inquisivi, qui se esse de Tudertina civitate respondit. Cui inquam: Quæso te, Pater, num Fortunatum episcopum nosti? Qui ait: Novi, et bene novi. Tunc ipse subjunxi: Dic, rogo, si qua illius miracula nosti, et desideranti mihi qualis vir fuerit innotesce. Qui ait: Homo ille longe fuit ab istis hominibus quos videmus modo. Nam quidquid ab omnipotenti Deo petiit, ita dum peteret impetravit. Cujus hoc unum narro miraculum, quod ad præsens animo occurrit. Quadam namque die Gothi juxta Tudertinam civitatem venerunt, qui ad partes Ravennæ properabant, et duos parvos puerulos de possessione abstulerant, quæ possessio præfatæ Tudertinæ civitati subjacebat. Hoc cum viro sanctissimo Fortunato nuntiatum fuisset, protinus misit, atque eosdem Gothos ad se evocari fecit. Quos blando sermone alloquens, eorum prius studuit asperitatem placare, ac post intulit, dicens: Quale vultis pretium dabo, et puerulos quos abstulistis reddite, mihique hoc gratiæ vestræ munus præbete. Tunc is qui prior eorum esse videbatur, respondit dicens: Quidquid aliud præcipis, facere parati sumus, nam istos puerulos nullatenus reddemus. Cui venerandus vir blande minatus est, dicens: Contristas me, (a) fili, et non audis Patrem tuum: noli me contristare, (b) ne non expediat tibi. Sed idem Gothus in cordis sui feritate permanens, negando discessit. Die vero altera digressurus, rursus ad episcopum venit, quem eisdem verbis pro prædictis puerulis iterum episcopus rogavit. Cumque ad reddendum nullo modo consentire voluisset, contristatus episcopus dixit: Scio quia tibi non expedit quod me contristato discedis. Quæ Gothus verba despexit, atque ad hospitium reversus,

B Οὐδὲ τοῦτο παρασιωπηθῆναι δίκαιον κρίνω ἐκ τῶν τοῦ ἁγίου τούτου ἀνδρὸς (e) δυνάμεων, ὅπερ πρὸ τῶν δώδεκα τούτων ἡμερῶν ἔγνων. Γέρων γάρ τις πτωχὸς ἦλθε πρός με. Ὡς δὲ προσφιλής μοι πάντοτε τῶν γερόντων ἡ συντυχία ὑπάρχει, νουνεχῶς τοῦτον πόθεν ἐστὶν ἠρξάμην ἐπερωτᾷν· ὅστις καὶ ἀπὸ τῆς πόλεως Τουδέρεως ἑαυτὸν εἶναι ἔφασκεν. Ἐγὼ δὲ προσθεὶς εἶπον· Λίτῶ σε, πάτερ, Φορτουνᾶτον τὸν ἐπίσκοπον γινώσκεις; Αὐτὸς δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπε· Γινώσκω, καὶ πάνυ καλῶς αὐτὸν γινώσκω. Ἐγὼ οὖν πρὸς αὐτὸν ἔφην· Εἰπέ, δυσωπῶ, ἐάν τινα τῶν αὐτοῦ θαυμάτων γινώσκῃς, καὶ ἐπιθυμοῦντός μου (f) διηγῆσαι ὁποῖος ἀνὴρ ὑπῆρχε. Τότε ὁ γέρων ἀποκριθεὶς, εἶπεν· Ὁ ἀνήρ ἐκεῖνος μακρὰν ὑπῆρχεν (g) ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τῆς γενεᾶς ταύτης ὧν νῦν θεωροῦμεν. Εἴτι γὰρ παρὰ τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ ᾐτεῖτο, (h) εὐθέως τοῦτο ἐλάμβανεν. Ἕν δὲ ἐκ τῶν αὐτοῦ θαυμάτων, ὅπερ μοι πρὸς τὸ παρὸν ἐν τῷ λογισμῷ ὑπεισῆλθε, (i) διηγήσεσθαι C πειράσομαι. Ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ πλησίον τῆς πόλεως Τουδέρεως, Γότθοι κατέλαβον, οἵτινες ἐπὶ τὰ μέρη Ῥαβέννης ἀνήρχοντο. Δύο οὖν παιδία σεμνὰ ἀπὸ κτήματος (j) ὑποκειμένου ἐπῆρασαν. Ὡς οὖν τοῦτο τῷ ἁγιωτάτῳ ἀνδρὶ Φορτουνάτῳ ἐμηνύθη, εὐθέως ἀπέστειλε, καὶ τοὺς αὐτοὺς Γότθους πρὸς ἑαυτὸν μεταστειλάμενος, ἤρξατο τούτους κολακευτικοῖς λόγοις προσφέρεσθαι, θέλων πρότερον τὴν τούτων καταπραῦναι τραχύτητα. Μετὰ δὲ τοῦτο περὶ τῶν παιδίων λόγον αὐτοῖς προήγαγε, λέγων· Οἷαν θέλετε τιμὴν δίδωμι, καὶ τοὺς παῖδας οὓς ἐπήρατε ἀπόδοτέ μοι; τοῦτο γὰρ ὑμῶν ποιούντων, μεγάλην μοι χάριν καταβάλλεσθε, καὶ ὡς (k) ὅτι δῶρόν μοι αὐτοὺς παρέχετε, χάριν ὑμῖν ὁμολογῶ. Τοῦτο δὲ ὁ πρῶτος αὐτῶν ἀκούσας ἀπεκρίθη, λέγων· Εἴτι ἡμῖν (l) κελεύσεις ἄλλο, ἕτοιμοί ἐσμεν ποιῆσαι ἐπεὶ τοὺς παῖδας τούτους οὐδαμῶς ἀποδοῦναι δυνάμεθα. D Πρὸς ὃν ὁ σεβάσμιος οὗτος ἀνὴρ μετὰ πρκότητος εἶπε. Θλίβεις με, τέκνον, ὅτι οὐκ ἀκούεις μου τοῦ πατρὸς σου. Μὴ θελήσῃς με θλίψαι, μή πως καὶ οὐ συμφέρῃ σοι. Ὁ οὖν αὐτὸς Γότθος ἐν τῇ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἀνημερότητι διαμένων, μὴ πεισθεὶς ἀνεχώρησεν. Ἐν ἄλλῃ δὲ ἡμέρᾳ

(a) Abest *fili* a German. Norm. et fere omnibus Mss. Legitur in Græca vers.

(b) Excusi, reluctantibus Mss., *nam non expedit tibi*.

(c) Ita restituimus ex Mss. Prius legebatur: μὴ βουλόμενος... ἐπίσκοπος.

(d) Reg., τιμὴν δέδωκε τῷ στρατίωτῃ καὶ τότε τὸν ἵππον.

(e) Reg., θαυμάτων.

(f) Reg., διήγησαι, cum accentu in antepenult., — et quidem melius: est enim secunda persona imperativi. Edit.

(g) Idem, ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης ἧς νῦν θεωροῦμεν.

(h) Colb., τοῦτο πάντοτε ἐλαμβανεν. Reg., τοῦτο πάντως ἐλάμοανεν. ὧν οὖν ἐκ τῶν τούτου θαυμάτων.

(i) Mss., διηγήσασθαι.

(j) Idem, ὑποκειμένου, τῆς αὐτῆς πόλεως τουδέρεως.

(k) Reg., ὡς δῶρόν μοι αὐτοὺς παρέχοντες χάριν ὁμολογῶ.

(l) Idem. κελεύεις, quod Latinum fidelius reddit.

τῆς πόλεως ἐξιρχόμενος, πάλιν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον ἦλθε. Τοῖς δὲ αὐτοῖς λόγοις περὶ τῶν προλεχθέντων παιδίων, ἤρξατο αὖθις ὁ ἐπίσκοπος παρακαλεῖν. Μὴ πειθομένου δέ αὐτοῦ ταῦτα ἀποδοῦναι, (a) Θλίβεις με, ὁ ἐπίσκοπος εἶπε· πίστευσον ὅτι οἶδα οὐ συμφέρειν σοι, ὅτι θλιβόμενον καταλιμπάνων με ἀναχωρεῖς. Βδελυξάμενος δὲ ὁ Γότθος τὰ ῥήματα αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸ ἄπληκτον αὐτοῦ ὑποστρέψας, τοὺς αὐτοὺς παῖδας περὶ ὧν ὁ ἐπίσκοπος παρεκάλει, τοῖς ἵπποις (b) ἐπιβιβάσαι **199** μετὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ προέπεμψεν. Ὁμοίως δέ καὶ αὐτὸς ἐπιβὰς τῷ ἵππῳ κατόπισθεν αὐτῶν ἠκολούθει. Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ πόλει ἔμπροσθεν τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Πέτρου ἐλθών, τοῦ ἵππου αὐτοῦ ὁ ποὺς ὀλισθήσας, καὶ μετ' αὐτοῦ συμπεσών, τὸν (c) μηρὸν τοῦ αὐτοῦ Γότθου ἔκλασεν, ὥστε τὸ ὀστοῦν εἰς δύο μέρη γενέσθαι. Τοῦτον δὲ οἱ παρόντες, ταῖς χερσὶν ἄραντες, ἐν τῷ ἀπλήκτῳ αὐτοῦ ἀπήγαγον. Παραυτὰ οὖν μετὰ σπουδῆς πολλῆς, ἀποστείλας τοὺς παῖδας ἀνθυπέστρεψεν, οὕσπερ ἦν προπέμψας, περὶ ὧν ὁ ἐπίσκοπος παρεκάλει. Καὶ τῷ αὐτῷ σεβασμίῳ ἀνδρὶ Φορτουνάτῳ τῷ ἐπισκόπῳ ἐδήλωσε, λέγων· Παρακαλῶ σε, τίμιε πάτερ, ἀπόστειλον πρὸς με τὸν διάκονόν σου. Ἐλθόντος δὲ τοῦ διακόνου πρὸς αὐτὸν, τοὺς παῖδας οὓς παντάπασιν ἀποδοῦναι διανεβάλλετο, εἰς μέσον ἀγαγών, τούτους τῷ διακόνῳ ἀπέδωκε, λέγων· Ἄπελθε καὶ εἰπὲ τῷ κυρίῳ μου τῷ ἐπισκόπῳ. Ἰδοὺ δι' ὧν (d) κατηράσω με πεπληγμένος κεῖμαι. Ἀλλὰ τοὺς παῖδας οὕσπερ ἐζήτεις ἀπόλαβε, καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ, δυσωπῶ, πρεσβείαν ποίησον, ὅπως διὰ τῆς ἁγίας σου εὐχῆς, ἰάσεως τύχω. Δεξάμενος δὲ τοὺς παῖδας παρ' αὐτοῦ ὁ διάκονος, πρὸς τὸν ἐπίσκοπον ὑπέστρεψε. Καὶ ταῦτα αὐτῷ (e) ἀπαγγείλας, παρευθὺ ὁ εὐσεβὴς οὗτος ἀνὴρ Φορτουνᾶτος, εὐλογημένον ὕδωρ τούτῳ δεδωκὼς, ἀπέστειλεν αὐτὸν, λέγων· Ἄπελθε ἐν τάχει, καὶ τὸ ὕδωρ τοῦτο ἐπάνω τοῦ σώματος αὐτοῦ ῥᾶον. Τοῦ δὲ διακόνου ἀπελθόντος, καὶ πρὸς τὸν Γότθον εἰσελθόντος, τὸ εὐλογημένον ὕδωρ ἐπάνω τῶν μελῶν αὐτοῦ ἔῤῥανε· πρᾶγμα δὲ συνέβη θαυμαστὸν καὶ φρίκης ἄξιον· ἡνίκα γὰρ τὸ ὕδωρ τοῦ μηροῦ τοῦ Γότθου ἥψατο, πᾶσα ἡ συντριβὴ ἐκείνη ἐστερεώθη, καὶ ἐν τῇ προτέρᾳ ὑγείᾳ ὁ μηρὸς αὐτοῦ ἀπεκατέστη· ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ὥρᾳ ἐκ τοῦ κραββάτου ἀναστὰς, καὶ τῷ ἵππῳ αὐτοῦ ἐπιβὰς, (f) ἐν τῇ ὁδῷ ᾗ ἤρξατο ἐπορεύθη, ὡς ὅτι (g) οὐδὲ μίαν βλάβη ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἦν ὑπομείνας. Γέγονε δὲ τοῦτο, ἵνα τοὺς παῖδας οὕσπερ μετὰ τιμήματος τῷ ἁγίῳ ἀνδρὶ Φορτουνάτῳ τῷ ἐπισκόπῳ ἀποδοῦναι οὐκ ἤθελε, κολάσει ὑποκείμενος, δῶρον αὐτοὺς (h) ἀποστρέψῃ. Τῆς διηγήσεως δὲ ταύτης πληρωθείσης, ἤθελεν ἀκμὴν ὁ γέρων καὶ ἄλλα τινὰ περὶ αὐτοῦ μεῖ διηγήσασθαι. Ἀλλὰ διὰ τὸ πολλοὺς παρεῖναι τοὺς παρ' ἡμῶν νουθετεῖσθαι ὀφείλοντας, καὶ λοιπὸν σχολὴν ἄγειν μὴ δυνάμενος, λοιπὸν δὲ καὶ (i) τῆς ἡμέρας πρὸς ἑσπέραν ἤδη κλινούσης, πλεῖόν τι περὶ τῶν ἔργων τοῦ σεβασμίου ἀνδρὸς Φορτουνάτου ἀκοῦσαί με οὐκ (j) ηὐκαίρησεν. Ἅπερ εἰ ἐνδεκτὸν ὑπῆρχε, διηνεκῶς ἀκούειν ἤθελον.

Ἐν δὲ ἄλλῃ ἡμέρᾳ ὁ αὐτὸς γέρων πρᾶγμα περὶ αὐτοῦ μᾶλλον θαυμασιώτερον διηγήσατο, λέσων. Ἐν τῇ αὐτῇ τῆς Τουδέρεως πόλει, ἀνήρ τις Μάρκελλος (k) τοὔνομα σεμνῶς πολιτευόμενος, ἅμα δυσὶν αὐτοῦ ἀδελφαῖς κατοικῶν,

A eosdem pueros de quibus agebatur, equis superimpositos cum **200** suis hominibus præmisit. Ipse vero statim ascendens equum subsecutus est. Cumque in eadem civitate ante beati Petri apostoli ecclesiam venisset, (l) equo ejus pes lapsus est ; qui cum eo corruit, et ejus coxa mox fracta est, ita ut in duabus partibus os esset divisum. Tunc levatus in manibus, reductus est ad hospitium. Qui festinus misit, et pueros quos præmiserat reduxit, et viro venerabili Fortunato mandavit, dicens : Rogo te, Pater, mitte ad me diaconum tuum. Cujus diaconus dum ad jacentem venisset, pueros quos redditurum se episcopo omnino negaverat, ad medium deduxit, eosque diacono illius reddidit, dicens : Vade, et dic domino meo episcopo : Quia maledixisti mihi, ecce percussus sum ; sed pueros quos quæsisti, recipe, et pro me, rogo, intercede. Susceptos itaque puerulos diaconus ad episcopum reduxit, (m) cui benedictam aquam venerabilis Fortunatus statim dedit, dicens : Vade citius, et eam super jacentis corpus projice. Perrexit itaque diaconus, atque ad Gothum introgressus, benedictam aquam super membra illius aspersit. Res mira et vehementer stupenda ! mox ut aqua benedicta Gothi coxam contigit, ita omnis fractura solidata est, et saluti pristinæ coxa restituta, ut hora eadem de lecto surgeret, et ascenso equo ita cœptum iter ageret, ac si nullam umquam læsionem corporis pertulisset. Factumque est ut qui sancto viro Fortunato pueros cum pretio reddere obedientiæ subjectus noluit, eos sine pretio pœna subactus (n) daret. His igitur expletis studebat adhuc senex de eo et alia narrare. Sed quia nonnulli aderant ad quos exhortandos occupabar, jamque diei tardior hora incubuerat, venerabilis Fortunati facta diu mihi audire non licuit, quæ audire, si liceat, semper volo.

Sed die alia idem senex rem de illo magis adhuc mirabilem narravit, dicens : In eadem Tudertina urbe Marcellus quidam, bonæ actionis vir, cum duabus sororibus suis habitabat : qui eveniente molestia cor-

(a) Mss., ἀποδοῦναι. λυπηθεὶς ὁ ἐπίσκοπος εἶπε πίστευσον οἶδα οὐ συμφέρει σοι.
(b) Iidem. ἐπιβάσας μετὰ.
(c) Mss., Τὸ μήρον... ἐκλάσθη.
(d) Colb., κατηράσω μοι.
(e) Uterque Ms., ἀπέγγειλε παρευθὺ οὖν ὁ.
(f) Reg., ἐπορεύθη τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ὡς.
(g) Colb. una voce, οὐδεμίαν.
(h) Uterque, ὑποστρέψῃ.
(i) Reg., τὴν ἡμέραν... κλίνουσαν. Ita etiam Colb. hoc solo discrimine quod habet, ἐπικλίνουσαν.
(j) Mss., εὐκαίρησεν.
(k) Iidem., ὀνόματι.

(l) Ita Mss. Quod emendantes Editores mutaverunt in, *equi ejus*.
(m) Aquæ bened. usum, et ex usu miraculum, vide apud Epiphan., in hær. 30 Ebionit., n. 12, et apud Photium, cod. 96, ubi refertur Eucliæ cujusdam filium ab Chrysostomo aquæ bened. aspersione a morbo desperatissimo fuisse liberatum. Vide etiam Hist. Tripart. l. IX. ubi ex Theodorito refertur, Marcellum Apameæ episc. jussisse aquam bened. aspergi. *Quod dum fuisset factum, dæmon effugit, non ferens aquæ virtutem.*
(n) Gussanv., renitentibus aliis tum excusis, tum manu exaratis, *coactus donavit.*

poris, (*a*) ipso sacratissimo vesperascente jam Sabbato paschali, defunctus est. Cujus corpus cum longius esset efferendum, die eodem sepeliri non potuit. Cumque mora esset temporis ad explendum debitum sepulturæ, sorores ejus, morte ejus afflictæ, cucurrerunt flentes ad venerabilem virum Fortunatum, eique magnis vocibus clamare cœperunt: Scimus quia apostolorum vitam tenes, leprosos mundas, cæcos illuminas, veni, et resuscita mortuum nostrum. Qui mox ut cognovit earum fratrem defunctum, flere ipse etiam de morte ejus cœpit, eisque respondit, dicens: **201** Recedite, et hæc dicere nolite, quia jussio omnipotentis Dei est, cui contraire nullus hominum potest. Illis itaque discedentibus, tristis ex morte ejus mansit episcopus. Subsequente autem die Dominico ante exsurgentis lucis crepusculum, vocatis duobus diaconibus suis, perrexit ad domum defuncti; accedensque ad locum ubi corpus jacebat exanime, ibi se in orationem dedit. Expleta autem prece surrexit, et juxta corpus defuncti sedit; non autem grandi voce defunctum per nomen vocavit, dicens: Frater Marcelle. Ille autem, ac si leviter dormiens, ad vicinam vocem (*b*) quamvis modicam fuisset excitatus, statim oculos aperuit, atque ad episcopum respiciens, dixit: O quid fecisti? o quid fecisti? Cui episcopus respondit, dicens: Quid feci? At ille: Duo hesterno die venerunt, qui me ejicientes ex corpore in bonum locum duxerunt, hodie autem unus missus est qui dixit: Reducite eum, quia Fortunatus episcopus in domum ejus venit. Quibus verbis expletis, mox ex infirmitate convaluit, et in hac vita diutius mansit. Nec tamen credendum est quia locum quem acceperat perdidit, quia dubium non est quod intercessoris sui precibus potuit post mortem melius vivere, qui et ante mortem studuit omnipotenti Deo placere. Sed cur multa de ejus vita dicimus, cum nunc usque ad corpus illius tot virtutum documenta teneamus? Dæmoniacos quippe absolvere, ægros curare quoties ex fide petitur, ut vivus consueverat hoc, indesinenter facere, et apud mortua sua ossa perseverat. Sed libet, Petre, adhuc ad Valeriæ provinciæ partes narrationis meæ verba reducere, de quibus me eximia valde miracula ex ore venerabilis Fortunati, cujus longe superius memoriam feci (*Scilicet initio cap.* 4), contigit audisse. Qui crebro ad me nunc usque veniens, dum facta mihi veterum narrat, nova refectione me satiat.

A ἀσθενείᾳ σωματικῇ περιέπεσε. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἑσπέρᾳ τοῦ ἁγίου Σαββάτου, τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιφωσκούσης, τέλει τοῦ βίου ἐχρήσατο. Ἐκ μήκους δὴ τοῦ τόπου ὄντος, ἐν ᾧ τὸ σῶμα ταφῆναι ἤμελλεν τῇ αὐτῇ τοῦ ἁγίου Σαββάτου ἑσπέρᾳ, τοῦτο θάψαι οὐκ ἠδυνήθησαν. Βραδύτητος οὖν γενομένης τοῦ κηδευθῆναι αὐτὸν, αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ θλιβόμεναι, πρὸς τὸν σεβάσμιον ἄνδρα Φορτουνᾶτον τὸν ἐπίσκοπον κλαίουσαι, ἔδραμον, καὶ τοῖς τούτου ποσὶ μετὰ στεναγμοῦ καὶ δακρύων προσκυλινδούμεναι, ἔλεγον· Οἴδαμεν, τίμιε πάτερ, ὅτι τοῖς τῶν Ἀποστόλων ἴχνεσιν ἐξακολουθῶν, πάντα ὅσα τὸν Θεὸν αἰτεῖς, λαμβάνεις· λεπροὺς γὰρ καθαρίζεις, καὶ τοῖς τυφλοῖς (*c*) τὸ βλέμμα χαρίζῃ· ἐλθὲ οὖν καὶ τὸν ἀρτίως τελευτήσαντα ἡμῶν ἀδελφὸν ἀνάστησον. Ἀκούσας δὲ ὁ
B ἐπίσκοπος περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, πάνυ λυπηθεὶς, κλαίειν ἤρξατο, πρὸς δὲ ταύτας ἀποκριθεὶς, **202** εἶπεν· Ἀποστῆτε ἀπ' ἐμοῦ, (*d*) καὶ ταῦτα λέγειν μὴ θελήσητε. Τῇ τοῦ παντοδυνάμου γὰρ Θεοῦ κελεύσει ἡ τούτου τελείωσις γέγονε, καὶ ὅπερ αἰτεῖσθε τὴν ἐμὴν ὑπερβαίνει δύναμιν. Ὑποχωρησάντων δὲ αὐτῶν μετὰ λύπης, ἔμεινεν τῇ ἑσπέρᾳ ὁ ἐπίσκοπος. (*e*) Πρὸ τοῦ δὲ ἡμέραν τοῦ ἁγίου πάσχα διαυγᾶσαι, ὑπὸ τὸν ὄρθρον, καλέσας δύο διακόνους αὐτοῦ, εἰς τὸν οἶκον τοῦ τεθνεῶτος σὺν αὐτοῖς ἀπῆλθε. Προσελθὼν δὲ τῷ τόπῳ ἐν ᾧ τὸ σῶμα ἄψυχον ἔκειτο, ἐκεῖ ἑαυτὸν εἰς εὐχὴν δέδωκε. Πληρώσαντος δὲ αὐτοῦ τὴν εὐχὴν, ἀνέστη, καὶ πλησίον τοῦ τεθνεῶτος ἐκαθέσθη. (*f*) Σεμνῇ δὲ τῇ φωνῇ τοῦτον ἐξ ὀνόματος ἐκάλεσε, λέγων. Ἀδελφὲ Μάρκελλε. Τῆς δὲ φωνῆς ταύτης ὁ νεθνηκὼς ἀκούσας, ὡς ὅτι ἐλαφρῷ ὕπνῳ ἐκάθευδεν ἐξυπνισθεὶς, καὶ τοὺς ἀφθαλμοὺς ἀνεῴξας, πρὸς τὸν ἐπίσκοπον ἀτενίσας,
C εἶπεν· Τί (*g*) ἐποίησας; Πρὸς ὃν ὁ ἐπίσκοπος ἀπεκρίθη, λέγων· Τί ἐποίησα; Αὐτὸς δὲ εἶπε· Τῇ χθὲς ἡμέρᾳ, δύο τινὲς ἦλθον πρός με, οἵ τινες ἐκ τοῦ σώματος τούτου με ἐξαγαγόντες, εἰς τόπον πάνυ καλόν με ἀπήγαγον. Σήμερον δὲ εἷς ἀποσταλεὶς, εἶπεν· Ἀποστρέψατε αὐτὸν, ὅτι Φορτουνᾶτος ὁ ἐπίσκοπος εἰς τὸν οἶκον αὖτοῦ ἦλθε. Τῶν δὲ ῥημάτων τούτων πληρωθέντων, παρευθὺ καὶ ἐκ τῆς νόσου ἐνίσχυσε, καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ζωῇ ἔτη (*h*) πλείω διέμεινε. Πιστεύομεν δὲ ὅτι οὐδὲ τόπον ὃν ἔλαβεν (*i*) ἀπώλεσε καὶ δισταγμὸς ἐν τούτῳ οὐκ ἔστι. Τοῦ γὰρ εὐχομένου ὑπὲρ αὐτοῦ ταῖς πρεσβείαις, ἠδυνήθη μᾶλλον μετὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν βέλτιον ζῆσαι. Ὅστις καὶ πρὸ θανάτου ἠγωνίσατο τῷ παντοδυνάμῳ Θεῷ εὐαρε-
D στήσαι. Τί δὲ πολλὰ περὶ τῆς τοῦ μακαρίου τούτου Φορτουνάτου πολιτείας λέγομεν; Μέχρι γὰρ καὶ τοῦ παρόντος, ἐν (*j*) ᾧ τὸ τίμιον αὐτοῦ σῶμα κατάκειται, πλῆθος θαυμάτων ἐπιτελεῖται. Δαιμονιοῦντας γὰρ ἐκ τῆς τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων δουλείας ἐλευθεροῖ, ἀσθενεῖς θεραπεύει, καὶ πᾶσι τοῖς πιστῶς αἰτοῦσι τὰς ἰάσεις παρέχει. Καθάπερ γὰρ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ περὶ ὧν ἀόκνως τοῦτο ποιεῖν ἔθος εἶχε, καὶ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν μετάστασιν, τῇ τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ χάριτι, ἐν τῷ τεμίῳ αὐτοῦ σώματι τὰ αὐτὰ ἐπιτελοῦνται. Ἡδέως δὲ πάλιν, Πέτρε, (*k*) περὶ τῶν μερῶν τῆς Βαλερίας χώρας τὴν τοῦ λόγου διήγησιν ἐπανάγω, περὶ ὧν μέγιστα θαυμάσια συνέβη με ἀκοῦσαι ἐκ στόματος Φορτουνάτου τοῦ ἀνωτέρω παρ' ἡμῶν μνημονευθέντος, ὅστις μέχρι τοῦ παρόντος συχνότερον πρὸς με (*l*) παραβάλλειν εἴωθε· καὶ τὰς τῶν ἀρχαίων ἀνδρῶν ἀρετάς μοι διηγούμενος, νεαρᾶς εὐφροσύνης με πληροῖ.

(*a*) German., Longip. et secundus Theod., *ipso sacratissimo vespere ascendente jam Sabbato pasch.*

(*b*) German. et plerique Norm., *quamvis modica fuisset excitatus.*

(*c*) Uterque Ms., τὸ βλέπειν.

(*d*) Mss., καὶ τοιαῦτα.

(*e*) Reg., καὶ τοῦ θεοῦ δεομενος, πρὸ τοῦ.

(*f*) Reg. μικρᾷ δὲ τῇ φωνῇ τὸν αὐτὸν.

(*g*) His verbis absolvitur caput hoc in Colb.

(*h*) Reg., ἐπὶ πλείω.

(*i*) Idem, ἀπώλεσε. (Sic.)

(*j*) Idem, ἐν ᾧ τόπῳ. Et paulo post δαιμονιῶντας.

(*k*) Reg., περὶ τῶν μερῶν. (Sic.)

(*l*) Reg., παραγίνεσθαι.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ.

Περὶ Μαρτυρίου μοναχοῦ χώρας τῆς Βαλερίας.

(*a*) Οὗτος τοίνυν διηγεῖτο, ὅτι ἐν αὐτῇ τῆς Βαλερίας χώρᾳ, ἀνήρ τις ὑπῆρχεν ὀνόματι Μαρτύριος πάνυ σπουδαίως τῷ παντοδυνάμῳ Θεῷ δουλεύων, ὅστις διὰ τῶν ἔργων τὴν πολιτείαν φανερὰν ἀπέδειξεν. Ἐν μιᾷ γὰρ τῶν ἡμερῶν, (*b*) οἱ ὑπ' αὐτὸν ἀδελφοὶ, ὑποσπόδιον ἄρτον πεποιήκασι, καὶ τὸν τοῦ τιμίου σταυροῦ τύπον ἐν αὐτῷ ποιῆσαι ἐληθάργισαν, καθὼς ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ ἔθος ὑπάρχει τοὺς ἄρτους σφραγίζειν· ὥστε διὰ τετάρτων μερίδων τὸν ἄρτον ἐσφραγισμένον θεωρεῖσθαι. Ὁ δὲ αὐτὸς τοῦ Θεοῦ δοῦλος Μαρτύριος (*c*) ἐπιστὰς, τούτων πρὸς ἑαυτοὺς ἀφηγουμένων, ἐπέγνω μὴ εἶναι τὸν ἄρτον ἐσφραγισμένον. Ἤδη δὲ λοιπὸν ἐν τῇ ἀνθρακιᾷ ὑπὸ (*d*) **203** τῆς στάκτης ὁ αὐτὸς ἄρτος ἐκαλύπτετο· πρὸς οὕς εἶπε. Διὰ τί αὐτὸν, ἀδελφοὶ, οὐκ ἐσφραγίσατε; τοῦτο δὲ εἰπὼν, τὴν χεῖρα αὐτοῦ πλησίον τοῦ πυρὸς (*e*) προσενεγκών, καὶ τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ ποιήσας, παραχρῆμα τοιοῦτον ψόφον ὁ ἄρτος ἐν τῷ πυρὶ πεποίηκεν, ὥστε νομίζειν ὅτι χύτρα μεδάλη συνετρίβη. Μετὰ δὲ τὸ ὀπτηθῆναι τὸν ἄρτον, καὶ ἐκ τοῦ πυρὸς ἐξελθεῖν, ἐσφραγισμένος τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ εὑρέθη, ᾧτινι χεὶρ οὐχ ἥψατο, ἀλλ' ἡ πίστις τοῦτο πεποίηκεν.

CAPUT XI.

De Martyrio monacho provinciæ Valeriæ.

Quidam namque in eadem provincia, (*h*) Martyrius nomine (*Martyrol.*, 23 *Jan.*), devotus valde omnipotentis Dei famulus exstitit, qui hoc de virtutis suæ testimonio signum dedit. Dum quadam die fratres illius panem subcinericium fecissent, eique oblitis essent crucis signum imprimere, sicut in hac provincia crudi panes (*i*) signo signari solent, (*j*) ut per quadras quatuor partiti videantur, idem Dei famulus adfuit, eisque referentibus signatum non fuisse cognovit. Cumque jam panis ille prunis **204** esset et cineribus coopertus, dixit: Quare hunc minime signastis? Qui hoc dicens, signum crucis digito contra prunas fecit. Quo signante protinus immensum crepitum panis dedit, ac si ingens in ignibus olla crepuisset. Qui dum coctus postmodum fuisset ab igne subtractus, ea cruce signatus inventus est, quam non contactus, sed fides fecit.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

Περὶ Σευήρου πρεσβυτέρου τῆς αὐτῆς χώρας.

Ἐν τοῖς αὐτοῖς τῆς Τουδέρεως πόλεως μέρεσι, μεταξὺ δύο ὀρέων ἐν κοιλάθι τινὶ, ἐπιχωρίως Ἰντεροκρίνα ὀνομαζομένῃ, ἐκκλησία τῆς δεσποίνης ἡμῶν τῆς ἁγίας Θεοτόκου καὶ ἀεὶ παρθένου Μαρίας ὑπάρχει. Ἀνὴρ δέ τις Σεύηρος ὀνόματι (*f*) πάνυ θαυμασίας διαγωγῆς ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ ἱερεὺς ὑπῆρχεν, οἰκοδεσπότης δέ τις ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐλθὼν, ἐν συντόμῳ πρὸς τὸν αὐτὸν πρεσβύτερον ἀποστείλας ἐδυσώπει, ἵνα μετὰ σπουδῆς πρὸς αὐτὸν παραγένηται, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ πρεσβείαν ποιήσῃ, ὅπως δι' ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας τὰ πεπραγμένα αὐτῷ ἁμαρτήματα λύσιν λάβωσι, πρὶν ἢ καὶ τοῦ σώματος τούτου ἐξέλθῃ. Συνέβη δὲ κατὰ συγκυρίαν τὸν αὐτὸν (*g*) πρεσβύτερον, εἰς τὸ τὴν ἄμπελον κλαδεῦσαι, εἶναι ἐπάσχολον, καὶ τοῖς πρὸς αὐτὸν ἐλθοῦσιν, εἶπεν· Ὑμεῖς προλάβετε, καὶ ἰδοὺ κἀγὼ καταλαμβάνω ὑμᾶς Θεωρήσας δὲ, ὅτι ὀλίγον ἦν ἐναπομείνας ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ, συνεῖδε μικρὸν προσκαρτερῆσαι, ὅπως πληρώσῃ αὐτό. Τοῦτο δὲ τελειώσας, ἤρξατο πρὸς τὸν ἀσθενοῦντα πορεύεσθαι. Ἀπερχομένου δὲ αὐτοῦ, ὑπήντησαν αὐτῷ ἐν τῇ ὁδῷ οἱ καὶ τὸ πρὶν πρὸς αὐτὸν ἐλθόντες, λέγοντες· Διὰ τί, πάτερ, ἐβράδυνας; μηκέτι οὖν κοπωθῇς,

CAPUT XII.

De Severo presbytero ejusdem provinciæ.

In eo etiam loco Interorina vallis dicitur, quæ a multis verbo rustico Interocrina nominatur, in qua erat quidam vir vitæ valde admirabilis, nomine Severus, Ecclesiæ beatæ Mariæ Dei genitricis semper virginis (*k*) sacerdos (*Martyrol.*, 15 *Feb.*). Hunc cum quidam paterfamilias ad extremum venisset diem, missis concite nuntiis, rogavit ut ad se quantocius veniret, suisque orationabus pro peccatis ejus intercederet, ut, acta de malis suis pœnitentia, solutus culpa ex corpore exiret. Qui videlicet sacerdos inopinate contigit ut ad putandam vineam esset occupatus, atque ad se venientibus diceret : Antecedite, ecce ego vos subsequor. Cumque videret sibi in eodem opere parum aliquid superesse, paululum moram fecit, ut opus quod minimum restabat expleret, quo expleto, cœpit ad ægrum pergere. Eunti vero in itinere occurrentes hi qui prius venerant, obviam facti sunt, dicentes : Pater, quare tardasti ? Noli fatigari, quia jam defunctus est. Quo audito, ille contremuit, magnisque vocibus se interfectorem illius clamare cœpit. Flens itaque pervenit ad corpus de-

(*a*) Idem, οὕτως... διηγεῖτό μοι ὅτι. Ita quoque Colb., omisso μοι.

(*b*) Colb., οἱ αὐτοῦ ἀδελφοί.

(*c*) Colb., ἐπιστὰς καὶ τοῦτο πρὸς ἑαυτοὺς ἀφηγουμένους νοήσας.

(*d*) Reg., τῆς σποδοῦ. Colb. τῆς τάκτης.

(*e*) Colb., πυρὸς προσεγγίσας τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ. Reg., προσενεγκὰς τὸν τύπον.

(*f*) Reg. πάνυ θαυμαστὸς τῇ πολιτείᾳ. Colb., πάνυ θαυμαστὸς καὶ θαυμασίας.

(*g*) Reg., πρεσβύτερον εἶναι εἰς τὸ τὴν ἀμπελον κλαδεῦσαι, καὶ τοῖς.

(*h*) Alius est a Martyrio qui laudatur in hom. 39 in Evang. Hic enim Valeriæ, ille Lycaoniæ monachus fuit. In illis distinguendis hallucinatus est Guitmundus, lib. II de Eucharistia. Prioris nomen Martyrologio inseritur die 23 Jan.

(*i*) Ita Reg., German., duo alii Sangerm., Norm., etc. In Editis, *signo signari solent.*

(*j*) Hinc Suidæ, Κοδριτης ἄρτος, panis quadratus quatuor in partes dividendus. Quadra itaque est frustum panis. Hinc Juven., satyr. 5 :

Ut bona summa putes aliena vivere quadra.

Et Horat., I. I, epist. 17 :

Et mihi dividuo findetur munere quadra.

In Moreto etiam Virgilii nomine vulgato :

Format opus palmisque suum dilatat in orbem,
Et notat impressis æquo discrimine quadris.

Etsi ad commodiorem panis divisionem, hæc figura crucis imprimeretur pani ; nonnihil tamen religionis in signando crucis charactere accedebat. Sic panis trifidus aliquando coquebatur, ut Trinitatem adumbraret. Hinc sanctus Paulinus, epist. 3, ad Alypium, in fine : *Panem unum sanctitati tuæ unitatis gratia misimus, in quo etiam Trinitatis soliditas continetur.*

(*k*) Sacerdos hic simplicem presbyterum significat, cum pro episcopo accipi soleat in antiquioribus et hujus ævi scriptoribus.

functi, seque coram lecto illius cum lacrymis (*a*) in terram dedit. Cumque vehementer fieret, in terram caput tunderet, seque reum mortis illius clamaret, repente is qui defunctus fuerat animam recepit. Quod dum multi qui circumstabant aspicerent, admirationis vocibus emissis, cœperunt amplius flere præ gaudio. Cumque eum requirerent ubi fuerit, vel quomodo rediisset, ait : Tetri valde erant homines qui me ducebant, ex quorum ore et naribus ignis exibat, quem tolerare non poteram. Cumque per obscura loca me ducerent, subito pulchræ visionis (*b*) juvenis cum aliis nobis euntibus obviam factus est, qui me trahentibus dixit : Reducite illum, quia Severus presbyter plangit, ejus enim lacrymis Dominus eum donavit. Qui scilicet Severus protinus de terra surrexit, eique pœnitentiam agenti opem suæ intercessionis præbuit. Et dum per dies septem de perpetratis culpis pœnitentiam æger redivivus ageret, octava die lætus de corpore exivit. Perpende, Petre, quæso, hunc de quo loquimur Severum, quam dilectum Dominus attendit, quem contristari nec ad modicum pertulit.

A ἐκεῖνος γὰρ ἐτελεύτησεν. Τοῦτο δὲ ὁ πρεσβύτερος ἀκούσας, καὶ σύντρομος γενόμενος, ἤρξατο (*e*) ὀδύρεσθαι, καὶ μεγάλῃ τῇ φωνῇ φονευτὴν ἑαυτὸν τούτου καλεῖν. Κλαίων τοίνυν κατέλαβεν ἐν ᾧ τὸ σῶμα τοῦ τελευτήσαντος ἔκειτο καὶ ἑαυτὸν ἔμπροσθεν τοῦ κραβάτου αὐτοῦ (*f*) εἰς γῆν ἔρριψε, τούτου δὲ σφοδρῶς κλαίοντος, καὶ τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν γῆν προσαράσσοντος, καὶ ἑαυτὸν αἴτιον τοῦ θανάτου αὐτοῦ εἶναι λέγοντος, ἄφνω ὁ τελευτηκὼς τὴν ψυχὴν (*g*) ἀνέλαβε. Τοῦτο δὲ οἱ περιεστῶτες θεασάμενοι, καὶ σφόδρα ἐπὶ τῷ θαύματι ἐκπλαγέντες, ἤρξαντο ἐπὶ πλεῖον ἀπὸ χαρᾶς κλαίειν, καὶ τοῦτον ἐπερωτᾷν, τὸ ποῦ ἦν καὶ πῶς ὑπέστρεψεν ; Αὐτὸς δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· Ἄνδρες τινὲς σοβαροὶ σφόδρα ἦσαν, οἵ τινές με παρέλαβον, ὧν ἐκ τοῦ στόματος καὶ τῶν ῥινῶν πῦρ ἐξήρχετο, ὅρερ ὑποφέρειν οὐκ ἠδυνάμην. Ἐν ὅσῳ δὲ διὰ σκοτεινῶν τόπων με περιῆγον, ἄφνω νεανίσκος πάνυ εὔοπτος, μετὰ καὶ ἑτέρων ἐν (*h*)

B ἀπαντήσει ἡμῖν γέγονε, καὶ πρὸς τοὺς σύροντάς με εἶπεν· Ὑποστρέψατε αὐτὸν, ὅτι Σευῆρος ὁ πρεσβύτερος κλαίει περὶ αὐτοῦ. Τοῖς γὰρ ἐκείνου δάκρυσιν ὁ κύριος αὐτὸν ἐδωρήσατο. Ὁ δὲ αὐτὸς Σευῆρος ὁ πρεσβύτερος, ἐκ τῆς γῆς ἀναστὰς, καὶ τῷ Θεῷ εὐχαριστήσας, τοῖς περὶ μετανοίας λόγοις τοῦτον νουθετήσας, καὶ διὰ τῆς αὐτοῦ εὐχῆς ἐλασμὸν τῶν ἁμαρτιῶν ὁ ἀσθενὴς κομισάμενος ἑβδόμην ἡμέραν ἐν ἰτῇ ζωῇ ταύτῃ ὑποστρέψας πεποίηκε, περὶ τῶν αὐτῷ πεπραγμένων μετάνοιαν ἄγων. Τῇ δὲ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ εὐφραινόμενος, πρὸς κύριον ἐξεδήμησεν. Κατανόησον οὖν ἐν ποίᾳ ἀγαπήσει ὁ κύριος Σευῆρον τὸν πρεσβύτερον εἶχεν, ὃν οὐδὲ πρὸς ὥραν θλιβῆναι ἠνεσχέτο.

Petr. Admiranda sunt valde hæc, quæ me **205** invenio nunc usque latuisse. Sed quid esse dicimus quod modo toles viri nequeunt inveniri.

ΠΕΤΡ. Ὄντως θαυμαστὰ εἰσι σφόδρα, ἅπερ μέχρι τοῦ **206** παρόντος τὴν ἐμὴν διελάνθανεν εἴδησιν· τί δὲ τοῦτο εἶναι λέγομεν, ὅτι τοιοῦτοι ἄνδρες ἀρτίας εὑρεθῆναι οὐ δύνανται,

Greg. Ego, Petre, multos tales in hoc sæculo nec modo deesse existimo : neque enim si talia signa non faciunt, ideo tales non sunt. Vitæ namque vera æstimatio in virtute est operum, non in ostensione signorum. Nam sunt plerique, qui etsi signa non faciunt, signa tamen facientibus dispares non sunt.

C ΓΡΗΓ. Ἐγὼ, Πέτρε, πολλοὺς τοιούτους ἄνδρας καὶ νῦν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἶναι οὐκ ἀπιστῶ· οὐδὲ γὰρ ἐὰν σημεῖα τοιαῦτα οὐ ποιοῦσι νῦν, (*i*) οὐ παρὰ τούτου μὴ εἶναι αὐτοὺς τοιούτους ἀπιστηθήσεται. Πολιτείας οὖν ἐνθέου διάγνωσις ἐν τῇ τῶν ἔργων ὑπάρχει δυνάμει, καὶ οὐχὶ ἐν τῇ σημείων ἐπιδείξει ; εἰσὶ γὰρ πλεῖστοι, οἵτινες σημεῖα μὲν οὐ ποιοῦσι, τῶν δὲ τὰ σημεῖα ποιούντων ἀνόμοιοι οὐκ εἰσί.

Petr. Unde mihi, rogo, ostendi potest, quod sint quidam qui signa non faciunt, et tamen signa facientibus dissimiles non sunt ?

ΠΕΤΡ. Πόθεν μοι, παρακαλῶ, τοῦτο ἐπιδειχθῆναι δύναται, ὅτι εἰσί τινες οἱ μὴ ποιοῦντες σημεῖα, καὶ τῶν τὰ σημεῖα ποιούντων ἀνόμοιοι οὐκ εἰσὶ ;

Greg. Numquidnam nescis quoniam Paulus apostolus Petro apostolorum primo in principatu apostolico frater est ?

Γρηγ. Μή τοί γε οὐ γινώσκεις, ὅτι Παῦλος ὁ ἀπόστολος ἀδελφὸς ὑπάρχει ἐν τῇ ἀποστόλῃ Πέτρου (*j*) τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων ;

Petr. Scio plane, nec dubium est quia etsi minimus omnium apostolorum, plus tamen omnibus laboravit.

D ΠΕΤΡ. Ἀσφαλῶς οἶδα, (*k*) καὶ δισταγμὸς ἐν τούτῳ οὐκ ἔστιν· ἀλλ' οὖν γε, εἰ καὶ μικρότερος πάντων τῶν ἀποστόλων ἐστὶ, (*l*) πλείω πάντων ἐκοπίασε.

(*1 Cor.* 15.) Gregor. Quod bene ipse reminisceris, Petrus (*c*) super mare pedibus ambulavit (*Matth.* 14), Paulus in mari naufragium pertulit (*II Cor.* 11) : (*d*) et in uno eodemque elemento tibi Paulus ire cum navi non potuit, ubi Petrus pedibus iter fecit. Aperte igi-

Γρηγ. Καθὼς ἐπίστασαι, Πέτρος ἐν τῇ θαλασσῇ τοῖς ποσὶ περιεπάτησε, Παῦλος δὲ ἐν τῇ θαλάσσῃ ναυαγίῳ περιέπεσεν· ἰδοὺ εἰς ἓν καὶ αὐτὸ τὸ στοιχεῖον, ἐν ᾧ Παῦλος μετὰ πλοίου πορευθῆναι οὐκ ἠδυνήθη, Πέτρος τοῖς ποσὶ τὴν ὁδοιπορίαν πεποίηκε. Φανερὸν οὖν καθέστηκεν,

(*a*) Primus Theod., *in terram in orationem dedit.*
(*b*) Compend., *juvenis apparuit.*
(*c*) Plerique mss. *in mari*, vel *in mare ped.*
(*d*) In Germ. et omnibus Norm. *En in uno.* In tribus Sangerm. et Regio legitur, *ibi Paulus*, etc. At in omnibus Norm., *ubi Paulus ire cum navi non potuit, ibi*, etc.
(*e*) Colb., κλαίειν καὶ ὀδύ'εσθαι.
(*f*) Mss., μετὰ δακρύων εἰς τὴν γῆν.
(*g*) Uterque, ἀπέλαβε.
(*h*) Iidem, ὑπαντήσει.
(*i*) Reg. οὐ παρὰ τούτῳ, Colb. οὐ παρὰ τοῦτο.
(*j*) Reg. ἀποστόλου καὶ κορυφ.
(*k*) Mss. καὶ πέπεισμαι, καὶ δισταγμὸς.
(*l*) Reg. πλεῖον πάντων.

ὅτι εἰ καὶ ἐν τῷ θαύματι τῶν ἀμφοτέρων ἡ δύναμις ἀνόμοιος γέγονεν, ἀλλ' οὖν ἀμφοτέρων τὸ ἀξίωμα ἐν οὐρανοῖς ὅμοιον ὑπαρχει.

ΗΕΤΡ. Ἀρέσκειν ὁμολογῶ κατὰ πάντα (a) ὅπερ λέγεις. ἰδοὺ γὰρ ἀσφαλῶς ἐπέγνων, ὅτι ὁ βίος καὶ οὐ τὰ σημεῖα ζητοῦνται· καὶ αὐτὰ γὰρ τὰ γινόμενα σημεῖα τοῦ ἐναρέτου βίου ἀπόδειξιν φέρουσιν· δυσωπῶ οὖν, ἐὰν ἀκμὴν τινα ὑπολείπονται, φανερά μοι ταῦτα γένεσθαι ὅπως λιμώττοντά με ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ὑποδείγμασι διατρέψῃς.

ΓΡΗΓ. Ἤθελόν σοι εἰς αἶνον καὶ δόξαν τοῦ λυτρωτοῦ ἡμῶν Θεοῦ, περὶ ἀνδρός τινος εὐλαβοῦς, ὀνόματι Βενεδίκτου, τινὰ διηγήσασθαι· ἀλλ' ὁρῶ τὸν τῆς ἡμέρας καιρὸν πρὸς τὴν τούτων διήγησιν μὴ δυνάμενον ἐπαρκέσαι. Ὅθεν λοιπὸν ταῦτα, τοῦ Θεοῦ ἰσχὺν παρέχοντος, ἄλλην ἀρχὴν συντάξεως (b) προβαλλόμενος, μετὰ ἀνέσεως διηγοῦμαι.

tur constat, quia cum utriusque virtus fuerit dispar in miraculo, utriusque tamen meritum dispar non est in cœlo.

PETR. Placet, fateor, omnino quod dicis : ecce enim aperte novi, quia vita et non signa quærenda sunt. Sed quoniam ipsa signa quæ fiunt, bonæ vitæ testimonium fuerunt, quæso te adhuc si qua sunt referas, ut esurientem me per exempla bonorum pascas.

GREGOR. Vellem tibi in laudibus redemptoris de viri venerabilis Benedicti miraculis aliqua narrare, (e) sed ad hæc explenda hodiernum tempus video non posse sufficere. Liberius itaque hæc loquemur, si aliud exordium sumamus.

(a) Mss. ἅπερ λέγεις.
(b) Colb. προβαλλόμενος μετὰ αἰνεσεως διηγοῦμαι, συνεργίᾳ καὶ χάριτι τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Eadem habet Reg., sed desinit in διηγοῦμαι..
(c) Compend., *sed ad hæc exempla.*

BIBΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ. LIBER SECUNDUS.

Hic secundus liber, continens Vitam S. Benedicti, ante opera magni monachorum occidentalium sospitatoris, tom. LXVI hujus Bibliothecæ, legendus est.

BIBΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ. LIBER TERTIUS.

ΚΕΦΑΛ. Α'. CAPUT PRIMUM.

(a) Περὶ Παυλίνου ἐπισκόπου πόλεως Νωλίων. *De (g) Paulino Nolanæ urbis episcopo.*

278 Ἐν τῷ προσέχειν με τοῖς γειτνιάζουσιν πατράσι, καὶ τοῖς τούτων θαύμασι τῷ λόγῳ ἐνδιατρίβειν, τῶν μεγάλων τὰ ἔργα κατέλιπον. Τοῦ γὰρ Παυλίνου τὸ θαῦμα τοῦ τῆς (b) Νωλίων πόλεως ἐπισκόπου, τίνα οὐ καταπλήττει; Ὅστις καὶ χρόνῳ, καὶ τῇ τοῦ θαύματος δυνάμει πάντων προτερεύει. Τῆς οὖν μνήμης (c) καταλειφθείσης, ὡς παρὼν καὶ ὁρώμενος νομισθήσεται, τοῖς δὲ προλεχθεῖσιν καὶ ταῦτα, ὅσῃ δύναμαι συντομίᾳ ἐπισφίγγω. Ἔθος γὰρ τοῖς (d) πρεσβύταις ἡμῶν τῶν καλῶν τὰ ἔργα σπουδαίως γνωστὰ ποιῆσαι τοῖς τῶν δικαίων (e) ἑπόμενοι διηγήμασιν, ὅθεν καὶ τοῦ προλεχθέντος εὐλαβεστάτου ἀνδρὸς τὸ φαιδρὸν ὄνομα ἐδηλοποιήθη. Τὸ γὰρ αὐτοῦ ἔργον θαυμαστὸν, εἰς οὗν τὰ ἐκείνων οἰκοδομητέα ἐμπονήματα (f) ἑαυτὸν παρέτεινεν. Ὅθεν μοι λοιπὸν πᾶσα ἀνάγκη ὑπάσχει περὶ τῆς μεγίστης αὐτοῦ πολιτείας τοσοῦτον ἀσφαλῶς πιστεῦσαι, ὡς ὅτι ἐκεῖνα ἅπερ λέγουσι, τοῖς ἐμοῖς ὀφθαλμοῖς ἐθεώρησα.

277 Dum vicinis valde (h) Patribus intento, majorum facta reliqueram, ita ut Paulini miraculum, Nolanæ urbis episcopi, qui multos quorum memini virtute et tempore præcessit, memoriæ defuisse videatur. Sed ad priora nunc redeo, eaque quanta valeo brevitate perstringo. Sicut enim bonorum facta innotescere citius similibus solent, senioribus nostris per justorum exempla gradientibus prædicti venerabilis viri celebre nomen innotuit, ejusque opus admirabile ad eorum se instruenda studia tetendit, quorum me necesse fuit (i) grandævitati tam certo credere, ac si ea quæ dicerent meis oculis vidissem.

Ἐν τοῖς χρόνοις τοίνυν τῶν λυσσομανῶν Οὐανδάλων, πολλοὶ τόποι τῆς Ἰταλίας ἔρημοι γεγόνασι· παντελῶς δὲ τὰ μέρη τῆς Καμπανίας ἀοίκητα κατέστησαν. Πολλοὶ οὖν

Cum sævientium Vandalorum tempore fuisset Italia in Campaniæ partibus depopulata, multique essent de hac terra in Africanam regionem transducti, vir

(a) Præmittitur in Ms. Regio capitum index.
(b) Ms., Νωλῶν.
(c) Ms., καταληφθείσης.
(d) Ms., πρεσβυτέροις.
(e) Ms., ἑπόμενοι ὑποδείγμασιν.
(f) Ms., ἐμαυτὸν παρέτεινα.
(g) Hanc historiam de libera sancti Paulini servitute amplissima nota, imo dissertatione, refellit Gussanv. quod multi alii præstiterunt. Nostram de hac controversia mentem aperuimus in præfatione. Nola autem urbs est episcopalis sub archiep. Neapol. et colonia Romana satis nota in Campania.
(h) Ita Mss. Theod., German., Norm., etc., quibus consentit Græca translatio. In Editis habes, *partibus.*
(i) Excusi, *gravitati.*

Domini Paulinus cuncta quæ (a) ad episcopii usum habere potuit captivis indigentibusque largitus est. Cumque jam nihil omnino superesset quod petentibus dare potuisset, quodam die quædam vidua advenit, quæ a regis Vandalorum genero suum filium in captivitatem fuisse ductum perhibuit, atque a viro Dei ejus pretimu postulavit, si forte illius dominus hoc dignaretur accipere, et hunc concederet ad propria remeare. Sed vir Dei magnopere petenti feminæ quid dare potuisset inquirens, nihil apud se aliud nisi se invenit, petentique feminæ respondit, dicens: Mulier, **280** quod possim dare non habeo, sed memetipsum tolle, servum me juris tui esse profitere, atque ut filium tuum recipias, me vice illius in servitium trade. Quod illa ex ore tanti viri audiens, irrisionem potius credidit quam compassionem. At ille, ut erat vir eloquentissimus, (b) atque apprime exterioribus quoque studiis eruditus, dubitanti feminæ citius persuasit ut audita crederet, et pro receptione filii sui in servitium episcopum tradere non dubitaret. Perrexere igitur utrique ad Africam. Procedenti autem regis genero, qui ejus filium habebat, vidua rogatura se obtulit, ac prius petiit ut ei filium donare debuisset. Quod cum vir barbarus (c) typho superbiæ turgidus, gaudio transitoriæ prosperitatis inflatus, non solum facere, sed etiam audire despiceret, vidua subjunxit, dicens: Ecce hunc hominem pro eo vicarium præbeo, solummodo pietatem in me exhibe, mihique unicum filium redde. Cumque ille venusti vultus hominem conspexisset, quam artem nosset inquisivit. Cui vir Dei Paulinus respondit, dicens: Artem quidem aliquam nescio, sed hortum bene excolere scio. Quod vir (d) gentilis valde libenter accepit, cum in nutriendis oleribus quia peritus esset audivit. Suscepit itaque servum, et roganti viduæ reddidit filium. Quo accepto, vidua ab Africana regione discessit. Paulinus vero excolendi horti suscepit curam. Cumque idem regis gener crebro ingrederetur hortum, suumque hortulanum quædam requireret, et sapientem valde esse hominem videret, amicos cœpit et familiares deserere, et sæpius cum suo hortulano colloqui, atque ejus sermonibus delectari. Cui Paulinus quotidie ad (e) mensam odoriferas virentesque herbas deferre consueverat, et accepto pane ad curam horti

A ὑπ' αὐτῶν αἰχμαλωτισθέντες, ἐκ τῆς γῆς ταύτης ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Ἀφρικῆς ἀπηνέχθησαν. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος Παυλῖνος πάντα ὅσα εἰς τὴν τοῦ ἐπισκοπίου χρείαν εἶχε, τοῖς αἰχμαλώτοις καὶ τοῖς δεομένοις (f) διέμεινεν. Ἡνίκα δὲ λοιπὸν, οὐδὲν αὐτῷ παντάπασιν ὑπελείφθη, ὅπερ τοῖς αἰτοῦσι δοῦναι (g) ὀφείλοι, ἡμέρᾳ τινὶ χήρα τις γυνὴ πρὸς αὐτὸν ἦλθε, λέγουσα, τὸν ταύτης υἱὸν παρὰ νοῦ γαμβροῦ τοῦ (h) ῥηγὸς των Οὐανδάλων ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ἐπενεχθῆναι, καὶ παρὰ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ τὴν (i) τιμὴν αὐτοῦ ἠτεῖτο, ἐὰν καὶ καταξιώσῃ ὁ κύριος αὐτοῦ ταύτην λαβεῖν, καὶ τοῦτον παραχωρῆσαι εἰς τὰ ἴδια ὑποστρέψαι, Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ἀνθρωπος μετὰ πάσης σπουδῆς καὶ προθυμίας ἐπιζητήσας, ἐάν τι περιεύρῃ, ὅπερ τῇ αἰτούσῃ γυναικὶ παρασχεῖν (j) ὀφείλῃ, οὐδὲν παρ' ἑαυτῷ ἄλλο τι εὗρεν, εἰ μὴ ἑαυτὸν, καὶ πρὸς αὐτὴν ἀπε-
B κρίθη, λέγων· **279** Γύναι, τί σοι δωρήσασθαι οὐκ ἔχω. Ἐμὲ δὲ ἑαυτὸν δοῦλον, σοῦ ὑπεξούσιον δίδωμι, καὶ ἵνα τὸν υἱὸν ἀπολάβῃς, ἐμὲ δὲ ἀντ' αὐτοῦ εἰς δουλείαν παράδος. Ἐκείνη δὲ ἐκ τοῦ στόματος τοιούτου ἀνδρὸς τοῦτο ἀκούσασα ἐμπαιγμὸν μᾶλλον, ἤπερ συμπάθειαν εἶναι ἐπίστευσεν. Αὐτός δὲ λόγιος ἀνὴρ καὶ ἀγχίνους ὑπάρχων, καὶ τὰ ἔξω φιλοπόνως πεπαιδευμένος, τῇ δισταζούσῃ γυναικὶ ταχέως παρήνεσεν, ὅπως τὰ λεχθέντα αὐτῇ ἀληθῆ εἶναι πιστεύσῃ, καὶ διὰ τὴν τοῦ υἱοῦ αὐτῆς ἀνάρρυσιν, τὸν ἐπίσκοπον εἰς δουλείαν παραδοῦναι μὴ δειλιάσῃ. Ἐπορεύθησαν τοίνυν εἰς Ἀφρικὴν ἀμφότεροι. Προσερχομένου δὲ τοῦ γαμβροῦ τοῦ ῥηγὸς, ὅστις τὸν υἱὸν αὐτῆς εἶχεν, ἡ χήρα προσῆλθεν αὐτῷ δυσωποῦσα, ὅπως τὸν υἱὸν αὐτῆς ἀπολάβῃ. Ὁ δὲ βάρβαρος ἐκεῖνος ἀνὴρ τῷ τύφῳ τῆς ὑπερηφανείας ὑπεραιρόμενος, καὶ τῇ
C παρεχομένῃ χαρᾷ τῆς κατευοδώσεως φυσιούμενος, οὐ μόνον τοῦτο ποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ ἀκοῦσαι ἐβδελύξατο. Ἡ δὲ χήρα προσέθετο, λέγουσα· Ἰδοὺ τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ἀντίσωμον ὑπὲρ αὐτοῦ παρέχω· μόνον ποίησον εὐσπλαγχνίαν εἰς ἐμὲ, καὶ τὸν μονογενῆ μου υἱὸν ἀπόδος μοι. Ἐκεῖνος δὲ ἱλαρῷ προσώπῳ τὸν ἄνθρωπον θεασάμενος, ποίαν τέχνην ἐπίσταται ἐπεζήτησεν· ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος Παυλῖνος, ἀπεκρίθη αὐτῷ, λέγων· Τέχνην μὲν οὖν τινα οὐκ ἐπίσταμαι, κῆπον δὲ καλῶς ἐπιμελήσασθαι γινώσκω. Τοῦτο δὲ ὁ ἐθνικὸς ἀνὴρ ἐκεῖνος ἀκούσας, ἡδέως πάνυ ἐδέξατο, ὅτι ἐν τῇ τοῦ κήπου ἐπιμελείᾳ ἔμπειρος ὑπῆρχεν. Ἐδέξατο οὖν αὐτὸν δοῦλον, καὶ τῇ παρακαλούσῃ γυναικὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς ἀποδέδωκεν, ὃν λαβοῦσα (k) ἀπὸ τῆς ἐν Ἀφρικῇ χώρας ὑπεχώρησεν. Ὁ δὲ Παυλῖνος τὴν

(a) In Editis, *episcopi*, renitentibus Mss. Angl., Norm., Germ., Theod., etc., Græcoque interprete.

(b) Duo Gemet .et Prat., *atque a primævo juventutis flore distincte et digne eruditus*.

(c) Mss. Germ., Norm. et plerique, *typo*. De hac voce vide l. XXIII Moral., n. 25, et l. XXXIII, n. 6.

(d) Non quod Idololatriæ deditus esset, *gentilis* dicitur (erat enim Christianus, etsi Arianus, ut alii Vandali), sed eo sensu quo Romani *gentiles* vocabant barbaros etiam sibi fœderatos. Vide Cangium in Glossar.

(e) Ita Mss., vel *odoratas*, aut, *odoras*. Nusquam autem legimus, *olera* ut in Excusis. Suffragatur huic lect. Græc. interpres.

(f) Editi, διέδωκε.

(g) Ms.. ὠφείλετο, ἡμέρᾳ μιᾷ.

(h) Ῥῆξ apud mediæ æt. Græcos idem est quod βασιλεύς apud antiquos, id est rex; nomen autem βασιλεὺς

D solis imperatorib. CP. tribuerunt. Quidam tamen etiam Persarum regibus: alios vero quoscunque ῥῆγας appellabant. Sic Anna Comnena in sua Alexiade Henricum IV imperatorem vocat ῥῆγα τῆς Ἀλαμανίας. Notandum vero in Ms. Regio pro Ῥῆγος, legi ἀμηρᾶ, quo nomine reges apud Arabes nuncupabantur, etc. GUSSANV. — Ex hac voce Arabica idem conjecit, Ms. Regium a quodam Arabe fuisse descriptum. Fortasse etiam ex versione Arabica, de qua in præfatione dictum, hæc vox in Græcam translationem irrepsit. Significat autem *Dominum*. De ea consule Cangium, tum in gloss. Gr., tum in notis ad Joinvillæum et Cinnamum.

(i) Ms., τὸ τίμημα ἠτεῖτο ὑπὲρ ἀναῤῥύσεως ἐὰν ἄρα καὶ θελήσας ὁ κύριος αὐτοῦ τὸ λαβεῖν.

(j) Ms., ὀφείλῃ.

(k) Ms., ἀπὸ τῆς Ἀφρικῆς χώρας.

φροντίδα τῆς τοῦ κήπου ἐπιμελείας ὑπεδέξατο. Ὁ οὖν προλεχθεὶς γαμβρὸς τοῦ ῥηγὸς, συχνοτέρως εἰς τὸν κῆπον εἰσέρχεσθαι ἤρξατο, καὶ μετὰ τοῦ αὐτοῦ κηπουροῦ περί (a) τινων συζητῶν, σφόδρα τοῦτον σοφὸν ὑπάρχειν θεασάμενος, πάντας τοὺς οἰκιακοὺς αὐτοῦ φίλους καταλείψας, μετ' αὐτοῦ διηνεκῶς συνετύγχανε, καὶ τοῖς αὐτοῦ κατετρύφα ῥήμασιν. Ὁ δὲ Παυλῖνος εἰς τὴν τούτου τράπεζαν καθ' ἡμέραν κοδίμενταὶ εὔοσμα βότανα ἐχορήγει καὶ τὸν ἄρτον ποριζόμενος, εἰς τὴν τοῦ κήπου φροντίδα ὑπέστρεφεν. Ἐν ᾧ δὲ τοῦτο ἐπὶ πολὺ ἐπράττετο, ἔν τινι ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ συντυγχάνοντος, πρὸς αὐτὸν ὁ Παυλῖνος ἐν μυστηρίῳ εἶπε· Βλέπε τί πράττειν μέλλεις καὶ πῶς τὸ τῶν Οὐανδάλων βασίλειον διοικηθῆναι ὀφείλει προνόησαι. Ἐνταῦθα γὰρ ὁ ῥήξ τρόποις ἅπασιν ἀποθνήσκει. Ὁ δὲ τοῦτο ἀκούσας, ὡς ὑπὲρ ἅπαντας ὑπὸ τοῦ ῥηγὸς ἀγαπώμενος, οὐδαμῶς ἡσύχαζεν· ἀλλ' εἴτι παρὰ τοῦ ἑαυτοῦ κηπουροῦ ἀκήκοε, τοῦτο ἐμήνυσεν. Ὁ δὲ ῥήξ τοῦτο ἀκούσας, ἀπεκρίθη λέγων· Ἐγὼ θέλω θεωρῆσαι τὸν ἄνδρα τοῦτον περὶ οὗ λέγεις. Ὁ δὲ τούτου γαμβρὸς, ὁ πρὸς καιρὸν εὐλαβεστάτου Παυλίνου δεσπότης, ἀποκριθεὶς εἶπε· Κοδίμενταἐκ τοῦ κήπου ἐν τῷ ἀρίστῳ μου ἀγαγεῖν εἴωθεν. Ταῦτα οὖν αὐτὸς εἰς τὴν σὴν τράπεζαν ἐνέγκαι ποιήσω, ἵνα γνῶς τίς ἐστιν ὁ ταῦτά μοι εἰπών. Ὡς καὶ γέγονεν. Ἡνίκα γὰρ ὁ ῥήξ ἐπὶ τὸ ἀριστῆσαι ἠκούμβησεν, ἐκ τοῦ καμάτου αὐτοῦ ὁ Παυλῖνος περίσμα βότανα, καὶ χλωρὰ κοδίμενταβαστάζων εἰσῆλθεν. (b) Τοῦτον δὲ ὁ ῥήξ αἴφνης θεασάμενος, ἐτρόμαξε· τὸν δὲ τούτου δεσπότην, διὰ τῆς ἑαυτοῦ θυγατρὸς πλησίον ἑαυτοῦ προσκαλεσάμενος, τὸ μυστήριον ὅπερ πρότερον ἦν ἀποκρύψας, ἐφανέρωσεν αὐτῷ, λέγων· Ἀληθὲς ἐστιν ὅπερ ἀκήκοας. Ἐν τῇ νυκτὶ γὰρ ταύτῃ ἐν ὁράματι ἐθεασάμην ἄρχοντας ἐπὶ βήματος κατ' ἐμοῦ καθεζομένους, ὧν μεταξὺ καὶ (c) οὗτος συνεκαθέζετο, καὶ τὸ φλαγέλλιον ὅπερ ποτὲ ἔλαβον τῇ αὐτῶν κρίσει ἐπήρθη μοι. **282** Ἐρώτησον οὖν αὐτὸν τίς ὑπάρχει· ἐγὼ γὰρ τοῦτον τὸν ἄνδρα τὸν ἐν (d) τοσούτῳ ἀξιώματι ὄντα, λαΐτην, καθώς φαίνεται, εἶναι οὐχ ὑπολαμβάνω. Τότε ὁ τοῦ ῥηγὸς γαμβρὸς κατ' ἰδίαν Παυλῖνον λαβὼν, τίς ὑπάρχει, ἐπιζήτησε. Πρὸς ὃν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἀπεκρίσῃ, λέγων· Δοῦλός σου εἰμὶ, ὃν ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας ἀντίσωμον ἐδέξω. Ἐκεῖνος δὲ πεπονημένως ἐπεζήτει, οὐχὶ τί νυνί ἐστιν, ἀλλὰ τί ἐν τῇ χώρᾳ αὐτοῦ ὑπῆρχε. Περὶ τούτου οὖν ἐπὶ πολὺ (e) ἐρευνήσας, ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος στενωθεὶς, καὶ τοὺς ὅρκους οὓς αὐτῷ ἐπήγαγε παραβαίνειν μὴ δυνάμενος, ἐπίσκοπον ἑαυτὸν ὑπάρχειν ὡμολόγησε. Τοῦτο δὲ ὁ κατέχων αὐτὸν ἀκούσας, σφόδρα ἐφοβήθη, καὶ μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης (f) προσηνέχθη αὐτῷ, λέγων. Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ ὅ θέλεις, ὅπως ἐν τῇ γῇ σου μετὰ μεγίστων δώρων ὑποστρέψῃς. Πρὸς ὃν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος Παυλῖνος ἀποκριθεὶς, εἶπεν. Ἔν ἐστιν εὐεργεσιῶν δῶρον ὅ αἰτοῦμαι, ὅπερ μοι καὶ παρασχεῖν δύνασαι, ἵνα πάντας τοὺς τῆς πόλεώς μου αἰχμαλώτους ἀπολύσῃς. Παραυτὰ οὖν ἐν πάσῃ τῇ τῆς Ἀφρικῆς χώρᾳ ἐπιζητηθέντες, ἐν πλοίοις ἅπαντες μετὰ σιταρχιῶν ἀναχθέντες ὑπὲρ τῆς τοῦ εὐλαβεστάτου ἀνδρὸς Παυλίνου πληροφορίας συνοδοιποροῦντες αὐτῷ ἀπελύθησαν. Οὐ μετὰ πολλὰς δὲ ἡμέρας καὶ ὁ τῶν Οὐανδάλων ῥὴξ

remeare. Cumque hoc diutius ageretur, quadam die suo domino secum secretius loquenti ait: Vide quid agas, et Vandalorum regnum qualiter disponi debeat provide, quia rex citius et sub omni celeritate est moriturus. Quod ille audiens, quia ab eodem rege præ cæteris diligebatur, ei minime tacuit, sed quid a suo hortulano, sapienti scilicet viro, agnovisset indicavit. Quod dum rex audisset, illico respondit: Ego vellem hunc de quo loqueris hominem videre. Cui gener ejus, venerabilis Paulini temporalis dominus, respondit dicens: Virentes herbas mihi ad prandium deferre consuevit, has itaque huc ad mensam eum deportare facio, ut quis sit qui mihi hæc est locutus agnoscas. Factumque est. Et dum rex ad prandendum discubuit, Paulinus ex suo opere (g) odora quæque et virentia delaturus advenit. Cumque hunc rex subito conspexisset, intremuit, atque, accersito ejus domino, sibi per filiam propinquo, ei secretum quod prius absconderat indicavit, dicens: Verum est quod audisti; nam nocte hac in somnio, sedentes in tribunalibus contra me judices vidi, inter quos iste etiam simul sedebat, et flagellum quod aliquande acceperam eorum mihi judicio tollebatur. **281** Sed percunctare quisnam sit; nam ego hunc tanti meriti virum, popularem, ut conspicitur, esse non suspicor. Tunc regis gener secreto Paulinum tulit, et quisnam esset inquisivit. Cui vir Domini respondit: Servus tuus sum, quem pro filio viduæ vicarium suscepisti. Cumque instanter ille requireret ut non (h) quid esset, sed quid in terra sua fuisset indicaret, atque hoc ab eo iteratione (i) frequentis inquisitionis exigeret, vir Domini, constrictus magnis conjurationibus, jam non valens negare quid esset, episcopum se fuisse testatus est. Quod possessor ejus audiens, valde pertimuit, atque humiliter obtulit, dicens: Pete quod vis, quatenus ad terram tuam a me cum magno munere revertaris. Cui vir Domini Paulinus ait: Unum est quod mihi impendere beneficium potes, ut omnes civitatis meæ captivos relaxes. Qui cunti protinus in Africana regione requisiti, cum onustis frumento navibus pro venerandi viri Paulini satisfactione, in ejus comitatu laxati sunt. Post non multos vero dies Vandalorum rex occubuit, et flagellum quod ad suam perniciem, dispensante Deo, pro fidelium disciplina acceperat amisit. Sicque factum est ut omnipotentis Dei famulus Paulinus vera prædiceret, et qui se in servitium solum tradiderat, cum multis a servitio ad libertatem rediret, illum videlicet imitatus qui formam servi assumpsit, ne nos essemus servi peccati. Cujus sequens vestigia Paulinus, ad tempus voluntarie servus factus est solus, ut esset postmodum liber cum multis.

(a) Ms., τίνων συζητήσεων συμβαλὼν σφόδρα.
(b) Ms., τοῦτον δὲ θεασάμενος ἐξαίφνης ὁ ἀμηρᾶ ἐτρόμαξεν.
(c) Ms., οὗτος καθεζόμενος καὶ τὸ φραγέλλιον.
(d) Ms., ἐν τῇ ταύτῃ τάξει ὄντα λαικόν.
(e) Ms., ἐρευνῶντος.
(f) Ms., προσῆλθεν.
(g) Excusi., *olera quæque virentia*.
(h) In Editis, *ut non quis esset, sed quis*.
(i) Beoc. et Big., *frequenti inquisitione*. Secundus Gemet., *iteratione frequenti et inquisitione*.

ἐτελειώθη, καὶ τὸ (*d*) φλαγέλλιον ὅπερ εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἐξολόθρευσιν, εἰς δὲ τῶν πιστῶν παιδείαν τοῦ Θεοῦ παραχωροῦντος ἐκράτει, τοῦτο ἀπεβάλετο. Οὕτως οὖν γέγονεν, ὥστε ὁ τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ οἰκέτης Παυλῖνος ἀληθῆ εἶναι τὰ μέλλοντα προείπῃ, καὶ ὁ ἑαυτὸν μόνον εἰς δουλείαν παραδοὺς, μετὰ πολλῶν ἀπὸ δουλείας εἰς ἐλευθερίαν ὑποστρέψῃ, ἐκεῖνον μιμησάμενος τὸν τὴν μορφὴν τοῦ δούλου ἀναλαβόντα, ἵνα ἡμεῖς μηκέτι ὦμεν δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας. Οὗτινος τοῖς ἴχνεσιν ὁ Παυλῖνος ἐξακολουθήσας, πρὸς καιρὸν (*e*) μόνος ἐκ θελήματος δοῦλος γέγονεν, ὅπως ὕστερον μετὰ πολλῶν ἐλεύθερος γένηται.

PETR. Dum me audire contingit quod imitari non valeo, flere magis libet quam aliquid dicere.

ΠΕΤΡ. Ἐν ὅσῳ με συνέβη ἀκοῦσαι ὅπερ μιμήσασθαι οὐ δύναμαι, δακρύσαι μᾶλλον ἡδέως ἔχω, ἤπερ τι λαλῆσαι.

GREGOR. De (*a*) cujus etiam morte apud ejus Ecclesiam scriptum est, quia cum dolore esset lateris tactus, ad extrema perductus est. Dumque ejus omnis domus in sua soliditate persisteret, cubiculum in quo jacebat æger, facto terræ motu, cõntremuit, omnesque qui illic aderant nimio terrore concussit: sicque sancta illa anima carne soluta est. Factumque est ut magnus pavor invaderet eos qui Paulini mortem videre potuissent. Sed quia hæc, quam superius dixi, Paulini virtus valde est intima, nunc, si placet, ad miracula exteriora veniamus, quæ et multis jam nota sunt, et ego tam religiosorum virorum relatione didici, ut de his omnimodo ambigere non possim.

ΓΡΗΓΟΡ. Περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἁγίου τούτου ἀνδρὸς ἐγγράφως ἐν τῇ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ ἀπόκειται· ὅτι ἐν ᾧ λοιπὸν ὁ πόνος (*f*) τῇ πλευρᾷ αὐτοῦ ἥψατο, καὶ ἐν τοῖς ἐσχάτοις ἦν, παντὸς (*g*) τοῦ οἴκου ἐν τῇ ἑαυτοῦ στερεότητι μένοντος, τὸ καβούλιον ἐν ᾧ ἀσθενῶν κατέκειτο, σεισμοῦ γεγονότος συνετρόμαξε, καὶ πάντας τοὺς ἐκεῖσε ὄντας, σφοδροτάτῳ φόβῳ κατέπληξεν. Οὕτω τε ἡ ἁγία ἐκείνη ψυχὴ ἐκ τῶν τοῦ σώματος δεσμῶν ἀπολυθεῖσα, πρὸς κύριον ἐξεδήμησεν. Τοῦτο δὲ γέγονεν, ὅπως μέγιστος φόβος ἐπεισέλθῃ εἰς τοὺς τὸν θάνατον Παυλίνου θεωρήσαι δυνηθέντας. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ τούτου δύναμις, ἣν ἀνωτέρω εἶπον, σφόδρα μεγίστη ὑπῆρχε· νῦν δὲ, ἐὰν ἀρέσκῃ, εἰς τὰ τῶν ἔξω θαυμάσια ἔλθωμεν, ἅπερ καὶ πολλοῖς λοιπόν εἰσιν ἐγνωσμένα. Κἀγὼ δὲ παρὰ τοσούτων ἀνδρῶν σπουδαίων ἐξηγουμένων μεμάθηκα, ὥστε περὶ τούτων παντάπασιν διστάξαι οὐ δύναμαι.

CAPUT II.

De sancto Joanne papa.

Gothorum tempore, cum Joannes vir beatissimus hujus Romanæ Ecclesiæ pontifex (*b*) ad Justinum seniorem principem pergeret, **284** in Corinthi partibus advenit, cui necesse fuit in itinere ad sedendum equus requiri debuisset. Quod illic quidam vir nobilis audiens, equum, quem pro magna mansuetudine ejus conjux sedere consueverat, ita ei obtulit, ut cum ad loca alia pervenienti (*c*) aptus equus inveniri potuisset, deberet ille quem dederat propter suam conjugem retransmitti. Factumque est, et usque ad certum locum prædictus vir equo eodem subvehente perductus est. Qui mox ut alium reperit, illum quem acceperat retransmisit. Cumque eum prædicti nobilis viri conjux sedere ex more voluisset, ultra non valuit, quia post sessionem tanti pontificis mulierem ferre recusavit. Cœpit namque immenso flatu et fremitu, atque incessanti totius corporis motu quasi despiciendo prodere, quia post membra pontificis mulierem ferre non posset. Quod vir ejus prudenter intuitus, hunc ad eumdem venerabilem virum protinus retransmisit, magnis precibus petens ut

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Περὶ Ἰωάννου πάπα Ῥώμης.

Τῷ καιρῷ τῶν Γότθων, ὁ μακαριώτατος ἀνὴρ Ἰωάννης, ὁ ταύτης τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησίας πατριάρχης, πρὸς Ἰουστινιανὸν (*h*) τὸν βασιλέα τὸν πάλαι ἀνέβαλεν. **282** Ἀπερχομένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τὰ μέρη Κορίνθου, χρεία γέγονεν ἵππου πρὸς τὸ ἐν τῇ ὁδῷ τὸν πατριάρχην ἐπιβῆναι. Ἀνὴρ δέ τις εὐγενὴς τοῦτο ἀκούσας, ἵππον ὑπερ διὰ (*i*) μεγάλην πράότητα, ἡ τούτου σύμβιος διαπαντὸς ἐκαθέζετο, τοῦτον αὐτῷ προσήγαγεν, ἵνα ἐν ἑτέρῳ ἀπερχομένου αὐτοῦ τόπῳ, καὶ ἵππου προσφόρως εὑρισκομένου, τοῦτον ἀνθυποστρέψῃ διὰ τὴν αὐτοῦ, ὡς εἴρηται, σύζυγον. Γέγονε τοίνυν καὶ μέχρι τοῦ ὁρισθέντος τόπου ὁ προλεχθεὶς ἁγιώτατος ἀνὴρ ἐπιβὰς τῷ ἵππῳ ἐπορεύθη. Ἕτερον δὲ ἵππον (*j*) εὑρηκότες ἐκεῖνον ἀντέπεμψαν. Κατὰ δὲ τὸ ἔθος, ἡ τοῦ προλεχθέντος εὐγενεστάτου ἀνδρὸς σύμβιος, τῷ ἵππῳ ἐπιβῆναι θελήσασα, οὐδαμῶς τοῦ λοιποῦ ἠδυνήθη. Μετὰ γὰρ τὴν καθέδραν τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου, γυναῖκα βαστάσαι οὐκ ἠνέσχετο. Ἤρξατο οὖν πλείστῳ χρεμετισμῷ καὶ φυσήμασι, καὶ ὅλῳ τῷ σώματι ἀπαύστως (*k*) κινούμενος ἀστατεῖν, καὶ ὡσανεὶ φθέγγεσθαι, Ὅτι μετὰ τὴν τοῦ πατριάρχου καθέδραν γυναῖκα βαστάσαι οὐκ ἀνέχομαι. Τοῦτο δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς (*l*) σοφῶς κατανοήσας,

(*a*) In Edit. Gussanv. præcedunt hæc: *Paulini virtus valde est intima. De*, etc., quæ nullis in Mss. nobis occurrerunt.

(*b*) Excusi, *Justinianum*, crasso errore, cui forte locum dedit interpres Græcus, ubi tam in editis quam in manu exaratis Codicibus legitur, Ἰουστινιανὸν. At in omnibus Mss. Latinis, Angl., Norm., Regio, tribus Germ., Compend., habes Justinum. Sane Joannes papa, de quo hic, sub Justino rexit Ecclesiam, non sub Justiniano, quo regnare incipiente, jam obierat. Præterea Justinianus tunc minime appellari potuit *Senior*, cum nullus alius ejusdem nominis adhuc imperasset. Dictus est autem hic Justinus *Senior*, ad alterius Justini discrimen, qui circa an. 565 imperio positus est.

(*c*) Gilot. et Vatic., *alius equus potuisset inveniri*. Guss., *aptus equus inveniretur*. Mss. Codices magna fide repræsentamus.

(*d*) Ms., φραγέλλιον ὅπερ εἰς τὴν αὐτοῦ.

(*e*) Forsan, μόνον. Ms. tamen favet Editis.

(*f*) Ms., τῆς πλευρᾶς.

(*g*) Hæc omissa in Editis revocavimus ex Ms. Codice Regio, et superius, col. 279, lin. 35 (*nobis col.* 219, *lin.* 8), καθ' ἡμέραν. Sicque planior sensus efficitur, et Latino textui versio Græca perfecte respondet.

(*h*) Ms., τὸν πάλαι βασιλέα ἀνέλαβεν.

(*i*) Ms., διὰ πολλὴν πρᾳότητα.

(*j*) Ms., εὑρηκὼς ἐκεῖνον ἀντέπεμψεν.

(*k*) Ms., κινούμενος ἄττειν (forte ἅττειν) καὶ.

(*l*) Ms., σάφως.

πρὸς τὸν πατριάρχην τὸν ἵππον παρευθὺς ἀπέστειλε, δυσωπῶν ἵνα ὅνπερ αὐτὸς καθεσθεὶς, τῷ ἰδίῳ αὐτὸς ὁρῳ καθηγίασεν, τοῦτον διαπαντὸς κατέχῃ. Περὶ τούτου τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς καὶ ἕτερον θαῦμα ἐκ τῶν ἡμετέρων πρεσβυτῶν ἀκήκοα. Ἔλεγον γὰρ ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἰς τὴν πύλην τὴν καλοτμένην χρυσίαν, ἐλθόντος αὐτοῦ, τὰ πλήθη τῶν λαῶν εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ ἦλθον· καὶ ἐνώπιον πάντων τυφλῷ δυσωποῦντι αὐτὸν, τὸ φῶς ἀποδέδωκε, τὴν χεῖρα γὰρ αὐτοῦ ἐπιθήσας, ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τὸ σκότος ἐφυγάδευσεν.

A equum ipse possideret, quem juri suo sedendo dedicasset. De quo etiam illud mirabile a nostris senioribus narrari solet, quod in Constantinopolitana urbe ad portam quæ vocatur Aurea, veniens, populorum turbis (*g*) sibi occurrentibus, in conspectu omnium roganti cæco lumen reddidit, et manu superposita oculorum tenebras fugavit.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Περὶ Ἀγαπητοῦ πάπα.

Οὐ μετὰ πολὺν δὲ χρόνον, τοῦ τῶν Γότθων πράγματος κατεπείγοντος, καὶ ὁ μακαριώτατος ἀνὴρ Ἀγαπητὸς ὁ ταύτης τῆς τῶν Ῥωμαίων ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας πατριάρχης γενόμενος, ᾗ, εὐδοκίᾳ Θεοῦ, νυνὶ δουλεύω ἐγὼ, πρὸς Ἰουστινιανὸν τὸν βασιλέα (*a*) ἀνέβαλεν. Ἀπερχομένου δὲ αὐτοῦ ἐν τοῖς τῆς Ἑλλάδος μέρεσιν, ἔν τινι ἡμέρᾳ προσηνέχθη αὐτῷ ἄνθρωπος χωλὸς καὶ (*b*) βουβὸς, πρὸς τὸ ἰαθῆναι ὑπὸ αὐτοῦ. Ὅστις οὔτε οἱονοῦν ῥῆμα φθέγξασθαι ἠδύνατο, οὔτε ἐκ τῆς γῆς ποτε ἀναστῆναι. Ἡνίκα δὲ τοῦτον (*c*) δακρύοντες οἱ πλησίον αὐτοῦ τῷ πατριάρχῃ προσήνεγκαν, ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἐπιμελῶς ἐπευχήσατο, ἐὰν ἔχωσι πίστιν περὶ τῆς αὐτοῦ ἰάσεως. Αὐτοὶ δὲ ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει, ὡς ἐκ τῆς ἀρχηγίας. Πέτρου τὴν ἐλπίδα τῆς τούτου σωτηρίας ἡδραιωμένην ἑαυτοὺς ἔχειν ὡμολόγησαν τότε παρευθὺς ὁ εὐλαβέστατος οὗτος ἀνὴρ τῇ εὐχῇ ἐπέκλινε καὶ τὴν τῆς λειτουργίας ἀκολουθίαν ἐπιτελέσας, θυσίαν ἐνώπιον τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ προσήνεγκε. Τελεσθείσης δὲ τῆς λειτουργίας, ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου ἐξελθὼν, τοῦ χωλοῦ τὴν χεῖρα ἐνράτησε, παντὸς τοῦ λαοῦ παρεστηκότος καὶ θεωροῦντος, καὶ τοῦτον εὐθέως ἐκ τῆς γῆς ἐν τῇ ἰδίᾳ τῶν ποδῶν στάσει ἀνέστησε. Ἐκ δὲ τοῦ δεσποτικοῦ σώματος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ βαλὼν, παραχρῆμα καὶ ἡ πάνυ ἡ (*d*) βουβὴ γλῶσσα ἐκείνη ἐλύθη, καὶ λαλεῖν ἤρξατο. Θαυμάσαντες δὲ πάντες οἱ παρεστῶτες, σὺν τῇ χαρᾷ δακρύων ἐπληροῦντο, τοὺς δὲ λογισμοὺς αὐτῶν φόβος κατέσχεν, κατανοοῦντές (*e*) τι Ἀγαπητὸς ἐν ὑῇ δυνάμει τοῦ κυρίου ἐκ τῆς βοηθείας Πέτρου ποιῆσαι ἐδυνήθη.

CAPUT III.

De sancto Agapito papa.

Post non multum vero temporis, exigente causa Gothorum, vir quoque beatissimus Apapitus hujus sanctæ Romanæ Ecclesiæ pontifex, cui Deo dispensante deservio, ad Justinianum principem (*h*) accessit. B Cui adhuc pergenti quadam die in Græciarum jam partibus curandus oblatus est mutus et claudus, qui neque ulla verba edere, neque ex terra unquam surgere valebat. Cumque hunc propinqui illius flentes obtulissent, vir Domini sollicite requisivit an curationis illius haberent fidem. Cui dum in virtute Dei, ex auctoritate Petri, fixam salutis illius spem habere se dicerent, protinus venerandus vir orationi incubuit, et missarum solemnia exorsus, sacrificium in conspectu Dei omnipotentis immolavit. Quo peracto, ab altari exiens, claudi manum tenuit, atque assistente et aspiciente populo, eum mox a terra in propriis gressibus erexit. Cumque ei Dominicum corpus in os mitteret, illa diu muta ad loquendum lingua soluta est. Mirati omnes flere præ gaudio cœperunt, C eorumque mentes illico metus et reverentia invasit, cum videlicet cernerent quid Agapitus facere in virtute Domini ex adjutorio Petri potuisset.

286 ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Περὶ Δατίου ἐπισκόπου πόλεως (*f*) Μεδιολάνων.

Ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ αὐτοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ, Δάτιος ὁ τῆς Μεδιολάνων πόλεως ἐπίσκοπος, διὰ πρᾶγμα τῆς πίστεως ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπῆρχετο. Καταλαβόντος δὲ αὐτοῦ εἰς Κόρινθον, οἶκον εὐρύχωρον εἰς τὸ ἐπλησκεῦσαι αὐτὸν ἐζήτει, ὅστις πᾶσαν τὴν συνοδίαν αὐτοῦ χωρῆσαι δυνήσηται. Μὴ εὑρίσκοντος δὲ αὐτοῦ, ἐθεάσατο οἶκον ὑψηλὸν καὶ εὐαρμόστου μεγέθους, καὶ τοῦτον ἑτοιμασθῆναι αὐτῷ εἰς τὸ ἐπλησκεῦσαι προσέταξεν. Οἱ δὲ τούτου τοῦ τόπου πάροικοι ἔλεγον, μὴ δύνασθαί τινα ἐν αὐτῷ εἰσοικισθῆναι, διὰ τὸ πολλοῖς λοιπὸν ἔτεσι τὸν διάβολον αὐτόθι κατοικεῖν, καὶ τούτου χάριν διάκενον αὐτὸν ἀπομεῖναι. Ὁ δὲ εὐλαβέστατος ἀνὴρ Δάτιος ἀπεκρίθη, λέγων· Μενοῦνγε, διὰ τοῦτο ἐν τῷ οἴκῳ τούτῳ παροικῆσαι ὀφείλομεν, δι' ὃ τὸ πονηρὸν πνεῦμα ἐν

CAPUT IV.

De (*i*) *Datio Mediolanensi episcopo.*

285 Ejusdem quoque principis tempore cum Datius Mediolanensis urbis episcopus causa fidei exactus, ad Constantinopolitanam urbem pergeret, Corinthum devenit. Qui dum largam domum ad hospitandum quæreret, quæ comitatum illius totum ferre potuisset, et vix inveniret, aspexit eminus domum congruentis magnitudinis, eamque sibi præparari ad D hospitandum jussit. Cumque ejusdem loci incolæ dicerent, in ea hunc manere non posse, quia multis jam annis hanc diabolus inhabitaret, atque ideo vacua remansisset, vir venerabilis Datius respondit, dicens : Imo ideo hospitari in domo eadem debemus, si hanc spiritus malignus invasit, et ab ea hominum inhabitationem repulit. In ea igitur (*j*) sibi

(*a*) Ms., ἀνῆλθεν.
(*b*) Ms., βωός. Utrumque dicitur, et mutum eloquemque significat. Consule Gloss. Græcum Cangii.
(*c*) Ms., δακρύοντες οἱ προσήκοντες αὐτῷ, τῷ πατριάρχῃ.
(*d*) Ms., βωβὴ.
(*e*) Ms., ὅτι ὁ Ἀγαπητός.
(*f*) Ms., Μεδιολάνου.
(*g*) Bigot. et Beco., *ibi occurr.*

(*h*) De hac Agapiti ad Justinianum profectione diximus in Vita Cassiodori, l. II, c. 5, num. 4, in fine, et 5.
(*i*) De Datio quoque dictum in eadem Cassiodori Vita, l. II, c. 5, n. 5, et cap. 7, n. 5.
(*j*) Prat. et secundus Gemet., *sibi parari lectum.* Consentiunt Ed. Gilot. et Vatic.

parari præcepit, securusque illam, antiqui hostis certamina toleraturus, intravit. Itaque intempestæ noctis silentio, cum vir Dei quiesceret, antiquus hostis immensis vocibus magnisque clamoribus cœpit imitari rugitus leonum, balatus pecorum, ruditus asinorum, sibilos serpentium, (*a*) porcorum stridores et soricum. Tunc repente Datius tot bestiarum vocibus excitatus surrexit, vehementer iratus, et contra antiquum hostem magnis cœpit vocibus clamare, dicens: Bene tibi contigit, miser, tu ille es qui dixisti: *Ponam sedem meam ad Aquilonem, et ero similis Altissimo* (*Isai.* XIV, 14); ecce per superbiam tuam porcis et soricibus similis factus es; et qui imitari Deum indigne voluisti, ecce, ut dignus es, bestias imitaris. Ad quam ejus vocem, ut ita dicam, dejectionem suam malignus spiritus erubuit. An non erubuit, qui eamdem domum ad exhibenda monstra quæ consueverat ulterius non intravit? Sicque postmodum fidelium habitaculum facta est, quia dum eam unus veraciter fidelis ingressus est, ab ea protinus mendax spiritus atque infidelis abscessit. Sed oportet jam ut priora taceamus, ad ea quæ diebus nostris sunt gesta veniendum est.

A αὐτῷ εἰσῆλθε, καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων κατοίκησιν ἐξ αὐτοῦ ἀπεδίωξεν. Ἐν αὐτῷ οὖν ἑτοιμασθῆναι αὐτῷ τὴν καταμονὴν ἐκέλευσεν, (*e*) ἀμεσίμνως ὑποφέρειν τὰ τοῦ ἀρχαίου ἐχθροῦ παλαίσματα προθυμούμενος· εἰσῆλθε τοίνυν (*f*) καὶ ἐπ' αὐτοῦ κατέμεινεν. Ἐν δὲ τῇ νυκτερινῇ ἡσυχίᾳ, ἐν ὅσῳ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἀνεπαύετο, ὁ ἀρχέκακος ἐχθρὸς ἤρξατο μιμεῖσθαι ἀναριθμήτοις φωναῖς καὶ μεγίσταις κραυγαῖς, βρυγμοὺς λεόντων, βοὰς προβάτων, κραυγὰς ὀνάγρων, συριγμοὺς ὄφεων, (*g*) χοίρων γρυγμούς, καὶ ποντικῶν κλαγγάς. Ταῖς δὲ φωναῖς τῶν τοσούτων θηρίων εὐθὺς διυπνισθεὶς ὁ Δάτιος ἀνέστη, καὶ σφόδρα θυμωθεὶς κατὰ τοῦ ἀρχεκάκου ἐχθροῦ, ἤρξατο μεγίστῃ φωνῇ κράζειν, καὶ λέγειν· Καλῶς σοι συνέβη, ἐλεεινέ. Σὺ γὰρ εἶ ὁ εἰπών, Θήσω τὸν θρόνον μου ὑπεράνω τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ. Ἰδοὺ διὰ τὴν ὑπερηφάνειάν σου, χοίρων καὶ ποντικῶν ὅμοιος B γέγονας· καὶ ὁ μιμήσασθαι τὸν Θεὸν ἀναξίως θελήσας, ἰδοὺ ὡς εἶ ἄξιος θηρία μιμήσῃ. Ὁ δὲ πονηρὸς δαίμων τὴν τούτου φωνήν, ἵν' οὕτως εἴπω, καὶ τὴν αὐτοῦ ἀποβρίφῆν αἰσχυνθείς, εἰς τὸν οἶκον ἐκεῖνον, πρὸς ποιεῖν ἐνδείγματα, τοῦ λοιποῦ οὐκ εἰσῆλθεν. Οὕτως οὖν ἐπ' (*h*) ἐσχάτου τῶν πιστῶν κατοικητήριον ὁ αὐτὸς οἶκος γέγονεν· ἡνίκα γὰρ εἰς αὐτὸν εἰς ἀληθῶς πιστὸς εἰσῆλθεν, παρεύθὺ τὸ πνεῦμα τοῦ ψεύδους καὶ ἄπιστον ἐξ αὐτοῦ ἀπέστη. Ἔξεστι τοίνυν λοιπόν, ἵνα τὰ ἀρχαῖα παρασιωπήσωμεν καὶ εἰς ταῦτα, ἅπερ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν γεγόνασιν, ἔλθωμεν.

CAPUT V.

De (b) Sabino Canusinæ civitatis episcopo.

Quidam enim religiosi viri Apuliæ provinciæ partibus cogniti, hoc quod apud multorum notitiam longe lateque percrebuit, de Sabino Canusinæ urbis episcopo testari solent, quia idem vir longo jam senio oculorum lumen amiserat, ita ut omnimodo nil videret. Quem rex Gothorum Totila prophetiæ habere spiritum audiens, minime credidit, sed probare studuit quod audivit. Qui cum in iisdem partibus devenisset, hunc vir Domini ad prandium rogavit. Cumque jam ventum esset ad mensam, rex discumbere noluit, sed ad Sabini venerabilis viri dexteram sedit. Cum vero eidem Patri **288** puer ex more poculum vini præberet, rex silenter manum tetendit, calicem abstulit, eumque per se episcopo vice pueri præbuit, ut videret an (*c*) spiritu providente discerneret quis ei poculum præberet. Tunc vir Dei, accipiens calicem, sed tamen ministrum non videns, dixit: Vivat ipsa manus. De quo verbo rex lætatus erubuit, quia quamvis ipse deprehensus fuisset, in viro tamen Dei quod quærebat invenit. Hujus autem venerabilis viri, cum ad exemplum vitæ sequentium in longum senium vita traheretur, ejus archidiaconus ambitione adipiscendi episcopatus accensus, eum exstinguere veneno molitus est. Qui cum (*d*) vini fu-

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

Περὶ Σαβίνου ἐπισκόπου πόλεως Κανουσίας.

Ἄνδρες τινὲς εὐλαβέστατοι, καὶ πάνυ σπουδαῖοι, ἐκ τῶν μερῶν τῆς Ἀπουλίας χώρας ὑπάρχοντες, τοῦτο, (*i*) ὅπερ παρὰ πολλοῖς διὰ πλάτους ἐν εἰδήσει γέγονε, περὶ Σαβίνου τοῦ τῆς Κανουσίας πόλεως ἐπισκόπου, μαρτυροῦντες, ἔλεγον, ὅτι ὁ αὐτὸς ἀνὴρ τῷ μακρῷ λοιπὸν γήρᾳ τὸ τῶν ὀφθαλμῶν φῶς ἀπεβάλετο, ὥστε παντάπασι μηδὲ θεωρεῖν. Περὶ τούτου ὁ τῶν Γότθων ῥὴξ Τοτίλας (*f*) προφητείας πνεῦμα ἔχειν αὐτὸν ἀκηκοὼς, οὐδαμῶς ἐπίστευσεν, ἀλλ' ἐκπειράσαι, ὅπερ ἦν, ἠγωνίσατο. Ἐν δέ τοῖς αὐτοῖς μέρεσι τούτου καταλαβόντος, ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος εἰς ἄριστον τοῦτον ἐκάλεσεν. Ἐπὶ δὲ τῆς τραπέζης λοιπὸν ἐλθόντες, ἀκουμβῆσαι ὁ ῥὴξ οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ' εἰς τὰ δεξιὰ μέρη Σαβίνου τοῦ εὐλαβεστάτου ἀνδρὸς ἐκαθέσθη. Ἐν ὅσῳ δὲ ὁ παῖς κατὰ **287** τὸ ἔθος τὸ τοῦ οἴνου ποτήριον τῳ αὐτῷ εὐλαβεστατῳ ἀνδρὶ ἐπιδέδωκε, (*k*) μυστηρίως ὁ ῥὴξ τὴν χεῖρα ἐκτείνας τὸ ποτήριον ἔλαβε, καὶ αὐτὸς λοιπὸν δι' ἑαυτοῦ εἰς τόπον τοῦ παιδὸς, τοῦτο τῷ ἐπισκόπῳ ἐπιδέδωκε, θέλων διαγνῶναι ἐὰν προγνώσεως πνεύματι ἐπιγινώσκῃ, τίς αὐτῷ τὸ ποτήριον ἐπιδίδωσιν. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος τοῦτο δεξάμενος, καίτοι τὸ διακονοῦντα μὴ θεωρῶν, εἶπε· Ζήσῃ αὕτη ἡ χείρ. Ἐν δὲ τῷ λόγῳ τούτῳ εὐφρανθεὶς ὁ ῥὴξ, ἅμα καὶ κατησχύνθη δι' ὧν ὑπ' αὐτοῦ ὑπεπιάσθη· εἶτι δὲ ἐζήτει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ εὗρε. Τούτου εὐλαβεστάτου

(*a*) Editi, *porcorum grunnitus, strid. soricum.*

(*b*) De Sabino et Canusina civitate, vide l. II, c. 15. Martyrologio inscribitur die Febr. 9.

(*c*) Primus Carnot., *spiritu providentiæ.* Alter, *providentia.* Val. Cl. et primus Theod., *spiritu prophetiæ.*

(*d*) Duo Carnot., Comp., Val. Cl., Gemet. et alii Norm., *cum unius* (vel, *uni*) *ex pueris ejus animum corrupisset.* Sequimur Germ. et alios Cod., tum scriptos, tum vulgatos, quibus suffragatur Græc. interpres.

(*e*) Ms., προθύμως... τὰ τοῦ ἀρχεκάκου ἐχθροῦ.

(*f*) Ms., καὶ ἐν αὐτῷ κατέμεινεν.

(*g*) Ms., χοίρων βρυγμοὺς (fortasse, γρυσμους) καὶ.

(*h*) Ms., ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμέρων, τῶν πιστῶν, etc.

(*i*) Ms., ὅπερ πλατυτέρως παρὰ πολλοῖς ἐν εἰδήσει.

(*j*) Vocem πνεῦμα omissam in Ed. Vat. et Guss. restituimus ex Ms.

(*k*) Ms., μυστηρίω.

ἀνδρὸς ἐν τῷ (a) παρεκταθῆναι τὴν ζωὴν, καὶ εἰς μακρὸν γῆρας ἐλαυνέναι, ὁ τούτου ἀρχιδιάκονος τῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς ἐπισκοπῆς ἐκκαιόμενος, διὰ ποτοῦ δηλητηρίου θανατῶσαι αὐτὸν ἠθέλησε. Διὰ δώρων γὰρ τὴν τοῦ (b) ἐπιγκέρνου αὐτοῦ ψυχὴν διαφθείρας, παρεσκεύασεν, ἵνα οἶνον μεμιγμένον τῷ ἰῷ τὸ ποτήριον αὐτῷ ἐπιδώσῃ ἐν τῇ τῆς ἑστιάσεως ὥρᾳ. Τοῦ δὲ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῷ ἑστιαθῆναι ἀνακλιθέντος, ὁ τοῖς δώροις διαφθαρεὶς παῖς, τοῦ ἰοῦ τὸ ποτήριον, ὅπερ παρὰ τοῦ ἀρχιδιακόνου ἔλαβε, τῷ ἁγίῳ τούτῳ ἀνδρὶ ἐπιδέδωκεν. Πρὸς ὃν ὁ ἐπίσκοπος ἔφη· Σὺ πίε τοῦτο, ὅπερ ἐμοὶ προσήνεγκας. Ἔντρομος δὲ ὁ παῖς γενόμενος διὰ τὸ ἑαυτὸν ὑπαίτιον εἶναι, ἠθέλησε μᾶλλον (c) τοῦτο πιεῖν καὶ ἀποθανεῖν, ἤπερ βάσανα ὑπομεῖναι, διὰ τὴν τόλμαν τοῦ τοιούτου φόνου. Ἐν ὅσῳ δὲ ἐν τῷ ἑαυτοῦ στόματι τὸ ποτήριον ὑπήγαγεν, ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, διεκώλυσεν αὐτὸν, λέγων. Μὴ πίῃς αὐτό, ἐμοὶ δὲ μᾶλλον αὐτὸ δός, κἀγὼ αὐτὸ πίνω. Ἐκείνῳ δὲ τῷ δώσαντί σοι αὐτό, ἄπελθε καὶ εἰπέ· Ἐγὼ μὲν τὸν ἰὸν πίνω, σύ δὲ ἐπίσκοπος οὐ μὴ γενήσῃ. Ποιήσας οὖν τὸ τοῦ ξωοποιοῦ σταυροῦ σημεῖον, ἀμερίμνως ὁ ἐπίσκοπος τὸν ἰὸν ἔπιεν. Ἐν ἑτέρῳ δὲ τόπῳ τοῦ ἀρχιδιακόνου αὐτοῦ ὑπάρχοντος, ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐτελεύτησεν, τρόπον τινὰ, ὡς ἵνα διὰ τοῦ στόματος τοῦ ἐπισκόπου, εἰς τὰ ἐκείνου σπλάγχνα τοῦ ἰοῦ εἰσελθόντος· ᾧτινι σωματικῶς εἰς τὸ ἐπαγαγεῖν θάνατον ἰὸς οὐ προσήγγισε, μᾶλλον δὲ ὁ ἰὸς τῆς ἑαυτοῦ κακίας τοῦτον ἐνώπιον τοῦ αἰωνίου κριτοῦ ἐφόνευσε.

soris ejus animum corrupisset, ut mistum vino veneni ei poculum præberet, refectionis hora cum jam vir Dei ad edendum discumberet, ei præmiis corruptus puer hoc quod ab archidiacono ejus acceperat veneni poculum obtulit. Cui statim venerabilis episcopus dixit : Bibe tu hoc quod mihi bibendum præbes. Tremefactus puer, deprehensum se esse sentiens, maluit moriturus bibere quam pœnas pro illa tanti homicidii culpa tolerare. Cumque sibi ad os calicem duceret, vir Domini compescuit, dicens : Non bibas, da mihi, ego bibo ; sed vade, dic ei qui tibi illud dedit : Ego quidem venenum bibo, sed tu episcopus non eris. Facto igitur signo crucis, venenum episcopus bibit securus. Eademque hora in loco alio quo inerat archidiaconus ejus defunctus est, ac si per os episcopi ad archidiaconi viscera illa venena transissent. Cui tamen ad inferendam mortem venenum quidem corporale defuit, sed hunc in conspectu æterni judicis venenum suæ malitiæ occidit.

ΠΕΤΡ. Θαυμαστά εἰσιν ὄντως, καὶ τοῖς ἡμετέροις χρόνοις σφόδρα ἔκπληκτα. Τοιαύτης δὲ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνδρὸς τούτου εἶναι μαρτυρουμένης, τὴν ἀναστροφὴν αὐτοῦ τις διαγνοὺς, πῶς τὴν δύναμιν οὐκ ὀφείλει θαυμάσαι ;

Petr. Mira sunt hæc, et nostris valde stupenda temporibus ; sed talis ejusdem viri vita perhibetur ut qui conversationem ejus agnoverit, virtutem non debeat mirari.

ΚΕΦΑΛ. ς'.

Περὶ Κασσίου ἐπισκόπου πόλεως Ναρνίας.

CAPUT VI.

De Cassio Narniensis civitatis episcopo.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Οὐδὲ τοῦτο, Πέτρε, παρασιωπήσω, ὅπερ παρὰ πολλῶν τῶν ἐκ τῆς Ναρνίας πόλεως καθ' ἡμέραν πρὸς ἡμᾶς παραγινομένων μαρτυρούντων ἀκήκοα. Ἔλεγον γὰρ, ὅτι ἐν τοῖς αὐτοῖς τῶν Γότθων χρόνοις ὁ προρρηθεὶς ῥὴξ Τοτίλας εἰς Ναρνίαν τὴν πόλιν κατέλαβε. Κάσσιος δὲ ὁ τῆς αὐτῆς πόλεως ἐπίσκοπος, ἀνὴρ πάνυ τῇ ζωῇ εὐλαβέστατος ὑπάρχων, ἐν ὑπαντήσει αὐτῷ γέγονε. Τοιαύτης δὲ κράσεως ὁ ἀνὴρ ὑπῆρχεν, ὅτι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ (d) πυῤῥακίζειν ἐφαίνετο. Τοῦτον Τοτίλας ὁ ῥὴξ θεασάμενος, οὐχὶ ἐκ φύσεως εἶναι αὐτὸν τοιοῦτον ἐνόμισεν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ πολλῆς τοῦ οἴνου πόσεως, ὅλεν καὶ παντάπασιν αὐτὸν ἐβδελύξατο. Ὁ δὲ παντοδύναμος Θεὸς, θέλων ἐπιδεῖξαι ὁποῖος ὁ βδελυχθεὶς ὑπάρχει ἀνὴρ, εἰς τὸν Ναρνίας κάμπον τοῦ ῥηγὸς παραγενομένου, πνεῦμα πονηρὸν ἐνώπιον παντὸς τοῦ στρατοῦ εἰς ἕνα τῶν σπαθαρίων αὐτοῦ εἰσῆλθε, καὶ τοῦτον ὠμοτάτως ἤρξατο διαῤῥήσσειν· ὅστις ἐνώπιον τῶν τοῦ ῥηγὸς ὀφθαλμῶν πρὸς τὸν εὐλαβέστατον ἄνδρα Κάσσιον ἀπηνέχθη. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος εὐχὴν πεποιηκώς, καὶ τῷ τοῦ σταυροῦ σημείῳ σφραγίσας αὐτὸν, τὸν δαίμονα ἐξ αὐτοῦ ἀπήλασε, καὶ τοῦ λοιποῦ ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐτόλμησεν. Οὕτω τοίνυν γέγονεν, ὅπως ὁ βάρβαρος ῥὴξ ἀπ' ἐκείνης λοιπὸν τῆς ἡμέρας τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ σεβασθῇ ἐκ καρδίας, ὃν πρότερον ἐβδελύσσετο, διὰ τὴν τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐπιφάνειαν. Θεασάμενος γὰρ ἄνδρα τοσαύτης δυνάμεως, ἐκεῖνος ὁ περὶ αὐτὸν θηριώδης λογισμὸς, ὁ τῇ ὑπερηφανίᾳ κορυφούμενος, διεσκεδάσθη.

Greg. Neque hoc, Petre, sileam quod multi nunc qui hic de Narniensi civitate adsunt mihi sedulo testificantur. Eodem namque Gothorum tempore, cum præfatus rex Totila (e) Narniam venisset, ei vir vitæ venerabilis Cassius ejusdem urbis episcopus occurrit. Cui quia (f) ex conspersione semper facies rubere consueverat, hoc rex Totila non conspersionis esse credidit, sed assiduæ potationis, eumque omnimodo despexit. Sed omnipotens Deus, ut quantus vir esset qui despiciebatur ostenderet ; in Narniensi campo quo rex advenerat, malignus spiritus coram omni exercitu ejus (g) spatharium invasit, eumque vexare crudeliter cœpit. Qui cum ante regis oculos ad venerandum virum Cassium fuisset adductus, hunc 289 ab eo vir Domini oratione facta, signo crucis expulit, qui in eum ingredi ulterius non præsumpsit. Sicque factum est ut rex barbarus servum Dei ab illo jam die veneraretur ex corde, quem despectum valde judicabat ex facie. Nam quia virum tantæ virtutis vidit, erga illum illa mens effera ab elationis fastu detumuit.

(a) In editis, παρεκταυθῆναι.

(b) Mss., τοῦ Πικέρνου ψυχὴν διαφθείρας, παρεσκεύασεν ἵνα οἴνῳ μεμιγμένῳ τὸ τοῦ ἰοῦ τὸ ποτήριον.

(c) Ms., τοῦτο ποιεῖν ἤπερ βάσανα.

(d) Ms., πυῤῥακίζον ἐφαίνετο.

(e) Aut, *Narnius*, vel *Narnis*, ut in plerisque Mss. habetur. Est autem Narnia (Narna apud Strabonem) urbs episcopalis Umbriæ ad montis radicem, et Narem fluvium subterfluentem. Sanctus Cassius colitur die 26 Junii.

(f) Pler. Mss., *conspersione*. Hac voce Gregorius significat quod vulgo appellamus, *le tempérament*, ut liquet ex lib. Reg. Past., parte III, admonit. 4, vel cap. 3, et l. XXIX Moral., n. 45. Idem significant voces Græcæ, κράσεως et φύσεως, quæ *conspersioni* respondent.

(g) De hac voce dictum ad cap. 14 l. II.

ξατο, καὶ μέγα κέρδος αὐτῷ προσενεχθῆναι ὡμολόγησεν, ὅτι ἁγίου ἀνδρὸς ψυχὴν ἐν σφάλματι ἀπωλείας ἐπέκλινεν. Ἐκεῖνος δὲ ὁ πονηρὸς δαίμων ὁ **291** ταῦτα ἀπαγγείλας, προσθεὶς εἶπε· Μέχρι ταύτης τῆς παρελθούσης ἡμέρας οὐ διέλιπον αὐτὸν ἐνοχλῶν, καὶ τὸν λογισμὸν αὐτοῦ παρασύραι οὐκ ἠδυνήθην· χθὲς δὲ πρὸς ἑσπέραν πεποίηκα, ὅπως τοῖς ὀπισθίοις τῆς ἱερᾶς παρθένου ἐμπαθῶς τῇ οἰκείᾳ χειρὶ ἅψηται. Τότε ὁ πονηρὸς διάβολος καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀρχαῖος ἐχθρὸς, τοῦτον κολακευτικῶς προσκαλεσάμενος, ἔφη. Ὅπερ ἐνήρξω, σπεῦσον πληρῶσαι, ἵνα ἐν τῇ πτώσει αὐτοῦ σὺ μόνος μεταξὺ τῶν λοιπῶν τὸ τῆς νίκης (a) βαΐν κρατήσῃς. Ταῦτα οὖν ὁ Ἰουδαῖος γρηγορῶν θεασάμενος, ἐν μεγάλῃ δειλίᾳ καὶ (b) στενοχωσίᾳ περιέπεσεν. Ὁ δὲ πάντων τῶν πνευμάτων πρωτεύων διάβολος, τούτοις ἐπέτρεψεν, ἵνα ἐπιζητήσωσι, τίς ἄρα ἐστὶν ὁ ἐν τῷ ναῷ αὐτῶν κατακλιθῆναι τολμήσας. Τῶν δὲ πονηρῶν πνευμάτων πρὸς αὐτὸν ἐλθόντων, καὶ ἐπιμελῶς κατὰμανθανόντων θεασάμενοι αὐτὸν τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ ἐσφραγισμένον, θαυμάσαντες εἶπον· Βάβαι, σκεῦος (c) σάβουρόν καὶ ἐσφραγισμένον ὑπάρχει. Τοῦτο δὲ αὐτῶν μηνυσάντων, πᾶσα ἐκείνη ἡ τῶν πονηρῶν πνευμάτων ταραχὴ ἄφαντος γέγονεν. Ὁ δὲ Ἰουδαῖος ὁ ταῦτα θεασάμενος, εὐθέως ἀνέστη, καὶ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον μετὰ σπουδῆς κατέβαινεν. Ἐν δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦτον εὑρὼν, κατ' ἰδίαν αὐτὸν ἔλαβε, καὶ παρ' αὐτοῦ μαθεῖν ἐπεζήτει ποίῳ πειρασμῷ συνέχεται. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος αἰδούμενος, οὐκ ἤθελε τὸν ἑαυτοῦ πειρασμὸν ὁμολογῆσαι. Τότε ὁ Ἰουδαῖος εἶπεν· Οὐχὶ τῇ τοῦ Θεοῦ δούλῃ τῇ δεινῷ αἰσχρῷ πόθῳ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπεστήρισας; Ὁ δὲ ἐπίσκοπος καὶ ἐπὶ τούτοις (d) ἠρνεῖτο. Προσθεὶς δὲ ὁ Ἰουδαῖος, εἶπε· Διὰ τί ἀρνεῖσαι ὅπερ παρ' ἐμοῦ ἐρωτᾶσαι; οὐχὶ μέχρι τούτου κατηνέχθης, ὅτι χθὲς πρὸς ἑσπέραν τοῖς ταύτης ὀπισθίοις ἐμπαθῶς τῇ χειρί σου προσήγγισας; Τότε ὁ ἐπίσκοπος τοῖς τούτου ῥήμασι διελεγχθεὶς, μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης ὡμολόγησεν, ὅπερ πρότερον στερεῶς ἠρνεῖτο. Θέλων δὲ ὁ Ἰουδαῖος τὴν αἰσχύνην τοῦ σφάλματος αὐτοῦ παραμυθήσασθαι, ἤρξατο αὐτῷ διηγεῖσθαι πῶς τοῦτο διέγνω, καὶ ὁποῖα περὶ αὐτοῦ ἐν τῷ συναθροϊσμῷ τῶν πονηρῶν πνευμάτων ἀκήκοε. Ταῦτα δὲ ὁ ἐπίσκοπος ἀκούσας καὶ ἐπιγνοὺς, εὐθέως ἐν τῇ γῇ κατακλιθεὶς, ἑαυτὸν εἰς εὐχὴν δέδωκε. Παραχρῆμα δὲ ἐκ τοῦ ἐπισκοπείου, οὐ μόνον τὴν τοῦ Θεοῦ δούλην ἐκείνην, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν θηλείαν, ἥνπερ εἰς τὴν αὐτῆς ὑπουργίαν εἶχεν, ἀπεβάλετο, τὸν δὲ ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος εὐκτήριον τοῦ μακαρίου (e) Ἀνδρέου τοῦ Ἀποστόλου πεποίηκεν. Ἀπηλλάγη δὲ τοῦ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ πειρασμοῦ, χάριτι Θεοῦ παντελῶς ἐξ αὐτοῦ ἀπελαθέντος. Τὸν δὲ Ἰουδαῖον τὸν διὰ τῆς ὀπτασίας τοῦτον ἐλέγξαντα, πρὸς τὴν αἰώνιον σωτηρίαν ἐπεσπάσατο. Τὰ γὰρ μυστήρια τῆς πίστεως τοῦτον διδάξας, καὶ τῷ τοῦ βαπτίσματος ὕδατι καθαρίσας, εἰς τὸν τῆς ἁγίας ἐκκλησίας κόλπον ἤγαγεν. Οὕτω τοίνυν γέγονεν, ὥστε τὸν Ἑβραῖον τὸν εἰς (f) τὴν ἑτέρου σωτηρίαν συντρέχοντα, εἰς τὴν ἰδίαν καταντῆσαι. Καὶ ὁ παντοδύναμος Θεὸς ἐκ τούτου ἕτερον εἰς ζωὴν ἀγαθὴν ἤγαγεν, ὅθεν ἄλλον ἐν αὐτῇ φυλαχθῆναι ἠὐδόκησεν.

ΗΕΤΡ. Τοῦτο τὸ γεγονὸς πρᾶγμα ὅπερ ἀκήκοα, καὶ φύβον μοι παρέχει καὶ ἐλπίδα σωτηρίας.

ΓΡΗΓΟΡ. Οὕτω καὶ ἁρμόζει τῇ τοῦ Θεοῦ ἡμᾶς εὐσπλαγχνίᾳ πάντοτε (g) πεποιθέναι, καὶ τὴν ἡμετέραν δειλιᾷν ἀσθένειαν· Ἰδοὺ γὰρ καὶ τὴν τοῦ παραδείσου κέδρον σαλευθεῖσαν ἠκούσαμεν, ἀλλ' οὐκ ἐκριζωθεῖσαν· ὅπως

A hortatus hunc blande est, ut perficeret quod cœpisset; quatenus ruinæ illius singularem inter cæteros palmam teneret. Cumque Judæus qui advenerat hoc vigilans cerneret, et magnæ formidinis anxietate palpitaret, ab eodem spiritu qui cunctis illic obsequentibus præerat jussum est ut requirerent quisnam esset ille qui jacere in templo eodem præsumpsisset. Quem maligni spiritus pergentes, et subtilius intuentes, crucis mysterio signatum viderunt, mirantesque dixerunt: Væ, væ, vas vacuum et signatum. Quibus hoc renuntiantibus, cuncta illa malignorum spirituum turba disparuit. Judæus vero qui hæc viderat, illico surrexit, atque ad episcopum sub festinatione pervenit. Quem in Ecclesia sua reperiens, seorsum tulit, qua tentatione urgeretur inquisivit. Cui confiteri episcopus tentationem suam verecundatus noluit. Cum vero ille diceret quod in illa tali Dei famula pravi amoris oculos injecisset, atque adhuc episcopus negaret, adjunxit, dicens: Quare negas quod inquireris, qui ad hoc usque vespere hesterno perductus es, ut posteriora illius alapa ferires? Ad quæ nimirum verba deprehensum se episcopus intuens, humiliter confessus est quod prius pertinaciter negavit. Cujus ruinæ et verecundiæ idem Judæus consulens, qualiter hoc cognovisset, vel quæ in conventu malignorum spirituum de eo audivisset, indicavit. Quod ille agnoscens, se ad terram protinus in orationem dedit. Moxque de suo habitaculo non solum eamdem Dei famulam, sed omnem quoque feminam, quæ in ejus illic obsequio habitabat, expulit. In eodem vero templo Apollinis, beati Andreæ apostoli repente oratorium fecit, atque omni illa tentatione carnis funditus caruit. Judæum vero, cujus visione atque increpatione salvatus est, ad æternam salutem traxit. Nam sacramentis fidei imbutum, atque aqua baptismatis emundatum, ad sanctæ Ecclesiæ gremium perduxit. Sicque factum est ut Hebræus idem, dum saluti alienæ consuluit, perveniret ad suam, et omnipotens Deus inde alterum ad bonam vitam perduceret, unde in bona vita alterum custodisset.

B

C

D

PETR. Res hæc gesta quam audivi, et metum mihi præbet et spem.

GREGOR. Utique sic oportet et de Dei nos semper miseratione confidere, et de nostra infirmitate formidare. Ecce enim paradisi cedrum concussam audivimus, sed non evulsam, quatenus infirmis nobis

(a) De hac voce ejusque origine fuse disserit doctiss. Cangius in Gloss. Gr., quem consule.
(b) Ms., στενοχωρία κατέστη.
(c) Vox Græcobarbara a *saburra* derivata, *vacuum* significans; quod naves saburra, seu arena onerate vacuæ censeantur. De ea legesis Cangium. In Ms., Reg. legitur κενὸν καὶ σαπρόν.
(d) Ms., ἠρνήσατο... δια τί ἀρνῇ ὅπερ.
(e) Ms., Πέτρου.
(f) Ms., εἰς τοῦ ἑτέρου,
(g) Edit. Vatic., πεποιηκέναι.

et de ejus concussione nascatur timor, et de ejus stabilitate fiducia.

CAPUT VIII.

De (a) Constantio Aquinæ civitatis episcopo.

293 Vir quoque venerabilis vitæ Constantius Aquinæ civitatis episcopus fuit, qui nuper prædecessoris mei tempore beatæ memoriæ (*b*) Joannis papæ defunctus est. Hunc prophetiæ habuisse spiritum multi testantur, qui eum familiariter scire potuerunt. Cujus inter multa hoc ferunt religiosi veracesque viri qui præsentes fuerunt, quod in die obitus sui cum a circumstantibus civibus utpote discessurus Pater tam amabilis amarissime plangeretur, eum flendo requisierunt, dicentes : Quem post te, Pater, habebimus? Quibus ipse Pater per prophetiæ spiritum respondit, dicens : Post Constantium, mulionem; post mulionem, fullonem. O te, Aquine, et hoc habes. Quibus prophetiæ verbis editis, vitæ spiritum exhalavit extremum. Quo defuncto, ejus Ecclesiæ pastoralem suscepit curam Andreas diaconus illius, qui quondam in stabulis itinerum cursum servaverat equorum. Atque hoc ex hac vita subducto, ad episcopatus ordinem (*c*) Jovinus accersitus est, qui in eadem urbe fullo fuerat. Quo adhuc supertiste, ita cuncti inhabitatores civitatis illius et barbarorum gladiis et pestilentiæ immanitate vastati sunt, ut post mortem illius nec quis episcopus fieret, nec quibus fieret inveniri potuisset. Sic itaque completa est viri Dei sententia, quatenus post decessum duorum se sequentium ejus Ecclesia pastorem minime haberet.

τοῖς ἀσθενοῦσιν ἡμῖν, διὰ μὲν τῆς σαλεύσεως αὐτῆς φόβος γένηται, θάρσος δὲ διὰ τὴν αὐτῆς σταθηρότητα.

294 ΚΕΦΑΛ. Η'.

Περὶ Κωνσταντίου ἐπισκόπου πόλεως Ακυίνου.

Ἀνήρ τις πάνυ (*i*) τῇ ζωῇ εὐλαβέστατος, Κωνστάντιος τοὔνομα, ἐπίσκοπος τῆς Ἀκυίνου πόλεως ὑπῆρχεν, ὅστις οὐ πρὸ πολλοῦ χρόνου ἐπὶ τοῦ προηγησαμένου με Ἰωάννου τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ μνήμῃ γενομένου πατριάρχου ἐτελεύτησε. Τοῦτον προφητείας ἐσχηκέναι χάρισμα πολλοι μαρτυροῦσιν, οἱ πάνυ καλῶς αὐτὸν ἐπιστάμενοι, ἄνδρες ἀληθινοὶ καὶ σπουδαῖοι, οἵτινες ὄψει παρόντες ἅπερ διηγοῦντο θεάσασθαι ἔφασκον. Τούτου ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ ἐλθόντος, πάντες οἱ τῆς πόλεως αὐτοῦ πολίται, ὡς ποθεινοτάτῳ πατρὶ, καὶ ἤδη τελευτᾷν μέλλοντι, παρεστῶτες αὐτὸν ἔκλαιον, κλαίοντες δὲ ἠρώτουν αὐτὸν, λέγοντες· Τίνα μετὰ σε, πάτερ, ποιμένα ἐσχηκέναι μέλλομεν ; Πρὸς οὓς διὰ τοῦ τῆς προφητείας πνεύματος ἀπεκρίθη, λέγων· Μετὰ Κωνστάντιον (*j*) σταυλάρην, μετὰ σταυλάρην κναφέα. Οὐαί σοι, πόλις Ἀκυίνη, ὅτι καὶ τοῦτο ἔχεις ὑπομεῖναι. Ταῦτα διὰ τῆς προφητείας εἰπὼν τὰ ῥήματα τὸ τῆς ζωῆς τέλος ἐδέξατο. Τούτου δὲ τελευτήσαντος τὴν ποιμαντικὴν φροντίδα τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἐδέξατο Ἀνδρέας ὁ τούτου διάκονος, ὅστις ποτὲ τῶν στρατιωτικῶν βερέδων τοὺς σταύλους τῶν ἵππων ἐφύλασσε. Καὶ τούτου δὲ ἐκ τῆς παρούσης ζωῆς ὑποχωρήσαντος, εἰς τὸν τῆς ἐπισκοπῆς βαθμὸν Ἰωβῖνος (*k*) κατήντησεν, ὅστις ἐν τῇ αὐτῇ πόλει κναφεὺς ὑπῆρχε. Τούτου δὲ ἔτι περιόντος, πάντες οἱ τὴν αὐτὴν πόλιν κατοικοῦντες ὑπὸ βαρβάρων, μαχαίρᾳ καὶ λιμῷ πικροτάτῳ κατεφθάρησαν· ὥστε λοιπὸν μετὰ τὸν τούτου θάνατον εὑρίσκεσθαι, μήτε τὸν ὀφείλοντα γενέσθαι ἐπίσκοπον, μήτε τίνων γενήσεται. Οὕτω τοίνυν ἡ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ πρόῤῥησις ἐπληρώθη, ὥστε λοιπὸν μετὰ τὴν ἔξοδον τῶν δύο τῶν μετ' ατὸν γεγονότων, ἡ αὐτὴ ἐκκλησία (*l*) ποιμένα λοιπὸν μὴ σχῇ.

CAPUT IX.

De Frigdiano Lucensis civitatis episcopo.

Sed neque hoc sileam, quod narrante viro venerabili (*d*) Venantio Lunensi episcopo me ante biduum contigit agnovisse. (*e*) Lucanæ namque Ecclesiæ, sibimet (*f*) propinquæ, fuisse miræ virtutis virum (*g*) Frigdianum nomine narravit episcopum : cujus hoc opinatissimum a cunctis illic habitantibus testatur memorari miraculum, quod (*h*) Auseris fluvius, qui juxta illius urbis muros influebat, sæpe inundatione facta cursus sui alveum egressus per agros diffundi consueverat, ut quæque sata et plantata reperiret everteret. Cumque hoc crebro fieret, et magna ejusdem loci incolas necessitas urgeret, dato studio operis, eum per loca alia derivare conati sunt. Sed quamvis diutius laboratum fuisset, a proprio alveo

ΚΕΦΑΛ. Θ'.

Περὶ Φριγδιανοῦ ἐπισκόπου πόλεως (*m*) Λουκης.

Οὐδὲ τοῦτο παρασιωπήσω, ὅπερ παρὰ τοῦ εὐλαβεστάτου ἀνδρὸς Βενεντίου τοῦ τῆς Λούνης πόλεως ἐπισκόπου πρὸ δύο ἡμερῶν διηγουμένου, συνέβη με ἀκοῦσαι. Ἐν τῷ πλησιάζειν γὰρ αὐτὸν τῇ πόλει Λούκῃ διηγεῖτο περὶ Φριγδιανοῦ τοῦ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου τοῦτον θαυμασίας δυνάμεως ὑπάρχειν ἄνδρα, περὶ οὗ καὶ πάντες οἱ ἐκεῖσε κατοικοῦντες μαρτυροῦσιν. Ἔλεγε δὲ, ὅτι ὁ Αὐσάρις ποταμὸς πλησίον τῶν τειχέων τῆς αὐτῆς πόλεως παρέρχεται. Πλειστάκις δὲ (*n*) καταβροχίας γινομένης τῆς ἰδίας κοίτης ὁ ποταμὸς ἐξερχόμενος, τοὺς πλησιάζοντας ἀγροὺς ἐπικλύζων, πάντα τὰ φυτὰ καὶ τὴν ἐργαζομένην γῆν κατέστρεφεν. Ἐν δὲ τῷ συχνοτέρως τοῦτο γίνεσθαι, μεγάλη τοὺς ἐκεῖσε παροικοῦντας ἀνάγκη κατεῖχεν. Ὅθεν πολλὴν ἐργασίαν καὶ σπουδὴν καταβαλόμενοι, δι' ἑτέρων

(*a*) De Aquina urbe et Constantio episcopo, vide l. II, c. 16. Colitur die 1 Septembris.

(*b*) Scilicet Joannis III, qui an. 561 sedere cœpit.

(*c*) Hic Mss. non eadem est lectio. In Gemeticensibus legimus *Jobinus ascitus est*. In Compend., *Jovinus assumptus est*. In secundo Theod. *accitus est*. German., *ad ep. ord. Jubinus sortitus est*. Plerique Norm. idem habent, omisso *ad*, et mutato *Jubinus* in *Jovinus*.

(*d*) Ad quem et de quo plures exstant Greg. Epistolæ, scilicet lib. olim III, nunc IV, epist. 21 et 22, ac lib. V, olim IV, epist. 7, alias 5.

(*e*) Luca urbs Etruriæ nunc libera et respublica satis nota, ad Auserim seu Sarculum fl., vulgo *Serchio*.

(*f*) Ex Mss. alii ita habent; alii, *propinquum*; quod refertur ad sanctum Frigdianum.

(*g*) Gemet. et plur. Norm., Frigidianum. In sanctorum catalogum relatus est Frigd. ad diem 18 Martii.

(*h*) German., duo Theod., Longip. et plerique Norm., *Ausaris*.

(*i*) Ms., πάνυ σπουδαῖος καὶ τῇ ζωῇ.

(*j*) Ms., σταυλαύριον.

(*k*) Ms., εἰσάγεται.

(*l*) Ms., ποιμένα οὐκ ἔσχεν.

(*m*) Ita Ms. cum ipso Latino textu; unde corrupte in Ed. Λούνης.

(*n*) Ms., πολυβροχίας.

τόπων τοῦτον παρελθεῖν ἐπύκτευον, ἀλλ' οὐδαμῶς τὸ ποταμὸν ἐκ τῆς ἰδίας κοίτης μετενέγκαι ἠδυνήθησαν. Τότε ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος Φριγδιανὸς σκαλίδιον σεμνὸν ἑαυτῷ πεποιηκὼς, παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ ἐπέστη, καὶ μόνος τῇ εὐχῇ ἑαυτὸν ἐπικλίνας, τῷ ποταμῷ ἐκέλευσεν ἵνα ἀκολουθήσῃ αὐτῷ διὰ τοπίων ὧν αὐτὸς συνεῖδε, τῷ σκαλιδίῳ τὴν γῆν παρασύρων. Ὅλον δὲ τοῦ ποταμοῦ τὸ ὕδωρ **295** τὴν ἰδίαν κοίτην καταλείψαν τῷ ἁγίῳ τούτῳ ἠκολούθησεν· ὥστε τοῦ λοιποῦ μή τε νοτίδα ἀπομεῖναι ἐν τῷ ἀρχαίῳ αὐτοῦ τόπῳ, ἀλλ' ὅπου ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος τὴν γῆν τῷ σκαλιδίῳ παρέσυρεν, ἐκεῖ ὁ ποταμὸς τὸν δρόμον αὐτοῦ πεποίηκε, καὶ βλάβην τινὰ τοῖς φυτοῖς, ἢ ἐν τῇ ἐργαζομένῃ γῇ τοῦ λοιποῦ οὐκ (*a*) ἐπήγαγεν.

A deflecti non potuit. Tunc vir Domini Frigdianus rastrum sibi parvulum fecit, ad alveum fluminis accessit, et solus orationi incubuit ; atque eidem flumini præcipiens ut se sequeretur, per loca quæque ei visa sunt rastrum per terram traxit. Quem relicto alveo proprio **296** tota fluminis aqua secuta est, ita ut funditus locum consueti cursus desereret, et ibi sibi alveum, ubi tracto per terram rastro vir Domini signum fecerat, vindicaret, et quæque essent alimentis hominum profutura sata vel plantata ultra læderet.

ΚΕΦΑΛ. Ι'.

Περὶ Σαβίνου ἐπισκόπου πόλεως Πλακεντίας.

Τούτου τοίνυν τοῦ εὐλαβεστάτου ἀνδρὸς Βενεντίου τοῦ ἐπισκόπου τῇ ἀφηγήσει ἕτερον θαῦμα μεμάθηκα, ὅπερ ἐν τῇ Πλακεντίᾳ πάλει ἐμαρτύρει γεγονέναι, καὶ Ἰωάννης δὲ ὁ νῦν ἐν ταύτῃ τῇ τῶν Ῥωμαίων πόλει τὸν τοῦ Ἐπάρχου τόπον κατέχων, ἀνὴρ ἀληθέστατος ὑπάρχων, ἐν τῇ αὐτῇ πόλει Πλακεντίᾳ γεννηθεὶς καὶ ἀνατραφεὶς, τῷ ἐπισκόπῳ συμμαρτυρεῖ περὶ τοῦ τοιούτου θαύματος. Ἔλεγεν τοίνυν, ὅτι ἀνήρ τις Σαβῖνος ὀνόματι, (*b*) θαυμαστῆς ὑπαρχων δυνάμεως, ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ἐπίσκοπος γέγονεν. Ἐν δὲ ἡμέρᾳ τινὶ ὁ τούτου διάκονος ἐμήνυσεν αὐτῷ λέγων, Ὅτι Πάδος ὁ ποταμὸς τὴν ἑαυτοῦ κοίτην ὑπερβὰς, (*c*) τοὺς τῆς ἐκκλησίας ἀγροὺς ἐπελάβετο, καὶ πάντα τὰ εἰς τροφὴν ἀνθρώπων ἐν τοῖς αὐτόθι (*d*) τοπίοις μέλλοντα γίνεσθαι τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ ἐπεκράτησεν. Ὁ δὲ τῇ ζωῇ εὐλαβέστατος Σαβῖνος ὁ ἐπίσκοπος ἀπεκρίθη λέγων· Ἄπελθε καὶ εἰπὲ αὐτῷ· Δηλοῖ σοι ὁ ἐπίσκοπος, ἵνα ἰδιάσῃς, καὶ εἰς τὸν ἴδιόν σου τόπον ὑποστρέψῃς. Τοῦτο δὲ ὁ διάκονος αὐτοῦ ἀκούσας, παροικτρώσατο αὐτὸν καὶ κατεγέλασεν. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος νοτάριον προσκαλεσάμενος, ὑπηγόρευσεν αὐτῷ, λέγων· Σαβῖνος ὁ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος, κομμονιτώριον Πάδῳ τῷ ποταμῷ. Ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κελεύω σοι, ὅπως ἐκ τοῦ τόπου σου τοῦ λοιποῦ μὴ ἐξέλθῃς, μηδὲ τὴν γῆν τῆς ἐκκλησίας βλάψαι τολμήσῃς. Τῷ δὲ αὐτῷ νοταρίῳ προσθεὶς, εἶπεν· Ἄπελθε, τοῦτο γράψον, καὶ εἰς τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ ῥῖψον αὐτό. Τούτου δὲ γενομένου, δεξάμενος ὁ ποταμὸς τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς τὸ πρόσταγμα, (*e*) παρευθὺ ἐκ τῆς γῆς ἐκκλησίας ἀνέστειλεν, καὶ εἰς τὸν ἴδιον

CAPUT X.

De Sabino episcopo Placentino, qui Padum flumen per litteras suas compescuit.

Hujus quoque venerabilis viri Venantii episcopi aliud miraculum relatione cognovi, quod in (*f*) Placentina urbe perhibet gestum ; quod (*g*) vir quoque veracissimus Joannes in hac modo Romana civitate (*h*) locum præfectorum servans, qui in eadem Placentina urbe est ortus et nutritus, ita ut episcopus memorat, quia gestum fuerit attestatur. In ea namque civitate (*i*) Sabinum nomine fuisse asserunt miræ virtutis episcopum. Cui dum die quadam suus diaconus nuntiasset quod cursus sui Padus alveum egressus Ecclesiæ agros occupasset, totaque illic loca nutriendis (*j*) hominibus profutura aqua ejusdem fluminis teneret, venerabilis vitæ Sabinus episcopus respondit, dicens : Vade, et dic ei : Mandat tibi episcopus ut te compescas, et ad proprium alveum redeas. Quod diaconus ejus audiens, despexit et irrisit. Tunc vir Dei, accersito notario, dictavit, dicens : Sabinus Domini Jesu Christi servus, (*k*) commonitorium Pado: Præcipio tibi in nomine Jesu Christi Domini nostri ut de alveo tuo in locis istis ulterius non exeas, nec terras Ecclesiæ lædere præsumas. Atque eidem notario subjunxit, dicens: Vade, hoc scribe, et in aquam ejusdem fluminis projice. Quo facto, sancti viri præceptum suscipiens, statim se a terris Ecclesiæ fluminis aqua compescuit, atque ad proprium alveum reversa, exire ulterius in loca eadem non præsumpsit. Qua in re, Petre, quid aliud quam inobedientium hominum duritia confunditur, quando in virtute

(*a*) Ms., οὐκ ἐποίησεν.
(*b*) Ms., θαυμαστὸς ὑπάρχων. εν τῇ, etc.
(*c*) Ms., τοῦ... ἀγροῦ ἐπεβάλλετο.
(*d*) Ms., τόποις.
(*e*) Hæc verba, ἐκ τῆς γῆς, omissa in Excusis, revocavimus ex Ms. Reg. Ad integritatem sensus requiruntur.

(*f*) Placentia urbs episcopalis sub archiepiscopo Bononiensi. Distat uno milliario a Pado.

(*g*) In Ed., *vir quoque Dei*. Irrepsit *Dei*. contra Mss. fidem, et sancti Gregorii consuetudinem ; neque enim solet laicos *viros Dei* appellare. Versio Græca pro nostra conjectura militat.

(*h*) Prat. et primus Gemet., *locum præfectorii*. Lyr., Becc. et primus Aud., *locum præfectorium*. Hic Joannes præfecti vices egit Romæ; quod significat, *locum tenens, locum servans*. Græci dicunt, τοποτηρητὴς. Nos Gallice, *lieutenant*.

(*i*) Sabini nomen Martyrologio ascribitur ad diem 11 Decembris. De eo consule Baron., in annotationibus ad Martyrol. Vivebat sancti Ambrosii temporibus, cujus etiam in scriptis celebratur.

(*j*) Mss. alii habent *hominibus*, alii *oleribus*, alii *seminibus*. In Germ. prius lectum *hominibus* ; postmodum, *holeribus*.

(*k*) Ne mireris Sabinum fluvio scripto præcipientem; memineris Gregorium cognomento Thaumat., referente Gregorio Nysseno, ad Satanum scripsisse. *Gregorius Satanæ : intra*. Idem Thaumaturgus, fluvium exundantem compescuit, quod hic de Sabino et superius de Frigdiano narrat sanctus Gregorius.

Jesu et elementum irrationabile sancti viri præceptis obedivit ?

Πέτρε, ἡ σκληρότης τῶν (*d*) ἀνυπηκόων ἀνθρώπων καταισχύνεται, ὅτι ἐν τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου Ἰησοῦ τὸ στοιχεῖον τὸ μὴ ὂν λογικὸν, τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς τῷ προστάγματι ὑπήκουσεν.

CAPUT XI.

De Cerbonio Populonii episcopo.

Vir quoque vitæ venerabilis (*a*) Cerbonius Populonii episcopus, magnam diebus nostris sanctitatis suæ probationem dedit. Nam cum hospitalitatis studio valde esset intentus, die quadam transeuntes milites hospitio suscepit, quos Gothis supervenientibus abscondit, eorumque vitam ab illorum nequitia abscondendo servavit. **297** Quod dum Gothorum regi perfido Totilæ nuntiatum fuisset, crudelitatis immanissimæ væsania succensus, hunc ad locum qui ab octavo hujus urbis milliario Merulis dicitur, ubi tunc ipse cum exercitu sedebat, jussit deduci, eumque in spectaculo populi ursis ad devorandum projici. Cumque idem rex perfidus in ipso quoque spectaculo consedisset ad inspiciendam mortem episcopi, magna populi turba confluxit. Tunc episcopus deductus in medium est, atque ad ejus mortem immanissimus ursus exquisitus, qui dum humana membra crudeliter carperet, sævi regis animum satiaret. Dimissus itaque ursus ex cavea est : qui accensus et concitus episcopum petiit, sed subito suæ feritatis oblitus, deflexa cervice, submissoque humiliter capite, lambere episcopi pedes cœpit, ut patenter omnibus daretur intelligi quia erga illum virum Dei et ferina corda essent hominum, et quasi humana bestiarum. Tunc populus qui ad spectaculum venerat mortis, magno clamore versus est in admirationem veneratio nis. Tunc ad ejus reverentiam colendam rex ipse permotus est, quippe cum quo superno judicio actum erat, ut qui Deum sequi prius in custodienda vita episcopi noluit, saltem ad mansuetudinem bestiam sequeretur. Cui rei hi qui tunc præsentes fuerunt adhuc nonnulli supersunt, eamque cum omni illic populo se vidisse testantur. De quo etiam viro aliud quoque miraculum Venantio Lunensi episcopo narrante cognovi. In ea namque Populonii ecclesia cui præerat sepulcrum sibi præparavit. Sed cum Langobardorum gens in Italiam veniens cuncta vastasset, (*b*) ad Ilvam insulam recessit. Qui ingruente ægritudine ad mortem veniens, clericis suis ubique obsequentibus præcepit, dicens : In sepulcro meo quod mihi præparavi Populonii me ponite. Cui illi cum dicerent : Corpus tuum illuc qualiter reducere possumus, qui a Langobardis teneri loca eadem, et

(*a*) Vide Martyrol, Rom., 20 Octob. Populonia civitas Etruriæ olim celeberrima de qua l. x Æneid.

Sexcentos illi dederat Populonia mater
Expertos belli juvenes.

Ea excisa, sedes episcopalis ad Massam Etruriæ oppidum cultum et amplum non longe distans translata est. Populonia in nostris Mss. ut apud geographos, varia sortitur nomina ; *Populonia*, *Populonium* ; *Populona*, *Populonum*.

(*b*) In plerisque Mss., *Elba*, seu *Helba*. Insula est Tyrrheni maris, contra Populoniam, quam celebrat Virg. l. x Æneid., ob 300 milites Turno adversus Æneam præliaturo in subsidium missos.

Ast Ilva trecentos
Insula inexhaustis chalybum generosa metallis.

(*c*) Mss., προστάγματι.

(*d*) Mss., ἀνηκόων.

(*e*) Ms., τῇ φιλοξενίᾳ μετέδωκεν.

(*f*) Ms., καὶ μεγάλη τοῦ λαοῦ συνήχθη ὁ μήγυρις. τοῦ δὲ.

(*g*) Hanc vocem, pro ἄρκτος, usurpari observat Cangius, et plurimis adductis exemplis probat.

(*h*) Ms., ὑποβαλοῦσα.

(*i*) Ms., προοάτων πραότηται,

τόπον ὑποστρέψας ἐξελθεῖν τοῦ λοιποῦ εἰς τὰ τοπία τῆς ἐκκλησίας οὐκ ἐτολμησεν. Ἐν τῷ (*c*) πράγματι οὖν τούτῳ,

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'.

Περὶ Κερβονίου ἐπισκόπου πόλεως Ποπουλωνίου.

Ὁ τῇ πολιτείᾳ εὐλαβέστατος ἀνὴρ Κερβόνιος ὁ τοῦ Ποπουλωνίου ἐπίσκοπος, μεγίστην ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν τῆς ἁγιωσύνης αὐτοῦ ἀπόδειξιν δέδωκε. Πάσῃ γὰρ σπουδῇ τὴν (*e*) φιλοξενίαν μετεδίωκεν, ὅσπερ ἐν ἡμέρᾳ τινὶ, στρατιώτας παρερχομένους ὑποδεξάμενος, ἐξενοδόχησε. Τῶν δὲ Γότθων ἐπελθόντων, τούτους κατέκρυψεν, καὶ τὴν αὐτῶν ζωὴν ἐν τῇ ἐκείνων πονηρίας τῇ ἀποκρυβῇ **298** διεφύλαξε. Γοῦτο δὲ ὁ τῶν Γότθων ῥὴξ ὁ δυσσεβὴς Τοτίλας ἀκούσας, τῇ πονηρᾷ καὶ ἀνυγιεῖ ὠμότητι ἐκκαυθείς, τοῦτον εἰς τον τόπον τὸν καλούμενον Μέρουλις, ἀπὸ ἀγδόου μιλίου τῆς αὐτῆς πόλεως ἐκέλευσεν ἀπενεχθῆναι, ἔνθα αὐτὸς τότε μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἐκαθέζετο, καὶ τοῦτον ἐπὶ παντὸς τοῦ λαοῦ, εἰς βορὰν τοῖς θρκοις ῥιφῆναι προσέταξε. Τοῦ δὲ αὐτοῦ δυσσεβεστάτου ῥηγὸς ἐν τῷ συνεδρίῳ τοῦ λαοῦ καθεσθέντος πρὸς τὸ θεωρῆσαι τὸν τοῦ ἐπισκόπου θάνατον, (*f*) μεγάλη τοῦ λαοῦ ταραχη συνῆλθε. Τοῦ δὲ ἐπισκόπου ἐν τῷ μέσῳ ἐνεχθέντος. (*g*) ἄρκος λίαν πικροτάτη πρὸς τὸν τούτου θάνατον ἐπιζητηθεῖσα εὑρέθη, ἥτις ἀνθρώπινά σώματα ὠμοτάτως διασπαράσσειν εἴωθεν, ὥστε τὴν τοῦ ἀλιτηρίου ῥηγὸς ψυχὴν δυνηθῇ πληροφορῆσαι. Ἀπολυθείσης οὖν τῆς ἄρκου ἐκ τοῦ ζωγρίου, σπουδαίως μετὰ πλείστου θυμοῦ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον ἔδραμεν. Αἴφνης δὲ τῆς ἰδίας θηριωδίας ἐπιλησθεῖσα, κλίνασα τὸν τράχηλον, τὴν δὲ κεφαλὴν ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ ἐπισκόπου (*h*) ἐπιλαβοῦσα, μετὰ πάσης ταπεινότητος τούτου λείχειν ἤρξατο. Ὥστε φανερῶς πᾶσι δειχθῆναι, ὅτι εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον ἐκεῖνον οἱ τῶν θηρίων καρδίαι εἰς τὰς τῶν ἀνθρώπων μετεβλήθησαν, αἱ δὲ τῶν ἀνθρώπων ὅμοιαι θηρίων ἐγένοντο. Τότε ἅπας ὁ λάὸς, ὁ συνελθὼν τὸν θάνατον αὐτοῦ θεάσασθαι, μεγίστῃ φωνῇ ἤρξαντο τὴν εὐλάβειαν αὐτοῦ θαυμάζειν. Ὁμοίως δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ῥὴξ τὴν ἄνωθεν γενομένην κρίσιν θεασάμενος, μεγάλως αὐτὸν σέβεσθαι ἤρξατο. Καὶ ὁ τῷ Θεῷ πρότερον ἀκογουθῆσαι μὴ θεγήσας, πρὸς τὸ τὴν ζωὴν τοῦ ἐπισκόπου φυλάξαι, ἔσχατον εἰς τὴν τῶν (*i*) θηρίων πραότητα ἠκολούθησε. Τούτου δὲ τοῦ θαύματος πάντες οἱ τότε ἐκεῖσε παρόντες αὐτόπται γεγόνασιν. Οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ μέχρι τοῦ νῦν περίεισιν, οἵνινες τοῦτο θεάσασθαι μετὰ παντὸς τοῦ λαοῦ ἐκείνου μαρτυροῦσι. Περὶ τούτου τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς ἕτερον θαῦμα, Βενάντιῳ τῷ ἐπισκόπῳ Λούνης ἀφηγουμένῳ ἀκήκοα. Ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ Ποπουλωνίου ἐκκλησίᾳ, ἧς καὶ προέστη, μνῆμα ἑαυτῷ ἡτοίμασεν. Ὡς δὲ τῶν Λογγοβάρδων τὸ γένος εἰς τὴν Ἰταλίαν ἦλθε, καὶ

πάντᾶ τόπον διήρπασεν, εἰς Ἰλβὰν τὴν νῆσον μετέστη. Ἀῤῥωστίας δὲ αὐτῷ ἐπελθούσης, καὶ λοιπὸν τελευτᾷν ἤδη μέλλοντι, τοῖς ὑπουργοῦσιν αὐτῷ κληρικοῖς ἐκέλευσε. λέγων. Ἐν τῷ μνήματί μου, ὅπερ ἐν τῷ Ποπουλωνίῳ ἡτοίμασα, ἐκεῖ με θάψατε. Αὐτοὶ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον· Πῶς δυνάμεθα τὸ σῶμά σου ἐκεῖ ἀπενέγκαι, ὅτι ἐκ τῶν Λογγοβάρδων οἱ τόποι ἐκεῖνοι κρατοῦνται, καὶ πανταχοῦ αὐτοὺς διαδραμεῖν γινώσκομεν; Ὁ δὲ ἅγιος πρὸς αὐτοὺς εἶπεν· Ἀπαγάγετέ με ἀμερίμνως μηδὲν δειλιῶντες, μετὰ πάσης δὲ σπουδῆς θάψαι με ἀγωνίσασθε, καὶ εὐθέως ἡνίκα τὸ σῶμά μου τῇ ταφῇ παραδώσηται, ἐκ τοῦ τόπου ἐκείνου συντόμως ὑποχωρήσατε. Τούτου δὲ τελευτήσαντος, καθὼς αὐτοῖς ἀνετείλατο τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν πλοιαρίῳ βάλόντες, ἐν τῷ Ποπουλωνίῳ ἀπήρχοντο. Ἀπερχομένων δὲ αὐτῶν, συννεφήσαντος τοῦ ἀέρος, σφοδρὸς ὑετὸς λίαν γέγονεν. Ἵνα δὲ πᾶσι φανερωθῇ, ποίου ἀνδρὸς σῶμα ἡ ναῦς ἐκείνη ἐβάσταζε, δι' ὅλου τοῦ πλοὸς, τῆς θαλάσσης, δώδεκα μιλίων ὄντων ἀπὸ Ἰλβῆς τῆς νήσου μέχρι τοῦ Ποπουλωνίου, ἐν τοῖς ἀμφοτέροις τοῦ πλοίου μέρεσι κατ- αιγὶς ὑετοῦ σφοδροτάτη κατῆλθεν, ἐν δὲ τῷ πλοίῳ ῥανὶς μία ἐκ τῆς βροχῆς οὐκ ἔπεσεν. Φθάσαντες τοίνυν ἐν τῷ τόπῳ οἱ κληρικοί, καὶ τῇ ταφῇ τὸ σῶμα τοῦ ἱερέως αὐτῶν παραδόντες, καὶ τὰ προστάγματα αὐτοῦ φυλάξαντες, μετὰ σπουδῆς εἰς τὸ πλοῖον ὑπέστρεψαν. Εἰσελθόντων δὲ αὐτῶν ἐν αὐτῷ, ἐν τῷ τόπῳ ἐν ᾧ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἐτάφη, ὁ τῶν Λογγοβάρδων ὠμότατος ῥὴξ Γούμμαρις κατέλαβεν· ἐκ τῆς τούτου οὖν ἐλεύσεως ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος πνεῦμα προφητείας ἔχειν ἀπεδείχθη, ὅστις τοὺς ὑπουργοὺς αὐτοῦ μετὰ σπουδῆς ἀποστῆναι τοῦ τόπου ἐκέλευσε.

A ubique eos illic discurrere scimus? Ipse respondit: Reducite me securi, nolite metuere, sed festine sepelire me curate; mox autem ut sepultum fuerit corpus meum, ex eodem loco sub omni festinatione recedite. Defuncti igitur corpus imposuerunt navi; cumque Populonium tenderent, (*d*) collecto in nubibus aere, immensa nimis pluvia erupit. Sed ut patesceret omnibus cujus viri corpus navis illa portaret, per illud maris spatium quod ab Ilva insula usque Populonium duodecim millibus distat, circa utraque navis latera procellosa valde pluvia descendit, et in navem eamdem una pluviæ gutta non cecidit. Pervenerunt itaque ad locum clerici, et sepulturæ tradiderunt corpus sacerdotis sui. Cujus præcepta servantes, ad navem sub festinatione reversi sunt. Quam mox ut intrare potuerunt, in eumdem locum ubi vir Domini B sepultus fuerat, Langobardorum dux crudelissimus Gummarith advenit. Ex cujus adventu virum Dei habuisse spiritum prophetiæ claruit, qui ministros suos a sepulturæ suæ loco sub festinatione discedere præcepit.

239 ΚΕΦΑΛ. ΙΒ.

Περὶ Φουλγεντίου ἐπισκόπου πόλεως Οὐτρικούλου.

Τοῦτο ὅπερ διηγησάμην γεγονέναι θαῦμα ἐν τῷ τῆς βροχῆς διαμερισμῷ, καὶ εἰς (*a*) ἄλλους ἐπισκόπους εὐλαβεῖς γεγονέναι ἐδείχθη. Κληρικὸς γάρ τις γέρων, ὅστις καὶ μέχρι τοῦ νῦν περίεστιν, ἐν τῇ ἑαυτοῦ παρουσίᾳ τὸ πρᾶγμα τοῦτο γεγονέναι μαρτυρεῖ. Ἔλεγε γάρ, ὅτι Φουλγέντιος ὁ ἐπίσκοπος, ὅστις τῆς ἐκκλησίας τοῦ Οὐτρικούλου προέστη, τὸν ὠμότατον ῥῆγα Τοτίλα παντελῶς κατ' αὐτοῦ ἀγανακτοῦντα ἐγίνωσκεν. Ἐν δὲ τῷ πλησιάσαι αὐτόν μετὰ στρατοῦ ἐν τοῖς αὐτοῖς μέρεσιν, ἀνάγκη τῷ ἐπισκόπῳ γέγονε, διὰ τῶν κληρικῶν αὐτοῦ (*b*) ξένια αὐτῷ ἀποστεῖλαι, ἴσως τὴν τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ ὠμότητα τοῖς δῶροις καταπρᾶῦναι δύνηται. Ταῦτα ὁ δυσσεβὴς ἐκεῖνος θεασάμενος, παντελῶς ἐβδελύξατο, καὶ θυμοῦ πλησθεὶς τοῖς ἀνθρώποις αὐτοῦ ἐκέλευσεν, ἵνα τὸν ἐπίσκοπον μετὰ πάσης ὀργῆς κρατήσωσι, καὶ πρὸς τὴν αὐτοῦ ἐξέτασιν παραφυλάξωσιν. Οἱ δὲ θηριώδεις Γότθοι, καὶ τῆς ἐκείνου ὠμότητος ὑπουργοὶ τοῦτον κρατήσαντες, καὶ κύκλῳ αὐτοῦ περιστάντες, ἐν ἐπὶ τόπῳ στῆναι αὐτὸν ἐκέλευσαν, τροχὸν ἐν τῇ γῇ (*c*) τυπώσαντες, ἵνα τὸν πόδα αὐτοῦ ἔξωθεν τανύσαι μὴ τολμήσῃ. Ἐν ὅσῳ δὲ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἐν τῷ ἡλίῳ ἵστατο, ἐκ τῶν αὐτῶν Γότθων κυκλούμενος, καὶ

239 CAPUT XII.

De Fulgentio Utriculanæ civitatis episcopo.

Hoc vero quod (*e*) de divisa pluvia factum narravi miraculum, etiam in alterius episcopi veneratione monstratum est. Nam quidam clericus senex, qui adhuc superest, eidem rei præsto se fuisse testatur, C dicens: (*f*) Fulgentius episcopus qui (*g*) Utriculensi Ecclesiæ præerat, regem crudelissimum Totilam infensum omnimodo habebat. Cumque ad easdem partes cum exercitu propinquasset, curæ fuit episcopo per clericos suos (*h*) xenia ei transmittere, ejusque furoris insaniam, si posset, muneribus mitigare. Quæ ille ut vidit, protinus sprevit, atque iratus suis hominibus jussit ut eumdem episcopum sub omni asperitate constringerent, eumque ejus examini servarent. Quem dum feroces Gothi, ministri scilicet crudelitatis illius, tenuissent, circumdantes eum uno in loco stare præceperunt, eique in terra circulum designaverunt, extra quem pedem tendere nullo modo auderet. Cumque vir Dei in sole nimio (*i*) æstuaret, ab eisdem Gothis circumdatus, et designatione circuli D inclusus, repente (*j*) coruscationes et tonitrua, et tanta vis pluviæ erupit, ut hi qui eum custodiendum acce-

(*a*) Ms., εἰς ἄλλου ἐπισκόμου εὐλαβείαν γεγ.
(*b*) Ms., δῶρα.
(*c*) Ms., χαράξαντες.
(*d*) Excusi, *collectis in aere nubibus*. Aliam lectionem præferre cogunt Mss. Germ., Longip., Norm., etc.
(*e*) Primus Carnot., *quod de visa pluvia*.
(*f*) Consule Bolland., ad 21 Maii.
(*g*) *Utriculum*, seu *Gliculum*, aut, *Ocriculum*, Tacito *Ocriculi*, oppidum Umbriæ; olim vero urbs episcopalis.
(*h*) In Mss. Germ., Norm., Val. Cl., Longip., Theod. et aliis legitur *exenia*, hic et alibi fere semper. Observavimus tamen ad calcem libri Regulæ Past. manu exarati, Ecclesiæ Belv. in quibusdam carminibus de Hugone episcopo legi.

Xenia constitutus; Christe, tui est operis.

Libro etiam VI Epistol. sanctus Gregorius, alias 5, epist. olim 62, nunc 65, legitur *xenia*, tam in Manuscriptis, quam in Excusis. Sic quoque legendum, nam *xenium* est munus missum ξένῳ, hospiti.
(*i*) Duo Aud. et Prat, *staret*.
(*j*) In omnibus pene Mss., *coruscus et tonitrus*.

θόντες δὲ ἐν τῷ μνήματι, καὶ τὴν γῆν σκάψαντες, εὗρον τὸ σῶμα τοῦ παιδίου τοῦ σὺν αὐτῷ ταφέντος, ὅλον διαφθαρὲν καὶ σκωλήκων γέμον, τεσσαράκοντα ἤδη λοιπὸν ἡμερῶν διελθουσῶν, τὸ δὲ τοῦ ἐπισκόπου σῶμα, ὡς ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἦν ταφὲν, οὕτω σῶον διέμεινε. Τὸ δὲ μέγιστον καὶ σεβάσμιον θαῦμα τούτου ὑπάρχει, ὅτι ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐνωθεῖσα τῷ σκηνώματι, ὡς ὅτι οὐκ ἦν ἐκκοπεῖσα, οὕτως οὐδὲ ἴχνος κοπῆς ἐν αὐτῇ ἐφαίνετο. A pultum. Et quod est adhuc magna admiratione venerandum, quia ita caput ejus unitum fuerat corpori, ac si nequaquam fuisset abscissum, sic videlicet, ut nulla vestigia sectionis apparerent. Cumque hoc et in terga verterent, exquirentes si quod signum vel de alia monstrari incisione potuisset, ita sanum atque intemeratum omne corpus inventum est, ac si nulla hoc incisio ferri tetigisset.

Τοῦτο οὖν καὶ εἰς τὰ ὀπίσω στρέψαντες, καὶ ζητήσαντες, ἐὰν τὸ οἱονοῦν σημεῖον τῆς ἐκκοπῆς ἐν αὐτῷ φαίνηται σῶον καὶ ὁλόκληρον τὸ σῶμα αὐτοῦ εὗρον, ὡς ὅτι οὐδὲ μία πληγὴ σιδήρου τούτου ἥψατο.

ΠΕΤΡ. Τίς μὴ ἐκπλαγῇ περὶ τῶν τοιούτων σημείων τῶν ἐν τοῖς νεκροῖς γινομένων διὰ τὴν τῶν ζώντων διέγερσιν.

Petr. Quis non obstupescat talia signa mortuorum, quæ fiunt pro exercitatione viventium?

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

CAPUT XIV.

Περὶ Ἰσαὰκ ἡγουμένου προορατικοῦ, πλησίον Σπολήτης, τῷ γένει Σύρου.

De Isaac servo Dei.

Ἐν τοῖς ἀρχαίοις τῶν Γότθων καιροῖς, πλησίον τῆς πόλεως Σπολήτης, (a) ἀνήρ τις πάνυ τῇ ζωῇ εὐλαβέστατος ὑπῆρχεν, Ἰσαὰκ τῷ ὀνόματι, ὅστις καὶ μέχρι τῶν τελευταίων τῶν Γότθων χρόνων κατήντησε. Τοῦτον ἐκ τῶν ἡμετέρων πολλοὶ ἐγνώρισαν, πλειοτέρως δὲ πάντων ἡ ἱερὰ παρθένος Γρηγορία, ἡ νῦν ἐν ταύτῃ τῇ τῶν Ῥωμαίων πόλει κατοικοῦσα, πλησίον τοῦ σεβασμίου ναοῦ τῆς ἁγίας ἀειπαρθένου καὶ θεοτόκου Μαρίας· Ἥτις ἐν τῷ τῆς νεότητος αὐτῆς χρόνῳ ἀνδρὶ μνηστευθεῖσα, καὶ τῶν γάμων ἤδη λοιπὸν ὡρισμένων, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ προσέφυγε, καὶ τὴν τοῦ μονήρους βίου ἀναστροφὴν ἐπιποθήσασα, παρὰ τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἐκδικηθεῖσα, εἰς ἐκεῖνο ὅπερ ἐπόθει σχῆμα, τοῦ κυρίου κατευοδώσαντος προήχθη, καὶ τὸν ἐπίγειον νυμφίον καταλείψασα, τῷ οὐρανίῳ νυμφίῳ μνηστευθῆναι κατηξιώθη. Περὶ τοῦ ἁγίου οὖν τούτου ἀνδρὸς, πολλὰ ἐξηγούμενον ἀκήκοα τὸν εὐλαβέστατον πατέρα Ἐλευθέριον. Ὅστις πολλὴν παῤῥησίαν πρὸς αὐτὸν κεκτημένος, πάνυ καλῶς αὐτὸν ἐγίνωσκε. Τούτου δὲ τοῖς λόγοις τὸ εὔπιστον ἡ τῆς ζωῆς πολιτεία παρεῖχεν. Οὗτος τοίνυν ὁ εὐλαβέστατος Ἰσαὰκ οὐχ ὑπῆρχεν ἐκ τῆς Ἰταλίας ὁρμώμενος, ἐκεῖνα δὲ αὐτοῦ τὰ θαύματα διηγοῦμαι, ἅπερ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ διάγων πεποίηκεν. Ἐν πρώτοις οὖν ἦλθε ἐκ τῶν τῆς Συρίας μερῶν ἐλθὼν, εἰς τὴν πόλιν Σπολήτης κατήντησεν, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ παραγενόμενος, τοὺς προσμοναρίους ἠτήσατο, ἵνα δοθὴν θέλει **303** ἄδειαν τοῦ εὔχεσθαι παράσχωσιν αὐτῷ, καὶ ἐν ταῖς μυστικαῖς ὥραις ἐξελθεῖν αὐτὸν μὴ συνωθήσωσιν. Ὅστις ἐν τῇ εὐχῇ σταθεὶς, πᾶσαν τὴν ἡμέραν εὐχόμενος διετέλεσε, συνάψας τῇ εὐχῇ καὶ τὴν ἐπακολουθοῦσαν νύκτα. Ὁμοίως δὲ καὶ τὴν δευτέραν ἡμέραν μετὰ τῆς ἐπακολουθούσης νυκτὸς, ἐκτὸς ἀτονίας ἐν τῇ δεήσει ἔστη, ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν τρίτην ἡμέραν (b) τῇ εὐχῇ συνῆψεν. Εἷς δὲ τῶν παραμοναρίων τοῦτο θεασάμενος, τῷ τῆς ὑπερηφανείας πνεύματι φυσιωθεὶς, ὅθεν προκόψαι ὤφειλεν, ἐκεῖθεν τὴν τῆς ἀποτυχίας ζημίαν ἑαυτῷ ἐπεσπάσατο. Ἤρξατο γὰρ ῥήμασιν ἐξουθενήσεως προσποιητὸν καὶ ἐπιθέτην αὐτὸν (c) ἀποκαλεῖν, ὃς ἐν τρισὶν ἡμέραις καὶ νυξὶ πρὸς ἐπίδειξιν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἀνθρώπων ἑαυτὸν εἰς εὐχὴν παρέστησε. Ταῦτα δὲ εἰπὼν δρομαίως ἀπελθὼν, τὸν τοῦ Θεου ἄνθρωπον ῥαπίσματι ἔτυψεν, ἵνα ὁ τῆς εὐλαβοῦς ζωῆς προσποιητὸς

Prioribus quoque Gothorum temporibus fuit juxta Spoletanam urbem vir vitæ venerabilis (d) Isaac nomine, qui usque ad extrema pene Gothorum tempora pervenit, quem nostrorum multi noverunt, et maxime sacra virgo Gregoria, quæ nunc in hac Romana urbe juxta Ecclesiam beatæ Mariæ semper virginis habitat. Quæ dum adolescentiæ suæ tempore constitutis jam nuptiis in ecclesiam fugisset, et sanctimonialis vitæ conversationem quæreret, ab eodem viro defensa, atque ad eum quem desiderabat habitum, Domino protegente, perducta est. Quæ quia sponsum fugit, in terra, habere sponsum meruit in cœlo. Multa autem de eodem viro, narrante venerabili Patre Eleutherio, agnovi, qui et hunc familiariter noverat, et ejus verbis vita fidem præbebat. Hic itaque venerabilis Isaac ortus ex Italia non fuit, sed ea illius narro miracula quæ conversatus in Italia fecit. Cum primum de Syriæ partibus ad Spoletanam urbem venisset, ingressus ecclesiam a custodibus petiit ut sibi quantum vellet **304** licentia concederetur orandi, eumque horis secretioribus egredi non urgerent. Qui mox ad orandum stetit, diemque totum peregit in oratione, cui sequentem continuavit et noctem. Secundo etiam die, cum nocte subsequenti indefessus in precibus perstitit, diem quoque tertium in oratione conjunxit. Cumque hoc unus ex custodibus superbiæ spiritu inflatus cerneret, unde proficere debuit, inde ad defectus damna pervenit. Nam hunc simulatorem dicere, et verbo rustico cœpit imposturem clamare, qui se tribus diebus et noctibus orare ante oculos hominum demonstraret. Qui protinus currens, virum Dei alapa percussit, ut, quasi religiosæ vitæ simulator, de ecclesia cum contumelia exiret. Sed hunc repente ultor spiritus invasit, et ad viri Dei vestigia stravit, ac per os illius clamare cœpit : Isaac me ejicit. Vir quippe peregrinus quo censeretur nomine nesciebatur, sed ejus nomen ille spiritus prodidit, qui se ab illo posse ejici clamavit. Mox autem super vexati corpus vir Dei incubuit, et malignus spiritus qui eum invaserat abscessit. In tota urbe tunc statim quid in ecclesia factum fuisset in-

(a) Ms., ἀνήρ τις πολίτης πάνυ εὐλαβέστατος.
(b) Ms., ἐν τῇ. Et paulo post, τοῦτυν θεασάμενος.
(c) Ms., ἐπικαλεῖν.

(d) In sanctorum album relatus est ad Aprilis diem 13.

notuit. Currere viri et feminæ nobiles atque ignobiles pariter cœperunt, certatimque eum in suis rapere domibus conabantur. Alii ad construendum monasterium prædia, alii pecunias, alii subsidia quæque poterant, offerre viro Dei suppliciter volebant. Sed servus omnipotentis Domini horum nihil accipiens, egressus urbem non longe desertum locum reperit, ibique sibi humile habitaculum construxit. Ad quem dum multi pergunt, exemplo illius æternæ vitæ accendi desiderio cœperunt, atque sub ejus magisterio in omnipotentis se Domini servitium dederunt. Cumque ei crebro discipuli (*a*) humiliter imminerent, ut pro usu monasterii possessiones quæ offerebantur acciperet, ille sollicitus suæ paupertatis custos fortem sententiam tenebat, dicens : Monachus qui in terra (*b*) possessionem quærit monachus non est. Sic quippe metuebat paupertatis suæ securitatem perdere, sicut avari divites solent perituras divitias custodire. Ibi itaque prophetiæ spiritu magnisque miraculis cunctis longe lateque habitantibus vita ejus inclaruit. Nam die quadam ad vesperum in hortum monasterii fecit jactari ferramenta, quæ usitato nos nomine vangas vocamus. Dixit itaque discipulis suis : Tot vangas in hortum projicite, et citius redite. Nocte vero eadem dum ex more cum fratribus ad exhibendas laudes Domino surrexisset, præcepit, dicens : Ite et operariis nostris pulmentum coquite, ut mane primo paratum sit. Facto autem mane, fecit deferri pulmentum quod parari jusserat, atque hortum cum fratribus ingressus, quot vangas jactari præceperat, tot in eo laborantes operarios invenit. Ingressi quippe fores fuerant, sed mutata mente per spiritum apprehenderunt vangas quas invenerunt, et ab **205** ea hora qua ingressi sunt, quousque vir Domini ad eos veniret, cuncta horti illius spatia quæ inculta fuerant coluerunt. Quibus vir Domini mox ut ingressus est, ait : Gaudete, fratres, multum laborastis, jam quiescite. Quibus illico alimenta quæ detulerat præbuit, eosque post tanti laboris fatigationem refecit. Sufficienter autem refectis ait : Nolite malum facere, sed quoties de horto aliquid vultis, ad horti aditum venite, tranquille petite, cum benedictione percipite, et a furti pravitate cessate. Quos statim collectis oleribus onustari fecit. Actumque est ut qui ad hortum nocituri venerant cum laboris sui præmio et repleti ab eo et innocui redirent.

ἐκ τῆς ἐκκλησίας μετὰ ἀτιμίας ἐξέλθῃ. Αἴφνης δὲ εἰς αὐτὸν πνεῦμα πονηρὸν εἰσῆλθεν, ἐπὶ ἐκδικήσει τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦτον εἰς τὰ ἴχνη αὐτοῦ ἔρριψε, καὶ διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ κράζειν ἤρξατο· Ὁ Ἰσαάκ με ἐκβάλλει, Ποίῳ δὲ ἀνόματι ξένος ἀνὴρ ἐκέκλητο, οὐδεὶς ἐγίνωσκεν· ἀλλὰ τὸ πονηρὸν πνεῦμα τὸ ἐκείνου ὄνομα ἐφανέρωσε, καὶ παρ' αὐτοῦ δύνασθαι ἐκβληθῆναι (*c*) ἐκραζεν. Εὐθέως οὖν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἐπάνω τοῦ σώματος τοῦ πάσχοντος ἐπικύψας, τὰ ἐπιβὰν αὐτῷ πονηρὸν πνεῦμα, τῇ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ δυνάμει, ἀπ' αὐτοῦ ἀπήλασεν. Ἐν πάσῃ δέ τῇ πόλει, τοῦ γεγονότος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ θαύματος διαγνωσθέντος, ἤρξαντο ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, εὐγενεῖς καὶ ἀγενεῖς, ὁμοθυμαδὸν τρέχειν σπεύδοντες, τίς αὐτὸν ἐν (*d*) τῷ αὐτοῦ οἴκῳ δυνηθῇ προαρπάσαι· οἱ μὲν, ἐπὶ τῷ ἀναστῆσαι αὐτῷ μοναστήριον ἀγροὺς προσφέρειν ἐπαγγελλόμενοι· ἕτεροι δὲ χρήματα, καὶ πρὸς τροφὴν ἀναλώματα παρέχειν αὐτῷ ἤθελον. Ὁ δὲ τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ δοῦλος μηδὲν παρ' αὐτῶν λαβεῖν τὸ σύνολον ἀνασχόμενος, τῆς πόλεως ἐξῆλθεν. Οὐ πολὺ δὲ μήκοθεν τόπον ἔρημον εὑρὼν, ἐκεῖσε ἑαυτῷ σεμνὸν κέλλιον ᾠκοδόμησε. Πολλοὶ δὲ πρὸς αὐτὸν ἀπερχόμενοι, τῷ ἐκείνου ὑποδείγματι ἤρξαντο εἰς τὸν πόθον τῆς αἰωνίου ζωῆς πυροῦσθαι, καὶ ὑπὸ τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν, εἰς τὴν τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ δουλείαν ἑαυτοὺς ἐκδεδώκασιν. Ἤρξαντο δὲ οἱ τούτου μαθηταὶ μετὰ ταπεινοφροσύνης δυσωπεῖν αὐτὸν, ὅπως διὰ τὴν τοῦ μοναστηρίου χρείαν τὰ προσφερόμενα αὐτῷ (*e*) χρήματα δέξηται. Αὐτὸς δὲ τῆς ἑαυτοῦ πτωχείας τὴν ψῆφον στερεᾷ φυλακῇ ἐκράτει, λέγων· Μοναχὸς ὁ ἐν τῇ γῇ κτῆμα ζητῶν, μοναχὸς οὐκ ἔστιν· Οὕτως οὖν ἐφοβεῖτο τὴν τῆς πτωχείας αὐτοῦ φροντίδα ἀπολέσαι, καθάπερ οἱ κνηποὶ ἄρχοντες τὰ ἀπολλύμενα χρήματα τῇ φυλακῇ συντηρεῖν εἰώθασιν Ἐκεῖ τοίνυν πνεύματι προφητείας κατεκοσμήθη, καὶ πᾶσι τοῖς ἔγγιστα καὶ ἐκ μήκους κατοικοῦσι, διὰ τῶν θαυμάτων ἡ τῆς ζωῆς αὐτοῦ λαμπρότης διεγνώσθη. Ἐν μιᾷ (*f*) δὲ ἡμέρᾳ πρὸς ἑσπέραν ἐν τῷ κήπῳ τοῦ μοναστηρίου, ἐργαλεῖον σιδηροῦν, ὅπερ (*g*) λισγάριν ὀνομάζεται, ῥιφῆναι πεποίηκεν· εἶθ' οὕτως τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ εἶπεν· Ἀπέλθετε καὶ ἃ λισγάρια ἔχετε, ταῦτα ἐν τῷ κήπῳ ῥίψατε, καὶ συντόμως ὑποστρέψατε. Τῇ δὲ νυκτὶ ἐκείνῃ ἀναστὰς κατὰ τὸ εἰωθὸς, ὅπως μετὰ τῶν ἀδελφῶν τοὺς ἐωθινοὺς ὕμνους τῷ κυρίῳ ἀναπέμψῃ, ἐκέλευσεν αὐτοῖς, λέγων· Ἀπέλθετε καὶ τῶν (*h*) ἐργατῶν ἡμῶν προσφάγιον ἑψήσατε, ἵνα τὸ πρωΐας ἕτοιμον ἔσται. Ἡμέρας δὲ ἤδη γενομένης, τὸ προσφάγιον, ὅπερ γελέσθαι προσέταξε, βασταχθῆναι πεποίηκε, καὶ ἅμα τοῖς ἀδελφοῖς εἰς τὸν κῆπον εἰσῆλθεν· ὅσα δὲ λισγάρια ῥιφῆναι πεποίηκεν, τοσούτους ἐργάτας ἐν τῷ κήπῳ κάμνοντας εὗρεν. Οἱ εἰσελθόντες μὲν γὰρ κλέπται ὑπῆρχον, ἀλλὰ τῆς γνώμης αὐτῶν διὰ τοῦ (*i*) πνεύματος ἀλλαγείσης, τὰ λισγάρια ἅπερ εὗρον κρατήσαντες, ἀπ' αὐτῆς τῆς ὥρας, **206** ἧς ἐν τῷ κήπῳ εἰσῆλθον, ἕως οὗ τοῦ Θεοῦ δοῦλος πρὸς αὐτοὺς παρεγένετο, οὐκ ἐπαύσαντο ἐργαζόμενοι· πάντα δὲ τὰ τοῦ κήπου (*j*) λασάνια τὰ μὴ ὄντα ἐργασμένα εἰργάσαντο. Εἰσελθὼν τοίνυν πρὸς αὐτοὺς ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος εἶπε· Χαίρετε,

(*a*) Longip., *hum inuerent*, Val. Cl., *hum. exorarent*.

(*b*) Uterque Theod. et omnes Norm. cum Germ. ita habent, non *possessiones*, ut in Editis exstat. Hoc Isaac exemplo utuntur ad commendandum relig. pauperum statum sanctus Thomas, opusc. 17, c. 6, 14, 15, 16, et sanctus Bonaventura, opusc. 19, c. 6. Nec tamen vituperandi monachi, quibus ad vitæ necessaria possessiones assignatæ. Alioquin culpa non caruisset ipse Gregorius, qui monasteria quæ construxit sufficientibus reditibus ditare curavit.

(*c*) Ms., ἔκραξεν.

(*d*) Ms. τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ διαρπάσαι.

(*e*) Ms., κτίσματα.

(*f*) Ms., δέ τῶν ἡμερῶν.

(*g*) Ms., λισγάρ. Et paulo infra, ὅσα λισγάρια... εἰς τὸν κῆπεν.

(*h*) Ms., τοῖς ἐργαλίοις... ἵνα τῇ προΐα.

(*i*) Additur in Ms., τοῦ ἁγίου.

(*j*) Λασάνιον significat proprie *olus*, λάχανον. Favo-

ἀδελφοὶ, παύσασθε λοιπον, πολὺ γὰρ ἐκάμετε. Ἐνέγκας δὲ τροφὰς, μετὰ τὸν τοσούτου καμάτου κόπον, τούτους εὐφρανθῆναι πεποίηκε. Κορεσθέντων δὲ αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς. Μὴ θελήσατε τοῦ λοιποῦ κακὸν πράξαι, εἴτε δὲ χρείαν ἐκ τοῦ κήπου ἔχετε, διὰ τῆς εἰσόδου ἐλευθερίως ἐρχόμενοι αἰτήσασθε, καὶ μετ' εὐλογίας λάβετε, ἀπὸ δὲ τῆς τοῦ κλέμματος ἁμαρτίας ἐνδόσατε. Παρευθὺ δὲ λάχανα συναχθῆναι κελεύσας, τούτους φορτωθῆναι πεποίηκε. Γέγονε δέ ὥστε οἱ εἰς τὸν κῆπον ἐπὶ τὸ κλέψαι ἐλθόντες, σὺν τῷ μισθῷ τοῦ καμάτου αὐτῶν ἐμπεπλησμένοι, καὶ ἀδλαβεῖς ὑποστρέψωσιν.

Ἐν ἄλλῳ τοίνυν καιρῷ, ξένοι τινὲς πρὸς αὐτὸν ἐλεημοσύνην ζητοῦντες παρεγένοντο, ῥακώδη ἱμάτια ἠμφιασμένοι· ὥστε γυμνοὺς αὐτοὺς θεωρεῖσθαι. Τούτων δὲ ἱμάτια (*a*) παρ' αὐτοῦ αἰτουμένων, μυστικῶς αὐτῶν λαλούντων, ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἀκήκοεν, ὅστις ἕνα τῶν μαθητῶν αὐτοῦ (*b*) προσκαλεσάμενος, μυστικῶς ἐκέλευσεν αὐτῷ, λέγων. Ἄπελθε ἐν ἐκείνῃ τῇ ὕλῃ, εἰς τόνδε τὸν τόπον, καὶ εὑρήσεις δένδρον ὑπόκουφον, ἐν αὐτῷ ἐρεύνησον, καὶ ἅπερ εὑρήσεις ἱμάτια ἄγαγέ μοι. Ἀπελθὼν δὲ ὁ ἀδελφὸς καθὼς ἐπετράπη, καὶ ἐπιζητήσας. εὗρε τὸ δένδρον καὶ τὰ ἱμάτια. Ταῦτα δέ ἀγαγὼν, κατ' ἰδίαν τῷ διδασκάλῳ δέδωκεν. Ἅπερ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος δεξάμενος, τοῖς ξένοις, οἵτινες ὡς δῆθεν γυμνοὶ ἱμάτια ἠτοῦντο, ταῦτα δέδωκεν, εἰπὼν πρὸς αὐτούς· Ἐπειδὴ γυμνοὶ ὑπάρχετε, λάβετε ταῦτα καὶ ἐνδύσασθε. Θεασάμενοι οὖν αὐτὰ ἐκεῖνοι, καὶ ἐπιγνοῦντες. ὅτι ἅπερ ἐκρυψάν (*c*) εἰσι, μεγίστη ἐντροπὴ αὐτοὺς κατέσχεν. Ἐν ὅσῳ δὲ μετὰ δόλου ἱμάτια ἀλλότρια ἐζήτουν, καταισχυνόμενοι τὰ ἴδια ἀπέλαβον.

Ἐν ἄλλῳ πάλιν καιρῷ ταῖς τούτου εὐχαῖς ἑαυτόν τις παρατιθέμενος, δύο σπυρίδας ἄρτων πλήρεις αὐτῷ ἀπέστειλεν· ὁ δὲ αὐτὸς παῖς τὴν μίαν ἐξ αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ ἀπέκρυψε, τὴν δὲ ἑτέραν πρὸς τὸν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ ἀπήγαγε· καὶ τὴν αἴτησιν τοῦ ἀποστείλαντος αὐτὸν ἀνήγγειλε, τοῦτον διὰ τῶν δώρων τῇ εὐχῇ αὐνοῦ παρατιθέμενος. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, ἱλαρῶς ταῦτα δεξάμενος, τὸν αὐτὸν παῖδα νουθετῶν, ἔφη· Χάριν ἔχω μὲν, ἀλλὰ βλέπε τὴν σπυρίδα ἣν ἐν τῇ ὁδῷ ἔθηκας, μὴ τολμήσῃς ἀφυῶς αὐτῇ ἐγγίσαι, εὐσυνέτως δὲ μᾶλλον, ἐπειδὴ ὄφις ἐν αὐτῇ εἰσῆλθε, καὶ ἐὰν ἀψυῶς ταύτην ἐπᾶραι θελήσῃς, μέλλεις ὑπὸ τοῦ ὄφεως δηχθῆναι. Τούτοις δὲ τοῖς λόγοις σφόδρα ὁ παῖς καταισχυνθεὶς, πάλιν ἠγαλλιάσατο, ὅτι τὸν θάνατον ἀπέφυγε. Κἂν γὰρ στυγνὸς πρὸς ὀλίγον ἐγένετο διὰ τὴν αἰσχύνην, πλὴν ὅμως σώτηριώδη βάσανον ταύτην ἐδέξατο. Ὑποστρέψας δὲ εἰς τὴν σπυρίδα, καθὼς ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος προεῖπεν, εὗρεν, ὅτι ὄφις ταύτην ἐπεκράτει. Οὗτος τοίνυν τῇ δυνάμει τῆς ἐγκρατείας, καὶ τῇ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος χάριτι καταλαμπόμενος, πάντα τὰ παρερχόμενα πράγματα καταλείψας, πάνυ καρτερικὸς ἐν τῇ εὐχῇ ὑπῆρχεν, ὡς τε μεγάλως ἐν τούτῳ διαπρέπειν αὐτόν. Ἔν δὲ ἐν αὐτῷ πρᾶγμα μεμπτέον νομιζόμενον εἶναι ἐθεωρεῖτο. Τοσαύτη γὰρ εὐφροσύνη συνεχῶς ἐν αὐτῷ ὑπῆρχεν, ὅτι εἰ μή τις αὐτὸν ἐγίνωσκε τοσαύταις δυνάμεσιν ἔμπλεον εἶναι, οὐδαμῶς περὶ αὐτοῦ ἐπίστευσεν.

ΠΕΤΡ. Τί τοῦτο εἶναι λέγομεν, αἰτῶ σε; Οἰκείᾳ προθέσει χαυνότερον τὸν τῆς εὐφροσύνης χαλινὸν ἐπῆρε, ἢ τοσαύταις δυνάμεσιν αὐξάνων, καὶ τῆς τούτου ψυχῆς ἐπιλαμπομένης, πρὸς τὴν παροῦσαν χαρὰν παρεσύρετο;

A Alio quoque tempore accesserunt ad eum peregrini quidam misericordiam postulantes, scissis vestibus, pannis obsiti, ita ut pene nudi viderentur. Cumque hunc vestimenta peterent, eorum verba vir Domini tacitus audivit; qui unum ex discipulis suis protinus silenter vocavit, eique præcepit, dicens : Vade, atque in illa silva in loco tali cavam arborem require ; et vestimenta quæ in ea inveneris defer. Cumque discipulus abiisset, arborem sicut fuerat jussum requisivit, vestimenta reperit, et latenter detulit magistro. Quæ vir Dei suscipiens, peregrinis nudis atque petentibus ostendit et præbuit, dicens : Venite, quia nudi estis, ecce tollite, et vestite vos. Hæc illi intuentes, recognoverunt quæ posuerant, magnoque pudore consternati sunt ; et qui fraudu- B lenter vestimenta quærebant aliena, confusi receperunt sua.

Alio quoque tempore quidam se ejus orationibus commendans, sportas duas plenas alimentis ei per puerum transmisit, quarum unam idem puer subripuit, atque in itinere abscondit : unam vero ad Dei hominem detulit, et petitionem illius qui se ei per xenium commendaverat enarravit. Quam vir Domini benigne suscipiens, eumdem puerum admonuit, dicens : Gratias agimus, sed vide, sportam quam in itinere posuisti ne incaute tangere præsumas, quia in eam serpens ingressus est. Esto ergo sollicitus, ne si tollere incaute volueris, a serpente feriaris. Quibus verbis puer valde confusus, exsultavit quidem quod mortem evaserit, sed tristis (*d*) ad modicum C factus est, quia quamvis salubrem pœnam, tamen pertulit verecundiam suam. Qui reversus ad sportam, caute ac sollicite attendit, sed eam jam, sicut vir Dei prædixerat, serpens tenebat. Hic itaque cum virtute abstinentiæ, contemptu rerum transeuntium, prophetiæ spiritu, orationis intentione esset incomparabiliter præditus, unum erat quod in eo reprehensibile esse videbatur, quod nonnunquam tanta ei lætitia inerat, ut illis tot virtutibus nisi sciretur esse plenus, nullo modo crederetur.

Petr. Qaidnam, quæso te, hoc esse dicimus? D Sponte sibi lætitiæ frena laxabat, an tot virtutibus pollens, aliquando ad præsens gaudium etiam renitens ejus animus trahebatur?

rinus : Λασανίαι Γραικιστὶ αἱ πρασιαί. In Cob. Regio legitur, λασάνια, πρασιαι (forte πρασιαὶ) τὰ μὴ, etc. Quocunque modo locus hic legatur, discrepat Zacharias a Greg., et de oleribus intelligit quæ de spatiis incultis horti dixit sanctus Doctor. Sic explicari possunt verba Græca : *Oleribus fodiendo culturam qua indigebant adhibuerunt.*

(*a*) Ms., αὐτοῦ αἰτεῖν μελλόντων καὶ μυστηριῶς ἔτι λαλούντων.

(*b*) Ms., προσκαλεσέμενος, κρυφίως αὐτῷ ἐκελευσε, λέγων.

(*c*) Ms., εἰσι καὶ κατανοήσαντες μεγίστη... κατέλαβεν.

(*d*) Longip. et plurimi Norm., *admodum.*

Gregor. Magna est, Petre, omnipotentis Dei dispensatio, et plerumque contingit ut **208** quibus majora bona præstat, quædam minora non tribuat, ut semper eorum animus habeat unde se ipse reprehendat; quatenus dum appetunt perfecti esse, nec possunt, et laborant in hoc quod non acceperunt, nec tamen laborando prævalent, in his quæ accepta habent se minime extollant, sed discant quia ex semetipsis majora (*a*) bona non habent, qui in semetipsis vincere parva vitia atque extrema non possunt. Hinc est enim quod perducto Dominus ad terram repromissionis populo, cunctos fortes atque prævalentes adversarios ejus exstinguens, Philisthæos atque Chananæos diutius reservavit, ut, sicut scriptum est, in eis experiretur Israel (*Jud.* III, 4); quia nonnunquam, ut dictum est, eis etiam quibus magna dona tribuit, parva quædam reprehensibilia relinquit, ut semper habeant contra quod bellum gerant, et devictis magnis hostibus mentem non erigant, quando eos adhuc adversarii etiam minimi fatigant. Fit itaque ut miro modo una eademque mens et virtute polleat, et ex infirmitate lassescat, quatenus et (*b*) ex parte constructa sit, et ex parte se conspiciat esse destructam, ut per bonum quod quærit, et habere non valet, illud servet humiliter quod habet. Sed quid mirum quod hoc de homine dicimus, quando illa superna regio in civibus suis ex parte damna pertulit, et ex parte fortiter stetit, ut electi angelorum spiritus dum alios per superbiam cecidisse conspicerent, ipsi tanto robustius quanto humilius starent? illi ergo regioni sua etiam detrimenta profecerunt, quæ ad æternitatis statum ex parte suæ destructionis est solidius instructa. Sic ergo et in unaquaque anima agitur, ut in humilitatis custodiam aliquando ad lucra maxima ex minimo damno servetur.

ΓΡΗΓΟΡ. Μεγάλη, Πέτρε, ὑπάρχει τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ ἡ οἰκονομία. Ὅθεν πολλάκις συμβαίνει, ὅτι μεγάλα **207** ἀγαθά τισι παρέχουσα, παραχωρεῖ ἐν τούτοις καὶ μικρὰ ἐλαττώματα ὑπολείπεσθαι, ἵνα πάντοτε αὐτῶν ἡ ψυχὴ ἔχῃ ὅθεν ὀφείλει ἑαυτὴν ὑποπιέζειν· ἵνα ἐν ὅσῳ ὑπολαμβάνουσι τέλειοι εἶναι, καὶ εὑρίσκουσιν ἑαυτοὺς ἐν ἐλαττώμασιν ὄντας, κάμνωσι λοιπὸν ἐν τούτοις, οἷσπερ οὐκ ἔλαβον. Οὐδὲ γὰρ κοπιῶντες δι' ἐκείνων τῶν κατορθωμάτων, ὧνπερ λαβόντες ἔχουσι, δύνανται τῶν ἐλαττωμάτων κατισχύσαι, ἵνα μὴ ὑπεραίρωνται. Ἐκ τούτου οὖν ἐπιγινώσκουσιν, ὅτι οὐδὲ τὰς μεγίστας ἀρετὰς ἀφ' ἑαυτῶν ἔχουσιν, οἵτινες μικρὰ καὶ οὐδαμινὰ σφάλματα νικῆσαι οὐ δύνανται. Τοιοῦτόν τι γὰρ ἐστι καὶ τὸ ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ κείμενον, εἰσαγαγὼν γὰρ ἐν τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραὴλ ὁ κύριος, πάντας τοὺς ἐν δυνάμει καὶ ἰσχύϊ ἀντιδίκους αὐτῶν ἐξωλόθρευσεν. Ἐκ δὲ τῶν Φιλισταίων καὶ Χαναναίων τέως διεφύλαξεν, ἵνα, καθὼς γέγραπται, ἐν αὐτοῖς σωφρονισθῇ ὁ Ἰσραὴλ. Οὐ γὰρ πάντοτε, καθὼς ἐῤῥέθη αὐτοῖς περιεπάτουν. Καὶ διὰ τοῦτο οἷς μάγιστα δῶρα παρέσχεν, καὶ μικρά τινα ἐλαττώματα τούτοις κατέλιπεν· ἵνα πάντοτε ἔχωσι μεθ' ὧν (*d*) πόλεμον κροτήσωσιν, καὶ μεγίστων ἐχθρῶν παρ' αὐτῶν νικηθέντων, τῷ λογισμῷ μὴ ἐπαρθῶσιν, ὅταν αὐτοὺς ἀκμὴν οἱ ἀντίδικοι καὶ τοι μικροὶ ὄντες ἀνθιστάμενοι θλίβωσιν. Θαυμαστῷ δὲ τρόπῳ τοῦτο γίνεται, ὅπως ὁ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς λογισμὸς, τῇ μὲν δυνάμει ἀναθάλλῃ, τῇ δὲ ἀσθενείᾳ ἀτονήσῃ. ὥττε ἐκ μέρους ᾠκοδομημένον ἑαυτὸν θεώμενος, ἐκ μέρους δὲ πάλιν καταπίπτοντα, διὰ τοῦ ἀγαθοῦ, οὗπερ ζητεῖ ἐπιτυγεῖν, καὶ οὐ δύναται ἐκεῖνο, ὅπερ ἔχει, ταπεινοφρόνως φυλάξαι. Τί δὲ θαυμαστὸν εἰ περὶ ἀνθρώπων ταῦτα λέγομεν; Ὅπου γε καὶ (*e*) οὐράνιος χῶρος ἐν τοῖς ἑαυτοῦ πολίταις μερικῶς ζημίαν (*f*) ὑπομείνας, οἱ λοιποὶ στερεωτέρως ἐστάθησαν. Τὰ γὰρ ἐκλεκτὰ τῶν ἀγγέλων τάγματα, ἐν ὅσῳ ἄλλους διὰ τῆς ὑπερηφανίας πεσόντας ἐθεάσαντο, αὐτοὶ τοσοῦτον ἰσχυρότεροι γεγόνασιν, ὅσον καὶ ταπεινοφρόνως ἵστανται. Ἐκείνης μὲν γὰρ τῆς πατριδος ἡ ζημία προέκοψεν εἰς αἰωνίαν ἴδρυσιν, καὶ διὰ τῆς μερικῆς καταλύσεως στερεῶς ἀνεκαινίσθη. Οὕτω τοίνυν καὶ ἐν ταῖς τινων συμβαίνει ψυχαῖς, ἵνα ἐν τῇ φυλακῇ ταπεινοφροσύνης, εἰς κέρδη μέγιστα ἐκ μικρᾶς ζημίας καταντήσωσιν.

Petr. Placet quod dicis.

ΠΕΤΡ. Ἀρέσκει ὁ λέγεις.

CAPUT XV.

De Eutychio et Florentio servis Dei.

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ.

Περὶ Εὐτυχίου καὶ Φλορεντίου, ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Νουρσίας.

Gregorius. Neque hoc sileam quod ex regione eadem venerabilis viri Sanctuli presbyteri narratione cognovi; de cujus verbis ipse non dubitas, quia ejus vitam fidemque minime ignoras.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Οὐδὲ τοῦτο παρασιωπῆσαι δίκαιον κρίνω ὅπερ παρὰ τοῦ εὐλαβεστάτου ἀνδρὸς Σαγκτούλου τοῦ πρεσβυτέρου διηγουμένου μεμάθηκα. Οὗτινος τῶν λόγων ἀλήθειαν οὐκ ἀγνοεῖς πάντως, οὐδὲ τῆς αὐτοῦ πίστεως τὴν πολιτείαν.

Eodem quoque tempore in Nursiæ provinciæ partibus duo viri in vita atque habitu sanctæ conversationis habitabant, quorum unus Eutychius, alter vero Florentius dicebatur. Sed idem Eutychius in spirituali zelo atque in fervore (*c*) virtutis excreverat, multorumque animas ad Deum perducere exhortando satagebat; Florentius vero simplicitati atque orationi deditam

Οὗτος τοίνυν διηγεῖτο, ὅτι ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Νουρσίας χώρας, δύο ἄνδρες ἐπὶ τῷ αὐτῷ ᾤκουν ἐν τῷ μοναχικῷ καὶ ἁγίῳ σχήματι σεμνῶς βιοῦντες. Ἐξ ὧν, ὁ μὲν εἷς Εὐτύχιος, ὁ δὲ ἕτερος Φλορέντιος ὠνομάζοντο. Ὁ οὖν Εὐτύχιος τῷ πνευματικῷ ζήλῳ καὶ δυνάμεως θερμότητι ὑπεραυξάνων, πολλῶν ψυχὰς τῷ Θεῷ προσενέγκαι διὰ παραινέσεως ἠγωνίζετο. Ὁ δὲ Φλορέντιος, τῇ ἀκακίᾳ καὶ

(*a*) Secundus Aud., *dona*.
(*b*) Bigot et Becc., *et ex parte constructam, et ex parte se conspiciat esse destructam*.
(*c*) Vulgati, *se exercuerat*, invitis Mss.
(*d*) Ms., πολέμῳ κρατήσωσι.

(*e*) Ms., οὐράνιος χορός. Vulgatorum lectio, quam retinemus, melius concinit Latino textui; *illa superna regio*.
(*f*) Ms., ὑπομείνας τοῖς λοιποῖς στερεωτέραν τὴν στάσιν ἀπειργάσατο, τὰ γάρ, etc

τῇ πρσευχῇ προσκαρτερῶν,τὴν παροῦσαν ζωὴν(a) διήνυσε. Οὐ μήκοθεν δὲ αὐτῶν μοναστήριον ἀνδρῶν ὑπῆρχεν, ὅπερ, τοῦ προεστῶτος αὐτῶν τελευτήσαντος,ἀπερίστατον ποιμαντικῆς ἐπιμελείας καὶ ἡγεμονίας κατελείφθη.Οἱ δὲ μοναχοὶ τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου,τὸν Εὐτύχιον γενέσθαι αὐτοῖς πατέρα καὶ προστάτην παρεκάλουν. Ὅστις ταῖς αὐτῶν δεήσεσιν ἐπικαμφθεῖς, τὴν τούτων ἡγεμονίαν καταδεξάμενος, ἐπὶ πολλοὺς χρόνους τὴν μονὴν ἐπολίμανεν, τῶν μαθητῶν τὰς ψυχὰς ἐν τῇ τῆς ἁγίας ἀναστροφῆς ἀσχολίᾳ εἰς τελειότητα ἄγων.Ἵνα δὲ μὴ τὸ εὐκτήριον, ἐν ᾧ τὸ πρότερον κατῴκει, μόνον ἀπομείνῃ, ἐκεῖ τὸν **210** εὐλαβέστατον ἄνδρα Φλορέντιον κατέλιπεν. Οὗτος τοίνυν μόνος αὐτόθι διάγων,ἔν τινι ἡμέρᾳ εἰς εὐχὴν ἑαυτὸν ὑπέστρωσε,(b) καὶ τοῦ παντοδυνάμον κυρίου ἐδέετο, ὅπως αὐτῷ βοήθειαν,οἵαν κελεύσει,δοῦναι καταξιώσῃ, πρὸς τὸ ἐκεῖσε αὐτὸν κατοικῆσαι· ὃς οὖν τὴν εὐχὴν ἐπλήρωσεν, ἐξελθὼν ἐκ τοῦ (c) εὐκτηρίου,ἔμπροσθεν τῶν θυρῶν ἄρκον ἑστῶσάν εὗρεν, ἐπὶ τῆς γῆς τὴν κεφαλὴν κεκλιμένην ἔχουσαν,μηδὲν θηριῶδες τοῖς κινήμασιν ἐπιδεικνυμένην,φανερῶς δὲ μᾶλλον δεικνύουσαν, ὅτι πρὸς δουλείαν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ ἐλήλυθεν. Ἐπιγνοὺς(d) δὲ ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος Φλορέντιος,ἅπερ ἐν τῷ ἑαυτοῦ κελλίῳ κατελείφθησαν πρόβατα, τέσσαρα ἢ πέντε τὸν ἀριθμὸν,μὴ ὄντος παντελῶς τοῦ(e) βόσκοντος ἢ τοῦ φυλάττοντος, τῇ ἄρκῳ παραδοὺς, ἐκέλευσεν αὐτῇ, λέγων· Ἄπελθε, καὶ ταῦτα τὰ πρόβατα εἰς βοσκὴν ἐξάγαγε,περὶ δὲ ἑκεην ὥραν ὑπόστρεψον. Ἤρξατο οὖν τοῦτο διαπαντὸς ποιεῖν, καὶ ἀνετέθη τῇ ἄρκῳ ἡ φροντὶς τοῦ ποιμαίνειν τὰ πρόβατα.Ἅπερ γὰρ τρώγειν ἦν(f)ἐθίσασα ταῦτα νῆστις ἔβοσκεν.Ὅτε δὲ νηστεῦσαι ὁ τοῦ Θευῦ ἄνθρωπος ἤθελε,τῇ ἐννάτῃ ὥρᾳ τῇ ἄρκῳ ἐκέλευσεν(g) ἅμα τῶν προβάτων ὑποστρέφειν.Ὅτε δὲ οὐκ ἠβούλετο, περὶ τὴν ἕκτην ὥραν, κατὰ τὴν αὐτοῦ ἐπιτροπὴν ὑπέστρεφε, καὶ λοιπὸν ἐν πᾶσι, τῇ ἐπιταγῇ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ ἡ ἄρκος ἐπήκουεν.Καὶ οὔτε ἐν τῇ ἕκτῃ ἐπιτρεπομένη εἰς τὴν ἐννάτην ὑπέστρεφεν οὔτε ἐν τῇ ἐννάτῃ εἰς τὴν ἕκτην, ἀλλὰ καθὼς ἐπετρεπετο, οὕσως ὑπέστρεφεν. Ἐν ᾧ δὲ διαπαντὸς οὕτως ἐπράττετο, ἤρξατο ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις διὰ πλάτους ἡ φήμη τῆς τοῦ θαύματος τούτου δυνάμεως διατρέχειν. Ὁ δὲ ἀρχαῖος ἐχθρὸς, ὅθεν θεωρεῖ τοὺς ἀγαθοὺς εἰς δόξαν φημιζομένους, ἐκεῖθεν τοὺς διαστρόφους διὰ τοῦ φθόνου συναρπάζει εἰς κόλασιν. Τέσσαρες γὰρ ἄνδρες ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ μακαρίου Εὐτυχίου,σφόδρα τοῦτο φθονήσαντες, δι' ὧν διδάσκαλος αὐτῶν σημεῖα οὐκ ἐποίει, ἐκεῖνος δὲ ὁ μόνος παρ' αὐτοῦ κκταλειφθεὶς, ἐν τοσούτῳ θαύματι λαμπρὸς ἐφαίνετο, τὴν αὐτὴν ἄρκον ἐνεδρεύσαντες ἐφόνευσκν. Κατὰ δὲ τὴν ὥρκν ἐν ᾗ ἐπετράπη,μὴ ὑποστρέψκσα, ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος Φλορέντιος ἐν ὑποψίᾳ γέγονεν, ἕως δὲ τῆς ὥρας τῶν ἑσπερινῶν ἀναμείνας, θλίβεσθαι ἤρξατο, ὅτι ἡ ἄρκος,ἣν ἐκ πολλῆς ἀκακίας ἀδελφὴν ὀνομάζειν εἴωθεν,οὐχ ὑπέστρεφεν.Ἐν δέ ἄλλῃ ἡμέρᾳ εἰς τὸν ἀγρὸν ἐπορεύθη

A ducebat vitam. Non longe autem erat monasterium, quod rectoris sui morte erat destitutum, ex quo sibi monachi eumdem Eutychium præesse voluerunt. Qui eorum precibus acquiescens, multis annis monasterium rexit, discipulorumque animas in studio sanctæ conversationis exercuit. Ac ne oratorium in quo prius habitaverat solum remanere potuisset, illic **209** venerabilem virum Florentium reliquit. In quo dum solus habitaret, die quadam sese in orationem prostravit, atque ab omnipotenti Domino petiit ut ei illic ad habitandum aliquod solatium donare dignaretur. Qui mox ut implevit orationem, oratorium egressus, ante fores ursum reperit stantem. Qui dum ad terram (h) caput deprimeret, nihilque feritatis in suis motibus demonstraret, aperte dabat intelligi quod ad viri Dei obsequium venisset, quod vir quoque
B Domini protinus agnovit. Et quia in eadem cella quatuor vel quinque pecudes remanserant, quas omnino deerat qui pasceret et custodiret, eidem urso præcepit, dicens: Vade, atque oves has ad pastum ejice, ad (i) horam vero sextam revertere. Cœpit itaque hoc indesinenter agere. Injungebatur urso cura pastoralis, et quas manducare consueverat, pascebat oves bestia jejuna. Cum vir Domini jejunare voluisset, ad nonam horam præcipiebat urso cum ovibus reverti; cum vero noluisset, ad sextam. Atque ita in omnibus mandato viri Dei obtemperabat ursus, ut neque ad sextam jussus, rediret ad nonam, neque ad nonam jussus, rediret ad sextam. Cumque diu hoc ageretur, cœpit in loco eodem tantæ virtutis fama longe lateque crebrescere. Sed quia antiquus hostis unde bonos cernit
C (j) enitescere ad gloriam, inde perversos per invidiam rapit ad pœnam, quatuor viri ex discipulis venerabilis Eutychii vehementer invidentes quod eorum magister signa non faceret, et is qui solus ab eo relictus fuerat, tanto hoc miraculo clarus appareret, eumdem ursum insidiantes occiderunt. Cumque hora qua jussus fuerat non rediret, vir Dei Florentius suspectus est redditus, quem usque ad horam vesperi exspectans, affligi cœpit, quod is quem ex simplicitate multa fratrem vocare consueverat ursus minime reverteretur. Die vero altera perrexit ad agrum, ursum pariter ovesque quæsiturus, quem occisum reperit. Sed sollicite inquirens, citius a quibus fuerat occisus invenit. Tunc sese in lamentis dedit, Fratrum malitiam magis quam ursi mortem deplorans. Quem venerandus vir Eutychius ad se deductum consolari studuit; sed idem
D vir Domini, coram eo doloris magni stimulis accensus, imprecatus est, dicens; Spero (k) in omnipotenti Deo, quia in hac vita ante oculos omnium ex sua malitia vindictam recipiant qui nihil se lædentem ursum meum occiderunt. Cujus vocem protinus ultio divina

(a) Ms., διήνυειν.
(b) Ms., καὶ τῷ... θεῷ ἐδέετο ὅπως ἀὐτῷ... οἵαν κελεύει.
(c) Ms., μοναστηρίου.
(d) Ms., δὲ τοῦτο ὁ τοῦ θεοῦ.
(e) Ms., βόσκοντος ταῦτα ἢ..... παραδους αὐτὰ,ἐκελ.
(f) Ms., ἐθισθεῖσα.
(g) Ms., ἅμα τοῖς προβάτοις.
(h) Longip., *caput reclinaret.*
(i) Sexta hora meridies est; nona vero, tertia post meridiem.
(j) Bigot. et Bec., *pervenire.*
(k) Germ., *ab omnip. Deo*, Secundus Aud., *in omnip. Deum.*

secuta est. Nam quatuor monachi qui eumdem ursum occiderant statim elephantino morbo percussi sunt, ut membris putrescentibus interirent. Quod factum vir Dei Florentius vehementer expavit, seque ita fratribus maledixisse pertimuit. Omni enim vitæ suæ tempore flebat quia exauditus fuerat, se crudelem, se in eorum morte clamabat homicidam. Quod idcirco omnipotentem Dominum fecisse credimus, ne vir miræ simplicitatis, quantolibet dolore commotus, intorquere ultra præsumeret jaculum maledictionis.

A τὴν ἄρκον ἅμα καὶ τὰ πςόβατα ἐπιζητῆσαι, ταύτην δὲ πεφονευμένην εὗρεν. Ἐπιμελῶς δὲ ἐπιζητήσας, καὶ εὑρὼν παρὰ τίνων ἐφονεύθη, ἑαυτὸν εἰς θρῆνον δέδωκε, τῶν ἀδελφῶν μᾶλλον τὴν πονηρίαν, ἢ τῆς ἄρκου τὸν θάνατον κλαίων. Τοῦτον δὲ ὁ σσβάσμιος ἀνὴρ Εὐτύχιος πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπασάμενος παραμυθεῖσθαι ἤρξατο. Ὁ δὲ αὐτὸς τοῦ Θεοῦ δοῦλος Φλορέντιος ἐνώπιον αὐτοῦ μεγίστῳ πόνῳ συγκινηθεὶς, εὐχόμενος ἤρξατο λέγειν. Ἐλπίζω εἰς τὸν παντοδύναμον Θεὸν, ὅτι ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἀνθρώπων, διὰ τὴν κακίαν αὐτῶν τὴν ἀντάμειψιν ἀπολαμβάνουσιν, οἱ τὴν ἄρκον μου μηδὲν αὐτοὺς βλάψασαν φονεύσαντες. Τῇ δὲ τούτου φωνῇ παρσχρῆμᾶ ἡ θεϊκὴ ἐκδίκησις ἐπηκολούθησεν. Οἱ γὰρ τέσσαρες μοναχοὶ, οἱ τὴν ἄρκον φονεύσαντες, λέπρας νοσήματι περιέπεσον, ὥστε τῶν μελῶν αὐτῶν σαπέντων, οὕτως αὐτοὺς συνέβη τελευτήσαι. Τούτου δὲ (*b*) γενομένου, ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ Φλορέντιος σφόδρα ἐξέστη, φοβηθεὶς δι' ὧν τοὺς ἀδελφοὺς κατηράσατο. Ἐν ὅλῳ τοίνυν τῷ τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνῳ θρηνῶν οὐ διέλιπε, διὰ τὸ ὑπακουσθῆναι αὐτὸν (*c*) εἰς τὸν ἐκεῖνον ὠμότατον θάνατον, καὶ ἑαυτὸν φονευτὴν τούτων ἐκάλει. Τοῦτο δὲ τὸν παντοδύναμον Θεὸν ποιῆσαι πιστεύομεν, ἵνα μὴ τοῦ λοιποῦ ὁ θαυμάσιος καὶ ἄκακος οὗτος ἀνὴρ τολμήσῃ, ἐν οἵῳ δή ποτε πόνῳ συνταρασσόμενος, τὴν τῆς κατάρας βολίδα τινὶ ἐπιπέμψαι.

212 Petr. Nunquidnam valde grave esse credimus, si fortasse cuilibet (*a*) exagitanti iracundia maledicamus?

B **211** ΠΕΤΡ. Σφόδρα λοιπὸν βαρὺ εἶναι πιστεύομεν, ἐὰν πολλάκις ὑπό τινος τῷ θυμῷ σαλευθέντες, τοῦτον καταρασώμεθα;

Greg. De hoc peccato cur me percunctaris an grave sit, cum Paulus dicat: *Neque maledici regnum Dei possidebunt* (*I Cor.* VI, 10)? Pensa itaque quam gravis culpa est, quæ separat a regno vitæ.

ΓΡΗΓΟΡ. Περὶ τοῦ ἁμαρτήματος τούτου τί με ἐπερωτᾷς ἐὰν βαρὺ ὑπάρχῃ, ὁπόταν Παῦλος λέγῃ, ὅτι λοίδοροι βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι; Κατανοήσον οὖν καὶ ἴδε, ὁποῖον βαρὺ ἁμάρτημα ὑπάρχει, ὅτι τὴν κληρονομίαν τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας ἀποστερεῖ.

Petr. Quid si homo non fortasse ex malitia, sed ex linguæ incuria, maledictionis verbum jaculatur in proximum?

ΠΕΤΡ. Τί δὲ ἐὰν ἄνθρωπος οὐχὶ ἕνεκέν κακίας, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀπειρίας τῆς γλώσσης λόγον κατάρας τῷ πλησίον ἐπιπέμπει;

Greg. Si apud districtum judicem, Petre, otiosus sermo reprehenditur, quanto magis et noxius? Pensa ergo quantum sit damnabilis qui a malitia non vacat, si et ille sermo pœnalis est, qui a bonitate utilitatis vacat.

ΓΡΗΓΟΡ. Ἐὰν ἐπὶ τοῦ φρικτοῦ δικαστοῦ, Πέτρε, ὁ ἀργὸς λόγος κατακρίνεται, πόσῳ μᾶλλον ὁ ὑπαίτιος; Κατανόησον οὖν πόσης ἐστὶν ἄξιος κατακρίσεως, ὅστις ἐκ τῆς κακίας οὐκ ἀργεῖ, ἀλλὰ καὶ λόγους βασανιστικοὺς προφέρων, ἐκ τῆς δεούσης ἀγαθωσύνης ἀργῶν.

C

Petr. Assentio.

ΠΕΤΡ. Συνιῶ.

Greg. Idem vir Dei egit aliud, quod sileri non debeat. Cum enim magna ejus opinio longe lateque crebresceret, quidam diaconus longe positus ad eum pergere studuit, ut ejus se orationibus commendaret. Qui ad ejus cellulam veniens, omnem locum per circuitum invenit innumeris serpentibus plenum. Cumque vehementer expavisset, clamavit, dicens: Serve Dei, ora. Erat autem tunc mira serenitas. Egressus vero Florentius, ad cœlum oculos et palmas tetendit, ut illam pestem, sicut sciret Dominus, auferret. Ad cujus vocem subito cœlum intonuit, atque idem tonitrus omnes illos, qui eumdem locum occupaverant, serpentes interemit. Quos cum vir Dei Florentius interemptos aspiceret, dixit: Ecce illos occidisti, Domine, quis eos hinc levat? Moxque ad ejus D vocem tantæ aves venerunt, quanti serpentes occisi fuerant: quæ asportantes singulos, et longius projicientes, locum habitationis illius mundum a serpentibus omnimodo reddiderunt.

ΓΡΗΓΟΡ. Ὁ αὐτὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἕτερον πραγμα πεποίηκεν, ὅπερ σιωπηθῆναι οὐκ ἔστιν ἁρμόδιον· Ἐν γὰρ τῷ πανταχοῦ διαδοθῆναι τὴν περὶ αὐτοῦ φήμην, διάκονός τις ἐκ μήκους αὐτοῦ τὴν οἴκησιν ἔχων, ὥρισε πρὸς αὐτὸν ἀπελθεῖν, καὶ ἑαυτὸν ταῖς ἐκείνου εὐχαῖς παραθέσθαι. Παραγενόμενος δὲ εὗρε πέριξ τοῦ κελλίου αὐτοῦ πάντα τόπον ἀμετρήτων ὄφεων γέμοντα. Ἔκστὰς δὲ ἐπὶ τούτῳ, ἔκραξε, λέγων· Δοῦλε τοῦ Θεοῦ, εὖξαι. Ὑπῆρχε δὲ τότε κατὰ συγκυρίαν θαυμαστὴ εὐδία. Ἐξελθὼν δὲ ὁ Φλορέντιος τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς παλάμας εἰς οὐρανὸν διεπέτασεν, (*d*) ὅπως τὴν λύμην ἐκείνην, ὡς εἶδεν ὁ κύριος, παρεπάρῃ. Ἐν δὲ τῇ αὐτοῦ δεήσει ἄφνης ὁ οὐρανὸς ἐβρόντησεν. Αὐτὴ δὲ ἡ βροντὴ πάντας τοὺς (*e*) ὄφεις τοὺς ἐκεῖνον τὸν τόπον ἐπιλαβομένους ἐφόνευσεν. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος Φλορέντιος τούτους θανόντας ἐωρακὼς, εἶπεν· Ἰδοὺ, κύριε, τούτους ἐφόνευσας, τίς αὐτοὺς ἔνθεν ἐπάρῃ; Εὐθέως δὲ ἐν τῇ αὐτοῦ φωνῇ, τοσαῦτα ὄρνεα ἦλθον, ὅσοι ὄφεις πεφονευμένοι ὑπῆρχον· οὓς καὶ βαστάσαντες μήκοθεν ἔῤῥιψαν, τὴν δὲ κατοίκησιν τοῦ τόπου ἐκείνου καθαρὰν παντάπασι πεποίηκε.

Petr. Quid virtutis, quid fuisse meriti dicimus,

ΠΕΤΡ. Πόσης δυνάμεως καὶ δικαιοσύνης ὑπάρχειν αὐ-

(*a*) Excusi, contradicentibus Mss., *exagitante iracundia*.
(*b*) Ms., γεγονότος.
(*c*) Ms., εἰς τὸν ἐκείνων.

(*d*) In Vulgatis, ὅπως τὸν λίμον ἐκεῖνον, manifesto errore.
(*e*) Ms., ὄφεις ἐκείνους τοὺς τὸν τόπον.

τὸν λεγομεν, ὅτι τῇ αἰτήσει αὐτοῦ, τοσοῦτον (a) γέγονεν πλησίον ὁ παντοδύναμος Θεός.

ΓΡΗΓΟΡ. Παρὰ τῷ παντοδυνάμῳ Θεῷ, τῷ μόνῳ, καθαρῷ καὶ ἀκάκῳ κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν, πολλὰ, Πέτρε, καὶ ἡ τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας καθαρότης καὶ ἀκακία δύναται. Οἱ γὰρ αὐτοῦ θεράποντες, ἐκ τῶν γηΐνων πράξεων ὄντες κεχωρισμένοι, ἀργόν τι λέγειν οὐκ οἴδασιν· οὐδὲ γὰρ τὸν ἑαυτῶν νοῦν διὰ ῥημάτων σκορπισθῆναι, ἢ μολυνθῆναι συγχωροῦσιν. Ὅθεν λοιπὸν παρὰ τοῦ ἑαυτῶν ἀρχηγοῦ τὴν ὑπακοὴν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους εὑρίσκουσι, διὰ τὸ σπεύδειν κατὰ τὸ δυνατὸν αὐτοῖς ἐν τῇ καθαρότητι καὶ ἀκακίᾳ αὐτῷ ἐξομοιοῦσθαι. Ἡμεῖς δὲ ταῖς τοῦ λαοῦ ταραχαῖς μεμιγμένοι, ἐν τῷ συχνοτέρως ἀργοὺς λόγους· πολλάκις δὲ καὶ βλαβεροὺς λαλεῖν ἡμᾶς, τοσοῦτον τὸ στόμα ἡμῶν τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ μακρύνεται, ὅσον τῷ κόσμῳ τούτῳ πλησιάζει. Ὁλὺ τοίνυν ἐπὶ τὰ κάτω ἀπαγόμεθα, ἐν τῷ τῇ συντυχίᾳ εὐκόλως ἡμᾶς τοῖς κοσμικοῖς συγγίνεσθαι, Ὅπερ καλῶς καὶ ὁ Ἡσαΐας, μετὰ τὸ ἑωρακέναι αὐτὸν τὸν βασιλέα κύριον Σαβαὼθ, ἑαυτὸν (b) ἐταλάνισε, λέγων· Ὦ τάλας ἐγὼ, ὅτι κατανένυγμαι, ὅτι ἀκάθαρτος ὢν, καὶ ἀκάθαρτα χείλη ἔχων· φανεροποίησας διατί ἀκάθαρτα χείλη ἔσχεν, ἐν τῷ προσθῆναι, Ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χείλη ἔχοντος ἐγὼ κατοικῶ. Τὴν μὲν οὖν ἀκαθαρσίαν τῶν ἑαυτοῦ χειλέων, ἣν ἔσχεν, ἤλγησε. Πόθεν δὲ ταύτην ἐπεσπάσατο, ἐδηλοποίησεν ἐν **314** τῷ μεμαρτυρηκέναι αὐτὸν ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χείλη ἔχοντος κατοικεῖν. Ἀμήχανον γὰρ ἐστιν ἐκ τῆς τῶν κοσμικῶν γλώσσης τὸν νοῦν μὴ ῥυπωθῆναι, ἐν ὅσῳ ἐν συντυχίαις τισὶν ὁλικῶς αὐτοῖς συγκαταβαίνομεν, κατ' ὀλίγον δὲ ἐθίσαντες αὐτοῖς συντυγχάνειν, συντυχίαν τὴν ἡμῖν οὐχ ἁρμόζουσαν, καὶ ἡδέως ταύτην κρατοῦντες, οὐκ ἔτι λοιπὸν οὐδὲ ἐπιστρέφειν ἐξ αὐτῆς ἡμᾶς θέλειν. Ἐκ συγκαταβάσεως δὲ ἐν τῇ ἀρχῇ ἐπὶ ταύτην ἐλθόντες, λοιπὸν τῷ ἔθει καὶ βιαίως ἡμῖν περιγίνεται. Ὅθεν καὶ συμβαίνει ἐκ τῶν ἀργῶν εἰς τὰ (c) βλαβερὰ, καὶ ἐκ τῶν ἐλαφρῶν εἰς τὰ βαρεῖα ῥήματα ἡμᾶς καταντῆσαι. Καὶ λοιπὸν τὸ στόμα ἡμῶν παρὰ τῷ παντοδυνάμῳ Θεῷ τοσοῦτον καρεισκούεται ἐν τῇ αἰτήσει, ὅσον ἐπὶ πλεῖου μολύνεται τῇ ματαίᾳ συντυχίᾳ, καθάπερ καὶ γέγραπται, ὅτι ὁ ἀποστρέφων τὸ οὖς αὐτοῦ τοῦ μὴ (d) ἀκοῦσαι, νόμον, ἡ εὐχὴ αὐτοῦ ἀπόβλητος ἔσται. Τί δῆτα θαυμαστὸν, ἐὰν αἰτοῦντές τι παρὰ κυρίου, βραδὺ ὑπακουόμεθα, οἵτινες ὑπ' αὐτοῦ (e) κελευόμεθα, ἢ βραδέως, ἢ παντελῶς αὐτοῦ οὐχ ὑπακούομεν; Οὐκ ἔστιν οὖν θαυμαστὸν, εἰ καὶ ὁ Φλορέντιος ἐν τῇ εὐχῇ αὐτοῦ τάχιον ὑπηκούσθη, ὅστις ἐν τάχει τῶν τοῦ κυρίου ὑπήκουσε προσταγμάτων.

quod ejus ori tantum factus est proximus omnipotens Deus?

Gregor. Apud omnipotentis Dei singularem munditiam atque ejus simplicem naturam multum, Petre, humani cordis munditia atque simplicitas valet. Hoc ipsum namque quod ejus famuli a terrenis actionibus segregati, otiosa loqui nesciunt, et mentem per verba spargere atque inquinare devitant, auctoris sui præ cæteris exauditionem impetrant. Cui in quantum est possibile, ipsa puritate ac simplicitate cogitationis, quasi ex quadam jam similitudine concordant. Nos autem turbis popularibus admisti, dum frequenter otiosa, nonnunquam vero (f) etiam graviter noxia loquimur, os nostrum omnipotenti Deo tanto longinquum fit, quanto huic mundo proximum. Multum quippe deorsum ducimur, dum locutione continua sæcularibus admiscemur. Quod bene Isaias postquam regem Dominum exercituum vidit, in semetipso reprehendit, et pœnituit, dicens: *Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego sum* (*Isai.* VI, 5). Qui cur polluta labia haberet, (g) aperuit, cum subjunxit: *In medio populi polluta labia habentis ego habito* (*Ibid.*). Pollutionem namque labiorum habere se doluit; sed unde hanc contraxerit, indicavit, **315** cum in medio populi polluta labia habentis se habitare perhibuit. Valde enim difficile est ut lingua sæcularium mentem non inquinet quam tangit, quia dum plerumque eis ad quædam loquenda condescendimus, paulisper assueti, hanc ipsam locutionem quæ nobis indigna est etiam delectabiliter tenemus, ut ex ea jam redire non libeat, ad quam velut ex condescensione ducti venimus inviti. Sicque fit ut ob otiosis ad noxia, a levibus ad graviora verba veniamus; et os nostrum ab omnipotenti Domino tanto jam minus exaudiatur in prece, quanto amplius inquinatur stulta locutione, quia sicut scriptum est: *Qui avertit aurem suam ne audiat legem, oratio ejus erit exsecrabilis* (*Prov.* XXVIII, 9). Quid ergo mirum si postulantes tarde a Domino audimur, qui præcipientem Dominum aut tarde aut nullo modo audimus? Et quid mirum si Florentius in prece sua citius est auditus, qui in præceptis suis Dominum citius audivit.

Petr. Nihil est quod responderi valeat apertæ rationi.

Gregor. Eutychius vero, qui prædicti Florentii in via Domini socius fuerat, (h) magnus post mortem claruit in virtute signorum. Nam cum multa cives urbis illius de eo soleant narrare miracula, illud tamen est præcipuum, quod usque ad hæc Langobardorum tempora omnipotens Deus per vestimentum illius assidue dignabatur operari. Nam quoties pluvia deerat,

ΠΕΤΡ. Οὐδέν ἐστι λοιπὸν, ὅπερ ἀποκριθῆναι δύναμαι, ἀνεψγμένης λοιπὸν σαφῶς τῆς ἀπολογίας.

(a) Ms., γέγονε ταχὺς ὁ.
(b) Ms., ἐταλάνιζε.
(c) Ms., καὶ τὰ βλαβερὰ... εις τὰ βαρεά.
(d) Ms., μὴ εἰσακούειν.
(e) Ms., κελευόμενοι.
(f) In vulgatis, *etiam, quod est gravius, noxia.*
(g) Editi, *ostendit.* Compend., *apparuit.*

(h) In Excusis, *magis post mortem.* Cæterum plurimæ in Italia visuntur Ecclesiæ sub sancti Eutychii seu Eutycii nomine Deo consecratæ. Adi Bollandum, ad Maii diem 23. Sanctus Florentius vero inter patronos Ecclesiæ episcopalis Fullinii in Umbria, in qua jacuit, censetur.

et æstu nimio terram longa sicoitas exurebat,collecti in unum cives urbis illius,ejus tunicam levare atque in conspectu Domini cum precibus offerre consueverant.Cum qua,dum per agros pergerent exorantes, repente pluvia tribuebatur,quæ plene terram satiare potuisset.Ex qua re patuit, ejus anima quid virtutis intus,quid meriti haberet, cujus foris ostensa vestis iram Conditoris averteret.

CAPUT XVI.

De Martino monacho de monte Marsico.

Nuper quoque in parte Campaniæ vir valde venerabilis(*a*)Martinus nomine in monte Marsico solitariam vitam duxit,multisque annis in specu angustissimo inclusus fuit, quem multi ex nostris noverunt, ejusque actibus præsentes exstiterunt.De quo multa ipse et beatæ memoriæ (*b*) papa Pelagio decessore meo,et aliis religiosissimis viris narrantibus agnovi. Cujus hoc miraculum primum fuit,quod mox ut se in prædicti montis foramine contulit,ex petra eadem, quæ in semetipsa concava angustum specum fecerat, aquæ stilla prorupit, quæ Martino Dei famulo in usu quotidiano sufficeret, et nec plus adesset,nec necessitati deesset. Quia in re ostendit omnipotens Deus quantam sui famuli curam gereret,cui vetusto miraculo potum in solitudine ex petræ duritia ministraret (*Num.* xx) **216** Sed antiquus hostis humani generis ejus,(*c*) viribus invidens,hunc usitata arte pellere ex eo specu molitus est.Nam (*d*) amicam sibi bestiam, serpentem scilicet, ingressus, hunc ab eadem habitatione ejicere facto terrore conatus est. Cœpit etenim serpens in (*e*) speluncam venire solus cum solo, eoque orante se ante illum sternere, et cum cubante pariter cubare.Sed vir sanctus omnino imperterritus, ejus ori manum vel pedem extendebat, dicens : Si licentiam accepisti ut ferias,ego non prohibeo. Cumque hoc continue per triennium gereretur,die quadam antiquus hostis tanta hac ejus fortitudine victus infremuit, seque per devexum montis latus in præcipitium serpens dedit, omniaque arbusta loci illius flamma ex se exeunte concremavit. Qui in eo quod montis latus omne combussit, cogente omnipotente Deo,monstrare compulsus est,quantæ virtutis fuerat,(*f*) per quem victus abscedebat.Perpende, quæso, iste vir Domini in (*g*) quo mentis vertice stetit, qui cum serpente per triennium jacuit securus.

(*a*) Inter sanctos receptus est et relatus ad diem 24 Octob.

(*b*) Pelagio II, qui pontificatum adiit an. 579.

(*c*) Excusi, *ejus virtutibus*, contradicentibus omnibus Mss. nostris.

(*d*) Primus Carnot., *cum amica sibi bestia,serpente scil. ingressus.*

(*e*) Duo Gemet. et plerique Norm. cum secundo Carnot, *in spelunca inveniri solus.*

(*f*) Ex Mss. nonnulli, *a quo victus absc.*, alii,*qui victus abs.* Sic inter cæteros Germanensis. Idem habet interpres Gr.

(*g*) Editores mutarunt *mentis* in *montis*, contra Mss. saltem nostrorum fidem.

(*h*) Ms., εὐδόκει.

(*i*) Revolve quæ ad hanc vocem observavimus,supra, l. I, cap. 9, col. 190, nota λ (*nobis col.* 198 *not.* i).

(*j*) Ms., ἁγιωσύνης.

(*k*) Ms., προηγουμένου.

(*l*) Ms., ἀρχέκακος.

(*m*) Ms., ὅμοιος αὐτοῦ.

(*n*) Ms., παρετίθει.

(*o*) Ms., ἀναγκάζοντος.

Α θαυματουργεῖν(*h*) κατηξίου. Ἡνίκα γὰρ ἀβροχία ἐγίνετο καὶ ὑπὸ καύματος δι' ἐπιμήκους ξηρασίας ἡ γῆ ἐφρύγετο, συναγόμενοι οἱ τῆς αὐτῆς οὐλεως πολῖται, καὶ τὸ ἐκείνου(*i*)στιχάριον βαστάζοντες,καὶ τοῦτο ἐνώπιον κυρίου μετὰ δεήσεως προσάγοντες, διᾶ τῶν ἀγρῶν εὐχόμενοι διήρχοντο,ἀΐφνης ἡ βροχὴ ἐδίδοτο πλουσίως τὴν γῆν καταπιαίνουσα. Ἐξ οὗ πράγματος δείκνυται πόσης δυνάμεως καὶ (*j*)δικαιοσύνης ἡ τούτου ψυχὴ ἔνδον ὑπῆρχεν, οὕτινος τὸ ἔξω περιβόλαιον δεικνύμενον, τὸν θυμὸν τοῦ κτιστοῦ ἀπέστρεφεν.

ΚΕΦΑΛ. Ιϛ'.

Περὶ Μαρτίνου μοναχοῦ τοῦ ἐν τῷ ὄρει Μάρσης.

Ἐν τοῖς τῆς Καμπανίας μέρεσιν, ἐν τῷ ὄρει τῷ εἰς Μάρσην, ἀνήρ τις σφόδρα εὐλαβέστατος Μαρτῖνος τοὔνομα, μονήρη βίον διετέλεσεν, ὅστις ἐπὶ πολλοὺς χρόνους ἐν σπηλαίῳ στενωτάτῳ ἑαυτὸν κατέκλεισε. Τοῦτον δὲ πλεῖστοι καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐγνώρισαν,καὶ τὰς αὐτοῦ πράξεις παρόντες κατώπτευσαν,περὶ οὗ κἀγὼ αὐτοὺς πολλὰ παρὰ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ μνήμῃ Ηελαγίου τοῦ(*k*) προηγησαμένου με, καὶ ἄλλων σπουδαίων ἀνδρῶν διηγουμένων μεμάθηκα.Τοῦτον οὖν πρῶτον θαῦμα περὶ αὐντῦ διηγοῦντο, οὕτω φάσκοντες, ὅτι ἡνίκα ἑαυτὸν ἐν τῷ σπηλαίῳ τοῦ προλεχθέντος ὄρους κατέκλεισεν, ἐκ τῆς πέτρας νοτὶς ὕδατος ἐξεδόθη, ὅση Μαρτίνῳ τῷ τοῦ Θεοῦ δούλῳ εἰς χρείαν καθημερινὴν διήρκει, οὔτε οὖν πλεῖον προσετίθετο,οὔτε ἐν ἀνάγῃ διελίμπανεν.Ἐν ᾧ πράγματι ὁ παντοδύναμος Θεὸς ἐπέδειξεν,πόσην μέριμναν περὶ τοῦ δούλου αὐτοῦ εἶχεν. Κατὰ γὰρ τὸ πάλαι θαῦμα τὸ ἐν τῇ ἐρήμῳ,καὶ τούτῳ πότον ἐκ τῆς τοῦ λίθου ξηρρτητός διηκόνησεν.Ὁ **215** δὲ (*l*) ἀρχαῖος ἐχθρὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους ταῖς ἐκείνου φθονήσας δυνάμεσι, τῇ συνήθει αὐτοῦ τέχνῃ ἀποδιῶξαι τοῦτον ἐκ τοῦ σπηλαίου ἠγωνίζετο. Ὅθεν ἐπὶ φίλον αὐτοῦ θηρίον ὄφιν εἰσελθὼν,τοῦτον ἐκφοβεῖν ἐπειρᾶτο·νομίζων διὰ τοῦ φόβου, τῆς κατοικίας τοῦ σπηλαίου τοῦτον ἐκδιώκειν·Ἤρξατο οὖν ὁ ὄφις ἐν τῷ σπηλαίῳ εὑρίσκεσθαι μόνος πρὸς μόνον. Εὐχομένου δὲ τοῦ ἁγίου, ἔμπροσθεν αὐτοῦ ὁ ὄφις ἡπλοῦτο. Τούτου δὲ μετακύπτοντος,(*m*)ὁμοίως αὐτῷ πάλιν συνέκυπτε.Παντάπασιν οὖν ἀφόβως διαμένων ὁ ἅγιος οὗτος ἀνὴρ, τῷ ἐκείνου στόματι τὴν ἑαυτοῦ χεῖρα,ἣ καὶ τὸν πόδα(*n*) παρετίθη, λέγων· Ἐὰν ἄδειαν ἔλαβες τοῦ βλάψαι με, ἐγὼ οὐ κωλύω.Ἐν ᾧ δὲ τοῦτο ἀδιαλείπτως μέχρι τριετίας ἐγίνετο, ἐν τινι ἡμέρᾳ ὁ ἀρχέκακος ἐχθρὸς ὑπὸ τῆς τοσαύτης αὐτοῦ ὑπομονῆς καὶ δυνάμεως νικηθεῖς ἔβρυξε, καὶ ἑαυτὸν ὁ ὄφις ὑπὸ σὸ ἐκλεῖπον μέρος τοῦ ὄρους κατὰ πλάγιον εἰς κρημνὸν δέδωκε. Πάντα δὲ τὰ τοῦ τόπου ἐκείνου δάση, καὶ ὅλον τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ ὄρους τῇ φλογὶ τῇ ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευομένη διὰ τῆς καύσεως ἐμάρανε· τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ(*o*)ἀναγκάσαντος αὐτὸν ἐπιδεῖξαι πόσης ὑπῆρ-

χε δυνάμεως, ὅστις νικηθεὶς κατησχυμμένος ἀνεχώρησε.(a) Κατανόησον, αἰτῶ, ἐν ποίᾳ τοῦ νοὸς κορυφῇ ἔστη ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος οὗτος, ὅστις μετὰ ὄφεως τριετίαν ἀμερίμνως (b) συνοίκησεν,

ΠΕΤΡ. Τῇ ἀκαῇ καὶ μόνῃ δειλιῶ,

ΓΡΗΓΟΡ. Ὁ τῇ ζωῇ εὐλαβέστατος οὗτος ἀνὴρ, ἐν τῷ πρώτῳ χρόνῳ, ἐν ᾧ ἑαυτὸν ἐν τῷ σπηλαίῳ κατέκλεισεν, ὥρισεν ὅπως τοῦ λοιποῦ γυναῖκα μὴ θεάσηται, οὐχ ὡς τὴν φύσιν βδελυσσόμενος, ἀλλὰ τῷ κινδύνῳ τοῦ πειρασμοῦ φοβούμενος περιπεσεῖν, τῷ ἐκ τοῦ θεωρουμένου κάλλους συμβαίνοντι. Γυνὴ δέ τις τοῦτο ἀκούσασα, (c)τεθαῤῥηκότως εἰς τὸ ὄρος ἀνῆλθε, καὶ εἰς τὸ αὐτοῦ σπηλαῖον ἀναιδῶς παρεγένετο. Οὗτος δὲ μικρὸν ἐκ μήκους ταύτην θεασάμενος ἐρχομένην, καὶ ἐκ τῶν ἱματίων ἐπιγνοὺς γυναῖκα αὐτὴν εἶναι, ἑαυτὸν εἰ εὐχὴν δέδωκε, καὶ ἐν τῇ γῇ τὴν ἑαυτοῦ ὄψιν ἐπεστήριξεν. Τοσοῦτον δὲ ἡπλωμένος ἐν τῇ εὐχῇ προσεκαρτέρησεν, ἕως οὐ τὸ ἀναιδὲς ἐκεῖνο γύναιον ἀτονῆσαν ἐκ τῆς θυρίδος τοῦ κελλίου αὐτοῦ ἀπέστη. Κατελθοῦσα οὖν ἐκ τοῦ ὄρους, ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τὴν ζωὴν ἐπλήρωσεν. Ἐκ τῆς δοθείσης οὖν ψήφου τῷ ταύτης θανάτῳ πᾶσι γνώριμος γέγονεν, ὅτι σφόδρα τῷ παντοδονάμῳ Θεῷ ἀπήρεσε, τοῦ ταύτην τῇ τόλμῃ τὸν ἑαυτοῦ δοῦλον λυπῆσαι.

Ἐν ἄλλῳ τοίνυν καιρῷ πολλῶν μετὰ σπουδῆς εὐχῆς χάριν πρὸς αὐτὸν συντρεχόντων, καὶ τῆς ὁδοῦ λίαν στενῆς ὑπαρχούσης, δι' ἧς πρὸς αὐτὸν ἀνήρχοντο· ἐν γὰρ τῇ τοῦ ὄρους πλαγίᾳ διακειμένῃ μέχρι τοῦ πληρώματος τῆς ἀναβάσεως, ἐν ᾧ τὸ αὐτοῦ κελλίον ὑπῆρχε, πάνυ δύσβατος ἦν· παιδίον οὖν σεμνόν ἀδεῶς πορευόμενον, ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ ὄρους πεσὸν, μέχρι τῆς ὑποκειμένης τῷ ὄρει κοιλάδος κατηνέχθη. Ἡ δὲ αὐτὴ κοιλὰς ἐκ τοῦ ὕψους, τοῦ ὄρους, ὥσπερ εἰς βυθὸν κειμένη θεωρεῖται, Τοσούτῳ γὰρ ὕψει τὸ ὄρος ἐκεῖνο ὑπέρκειται, ὥστε τὰ ἐν τῇ κοιλάδι δένδρα, καὶ τοι παμμεγέθη ὑπάρχοντα, καθάπερ θάμνοι τοῖς ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ ὄρους θεωροῦσι νομίζονται, Ἐν ταραχῇ τοίνυν γέγονασι πάντες οἱ ἐρχόμενοι, καὶ μετὰ σπουδῆς καὶ φροντίδος ἤρξαντο ζητεῖν, ποῦ τὸ σκήνωμα τοῦ πεσόντος παιδίου δυνηθῶσιν εὑρεῖν. Τίς (d) δὲ τοῦτον εἰ μὴ τεθνεῶτα εὑρεθῆναι προσεδόκα; ἢ τις ἀκέραιον τὸ σκήνωμα ἐν τῇ κοιλάδι φθάσαι ὑπενόει καὶ οὐχὶ διεσπαραγμένον ἐν τῇ τοσαύτῃ τῆς καταγωγῆς φορᾷ; Ἐπιζητήσαντες οὖν ἐν τῇ κοιλάδι τὸ παιδίον, εὗρον αὐτὸ οὐ μόνον ζῶν, ἀλλὰ καὶ ὑγιὲς πάνυ. Τότε πᾶσι κατάδηλον γέγονεν, ὅτι διὰ τῆς εὐχῆς τοῦ εὐλαβεστάτου Μαρτινου ἀβλαβὴς ὁ παῖς ἐκ τοῦ τοιούτου πτώματος διεφυλάχθη. Ἐν αὐτῷ **218** τοίνυν τῷ σπηλαίῳ χρημνὸς ἄνωθεν ὑπέρκειται, ἐν ᾧ ἀπόσπασμα λίθου ἐπάνω τῆς κέλλης Μαρτίνου κρεμάμενον ἐθεωρεῖτο, θάνατον αὐτῷ καθ' ἡμέραν καὶ πτῶσιν τῆς κέλλης ἀπειλοῦν. Μασκάτωρ δὲ ὁ ἀνεψιὸς Ἀρμενταρίου τοῦ Ἰλλουστρίου, μετὰ πλήθους γεωργῶν πρὸς αὐτὸν ἐλθὼν παρεκάλει, ἵνα ἐκ τοῦ σπηλαίου ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἐξελθεῖν ἀξιώσῃ, ὅπως τὸν ἀποσπασθέντα ἐκ τοῦ κρημνοῦ λίθον, ἐὰν δυνηθῇ, ἐπάρῃ, καὶ λοιπὸν ἀμερίμνως ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος ἐν τῷ αὐτῷ σπηλαίῳ κατοικήσῃ. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος οὐδαμῶς αὐτῷ ἐν τούτῳ συνῆνεσε, πλὴν ὅμως ἐκέλευσεν, ἵνα ὅπερ δύναται ποιήσῃ. Αὐτὸς δὲ ἐν τῷ ἰδιάζοντι μέρει τοῦ κελλίου ἑαυτὸν ἐποίη-

A PETR. Auditu paveo.

GREGOR. Vir iste vitæ venerabilis, inclusionis suæ tempore primo, decreverat ut ultra mulierem non videret, non quia aspernabatur sexum, sed ex contemplata specie tentationis incurrere metuebat vitium. Quod quædam mulier audiens, audacter ascendit montem, atque ad ejus specum impudenter prorupit. At ille paulo longius intuens, et venientis ad se muliebria indumenta conspiciens, sese in orationem dedit, in terram faciem depressit, et eo usque prostratus jacuit, quo impudens mulier a fenestra cellulæ illius fatigata recederet. Quæ die eodem, mox ut de monte descendit, vitam finivit, ut ex mortis ejus sententia daretur intelligi quia valde omnipotenti Deo displicuit, quod ejus famulum ausu improbo contristavit.

Alio quoque tempore dum multi ad hunc religiosa devotione concurrerent, atque arcta esset semita quæ in devexo montis latere ad ejus cellulam properantes ducebat, puer parvulus, incaute gradiens, ex eodem monte cecidit, et usque ad vallem corruit, quæ, sub monte eodem sita, quasi in profundo conspicitur. In loco quippe eodem tanta mons ipse altitudine exorevit, ut arbusta ingentia, quæ ex eadem valle prodeunt, ex monte aspicientibus quasi (e)fruteta esse videantur Perturbati itaque sunt cuncti qui veniebant, summaque cura quæsitum est sicubi corpus elapsi pueri potuisset inveniri. Quis enim aliud nisi exstinctum crederet? quis vel corpus ad terram integrum pervenisse suspicaretur, (f) dum interpositis ubique scopulis in partes discerpi potuisset? Sed requisitus puer in valle inventus est non solum vivus, sed etiam incolumis. Tunc cunctis patenter innotuit quod ideo lædi non potuit, quia hunc in casu suo Martini oratio portavit. In specu vero illius **217** magna desuper rupes eminebat, quæ cum ex parte exigua monti videretur affixa, Martini cellæ prominens, casum suum quotidie, et illius interitum ruitura minabatur. Ad hanc (g) Mascator illustris viri Armentarii nepos, cum magna rusticorum multitudine veniens, precabatur ut vir Dei de specu eodem dignaretur exire, quatenus (h)ipse rituram rupem ex monte potuisset evellere, atque in specu suo Dei famulus jam securus habitaret. Cumque hoc vir Dei nequaquam acquiesceret, ei quod posset ut faceret præcepit, et ipse in cellæ suæ remotiori se parte contulit. Si tamen ingens moles rueret, dubium non erat quod simul et specum destrueret, et Martinum necaret. Itaque dum ea quæ venerat multitudo conaretur, si posset, sine periculo viri Dei, ingens illud, quod desuper incubuerat, sa-

(a) Editi, κατανόησον οὖν αὐτῶν.
(b) Ms., συνψκισεν.
(c) Ms., τεθαῤῥηκῦια εἰς τὸ.
(d) Ms., τίς δε τοῦτο εἰ μὴ τεθνηκὸς.
(e) Val. Cl. et Longip. habent *frutecta*.
(f) Primus Gemet., *dum impositis*.

(g) Excusi, *Mascator* (vel *Mascatus*) *illustris vir, Armentarii*, etc,
(h) Longip., *ipsi* (nimirum rustici)... *potuissent*, etc. Quæ sequuntur : *Dum ea quæ venerat multitudo conaretur*, etc., et : *motus ipsa quam conabantur evellere;* hæc, inquam, lectionem ms. Longipontani confirmant.

xum levare, cunctis videntibus, repente res valde admirabilis contigit,quia moles ipsa quam conabantur evellere, subito ab eisdem laborantibus evulsa, ne speluncæ Martini tectum tangeret,saltum dedit,et quasi servi Dei læsionem fugiens, longius cecidit. Quod ad jussum omnipotentis Dei angelico ministerio actum intelligit,qui divina providentia disponi omnia fideliter credit.(*a*) Hic cum primum se in eumdem montem contulit, necdum clauso specu habitans, (*b*) catena sibi ferrea pedem ligavit,eamque saxo ex parte altera affixit,ne ei ultra liceret progredi,quam catenæ ejusdem quantitas tendebatur.Quod vir vitæ venerabilis Benedictus audiens,cujus(*c*)superius memoriam feci,ei per discipulum suum mandare curavit: Si servus Dei es, non teneat te catena ferri,sed catena Christi. Ad quam vocem Martinus protinus eamdem compedem solvit, sed nunquam postmodum solutum tetendit pedem ultra locum quo ligatun hunc tendere consueverat, atque in tanto se spatio sine catena coercuit, in quanto et antea ligatus mansit. Qui dum se postmodum in ejusdem loci specu conclusisset, cœpit etiam discipulos habere,qui ab ejus specu seorsum habitantes, ad usum vitæ aquam de puteo haurire consueverant. Sed funis in quo ad hauriendum aquam situla dependebat crebro rumpebatur.Unde factum est ut eamdem catenam quam ex pede suo vir Domini solverat ejus discipuli peterent, eamque funi adjungerent, atque in illa situlam ligarent.Ex quo jam tempore contigit ut idem funis et quotidie tingeretur aqua,et nullo modo rumperetur. Quia enim catenam viri Dei funis ille contigit,ipse quoque ad (*d*) tolerandam aquam, ferri in se fortitudinem traxit.

σεν. Οὐκ ἦν δὲ διστάξαι, ὅτι ἐὰν τὸ μέγεθος ἐκείνου τοῦ λίθου πεπτώκοι, ὁμοῦ καὶ τὴν κέλλην συνέτριβε, καὶ τὸν Μαρτῖνον ἐφόνευεν. Ἐν ὅσῳ δὲ τὸ ἐλθὸν πλῆθος τοῦ λαοῦ ἠγωνίζετο, ἵνα, ἐὰν δύνανται ἄνευ κινδύνου τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ, τὸν ἄνωθεν ἐπικλίναντα παμμεγέθη λίθον ἐπάρωσι, πάντων θεωρούντων πρᾶγμα συνέβη σφόδρα θαυμαστόν. Τὸ γὰρ τοῦ λίθου ἀπόκλασμα, ὅπερ ἠγωνίζοντο ἀποσπᾶσαι, αἴφνης ἀπ' αὐτῶν τῶν καμνόντων ἀνασπασθὲν, ἵνα μὴ (*g*) τῷ κεράμῳ τῆς κέλλης Μαρτίνου ἐγγίσῃ, καὶ ὥσπερ τὴν βλάβην τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ ἀποφεῦγον, μήκοθεν ἔπεσεν. Ὅπερ διὰ τῆς τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ κελεύσεως ἀγγελικῇ ὑπηρεσίᾳ πραχθῆνσι πιστεύει πᾶς, ὅστις θείκῃ προνοίᾳ διοικεῖσθαι τὰ πάντα πιστῶς ἐλπίζει. Ὁ αὐτὸς ἐν ἀρχῇ, ὅτε ἐν τῷ ὄρει ἑαυτὸν ἐκδέδωκεν, οὐ μέντοι κεκλεισμένῳ(*h*)τῷ κελλίῳ ἐν αὐτῷ κατοικῶν, ἀλύσει σιδηρᾷ τὸν ἑαυτοῦ πόδα ἔδησεν. Ἐκ δὲ τοῦ ἑτέρου μέρους ταύτην τῷ λιθῳ προσέπηξεν, ἵνα τοῦ λοιποῦ μὴ δυνηθῇ ἐξελθεῖν, εἰ μὴ ὅσον τὸ τῆς ἀλύσεως μέτρον ἐτάνυε. Τοῦτο δὲ ὁ τῇ ζωῇ εὐλαβέστατος ἀνὴρ Βενέδικτος, οὕτινος ἀνωτέρω μνείαν πεποίημαι, ἄκούσας, δι' οἰκείου αὐτοῦ μαθητοῦ δηλῶσαι αὐτῷ ἐφρόντισε· Ἐὰν (*i*) δοῦλος εἶ τοῦ Θεοῦ, μή σε κρατήσει ἄλυσις σιδηρᾶ, ἀλλ' ἡ τοῦ Χριστοῦ ἄλυσις· Πρὸς ταύτην δὲ τὴν φωνὴν παρευθὺ Μαρτῖνος τὴν τοῦ ποδὸς αὐτοῦ ἄλυσιν ἔλυσε, καὶ οὐδέποτε ἐν ὑστέρῳ τὸν πόδα λελυμένον ἐξέτεινεν ἔξω τοῦ τόπου, οὗ ἦν ἐθίσας δεδεμένον αὐτὸν τανύσαι· ἐν δὲ τοσούτῳ διαστήματι, ἄνευ ἀλύσεως αὐτὸν ἀπιέναι παρεχώρει, εἰς ὅσον καὶ πρότερον δεδεμένος ἀπίει. Ἐν ὑστέρῳ δὲ μετὰ τὸ ἑαυτὸν ἐν τῷ σπηλαίῳ ἐγκλεῖσαι, ἤρξατο λοιπὸν καὶ μαθητὰς δέχεσθαι. (*j*) Ἡραμέρος δὲ τοῦ σπλαίου αὐτοῦ οἰκνοῦντες εἰς τὴν ἑαυτῶν χρείαν ὕδωρ ἐκ τοῦ φρέατος ἤντλουν. Τὸ δὲ σχοινίον ἐνῷ ἡ (*k*) σίκλα ἐδέδετο δι' ἧς τὸ ὕδωρ ἤντλουν, συχνοτέρως ἐκόπτετο. Ὅθεν τὴν ὅλυσιν, ἥνπερ ἐκ τοῦ ποδὸς αὐτοῦ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἔλυσεν, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ αἰτησάμενοι, ταύτην τῷ σχοινίῳ ἐν τῇ σίκλᾳ προσέδησαν. Ἔκτοτε δὲ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ὕδατι τὸ σχοινίον βρεχόμενον οὐδαμῶς τοῦ λοιποῦ ἐκόπη. Τὸ γὰρ σχοινίον ἐκεῖνο προσδεθὲν τῇ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ ἄλύσει, τὴν τοῦ σιδήρου δύναμιν εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο.

Petr. Facta hæc placent, quia mira; et multum, quia recentia.

ΠΕΤΡ· Πάνυ τοῖς πᾶσιν ἀρέσκουσι ταῦτα τὰ θαύματα, πλειοτέρως δὲ διὰ τὸ προσφάτως αὐτὰ γεγονέναι.

220 CAPUT XVII.

De monacho ex monte Argentario, qui mortuum suscitavit.

219 ΚΕΦΑΛ· ΙΖ'.

Περὶ τοῦ ἐλθόντος μοναχοῦ ἀπὸ τοῦ ὄρους τοῦ Ἀργενταρίου, καὶ νεκρὸν ἐγείραντος.

Greg. Nostris modo temporibus quidam vir, Quadragesimus nomine,(*e*) Buxentinæ Ecclesiæ subdiaconus fuit qui ovium suarum gregem pascere in ejusdem Aureliæ partibus solebat.Cujus valde veracis viri narratione res mira innotuit, quæ secreto fuerat gesta. Is namque,ut prædiximus,dum gregis sui in Aurelia curam gereret,in diebus ejusdem vir fuit e monte,qui (*f*) Argentarius vocatur,venerabilis vitæ,qui habitum monachi,quem prætendebat spe-

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ· Ἀρτίως ἐπὶ τῶν ἡμετέρων χρόνων, Κουαδραγέσιμός τις ὀνόμα, ὑποδιάκονος τῆς (*l*) Βουξεντίας ἐκκλησίας ὑπάρχων, τὴν τῶν προβάτων αὐτοῦ ποίμνην ἐν τοῖς μέρεσιν Αὐρηλίας ἔθος εἶχεν τοῦ βόσκειν. Ὅστις πρᾶγμα θαύματος πλῆρες ἀνδρὶ τινι σφόδρα ἀληθεστάτῳ διηγήσατο, ὅπερ μυστικῶς ἦν πραχθέν. Καθὼς δὲ προεῖπον, οὗτος τὴν τῶν οἰκείων αὐτοῦ προβάτων ἐπιμέλειαν ἐν τοῖς μέρεσιν Αὐρηλίας ποιούμενος, ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, ἀνήρ τις ἐκ τοῦ ὄρους τοῦ λεγομένου

(*a*) Compend., *hic cum primus*. Uterque Theoder., *hic cum prius*.

(*b*) Primus Carnot.,*catenam sibi ferream ad pedem*.

(*c*) Nimirum toto libro secundo.

(*d*) Primus Carnot.,*ad tollendam aquam*.

(*e*) Ms. fere omnes *Baxentinæ*. Legendum tamen *Buxentinæ*. Apud Plinium leguntur Buxentini populi. Buxentum olim urbs episcopalis : nunc Castrum in Lucania vulgo *Pisciota*.Aliis tamen est *Polycastrum*. A *buxo*, cujus hic magna copia, nomen habuisse creditur.

(*f*) Mons in Tuscia inter portum Herculis et Telamonis excurrens in mare. Unde Rutilius :

Funditur in medias mons Argentarius undas.

Hinc *Aureliam* in Tuscia fuisse conjicimus.

(*g*) Ms., τοῖς κεράμοις.

(*h*) Ms·, τῷ σπηλαίῳ ἐν αὐτῷ κατοικῶν ἀλύσει.

(*i*) Ms., δοῦλος εἶ... μή σε κρατήσῃ ἄλυσις σιδηρᾶ.

(*j*) Ms., παραμέρως.

(*k*) Ms., σύτλα.

(*l*) Ms., Βουζεντίας... αὐτοῦ... μέρεσιν Ἀβρελίας; et sic infra.

'Αργενταρίου, τῷ μοναχικῷ σχήματι κεκοσμημένος, καὶ τῇ ζωῇ εὐλαβέστατος ὑπάρχων, ἐν τῇ τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ κορυφαίου τῶν 'Αποστόλων ἐκκλησίᾳ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὄρους ἔρχετο, ἔθος ἔχων κατ' ἐνίαυτὸν τοῦτο ποιεῖν. 'Εν δὲ τῷ οἴκῳ τοῦ προλεχθέντος Κουαδραγεσίμου τοῦ ὑποδιακόνου πάντοτε ἐξενίζετο, καθὼς α αὐτὸς ὑποδιάκονος διηγήσατο, Καὶ τότε οὖν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ὑποδεχθεὶς ὁ ποῤῥηθεὶς μοναχὸς, ἔν τινι ἡμέρᾳ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀπήρχετο, πλησίον τοῦ οἴκου τοῦ ὑποδιακόνου ὑπάρχουσαν. Πτωχοτάτης δέ τινος γυναικὸς σύνεγγυς οἰκούσης ὁ ἀνὴρ ἐτελεύτησε, καὶ κατὰ τὸ ἔθος, τοῦτον λούσαντες, καὶ τοῖς ἱματίοις (a) ἐνταφιάσαντες, καὶ τῷ σαβάνῳ περιειλίσαντες, τῆς ἑσπέρας καταλαβούσης, θάψαι αὐτὸν οὐκ ἠδυνήθησαν. Ἔγγιστα δὲ τοῦ σώματος τοῦ τεθνεῶτος ἡ χήρα γυνὴ παρακαθεσθεῖσα, ἐν μεγίστῳ κλαυθμῷ τὴν νύκτα διετέλεσε, ταῖς ὀδυνηραῖς φωναῖς καὶ τῷ θρήνῳ τὸν πόνον παραμυθουμένη. 'Εν δὲ τῷ ἐπιμόνως τοῦτο γίνεσθαι, καὶ τοῦ κλαίειν τῆς γυναικὸς οὐκ ἐνδιδούσης, ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ὁ ἐν τῷ οἴκῳ Κουαδραγεσίμου ὑποδεχθεὶς, κατανυγεὶς εἶπε πρὸς αὐτὸν· Συμπαθεῖ ἡ ψυχή μου τῷ πόνῳ τῆς γυναικὸς ταύτης, ἀλλὰ παρακαλῶ, ἀνάστα καὶ εὐξώμεθα. 'Επορεύθησαν οὖν ἀμφότεροι ἐν τῇ γειτνιαζούσῃ ἐκκλησίᾳ, καὶ ὁμοθυμαδὸν ἑαυτοὺς εἰς εὐχὴν ἐπιδέδωκαν. 'Επιμόνως δὲ εὐξαμένων αὐτῶν, τέλος τῇ εὐχῇ ἐπιθεῖναι Κουαδραγέσιμον τὸν ὑποδιάκονον ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος ἠτήσατο. Τούτου δὲ γεγονότος, ἐκ τῆς εἰσόδου τοῦ θυσιαστηρίου κόνιν ἀνελόμενος, ἅμα τῷ αὐτῷ Κουαδραγεσίμῳ, πρὸς τὸ σῶμα τοῦ τεθνεῶτος παρεγένοντο, κἀκεῖσε δὲ ἑαυτὸν εἰς εὐχὴν δέδωκεν. Ὡς οὖν ἐπιμόνως ηὔξατο, οὐκέτι λοιπὸν ὡς τὸ πρότερον πεποίηκε διὰ τοῦ ὑποδιακόνου τέλος τῇ εὐχῇ (b) ἐπιτεθεῖναι, ἀλλ' αὐτὸς τὴν εὐλογίαν δέδωκε, καὶ εὐθὺς ἐκ τῆς εὐχῆς ἀνέστη. Διὰ δὲ τοῦ βαστάζειν αὐτὸν ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ ὅνπερ ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου συνῆξε κονιορτὸν, τῇ εὐωνύμῳ τὸ σάβανον, ὅπερ τὸ πρόσωπον τοῦ νεκροῦ ἐκάλυπτε, παρεπῆρεν. Τοῦτο δὲ ἡ γυνὴ θεασαμένη, καταλέγειν αὐτῷ ἤρξατο, καὶ θαυμάζειν τί ἠθέλησε ποιῆσαι. Τοῦ δὲ σαβάνου ἐπαρθέντος, ἐκ τοῦ κονιορτοῦ, οὗπερ ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου συνῆξε, τὸ πρόσωπον τοῦ νεκροῦ ἐπιμόνως ἔτριψε. Τούτου δὲ γεγονότος, παραχρῆμα ὁ τεθνηκὼς τὴν ψυχὴν ἀπέλαβεν, τὸ σῶμα δὲ σαλεύσας τοὺς ὀφθαλμοὺς ἠνέῳξε, καὶ ἑαυτὸν ἐγείρας (c) ἀνεκάθησεν. Ὡς ὅτι δὲ ἀπο ὕπνου βαρυτάτου ἦν ἐξυπνισθεὶς, τί περὶ αὐτὸν ἐγεγόνει, ἐθαύμαζε. Τοῦτο δὲ ἡ γυνὴ θεασαμένη, ὁ ἐκ τοῦ πολλοῦ πένθους κατάκοπος γενομένη, ἤρξατο ἀπὸ χαρᾶς πλειοτέρως κλαίειν, καὶ φωνὰς μείζονας ἀφιέναι, ἣν ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ μετὰ πραύτητος διεκώλυσε, λέγων· Σιώπα, σιώπα, σιώπα. 'Εὰν **322** δέ τις ὑμᾶς ἐρωτήσῃ πῶς τοῦτο γέγονε, μηδὲν ἄλλο ἐρεῖτε, εἰ μή, ὅτι ὁ κύριος ἡμῶν 'Ιησοῦς Χριστὸς τὸ ἔργον τοῦτο πεποίηκε. Τοῦτο δὲ αὐτοῦ (d) εἰπόντος, ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῆς ἐξῆλθε, καὶ Κουαδραγέσιμον δὲ τὸν ὑποδιάκονον εὐθέως κατέλιπε, καὶ ἐν τῷ τοπῳ ἐκείνῳ τοῦ λοιποῦ οὐκ ἐφάνη. Τὴν γὰρ πρόσκαιρον δόξαν φεύγων, ἐπραγματεύσατο, ἵνα παρ' οἷς ἐν τοσαύτῃ τῇ δυνάμει θαύματος ἐθεωρήθη, μηκέτι λοιπον ἐν ταύτῃ τῇ ζωῇ (e) θεαθῇ.

cie, moribus explebat. Hic itaque ad Ecclesiam beati Petri apostolorum principis ab eodem monte Argentario annis singulis venire consueverat, atque ad hunc, quem prædixi, Quadragesimum subdiaconum, sicut ipse narravit, hospitalitatis gratia declinabat. Quadam vero die, dum ejus hospitium, quod non longe ab Ecclesia (f) aberat, intrasset, cujusdam pauperculæ (g) mulieris maritus juxta defunctus est: quem ex more lotum, vestimentis indutum, et (h) sabano constrictum, superveniente vespere, sepelire nequiverunt. Igitur juxta defuncti corpus viduata mulier sedit, quæ in magnis fletibus noctem ducens, continuis lamentorum vocibus satisfaciebat dolori. Cumque hoc diutius fieret, et flere mulier nullo modo cessaret, vir Dei, qui receptus hospitio fuerat, Quadragesimo subdiacono compunctus ait: Dolori hujus mulieris anima mea compatitur; rogo, surge, et oremus. Perrexerunt igitur utrique ad vicinam ecclesiam, seseque pariter in orationem dederunt. Cumque diutius orassent, (i) complere orationem Quadragesimum subdiaconum servus Dei petiit. Qua completa ab altaris crepidine pulverem collegit, atque cum eodem Quadragesimo ad defunti corpus accessit, seseque ibidem in orationem dedit. Cumque diutius orasset, jam non, sicut prius fecerat, orationem compleri per subdiaconum voluit, sed ipse benedictionem dedit, statimque surrexit. Et quia manu dextera collectum pulverem gestabat, sinistra pallium quo facies defuncti velabatur abstulit. Quod cum mulier fieri cerneret, contradicere vehementer cœpit et mirari quid vellet facere. Ablato itaque pallio, diu eo quem collegerat pulvere defuncti faciem fricavit. Qui cum diutius fricaretur, recepit animam, oscitavit, oculos aperuit, seseque elevans resedit, quid erga se ageretur miratus est, ac si de gravissimo somno fuisset excitatus. Quod cum mulier lamentis fatigata conspiceret, cœpit ex gaudio magis flere, et voces amplius edere. Quam vir Domini modesta prohibitione compescuit, dicens: Tace, tace; sed **321** si quis vos requisiverit qualiter factum sit, hoc solum modo dicite: quia Dominus Jesus Christus opera sua fecit. Dixit hoc, atque ab ejus hospitio exivit, Quadragesimum subdiaconum protinus reliquit, et in loco eodem ultra non apparuit. Temporalem namque honorem fugiens, egit ut ab his a quibus visus in tanta virtute fuerat nunquam jam in hac vita videretur.

ΠΕΤΡ. Τί ὑπολαμβανουσιν ἕτεροι, οὐ γινώσκω, ἐπεὶ ἐγὼ πάντων τῶν θαυμάτων τοῦτο μᾶλλον κρίνω εἶναι θαυ-

PETR. Quid alii sentiant ignoro: ego autem cunctis miraculis hoc potius existimo esse miraculum,

(a) Ms., ἀμφιάσαντες καὶ τῷ Σαμβάνῳ περικλύσαντες. Fort., περικλείσαντες.
(b) Ms., ἐπιτεθῆναι.
(c) Forte, ἀνεκάθισεν.
(d) Melius Ms., τοῦτο δὲ εἰπὼν αὐτοῖς ἐξῆλθε.
(e) Additur in Ms., παρ' αὐτοῖς.
(f) Longip. et secundus Theod., *habebat*.
(g) Solus Longip., *mulieris matris filius def.*

(b) Gilot. et pler. Editi, *sabbato*. Legendum ex Mss., *sabano*. Sabanum autem idem est ac *linteum*. Vide Cangium, in utroque Gloss.; Hugonem Menardum, in notis ad lib. Sacr., nota 326, et ad Concordiam Regul., pag. 610 et 806; nec non Theod. Ruinart., in not. ad Victor. Vitens., p. 191.
(i) Primus Theod., *compleri per subd. orationem voluit*.

quod ad vitam mortui redeunt, eorumque animæ ad carnem ex occulto revocantur.

Gregor. Si visibilia attendimus, ita necesse est ut credamus; si vero invisibilia pensamus, nimirum constat, quia majus est miraculum prædicationis verbo atque orationis solatio peccatorem convertere, quam(a)carne mortuum resuscitare. In isto enim resuscitatur caro iterum moritura, in illo vero anima in æternum victura. Cum enim propono duos, in quorum existimas majori factum virtute miraculum? Lazarum quippe, quem jam fidelem credimus fuisse, carne Dominus suscitavit (*Joan.* xi); Saulum vero resuscitavit in mente (*Act.* xi). Et quidem post resurrectionem carnis de Lazari virtutibus tacetur. Nam post resurrectionem animæ, capere nostra infirmitas non valet quanta in sacro eloquio de Pauli virtutibus dicuntur:(*b*)quod illius prædicatione crudelissimæ cogitationes ad pietatis mollia conversæ sunt viscera; quod mori cupit pro fratribus, in quorum priu« morte gaudebat (*Rom.* ix, 3); quod, plenus omnis scripturæ scientia, nil se scire judicat, nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum (*I Cor.* ii, 2); quod pro Christo virgis libenter cæditur, quem gladiis insequebatur (*II Cor.* xi, 25); quod Apostolatus honore sublimis est, sed tamen sponte fit parvulus in medio discipulorum; quod ad cœli tertii secreta ducitur (*II Cor.* xii, 2), et tamen mentis oculum per compassionem reflectit ad disponendum cubile conjugatorum, dicens: *Uxori vir debitum reddat, similiter et uxor viro* (*I Cor.* vii, 3), quod admiscetur in contemplatione cœtibus angelorum, et tamen non aspernatur cogitare atque disponere facta carnalium; quod gaudet in infirmitatibus, sibique in contumeliis placet (*II Cor.* xii, 10); quod ei vivere Christus est, et mori lucrum (*Phil.* i, 21); quod totum jam extra carnem est, hoc ipsum quod vivit in carne (*Galat.* ii, 20). Ecce qualiter vivit, qui ab inferno mentis ad vitam pietatis rediit. Minus est ergo quempiam in carne suscitari, (*c*) nisi forte vivificationem carnis ad vitam reducatur mentis; ut ei hoc agatur per exterius miraculum, quatenus conversus interius vivificetur.

Petr. Valde infra credidi hoc, quod modo quam sit incomparabiliter superius agnovi. Sed, quæso, cœpta prosequere, ut dum tempus vacat, sine ædificatione hora non transeat.

324 CAPUT XVIII.

De Benedicto monacho.

Gregorius. Frater quidam mecum est in monasterio conversatus, in Scriptura sacra studiosissimus,

μασιώτερον,ὅτι οἱ ἀποθανόντες ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ πάλιν ὑποστρέφουσι, καὶ αἱ ψυχαὶ ἐν τῇ σαρκὶ ἀφανῶς ἀποδίδονται.

ΓΡΗΓΟΡ. Ἐὰν μόνοις τοῖς ὁρωμένοις προσέχομεν, ἀναγκαῖόν ἐστι τοῦτο εἶναι μεῖζον πιστεῦσαι·εἰ δὲ περὶ τῶν ἀοράτων ταλαντεύσωμεν, θαυμασίως δείκνυται, ὅτι μεῖζόν ἐστι τὸ θαῦμα, τῆς τοῦ λόγου κηρύξεως συντρεχούσης,καὶ τῆς εὐχῆς πρὸς τὸ τὸν ἁμαρτωλὸν ἐπιστρέψαι,(*d*) ἤπερ τοῦ ἐν σαρκι νεκρὸν ἀναστῆσαι. Ἐν τούτῳ γὰρ ἀνίσταται ἡ σὰρξ πάλιν ἀποθνήσκουσα, ἐν ἐκείνῳ δὲ ἀνίσταται ἡ ψυχὴ εἰς τὸν αἰῶνα ζῶσα.Δύο τοίνυν σοὶ περιτίθημι πρόσωπα, ἵνα ἐν αὐτοῖς κατανοήσῃς, οἷον γέγονε μεῖζον τῇ δυνάμει τὸ θαῦμα,Λάζαρον ὄνπερ σωματικῶς ὁ κύριος ἐκ νεκρῶν (*e*) ἀνέστησε,καὶ Σαῦλον ὃν ἀπὸ τῆς ἁμάρτιας νοερῶς ἤγειρε.Καὶ περὶ μὲν τῶν Λαζάρου δυνάμεων μετὰ τὴν αὐτοῦ ἀνάστασιν παρεσιωπήθη· μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν τῆς τοῦ Παύλου ψυχῆς,πόσας δυνάμεις ἐν τῷ(*f*)ἡγασμένῳ λόγῳ πεποίηκεν,ἡ ἡμετέρα ἀσθένεια χωρῆσαι οὐ δύναται.Πῶς ἐκεῖνοι οἱ ὠμότατοι αὐτοῦ διαλογισμοὶ εἰς τὰ τῆς εὐσεβείας μετεστράφησαν σπλάγχνα; Πῶς ἀποθανεῖν ἐπεθύμει ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν, ὧνπερ πρότερον τῷ θανάτῳ ἔχαιρε; Πῶς πάσῃ γραφικῇ γνώσει πεπληρωμένος,μηδὲν ἑαυτὸν εἰδέναι κρίνει, εἰ μὴ Χριστὸν Ἰησοῦν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον; Πόσαις ῥάβδοις ὑπὲρ Χρισνοῦ προθύμως μαστιγοῦται, ὄνπερ ἐν μαχαίρᾳ (*g*)τὸ πρὶν κατεδίωκεν; Ἐν πόσῳ ὕψει τιμῆς ἀποστολικῆς ὑπάρχων, ἐλάχιστον αὐτὸν πάντων τῶν μαθητῶν ἀποκαλεῖ; Πῶς ἐν τοῖς τοῦ τρίτου οὐρανοῦ μυστηρίοις ὑψοῦται;Τοῦ δὲ νοὸς τὸ ὄμμα διὰ τῆς συμπαθείας ἐπικλίνει πρὸς τὸ διοικῆσαι τὴν τῆς συζυγίας κοίτην,λέγων.Ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλομένην εὔνοιαν τῇ γυναικὶ ἀποδιδότω,ὁμοίως καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί, Ὁ ἀνακραθεὶς νοερῶς τῇ τῶν ἀγγέλων συνοδίᾳ, (*h*) καὶ πλὴν ὅμως οὐ παραιτεῖται μεριμνῆσαι καὶ διοικῆσαι τὰ ἔργα τῶν σαρκικῶν· ὁ ἐν ταῖς βασάνοις χαίρων, καὶ ἐν ταῖς ἀσθενείαις ἐγκαυχώμενος· αὐτῷ γὰρ τὸ ζῆν, Χριστός ἐστι,καὶ τὸ ἀποθανεῖν,κέρδος.(*i*)Καὶ αὐτὸ δὲ,ὅπερ ἐν σαρκὶ ζῇ, ἔξω τῆς σαρκὸς ὑπάρχει. Θέα λοιπὸν πῶς ζῇ ὅστις ἐκ (*j*) τοῦ ᾅδου τοῦ νοὸς πρὸς τὴν τῆς εὐσπλαγχνίας ζωὴν ἐπανέρχεται. Λίαν οὖν ἐλάχιστον θαῦμά ἐστι τὸ ἐν σαρκὶ τινα ἀναστῆσαι, οὐκ οἶδα μὴ πως ἐὰν διὰ τῆς ζωοποιήσεως τῆς σαρκὸς, καὶ εἰς τὴν τοῦ νοὸς ζωὴν ἐπανέρχεται·(*k*)ἵνα τὸ αὐτὸ γένηται διὰ τοῦ ἔξωθεν θαύματος, ὅπως καὶ ἔνδοθεν ἐπιστραφεὶς ζωοποιηθῇ.

ΠΕΤΡ. Σφόδρα πεπιστευκὼς ἀρτίως ἔγνων πόσον τοῦτο ἐκείνου ὑπάρχει μεῖζον· ἀλλ' αἰτῶ, ἅπερ διηγεῖσθαι ἀπήρξου, ἀκολούθως πλήρωσον, ἵνα τοῦ καιροῦ ἀργοῦντος, ἄνευ οἰκοδομῆς ἡ ὥρα μὴ παρέλθῃ.

323 ΚΕΦΑΛ. ΙΗ'.

Περὶ Βενεδίκτου μοναχοῦ.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.Ἀδελφός τις ἐν τῷ μοναστηρίῳ μου ὑπῆρχε, γνησίως μοι συναναστρεφόμενος, πάνυ τὴν ἱερὰν

(*a*) Prat. et secundus Aud. cum primo Gemet., *quam carnem mortuam.*
(*b*) Ita Compend., Carnot., Theod., Longip. et Val. Cl., cum Germ. In Gemet. et aliis Norm., quibus concinunt Editi: *quod illæ ejus*, vel *etiam crudelius.*
(*c*) Germ., Norm., Longip. et Theod., *nisi forte cum per... reducitur.*
(*d*) Ms., ὑπὲρ τὸ ἐν σαρκί.
(*e*) Ms., ἀνέστησεν, ἢ Σαῦλον.
(*f*) Ms., ὑγιασμένῳ... ἃ ἡμετέρα.
(*g*) Ms., πρῶτον.
(*h*) Ms., πλὴν οὐ παραιτεῖται.
(*i*) Ms., καὶ αὐτῷ.
(*j*) Ms,, ἐκ τοῦ ἀδύτου νοός.
(*k*) Ms., ἵνα τὸ αὐτῷ.

γραφὴν ἐξησκημένος, ὅστις τὴν ἐμὴν κήραν ὑπερέβαινεν· οὗτος εἰς πολλὰ, ἅπερ οὐκ ἤδειν, οἰκοδομεῖν με ἔσπευδε. Παρ' αὐτοῦ οὖν τοῦτο, ὅπερ διηγοῦμαι, μεμέθηκα. Ἔλεγε δὲ οὕτως. « Ἐν τοῖς τῆς Καμπανίας μέρεσιν, ἔνδον τοῦ τεσσαρακοστοῦ μιλίου ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων πόλεως, ἀνήρ τις ὑπῆρχεν ἀνόματι Βενέδικτος, νέαν μὲν ἄγων τὴν ἡλικίαν, πεπολιωμένην δὲ σύνεσιν κεκτημένος, ὅστις ἑαυτὸν ἐν τῷ τῆς ἁγίας (a) ἀναστροφῆς κανόνι, δυνάμει συνέσφιγγε. Τοῖς δὲ χρόνοις Τοτίλα τοῦ ῥηγὸς τοῦτον οἱ Τόττθοι εὑρόντες, ἐμπυρίσαι αὐτὸν ἅμα (b) τῆς αὐτοῦ κέλλης ἠθέλησαν. Ὅθεν πῦρ ὑφάψαντες, καὶ ὑποθέντες, πάντα τὰ πέριξ ἐνεπύρισαν, τῆς δὲ κελλης αὐτοῦ τὸ πῦρ οὐχ ἥψατο. Τοῦτο δὲ οἱ Γότθοι θεασάμενοι, καὶ ἐπὶ πλεῖον τῷ θυμῷ (c) ἐξαφθέντες, τοῦτον ἐκ τῆς κέλλης σύραντες, οὐ μήκοθεν θεασάμενοι κλίβανον ὑποκαιόμενον ἐπὶ τῷ ὀπτηθῆναι ἄρτους, τοῦτον ἐν αὐτῷ βαλόντες, τὸν κλίβανον ἠσφαλίσαντο. Ἐν ἑτέρᾳ δὲ ἡμέρᾳ τοῦτον ἀνοίξαντες, εὗρον οὐ μόνον τὴν τοῦτου σάρκα ἀβλαβῆ ἐκ τοῦ πυρὸς διαφυλαχθεῖσαν, (d) ἀλλ' οὐδὲ τὰ ἄκρα τῶν ἱματίων αὐτοῦ φλογισθέντα. »

ΗΕΤΡ. Ἀρχαῖον τῶν τριῶν παίδων θαῦμα ἀκούω, οἵτινες ἐν τῷ πυρὶ ῥιφέντες οὐκ ἐβλάβησαν.

ΓΡΗΓΟΡ. Ἐκεῖνο, ὡς ὑπολαμβάνω, τὸ θαῦμα, ἐκ μέρους μὲν, ὁμοίως, οὐκ ἴσως δὲ (e τούτου ἐπράχθη. Τότε γὰρ οἱ τρεῖς παῖδες δεδεμένοι χεῖρας καὶ πόδας ἐν τῷ πυρὶ ἐρρίφησαν, ἐν ἄλλῃ δὲ ἡμέρᾳ τούτους ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ καμίνῳ ἐπιζητήσας εὗρεν ἀβλαβεῖς περιπατοῦντας, μή τε τῶν ἱματίων αὐτῶν ἀδικηθέντων. Ἐξ οὗ πράγματος κατανόησον, ὅτι τὸ πῦρ ἐν ᾧ ἐρριμμένοι ὑπῆχον, τῶν μὲν ἱματίων αὐτῶν οὐκ ἥψατο, τοὺς δὲ δεσμοὺς κατέκαυσεν· ὥστε ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ καιρῷ πρὸς τὴς τῶν δικαίων ὑπηρεσίαν, καὶ ἐσχηκέναι τὸ πῦρ τὴν ἐνέργειαν πρὸς τὴν αὐτῶν βοήθειαν, πρὸς δὲ βάσανον μὴ ἐσχηκέναι.

ΚΕΦΑΛ. Ιθ.

Περὶ τοῦ γενομένου θαύματος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Ζήνωνος ἐν τῇ πόλει Βερώνης.

Τῷ ἀρχαίῳ τούτῳ καῖ τηλικούτῳ θαυματι ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν πρᾶγμα ὅμοιον ἀντιστρόφως συνέβη, ἐν ἑτέρῳ στοιχείῳ· περὶ οὗ Ἰωάννης ὁ τριβοῦνος ἀρτίως τῇ αὐτοῦ με διηγήσει ἐπίστωσεν. Ἔλεγε γὰρ, ὅτι Προνοῦλφος ὁ κόμης ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ παρῆν μετὰ τοῦ ῥηγὸς Αὐθαλαρίχου, ἐν τῷ τόπῳ ἐν ᾧ τὸ θαυμαστὸν πρᾶγμα τοῦτο συνέβη, καὶ ὅπερ ὄψει παρὼν ἐθεάσατο, τοῦτο τῷ προλεχθέντι τριθούνῳ ἐγνώρισεν. Ἔλεγε δὲ οὕτως, ὡς πρὸ ταύτης τῆς πενταετίας, ὅταν ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων πόλει ταύτῃ, (f) ὁ Τίβερις ποταμὸς τὴν κοίτην αὐτοῦ ὑπερβλύσας ἐξῆλθεν, ὥστε ἐπάνωθεν τῶν τειχέων τῆς

A qui me ætate præibat, et ex multis quæ nesciebam, me ædificare consueverat. Hujus itaque narratione didici quod fuit quidam in Campaniæ partibus intra quadragesimum Romanæ urbis miliarium nomine (g) Benedictus; et quidem ætate juvenis, sed moribus grandævus, et in sanctæ conversationis regula se fortiter stringens. Quem Totilæ regis tempore cum Gothi reperissent, hunc incendere cum sua cella moliti sunt. Ignem namque supposuerunt, sed in circuitu arserunt omnia, (h) cella vero illius igne comburi non potuit. Quod videntes Gothi, magisque sævientes, atque hunc ex suo habitaculo trahentes, non longe aspexerunt succensum clibanum, qui coquendis panibus parabatur, eumque in illo projecerunt, clibanumque clauserunt. Sed die altero ita illæsus
B inventus est, ut non solum ejus caro ab ignibus, sed neque extrema ullo modo vestimenta cremarentur.

PETR. Antiquum trium puerorum miraculum audio, qui projecti in ignibus læsi non sunt (*Daniel.* III).

GREGOR. Illud, ut opinor, miraculum ex parte aliqua dissimiliter gestum est. Tunc quippe tres pueri ligatis pedibus ac manibus in ignem projecti sunt, quos die altera rex requirens, in camino illæsis vestibus deambulantes reperit. Ex qua re colligitur quia ignis in quo jactati fuerant, qui eorum vestimenta non contigit, eorum vincula consumpsit, ut uno eodemque tempore in obsequio justorum et haberet flamma virtutem suam ad solatium, et non
C haberet ad tormentum.

CAPUT XIX.

De Ecclesia beati Zenonis martyris Veronæ, in qua aquæ ultra portam apertam inundantes minime intraverunt.

Huic tam antiquo miraculo, diebus nostris res similis e contrario evenit elemento. Nam nuper Joannes tribunus relatione sua me docuit, quod Pronulphus comes, (i) cum illic adesset, se cum rege (j) Autharico eo tempore in loco eodem ubi mira res contigit adfuisse, eamque se cognovisse testatus est. Prædictus etenim tribunus narravit, dicens : quia ante hoc fere quinquennium, quando apud hanc Romanam urbem alveum suum Tiberis egressus est tantum crescens,
D ut ejus unda super muros urbis influeret, (k) atque inde in ea jam maximas regiones occuparet, apud

(a) Id est, *conversionis*, vel *conversationis*; hoc enim sensu accipitur non raro, maxime in libris sacris. Vide Galat, I, 13, et I Pet. II, 12. In Codicibus etiam manuscriptis una vox pro altera sæpissime observatur.

(a) Ms., τῇ αὐτοῦ κέλλῃ ἠβουλήθησαν.

(c) Ms., ἐξεκαμφθέντες. Fort., ἐξεκαυθέντες.

(d) Ms., ἀλλὰ δὲ τὰ... οὐ φλογ.

(e) Ms., τοῦτο.

(f) Ms., ὁ Τιβέρνις ποταμὸς τὸ ῥειθρον αὐτοῦ ὑπερβλύσας ἐξῆλθε. Τοσοῦτον δὲ ὑπερηύξησεν, ὥστε ἐπανῶθεν.

(g) Cujus meminit Rom. Martyrol., die 23 Martii.

(h) Primus Carnot., *cellam vero illius comburere non potuerunt.*

(i) Becc. et Bigot., *cum illum adiisset.*

(j) Regis hujus nomen varie in Mss. scribitur : *Authario*, *Authorico* : *Authalarico*, *Autharic*, etc. De illo consule epist. 17 lib. I.

(k) Ita Mss. At Editi, *atque inde jam max.* Cæterum non semel Tiberim ita excrevisse testis est Flaccus lib. I Carm., ode 2 :

> Vidimus flavum Tiberim, retortis
> Littore Etrusco violenter undis,
> Ire dejectum monumenta regis,
> Templaque Vestæ.

Veronensem 325 urbem fluvius Athesis excrescens, ad beati Zenonis (a) martyris atque pontificis ecclesiam venit. Cujus ecclesiæ dum essent januæ apertæ, aqua in eam minime intravit. Quæ paulisper crescens, usque ad fenestras ecclesiæ, quæ erant tectis proximæ, pervenit; sicque stans aqua Ecclesiæ januam clausit, ac si illud elementum liquidum in soliditatem parietis fuisset mutatum. Cumque essent multi inventi interius, sed et aquarum (b) multitudine omni ecclesia circumdata, qua possent egredi non haberent, sibique se siti ac fame deficere formidarent, ad ecclesiæ januam veniebant, ad bibendum hauriebant aquam, quæ, ut prædixi, usque ad fenestras excreverat, et tamen intra ecclesiam nullo modo diffluebat. Hauriri itaque ut aqua poterat, sed diffluere ut aqua non poterat. Stans autem ante januam ad ostendendum cunctis meritum martyris ut aqua erat ad adjutorium, et quasi aqua non erat ad invadendum locum. Quod ego antiquo antedicti ignis miraculo vere prædixi non fuisse dissimile, qui trium puerorum et vestimenta non contigit, et vincula incendit.

A πόλεως τὸ ὕδωρ ἐπικλύσαι, ὅθεν καὶ πλείστους βεγεῶνας (a) ἐν αὐτῇ ἐπελάβετο. Τότε οὖν καὶ ἐν Βερώνῃ τῇ 326 πόλει Ὀσάτεσις ποταμὸς ὑπερηύξησε, καὶ εἰς τὴν τοῦ μακαρίου Ζήνωνος ἐκκλησίαν τοῦ πατριάρχου καὶ μάρτυρος ἔφθασε. Τῶν δὲ θυρῶν τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἀνεῳγμένων οὐσῶν, τὸ ὕδωρ οὐδαμῶς ἐν αὐτῇ εἰσῆλθε. Κατ' ὀλίγον δὲ αὐξάνον, μέχρι τῶν (b) θυρίδων ἀνῆλθεν. αἵτινες πλησίον τοῦ κεράμου ὑπῆρχον, οὕτων οὖν ὑψωθὲν τὸ ὕδωρ, τὴν θύραν τῆς ἐκκλησίας ἠσφάλισε· καὶ καθάπερ στερεὸν τεῖχος μεταβληθεῖσα ἡ ὑγρὰ καὶ διαλελυμένη φύσις τοῦ στοιχείου, οὕτως ἵστατο. Ἁλλῶν δὲ τότε ἔνδον τῆς ἐκκλησίας εὑρεθέντων, διὰ τὸ κυκλωθῆναι αὐτὴν ὑπὸ τῶν ὑδάτων, (i) τὸ πόθεν ἐξελθεῖν οὐκ εἶχον. Φόβῳ δὲ καὶ δειλίᾳ συνείχοντο, μήπως τῇ πείνῃ καὶ τῇ δίψει ἐκλείψωσιν. Εἰς οὖν τὴν θύραν τῆς ἐκκλησίας ἐρχόμενοι, πρὸς τὸ πιεῖν ὕδωρ ἐλάμβανον, ὅπερ, ὡς προεῖπον, μέχρι τῶν θυρίδων ὑψώθη, ἔνδον δὲ τῆς ἐκκλησίας οὐδαμῶς ἐπέκλυζε· καὶ ὡς μὲν ὕδωρ ἀντληθῆναι ἠδύνατο, ὡς δὲ ὕδωρ ἐπικλύσαι οὐκ ἠδύνατο. Ἵστατο οὖν ἔμπροσθεν τῶν θυρῶν, εἰς τὸ ἐπιδεῖξαι πᾶσι τὴν δικαιοσύνην τοῦ μάρτυρος. Καὶ ὕδωρ μὲν πρὸς τὸ καταπαῦσαι τὴν δίψαν ὑπῆρχε, πρὸς δὲ τὸ ἐπελθεῖν τῷ τόπῳ, ὕδωρ οὐκ ἦν. Ὅπερ ἐγὼ τῷ προλεχθέντι τοῦ πυρὸς ἀρχαίῳ θαύματι, ἀληθῶς ὑπολαμβάνω μὴ εἶναι ἀνόμοιον, ὅπερ τῶν τριῶν παίδων τῶν μὲν ἱματίων οὐχ ἥψατο, τὰ δὲ δεσμὰ κατέκαυσε.

B

Petr. Mira sunt valde sanctorum facta quæ narras, et præsenti infirmitati hominum vehementer stupenda. Sed quia tantos nuper in Italia fuisse audio admirandæ virtutis viros, nosse velim si nullas eos contigit antiqui hostis insidias pertulisse, (c) an ex insidiis profecisse.

ΠΕΤΡ. Θαυμαστά εἰσι σφόδρα τὰ τῶν ἁγίων ἔργα, ἅπερ διηγῇ, καὶ τῇ παρούσῃ ἀσθενείᾳ τῶν ἀνθρώπων πάνυ ἔκπληκτα. Ἐπειδὴ δὲ ἀρτίως ἀκούω τοσούτους ἐν τῇ Ἰταλίᾳ γεγονέναι θαυμαστῆς δυνάμεως ἄνδρας, γνῶναι ἤθελον ἐὰν οὐδὲν αὐτοῖς ἐκ τῶν τοῦ ἀρχαίου ἐχθροῦ ἐνέδρων συνέβη, ἢ καὶ ἐὰν ἐκ τούτων προέκοψαν.

Gregor. Sine labore certaminis non est palma victoriæ. Unde ergo victores sunt, nisi quod contra antiqui hostis insidias decertaverunt? Malignus quippe spiritus cogitationi, locutioni, atque operi nostro semper insistit, si fortasse quid inveniat unde apud examen æterni judicis accusator existat. Vis etenim nosse quomodo ad decipiendum semper assistat?

C

ΓΡΗΓΟΡ. Ἄνευ ἀγῶνος οὐκ ἔστι νικης (j) βάϊν ἄραι. Πόθες οὖν νικηταὶ ἀνεδείχθησαν, εἰ μὴ ὅτι κατὰ τῶν τοῦ ἀρχαίου ἐχθροῦ μηχανημάτων γενναίως ἠγωνίσαντο; Τὰ γὰρ τῆς πονηρίας πνεύματα τῇ ἐνθυμήσει, καὶ τοῖς λόγοις, καὶ τοῖς ἔργοις ἡμῶν διαπαντὸς ἐνεδρεύουσιν· ἵνα ὅπερ δυνηθῶσιν εὑρεῖν ἐπὶ τῇ τοῦ αἰωνίου κριτοῦ ἐξετάσει κατηγορήσωσιν ἡμῖν. Καὶ εἰ θέλεις γνῶναι, πῶς εἰς τὸ ἀπατῆσαι διαπαντὸς παρίστανται, ἐγώ διηγοῦμαι.

CAPUT XX.

De Stephano presbytero provinciæ Valeriæ, cui diabolus caligas e tibiis traxit.

ΚΕΦΑΛ. Κ'.

Περὶ Στεφάνου πρεσβυτέρου χώρας Βαλερίας.

Quidam qui nunc nobiscum sunt rem quam narro testantur. (d) Vir vitæ venerabilis, Stephanus nomine, Valeriæ provinciæ presbyter fuit, hujus nostri (e) Bonifacii diaconi atque dispensatoris Ecclesiæ agnatione proximus. Qui quadam die de itinere domum regressus, mancipio suo negligenter loquens præcepit, dicens: Veni, diabole, discalcea me. Ad cujus vocem mox cœperunt se (f) caligarum corrigiæ in summa velocitate dissolvere, ut aperte constaret quod ei ipse qui nominatus fuerat ad extrahendas diabolus caligas obedisset. Quod mox ut presbyter vidit, ve-

Τινὲς δὲ καὶ τῶν νυνὶ μεθ' ἡμῶν ὄντων ἐνταῦθα, περὶ τοῦ πράγματος τούτου μαρτυροῦσιν. Ἀνήρ τις πάνυ (k) τὴν ζωὴν εὐλαβέστατος, Στέφανος ὀνομαζόμενος, τῆς Βαλερίας χώρας ὑπῆρχε πρεσβύτερος, τούτου δὲ ἡμετέρου Βονιφατίου τοῦ διακόνου, καὶ διοικητοῦ τῆς ἐκκλησίας κατὰ γένος ἐπλησίαζεν. Οὗτος ἔν τινι ἡμέρᾳ ἐξ ὁδοιπορίας εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ εἰσελθών, τῷ ἀνδραπόδῳ αὐτοῦ ἀκάκως ἐπέτρεψε, λέγων· Ἐλθὲ, διάβολε, ἐξυπόλυσόν με. Οὕτινος τῇ φωνῇ παραχρῆμα ἤρξαντο ἀφ' ἑαυτῶν τὰ τῶν καλιγίων αὐτοῦ λωρία μετὰ πολλῆς σπουδῆς λύεσθαι. Ὥστε φανερῶς δείκνυσθαι, ὅτι ἐκεῖνος ὁ ὀνο-

(a) De hoc martyris titulo jure dubitatur. Consule præ cæteris doctissimum Tillemontium in Commentar de Eccles. Historia, tom. III, in sancto Zenone.

(b) Longip., Val. cl. et Compend., *magnitudine*.

(c) Secundus Carnot., *atque ex insid.*, etc.

(d) Longip. et duo Theod., *testantur quod vir vitæ*, etc.

(e) De eo in epistolis. Illum enim esse suspicamur, qui legitur misisse Constantinopolim epist. 40 l. XIII, olim 47 l. II, et ad quem plures exstant epistolæ, ut ex indice constabit.

(f) Caligæ dicuntur tam de calceis, quam de tibialibus; unde Act. XII, 8: *Et calcea te caligas tuas*. Ubi Græcus textus habet σανδάλια.

(g) Ms., ἐν αὐτῇ διεσάλλετο. Τότε οὖν καὶ ἐν βηρόῃ τῇ πόλει ὁ σατέσις.

(h) Ms., τῶν κεράμων.

(i) Ms., ὅθεν ἐξελθεῖν·

(j) Ms. βραβεῖον.

(k) M., τῷ βίῳ.

μασθεὶς διάβολος τούτῳ ὑπακούσας πρὸς τὸ σύραι τὰ καλίγια αὐτοῦ παρέστη. Τοῦτο δὲ ὁ πρεσβύτερος θεασάμενος, σφόδρα ἐξέστη καὶ μεγίστῃ φωνῇ κράζειν ἤρξατο, λέγων· Ἀπόστα, ἐλεεινὲ, ἀπόστα, οὐ γάρ σοι, ἀλλὰ τῷ ἀνδραπόδῳ μου ἐλάλησα. Παρευθὺ οὖν τῇ αὐτοῦ φωνῇ ἀπέστη. Καὶ καθὼς ἦσαν ἐκ μέρους λυθέντα τὰ τῶν καλιγίων αὐτοῦ λώρια, οὕτως ηὐρέθησαν. Ἐξ οὗ πράγματος κατανόησον, ὅτι εἰ τοῖς σωματικοῖς ἔργοις ὁ (a) ἀρχέκακος ἐχθρὸς οὕτω παρέστι, πόσῳ μᾶλλον 227 πλειοτέρως ἐνεδρεύων τῶν ἡμετέρων λογισμῶν οὐκ ἀφίσταται.

ΠΕΤΡ. Δύσκολον πάνυ καὶ φοβερὸν ἐστι κατὰ τῶν τοῦ ἐχθροῦ ἐνέδρων πάντοτε προσέχειν οὕτω συντόμως αὐτοῦ καὶ διηνεκῶς παρισταμένου.

ΓΡΗΓΟΡ. Δύσκολον οὐκ ἔστιν, ἐὰν τὴν ἡμετέραν ἀσφάλειαν, οὐχ ἡμῖν αὐτοῖς, ἀλλὰ τῇ ἄνωθεν χάριτι ἐμπιστεύσωμεν. Πλὴν ὅμως, ἵνα καὶ ἡμεῖς, ὅσον δυνάμεθα, (b) ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτοῦ γρηγορήσωμεν. Ἐὰν δὲ ὁ ἀρχαῖος ἐχθρὸς ἄρξηται ἐκ τοῦ νοὸς ἐκβληθῆναι, διὰ τῆς θείας παροχῆς, ἀσφαλῶς δείκνυται, ὅτι οὐ μόνον αὐτὸν οὐδεὶς δειλιάσει, (c) ἀλλὰ μᾶλλον ἐκεῖνος, διὰ τῆς τῶν καλῶς πελιτευομένων δυνάμεως, φοβηθήσεται.

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

Περὶ τῆς μοναστρίας τῆς φυγαδευσάσης τὸν δαίμονα.

Περὶ τοῦ πράγματος οὗπερ νυνὶ διηγοῦμαι, ὁ ἁγιώτατος ἀνὴρ Ἐλευθέριος ὁ πρεσβύτερος, οὗτινος ἀνωτέρω μνείαν πεποίημαι, μάρτυς ὑπάρχει, ὅστις αὐτὸ καὶ διηγήσατο. Ἔλεγε γὰρ, ὅτι ἐν τῇ πόλει Σπολήτης κόρη τις (d) λοιπὸν παρθένος τοῦ γάμου ἡλικίαν ἤδη φθάσασα, θυγάτηρ ὑπῆρχέ τινι τῶν ἐκεῖσε πρωτευόντων. Ἥτις ἐν τῷ πόθῳ τῆς ἐπουρανίου ζωῆς πυρωθεῖσα πάσῃ σπουδῇ πρὸς ταύτην ἐπείγετο. Ὁ δὲ ταύτης πατὴρ ἀντιστῆναι αὐτῇ ἐν (e) τῇ ὁδῷ τῆς ζωῆς ἠγωνίζετο. Αὐτὴ δὲ τὸν πατέρα καταλιποῦσα, τῆς μοναχικῆς πολιτείας τὸ σχῆμα ἐδέξατο, ὅθεν λοιπὸν ὁ ταύτης πατὴρ ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ὑποστάσεως (f) ἀκληρονόμητον αὐτὴν πεποίηκε, καὶ οὐδὲν αὐτῇ ἕτερον, εἰ μὴ ἓξ οὐγκίας ἑνὸς κτηματισκίου, κατέλιπε. Ταύτης δὲ τῷ ὑποδείγματι ἑξακολουθοῦσαι ἤρξαντο πολλαὶ κόραι εὐγενεστάτου γένους πρὸς αὐτὴν ἀποτάσσεσθαι, καὶ τῷ παντοδυνάμῳ κυρίῳ (g) ἡγιασμένῃ τῇ παρθενίᾳ δουλεύειν. Ἐν μιᾷ δὲ ἡμέρᾳ, ὁ αὐτὸς ἀνὴρ, ὁ τῇ ζωῇ εὐλαβέστατος Ἐλευθέριος, ἐπισκέψεως καὶ οἰκοδομῆς χάριν πρὸς αὐτὴν παρεγένετο. Καθεζομένου δὲ αὐτοῦ ἅμα αὐτῆς, καὶ θείοις λόγοις ὁμιλούντων, ἐκ τοῦ προαστείου, οὗπερ τὰς ἐξ οὐγκίας παρὰ τοῦ ἑαυτῆς πατρὸς ἦν λαβοῦσα, γεωργός τις μετὰ ξενίου πρὸς αὐτὴν ἦλθεν, ὅστις ἐν ὅσῳ ἔμπροσθεν αὐνῶν ἵστατο, πνεύματι πονηρῷ ῥαγεὶς ἔπεσε, καὶ ἤρξατο μετὰ μεγίστων φωνῶν λίαν ὀδυνᾶσθαι. Τῆτε ἡ (h) ἁγιωτάτη ἐκείνη θήλεια ἀναστᾶσα, αὐστηρῷ προσώπῳ μετὰ φωνῆς ἰσχυρᾶς, ἐπέτρεψε τῷ ἀκαθάρτῳ πνεύματι λέγουσα· (i) Ἔξελθε ἀπ' αὐτοῦ, ἐλεεινὲ, ἔξελθε.

(a) Ms., ἀρχαῖος.
(b) Ms., εἰς τὴν φυλακὴν καὶ σκέπην ἡμῶν γρηγ.
(c) Ms., ἀλλὰ καὶ μᾶλλον.
(d) In Ed., λοιπὸν τοῦ γάμου θυγάτηρ, omissis aliis quæ ad sensum necessaria videntur.
(e) Ms., τῇ αὐτῆς καλλίστῃ βουλῇ. Αὐτὴ δέ.
(f) ἄκληρον.
(g) Ms., τῇ ἀγνείᾳ.
(h) ἐκείνη παρθένος ἀνασ.
(i) Ita Ms., probe.

hementer expavit, magnisque vocibus clamare cœpit, A dicens : Recede, miser, recede ; non enim tibi, sed mancipio meo locutus sum. Ad cujus vocem protinus recessit, et ita ut inventæ sunt, magna jam ex parte dissolutæ, corrigiæ remanserunt. Qua in re colligi potest, antiquus hostis, qui jam præsto est factis 228 corporalibus, quam nimiis insidiis nostris cogitatiodibus insistat.

PETR. Laboriosum est vulde atque terribile contra (j) inimici insidias semper intendere, et continue quasi in acie stare.

GREGOR. (k) Laboriosum non erit, si custodiam nostram non nobis, sed gratiæ supernæ tribuimus ; ita tamen, ut et ipsi, quantum possumus, sub ejus protectione vigilemus. Si autem antiquus hostis a mente B cœperit expelli, ex divina largitate plerumque agitur, ut non solum jam timeri non debeat, sed ipse etiam bene viventium virtute terreatur.

CAPUT XXI.

De puella conversa, cujus solo imperio homo est a dæmone liberatus.

Rei namque quam narro, vir sanctissimus Eleutherius senex Pater, cujus memoriam superius feci (*Cap.* 14), testis exstitit, mihique hoc intimare curavit : quod in Spoletana urbe (l) puella quædam jam nubilis cujusdem primarii filia, cœlestis vitæ desiderio exarsit, eique pater ad viam vitæ resistere conatus est ; sed contempto patre, conversationis sanctæ habitum (m) suscepit. Qua ex re factum est ut eam Pater suæ substantiæ exhæredem faceret, nihilque e aliud nisi sex unciæ unius possessiunculæ largiretur. Ejus vero exemplo provocatæ cœperunt apud eam multæ nobilioris generis puellæ converti, atque omnipotenti Domino dedicata virginitate servire. Quadam vero die idem Eleutherius abbas, vir vitæ venerabilis, ad eam gratia exhortationis atque ædificationis accesserat, et cum ea de verbo Dei colloquens sedebat ; cum repente ex eodem fundo, quem (n) in sex unciis a patre perceperat (o) cum xenio rusticus venit. Qui dum ante eos assisteret, maligno spiritu correptus cecidit, fatigarique nimiis stridoribus atque balatibus cœpit. Tunc sanctimonialis femina surrexit, atque irato vultu magnis clamoribus imperavit, di- D cens : Exi ab eo, miser, exi ab eo, miser. Ad cujus vocem mox per os vexati diabolus respondit, dicens : Et si de isto exeo, in quem intrabo ? Casu autem juxta porcus parvulus pascebatur. Tunc sanctimonialis femina præcepit, dicens : Exi ab eo, et in hunc por-

(j) Pratel., *perfidi inimici.*
(k) Primus Carnot., *Labor utilis est.*
(l) Primus Carn., *pudica quædam nobilis.* In Beco. legitur, *nobilis* pro *nubilis.* Sic etiam lectum olim in Germ. Pratel. habet : *quæ jam dicebatur nuptialis, nobilis cujusdam.*
(m) Lyr. et primus Aud., *quæsivit.*
(n) Val. Cl., *in sex uncias.*
(o) Mss. pene omnes, *cum exenio.* Vide supra, notam d, ad c. 12 hujus libri (*Nobis col.* 239, *not.* hi.

eum ingredere. Qui statim de homine exivit, porcum quem jussus fuerat invasit, occidit, et recessit.

A Ἐν δὲ τῇ ταύτης φωνῇ, διὰ τοῦ στοματος τοῦ δαιμονιοῦντος, ὁ διάβολος ἀπεκρίθη λέγων· Καὶ ἐὰν ἐκ τούτου ἐξέλθω, εἰς τινα ἔχω εἰσελθεῖν; (d) Κατὰ οὖν συγκυρίαν χοῖρος σεμνὸς πλησίον ἐβόσκετο. Ἡ δὲ ἱερωτάτη θήλεια ἐκείνη ἐπέτρεψεν αὐτῷ, λέγουσα· Ἔξελθε ἀπ' αὐτοῦ, καὶ εἰς τοῦτον τὸν χοῖρον εἴσελθε. Ὅστις παραυτὰ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐξέλθων, εἰς τὸν χοῖρον εἰς ὃν ἐκελεύθη εἰσῆλθε, καὶ φονεύσας αὐτὸν, ἀπέστη.

Petr. Velim nosse si saltem porcum concedere spiritui immundo debuit.

Gregor. Propositæ regulæ nostræ actioni sunt facta Veritatis. Ipsi etenim Redemptori nostro a legione, quæ hominem tenebat, dictum est: *Si ejicis nos, mitte nos in gregem porcorum* (*Matth.* VIII, 31). Qui hanc et ab homine expulit, et in porcos **329** ire, eosque in abyssum mittere concessit. Ex qua re etiam hoc colligitur, quod absque concessione omnipotentis Dei nullam malignus spiritus contra hominem potestatem habeat, qui in porcos intrare non potuit nisi permissus. Illi ergo nos necesse est sponte (a) subdi, cui et adversa omnia subjiciuntur invita, ut tanto nostris hostibus potentiores simus, quanto eum auctore omnium unum efficimur per humilitatem. Quid autem mirum, si electi quique in carne positi multa facere mirabiliter possunt, quorum ipsa quoque ossa mortua plerumque in multis miraculis vivunt?

ΠΕΤΡ. Ἤθελον γνῶναι ἀκριβῶς ἐὰν τὸν χοῖρον (e) ὀφείλει τῷ ἀκαθάρτῳ πνεύματι δωρήσασθαι.

ΓΡΗΓ. Τοῦ προκειμένου κανόνος τῆς ἡμετέρας διαγωγῆς τῆς ἀληθείας Χριστοῦ εἰσι τὰ ὑποδείγματα. Ὅταν γὰρ ὁ λυτρωτὴς ἡμῶν Θεὸς τὸν λεγεῶνα ἀπὸ τοῦ πάσχοντος ἀνθρώπου ἐξέβαλε, παρεκάλουν αὐτὸν τὰ πνεύματα, λέγοντα· Ἐὰν ἐκβάλῃς ἡμᾶς, ἐπίστρεψον ἡμῖν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων εἰσελθεῖν. Τὸν ἄνθρωπον οὖν καθαρίσας, παρεχώρησεν αὐτοῖς **330** εἰς τοὺς χοίρους εἰσελθεῖν, καὶ τούτους ἐν τῇ θαλάσσῃ καταποντίσαι. Ὅθεν ἐκ τούτου δείκνυται, ὅτι ἄνευ παραχωρήσεως τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ οὐδεμίαν ἐξουσίαν τὸ κονηρὸν πνεῦμα κατὰ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει, ὁπόταν οὐδὲ κατὰ χοίρων ἐξουσίαν ἔσχεν, ἄνευ παραχωρήσεως. Ὅθεν λοιπὸν ἀναγκαῖόν ἐστιν ἡμᾶς ἐκείνῳ ὑποταγῆναι, ᾧ τινι πάντα τὰ ἐναντία καὶ μὴ βουλόμενα (f) ὑποτάσσονται. Ὥστε τοσοῦτον τῶν πολεμίων ἡμῶν δυνατώτεροι ἐσόμεθα, ὅσον (g) μετὰ τοῦ πάντων ἀρχηγοῦ ἓν γινόμεθα διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης. Τί οὖν θαυμαστὸν, ἐὰν οἱ ἐκλεκτοὶ ἔτι ἐν ταύτῃ τῇ σαρκὶ περιόντες, πολλὰ θαυμάσια ποιεῖν δύνανται, ὁπόταν τινῶν καὶ νεκρὰ τὰ ὀστᾶ ἐν πολλῇ δυνάμει θαυμέτων ζῶσιν;

CAPUT XXII.

De presbytero provinciæ Valeriæ, qui furem ad sepulcrum suum tenuit.

In Valeria namque provincia res est hæc gesta quam narro, mihique beatæ memoriæ abbatis mei Valentionis relatione cognita. Ibi etenim quidam venerabilis sacerdos erat, qui cum clericis suis, Dei laudibus bonisque operibus intentus, sanctæ conversationis vitam ducebat. Superveniente autem vocationis suæ die defunctus est, atque ante ecclesiam sepultus. Eidem vero ecclesiæ caulæ inhærebant ovium, atque idem locus in quo sepultus est (b) ad easdem oves tendentibus pervius erat. Quadam autem nocte cum, clericis intra ecclesiam psallentibus, fur venisset, ut ingressus caulas furtum faceret, vervecem tulit, et concitus exiit. Cum vero pervenisset ad locum ubi vir Domini sepultus erat, repente hæsit, et gressum movere non potuit. Vervecem quidem de collo deposuit, eumque dimittere voluit, sed manum laxare non valuit. Cœpit igitur stare miser cum præda sua reus et ligatus. Volebat (c) vervecem dimittere, nec valebat; volebat egredi cum vervece, nec poterat. Miro itaque modo fur, qui a vivis videri timuerat, hunc mortuus tenebat. Cumque ita gressus manusque illius fuissent obstricta, immobilis perstitit. Facto autem mane expletisque laudibus Dei, ab Ecclesia egressi sunt clerici, et invenerunt ignotum hominem vervecem tenentem manu. Res venit in du-

ΚΕΦΑΛΚ. Β'.

Περὶ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ ἀοράτως τὸν κλέπτην κρατήσαντος μετὰ θάνατον ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Βαλερίας.

Ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Βαλερίας πρᾶγμα γέγονεν, ὅπερ μοι Βαλεντῖνος ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ μνήμῃ ἡγούμενός μου, ἐξηγησάμενος ἐγνώρισεν. Ἐκεῖ τοίνυν εὐλαβέστατος ἱερεύς τις ὑπῆρχεν, ὅστις μετὰ τῶν κληρικῶν αὐτοῦ ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ αἰνέσει, ἔργοις τε ἀγαθοῖς καὶ ἁγίᾳ ἀναστροφῇ ἐπιμένων, τὴν ζωὴν (h) ἐτέλεσεν. Ἐπελθούσης οὖν τῆς ἡμέρας τῆς κλήσεως αὐτοῦ, τέλος τοῦ βίου δεξάμενος, ἔμπροσθεν τῆς ἐκκλησίας ἐτάφη. Αἱ δὲ τῶν προβάτων μάνδραι τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ προσεγγίζουσιν. Ὁ δὲ τόπος ἐν ᾧ ἐτάφη, τοῖς εἰς τὰ πρόβατα ἀπερχομένοις πάροδος ὑπῆρχεν. Ἐν μιᾷ δὲ νυκτὶ τῶν κληρικῶν ἔνδον τῆς ἐκκλησίας ψαλλόντων, κλέπτης εἰς τὰ πρόβατα ἦλθεν. Εἰσελθὼν οὖν εἰς τὴν μάνδραν, καὶ κριὸν ἄρας, τάχιον ἐξῆλθε. Κατὰ δὲ τὸν τόπον ἐλθὼν, ἐν ᾧ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος τεθαμμένος ὑπῆρχεν, αἴφνης οἱ (i) πόδες αὐτοῦ ἐν τῇ γῇ ἐκολλήθησαν, καὶ ἐκ τοῦ τόπου κινηθῆναι οὐκ ἠδύνατο. Τὸν οὖν κριὸν ἐκ τοῦ ὤμου κατήγαγε, θέλων αὐτὸν ἐάσαι, ἀλλὰ τὴν χεῖρα χαυνῶσαι οὐκ ἴσχυσεν. Ἵστατο οὖν δεδεμένος ἀορασίᾳ ἐλεεινὸς, καὶ κατῃσχυμμένος μετὰ τοῦ δράματος αὐτοῦ. Ἤθελεν τὸν κριὸν ἐάσαι, καὶ οὐκ ἠδύνατο, ἤθελεν ἐξελθεῖν σὺν τῷ κριῷ, καὶ ὁμοίως οὐκ ἴσχυεν. Θαυμαστῷ τοίνυν τρόπῳ ὁ κλέπτης ὁ παρὰ τῶν ζώντων (j) θεωρηθῆναι μὴ βουλόμενος, οὗτος παρὰ νεκροῦ ἀοράτως ἐκρατεῖτο. Ἐν τῷ οὖν διαμένειν τὸ βῆμα αὐτοῦ καὶ τὴν χεῖρα ἀσάλευτον, γενομένης πρωΐας, τῶν τοῦ Θεοῦ ὕμνων πληρωθέν-

(a) Pratel., *subdi et adversa omnia subjiciendo committere, ut tanta*, etc.

(b) Primus Aud., Lyr., Big. et Becc., *ad easdem oves custodiæ mancipandas, pervius erat.*

(c) Gemet., *berbicem*; unde vox Gall. *brebis.*

(d) *Ms.*, κατὰ συγκυρίαν οὖν χοῖρος μικρὸς πλησίον ἐβόσκετο. Ἡ δὲ ἱερωτάτη παρθένος ἐκείνη.

(e) Ms., ὀφείλῃ.

(f) Ms., ὑποτασσέται.

(g) Ms., μετὰ τοῦ παντοδυνάμου καὶ πάντων ἀρχηγοῦ.

(h) Ms., ἐτελεύτησεν.

(i) Ms., πόδες αὐτοῦ ἐκολλήθησαν, καὶ ἐκ τοῦ τόπου ἐξελθεῖν.

(j) Ms., θεωρεῖσθαι φοβούμενος.

των, ἐκ τῆς ἐκκλησίας οἱ κληρικοὶ ἐξῆλθον. Εὑρόντες δὲ ἄγνωστον ἄνθρωπον, τὸν κριὸν τῇ χειρὶ κατέχοντα, ἐν ἀμφιβολίᾳ περὶ τούτου γεγόνασι, λογιζόμενοι· ἆρα ἐπῆρε τὸν κριὸν, ἢ τοῦτον προσφέρει; ὡς δὲ τάχιον τὴν ἀλήθειαν ἐμήνυσεν ὁ τοῦ πταίσματος ἔνοχος, πάντες ἐθαύμασαν, ὅτι διὰ τῆς τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ ἁγιωσύνης, ὁ εἰσελθὼν κλέψαι, ἐν τῷ δράματι αὐτοῦ δεδεμένος ἵστατο. Οἵτινες παρευθὺ ὑπὲρ αὐτοῦ εἰς εὐχὴν ἑαυτοὺς ἐπιδέδωκαν, δεόμενοι τοῦ ἀπόλυθῆναι αὐτόν. Τῆς οὖν δράματος αὐτοῦ σταθεὶς κλέπτης, ὥσπερ αἰχμάλωτος,

ΠΕΤΡ. Φανερῶς δείκνυται, ἐν ποίᾳ γλυκύτητι ὁ παντοδύναμος Θεὸς πρὸς ἡμᾶς διάκειται, ὅστις κύκλῳ ἡμῶν τοιαῦτα τερπνὰ θαύματα εὐδοκεῖ γίνεσθαι.

221 ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

Περὶ τοῦ ἡγουμένου τοῦ ἐν τῇ πόλει Πραινεστίνῃ, καὶ τοῦ αὐτοῦ πρεσβυτέρου.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Τῆς Πραινεστίνης πόλεως ὄρος ὑπέρκειται, ἐν ᾧ τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου μοναστήριον ἵδρυται Ἀνδρῶν Θεοῦ δούλων ἐν αὐτῷ κατοικούντων, ἐν δὲ τῷ μοναστηρίῳ μου ὑπάρχοντός μου, συνέβη παρὰ μοναχῶν τῆς προλεχθείσης μονῆς ἀκοῦσαι τοῦτο, ὅπερ διηγοῦμαι, μέγιστον θαῦμα, ὅπερ οἱ αὐτοὶ μοναχοὶ γινώσκειν διϊσχυρίζοντο. Ἔλεγον γὰρ ὅτι ὑπῆρχεν ὁ τῆς μονῆς αὐτῶν προεστὼς, ἀνὴρ πάνυ τῇ ζωῇ εὐλαβέστατος, ὅστις μοναχόν τινα ἀναθρέψας, ἤθεσι χρηστοῖς καὶ πολλῇ εὐλαβείᾳ τοῦτον ἐρύθμιζεν. Ὅτε δὲ αὐτὸν ἐν τῷ τοῦ κυρίου φόβῳ ὑπερηυξάνοντα ἐθεάσατο, τοῦτον ἐν τῷ αὐτοῦ μοναστηρίῳ πρεσβύτερον χειροτονηθῆναι πεποίηκε. Τούτου δὲ χειροτονηθέντος, δι' ἀποκαλύψεως αὐτῷ ἐγνωρίσθη, ὡς οὐ μακρὰν ἡ ἐκ τοῦ βίου τούτου μετάστασις αὐτῷ τυγχάνει. Τὸν οὖν πφολεχθέντα τῆς μονῆς πατέρα ἠτήσατο, ὅπως παραχωρήσῃ αὐτῷ, ἵνα μνῆμα ἑαυτῷ ἑτοιμάσῃ. Πρὸς ὃν ἐκεῖνος ἀπεκρίθη· Πρό σου, τέκνον, ἐγὼ ἀποθνήσκω, ὅμως ἄπελθε, καὶ, καθὼς βούλει τὸ μνῆμά σου ἑτοίμασον. Ἀπῆλθε τοίνυν, καὶ τοῦτό ηὐτρέπισεν. Οὐ μετὰ πολλὰς δὲ ἡμέρας ὁ πατὴρ πυρετῷ κατασχεθεὶς, ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀναπνοῇ ἦλθε. Παρισταμένου δὲ τοῦ πρεσβυτέρου, ἐκέλευσεν αὐτῷ, λέγων· Ἐν τῷ σῷ μνήματί με θάψον. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ πρεσβύτερος, εἶπεν· Οἶδας, πάτερ, ὅτι κἀγὼ ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις ἀκολουθῶ σοι, καὶ τοὺς ἀμφοτέρους χῶρῆσαι τὸ μνῆμα οὐ δύναται. Ὁ δὲ ἡγούμενος πρὸς αὐτὸν ἔφη· Οὕτω ποίησον καθὼς εἰπόν σοι, ὅτι τὸ μνῆμά σου τοὺς (*b*) δύο ἡμᾶς ἔχει χωρῆσαι. Ἀπέθανεν οὖν, καὶ εἰς τὸ μνῆμά, ὅπερ ἑαυτῷ ὁ πρεσβύτερος ἦν ἑτοιμάσας, ἐτάφη. Κὐθέως δὲ καὶ τὸν πρεσβύτερον ἡ τοῦ σώματος κατέσχεν ἀσθένεια, ἐν ᾗ καὶ τὴν ζωὴν συντόμως ἐπλήρωσε. Τὸ δὲ σῶμα αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν βασταχθὲν, εἰς τὸ μνῆμα, ὅπερ ἑαυτῷ ἦν ἑτοιμάσας, ἀπηνέχθη. Ἀνεῳχθέντος οὖν τοῦ μνημείου, ἐθεάσαντο ἅπαντες οἱ παρεστῶτες, ὅτι οὐκ ἦν τόπος ἐν αὐτῷ ὀφείλων καὶ αὐτὸν χωρῆσαι. Τὸ γὰρ σωμα τοῦ πατρὸς τῆς μονῆς τεθὲν ἐν αὐτῷ, ὅλον τὸ μνῆμα ἐκράτει.

(*a*) Ms., κενός.
(*b*) Ed., δύο ἡμῶν.

bium, utrum vervecem tolleret, an offerret, sed culpæ reus citius indicavit pœnam. Mirati omnes quia ingressus fur viri Dei merito ad prædam suam stabat ligatus. Qui se pro eo protinus in orationem dederunt, suisque precibus vix obtinere valuerunt ut qui res eorum venerat rapere saltem vacuus exire mereretur. Itaque fur, qui diu steterat cum præda captivus, quandoque exiit vacuus et liber.

δεήσεως αὐτῶν ἐπακουσθείσης ὁ πολλὰς ὥρας μετὰ τοῦ ὁτεδήποτε (*a*) σάβουρος μὲν ἐξῆλθεν, ἐλεύθερος δὲ ὅμως.

PETR. Apparet (*c*) quantæ sit super nos dulcedinis omnipotens Deus, cujus erga nos fiunt tam jucunda miracula.

222 CAPUT XXIII.

De abbate Prænestini montis, ejusque presbytero.

GREGORIUS. (*d*) Prænestinæ urbi mons præeminet, in quo (*e*) beati Petri Apostoli monasterium (*f*) situm est virorum Dei : quorum relatione adhuc in monasterio (*g*) positus audisse me contigit magnum hoc quod narro miraculum, quod ejusdem monasterii monachi nosse se testabantur. In eo namque monasterio fuit Pater vitæ venerabilis, qui quemdam monachum nutriens, usque ad reverendos (*h*) provexit mores. Cumque eum in timore Domini videret excrevisse, in eodem sibi monasterio tunc presbyterum fecit ordinari. Cui post ordinationem suam, quia non longe abesset ejus exitus, revelatione indicatum est. A prædicto autem Patre monasterii petiit quatenus ei concederet, ut sibi sepulcrum pararet. Cui ille respondit : Ante te quidem ego moriturus sum, sed tamen vade, et, sicut vis; præpara sepulcrum tuum. Recessit igitur, et præparavit. Cum non post multos dies senex Pater febre præventus ad extrema pervenit, atque assistenti presbytero jussit, dicens : In tuo sepulcro pone me. Cumque ille diceret : Scis quia ego modo te secuturus sum, utrosque capere non potest, abbas protinus respondit, dicens : Ita fac ut dixi, quia sepulcrum tuum ambos nos capit. Defunctus itaque est, atque in sepulcro eodem quod sibi presbyter paraverat positus. Mox quoque et presbyterum corporis languor secutus est, quo largiore crescente citius presbyter vitam finivit. Cumque ad sepulcrum quod sibi ipsi paraverat corpus illius fuisset a fratribus deportatum, aperto eodem sepulcro viderunt omnes qui aderant locum non esse ubi poni potuisset, quia corpus patris monasterii, quod illic ante positum fuerat, omne illud sepulcrum tenebat. Cumque fratres qui presbyteri corpus detulerant, factam sibi sepeliendi difficultatem viderent, unus eorum exclamavit dicens : O Pater, ubi est quod dixisti, quia sepulcrum istud ambos nos caperet? Nunc ad radices montis jacet.

(*c*) Duo Theod., Compend., Longip., Germ. Duo Aud. et Lyr., *quantæ sunt super nos dulcedines omnipotentis Dei.*

(*d*) Prænestе, nunc *Palestrina*, urbs episcopalis Latii, ab urbe Roma XXI miliaribus distans. Ejus prioris situs in montis jugo meminit Virgil., canens Ænei. 7

Quique altum Prænestе viri...

(*e*) Beccens., *in honorem sancti Petri.*

(*f*) Longip. et Val. Cl., *situm est. Virorum Dei quoque relatione*, etc. Ita etiam duo Gemet.

(*g*) Plurimi Mss. habent *positum*, non tamen potiores; hinc nihil corrigendum hic duximus, quidquid in contrarium suaderent grammaticæ leges, quas plerumque spernit Greg.

(*h*) Theod., *provexit annos.*

Ad cujus vocem subito, cunctis videntibus abbatis corpus, quod illic ante positum fuerat, et supinum jacebat, sese vertit in latere, et vacantem sepulcri locum ad sepeliendum presbyteri corpus præbuit; et quia utrosque ille locus caperet, sicut vivus promiserat, mortuus implevit. Sed quia hoc quod prædixi apud Prænestinam urbem in beati Petri apostoli monasterio gestum est, visne aliquid etiam in hac urbe de ejus ecclesiæ custodibus, ubi sacratissimum corpus illius est positum, audire?

A Οἱ δὲ τὸ σῶμα τοῦ πρεσβυτέρου ἀγαγόντες ἀδελφοὶ, τὴν γεγονυῖαν αὐτοῖς δυσκολίαν πρὸς τὸ θάψαι αὐτὸν θεασάμενοι, εἷς ἐξ αὐτῶν ἀνέκραγε, λέγων· Αἴ, πάτερ, ποῦ ἐστιν ὃ εἶπας, ὅτι τὸ μνῆμα τοῦτο τοὺς δύο ἔχει χωρῆσαι; Ἐν δὲ τῇ τούτου φωνῇ, πάντων θεωρούντων, ἄφνης τὸ σῶμα τοῦ ἡγουμένου, ὅπερ ἐκεῖσε ὕπτιον ἔκειτο, ἀφ' ἑαυτοῦ ἐστράφη εἰς (*d*) πλάγην, καὶ τόπον ἐν τῷ μνήματι παρέσχεν, ἐν ᾧ ὀφείλει τοῦ πρεσβυτέρου τὸ σῶμα(*e*) τεθεῖναι. Καὶ ὅπερ ζῶν ὑπέσχετο, νεκρὸς ἐπλήρωσε· τοὺς γὰρ ἀμφοτέρους ὁ τόπος ἐκεῖνος ἐχώρησεν. Τοῦτο οὖν, ὅπερ εἶπον, θαῦμα ἐν τῇ Πραινεστίνῃ πόλει ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ μακαριωτάτου Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου γέγονε. Θέλεις δὲ ἕτερόν τι ἀκοῦσαι, ὅπερ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ πολει γέγονε περὶ τῶν φυλάκων τῆς ἐκκλησίας, ὅπου τὸ ἡγιασμένον αὐτοῦ σῶμα κατάκειται.

Petr. Volo, atque id ut fiat magnopere deprecor.

ΠΕΤΡ. Θέλω πάνυ ἵνα τοῦτο γένηται, καὶ πάσῃ δυνάμει παρακαλῶ.

333 CAPUT XXIV.

De Theodoro mansionario ecclesiæ beati Petri apostoli urbis Romæ.

334 ΚΕΦΑΚ. ΚΔ'.

B Περὶ Θεοδώρου παραμοναρίου τοῦ ὁγίου Πέτρου ἐν Ρώμῃ.

Greg. Adhuc supersunt aliqui qui(*a*) Theodorum ejus ecclesiæ custodem noverunt, cujus narratione innotuit res quæ ei contigit, valde memorabilis; quod quadam nocte dum citius ad melioranda juxta januam luminaria surrexisset, ex more in ligneis gradibus sub lampade positis stabat, et lampadis refovebat lumen. Tunc repente beatus Petrus apostolus in stola candida deorsum in pavimento constitit, eique dixit: (*b*) Conliberte, quare tam citius surrexisti? Quo dicto, ab oculis aspicientis evanuit. Sed tantus in eum pavor irruit, ut tota in illo corporis virtus deficeret, et per dies multos de stratu suo surgere non valeret. Qua in re quid idem beatus apostolus servientibus sibi voluit, nisi præsentiam sui respectus ostendere, quia quidquid pro ejus veneratione agerent, ipse hoc pro mercede retributionis sine intermissione semper videret?

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Μεχρὶ τοῦ παρόντος περίεισί τινες οἱ γινώσκοντες Θεόδωρον τὸν τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας φύλακα, οὗτινος τῇ διηγήσει ἐγνώσθη, ὅπερ αὐτῷ συνέβη πρᾶγμα σφόδρα μνήμης ἄξιον. Ἔλεγε γὰρ, ὅτι ἐν μιᾷ νυκτὶ, ἐν ὅσῳ τάχιον ἀνέστη εἰς τὸ τὰς κανδήλας προμύξαι πλησίον τῆς θύρας, καὶ κατὰ τὸ ἔθος ἐν τοῖς ξυλίνοις βασμιδίοις ἑστὼς, τῶν λαμπάδων τὸ φῶς ἐπιμελούμενος, ἄφνω τὸν μακάριον Πέτρον τὸ Ἀπόστολον, ἐν στολῇ λευκῇ ὑποκάτωθεν αὐτου ἑστῶτα ἐθεάσατο, πρὸς ὃν καὶ εἶπε· Σύντροφε, διατί τοσοῦτον τάχιον ἀνέστης; Τοῦτο δὲ εἰπὼν ἀφανὴς ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ γέγονε. Τοσοῦτος δὲ φόβος εἰς αὐτὸν ἐπέπεσεν, ὥστε πᾶσαν τὴν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἰσχὺν ἐκλεῖψαι, καὶ ἐπὶ ἡμέρας πλείστας ἐκ τῆς κλίνης αὐτοῦ μὴ ἰσχύειν αὐτὸν ἀναστῆναι. Ἐν δὲ τῷ πράγματι τούτῳ τί ἄλλο ἐστὶν ὑπολαβεῖν, ἢ ὅτι ὁ μακάριος ἀπόστολος τὴν θέαν τῆς παρουσίας αὐτοῦ τοῖς δουλεύουσιν αὐτῷ ἠθέλησεν ἐπιδεῖξαι· εἰ μὴ ὅτι εἴτι διὰ τὸ αὐτοῦ σέβας ἐκτελοῦσιν, αὐτὸς τοῦτο διαπαντὸς ἄνευ ὑπερθέσεως θεωρεῖ, καὶ τὸ τῆς ἀνταποδόσεως μισθὸν παρέχει;

Petr. Mihi hoc non tam apparet mirum quia visus est; sed quia is qui eum vidit, cum sanus esset, egrotavit.

Greg. Quid super hoc re miraris, Petre? Nunquidnam menti excidit, quia cum Daniel propheta magnam illam ac terribilem visionem vidit, ex qua etiam visione contremuit, protinus adjunxit: *Et ego elanguí, et ægrotavi per dies plurimos* (*Daniel.* VIII. 27)? Caro enim ea quæ sunt (*c*) spiritus capere non valet; et idcirco nonnunquam cum mens humana ultra se ad videndum ducitur, necesse est ut hoc carneum vasculum, quod ferre talenti pondus non valet, infirmetur.

Petr. Scrupulum cogitationis meæ aperta ratio dissolvit.

ΠΕΤΡ. Θαυμαστὸν ὑπάρχει ὄντως, ὅτι τὸν ἀπόστολον ἠξιώθη θεάσασθαι. Θαυμάζω δὲ πάλιν καὶ ἐν τούτῳ ὅτι ὑγιὴς ὁ θεασάμενος ὑπάρχων, ἠσθένησεν.

ΓΡΗΓΟΡ. Τί θαυμάζεις περὶ τοῦ πράγματος τούτου, Πέτρε; μὴ γὰρ τῷ λογισμῷ ἐξέστη; οὐχὶ καὶ Δανιὴλ ὁ προφήτης ὅτε τὴν μεγίστην ἐκείνην καὶ φοβερὰν ὀπτασίαν ἐθεάσατο ἐτρόμασεν; αὐτὸς γὰρ λέγει. Κἀγὼ ἠσθένησα ἐπὶ ἡμέρας πολλάς. Ἡ γὰρ σὰρξ τὰ τοῦ πνεύματος χωρῆσαι οὐ δύναται, καὶ τούτου ἕνεκα πολλάκις ἡνίκα ἀνθρώπινος λογισμὸς ἔξω ἑαυτοῦ ἀπάγεται, εἰς τὸ θεάσασθαί τι πνευματικὸν, ἀνάγκη πᾶσά ἐστιν, ὅπως τὸ σάρκινον τοῦτο σκεῦος ἀσθενήσῃ, μὴ δυνάμενον τὸ βάρος τοῦ ταλάντου ὑπενέγκαι.

ΠΕΤΡ. Τὴν ἐν τῷ λογισμῷ μου δυσκολίαν ἀνεφγμένη ἀπολογία κατηύθυνεν.

(*a*) Theodori nomen exhibet Martyr. Rom., 26 Decemb.

(*b*) Seu, *colliberte*, ut habent multi Mss. Quasi diceret, *qui mecum libertatem consecutus es*, vel *cum quo in libertatem sum assertus*. Zacharias hanc vocem reddidit per σύντροφε, quod significat, *contubernalis, ilineris comes, convictor*.

(*c*) Nonnulli, *spiritus Dei*,

(*c*) Ms., εἰς πλήγιον.

(*d*) Ms., τεθῆναι.

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ'.

Περὶ Ἀβουνδίου παραμοναρίου τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Πέτρου.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Ἕτερός τις φύλαξ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, οὐ πρὸ πολλῶν χρόνων, καθὼς οἱ πρεσβύται ἡμῶν διηγοῦνται, Ἀβούνδιος ὀνόματι, ἐν μεγίστῃ ταπεινοφροσύνῃ ὑπῆρχε, πιστῶς τῷ παντοδυνάμῳ Θεῷ δουλεύων. Ὅθεν ὁ αὐτὸς μακάριος Πέτρος ὁ Ἀπόστολος, σημείοις ἐπέδειξε ποίαν προσδοκίαν(a) εἰς αὐτὸν ὤφελον ἔχειν οἱ γνησίως αὐτῷ δουλεύοντες. Κόρη γὰρ τις παραλυτικὴ τῇ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ παραμένουσα, ταῖς χερσὶν ἕρπουσα, λελυμένων τῶν νεφρῶν αὐτῆς ὄντων, τὸ σῶμα ἐπὶ τῆς γῆς ἔσυρε. Πολλάκις δὲ τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ τῷ Ἀποστόλῳ ἐδεήθη, ὅπως ὑγείας ἀξιωθῇ. Ἐν μιᾷ δὲ νυκτὶ παρέστη αὐτῇ δι' ὀπτασίας, καὶ εἶπεν· Ἄπελθε πρὸς Ἀβούνδιον τὸν μανσιωνάριον, καὶ παρακάλεσον αὐτὸν, καὶ αὐτός σοι τὴν ὑγείαν παρέχει. Τίς δὲ ἦν Ἀβούνδιος, ἐκείνη οὐκ ἐγίτωσκε. Πληροφορίαν δὲ ἐκ τῆς ὀπτασίας δεξαμένη, **225** ἤρξατο ὧδε κἀκεῖσε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συρομένη Ἀβούνδιον ἐπιζητεῖν, ἵνα τίς ἐστιν ἐπιγνῷ. Αἴφνης οὖν ἐν ὑπαντήσει αὐτῆς γέγονεν ὃν ἐζήτει, πρὸς ὃν καὶ εἶπε· Παρακαλῶ σε, πάτερ, δεῖξόν μοι τίς ἐστιν Ἀβούνδιος ὁ φύλαξ. Πρὸς ἣν αὐτὸς ἀπεκρίθη, λέγων· Ἐγώ εἰμι. Ἐκείνη οὖν πρὸς αὐτὸν ἔφη· Ὁ ποιμήν ἡμῶν καὶ τροφεὺς ὁ μακάριος Πέτρος ὁ Ἀπόστολος πρὸς σε ἀπέστειλέ με, ὅπως ἐκ τῆς νόσου ταύτης λυτρώσῃς με. Αὐτὸς δὲ πρὸς αὐτὴν εἶπεν· Ἐὰν παρ' αὐτοῦ ἀπεστάλῃς, ἀνάστα. Καὶ (b) κρατήσας τὴν χεῖρα αὐτῆς, ταύτην ἐν τῇ ἡλικίᾳ αὐτῆς παραυτὰ ἀνύψωσεν. Ἐκ τῆς ὥρας οὖν ἐκείνης, οὕτω πάντα τὰ μέλη καὶ τὰ νεῦρα αὐτῆς ἐστερεώθησαν, ὥστε σημεῖον τῆς παραλύσεως ἐν αὐτῇ τὸ καθόλου μὴ ἐναπομεῖναι. Ἐὰν οὖν ἅπαντα, ἅπερ ἐν τῇ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ γενόμενα θαύματα, ἃ καὶ ἔγνωμεν, διηγήσασθαι θελήσωμεν, ἀνάγκη ἡμᾶς σιγῆσαι ἐκ πάντων τῶν λοιπῶν(c) διηγήσεων. Ἀναγκαιότερον δὲ μᾶλλον ἡγοῦμαι τὴν ἡμετέραν διήγησιν εἰς τοὺς ἀρτίως ἐν τῇ Ἰταλίᾳ διαλάμψαντας πατέρας (d) ἀνακάμψαι.

CAPUT XXV.

De Acontio mansionario ejusdem ecclesiæ beati Petri.

GREGORIUS. Alius illic non ante longa tempora, sicut nostri seniores referunt, custos ecclesiæ (e) Acontius dictus est, magnæ humilitatis atque gravitatis vir, ita omnipotenti Deo fideliter serviens, ut idem beatus Petrus apostolus signis ostenderet quam de illo haberet æstimationem. Nam cum quædam puella paralytica, in ejus Ecclesia permanens, manibus reperet, et (f) dissolutis renibus corpus per terram traheret, diuque ab eodem beato Petro apostolo peteret ut sanari mereretur, nocte quadam ei per visionem astitit, et dixit : Vade ad Acontium mansionarium, et roga illum, et ipse (g) te saluti restituet. Cumque illa de tanta visione certa esset, sed quis esset Acontius **226** ignoraret, cœpit huc illucque per ecclesiæ loca se trahere, ut quis esset Acontius investigaret. Cui repente ipse factus est obvius, quem quærebat, eique dixit : Rogo te, Pater, indica mihi quis est Acontius custos ? Cui ille respondit : Ego sum. At illa inquit: Pastor et nutritor noster beatus Petrus apostolus ad te me misit, ut ab infirmitate ista liberare me debeas. Cui ille respondit : Si ab ipso missa es, surge. Manumque ejus tenuit, et eam in statum suum protinus erexit. Sicque ex illa hora omnes in ejus corpore nervi ac membra solidata, sunt, ut solutionis illius signa ulterius nulla remanerent. Sed in cuncta quæ in ejus ecclesia gesta cognovimus, evolvere conamur, ab omnium jam proculdubio narratione conticescimus. Unde necesse est ut ad (h) modernos Patres, quorum vita per Italiæ provincias claruit, narratio se nostra retorqueat.

ΚΕΦΑΛ. ΚΣ'.

Περὶ Μηνᾶ Ἐρημίτου.

Ἐν τῇ Σαμνίᾳ χώρᾳ ἀρτίως γέγονεν ἀνήρ τις εὐλαβέστατος Μηνᾶς προσαγορενόμενος, τὸν μονήρη βίον ἑλόμενος· ὅστις πολλοῖς τῶν ἡμετέρων γνωστὸς ὑπῆρχεν, ὅστις πρὸ ταύτης τῆς δεκαετίας τὸν βίον ἐτέλεσε. Περὶ δὲ τῶν τούτου ἔργων, οὐχ ἕνα μάρτυρα προφέρω· τοσοῦτοι γὰρ τῇ πολιτείᾳ αὐτοῦ μαρτυροῦσιν, ὅσοι τὴν χώραν Σάμνης ἐγνώρισαν. Οὗτος οὐδὲν ἕτερον εἰς πᾶσαν αὐτοῦ φροντίδα ἐκέκτητο, εἰ μὴ ὀλίγων μελισσῶν σκεύη. Λογγοβάρδος δὲ τις αὐτὰ κλοπὴν ἠθέλησε ποιῆσαι. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος λόγῳ παραινετικῷ τοῦτον κατήχησε. Παραχρῆμα δὲ πνεύματι πονηρῷ πληγεὶς, παρὰ τὰ ἴχνη αὐτοῦ πεσών, ἐρράγη. Ἐκ τούτου οὖν γέγονεν, ὥστε καὶ παρὰ τοῦ αὐτοῦ βαρβάρου ἔθνους, καθὼς καὶ παρὰ τῶν παροίκων τὸ αὐτοῦ ὄνομα σεβασθῆναι. Οὐδεὶς δὲ τοῦ λοι-

CAPUT XXVI.

De Mena monacho solitario.

Nuper in (i) Samnii provincia quidam venerabilis vir (j) Menas nomine, solitariam vitam ducebat, qui nostrorum multis cognitus, ante hoc fere decennium defunctus est. De cujus operis narratione unum auctorem non infero, quia pene tot mihi in ejus vita testes sunt, quot Samnii provinciam noverunt. Hic itaque nihil ad usum suum aliud, nisi pauca (k) apum vascula possidebat. Huic cum Langobardus quidam (l) in eisdem apibus rapinam voluisset ingerere, prius ab eodem viro verbo correptus est, et mox per malignum spiritum ante ejus vestigia vexatus. Qua ex re factum est ut sicut apud omnes incolas, ita etiam apud eamdem barbaram gentem ejus celebre nomen haberetur, nullusque ultra præsumeret ejus cellulam nisi (m) hu-

(a) Ms., πρὸς αὐτὸν ὀφείλουσιν.

(b) Ms., κρατήσας αὐτὴν τῆς χειρος ἐν τῇ ἡλικία αὐτῆς παραυτὰ ἀνύψωσεν αὐτήν. Ἀπὸ τῆς ὥρας.

(c) Ms., διηγήσεων μὲν ἀναγκαιότερον.

(d) Ms., ἀνακάμψαι, ὧν ὁ βίος δι' ἀρετῶν ἐλαμπρύνθη. Ἐν τῇ Σαμνίᾳ χώρᾳ, etc.

(e) Pauci habent *Abundius* quos Edit. secuti sunt. Legitur etiam *Abundius* in Græca vers. Sanctorum albo inscribitur ad diem 24 April.

(f) Longip.. *dissol. genibus.*

(g) Pler. Editi, *ipse tibi salutem restituet.*

(h) Compend. et primus Carnot., *ad modestos Patres.* Consentiunt duo Theod.

(i) Plur. Mss. hic et alibi, *Samniæ.*

(j) Dies 11 Novembris ejus memoriæ dicatur.

(k) Germ. cum Gemet. ac aliis Norm., *apium.*

(l) Vel *in ejusdem apibus.*

(m) Duo Carnot., *humiliter.*

milis intrare. Sæpe vero ex vicina silva venientes ursi, apes ejus comedere conabantur : quos ille deprehensos, ferula, quam portare manu consueverat, cædebat. Ante cujus verbera immanissimæ bestiæ rugiebant, et fugiebant; et quæ gladios formidare vix poterant, ex ejus manu ictus ferulæ pertimescebant. Hujus studium fuit nihil in hoc mundo habere, nihil quærere ; omnes qui ad se charitatis causa veniebant, ad æternæ vitæ desideria accendere. Si quando autem quorumlibet culpas agnosceret, nunquam ab increpatione parcere, sed, amoris igne succensus, studebat in eis vehementer per linguam sævire. Consuetudinem vero vicini vel longe positi ejusdem loci accolæ fecerant ut diebus singulis per hebdomadam unusquisque ei oblationes suas transmitteret, ut esset quod ipse ad se venientibus offerre potuisset. Quodam vero tempore possessor quidam, Carterius nomine, immundo desiderio devictus, quamdam sanctimonialem feminam rapuit, sibique illicito matrimonio conjunxit. Quod mox ut vir Domini cognovit, ei per quos potuit quæ fuerat dignus audire mandavit. Cumque ille **227** sceleris sui conscius timeret, atque ad virum Dei nequaquam accedere præsumeret, ne forte hunc aspere, ut delinquentes solebat, increparet, fecit oblationes suas, easque inter oblationes aliorum misit, ut ejus munera saltem nesciendo susciperet. Sed cum coram eo fuissent oblationes omnium deportatæ, vir Dei tacitus sedit, sigillatim omnes considerare studuit, et omnes alias eligens atque seorsum ponens, oblationes quas idem Carterius transmiserat cognovit per spiritum, sprevit atque abjecit, dicens : Ite et dicite ei : Oblationem suam omnipotenti Domino abstulisti, et mihi tuas oblationes transmittis ? Ego oblationem tuam non accipio, quia suam abstulisti Deo. Qua ex re factum est ut præsentes quosque magnus timor invaderet, cum vir Domini tam scienter de absentibus judicaret.

A ποῦ ἐτόλμησεν ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ, εἰ μὴ ἐν ταπεινοφροσύνῃ, εἰσελθεῖν. Πολλάκις δὲ ἐκ τῆς γειτνιαζούσης ὕλης ἄρκοι ἐρχόμενοι, τὰ μελίσσια αὐτοῦ φαγεῖν ἐδοκίμασαν, οὓς ἐκεῖνος πιάσας τῷ ναρθηκίῳ ἔτυπτεν, ὅπερ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ βαστάζειν εἴωθεν. Ἐν δὲ ταῖς αὐτοῦ μάστιξι, τὰ θυμώδη θηρία ἐκεῖνα βοῶντα ὀνεχώρουν, καὶ τὰ μὴ ὑποστελλόμενα ξίφος, τὴν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ μάστιγα διὰ τοῦ ναρθηκίου ἐφοβοῦντο. Τούτου ἡ πᾶσα σπουδὴ ἐν τῷ παρόντι βίῳ οὐδὲν ἕτερον ὑπῆρχεν, εἰ μὴ τοὺς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης χάριν ἐρχομένους, εἰς τὴν τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐπιθυμίαν διεγεῖραι. Ἐὰν δὲ καί ποτέ τινος πταῖσμα διέγνω, οὐδαμῶς ἐλέγχων τοῦτον ἐφείδετο. Ἀλλὰ τῷ τῆς ἀγάπης πυρὶ ἐκκαιόμενος, ἐσκόπει πῶς αὐτοῖς διὰ τῆς γλώττης καθάψηται. Ἔθος δὲ εἶχον οἱ γειτνιάζοντες τῷ τόπῳ, καὶ οἱ ἐκ μήκους παροικοῦντες, καθ' ἑκάστην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, ἕκαστος αὐτῶν τὴν ἑαυτοῦ εὐλογίαν πρὸς αὐτὸν ἀποστεῖλαι, ἵνα ἔχῃ τι παρ' ἑαυτῷ ὅπερ (*b*) ὀφείλει τοῖς πρὸς αὐτὸν ἐρχομένοις παραθεῖναι. Ἔν τισι δὲ καιρῷ κτήτωρ τις Καρτέριος ὀνόματι, ἀκαθάρτῳ ἐπιθυμίᾳ νικηθείς, καθιερωμένην τινὰ (*c*) θήλειαν ἔκλεψε, καὶ ἀναρμόστῳ συνοικεσίῳ ἑαυτῷ συνέζευξε. Τοῦτο δὲ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος Μηνᾶς ἀκούσας, δι' ὧν ἠδυνήθη εὑρεῖν ἀπερχομένων, ἅπερ ἦν ἄξιος ἀκοῦσαι (*d*) τούτῳ ἐδήλωσεν. Ἐκεῖνος δὲ τὴν **228** ἑαυτοῦ αἰτίαν συνειδώς, οὐδαμῶς ἐτόλμα τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ προσεγγίσαι, φοβούμενος ἵνα μὴ καὶ τοῦτον καθὼς τοὺς λοιποὺς ἁμαρτάνοντας διελέγξῃ. Ἐποίησε δὲ τὰς ἑαυτοῦ εὐλογίας, καὶ ταύτας μεταξὺ τῶν ἄλλων εὐλογιῶν μίξας ἀπέστειλεν, ὅπως ἀκριβῶς μὴ ἐπιγινώσκοντος αὐτοῦ τὰ δῶρα, ταῦτα δέξηται. Ὡς οὖν ἐνώπιον αὐτοῦ αἱ προσφοραὶ πάντων ἀπηνέχθησαν, ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἡσυχάζων ἐκαθέζετο, καὶ καθ' ἓν πάσας αὐτῶν σκοπήσας καὶ κατανοήσας, ὅλας τὰς ἄλλας ἐπιλεξάμενος, καὶ παρὰ μίαν θήσας τὰς εὐλογίας, ἅσπερ ὁ αὐτὸς Καρτέριος ἀπέστειλε διὰ τοῦ πνεύματος γνωρίσας, παροικτρώσατο καὶ ἀπεβάλετο, λέγων· Ἀπέλθετο καὶ εἴπατε αὐτῷ· Τὴν προσφορὰν τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ ἐπῆρες [F. leg. ἀπῆρας, hic et infra], καὶ ἐμοὶ ταύτας τὰς εὐλογίας ἀποστέλλεις ; ἐγὼ τὴν σὴν προσφορὰν οὐ λαμβάνω, διότι σὺ αὐτοῦ Θεοῦ τὴν προσφορὰν ἐπῆρες. Ἐκ τούτου οὖν μέγας φόβος τοῖς παροῦσιν ἐπέπεσεν, ὅτι οὕτω σοφῶς ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος περὶ τῶν ἀγνοουμένων ἔκρινεν.

B

C

Petr. Multos horum suspicor martyrium subire potuisse, (*a*) si eos tempus persecutionis invenisset.

ΠΕΤΡ. Πολλοὺς ἐκ τούτων ὑπολαμβάνω δύνασθαι μαρτύριον ὑπομεῖναι, ἐὰν αὐτοὺς ὁ τοῦ διωγμοῦ καιρὸς κατέλαβεν.

Greg. Duo sunt, Petre, martyrii genera, unum in occulto, alterum in publico. Nam etsi persecutio desit exterius, martyrii meritum in occulto est, cum virtus ad passionem prompta flagrat in animo. Quia enim esse possit et sine aperta passione martyrium, testatur in Evangelio Dominus, qui Zebedæi filiis adhuc pro infirmitate mentis majora sessionis loca quærentibus dicit : *Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum* (*Matth.* xx, 22) ? Cui videlicet cum responderent : *Possumus* ; ait utrisque : *Calicem quidem meum bibetis* ; *sedere autem ad dexteram meam vel sinistram, non est meum dare vobis* (*Ibid.*). Quid autem calicis nomen, nisi passionis poculum signat? Et cum nimirum constet quia Jacobus in passione occubuit, Joannes vero in pace Ecclesiæ quievit, incun-

ΓΡΗΓΟΡ. Δύο εἰσὶ, Πέτρε, μαρτυρίου εἴδη· ἓν ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ ἕτερον ἐν τῷ φανερῷ· Κἂν γὰρ διωγμὸς ἔξωθεν οὐκ ἔστι, τὸ τοῦ μαρτυρίου ἀξίωμα ἐν τῷ κρυπτῷ εἶναι δύναται, ἐν τῷ προθύμως τὴν ψυχὴν τοῖς πάθεσι δυνάμει ἀντιτάσσεσθαι. Ὅτι δὲ δύναται καὶ ἐκτὸς φανερῶν τιμωριῶν εἶναι μαρτύριον ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ δείκνυται, ὅστις τοῖς υἱοῖς Ζεβεδαίου ἐκ τῆς τοῦ λογισμοῦ ἀκμὴν ἀσθενείας μεγάλους τῆς καθέδρας τόπους ἐπιζητοῦσιν εἶπεν· Δύνασθε πίνειν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν ; Αὐτῶν δὲ ἀποκριθέντων, Δυνάμεθα, τοῖς ἀμφοτέροις εἶπεν· Τὸ μὲν ποτήριόν μου πίεσθε, τὸ δὲ (*e*) καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων, οὐκ ἔστιν ἐμὸν τοῦτο δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοιμάσθη. Τί δὲ ποτηρίου ὄνομα, εἰ μὴ τὸ πάθος δι' αὐτοῦ σημαίνει ; Ἐν τούτῳ οὖν δείκνυται ὅτι Ἰακωβὸς μὲν πάθει ἐτελειώθη, Ἰωάννης δὲ ἐν

D

(*a*) Longip. et Theod., *si eos eo tempore persecut. tempestas invenisset.*

(*b*) Ms., ὀφείλῃ.

(*c*) Ms., τινὰ κόρην.

(*d*) Ms., ταῦτα αὐτῷ ἐδήλ.

(*e*) Ed., καθῆσθαι.

εἰρήνῃ τῆς ἐκκλησίας (a) ἀνέπαυε. Ἐν ἅπασι τοίνυν δείκνυται, καὶ ἄνευ φανεροῦ πάθους μαρνύριον εἶναι, ὁπότ' ἂν κἀκεῖνος πιεῖν τὸ τοῦ ποτήριον κυρίου ἐρρέθη, ὅστις ἐν διωγμῷ οὐκ ἀπέθανεν. Περὶ τούτων δὲ τοιούτων καὶ τηλικούτων ἀνδρῶν, ὧν ἀνωτέρω μνείαν πεποίημαι, πῶς οὐκ ἔχομεν εἰπεῖν, ὅτι εἰ αὐτοὺς ὁ τοῦ διωγμοῦ καιρὸς κατέλαβεν, ἑαυτοὺς εἰς μαρτύριον ἐπιδοῦναι εἶχον; οἵτινες τοῦ ἀφανοῦς πολεμήτορος τὰς ἐνδρας διὰ παντὸς ὑπήνεγκαν, καὶ τοὺς ἑαυτῶν ἀντιδίκους ἐν αὐτῷ τῷ κόσμῳ ἠγάπησαν, καὶ πάσαις ταῖς κοσμικαῖς ἐπιθυμίαις ἀντέστησαν, διὰ τὸ ἑαυτοὺς θυσίαν τῷ παντοδυνάμῳ Θεῷ προσενέγκαι. Ὅτι δὲ καὶ ἐν τῷ τῆς εἰρήνης καιρῷ ἀρτίως ἐπὶ τῶν ἡμετέρων Χρόνων μάρτυρες γεγόνασιν κοσμικοί τινες καὶ τῇ ζωῇ ἀπράγμονες, καὶ ἐν τῇ οὐρανοῦ δόξῃ, στεφάνῳ μαρτυρίου κατεκοσμήθησαν, προφάσεως εὐκαίρου ἐπελθούσης, διηγήσασθαι πειράσομαι.

A cianter colligitur, esse et sine aperta passione martyrium, quando et ille calicem Domini bibere dictus est, qui ex persecutione mortuus non est. De his autem talibus tantisque viris, quorum superius memoriam feci, cur dicamus quia si persecutionis tempus exstitisset, martyres esse potuissent, qui occulti hostis insidias tolerantes, suosque in hoc mundo adversarios diligentes, cunctis carnalibus desideriis resistentes, per hoc quod se omnipotenti Deo in corde mactaverunt, etiam pacis tempore martyres fuerunt, dum nostris modo temporibus viles quoque et sæcularis vitæ personas, de quibus nil cœlestis gloriæ præsumi posse videbatur, oborta occasione, contigit ad martyrii coronas pervenisse?

B

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'.

Περὶ τῶν μὴ θελησάντων μιαροφαγῆσαι τεσσαράκοντα γεωργῶν, καὶ ὑπὸ τῶν Λογγοβάρδων ἀποκεφαλισθέντων.

Πρὸ τῶν δεκαπέντε τούτων ἐτῶν, καθὼς οὗτοι μαρτυροῦσιν, οἵτινες μεταξὺ αὐτῶν τότε εὑρεθῆναι λέγουσιν, τεσσαράκοντα γεωργοὶ παρὰ τῶν Λογγοβάρδων αἰχμαλωτισθέντες, κρέα τῆς αὐτῶν θυσίας φαγεῖν ἠναγκάζοντο· Σφόδρα δὲ αὐτῶν ἀντισταθέντων, καὶ βρώσεως μιαρᾶς ἅψασθαι μὴ ἀνεχομένων, ἤρξαντο οἱ αἰχμαλωτεύσαντες αὐτοὺς Λογγόβαρδοι **339** θάνατον αὐτοῖς ἀπειλεῖν, ἐὰν μὴ τῶν θυσιασθέντων κρεῶν φάγωσιν. Ἐκεῖνοι δὲ τὴν αἰώνιον μᾶλλον ζωὴν ἀγαπήσαντες ὑπὲρ ταύτην τὴν πρόσκαιρον καὶ παρερχομένην πιστῶς (b) ἐστάθησαν, καὶ ἐν τῇ ἑαυτῶν ὁμολογίᾳ πάντες ἐσφάγησαν· Τί οὖν, οὐχὶ μάρτυρες τῆς ἀληθείας πάντες αὐτῶν ἐγένοντο, οἵτινες ἵνα μὴ τὸ κωλυθὲν φάγωσιν, (c) καὶ τῷ κτιστῇ αὐτῶν προσκόψωσιν, ἐπελέξαντο μᾶλλον διὰ ξίφους τὴν ζωὴν ταύτην ἀπαλλάξαι;

C

CAPUT XXVII.

De quadraginta rusticis, qui pro eo quod carnes comedere immolatitias noluerunt, a Langobardis occisi sunt.

Nam ante hos ferme annos quindecim, sicut hi testantur qui interesse potuerunt, (h) quadraginta rustici a Langobardis capti, carnes immolatitias comedere compellebantur. Qui cum valde resisterent, et contingere cibum sacrilegum nollent, cœpere Langobardi qui **340** eos tenuerant, nisi immolata comederent, mortem eis minari. At illi æternam potius vitam quam præsentem ac transitoriam diligentes, fideliter perstiterunt, atque in sua constantia simul omnes occisi sunt. Quid itaque isti, nisi veritatis martyres fuerunt, qui, ne vetitum comedendo, Conditorem suum offenderent, elegerunt gladiis vitam finire?

ΚΕΦΑΛ· ΚΗ'.

Περὶ τῶν αἰχμαλώτων τῶν μὴ θελησάντων τὴν τῆς αἰγὸς κεφαλὴν προσκυνῆσαι, καὶ κατασφαγέντων.

Ἐν τῷ αὐτῷ τοίνυν καιρῷ ἑτέρους μέχρι τῶν (d) τετρακοσίων ἐκράτησαν οἱ Λογγόβαρδοι, κατὰ δὲ τὸ ἔθος αὐτῶν, κεφαλὴν αἰγὸς τῷ διαβόλῳ ἔθυσαν, κύκλῳ περιτρέχοντες, καὶ (e) ᾄσματι μιαρῷ ᾠδὴν ἀναπέμποντες, τοὺς αὐχένας αὐτῶν τούτῳ ὑποκλίνοντες καὶ προσευχόμενοι. Τοῦτο δὲ πρᾶξαι καὶ οὓς ἐκράτησαν ὁμοθυμαδὸν ἠνάγκαζον· Ἅπαν δὲ αἰχμαλώτων τὸ πλῆθος ἐπελέξαντο μᾶλλον διὰ τοῦ προσκαίρου θανάτου τὴν ἀθάνατον ζωὴν ἐπισπάσασθαι, ἢ τοῖς αὐτῶν μιαροῖς κελεύσμασιν ὑπακοῦσαι, καὶ σὺν αὐτοῖς προσευξαμένους ζῆν τεθανατωμένην ζωήν· Αὐχένα γὰρ (f) ὃν τῷ κτιστῇ πάντοτε ὑπέκλιναν, τῷ κτίσματι ὑποκλῖναι οὐκ ἠνέσχοντο. Ὅθεν γέγονε τοὺς κρατήσαντας αὐτοὺς πολεμίους σφοδροτάτῳ θυμῷ (g) ἐκκαυθέντας, πάντας αὐτῶν ξίφεσιν ἀνελεῖν, οὕσπερ ἐν τῇ ἰδίᾳ πλάνῃ συμμετόχους σχεῖν οὐκ ἐδυνήθησαν. Τί οὖν λοιπὸν θαυμαστὸν, ἐὰν καιροῦ διωγμοῦ καταλαβόντος ἑαυτοὺς εἰς μαρτύριον παρέδωκαν ἐκεῖνοι, ἐν τῷ τῆς εἰρήνης τῆς ἐκκλησίας καιρῷ ἑαυτοὺς πάντοτε δι' ἐγκρατείας ἐκτήναντες.

CAPUT XXVIII.

De multitudine captivorum, qui pro eo quod caput capræ adorare noluerunt, occisi sunt.

Eodem quoque tempore, dum fere quadringentos captivos alios Langobardi tenuissent, more suo immolaverunt caput capræ diabolo, hoc ei per circuitum currentes et carmine nefando dedicantes. Cumque illud ipsi prius submissis cervicibus adorarent, eos quoque quos ceperant hoc adorare pariter compellebant. Sed ex eisdem captivis maxima multitudo magis eligens moriendo ad vitam immortalem tendere quam adorando vitam mortalem tenere, obtemperare jussis sacrilegis noluerunt, et cervicem quam semper Creatori fixerant creaturæ inclinare contempserunt. Unde factum est ut hostes qui eos ceperant, gravi iracundia accensi, cunctos gladiis interficerent, quos in errore suo participes non haberent. Quid ergo mirum si, erumpente persecutionis tempore, illi martyres esse potuissent, qui in ipsa quoque pace Ecclesiæ semetipsos semper affligendo angustam martyrii tenuerant viam, quando, (i) irruente persecutionis articulo, hi

D

(a) Ms., ἀνεπαύθη.
(b) Ms., ἔστησαν, καὶ ἐκ τῇ ὁμολογίᾳ.
(c) Ms., καὶ τὸν κτιστὴν αὐτῶν προσκόψωσιν ἠρετίσαντο.
(d) Mendose Editi, τριακοσίων, cum in Lat. textu legantur quadringenti.
(e) Ms., ἄσματι μιαροῖς καὶ ᾠδαῖς ἀναπ..., ὑποκλί-

νοντες.
(f) Editi, αὐτῷ κτιστῇ.
(g) Ms., ἐξαφθέντας πάντας αὐτοὺς ξίφ.
(h) Eorum et sequentium martyrum memoria celebratur die 2 Mart.
(i) Editi *ingruente*.

Θεοῦ οἰκονομήσαντος, ὥστε ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ καὶ τὸν Ἀρειανὸν τὸ φῶς ἀπολέσαι, καὶ ἐν ταῖς (a) σβεσθεῖσιν κανδήλαις ἐν τῇ τοῦ μακαριου Παύλου τοῦ Ἀποστόλου ἐκκλησίᾳ τὸ φῶς ὑποστρέψαι.

ΚΕΦΑΛ. Λ'.

Περὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Ἀγαθῆς εἰς τὴν Σουβοῦραν.

Οὐδὲ τοῦτο οὖν παρασιωπήσω, ὅπερ εἰς κατάκρισιν τῆς αὐτῆς Ἀρειανῆς αἱρέσεως ἐν ταύτῃ τῇ τῇ πόλει, πρὸ δύο χρόνων ἡ ἄνωθεν εὐσπλαχνία δεῖξαι ηὐδόκησεν. Ἅπερ δὲ διηγοῦμαι, τὰ μὲν ὁ λαὸς γινώσκει, τὰ δὲ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ φύλακες τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἀκοῦσαί τε καὶ θεάσασθαι μαρτυροῦσιν. Ἐν ταύτῃ τοίνυν, καθὼς προεῖπον, τῇ τῶν Ῥωμαίων πόλει ἐν τῇ ῥεγεῶνι τῇ ἐπιλεγομένῃ Σουβοῦρα τῶν Ἀρειανῶν ἐκκλησία ὑπῆρχεν, ἥτις κεκλεισμένη ἦν ἀπομείνασα ἕως πρὸ ταύτης τῆς διετίας. Ἔδοξεν οὖν ἵνα τοῦ μεκαρίου Σεβαστιανοῦ καὶ τῆς ἁγίας μάρτυρος Ἀγαθῆς λείψανα ἐν αὐτῇ (b) καταθῶσιν, ὀφειλούσης αὐτῆς ἐγκαινισθῆναι ὅπερ καὶ γέγονεν. Μετὰ μεγίστου δὲ πλήθους λαοῦ ἀπερχομένων ἡμῶν, καὶ τῷ παντοδυνάμῳ κυρίῳ τοὺς τῆς ψαλμῳδίας αἴνους ἀναπεμπόντων, τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν κατελάβομεν, καὶ ἐν αὐτῇ εἰσελθόντες τὰ τῆς θείας λειτουργίας ἑόρτια ἐτελοῦμεν. Διὰ δὲ τὴν τοῦ τόπου στενοχωρίαν, τὸ τοῦ λαοῦπλῆθος ἑαυτοὺς **343** συνέσφιγγον· τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν οἵτινες ἔξω τοῦ ἱερατείου ἵσταντο, αἴφνης χοῖρον ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν ᾧδε κἀκεῖσε περιτρέχοντα ἐνόησαν. Ἐν ὅσῳ δὲ εἷς ἕκαστος ὁ νοήσας, τῷ πλησίον αὐτοῦ ἱσταμένῳ ἐμήνυσεν, ὁ αὐτὸς χοῖρος τὰς θύρας τῆς ἐκκλησίας ἐξῆλθεν, πάντας δὲ δι' ὧν παρῆλθεν ἐν θαύματι συνεκίνησεν· θεαθῆναι δὲ οὐδαμῶς ἠδυνήθη, εἰ καὶ μόνον, ὡς εἴρηται, περιτρέχοντα τοῦτον ἐνόησαν. Τοῦτο δὲ ἡ τοῦ Θεοῦ εὐσπλαγχνία διὰ τοῦτο ὑπέδειξεν, ἵνα πᾶσιν φανερωθῇ ὅτι ἐνοικῶν ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ἀκάθαρτος δαίμων ἐξῆλθεν. Πληρωθείσης οὖν τῆς ἱερᾶς λειτουργίας ἡμεῖς τῶν αὐτόθι ἀνεχωρήσαμεν. Τῇ δὲ αὐτῇ νυκτὶ μέγας κτύπος ἐν τοῖς (c) κεραμίοις τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας γέγονεν, ὡς ὅτι πλανώμενός τις ἐν αὐτοῖς διέτρεχεν. Ἐν δὲ τῇ ἑπελθούσῃ νυκτὶ βαρύτερος ἦχος ἐπηύξησεν. Τοιοῦτος γὰρ (d) κτύπος αἴφνης φανερῶς ἐγένετο, ὡς νομίζειν πᾶσαν τὴν ἐκκλησίαν ἐκείνην ἐκ θεμελίων ἐπεγεῖραι. Ἔκτοτε δὲ ἀπέστη, καὶ οὐδεμία τοῦ λοιποῦ ἀκαταστασία τοῦ ἀρχαίου πολεμήτορος ἐκεῖσε ἐφάνη. Διὰ δὲ τοῦ φοβεροῦ ἤχους, οὗπερ ἐποίησεν, ἔδειξεν πῶς ἂν ἀναγκαζόμενος βίᾳ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ τόπου, ὅνπερ ἐπὶ πολὺ κατεῖχεν. Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἐν (e) μεγίστῃ εὐδίᾳ τοῦ ἀέρος ὑπάρχοντος, ἐπάνω τοῦ θυσιαστηρίου τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας νεφέλη οὐρανόθεν κατῆλθεν, καὶ ἰδίᾳ (f) σκίᾳ τοῦτο ἐκάλυψε. Πᾶσαν δὲ τὴν ἐκκλησίαν τοσούτῳ φόβῳ καὶ ἡδύτητι εὐωδίας

A Pauli fuerant exstinctæ, uno eodemque tempore et ipse lumen perderet, et in ecclesiam lumen rediret.

CAPUT XXX.

De Arianorum ecclesia, quæ in Romana urbe catholica consecratione dedicata est.

Sed neque hoc sileam, quod ad ejusdem Arianæ hæreseos damnationem in hac quoque urbe ante biennium pietas superna monstravit. Ex his quippe quæ narro alia populus agnovit, alia autem sacerdos et custodes Ecclesiæ se audisse et vidisse testantur. Arianorum ecclesia in regione urbis hujus (g) quæ Subura dicitur (*De Consecrat.*, *dist.* 1, *c.* 22, *Arianorum*), cum clausa usque ante biennium remansisset, placuit ut in fide catholica, introductis illic (h) beati Sebastiani et sanctæ Agathæ martyrum reliquiis, B dedicari debuisset; quod factum est. Nam cum magna populi multitudine venientes, atque omnipotenti Domino laudes canentes, eamdem Ecclesiam ingressi sumus. Cumque in ea jam missarum solemnia celebrarentur, **344** et præ ejusdem loci angustia populi se turba comprimeret, quidam ex his (i) qui extra sacrarium stabant porcum subito intra suos pedes huc illucque discurrere senserunt. Quem dum unusquisque sentiret, et juxta se stantibus indicaret, idem porcus ecclesiæ januas petiit, et omnes per quos transiit in admirationem commovit; sed videri a nullo potuit, quamvis sentiri potuisset. Quod idcirco divina pietas ostendit, ut cunctis patesceret quia de loco eodem immundus habitator exiret. Peracta igitur celebratione missarum recessimus; sed adhuc C nocte eadem magnus in ejusdem Ecclesiæ tectis strepitus factus est, ac si in eis aliquis errando discurreret. Sequenti autem nocte gravior sonitus excrevit, cum subito tanto terrore insonuit, ac si omnis illa ecclesia a fundamentis fuisset eversa; et protinus recessit, et nulla illic ulterius inquietudo antiqui hostis apparuit; sed per terroris sonitum quem fecit, innotuit a loco quem diu tenuerat quam coactus exibat. Post paucos vero dies, in magna serenitate aeris super altare ejusdem Ecclesiæ nubes cœlitus descendit, suoque illud velamine operuit, omnemque Ecclesiam tanto terrore ac suavitate odoris replevit, ut patentibus januis nullus illic præsumeret intrare. Sacerdos quoque et custodes, vel hi qui ad celebranda missarum solemnia venerant, rem videbant, ingredi minime poterant, et suavitatem mirifici odoris trahebant. Die vero alio, cum in ea lampades (j) sine D

(a) Ms., σβεσθεισαις.
(b) Ms., κατατεθῶσιν.
(c) Ms., κεράμοις.
(d) Ms., κτύπος φοβερὸς ἐγένετο ὡς.
(e) Ms., καλλίστῃ.
(f) Ms., σκέπῃ.
(g) De ecclesia sanctæ Agathæ in Subura, deque Suburæ situ, lege Diarii Ital. R. P. D. Bernardi de Montfaucon, p. 131 et seq.
(h) In Gilot. et Vatic., *beati Stephani et sanctæ* Mariæ. Paris. 1640, *beati Stephani et sancti* Matthæi. Sequimur Mss. Angl., Norm., etc. Vide l. IV, epistol. indict. 12 epist. 19.

(i) Duo Carnot., Val. Cl., et ex Norm. 4, *qui juxta sac.* Porro his quæ refert hic sanctus Gregorius lucem afferre ac fidem conciliare possunt quæ narrat Victor Vit., lib. II de Persecut. Vandal, num. 6, pag. 28 novæ Edit.: *Vidit quidam presbyter ipsam Fausti basilicam refertam turbis innumerabilibus populorum, et post paululum evacuatam et repletam porcorum multitudine;* quo visu significabatur basilicam hanc, fugatis Catholicis, esse tradendam Arianis, qui eam porcorum more polluerent.

(j) Editi, reluctantibus Mss., *sine lumine deprehenderent.*

lumine dependeret, emisso divinitus lumine sunt accensæ. Post paucos iterum dies, cum, expletis missarum solemniis, extinctis lampadibus custos ex eadem ecclesia egressus fuisset, post paululum intravit, et lampades (*a*) quas exstinxerat lucentes reperit. Quas negligenter exstinxisse se credidit, eas jam sollicitius exstinxit, et exiens atque ecclesiam sollicitius clausit. Sed post horarum trium spatium regressus, lucentes lampades quas exstinxerat invenit, ut videlicet ex ipso lumine aperte claresceret quia locus ille a tenebris ad lucem venisset.

A ἐπλήρωσεν, ὥστε καὶ θυρῶν ἀνεῳγμένων, μὴ τολμᾷν τινα ἐκεῖσε εἰσελθεῖν· ἀλλὰ καὶ ὁ ἱερεὺς καὶ οἱ (*f*)φύλακες παντες οἱ συνελθόντες τὰ τῆς λειτουργίας ἑόρτια ἐπιτελέσαι, τὸ θαῦμα τοῦτο θεασάμενοι, οὐδαμῶς εἰσελθεῖν ἠδυνήθησαν, τὴν δὲ ἡδύτητα τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης εὐωδίας πρὸς ἑαυτοὺς ἐπεσύροντο. Ἐν δὲ ἄλλῃ ἡμέρᾳ τῶν κανδηλῶν ἄνευ φωτὸς (*g*) οὐσῶν, θεόθεν φωτὸς ἀποσταλέντος πᾶσαι ἀνήφθησαν. Καὶ μετ' ὀλίγας πάλιν ἡμέρας μετὰ τὸ πληρωθῆναι τὴν τῆς θείας λειτουργίας ἀκολουθίαν, σβέσας τὰς κανδήλας τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ὁ φύλαξ ἐξῆλθεν. Μετ' ὀλίγον δὲ εἰσελθὼν, πάσας ἃς ἔσβεσεν κανδήλας αἰθούσας εὗρεν. Νομίσας δὲ ὅτι, ὡς ἔτυχεν ταύτας ἔσβεσεν, καὶ διὰ τοῦτο ἀνήφθησαν, πάνυ ἐπιμελῶς αὐτὰς σβέσας ἐξῆλθεν, καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἠσφάλισεν. Ὡρῶν δὲ τριῶν διαστήματος παρελθόντος ὑποστρέψας φαινούσας πάλιν πάσας τὰς κανδήλας, ὅσπερ ἔσβεσεν, εὗρεν. Ἐκ τούτου οὖν τοῦ φωτὸς δείκνυται, ὅτι ὁ τόπος ἐκεῖνος ἀπὸ τοῦ σκότους εἰς τὸ φῶς ἐπανῆλθεν.

Petr. Etsi in magnis sumus tribulationibus positi, B quia tamen a conditore nostro non sumus omnino despecti, testantur ea quæ audio ejus stupenda miracula.

ΠΕΤΡ. Κἂν εἰ ἐν μεγάλαις ἐσμὲν ἐνεχόμενοι θλίψεσιν, ἀλλ' οὖν ὅτι οὐκ ἐσμὲν παρὰ τοῦ κτιστοῦ ἡμῶν παντάπασι βδελυκτοὶ, μαρτυροῦσιν ἅπερ ἀκούω ἐκπληκτὰ αὐτοῦ θαυμάσια.

Greg. Quamvis sola quæ in Italia gesta sunt narrare decreveram, visne tamen ut, pro ostendenda ejusdem Arianæ hæreseos damnatione, transeamus verbo ad Hispanias, atque inde per Africam ad Italiam redeamus?

ΓΡΗΓΟΡ. Ἐπειδὴ μόνα τὰ εἰς Ἰταλίαν πραχθέντα διηγήσασθαι ὥρισα, θέλεις πρὸς τὸ ἐπιδειχθῆναι τῆς αὐτῆς Ἀρειανῆς αἱρέσεως τὴν κατάκρισιν διέλθωμεν τῷ λόγῳ ἐν Σπανικῇ, κἀκεῖθεν δι' Ἀφρικῆς εἰς Ἰταλίαν ὑποστρέψωμεν;

Petr. Perge quo libet; nam lætus ducor, lætus reducor.

ΗΕΤΡ· Ὅπου δ' ἂν βούλει (*h*) πορεύθητι, κἀγὼ γὰρ εὐφραινομενος συμπορεύσομαι, καὶ εὐφραινόμενος πάλιν ἀνθυποστρέφω.

CAPUT XXXI.

De Herminigildo rege Luvigildi Visigothorum regis filio, pro fide catholica ab eodem patre suo occiso.

345 ΚΕΦΑΛ. ΛΑ.

Περὶ Ἑρμιγίλδου ῥηγὸς πρώην Ἀρειανοῦ ὑπάρχοντος, καὶ διὰ τὸ προσελθεῖν αὐτὸν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς σφαγέντος.

345 Gregorius. Sicut multorum qui ab Hispaniarum partibus veniunt relatione cognovimus, nuper (*b*) Herminigildus rex Leuvigildi (*c*) regis Visigothorum filius, ab Ariana hæresi ad fidem catholicam, viro reverentissimo (*d*) Leandro Hispalitano episcopo, dudum mihi in amicitiis familiariter juncto, prædicante (*e*) conversus est. Quem pater Arianus, ut ad eamdem hæresim rediret, et præmiis suadere, et minis terrere conatus est. Cumque ille constantissime responderet nunquam se veram fidem posse relinquere, quam semel agnovisset, iratus pater eum privavit regno, rebusque exspoliavit omnibus. Cumque nec sic virtutem mentis illius emollire valuisset, in arcta illum custodia concludens, collum manusque illius ferro ligavit. Cœpit itaque idem Herminigildus rex juvenis terrenum regnum despicere (*Causa* 24, *q.* 1, *c.* 42, *Cæpit*), et forti desiderio cœleste quærens, in ciliciis vinculatus jacere, omnipotenti Deo ad confortandum se preces effundere, tantoque sublimius gloriam transeuntis mundi despicere, quanto et religatus agnoverat nil fuisse quod potuerit auferri. Superve-

C

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Καθὼς παρὰ πολλῶν τῶν νῦν ἐρχομένων ἀπὸ τῶν μερῶν Ἱσπανίας διηγουμένων ἔγνων, (*i*)Ἑρμιγίλδος ὁ ῥήξ υἱὸς ὑπάρχων Λουβιγίλδου τοῦ ῥηγὸς τοῦ τῶν Οὐισιγότθων ἔθνους ἐκ τῆς Ἀρειανῆς αἱρέσεως εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ὑπέστρεψεν, Λεάνδρου ταύτην κηρύττοντος, τοῦ τῆς πόλεως Ἱσπάλης ἐπισκόπου, ὅστις ἐμοὶ πάλαι γνησίως ἐν ταῖς φιλίαις (*j*) προσεκολλήθη. Ὁ δὲ τοῦ προλεχθέντος Ἑρμιγίλδου πατὴρ Λουβιγίλδος Ἀρειανὸς ὑπάρχων, ἔσπευδε τοῦτον ἐν τῇ αὐτῇ αἱρέσει πάλιν ὑποστρέψαι, καὶ οὐ διέλιπεν, ὑποσχέσει δώρως αὐτὸν κολακεύων, καὶ πάλιν ἀπειλαῖς καταπλήττων. Αὐτὸς δὲ ἑδραίως ἱστάμενος, ἀπεκρίθη λέγων, μηδέποτε ἑαυτὸν ἀληθῆ πίστιν δύνασθαι καταλεῖψαι· ἥνπερ ἅπαξ μεμάθηκεν. Θυμωθεὶς δὲ ὁ τούτου πατὴρ ἐστέρησεν αὐτὸν τῆς βασιλείας, καὶ πάντων τῶν πραγμάτων τοῦτον ἐλύμνωσεν· Μηδὲ(*k*)οὗτος δὲ τὴν τοῦ λογισμοῦ αὐτοῦ σταθηρότητα ἀπαλύναι δυνηθεὶς, ἐν στενωτάτῃ φυλακῇ τοῦτον κατέκλεισεν, τὰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ τοὺς πόδας σιδήρῳ ἀσφαλισάμενος. Ἤρξατο οὖν ὁ αὐτὸς Ἑρμιγίλδος ὁ ῥήξ, καίτοι νέαν ἄγων τὴν ἡλικίαν τὴν ἐπίγειον βασιλείαν πάνυ βδελύττεσθαι, καὶ πάσῃ ἐπιθυμίᾳ τὴν οὐράνιον ἐπιζητεῖν.

D

(*a*) Vulgati, *quas exstinctas reliquerat*; et paulo post, *sollicitus*, pro *sollicitius*.

(*b*) Ejus festum celebratur die 13 Aprilis. De eo consule Marianam lib. v Hist., c. 12.

(*c*) Lauvieldus appellatur apud Greg. Tur., lib. iv, c. 38.

(*d*) De sancto Leandro, lege epistolam libris Moralium præfixam, et notas ad eam. In plerisque Mss. legitur, *Spolitano episcopo*, pro *Spalitano, vel Hispal.*

(*e*) Ad hanc conversionem hortatrix fuerat uxor Ingundis, Sigiberti Francorum regis filia.

(*f*) Ms., φύλακες καὶ πάντες.

(*g*) Ms., κρεμαμένον, ut in Lat, habetur.

(*h*) Editi, πορευθῆναι.

(*i*) In Ms., Ἑρμηνίγγλδος.

(*j*) Ms., προσεκόλληται.

(*k*) Fortasse, οὕτως cum in Latino textu legatur, *sic*.

Οθεν δεδεμένος ἐν κιλικίῳ κατέκειτο, τῷ παντοδυνάμῳ θεῷ δεήσεις προσφέρων, πρὸς τὸ ἐνισχύσαι αὐτόν. Ἐν δὲ τοσούτῳ τοῦ νοὸς ὕψει τὴν τοῦ παρερχομένου κόσμου δόξαν ἐβδελύξατο, ὅσῳ τῷ τοῦ Θεοῦ πόθῳ δεσμευθεὶς ἐπέγνω μηδὲν εἶναι, ὅπερ δυνήσεται αὐτὸν τούτου χωρίσαι. Τῆς δὲ τοῦ ἁγίου πάσχα ἑορτῆς ἐπελθούσης ἐν τῇ τῆς νυκτὸς ἡσυχίᾳ, σιγῇ πρὸς αὐτὸν ὁ τούτου κακόπιστος πατὴρ Ἀρειανὸν ἐπίσκοπον ἀπέστειλεν, ὅπως ἐκ τῆς αὐτοῦ χειρὸς τῆς ἀθεμίτου αὐτῶν ἱερουργίας τὴν μετάληψιν δέξηται, καὶ ἐκ τούτου λοιπὸν εἰς τὴν τοῦ πατρὸς εὐμένειαν ἐπιστρέψαι ἀξιωθῇ. Ὁ δὲ τῷ Θεῷ δεδωρημένος οὗτος ἀνὴρ τὸν πρὸς αὐτὸν ἐλθόντα. Ἀρειανὸν ἐπίσκοπον παντελῶς ἐβδελύξατο, καὶ καθὼς αὐτῷ ἥρμοζε τὴν κακοπιστίαν αὐτοῦ ἀξίως διελέγξας, τοῦτον ἀφ' ἑαυτοῦ ἀπεβάλετο, Εἰ γὰρ καὶ ἔξωθεν δεδεμένος ἔκειτο, ἀλλ' ἔνδον παρ' ἑαυτῷ τῷ τοῦ λογισμοῦ φωτὶ (a) ἀμέριμνος ἵστατο. Ὑποστρέψας δὲ ὁ Ἀρειανὸς ἐπίσκοπος πρὸς τὸν δυσσεβῆ τούτου πατέρα, καὶ τὰ (b) ῥηθέντα αὐτοῦ ἐπαγγελίας ἔβρυξεν κατ' αὐτοῦ. Παρευθὺς δὲ τοὺς ἐπιφανεῖς τῶν ἀρχόντων σύτοῦ ἀποστείλας, τούτοις ἐκέλευσεν, ἵνα τὸν σταθηρὸν τοῦ Θεοῦ ὁμολογητὴν, ἐν τῷ τόπῳ ἔνθα ἔκειτο, ἀποκτείνωσιν. Ὅπερ καὶ γέγονεν. Πνίκα γὰρ πρὸς αὐτὸν (c) εἰσῆθον, καὶ τὴν ἀξίνην ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ αὐτοῦ ἐμπήξαντες, τὴν ταῦ σώματος αὐτοῦ ζωὴν ἀφείλοντο. [(d) Οὕτως δὲ αὐτὸν ἐνίσχυσαν φονεῦσαι, ὥστε καὶ πρὸ τοῦ φονευθῆναι αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν συνεστῶτα, τοῦτον ἐπιπλῆξαι καὶ παροικειώσασθαι.] Διὰ δὲ τὸ ἐπιδειχθῆναι (e) τὴν ἀληθινὴν αὐτοῦ δόξαν, οὐ παρέλειψαν ἄνωθεν θαύματα αὐτόθι γίνεσθαι. Ἐν γὰρ τῇ νυκτερινῇ ἡσυχίᾳ ἤρξαντο ἄσματα ψαλμῳδίας ἐν τῷ σώματι τοῦ ῥηγὸς καὶ μάρτυρος ἀκούεσθαι, καὶ λαμπάδες ἅπτουσαι αὐτόθι φαίνεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο μάρτυρος, ὅτι μάρτυρει ἀληθῶς οἱ ἐκεῖσε παραγενόμενοι. (Sic.) Ὅθεν καὶ γέγονεν, τὸ σῶμα αὐτοῦ παρὰ πάντων πιστῶν σεβασθῆναι, ὡς ἀληθινοῦ δηλαδὴ μάρτυρος. Ὁ δὲ κακόπιστος καὶ τεκνοντόνος αὐτοῦ πατὴρ, **347** δι' ὧν τοῦτο εἰργάσατο μεταγνοὺς, τῷ πόνῳ ἑαυτὸν συνετάραξεν, οὐ μέν τοί γε πρὸς τὸ ἐγκρατῆ γένεσθαι τῆς σωτηρίας ἑαυτὸν ἐπέδωκεν. Ὅτι γὰρ ἀληθὴς ὑπάρχει ἡ καθολικὴ πίστις, ἐπέγνω, τὸ δὲ ἔθνος αὐτοῦ φοβηθεὶς (f) ταύτῃ προσελθεῖν οὐκ ἠξιώθη. Ἀσθενείας δὲ αὐτῷ ἐπελθούσης, καὶ ἐν τοῖς ἐσχάτοις ἀπενεχθέντος, Λεάνδρῳ τῷ ἐπισκόπῳ, ὅνπερ πρότερον σφοδρῶς ἦν καταπλήξας, Ῥεχάρεδον τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ ῥῆγα, ὃν ἐν τῇ ἰδίᾳ αἱρέσει κατελίμπανεν, παραθέσθαι ἔσπευσεν, ἵνα καὶ εἰς τοῦτον τοιαῦτα ἐργάζηται, οἷα τῇ αὐτοῦ διδαφκαλίᾳ, καὶ εἰς τὸν ἐκείνου ἀδελφὸν πεποίηκεν. Τῆς οὖν τοιαύτης παραθέσεως πληρωθείσης, παρευθὺ ἐτελεύτησεν. Ῥεχάρεδος δὲ ὁ ῥῆξ οὐχὶ τῷ κακοπίστῳ πατρὶ ἀκολουθήσας, ἀλλὰ τῳ μάρτυρι ἀοελφῷ ἑπόμενος, ἀπὸ τῆς δυσωνύμου Ἀρειανῆς αἱρέσεως ἐπέστρεψεν, καὶ ὅλον τὸ τῶν Οὐισιγότθων ἔθνος εἰς τὴν ἀληθινὴν ὡδήγησεν πίστιν. μὴ συγ-

(a) Ms., ἀμερίμνως ἔκειτο.

(b) Ms., ῥηθέντα αὐτῷ παρ' αὐτοῦ ἀπήγγειλεν. Ὁ δὲ βρύξας κατ' αὐτοῦ παρευθὺ τοὺς ἐπιφανεῖς.

(c) Editi εἰσῆλθασιν καῖ.

(d) Locus hic, quem intra uncinos conclusimus, deest in Ms., depravatusque, aut saltem non mediocriter intricatus esse videtur.

(e) Ms. —, ἀληθινὴν αὐτοῦ καὶ δόξαν.

(f) Ms. —, ταύτῃ προσελθεῖν.

(g) Purimi Norman. cum secundo Carnot., *reverso episcopo Ariano, pater*, etc.

(h) Interpres habet, *illustriores magnatum seu procerum*; quasi intellexerit *apparitores* idem significare ac *magis apparentes* ἐπιφανεῖς.

(i) Editi, *quod ipsum quoque*.

(j) De Recharedi totiusque Visigoth. gentis conversione, consulenda epistola 122 libri IX, indict. 11, quæ olim erat 127 libri VII, indict. 11.

(k) Editi, renitentibus Mss., *hæreticam pravitatem*.

niente autem paschalis festivitatis die (*Causa* 1, *q.* 1, *c.* 72, *Superveniente*). intempestæ noctis silentio ad eum perfidus pater Arianum episcopum misit, ut ex ejus manu sacrilegæ consecrationis communionem perciperet, atque per hoc ad patris gratiam redire mereretur. Sed vir Deo deditus Ariano episcopo venienti exprobravit ut debuit, ejusque a se perfidiam dignis increpationibus repulit; quia etsi exterius jacebat ligatus, apud se tamen in magno mentis culmine stabat securus. Ad se itaque (*g*) reverso episcopo, Arianus pater infremuit, statimque suos (*h*) apparitores misit, qui constantissimum confessorem Dei illic ubi jacebat occiderent; quod et factum est. Nam mox ut ingressi sunt, securem cerebro ejus infigentes, vitam corporis abstulerunt; hocque in eo valuerunt perimere, (*i*) quod ipse quoque qui peremptus est, in se constituerat despexisse. Sed pro ostendenda vera ejus gloria, superna quoque non defuere miracula. Nam cœpit in nocturno silentio psalmodiæ cantus ad corpus ejusdem regis et martyris audiri; atque ideo veraciter regis, quia et martyris. Quidam etiam ferunt quod illic nocturno tempore accensæ lampades apparebant; unde et factum est quatenus corpus illius, ut videlicet martyris, jure a cunctis fidelibus venerari debuisset. Pater vero perfidus et parricida commotus **548** pœnitentia, hoc fecisse se doluit, nec tamen usque ad obtinendam salutem. Nam quia vera esset catholica fides agnovit, sed gentis suæ timore perterritus, ad hanc pervenire non meruit. Qui oborta ægritudine ad extrema perductus, Leandro episcopo, quem prius vehementer afflixerat, Recharedum regem filium, quem in sua hæresi relinquebat, commendare curavit, ut in ipso quoque talia faceret, qualia et in fratre illius suis cohortationibus fecisset. Qua commendatione expleta defunctus est. Post cujus mortem (*j*) Recharedus rex non patrem perfidum, sed fratrem martyrem sequens, ab Arianæ hæreseos pravitate conversus est, totamque Visigothorum gentem ita ad veram perduxit fidem, ut nullum in suo regno militare permitteret, qui regno Dei hostis existere per (*k*) hæreticam perfidiam non timeret. Nec mirum quod veræ fidei prædicator factus est, qui frater est martyris, cujus hunc quoque merita adjuvant, ut ad omnipotentis Dei gremium tam multos reducat. Qua in re considerandum nobis est, quia totum hoc agi nequaquam posset, si Herminigildus rex pro veritate mortuus non fuisset. Nam sicut scriptum est: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert* (*Joan.* XII, 24). Hoc fieri videmus in membris, quod factum scimus in capite. In Visigo-

thorum etenim gente unus mortuus est, ut multi viverent; et dum unum granum fideliter cecidit ad (a) obtinendam vitam animarum, seges multa surrexit.

A χωρῶν τινι ὑπὸ τὴν αὐτοῦ βασιλείαν στρατεύεσθαι, ὅστις διὰ τῆς Ἀρειανῆς κακοπίστου αἱρέσεως ἐχθρὸς τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας καθέστηκεν. Κήρυξ οὖν τῆς ἀληθινῆς (f) πίστεως γέγονε, ὅστις ἀδελφὸς ὑπῆρχεν τοῦ μάρτυρος, τὰ παρ'- ἐκείνου δικαιώματα τούτῳ συνεργοῦντα βοηθοῦσιν, ὥστε εἰς τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ (g) κῆπον τοσοῦτον πλῆθος λαοῦ ἐπιστρέψῃ. Ἐν τούτῳ οὖν πράγματι κατανοῆσαι ἡμᾶς δεῖ, ὅτι ὅλον τοῦτο πράξαι οὐδαμῶς ἠδύνατο, εἰ μὴ Ἑρμιγίλδος ὁ ῥὴξ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀπέθανεν, καθὼς καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ γέγραπται, ὅτι ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσών εἰς τὴν γῆν ἐὰν μὴ ἀποθανῇ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθανῇ, πολὺν καρπὸν φέρει. Τοῦτο τοίνυν καὶ ἐν τοῖς μέλεσιν ὁρῶμεν γινόμενον, ὅπερ καὶ ἐν τῇ κεφαλῇ ἡμῶν Χριστῷ. Ἐν γὰρ καὶ τῷ Οὐισιγότθων ἔθνει εἰς ἀπέθανεν, ὅπως πολλοὶ ζήσωσιν· ἐν ὅσῳ γὰρ εἷς κόκκος πιστὸς ἔπεσιν, εἰς τὸ κατασχεῖν τὴν τῶν ψυχῶν πίστιν, καρπὸς πολὺς ἀνέστη.

Petr. Res mira, et nostris stupenda temporibus.

ΠΕΤΡ. Πρᾶγμα θαυμαστὸν ὄντως, καὶ ἐκπλήξεως γέμον ἐν τοῖς ἡμετέροις χρόνοις.

B

CAPUT XXXII.

ΚΕΦΑΛ. ΛΒ'.

(b) *De episcopis Africanis qui pro defensione catholicæ fidei abscissa ab Arianis Vandalis lingua nullum locutionis solitæ sustinuere dispendium.*

Περὶ τῶν ἀπὸ Ἀφρικῆς ἐπισκόπων τῶν διὰ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν γλωσσοκοπηθέντων, καὶ πάλιν λαλησάντων.

Greg. Justiniani quoque Augusti temporibus, dum contra catholicorum fidem exorta a Vandalis persecutio Ariana in Africa vehementer insaniret, quidam in defensione veritatis episcopi fortiter persistentes, ad medium sunt deducti. Quos Vandalorum (c) rex verbis ac muneribus ad perfidiam flectere non valens, tormentis frangere posse se credidit. Nam cum eis in ipsa defensione veritatis (d) silentium indiceret, nec tamen ipsi contra perfidiam tacerent, ne tacendo forsitan consensisse viderentur, raptus in furorem, eorum linguas abscidi radicitus fecit. Res mira et multis nota senioribus, quia ita post pro defensione veritatis etiam sine lingua loquebantur, sicut prius loqui per linguam consueverant.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Ἐπὶ (h) τῶν χρόνων Ἰουστινιανοῦ τοῦ Αὐγούστου τὸ τῶν Οὐανδάλων ἔθνος κατὰ τῆς καθολικῆς ἡμῶν καὶ ὀρθοδόξου πιστεως ἀναφυὲν, ὁ Ἀρειανὸς διωγμὸς σφόδρα καὶ ἐν Ἀφρικῇ ὑπῆρχεν. Τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖσε ἐπισκόπων εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἐκδικησιν στερρῶς ἱστάμενοι εἰς μέσον ἤχθησαν. Τούτους δὲ ὁ τῶν Οὐανδάλων ῥὴξ λόγοις ἀπατηλοῖς καὶ δώρων ὑποσχέσεσιν εἰς τὴν αὐτοῦ κακοπιστίαν κλῖναι μὴ δυνηθεὶς, ἐπειράτο (i) διὰ πολλῶν βασάνων αὐτοὺς ἐπισπάσασθαι. Ὡς δὲ καὶ ἐν τούτῳ διήμαρτεν, ἡσυχάζειν αὐτοῖς ἐπέστρεψε, καὶ μὴ λαλεῖν ὑπὲρ τῆς ἐκδικήσεως τῆς ἀληθείας. Ἐκεῖνοι δὲ οὐδαμῶς τοῦτο ποιῆσαι ἠνέσχοντο, ἵνα μὴ σιωπῶντες συναινέσαι αὐτῷ νομισθῶσιν. Ἐπὶ τούτοις δὲ ὁ αὐτὸς ῥὴξ (j) τοῦ θυμοῦ ὑπερζέσας, τὰς γλώττας αὐτῶν ἐκ τοῦ λάρυγγος κοπῆναι προσεταξεν. (k) Θαῦμα δὲ συνέβη θαύματος πλῆρες, πολλοῖς καὶ τῶν ἡμετέρων γερόντων ἐγνωρισμένον. Μετὰ γὰρ τὸ τὰς γλώττας αὐτῶν ἐκκοπῆναι, ὑπὲρ τῆς ἐκδικήσεως τῆς ἀληθείας οὕτω ἐλάλουν, καθάπερ μετὰ τῆς γλώττης τὸ πρότερον.

C

349 Petr. Mirandum valde et vehementer stupendum.

350 ΠΕΤΡ. Θαυμαστὸν ὄντως ὑπάρχει καὶ σφόδρα ἔκπληκτον.

Gregor. Scriptum, Petre, est de Unigenito summi Patris: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* (*Joan.* I, 1). De cujus etiam virtute subjungitur: *Omnia per ipsum facta sunt* (*Ibid.*). Quid igitur miramur, si verba edere sine lingua potuit Verbum quod fecit linguam?

ΓΡΗΓΟΡ. Γέγραπται, Πέτρε, περὶ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ ἀνάρχου Πατρός· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Προσθεὶς δὲ ὁ εὐαγγελιστὴς, περὶ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως λέγει· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο. Τί οὖν (l) θαυμάζομεν, ἐὰν ὁ Λόγος ἀποφθέγγεσθαι λόγους ἄνευ γλώσσης ἠδυνήθη, ὁ τὴν γλῶτταν ποιήσας.

Petr. Placet quod dicis.

ΠΕΤΡ. Ἀρέσκει ὅ λέγεις.

Gregor. Hi itaque, eo tempore profugi, ad Constantinopolitanam urbem venerunt. Eo quoque tempore quo (e) pro explendis responsis Ecclesiæ ad principem ipse transmissus sum, seniorem quemdam episcopum reperi qui se adhuc eorum ora sine lin-

ΓΡΗΓΟΡ. Οὗτοι τοίνυν ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ πρόσφυγοι ἐν Κωνσταντινουπόλει παρεγένοντο. Ἐν τῷ χρόνῳ δὲ ἐν ᾧ ἐγὼ ἀπεστάλην πρός τὸν βασιλέα ἐπὶ τὸ ἐκπληρῶσαί με τὰς τῆς ἐκκλησίας ἀποκρίσεις, γέροντά τινα ἐπίσκοπον εὗρον, ὅστις ἐμαρτύρει ἄνευ γλώττης τὰ ἐκείνων

D

(a) In Vulgatis, *ad obtin. fidem.*

(b) De episcopis Afris post linguam radicitus amputatam loquentibus, vide Vict. Vitensem, Hist. Persecut. Vandal. lib. v, c. 6, p. 76 edit. D. Theod. Ruinart.; et Procopium, lib. I de Bello Vandalico: *Multis et linguas exscindebat e faucibus, qui mea etiam ætate Byzantii ambulabant, integro utentes sermone, nihilque de veteri pœna persentiscentes. E queis duo, postquam se prostituti pudoris feminis miscuerant, loqui desiere.* Hæc Procop. Quæ tamen Justiniano imperante contigisse cave credere, cum nondum tunc natus esset Justinianus. Hunnericus regnare cœpit ann. circiter 484, et Justinianus ann. 527.

(c) Fuit hic *Hunnericus*, seu *Honericus*, Victore Vit. et Procopio testibus.

(d) Pral., *silentium imponere conatus esset.*

(e) Lege exordium epistolæ libris Moral. præmissæ.

(f) Ms., ἀφόβως γεγ... ὑπάρχων.

(g) Ms., κόλπον.

(h) Ms., ἐπὶ τὸν χρόνον.

(i) Ms., ἐπειρᾶτο δι' ἀπειλῶν καὶ βασανων.

(j) Ms., τῷ θυμῷ.

(k) Ms., πρᾶγμα δὲ.

(l) Τί οὖν θαυμαστὸν ἐὰν ὁ.

στόματα λαλοῦντα ἑωρακέναι. Ἀνοίγοντες γὰρ τὰ ἑαυτῶν στόματα. ἔλεγον πᾶσιν· Θεάσασθε ὅτι γλώττας μὴ ἔχοντες λαλοῦμεν. Ἐθεωροῦντο οὖν παρὰ πάντων. καὶ καθὼς ἔλεγον, οὕτως (a) ὑπῆρχον· Τῶν δὲ γλωσσῶν αὐτῶν ῥιζόθεν κοπεισῶν, καθάπερ τι βάραθρον ὁ (b) λάρυγξ ἀνεῳγμένος ἐθεωρεῖτο. Σαβούρου οὖν τοῦ στόματος ὑπάρχοντος, λόγοι πεπληρωμένοι προῄρχοντο. Ἑνὸς δὲ αὐτῶν ἐκεῖσε εἰς πορνείαν σφαλέντος. εὐθέως τοῦ θαυμαστοῦ τούτου χαρίσματος ἐστερήθη. (c) δικαίᾳ τοῦ Θεοῦ κρίσει, ἵνα τὴν τῆς σαρκὸς ἐγκράτειαν φυλάξαι καταφρονήσας, ἄνευ γλώττης σωματικῆς μὴ σχῇ δύναμιν πρὸς τὸ λαλῆσαι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ κατακρίσεως τῆς Ἀρειανῆς αἱρέσεως λέγειν αὐταρκὲς ἡγοῦμαι. Εἰς δὲ τὰ νεωστὶ γεγονότα ἐν τῇ Ἰταλίᾳ σημεῖα τὴν διήγησιν ὑποστρέψωμεν.

A guis loquentia vidisse testabatur, ita ut apertis oribus clamarent : Ecce videte, quia linguas non habemus et loquimur. Videbatur enim a respicientibus, ut ferebat, quia abscissis radicitus linguis, quasi quoddam barathrum patebat in gutture, et tamen ore vacuo plena ad integrum verba formabantur. Quorum illic unus in luxuriam lapsus, mox privatus est dono miraculi ; recto videlicet omnipotentis Dei judicio, ut qui carnis continentiam servare neglexerat, sine lingua carnea non haberet verba (g) virtutis. Sed hæc nos pro Arianæ hæreseos damnatione dixisse sufficiat, nunc ad ea quæ nuper in Italia gesta sunt signa redeamus.

ΚΕΦΑΛ. ΑΓ'.

Περὶ Ἐλευθερίου ἡγουμένου μονῆς τοῦ ἁγίου Μάρκου Σπολήτης.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Ὁ προλεχθεὶς Ἐλευθέριος, οὗτινος ἀνωτέρω μνείαν πεποίημαι, ὁ τῆς τοῦ μακαρίου τοῦ εὐαγγελιστοῦ μονῆς ἡγούμενος τῆς ἐν τῇ πόλει Σπολήτης διακειμένης (d) ἐντόπῳ ὁρινῷ, πάνυ γνησίως μετ' ἐμοῦ ἀνεστρέφετο ἐν τῷ ἐμῷ μοναστηρίῳ, ὅταν ἐν πόλει ταύτῃ (e) παρεγίνετο, ὅστις ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ μονῇ ἐτελεύτησε. Περὶ τούτου ἔλεγον οἱ αὐτοῦ μαθηταὶ, ὅτι εὐχόμενος νεκρὸν ἀνέστησε. Τοιαύτης γὰρ ὁ ἀγὴρ ἀκεραιότητος καὶ κατανύξεως ὑπῆρχεν, ὥστε δισταγμὸν μὴ εἶναι, τοῦ πολλὰ δύνασθαι ὑπακουσθῆναι παρὰ τῷ παντοδυνάμῳ Θεῷ ἐκεῖνα τὰ δάκρυα, τὰ ἐκ τοσούτου ταπεινόφρονος καὶ ἀκάκου λογισμοῦ προερχόμενα. Περὶ τούτου οὖν θαῦμά τι, κἀγὼ διηγοῦμαι, ὅπερ αὐτὸς παρ' ἐμοῦ ἐρωτηθεὶς, ἁπλάστως μοι αὐτὸς ὡμολόγησεν. Ἔλεγε γὰρ, ὅτι ἔν τινι ἡμέρᾳ ὁδὸν αὐτῷ διανύοντι, ὁ τῆς ἑσπέρας αὐτὸν καιρὸς κατέλαβε. Τόπου δὲ μὴ ὑπάρχοντος, ἐν ᾧ ἑαυτὸν κατακλῖναι ὀφείλῃ, ἐν μοναστηρίῳ παρθένων εἰς μονὴν εἰσῆλθε. Παιδίον δὲ μικρὸν αὐτόθι ὑπῆρχεν, ὅπερ καθ' ἑκάστην νύκτα ὑπὸ πνεύματος πονηροῦ ἐρρίπτετο. Αἱ ἱεραὶ θήλειαι ἐκεῖναι, ὡς Θεοῦ ἄνθρωπον ὑποδεξάμεναι, παρεκάλεσαν αὐτὸν λέγουσαι· Πάτερ τίμιε, μετὰ σοῦ ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὸ παιδίον ἀναπαυέσθω. Αὐτὸς δὲ ἐν ἱλαρότητι τοῦτο δεξάμενος, μεθ' ἑαυτοῦ τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἀναπαυσθῆναι πεποίηκε. Πρωΐας δὲ γενομένης ἤρξαντο αἱ μονάστριαι ἐπιμελῶς τὸν αὐτὸν πατέρα ἐρωτᾷν, ἐάν τι συνέβη τῇ νυκτὶ τῷ παιδίῳ. Ὅστις θαυμάσας διὰ τί παρ' αὐτῶν ἠρωτᾶτο, ἀπεκρίθη, μηδὲν αὐτῷ συμβεβηκέναι. Τότε δὲ αὐτῷ ἐκεῖναι περὶ τοῦ παιδὸς ἐγνώρισαν, ὅτι οὐδὲ μίαν νύκτα τὸ πονηρὸν πνεῦμα ἀπ' αὐτοῦ ἀφίστατο. Συμφώνως οὖν ἅπασαι αὐτὸν ἐδυσώπουν, ὅπως τὸν αὐτὸν παῖδα μεθ' ἑαυτοῦ ἐν τῷ μοναστηρίῳ αὐτοῦ λάβῃ. Θὺκ ἠδύναντο γὰρ **351** λοιπὸν θεωρεῖν αὐτὸν ὑπὸ τοῦ δαίμονος οὕτω (f) ῥιπτόμενον. Εἶξεν οὖν ὁ γέρων ἐπὶ τούτῳ, καὶ τὸν παῖδα ἐν τῳ μοναστηρίῳ αὐτοῦ μεθ' ἑαυτοῦ ἀπήγαγε. Πολὺν δὲ καιρὸν ἐν τῳ μοναστηρίῳ τοῦ

CAPUT XXXII.

De Eleutherio servo Dei.

GREGORIUS. Is autem, cujus superius memoriam feci (Cap. 21 *hujus libri*), (h) Eleutherius Pater monasterii beati evangelistæ Marci, quod (i) in Spoletanæ urbis pomeriis situm est, diu mecum est in hac urbe in meo monasterio conversatus, ibique defunctus est. Quem sui discipuli referebant (j) orando mortuum suscitasse. Vir autem tantæ simplicitatis erat et compunctionis, ut dubium non esset quod illæ lacrymæ ex tam humili simplicique mente editæ apud omnipotentem Deum multa obtinere potuissent. Hujus ergo aliquod miraculum narro, quod inquisitus mihi simpliciter et ipse fatebatur. Quadam namque die dum iter carperet, facto vespere cum (k) ad secedendum locus deesset, in monasterium virginum devenit, in quo quidam puer parvulus erat, quem malignus spiritus omni nocte vexare consueverat. Sed sanctimoniales feminæ ut virum Dei susceperunt eum rogaverunt, dicentes : Tecum, Pater, hac nocte puer iste maneat. Quem ipse benigne suscepit, secumque eum nocte eadem jacere permisit. Facto autem mane cœperunt sanctimoniales feminæ eumdem Patrem vigilanter inquirere, si quid ei puer quem dederant nocte eadem fecisset. Qui miratus cur ita requirerent, respondit : Nihil. Tunc illæ ejusdem pueri innotuerunt causam, et quod malignus spiritus nulla ab eo nocte recederet indicaverunt, summopere postulantes ut hunc secum ad monasterium tolleret, quia jam vexationem **352** illius videre ipsæ non possent. Consentit senex, puerum ad monasterium duxit. Qui cum multo tempore in monasterio fuisset, atque ad hunc antiquus hostis accedere minime præsumpsisset, ejusdem senis animus de salute pueri immoderatius per (l) lætitiam tactus est. Nam coram positis fratribus dixit : Fratres, diabolus (m) ibi cum illis sororibus jocabatur ; at vero

(a) *Ms.* , ὑπῆρχεν.
(b) *Ms.* , φάρυγξ ἀνοιγόμενος... διακένου οὖν.
(c) *Ms.* , δικαία τοῦ θεοῦ ἡ κρίσις· ἵνα ὁ τήν.
(d) *Ms.* , ἐν τόπῳ ἀρειανῷ. Fort. ἐν τῷ πωμηριφ.
(e) *Ms.* παρεγένετο.... ἐτελεύτησε.
(f) *Ms.*, ῥησσόμενον εἶξεν.
(g) Vulgati, *veritatis*.
(h) In sacris tab. ejus nomen legitur die 6 Septembris.

(i) Primus Theod., *in Spolitana urbe pos.*
(j) Excusi, *plorando*.
(k) Gemet. et secundus Theod., *ad succedendum*, quod optime dicitur Virg. l. IV Æneid. :

Quis novus hic nostris successit sedibus hospes.

(l) Val Cl., *per læt. hilaris factus*.
(m) Vel. *sibi* ; utrumque enim legitur in Mss.

ubi ad servos Dei ventum est,ad hunc puerum accedere non præsumpsit. Post quam vocem, hora eadem ac momento, idem puer coram cunctis fratribus diabolo se invadente vexatus est; quo viso senex, se protinus in lamentum dedit. Quem dum lugentem diu fratres consolari voluissent,respondit, dicens : Credite mihi, quia in nullius vestrum ore hodie panis ingreditur,nisi puer iste a dæmonio fuerit ereptus. Tunc se in orationem cum cunctis fratribus stravit, et eo usque oratum est, quousque puer a vexatione sanaretur. Qui tam perfecte sanatus est, ut ad hunc malignus spiritus accedendi ausum ulterius non haberet.

A παιδὸς πεποιηκότος, καὶ τοῦ ἀρχαίου ἐχθροῦ μηδαμῶς τολμήσαντος αὐτῷ προσεγγίσαι, μετ' εὐφροσύνης ἡ τοῦ γέροντος ψυχὴ ἀναρμοδίως ἠὐτομόλησε περὶ τῆς τοῦ παιδὸς σωτηρίας, ὡς ὅτι δι' αὐτοῦ ἰάσθη. Ἐνώπιον γὰρ τῶν παρόντων ἀδελφῶν, εἶπεν· Ἀδελφοί, ὁ διάβολος μετὰ τῶν μοναστρίων ἐκείων ἔπαιζεν. Ἡνίκα δὲ εἰς τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ ὁ παῖς οὗτος ἦλθε, προσεγγίσαι αὐτῷ οὐκ ἐτόλμησε. Μετὰ δὲ ταύτην τὴν φωνὴν ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ὁ διάβολος τῷ παιδὶ ἐπιβὰς, ἐνώπιον πάντων τῶν ἀδελφῶν τοῦτον ἔῤῥηξε. Τοῦτο δὲ ὁ γέρων θεασάμενος, παραυτὰ εἰς θρῆνον ἑαυτὸν δέδωκε. Τούτου δὲ ἐπὶ πόλὺ θρηνοῦντος. καὶ τῶν ἀδελφῶν παρακαλούντων (*d*) αὐτὸν τοῦ μικρὸν ἐνδοῦναι,ἀπεκρίθη αὐτοῖς,λέγων· Πιστεύσατέ μοι, ὅτι ἐν οὐδενὶ (*e*) ἐξ ὑμῶν σήμερον ἐν τῷ στόματι ἄρτος εἰσέρχεται, εἰ μὴ ὁ παῖς οὗτος ἐκ τοῦ δαιμονος ἐλευθερωθῇ. Τότε οὖν ἑαυτὸν εἰς εὐχὴν μετὰ πάντων τῶν ἀδελφῶν ὑπέστρωσε, καὶ τοσοῦτον (*f*) τῆς εὐχῆς προσεκαρτέρησαν, ἕως οὗ ὁ παῖς ἀπὸ τοῦ δαίμονος ἐλευθερώθη. Οὕτω δὲ παντελῶς ὁ παῖς (*g*) ἰάσθη, ὥστε τοῦ λοιποῦ τὸ πονηρὸν πνεῦμα τούτῳ προσεγγίσαι οὐκ ἴσχυσεν.

Petr. Credo quod ei elatio parva subrepserat, et ideo ejus discipulos omnipotens Deus facti illius esse voluit adjutores.

B ΠΕΤΡ. Λογίζομαι, ὅτι ὑψηλοφροσύνη μικρὰ αὐτῷ ὑπεισῆλθε, καὶ τούτου ἕνεκα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὁ παντοδύναμος Θεὸς βοηθοὺς αὐτοῦ ἐν τῷ θαύματι τούτῳ ποιῆσαι ἠθέλησεν.

Greg. Ita est; nam quia pondus miraculi solus portare non potuit,divisit hoc cum fratribus, et portavit. Hujus viri oratio quantæ virtutis esset,in memetipso expertus sum. Nam cum quodam tempore in monasterio positus incisionem vitalium paterer, crebrisque angustiis per horarum momenta ad exitum propinquarem (quam medici molestiam Græco eloquio syncopin vocant),et nisi me frequenter fratres cibo reficerent,vitalis mihi spiritus funditus (*a*) intercidi videretur,paschalis supervenit dies. Et cum sacratissimo Sabbato, in quo omnes et parvuli pueri jejunant,ego jejunare non possem,cœpi plus mœrore quam C infirmitate deficere. Sed tristis animus consilium citius invenit, ut eumdem virum Dei secreto in oratorium ducerem, eumque peterem quatenus mihi ut die illo virtus ad jejunandum daretur, suis apud omnipotentem Dominum precibus obtineret; quod et factum est. Nam mox ut oratorium ingressi sumus, (*b*) a me humiliter postulatus,sese cum lacrymis in orationem dedit, et post paululum completa oratione exiit. Sed ad vocem benedictionis illius,virtutem tantam meus stomachus accepit,ut mihi funditus a memoria tolleretur cibus et ægritudo. Cœpi mirari quis essem, quis fuerim,quia et cum ad animum redibat infirmitas,nihil in me ex his quæ memineram recognoscebam. Cumque (*c*) in dispositione monasterii occupata mens esset,obliviscebar funditus ægritudinis meæ. Si vero, ut prædixi, rediret ægritudo ad memoriam, D cum tam fortem me esse sentirem,mirabar si non comediesem. Qui ad vesperam veniens, tantæ me fortitudinis inveni,ut si voluissem, jejunium usque ad diem alterum transferre potuissem. **353** Sicque

ΓΡΗΓΟΡ. Οὕτως ἐστίν. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ βάρος τοῦ θαύματος μόνος βαστάσαι οὐκ ἴσχυσε, διεμερίσατο αὐτὸ μετὰ τῶν ἀδελφῶν. Τούτου τοῦ ἀνδρὸς ἡ εὐχὴ πόσης δυνάμεως ὑπῆρχεν, ἐγὼ ἐν ἐμαυτῷ διὰ πείρας ἔγνων. Ἐν ὅσῳ γὰρ ἐν τῷ μοναστηρίῳ ὑπῆρχον, ἔν τινι καιρῷ ἀσθενείας συγκοπὴν τοῦ ξωοποιοῦ πνεύματος ὑπομένων, καὶ συχνῶς στενοχωρούμενος κατὰ στιγμὴν ὥρας, πρὸς τὴν τοῦ θανέτου ἔξοδον ἐπλησίαζον. Ταύτην δὲ τὴν ἀσθένειαν οἱ ἰατροὶ τῇ. Ἑλληνίδι διαλέκτῳ συγκοπὴ καλεῖν εἰώθασιν. Εἰ μὴ δὲ συχνοτέρως οἱ ἀδελφοὶ τῇ τροφῇ με παρεμυθοῦντο, τὸ ζωτικόν μοι πνεῦμα ἐκ βάθρων (*h*) ἀνασπάσεσθαι ἤμελλε. Τῆς δὲ τοῦ ἁγίου πάσχα ἡμέρας καταλαβούσης, τῷ ἁγίῳ σαββάτῳ ἐν ᾧ πάντες ἕως καὶ τὰ (*i*) σεμνὰ παιδία νηστεύουσιν, ἐγὼ νηστεῦσαι οὐκ ἠδυνάμην. Ἠρξάμην τοίνυν τῇ λύπῃ πλειοτέρως, (*j*) εἴπερ τῆς ἀσθενείας ἐκλιμπάνειν. Ταχέως δὲ ἡ κατόδυνός μου ψυχὴ, ἀρίστην βουλὴν εὗρε. Τὸν γὰρ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον Ἐλευθέριον ἐν μυστηρίῳ εἰς τὸ εὐκτήριον ἀπήγαγον, καὶ τοῦτο ἠτησάμην, ὅπως διὰ τῆς αὐτοῦ δεήσεως, παρὰ τῷ παντοδυνάμῳ κυρίῳ δύναμίς μοι πρὸς τὸ νεστεύειν δοθήσεται Ὅπερ καὶ γέγονεν. Ἡνίκα γὰρ εἰς τὸ εὐκτόριον εἰσήλθομεν, καὶ μετὰ κολλῆς ταπεινώσεως τοῦτον ἠτησάμην, ἑαυτὸν μετὰ δακρύων εἰς εὐχὴν δέδωκε. Μετ' ὀλίγον δὲ τῆς εὐχῆς πληρωθείσης, ἐν τῇ τῆς εὐλογίας αὐτοῦ φωνῇ δύναμιν τοσαύτην ὁ στόμαχός μοὺ ἔλαβεν, ὥστε παντελῶς ἐκ τῆς μνήμης μου τὴν τροφὴν καὶ τὴν ἀσθένειαν ἀρθῆναι. Ἠρξάμην τοίνυν θαυμάζειν τίς ἦμην, καὶ τίς ἐγενόμην. Ὅτε δὲ καὶ ἐπέστρεφεν ἐν ἐμοὶ ἡ ἀσθένεια, οὐδὲν ἐξ ἐκείνων ἐγνώριζον, ὧνπερ ἔπασχον πρώην. Ἡνίκα δὲ ἐν τῇ τοῦ μοναστηρίου διοικήσει ἐπάσχολος ὁ λογισμός μου ὑπῆρχε,παντελῶς ἐκελανθανόμην τῆς ἀσθενείας μου. Ἐὰν δὲ, καθὼς προεῖπον,

(*a*) Longip., *interdici*.Consentit secundus Theod.
(*b*) Sic legendum suadet unanimis Mss. consensus. In vulgatis tantum habes, *ingressi sumus, humiliter sese*.
(*c*) Val. Cl. et duo Theod., *in dispensatione*.
(*d*) Ms., αὐτὸν μικρόν τι ἐκδοῦναι.
(*e*) Ms., ἐξ ἡμῶν.
(*f*) Ms., τῇ εὐχῇ.
(*g*) Ms., ἰάθη, ὥστε παντελῶς τοῦ λοιποῦ.
(*h*) Ms., ἀνασπάσθαι.
(*i*) Ms., μικρὰ παιδία.
(*j*) Ms., ὑπερ.

ὑπέστρεφεν ἡ ἀσθένεια ὑπομιμνήσκουσά με, ἐν τοιαύτῃ δυνάμει θεώμενος ἑαυτὸν, καί τοι μὴ ἐσθίοντός μου ἐθαύμαζον. Πρὸς γὰρ ἑσπέραν ἐρχόμενος, τοιαύτην ἰσχὺν ἐμαυτῷ ηὕρισκον ὥστε ἐὰν ἤθελον ἕως ἄλλης ἡμέρας τὴν νηστείαν παρατεῖναι ἠδυνάμην. **354** Ἐκ τούτων οὖν τῶν εἰς ἐμὲ γεγονότων, ἀληθῆ εἶναι κἀκεῖνα περὶ αὐτοῦ πιστεύω, ὧνπερ αὐτόπτης ἐγὼ οὐ γέγονα.

A factum est ut in me probarem ea etiam de illo vera esse quibus ipse minime interfuissem.

ΠΕΤΡ. Ἐπειδὴ τὸν ἄνδρα τοῦτον μεγίστης κατανύξεως ὑπάρχειν ἔφης, αὐτὴν τὴν τῶν δακρύων δύναμιν τηλαυγῶς μαθεῖν ἐπιθυμῶ, καὶ αἰτῶ ἵνα εἴπῃς πόσα γένη τῆς κατανύξεώς εἰσιν.

Petr. Quia eumdem virum magnæ compunctionis fuisse dixisti, ipsam lacrymarum vim largius addiscere cupio. Unde quæso (*e*) ut quot sunt genera compunctionis mihi edisseras.

ΚΕΦΑΛ. ΛΔ'.

Περὶ διαφορᾶς κατανύξεως.

CAPUT XXXIV.

Quot sunt compunctionis genera.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Ἐν πολλοῖς εἴδεσι κάλλους ἡ κατάνυξις διαιρεῖται, ὅταν ἅπαντα τὰ πταίσματα παρὰ τῶν (*a*) μετανοούντων θρηνῶνται. Ὅθεν ἐκ προσώπου τῶν μετανοούντων Ἱερεμίας λέγει· Διαμερισμοὺς ὑδάτων ἐξήγαγεν ὁ ὀφθαλμός μου. Δύο τοίνυν εἰσὶ κεφαλαιωδέστερα γένη τῆς κατανύξεως. Ὅταν γὰρ τὸν Θεὸν διψήσῃ ψυχή, πρῶτον μὲν τῷ φόβῳ κατανύγεται, ἔπειτα δὲ τῷ πόθῳ. Ἐν πρώτοις οὖν δάκρυσιν ἑαυτὴν κατατήκει, ὑπόμνησιν τῶν κακῶν αὐτῆς λαμβάνουσα, φοβουμένη περὶ αὐτῶν, ἵνα μὴ αἰωνίᾳ κολάσει ὑποπέσῃ. Ἤνικα δὲ λοιπὸν ἐν πολλῇ στενοχωρίᾳ λύπης ὑπάρξῃ, ἡ δειλία τέλος λαμβάνει. Ἀμεριμνία δὲ τις περὶ τῆς συγχωρήσεως, καὶ παῤῥησία ἐν αὐτῇ γεννᾶται, καὶ λοιπὸν ἐν τῷ πόθῳ τῆς οὐρανίου χαρᾶς ἡ ψυχὴ ἐκκαίεται. Καὶ ἥτις πρότερον ἔκλαιε φοβουμένη, ἵνα μὴ εἰς κρίσιν ἀπενεχθῇ, ἐν ὑστέρῳ πάλιν ἄρχεται κλαίειν πικρῶς, ὅτι ἀπέχει τῆς βασιλείας. Κατοπτεύει γὰρ ὁ νοῦς ὁποῖοι τῶν ἀγγέλων εἰσὶν οἱ χοροὶ, καὶ ποία αὐτῶν ἡ συμμετοχὴ, ποία τῶν μακαρίων πνευμάτων ἡ μεγαλωσύνη, τίς ἡ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ κατόπτευσις. Ἐπὶ (*b*) πλέον τοίνυν καὶ πλέον θρηνεῖ, ὅτι τῶν διαμενόντων ἀγαθῶν στερεῖται, ἥτις πρότερον ἐθρήνει, τὰ αἰώνια κατὰ φοβουμένη. Οὕτως οὖν γίνεται, ἵνα ἡ τελεία κατάνυξις ἐκ τοῦ φόβου τὴν ψυχὴν εἰς τὴν ἀγάπησιν καταπέμψῃ. Ὅπερ καλῶς ἐν τῇ ἱερᾷ καὶ ἀληθινῇ ἱστορίᾳ τε (*c*) καὶ χαρακτηριστικῇ γέγραπται, περὶ Ἀσχᾶς τῆς θυγατρὸς Χαλεῦ ὅτι καθεζομένη ἐπὶ τῆς ὄνου, ἐστέναξεν. Ὁ δὲ πατὴρ πρὸς αὐτὴν ἔφη· Τί ἔχεις; Ἀποκριθεῖσα δὲ αὐτῷ εἶπεν· Δός μοι εὐλογίαν, τὴν γῆν τῆς ἄρκτου ὅτι ξηρὰν ὤδωκάς μοι, πρόσθες μοι καὶ τὴν ὑδρευομένην. Καὶ ἔδωκεν αὐτῇ ὁ πατὴρ αὐτῆς τὴν ὑδρευομένην τὴν ἄνωθεν, καὶ τὴν ὑδρευομένην τὴν κάτωθεν. Ἀσχὰ τοίνυν ἐπὶ τῆς ὄνου καθεζομένη, ἑρμηνεύεται ψυχὴ ἡ τοῖς ἀλόγοις τῆς σαρκὸς πάθεσι προσκαθεζομένη. Τὸ δὲ, στενάξασα ᾐτήσατο παρὰ τοῦ πατρὸς τὴν γῆν τὴν ὑδρευομένην, τοῦτο δηλοῖ, ὅτι παρὰ τῷ κτιστῇ ἡμῶν μετὰ μεγάλου στεναγμοῦ ζητεῖν ἡμᾶς δεῖ τὸ τῶν δακρύων δῶρον. Πολλοί γάρ εἰσιν, οἵτινες διδασκαλικοῦ μὲν χαρίσματος ἠξιώθησαν, καὶ μετὰ παῤῥησίας τὸ τῆς ἀληθείας δικαίωμα λαλῆσαι, τοὺς ἐν θλίψει παραμυθήσασθαι, τοῖς δεομένοις ἐπαρκέσαι, καὶ ζηλωτὰς γενέσθαι περὶ τὴν πίστιν, ἀκμὴν δὲ τὸ δῶρον τῶν δακρύων οὐκ ἔλαβον. (*d*) Οὗτοι δηλαδὴ τὴν τῆς ἄρκτου τὴν ξηρὰν ἔχουσι.

Greg. In multas species, compunctio dividitur, quando singulæ quæque a pœnitentibus culpæ planguntur. Unde ex voce quoque pœnitentium Jeremias ait : *Divisiones aquarum deduxit oculus meus* (*Thren.* III, 48). Principaliter vero compunctionis genera duo sunt, quia Deum sitiens anima prius timore compungitur, post amore. Prius (*f*) enim sese in lacrymis afflcit, quia dum malorum suorum recolit, pro his perpeti æterna supplicia pertimescit. At vero eum longa mœreris anxietudine fuerit formido consumpta, quædam jam de præsumptione veniæ securitas nascitur, et in amore cœlestium gaudiorum animus inflammatur ; et qui prius flebat ne duceretur ad supplicium, postmodum amarissime flere incipit, quia differtur a regno. Contemplatur etenim mens qui sintilli angelorum chori, quæ ipsa societas beatorum spirituum, quæ majestas æternæ visionis Dei ; et amplius plangit quia a bonis perennibus deest, quam flevit prius cum mala æterna metuebat, Sicque fit ut perfecta compunctio formidinis, (*g*) trahat animum compunctioni dilectionis. Quod bene in sacra veracique historia figurata narratione describitur, quæ ait quod *Axa filia Caleb sedens super asinum suspiravit. Cui dixit pater suus : Quid habes? At illa respondit : Da mihi benedictionem ; terram Australem et arentem dedisti mihi, junge et irriguam. Deditque ei pater suus* (*h*) *irriguum superius et irriguum inferius* (*Josue* XV, 18, *seqq.*). Axa quippe super asinum sedet, cum irrationabilibus carnis suæ motibus anima præsidet. Quæ suspirans a patre terram irriguam petit, quia a Creatore nostro cum magno gemitu quærenda est lacrymarum gratia. Sunt namque nonnulli qui jam in dono perceperunt libere pro justitia loqui, oppressos tueri, indigentibus possessa tribuere, ardorem fidei habere ; sed adhuc gratiam lacrymarum non habent. Hi nimirum terram Australem et arentem habent, sed adhuc irrigua indigent, quia in bonis operibus positi, in quibus magni atque ferventes sunt, oportet, oportet nimis, ut aut timore supplicii, aut amore regni cœlestis mala etiam quæ antea perpetraverunt deplorent. Sed quia, ut dixi, duo sunt compunctionis genera, dedit ei pater suus irri-

(*a*) Locum hunc, mancum in Edit. Vatic. et Gussanv. multorum vocum omissione, restituimus ope Ms., Regii.
(*b*) Ms., ἐπὶ πλείῳ τοίνυν καὶ πλείῳ.
(*c*) Ms., Χαρακτηριτικῇ διηγήσει γέγραπται.
(*d*) Ms., ὅτι δηλαδὴ τὴν γῆν τῆς ἄρκου, τὴν γῆν ξηράν.
(*e*) Secundus Carnot *ut mihi quæ genera sunt comp. ediss.*
(*f*) Eadem et iisdem pene verbis docet epist. 28 lib. VII, ind. 15, in qua de compunctione potissimum agit.
(*g*) Longip., *tradat*, quem secuti sunt Edit.
(*h*) Duo Theod. et unus Carnot., *irriguam sup. et irriguam inf.*

gnum superius et irriguum inferius. Irriguum quippe superius accipit anima, cum sese in lacrymis cœlestis regni desiderio affligit. Irriguum vero inferius accipit, cum inferni supplicia flendo pertimescit. **356** Et quidem prius inferius, ac post irriguum superius datur. Sed quia compunctio amoris dignitate præeminet, necesse fuit ut prius irriguum superius, et post irriguum inferius commemorari debuisset.

A σι, τῆς δὲ ὑδρευομένης ἀκμὴν ἐπιδέονται. Ἐν ἔργοις μὲν γὰρ ἀγαθοῖς διάκεινται, ἄλλ' ἔξεστι λοιπὸν ὅπως ἢ διὰ τὸν τῆς κρίσεως φόβον, ἢ διὰ τὸν πόθον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τὰ κακὰ ἃ ἔπραξαν θρηνήσωσιν, καὶ οὕτω λοιπὸν, ἔνθα οἱ μεγάλοι καὶ ζέοντες τῷ πόθῳ, καὶ οὗτοι εἰσέλθωσι. Καθὼς δὲ εἶπον, δύο τῆς κατανύξεως εἶναι γένη, ἔδωκεν αὐτῇ ὁ πατὴρ αὐτῆς γῆν τὴν ὑδρευομένην τὴν ἄνωθεν, καὶ τὴν ὑδρευομένην κατωθεν. Ὑδρευομένην (*f*) τὴν ἄνωθεν τοίνυν λαμβάνει ψυχὴ ἡ ἐν δάκρυσι πενθοῦσα τῇ τῆς ἐπουρανίου ἐπιθυμίας ἐπιμελείᾳ· τὴν δὲ ὑδρευομένην τὴν κάτωθεν λαμβάνει ἡ θρηνοῦσα τῷ φόβῳ **357** τῆς αἰωνίου κολάσεως. Καίτοι γε πρότερον ἡ ὑδρευομένη ἡ κάτω δίδοται, μετέπειτα ἡ ἄνω. Διὰ οὖν τὸ ὑπερβάλλειν τῷ ἀξιώματι τὴν τοῦ πόθου κατάνυξιν, ἀναγκαῖον ὑπῆρχε, ἵνα πρότερον τῆς ἄνωθεν ὑδρευομένης ἐπιμνησθῇ ἡ ἱστορία, καὶ ἐν ὑστέρῳ τῆς κάτωθεν.

Petr. Placet quod dicis. Sed postquam hunc venerandæ vitæ Eleutherium hujus meriti fuisse dixisti, libet inquirere si nunc in mundo esse credendum est aliquos tales.

ΠΕΤΡ. Ἀρέσκει ὅ λέγεις. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοιούτου ἀξιώματος γεγονέναι ἔφης τοῦτον τὸν(*g*) τὴν ζωὴν εὐλαβέστατον Ἐλευθέριον, ἐπιζητῆσαι θέλω, ἐὰν καὶ νῦν ἐν τούτῳ
B τῷ κόσμῳ πιστεύτέον ἐστί, τινὰς τοιούτους ὑπάρχειν.

CAPUT XXXV.

De Amantio presbytero provinciæ Tusciæ.

Gregorius. Floridus (*a*) Tiburtinæ Ecclesiæ episcopus, cujus veritatis atque sanctitatis est dilectioni tuæ incognitum non est. Hic mihi esse apud se presbyterum quemdam (*b*) Amantium nomine præcipuæ simplicitatis narravit virum; quem hoc habere virtutis perhibet, ut apostolorum more manum super ægros ponat, (*c*) et saluti restituat, et quantumlibet vehemens ægritudo sit, ad tactum illius abscedat. Quem hoc etiam habere miraculi adjunxit, quia in quolibet loco quamvis immanissimæ asperitatis serpentem repererit, mox ut eum signo crucis signaverit, exstinguit, ita ut virtute crucis quam vir Dei digito ediderit, diruptis visceribus moriatur. Quem si quando serpens in foramine fugerit, signo crucis os foraminis benedicit, statimque ex foramine serpens jam mortuus trahitur. Quem tantæ virtutis virum ipse etiam videre curavi, eumque ad me deductum in infirmorum domo pancis diebus manere volui, ubi, si que adesset (*d*) curationis gratia, citius probari potuisset. Ibi autem quidam inter ægros alios mente captus jacebat, quem medici Græco vocabulo phreneticum appellant. Qui nocte quadam cum magnas voces, scilicet ut insanus, ederet, cunctosque ægros immensis clamoribus perturbaret, ita ut nulli illic capere somnum liceret, fiebat res (*e*) valde miserabilis, quia unde unus male, inde omnes deterius habebant. Sed sicut et prius a reverentissimo viro Florido episcopo, qui tunc cum prædicto presbytero illic pariter manebat, et post a puero qui nocte eadem ægrotantibus serviebat, subtiliter agnovi, idem venerabilis presbyter de proprio stratu surgens, ad lectum phrenetici silenter accessit, et super eum positis manibus oravit. Moxque illum melius habentem tulit,

ΚΕΦΑΛ. ΛΕ'.

Περὶ Ἀμαντίου ἐπισκόπου χώρας Τουσκίας.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Φλώριδος ὁ Τιβερίνης ἐπίσκοπος, οὗτινος τὰ τῆς ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης ἄγνωστα τῇ ἀγάπῃ σου οὐχ ὑπάρχει. οὗτός μοι εἴρηκεν, εἶναι παρ' αὐτῷ πρεσβύτερόν τινα (*h*) Ἀμάζιον ὀνόματι, μεγίστης ἀκακίας ἄνδρα. Τοῦτον δύναμιν τοιαύτην ἐσχηκέναι μαρτυρεῖ, ὅτι τῷ ἔθει τῶν ἀποστόλων τὴν χεῖρα ἐπὶ τοὺς ἀσθενοῦντας ἐπιτιθεὶς, παραχρῆμα τὴν ἴασιν (*i*) παρέχει. Οἵᾳ γὰρ δηποτοῦν βαρείᾳ ἀσθενείᾳ κατέχεταί τις, διὰ μόνης τῆς τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἁφῆς ἡ νόσος φυγαδεύεται. Καὶ τοῦτο δὲ προσέθετο ἐν τῷ περὶ αὐτὸν θαύματι, ὅτι ἐν οἱῳ δ' ἂν τόπῳ ὄφιν εὕρῃ, τῆς οἱασοῦν θυμώδους σκολιότητος ὑπάρχοντα, καὶ τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ τοῦτον σφραγίσῃ, παραχρῆμα ἀποθνήσκει. Τῇ γὰρ τοῦ σταυροῦ
C δυνάμει, δι' οὗ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος τῷ δακτύλῳ αὐτοῦ τοῦτον ἐκτυπῶν, διασχιζομένων τῶν σπλάγχνων, τὸ θηρίον ἀποθνήσκει. Ἐὰν δὲ καὶ εἰς τρυμαλίαν ποτὲ ὄφις προσφύγῃ, ὁμοίως τῷ τοῦ σταυροῦ σημείῳ τὸ στόμιον σφραγίζων, παρευθὺ ὁ ὄφις νενεκρωμένος ἐξέρχεται. Τοῦτον τὸν ἄνδρα, τοσαύτης δυνάμεως ὑπάρχοντα, (*j*) πάνυ θεωρῆσαι ἠγωνισάμην. Ἀχθέντος δὲ αὐτοῦ πρός με, ἐν τῷ νοσοκομείῳ διαμεῖναι αὐτὸν ὀλίγας ἡμέρας πεποίηκα. Οἵα δὲ τῆς ἰάσεως χάρις αὐτόθι γέγονεν, ἐν συντόμῳ παραστῆσαι δύναμαι. Μεταξὺ γὰρ ἐν τῷ νοσοκομείῳ ἀσθενῶν ὑπῆρχέ τις τὸν νοῦν βεβλαμμένος, ἥπερ ἀσθένειαν ἡ ἰατρικὴ τέχνη τῇ Ἑλληνίδι διαλέκτῳ φρενῖτιν ὀνομάζει. Οὗτος τοίνυν ἐν ταῖς νυξὶ, μεγάλας καὶ ἀπαύστους προσφέρων φωνὰς, ὡς ἀνυγιὴς δηλαδὴ ταῖς φρεσὶ πάντας τοὺς ἀῤῥώστους ἐτάρασσεν, ὥστε μηδένα τῶν
D ἐκεῖσε κειμένων δύνασθαι ὕπνου μεταλαβεῖν. Ἐγίνετο οὖν πρᾶγμα σφόδρα ἐλεεινὸν, ὅτι τοῦ ἑνὸς κακῶς ἔχοντος, πάντες ἐξ αὐτοῦ χείρω ὠδυνῶντο. Παρὰ Φλωρίδου οὖν τοῦ ἐπισκόπου ἐν πρώτοις μεμάθηκα τὸ συμβὰν, ὅς τις ἅμα τῷ προλεχθέντι πρεσβυτέρῳ (*k*) τὸ τηνικαῦτα

(*a*) Ita legendum ex omnibus Mss. vel *Tibertinæ*, aut *Tuburtinæ*, non vero *Tudertinæ*, ut habent Edit. Porro *Tibur* urbe episcopalis in Latio ad Anienem fl., nunc dicta *Tivoli*, multum differt a Tuderto, vulgo *Todi*, episcopali urbe in Umbria ad Tiberim fl.

(*b*) Ejus nomen Martyrolog. inscriptum ad 26 Sept.

(*c*) Al., *et salutem rest.*, ut habent Germ. et ex Norm. nonnulli.

(*d*) Compend., Carnot. et Longip., *consolationis gr.*

(*e*) In Edit., reluctantibus Mss., *valde mirabilis.*

(*f*) Ms., ὑδρευομένην τοίνυν τὴν ἄνωθεν λαμβάνει ἡ ψυχὴ, ἡ ἐν δάκρυσι πενθοῦσα λαβεῖν τὴν τῆς ἐπουρανίου βασιλείας ἀπόλαυσιν. Τὴν δὲ ὑδρευομένην τὴν κάτωθεν.

(*g*) Ms., τὸν τῷ βίῳ εὐλαβ.

(*h*) Ms., Ἀμάντζιον.

(*i*) Editi, κομίζονται. Οἵα γάρ.

(*j*) Ms., ἰδεῖν ἐπεθύμησα.

(*k*) Ms., τοῦ τηνικαῦτα.

ἐκεῖσε ἀνεπαύετο, ἔπειτα δὲ καὶ παρὰ τοῦ παιδὸς τοῦ τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ τοῖς ἀῤῥώστοις δουλεύοντος. Ἔλεγεν οὖν ὅτι ὁ αὐτὸς εὐλαβέστατος πρεσβύτερος ἐκ τῆς στρωμνῆς αὐτοῦ ἀναστὰς, ἐν τῇ κλίνῃ τοῦ (a) φρενετιοῦντος μυστικῶς παρεγένετο, καὶ ἐπάνω αὐτοῦ θεὶς τὰς χεῖρας ηὔξατο. Εὐθέως δὲ κρεῖττον αὐτὸν ἐσχηκότα ἐπῆρε, καὶ εἰς τὰ ἀνώγεα τοῦ οἴκου ἐν τῷ εὐκτηρίῳ μεθ' ἑαυτοῦ ἀπήγαγε· καὶ κατ' ἰδίαν τῇ εὐχῇ ἐπικλίνας, εὐθέως αὐτὸν ὑγιῆ εἰς τὴν ἰδίαν κλίνην ἀπήγαγεν, ὥστε τοῦ λοιποῦ μήτε φωνὰς αὐτὸν ἀφιέναι, μήτε τινὰ τῶν ἀσθενούντων τὸ σύνολον ταράσσειν. Ἀπολαβὼν γὰρ τελείως ἐῤῥωμένον τὸν ἑαυτοῦ λογισμὸν, ἀλλοτρίαν ἀσθένειαν οὐ προσέθετο τοῦ λοιποῦ ταράξαι. Ἐκ τούτου οὖν τοῦ ἑνὸς θαύματος τοῦ ὑπ' αὐτοῦ γεγονότος, οὗπερ θεαταὶ γεγόναμεν, καὶ πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ ἀκουσθέντα, ἀληθῆ εἶναι πιστεύομεν.

A atque in superiora domus secum ad oratorium duxit, ubi pro eo liberius orationi incubuit, et statim eum sanum ad lectum proprium reduxit, ita ut nullas ulterius voces ederet, nec jam ægrotorum quempiam aliquo clamore perturbaret ; nec jam ægritudinem auxit alienam, qui perfecte receperat mentem suam. Ex quo ejus uno facto didicimus ut de eo illa omnia audita crederemus.

ΠΕΤΡ. Μεγίστη οἰκοδομὴ πολιτείας προσγίνεται, τοῦ θεωρῆσαι ἄνδρας θαύματα ποιοῦντας, καὶ τοὺς τῆς ἐπουρανίου Ἱερουσαλὴμ πολίτας ἐν τῇ γῇ θεωρεῖσθαι.

Petr. Magna vitæ ædificatio est, videre viros tam mira facientes, atque in civibus suis Jerusalem cœlestem in terra conspicere.

358 ΚΕΦΑΛ. Λς'.

Περὶ Μαξιμιανοῦ ἐπισκόπου πόλεως Συρακούσης.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Οὐδὲ τοῦτο παρασιωπῆται δίκαιον ἡγοῦμαι, ὅπερ ὁ παντοδύναμος Θεὸς κατηξίωσεν ἐπιδεῖξαι θαῦμα εἰς Μαξιμιανὸν τὸν αὐτοῦ οἰκέτην, τὸν νυνὶ Συρακουσίων ἐπίσκοπον, τότε δὲ τοῦ ἐποῦ μοναστηρίου ἡγούμενον ὑπάρχοντα. Ἐν γὰρ τῷ διακονεῖν με ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ τοῦ πατριάρχου μου κελεύσει, ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἀποκρίσεσιν, ὁ αὐτὸς εὐλαβέστατος Μαξιμιανὸς ἀγάπης ἕνεκεν μετὰ ἀδελφῶν (b) πρὸς με παρεγένετο. Ἐν δὲ τῷ ὑποστρέφειν αὐτὸν ἐπὶ τὴν Ῥώμην, ἐν τῷ πελάγει (c) τῆς Ἀδρείας, σφοδροτάτῃ ἀνάγκῃ καταπιεσθεὶς, παραδόξῳ καὶ ἀνεξιχνιάστῳ θαύματι πέριξ αὐτοῦ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ὄντων, καὶ τὸν θυμὸν τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν ἐπέγνω. Ἀνέμων γὰρ σφοδρῶν ἐπιστάντων, καὶ τῶν κυμάτων αὐξανομένων, τὰ τοῦ πλοίου (d) ἡλώματα ἀνεσπάσθησαν, τὸ κατάρτιν ἐκλάσθη, τὰ ἄρμενα ἐν τῇ θαλάσσῃ ἐῤῥίφησαν, καὶ ὅλον τὸ πλοῖον ἐκ τῆς τῶν κυμάτων βίας δονηθὲν, ἐκ πάσης αὐτοῦ ἁρμονίας διελύθη. Τῶν οὖν ἁρμῶν, ὡς εἴρηται, διαλυθέντων, ἔνδον ἡ θάλασσα εἰσελθοῦσα, ἕως τῶν ἀνωτέρω σανίδων τὸ πλοῖον ἐγέμισεν, ὥστε οὐχὶ τοσοῦτον ἐν τοῖς κύμασιν εἶναι τὸ πλοῖον, ὅσον ἔνδον τοῦ πλοίου τὰ κύματα. Ὅθεν λοιπὸν πάντες οἱ ἐν τῷ πλοίῳ, οὐχὶ γειτνιάζοντα τὸν θάνατον, ἀλλὰ τοῖς ὀφθαλμοῖς παρόντα αὐτὸν θεωροῦντες, ἐν πολλῇ ταραχῇ γεγόνοτες, ἑαυτοὺς ἠσπάσαντο, καὶ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ λυτρωτοῦ ἡμῶν Θεοῦ καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μεταλαβόντες, αὐτῷ τὰς ψυχὰς αὐτῶν παρέθεντο, ὅπως ταύτας εὐμενῶς ὑποδέξηται, ὧν τὰ σώματα ἐν τοιούτῳ φοβερῷ θανάτῳ παραδοθῆναι συνεχώρησεν. Ὁ δὲ παντοδύναμος Θεὸς, ὁ τοὺς αὐτῶν λογισμοὺς φοβερῶς καταπλήξας, τὴν τούτων ζωὴν θαυμασίως ἐφύλαξεν. Μέχρι γὰρ ἡμερῶν

357 CAPUT XXXVI.

De Maximiano Syracusanæ civitatis episcopo.

Gregorius. Neque hoc silendum puto, quod omnipotens Deus super (e) Maximianum famulum suum, nunc Syracusanum episcopum, tunc autem mei monasterii Patrem, dignatus est monstrare miraculum. Nam dum jussione pontificis mei in Constantinopolitanæ urbis palatio responsis ecclesiasticis deservirem, illuc ad me idem venerabilis Maximianus charitate exigente cum fratribus venit. Qui cum ad monasterium meum Romam rediret, in mari Adriatico nimis tempestate deprehensus, inæstimabili ordine atque inusitato miraculo erga se cunctosque qui cum eo aderant, omnipotentis Dei et iram cognovit, et gratiam. Nam cum in eorum morte ventorum nimietatibus elevati fluctus sævirent, ex navi (f) clavi perditi, arbor abscissa est, vela in undis projecta, totumque vas navis quassatum nimiis fluctibus, ab omni fuerat sua compage dissolutum. Rimis itaque patentibus intravit mare, atque usque ad superiores tabulas implevit navem, ita ut non tam navis intra undas quam undæ jam intra navem esse viderentur. Tunc in eadem navi residentes non jam (g) ex morte vicina, sed ex ipsa ejus præsentia ac visione turbati omnes, sibimet (h) pacem dederunt, corpus et sanguinem Redemptoris acceperunt, Deo se singuli commendantes, ut eorum animas benigne susciperet, quorum corpora in tam pavenda morte tradiderat. Sed omnipotens Deus, qui eorum mentes mirabiliter terruit, eorum quoque vitam mirabilius servavit. Nam diebus octo navis eadem usque ad superiores tabulas aquis plena, iter proprium peragens enatavit ; nono autem die in (i) Cotronensis castri portum

(a) Ms., φρενιόντος. Forlasse, φρενιτιῶντος.
(b) Ms., ἐκεῖσε πρὸς μέ.
(c) Ms., τοῦ Ἀδρίας.
(d) Ms., ἡλώματα συνεσπάσθησαν, τὸ κατάρτιον συνετρίβη, τὰ ἄρμενα.
(e) Hujus meminit Martyrolog. Rom., die 9 Jun. Porro quæ hic narrantur, ex epistola ad Leandrum libris Moral. præmissa confirmantur. Plures exstant ad eum Gregorii epistolæ, quas legesis. Amicum jam e vivis sublatum deflet epist. 17 lib. v. indict. 13.
(f) Ita plerique et potiores Mss. Vat. Cl., *clavo perdito*. Edit. habent *clavis perditis*.
(g) Germ., duo Theod. et pler. Norm., *ex mortis vicinia*, vel *vicinio*, vel *vicinitate*.

(h) Nimirum pacis osculum, quod Eucharistiæ sumptioni præmittebatur ex antiquo more. In reg. S. P. Bened., c. 63 : *Fratres sic accedant ad pacem, ad communionem*. Lege doctissimum Menardum in notis ad append. libri Sacram. ad hæc verba : *Interim osculetur archidiaconum*, p. olim 378, nunc nota 986. Hic observa veterem Eucharistiæ servandæ, ac in peregrinationibus deferendæ morem ; et lege quæ de Satyro fratre scribit Ambros., lib. de ejus Excessu, n. 43 novæ Edit., et notam ad hunc locum.
(i) Beccens., *Crotoniensis*. Constat Gregor. de Crotona urbe Brutiorum in ora maris Ionii locutum, non de Crotona urbe Etruriæ, quæ mari non adjacet.

deducta est. Ex qua exierunt omnes incolumes, qui cum prædicto venerabili viro Maximiano navigabant. Cumque post eos ipse quoque fuisset egressus, mox in ejusdem portus profundum navis demersa est, ac si illis egredientibus pro pondere sublevatione caruisset; et quæ plena hominibus in pelago aquas portaverat, atque nataverat, Maximiano cum suis fratribus recedente, aquas sine hominibus in portu non valuit portare; ut hinc omnipotens Deus ostenderet quia hanc onustam sua manu tenuerat, quæ ab hominibus vacua et derelicta super aquas non potuit manere.

A ὀκτὼ τὸ αὐτῶν πλοῖον ἕως τῶν ἀνωτέρω σανίδων, ὡς εἴρηται, γεμισμένον ὕδατι, τὴν ἰδίαν ὁδὸν διανύον, ἔπλεεν. Τῇ δὲ ἐννάτῃ ἡμέρᾳ ἐν τῷ λιμένι τοῦ (g) κάστρου Κοτρώνης ὡδηγήθη. Πάντων δὲ τοῦ πλοίου ἀποβάντων, τῶν μετὰ τοῦ προλεχθέντος εὐλαβεστάτου ἀνδρὸς Μαξιμιανοῦ πλεόντων, ἔσχατον δὲ πάντων καὶ αὐτοῦ ἀποβάντος, εὐθέως ἐν τῷ αὐτῷ λιμένι τὸ πλοῖον ἐβυθίσθη μετὰ τὸ κουφισμὸν τοῦ βάρους ἀπομεῖναι. Ἡ γὰρ ναῦς ἡ ἀνθρώπους ἐπιφερομένη, καὶ ὑδάτων πλήρης οὖσα ἐν τῷ πελάγει ἔπλεε· Μαξιμιανοῦ δὲ μετὰ τῶν αὐτοῦ ἀδελφῶν ἐξ αὐτῆς ἐξελθόντος, ὕδωρ ἄνευ τῶν ἀνθρώπων ἐν τῷ λιμένι βαστάξαι οὐκ ἠδυνήθη. Ἐν τούτῳ οὖν ὁ παντοδύναμος Θεὸς ὑπέδειξεν, ὅτι αὐτὸς τῇ οἰκείᾳ αὐτοῦ χειρὶ τοῦτο διεκράτει, ὅπερ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων (h) σάβουρον καταλειφθὲν, ἐπάνω τῶν ὑδάτων διαμεῖναι οὐκ ἠδυνήθη.

360 CAPUT XXXXVII.

De Sanctulo presbytero provinciæ Nursiæ.

B

Gregorius. Ante dies quoque fere quadraginta vidisti apud me eum, cujus superius memoriam feci (*Cap.* 15), venerabilis vitæ presbyterum Sanctulum nomine, qui ad me ex Nursiæ provincia annis singulis venire consuevit. Sed ex eadem provincia quidam monachus ante triduum venit, qui gravis nuntii mœrore me perculit, quia eumdem virum obiisse nuntiavit. Hujus ergo viri, etsi non sine gemitu dulcedinis recolo, jam tamen sine formidine virtutes narro, quas a vicinis ejus sacerdotibus (*a*) mira veritate et simplicitate præditis agnovi. Et sicut inter amantes se animos magnum charitatis familiaritas ausum præbet, a me plerumque ex dulcedine exactus, ipse quoque de his quæ egerat extrema quædam fateri cogebatur. Hic namque quodam tempore cum in prelo Langobardi (*b*) olivas premerent, ut in oleum liquari (*c*) debuissent, sicut (*d*) jocundi erat et vultus et animi, utrem vacuum ad prelum detulit, laborantesque Langobardos læto vultu salutavit, utrem potulit, et jubendo potius quam petendo eum impleri sibi dixit. Sed gentiles viri, qui tota jam die frustra laboraverant, atque (*e*) ab olivis exigere oleum torquendo non poterant, verba illius moleste susceperunt, eumque injuriis insectati sunt. Quibus vir Domini lætiori adhuc vultu respondit, dicens: (*f*) Sic pro me oretis, istum utrem Sanctulo impleatis, et sic a vobis revertetur. Cumque illi ex olivis oleum defluere non cernerent, et virum Dei

C

359 ΚΕΦΑΛ. ΛΖ'.

Περὶ Σαγκτούλου πρεσβυτέρου χώρας Νουρσίας.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Πρὸ τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν τούτων ἐθεάσω παρ' ἐμοὶ ὄντα τὸν τῇ ζωῇ εὐλαβέστατον Σάγκτουλον τὸν πρεσβύτερον· Ὃς τις πρὸς με ἐκ τῆς Νουρσίας χώρας καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἔθος εἶχεν τοῦ ἔρχεσθαι. Μοναχὸς δέ τις ἐκ αὐτῆς χώρας πρὸ τριῶν ἡμερῶν ἔλθων, τοῦτον τὸν ἄνδρα τετελευτηκέναι ἔφησεν, ὅστις ἐν βαρείᾳ λύπῃ με κατέκαμψεν διὰ τῆς ἀπαγγελίας ταύτης. Τούτου τοῦ ἀνδρὸς κἂν ἐκτὸς στεναγμοῦ τὴν τῆς γλυκύτητος αὐτοῦ μνείαν ποιήσασθαι οὐχ ὑποφέρω, ἀλλ' οὖν ὅμως ἐκτὸς πάσης ὑποστολῆς τὰς δυνάμεις αὐτοῦ διηγοῦμαι, ἃς παρὰ τῶν γειτνιαζόντων αὐτῷ ἱερέων μεμάθηκα, σφόδρα ἀληθινῶν καὶ πιστῶν ὄντων. Τὰς (Sic) δὲ καὶ παρ' ἐμοῦ ἡ αὐτοῦ γλυκύτης ἐρωτωμένη, βιαζομένη μᾶλλον, ὀλίγα ὧν πέπραχε διηγεῖτό μοι. Αἱ ψυχαὶ γὰρ δι' ἀγάπης ἀλλήλαις ἑνούμεναι, τὴν πρὸς ἑαυτὰς παῤῥησίαν τίκτουσιν. Οὗτος τοίνυν ἐν καιρῷ τινι Λογγοβάρδων τινῶν ἐλαίας ἀληθόντων, καὶ ταύτας ἐκπιεζόντων, ὅπως ἔλαιον ἐξενέγκωσι, τούτοις ἐπιστὰς (i) ἀσκὸν σάβουρον μεθ' ἑαυτοῦ ἐπιφερόμενος, καθὼς ἔθος αὐτῷ ὑπῆρχε καὶ τῇ ψυχῇ καὶ (j) τῷ προσώπῳ ἐν εὐφροσύνῃ εἶναι, τοὺς κάμνοντας Λογγοβάρδους χαρίεντι προσώπῳ προσήγορευσε, καὶ τὸν ἀσκὸν προσαγαγὼν, ἐπιτρέπων μᾶλλον, ἤπερ αἰτῶν ἔλαιον αὐτοῖς τοῦτον γεμίσαι ἔλεγεν. Οἱ δὲ ἐθνικοὶ ἄνδρες ἐκεῖνοι, διὰ τὸ πᾶσαν τὴν ἡμέραν εἰς ἄκαιρον (k) αὐτοὺς κάμνειν, καὶ ἔλαιον ἐκ τῆς ἐλαίας ἐξενέγκαι μὴ δύνασθαι, τὰ ῥήματα αὐτοῦ εἰς οὐδὲν λογισάμενοι, μεθ' ὕβρεων αὐτοῦ ἀπεπέμποντο. Οἷς ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος (l) χαρίεντι πάλιν προσώπῳ ἀπεκρίθη, λέγων·

(*a*) Editi, *mira virtute*, dissentientibus Mss. et Græco interprete.

(*b*) Germ. et plerique, *olivam prem.*

(*c*) Modus est loquendi Gregorio nostro familiarissimus, qui etiam in Scriptoribus coævis aut fere supparibus occurrit. Greg, Turon., lib. de Vit. Pat., c. 9: *Immisit ei cogitationem, ut prætermissa eremo ad sæculum reverti deberet*, hoc est reverteretur. Beda, lib. 1 Hist., c. 23: *Augustinum..... remittunt, qui a beato Gregorio obtineret ne tam periculosam..... peregrinationem adire deberent.*

(*d*) Sic German., Regius, Norman., duo Carnot., et alterius fragmentum, duo Theod., Longip., etc. In Edit. legitur: *sicut jucundus erat et vultu et animo.* Cæterum hilaritas etiam in sanctis et in ipsis monachis, licet pœnitentiæ addictis, laudatur. Macario juniori archimandritæ Nitriensi laudi tribuitur quod

D *hilari fronte advenientes exciperet, et lepido sermone oblectaret, urbanitate quodam juniores ad disciplinam monast. alliciens.* Vide de eo Socratem, Sozomenum, Theodoritum, et Palladium in Hist. Lausiaca.

(*e*) Pratel., *ab olivis exire oleum..... non poluerat.*

(*f*) Ita Germ. eum Longip., Val. Cl. et plurimis. Idem habet Græcus interpres. In Norm., si Gemet. ac secundum Audoen. excipias, *si mihi creditis.* Consentit secundus Carnot. In primo, *si pro me oretis*, quod Editores retinuerunt.

(*g*) Ms., κάστρου Κρωτώνης.

(*h*) Ms., κενόν.

(*i*) Mss., ἀσκὸν κενόν.

(*j*) Ms., τῷ σώματι.

(*k*) Ms., αὐτοὺς κοπιᾶν καὶ ἔλαιον ἐκ τῆς ἐλαίας μὴ δυνάμενοι ἐξενέγκαι, τὰ ῥήματα.

(*l*) Ms., φαιδρῷ προσώπῳ.

Οὕτως εὔξασθε ὑπὲρ ἐμοῦ, καὶ τὸν ἀσκὸν τοῦτον τῷ Σαγκτούλῳ γεμίσατε, ἵνα οὕτως (a) παρ' ἡμῶν ὑποστρέψῃ. Ὡς δὲ προσερχόμενον ἔλαιον ἐκ τῶν ἐλαιῶν οὐκ ἐθεώρουν, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον πρὸς τὸ γεμισθῆναι τὸν ἀσκὸν ἐπιμένοντα, σφόδρα θυμωθέντες, ὕβρεσιν αὐτὸν (b) πλείσταις καὶ ἀπειλαῖς ῥημάτων ἀπεπέμποντο. Ὡς δὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος θεωρήσας ὅτι τῶν ἐλαιῶν ἐκπιεζομένων, ἔλαιον οὐδαμῶς προήρχετο, ὕδωρ αὐτῷ δοθῆναι ἠτήσατο. Τοῦτο δὲ, πάντων θεωρούντων, ηὐλόγησε, καὶ ἐν ταῖς ἐκπιεζομέναις ἐλαίαις ταῖς ἰδίαις χερσὶν ἐῤῥίψεν. Τούτου δὲ γεγονότος, τοσαύτη εὐφορία τοῦ ἐλαίου προέβη, ὥστε τοὺς Λογγοβάρδους, τοὺς πρότερον εἰς ἄκαιρον κοπιῶντας, οὐ μόνον τὰ ἴδια σκεύη πάντα γεμίσαι, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀσκὸν, ὅνπερ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἤγαγε, καὶ χάριν δὲ αὐτῷ μεγίστην ἔχειν ὡμολόγησαν, ὅτι ἐλθὼν ἔλαιον ζητῆσαι, αὐτὸς διὰ τῆς εὐλογίας ὅπερ ἠτεῖτο (c) δέδωκεν.

A ad implendum utrem sibi insistere viderent, vehementer accensi, majoribus hunc verborum contumeliis detestari cœperunt. Vir autem Dei videns quod ex prelo oleum nullo modo exiret, aquam sibi dari petiit, quam cunctis videntibus benedixit, atque in prelum suis manibus jactavit. Ex qua protinus benedictione tanta ubertas olei erupit, ut Langobardi, qui prius diu incaseum laboraverant, non solum sua vascula omnia, sed utrem quoque quem vir Dei detulerat implerent, et gratias agerent, quia is qui oleum petere venerat, benedicendo dedit quod postulabat.

Ἐν ἄλλῳ τοίνυν καιρῷ μέγιστος λιμὸς ἁπανταχῇ κατέλαβεν. Ἐκκλησία δὲ τοῦ μακαρίου Λαυρεντίου τοῦ μάρτυρος ὑπὸ τῶν Λογγοβάρδων ἐμπρησθεῖσα ὑπῆρχεν. Ἦν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἀνακαινίσαι ἐπιθυμῶν, πολλοὺς τεχνίτας, καὶ ἐργάτας δὲ πλείους συνήθροισεν. Ἀνάγκη οὖν ὑπῆρχε τὴν καθημερινὴν δαπάνην τοῖς κάμνουσι παρασχεθῆναι, ἐκτὸς ὑπερθέσεως πάσης· Τῆς δὲ ἀνάγκης **362** τοῦ λιμοῦ ἐπικειμένης, ὁ ἄρτος διέλειψεν. Ἤρξαντο οὖν οἱ κάμνοντες δαπάνην ἐπιζητεῖν. Δύναμιν γὰρ πρὸς τὸ κάμνειν οὐκ εἶχον ἐκ τῆς πείνης. Τοῦτο δὲ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἀκούσας, λόγοις αὐτοὺς παρεμυθεῖτο ὑπισχνούμενος ὅπερ οὐκ εἶχε. Σφόδρα δὲ ἔνδοθεν στενοχωρούμενος, ἐν τῷ μὴ ἔχειν αὐτὸν ὅθεν προσενέγκῃ τὴν τροφὴν ἣν ὑπέσχετο, ὧδε τε κἀκεῖσε ἐκ στενοχωρίας (d) περιεγύρευεν. Ἐλθὼν δὲ ἐπί τινα κλίβανον, ἐν ᾧ πρὸ ἡμέρας ἄρτους ἦσαν ὀπτήσασαι αἱ γειτνιάζουσαι αὐτόθι γυναῖκες, ἐπικύψας, ἐθεώρει μὴ πολλάκις ἄρτος ἐκεῖσε ἐναπέμεινεν. Αἴφνης οὖν ἄρτον θαυμαστοῦ μεγέθους καὶ ἀσυνήθους (e) ἀσπρότητος αὐτόθι εὗρεν. Τοῦτον δὲ ἐπάρας, ἀπενέγκαι τοῖς τεχνίταις οὐκ ἠθέλησε, μή πως ἀλλοτρίου αὐτοῦ ὑπάρχοντος, προφάσει εὐσπλαγχνίας πταίσματι ὑποπέσῃ. Πρὸς οὖν τὰς γειτνιαζούσας γυναῖκας αὐτὸν ἐπενέγκας, πᾶσιν ὑπέδειξεν ἐρωτῶν, μή πως τινὶ αὐτῶν ἐκεῖσε κατελείφθη. Πᾶσαι δὲ αἱ γυναῖκες αἱ ἐκεῖσε ἄρτον ὀπτήσασαι, μὴ εἶναι τοῦτον ἴδιον αὐτῶν ὡμολόγησαν, ἐν ἀκεραίῳ γὰρ τοὺς ἑαυτῶν ἄρτους ἐκ τοῦ κλιβάνου λαβεῖν διισχυρίζοντο. Τότε ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἀγαλλιώμενος, ἐπῆλθε πρὸς τοὺς πολλοὺς τεχνίτας μετὰ ἑνὸς ἄρτου, καὶ τούτους τῷ παντοδυνάμῳ Θεῷ εὐχαριστῆσαι παρεκάλεσε, καὶ ὅτι δαπάνην αὐτοῖς παρέσχεν ἐμήνυσεν. Εὐθέως καὶ ἐπὶ τὸ ἐστιαθῆναι προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, τὸν εὑρεθέντα ἄρτον παρέθηκεν. Εἰς κόρον δὲ αὐτῶν ἐμπλησθέντων, πλείω κλάσματα (f) περιευρέθησαν, ὑπὲρ ἃ ὁ ἄρτος ἐκεῖνος ὑπῆρχε. Καὶ ἐν ἑτέρᾳ δὲ ἡμέρᾳ ἐκεῖνα αὐτοῖς φαγεῖν παρέθηκεν. Ὁμοίως οὖν καὶ πάλιν χορτασθέντες, τὰ τοῦ ἄρτου κλάσματα (g) ἐπερίσσευσαν. Αὐτὰ τοίνυν τὰ περισσεύοντα κλάσματα πάλιν αὐτοῖς παρατιθῶν, γέγονεν, ὥστε ἐπὶ δέκα ἡμέρας πάντες ἐκεῖνοι οἱ τεχνῖται καὶ οἱ ἐργάται ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἑνὸς ἄρτου τοῦτου γοντες ἐχορτάζοντο. Καθ' ἡμέραν γὰρ ἐξ αὐτοῦ ἐσθίον-

Alio quoque tempore vehemens ubique fames incubuerat, et beati Laurentii martyris ecclesia fuerat a Langobardis incensa. Quam vir Dei restaurare cupiens, artifices multos, ac plures subministrantes operarios adhibuit, quibus necesse erat ut quotidiani sumptus laborantibus sine dilatione præberentur. Sed exigente ejusdem **361** famis necessitate, panis defuit; cœperuntque laborantes instanter victum quærere, quia vires ad laborem per inopiam non haberent. Quod vir Dei audiens, eos verbis consolabatur foris, promittendo quod deerat; sed ipse graviter anxiabatur intus, exhibere cibum non valens quem promittebat. Cum vero huc illucque anxius pergeret, devenit ad clibanum, in quo vicinæ mulieres pridie panes coxerant, ibique incurvatus aspexit, ne forte panis a coquentibus remansisset. C Tunc repente panem miræ magnitudinis, atque insoliti candoris invenit: quem quidem tulit, sed deferre artificibus noluit, ne fortasse alienus esset, et culpam velut ex pietate perpetraret. Per vicinas itaque hunc mulieres detulit, eumque omnibus ostendit, ac ne cui earum remansisset inquisivit. Omnes autem quæ pridie panem coxerant, suum hunc esse negaverunt, atque panes suos numero integro se a clibano retulisse professæ sunt. Tunc lætus vir Domini perrexit ad multos artifices cum uno pane; ut omnipotenti Deo gratias agerent admonuit; et quia eis annonam præbuerat, indicavit; eisque ad refectionem protinus invitatis inventum panem apposuit. Quibus sufficienter pleneque satiatis, plura ex eo quam ipse panis fuerat, fragmenta collegit. Quæ die D quoque altero eis ad refectionem intulit; sed id quod ex fragmentis supererat, ipsa quoque, quæ apposita fuerant, fragmenta superabat. Factumque est ut per dies decem omnes illi artifices atque operarii ex illo uno pane satiati, hunc et quotidie ederent, et ex eo quotidie quod edi posset in crastinum superesset, ac si fragmenta panis illius per eum crescerent, et cibum comedentium ora repararent.

(a) Ms., ἀφ' ἡμῶν.
(b) Ms., πλειοτέρως.
(c) Ms., ἠτήσατο.
(d) Ms., περιέτρεχεν.
(e) Ms., λευκότητος.
(f) Ms., περιεσέθησαν : forte ἐπερισσεύθησαν.
(g) Ms., ἐπερίσσευσεν.

τες, ὅσον φαγεῖν ἠδύναντο, τοσοῦτον πάλιν ἐπερίσσευεν, ὅσον εἰς τὴν αὔριον αὐτοῖς ἀρκέσαι καὶ περισσεῦσαι ἠδύνατο; καὶ ὁ μὲν ἄρτος ἐκεῖνος τὰ τῶν ἐσθιόντων σώματα ἀνεκαίνιζε πρὸς δύναμιν, διὰ δὲ τῶν κλασμάτων καθ' ἡμέραν ὑπερηύξανεν.

Petr. Mira res, atque in exemplum Dominici operis vehementer omnibus stupenda.

ΠΕΤΡ. Θαυμαστὸν πρᾶγμα καὶ σφόδρα ἔκπληκτον, πρὸς γὰρ τὸ δεσποτικὸν ὑπόδειγμα τὸ ἔργον τοῦτο βλέπει.

Gregor. Ipse, Petre, multos de uno pane pavit per servum, qui ex quinque panibus quinque millia hominum satiavit per semetipsum, qui pauca seminis grana in innumera segetum frumenta multiplicat, qui ipsa quoque semina produxit ex terra et simul omnia creavit ex nihilo. Sed ne diutius mireris quid in virtute Domini venerandus vir Sanctulus exterius fecerit, audi ex virtute Domini qualis interius fuit. Die etenim quadam a Langobardis captus quidam diaconus tenebatur ligatus, eumque (*a*) ipsi qui tenuerant, interficere cogitabant. Advesperascente autem die, vir Dei Sanctulus ab eisdem Langobardis petiit ut relaxari eique vita concedi debuisset, quod posse se facere omnino negaverunt. Cumque mortem illius deliberasse eos cerneret, petiit ut sibi (*b*) ad custodiam tradi debuisset. Cui protinus responderunt: Tibi quidem eum ad custodiendum damus, sed ea conditione interposita, ut si iste fugerit, pro eo ipse moriaris. Quod vir Domini libenter accipiens, prædictum diaconum in suam suscepit fidem; quem nocte media cum Langobardos omnes somno gravi depressos aspiceret, excitavit et ait: Surge, et concitus fuge, liberet te omnipotens Deus. Sed idem diaconus **364** promissionis ejus non immemor, respondit dicens: Fugere, Pater, non possum, quia si ego fugero, pro me sine dubio ipse morieris. Quem vir Domini Sanctulus ad fugiendum compulit, dicens: Surge, et vade, te omnipotens Deus eripiat; nam ego in manu ejus sum, tantum in me possunt facere, quantum ipse permiserit. Fugit itaque diaconus, et quasi deceptus in medio fidejussor remansit. Facto igitur mane Langobardi, qui diaconum ad custodiendum dederant, venerunt, quem dederant petierunt; sed hunc venerandus presbyter fugisse respondit. Tunc illi inquiunt: Scis ipse melius quid convenit. Servus autem Domini constanter ait: Scio. Cui dixerunt: Bonus homo es, nolumus te per varios cruciatus mori, elige tibi mortem quam vis. Quibus vir Domini respondit, dicens: In manu Dei sum, ea morte me occidite qua me occidi ipse permiserit. Tunc omnibus qui illic aderant Langobardis placuit ut eum capite truncare debuissent, quatenus sine gravi cruciatu vitam ejus compendiosa morte terminarent. Cognito itaque quod Sanctulus qui inter eos pro sanctitatis reverentia magni honoris habebatur occidendus esset, omnes qui in eodem loco inventi sunt Langobardi convenerunt (*c*) sicut sunt nimiæ crudelitatis) læti ad spe-

ΓΡΗΓΟΡ. Αὐτὸς γὰρ καὶ νῦν, Πετρὲ, διὰ τοῦ δούλου αὐτοῦ ἐξ ἑνὸς ἄρτου πολλοὺς ἐχόρτασεν, ὅστις δι' ἑαυτοῦ ἐκ πέντε ἄρτων πέντε χιλιάδας ἀνδρῶν (*d*) ἐνέπλησεν, ὅστις ἐξ ὀλίγων κόκκων σπερμάτων ἀπείρους καρποὺς τῶν γεννημάτων πληθύνει, ὅστις καὶ αὐτὰ τὰ σπέρματα ἐκ τῆς γῆς προσήγαγεν, καὶ ὁμοῦ τὰ πάντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος πεποίηκεν. Ἵνα δὲ μὴ ἔτι (*e*) πλέον θαυμάζῃς, τί ἔξωθεν ἐν τῇ τοῦ κυρίου δυνάμει ὁ σεβάσμιος ἀνὴρ Σάγκτουλος εἰργάσατο, ἄκουσον, ποῖος ἔνδον τῇ τοῦ κυρίου δυνάμει ὑπῆρχεν. Ἔν τινι ἡμέρᾳ διάκονός τις παρὰ τῶν Λογγοβάρδων κρατηθεὶς, δεδεμένος παρ' αὐτοῖς ὑπῆρχε, φονεῦσαι δὲ αὐτὸν οἱ τοῦτον κρατήσαντες ἐβούλοντο. Τῆς δὲ ἡμέρας πρὸς ἑσπέραν καταλαβούσης, ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος Σάγκτουλος τοὺς Λογγοβάρδους ἐδυσώπει, ὅπως τὴν ζωὴν τούτῳ χαρίσωνται. Αὐτοὶ δὲ παντάπασι τοῦτο ποιῆσαι ἠρνήσαντο. Ἐν τῷ θεάσασθαι οὖν αὐτὸν ὅτι τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀσφαλῶς ἐψηφίσαντο, ἠτήσατο αὐτοὺς ἵνα κἂν ἐπὶ τῷ παραφυλάξαι αὐτὸν, τοῦτον αὐτῷ παραχωρήσωσιν. Ἀποκριθέντες δὲ εἶπον· Ἐπὶ τῷ παραφυλάξαι μὲν (*f*) δίδοῦμέν σοι αὐτὸν, ἐπὶ δὲ ὅρῳ τοιούτῳ, ἵνα ἐὰν οὗτος φύγῃ, σὺ ἀντ' αὐτοῦ ἀποθάνῃς. Προθύμως δὲ τοῦτο ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος καταδεξάμενος, τὸν προλεχθέντα διάκονον ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἀνεδέξατο πίστει. Περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον, ἐν ὅσῳ πάντας τοὺς Λογγοβάρδους ὕπνῳ βαρυτάτῳ κατεχομένους ἐθεάσατο, ἐξυπνίσας τὸν διάκονον, πρὸς αὐτὸν εἶπεν· Ἀνάστα, καὶ μετὰ σπουδῆς φεῦγε, (*g*) λυτρώσηταί σε ὁ παντοδύναμος Θεός. Ὁ οὖν αὐτὸς διάκονος **363** τῆς ὑποσχέσεως αὐτοῦ οὐκ ἀμνημονῶν, ἀπεκρίθη λέγων· Φυγεῖν, πάτερ, οὐ δύναμαί, ἐὰν γὰρ φύγω, ἀνυπερθέτως ὑπὲρ ἐμοῦ σὺ ἀποθνήσκεις. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος Σάγκτουλος τοῦτον πρὸς τὸ φυγεῖν κατήπειγε, λέγων· Ἀνάστα καὶ ἄπελθε, ὁ παντοδύναμος Θεὸς λυτρώσεταί σε. Ἐγὼ γὰρ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ εἰμι, καὶ τοσοῦτον (*h*) εἰς ἐμὲ ποιῆσαι δύνανται, ὅσον αὐτὸς παραχωρήσει. Ἔφυγε τοίνυν ὁ διάκονος, καὶ ὡς ὅτι ἀπατηθεὶς ὁ ἀντιφωνητὴς, ἐν τῷ μέσῳ ἀπέμεινε. Πρωΐας δὲ γενομένης οἱ Λογγοβάρδοι οἱ τὸν διάκονον ἐπὶ τὸ φυλαχθῆναι τῷ πρεσβυτέρῳ παραδώσαντες, πρὸς αὐτὸν ἦλθον ζητοῦντες ὅνπερ αὐτῷ παραδεδώκασιν. Ὁ δὲ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος πρὸς αὐτοὺς ἔφη, φυγῇ τὸν διάκονον χρήσασθαι. Ἐκεῖνοι δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπον· Τὸ πῶς ἐστοιχήθη, αὐτὸς καλῶς ἐπίστασαι. Ὁ δὲ τοῦ κυρίου δοῦλος θαρσαλέως εἶπε· Γινώσκω. Οὗτοι δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπον· Καλὸς ἄνθρωπος εἶ, καὶ οὐ θέλομέν σε (*i*) διὰ κριτηρίων διαφόρων κολάσαντες φονεῦσαι. Ἔπίλεξαι οὖν θάνατον οἷον θέλεις. Πρὸς οὓς ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἀπεκρίθη, λέγων· Ἐντῇ χειρὶ τοῦ Θεοῦ εἰμι, καὶ οἵῳ θανάτῳ αὐτὸς με παραχωρήσει ἀποθανεῖν, αὐτῷ με φονεύσατε. Τότε πᾶσι

(*a*) Germ., cum nonnullis Norm., *eumque ipsi quem.*
(*b*) Val. Cl., cum Germ., *ad custodiendum.*
(*c*) Lyr. et primus Aud. cum Gemet., *et sicut sunt.... ad spectaculum mortis circumsteterunt. Inter ipsas itaque acies*, etc.
(*d*) Ms., ἐχόρτασεν.
(*e*) Ms., ἐπὶ πλεῖον.
(*f*) Ms., δίδομέν σοι.
(*g*) Ms., λυτρώσεταί σε.
(*h*) Ms., εἰς ἡμᾶς ποιῆσαι, ὅσον ὁ θεὸς παραχ.
(*i*) Ms., διὰ βασάνων δίαφ.

τοῖς οὖσιν ἐκεῖσε Λογγοβάρδοις ἥρεσεν, ὅπως αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν ἀποτέμωσιν, ὥστε ἄνευ (a) βαρυτάτης χρίσεως συμπαθητικῷ θανάτῳ τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἀπαλλάξωσι. Διανοήσαντες τοίνυν οἱ ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ εὑρεθέντες Λογγοβάρδοι, ὅτι Σάγκτουλος ὁ μεταξὺ αὐτῶν δι' ἁγιωσύνης σέβας ἐν μεγίστῃ τιμῇ ὑπάρχων, φονευθῆναι ἤμελλεν, πάντες συνῆλθον, τῇ συνήθει αὐτῶν ὠμότητι χρώμενοι εὐφραινόμενοι, (b) καὶ ἐν ὁρδίνῳ στάντες, τὸν θάνατου αὐτοῦ ἐξεδέχοντο. Τοῦ δὲ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν εἰσαχθέντος, ἐκ πάντων τῶν ἀνδρῶν τῶν ἐν δυναστείᾳ σώματος ἐπελέχθη εἷς, περὶ οὗ διστάσαι οὐκ ἦν, ὅτι ἐν ἑνὶ κρούσματι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀποτέμνοι. Ὁ δὲ εὐλαβέστατος οὗτος ἀνὴρ, μέσον αὐτῶν ἐνόπλων ὄντων προενεχθεὶς εἰς τὸ ἑαυτοῦ ὅπλον εὐθέως ἀνέδραμεν· ἠτήσατο γὰρ ὅπως αὐτῷ (c) ὀλίγη ἄδεια τοῦ εὔξασθαι παρασχεθῇ. Τούτου δὲ γεγονότος, ἐν τῇ γῇ ἑαυτὸν ὑποστρώσας, εὔχεσθαι ἤρξατο. Μικρὸν δὲ χρονίσαντος αὐτοῦ ἐν τῇ εὐχῇ, ὁ ἐπιλεχθεὶς πρὸς τὸ φονεῦσαι αὐτὸν, τῇ τοῦ ποδὸς αὐτοῦ λακταίᾳ τοῦτον ἔνυξε, λέγων· Ἀνάστα, καὶ κλίνας γόνυ ἔκτεινόν σου τὸν αὐχένα· Ἀναστὰς δὲ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, καθὼς προσετάγη πεποίηκεν. Ἐκταθέντος δὲ αὐτοῦ τοῦ αὐχένος, καὶ τὸ ξίφος καθ' αὐτοῦ γυμνωθὲν θεασάμενος, τοῦτον τὸν ἕνα λόγον, καθὼς λέγουσι, δημοσίως εἶπεν· Ἅγιε Ἰωάννη, δέξαι αὐτό. Τότε ὁ ἐπίλεκτος καὶ σαρκοβόρος ἐκεῖνος, γυμνὸν τὸ ξίφος κρατῶν ἓν ἰσχύει τὸν βραχίονα εἰς ὕψος ἐπῆρεν ἐπὶ τὸ κροῦσαι αὐτὸν, καταγάγειν δὲ αὐτὸ οὐδαμῶς ἠδυνήθη. Ὑψώσαντος γὰρ αὐτοῦ ἐν τῷ ἀέρι τὴν μάχαιραν, ἄφνω ὁ βραχίων αὐτοῦ ἀκλινὴς ἀπέμεινεν. Τότε ἅπας τῶν Λογγοβάρδων ὁ θόρυβος, τῶν εἰς θέαν τοῦ θανάτου αὐτοῦ παραγεγονότων, εἰς αἶνον Θεοῦ μετεστράφη, καὶ θαυμάζειν ἀρξάμενοι, τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον (d) μετὰ φόβου ἐσέβοντο. Φανερῶς γὰρ ἀπεδείχθη ποίας ἁγιωσύνης ὑπῆρχεν, ὅστις τὸν τοῦ σαρκοβόρου ἀνδρὸς βραχίονα ἐν τῷ ἀέρι ἔδησε. Παρακληθεὶς τοίνυν ἀνέστη, καὶ ἐδυσώπουν αὐτὸν ἵνα τὸν βραχίονα τοῦ αὐνοῦ σαρκοβόρου ἀνδρὸς ἰάσηται. Ὁ δὲ ἅγιος οὗτος ἀνὴρ διανεβάλλετο, λέγων· Οὐδαμῶς ὑπὲρ αὐτοῦ εὔχομαι, εἰ μὴ πρότερον ὅρκον μοι δώσῃ, ὅτι μετὰ τῆς χειρὸς ταύτης χριστιανὸν ἄνθρωπον οὐ φονεύσει. Ὁ δὲ Λογγοβάρδος ἐκεῖνος, ὅστις κατὰ τοῦ Θεοῦ (ἵνα οὕτως εἴπω) βραχίονα ἐκτείνας, τοῦτον ἀπώλεκε, τῆς βασάνου αὐτὸν κατεπειγούσης, ἠναγκάσθη ὀμῶσαι τοῦ μηδέποτε χριστιανὸν ἄνθρωπον φόνεῦσαι. Τότε **366** ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἐκέλευσεν αὐτῷ, λέγων· Κατένεγκε τὴν χεῖρά σου κάτω. Ὅστις παραχρῆμα ταύτην κατήγαγε, τὴν δὲ μάχαιραν εὐθέως εἰς τὴν θήκην αὐτῆς ἔβαλεν· Ἅπαντες δὲ οἱ Λογγοβάρδοι, τοιαύτης δυνάμεως ὄντα τὸν ἄνδρα γνωρίσαντες, πρόβατα καὶ βόας καὶ ἕτερα κτήνη, ἐξ ὧν ἦσαν (e) πραιδεύσαντες, δῶρα αὐτῷ προσφέρειν ἠγωνίζοντο. Ἀλλ' ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος τοιαῦτα δῶρα δέξασθαι οὐκ ἠθέλησε. Μᾶλλον δὲ μισθοῦ ἀγαθοῦ δῶρον ἐζήτησε, λέγων· Ἐάν μοι (f) θέλητέ τί ποτε δῶρον δωρήσασθαι, τοὺς αἰχμαλώτους ὅλους οὓς ἔχετε χαρίσασθέ μοι, ἵνα ἔχω πόθεν ὑμῖν ὀφείλω εὔξασθαι. Γέγονε τοῦτο τοίνυν, καὶ πάντες οἱ αἰχμάλωτοι οἱ μετ' αὐτοῦ ἀπελύθησαν. Οὕτω γὰρ ἡ ἄνωθεν ᾠκονόμησε πρόνοια, ἵνα ἐν ὅσῳ ἑαυτὸν μόνον ὑπερ ἑνὸς τῳ θανάτῳ προσήγαγε, πολλοὺς ἀπὸ θανάτου λυτρώσηται.

A ctaculum mortis. Circumsteterunt itaque acies. Vir autem Domini deductus in medium est, atque ex omnibus viris fortibus electus est unus, de quo dubium non esset quin uno ictu caput ejus abscinderet. Venerandus igitur vir inter armatos deductus, ad sua arma statim cucurrit; nam petiit ut sibi paululum orandi licentia daretur. Cui dum concessum fuisset, in terram se stravit et oravit. Qui dum paulo diutius oraret, hunc electus (g) interfector calce pulsavit ut surgeret, dicens : Surge, et flexo genu tende cervicem. Surrexit autem vir Domini, genuflexit, cervicem tetendit, sed tenso collo eductam contra se spatham intuens, hoc unum publice fertur dixisse : (h) Sancte Joannes, suscipe illam. Tunc electus carnifex evaginatum gladium tenens, nisu forti in altum brachium percussurus levavit, sed deponere nullo B modo potuit, nam repente diriguit, et erecto in cœlum gladio brachium inflexibile remansit. Tunc omnis Langobardorum turba quæ ad illud mortis spectaculum aderat, in laudis favorem conversa, mirari cœpit, virumque Dei cum timore venerari, quia profecto claruerat cujus sanctitatis esset, qui carnificis sui brachium in aere ligasset. Itaque postulatus ut surgeret, surrexit; postulatus ut brachium sui carnificis sanaret, negavit, dicens : Ego pro eo nullo modo orabo, nisi mihi ante juramentum dederit quia cum ista manu Christianum hominem non occidat. Sed Langobardus idem, qui, ut ita dicam, brachium contra Deum tendendo perdiderat, pœna sua exigente, compulsus est jurare se Christianum hominem nunquam occidere. **365** Tunc vir Domini C præcepit, dicens : Depone manum deorsum. Qui statim deposuit. Atque illico adjunxit : Remitte gladium in vaginam. Et statim remisit. Omnes ergo tantæ virtutis hominem cognoscentes, boves et jumenta quæ deprædati fuerant, certatim ei offerre in munere volebant; sed vir Domini tale munus suscipere renuit, munus autem bonæ mercedis quæsivit, dicens : Si mihi aliquid vultis concedere, omnes captivos quos habetis mihi tribuite, ut habeam unde pro vobis debeam orare. Factumque est; et omnes captivi cum eo dimissi sunt, atque, superna gratia disponente, cum se unus pro uno morti obtulit, multos a morte liberavit.

(a) Ms., βαρυτάτης βασάνου... τῆς ζωῆς αὐτὸν ἀπαλλ. D

(b) Ms., ἐνορδίνως, adverbialiter occurrunt, in lingua Græcobarbara, ὄρδινον, ὄρδινος, ὀρδινία, pro Latine *ordo*. Dicitur etiam ὀρδινάριος, *ordinarius et* ὀρδινεύειν, *ordinare*.

(c) Ms., ὀλίγα ἄδεια.

(d) Ms., μετὰ φόβου ἐπίστευον, φανερῶς γάρ.

(e) Ms., πρεδεύοντες.

(f) Ms., θέλητέ τί ποτε.

(g) Compend., *carnifex*.

(h) Haud dubie sanctum Joannem Bapt. invocavit Sanctulus, qui apud Langobardos magna religione colebatur, ut dicit Paulus Diac., de Gestis Langobard., lib. v, cap. 6. Id in causa fuit ut Theodelinda regina magnis sumptibus basilicam sancti Joannis Baptistæ titulo insignitam ædificaret, ornamentis auri et argenti decoraret, ditaretque prædiis apud *Modoeciam*, seu *Modicium*, non longe a Mediolano. Vide Paul. Diaconum, lib. IV, cap. 22 et 23.

Petr. Mira res, et quamvis hanc ab aliis et ipse cognoverim, vere tamen fateor quia mihi quoties narratur innovatur.

Gregor. Nihil in hac re in Sanctulo mireris, sed pensa, si potes, quis ille spiritus fuerit, qui ejus tam simplicem mentem tenuit, atque in tanto virtutis culmine erexit. Ubi enim ejus animus fuit, quando mori pro proximo tam constanter decrevit, et pro temporali vita fratris unius suam despexit, atque sub gladio cervicem tetendit? Quæ ergo vis amoris (*a*) illud cor tenuit, quod mortem suam pro unius salute proximi non expavit? Scimus certe quia idem venerabilis vir Sanctulus ipsa quoque elementa litterarum bene non noverat. Legis præcepta nesciebat; sed quia plenitudo legis est charitas (*Rom.* XIII, 10), legem totam in Dei ac proximi dilectione servavit; et quod foris in cognitione non noverat, intus (*b*) vivebat in amore. Et qui nunquam fortasse legerat quod de Redemptore Joannes Apostolus dixit : *Quoniam sicut ille pro nobis animam suam posuit, sic et nos debemus pro fratribus animas ponere* (*I Joan.* III, 16), tam sublime apostolicum præceptum faciendo magis quam sciendo noverat. Comparemus, si placet, cum hac nostra indocta scientia illius doctam ignorantiam. Ubi hæc nostra jacet, ibi illius disciplina eminet. Nos de virtutibus vacui loquimur, et quasi inter fructifera arbusta positi, odoramus poma, nec manducamus; ille virtutum fructus carpere noverat, quamvis hos in verbis (*c*) odorare nesciebat.

ΠΕΤΡ. Θαυμαστὸν ὄντως πρᾶγμα. Τοῦτο δὲ καὶ παρ' ἑτέρων ἀκήκοα ἀληθὲς ὑπάρχειν. Πλὴν ὅμως ὁμολογῶ, ὅτι ὁσάκις μοι (*e*) ῥίσκεται, ἀνακαινίζεται ἐν ἐμοί.

ΓΡΗΓΟΡ. Μὴ θαυμάσῃς ἐν τῷ Σαγκτούλῳ περὶ τοῦ πράγματος τούτου, ἀλλ' ἐὰν δύνασαι, κατανόησον ὁποῖον ἐκείνου τὸ πνεῦμα ὑπῆρχεν, ὅπερ αὐτοῦ τὸν λογισμὸν οὕτως ἀκέραιον διεκράτησε, καὶ ἐν τοσούτῳ ὕψει δυνάμεως ἀνήγαγε. Ποῦ γὰρ αὐτοῦ ἡ ψυχὴ ὑπῆρχεν, ὅταν ἀποθανεῖν διὰ τὸν πλησίον οὕτω προθύμως ἠπείγετο, καὶ διὰ τὴν ἑνὸς ἀδελφοῦ πρόσκαιρον ζωήν, τὴν ἰδίαν ὑπερεῖδε, καὶ τὸν ἑαυτοῦ τραχηλον ὑπὸ τὴν μάχαιραν ἐξέτεινε ; ποία δὲ ἐπίτασις πόθου τὴν ἐκείνου καρδίαν κατεῖχεν, ὅτι τὸν θάνατον ὑπὲρ τῆς τοῦ πλησίον σωτηρίας οὐκ ἐδειλίασε ; τὸ δὲ θαυμασιώτερον, ὅτι οὐδὲ γράμματα ἠπίστατο. Ἐν βεβαίῳ γὰρ γινώσκομεν, ὅτι ὁ αὐτὸς εὐλαβέστατος ἀνὴρ Σάγκτουλος, οὐδὲ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τῶν γραμμάτων καλῶς ᾔδει. Τὰ τοῦ νόμου προστάγματα οὐκ ἠπίστατο. Ἀλλ' ἐπειδὴ πλήρωμα νόμου ἡ ἀγάπη ὅλον τὸν νόμον ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ καὶ τῇ τοῦ πλησίον ἀγάπῃ ἐφύλαξεν. Καὶ ὅπερ ἔξωθεν διὰ μαθήσεως οὐκ ᾔδει, ἔνδον τῷ πόθῳ ἐν αὐτῷ ἔζη. Καὶ ὅστις οὐδέ ποτε πολλάκις ἀνέγνω ὅπερ Ἰωάννης ὁ ἀπόστολος περὶ τοῦ λυτρωτοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶπεν, ὅτι ὥσπερ αὐτὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκεν ὑπὲρ ἡμῶν, ὀφείλομεν καὶ ἡμεῖς περὶ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν τὰς ψυχὰς τιθέναι, οὕτω τὸ ἀποστολικὸν καὶ ὑψηλὸν τοῦτο πρόσταγμα ἔργῳ ἐπλήρωσεν, ἧπερ μᾶλλον διὰ γνώσεως αὐτὸ ἠπίστατο. Παρεικάσωμεν τοίνυν, ἐὰν βούλει, μετὰ ταύτης τῆς ἡμετέρας ἀμαθοῦς εἰδήσεως τὴν ἐκείνου πεπαιδευμένην ἀγνωσίαν, ποῦ αὕτη ἡ ἡμετέρα κεῖται, καὶ ποῦ ἡ ἐκείνου κατάστασις ὑπέρκειται. Ἡμεῖς γὰρ ἐν δυνάμει λόγων διάκενα ὁμιλοῦντες, ὥσπερ μεταξὺ καρπίμων δένδρων ἑστῶτες, ὀσφραινόμεθα μὲν τὴν ὀπώραν, ἐξ αὐτῆς δὲ φαγεῖν οὐ δυνάμεθα. Ἐκεῖνος δὲ ἔργῳ τοῦ καρποῦ δράξασθαι ἐγίνωσκεν, ὅστις διὰ ῥημάτων ὀσφραίνεσθαι οὐκ ἠπίστατο.

Petr. Quidnam, quæso te, esse existimas, quod boni quique subtrahuntur; et qui vivere ad ædificationem multorum poterant, aut penitus inveniri nequeunt aut certe jam omnimodo rarescunt ?

ΠΕΤΡ. Τί τοῦτο εἶναι ὑπολαμβάνεις, αἰτῶ, ὅτι οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες συντόμως μεθίστανται, οἵτινες ζῆσαι εἰς οἰκοδομὴν πολλῶν ἠδύναντο· καὶ εἰ τὸ καθόλου εὑρεθῆναι οὐ δύνανται, εἰ δὲ καὶ εὑρεθῶσιν, ἀραιοὶ εὑρίσκονται.

Gregor. Malitia remanentium meretur, ut hi qui prodesse poterant festine subtrahantur : et cum mundi finis appropinquat, electi tolluntur, ne deteriora videant. Hinc enim propheta ait : *Justus perit, et nemo est qui recogitet in corde suo; et viri misericordiæ colliguntur, quia non est qui intelligat* (*Isai.* XLVII, 1). Hinc rursus scriptum est : *Aperite, ut exeant qui conculcent eam, tollite de via lapides* (*Jerem.* L, 26). Hinc Salomon ait : *Tempus mittendi lapides, et tempus colligendi* (*Eccle.* III, 15). (*d*) Quo igitur **368** finis mundi urget, eo necesse est ut vivi lapides ad ædificium cœleste colligantur, quatenus Jerusalem nostra in mensuram suæ constructionis excrescat. Nec tamen ita omnes electos subtrahi credimus, ut soli in mundo perversi remaneant, quia nunquam peccatores ad lamentum pœnitentiæ redirent, si nulla essent bonorum exempla, quæ eorum mentem traherent.

ΓΡΗΓΟΡ. Ἡ κακία τοῖς ἀπομένουσιν ἁρμόζει. Διὰ γὰρ τοῦτο μετὰ σπουδῆς αἴρονται ἐκεῖνοι, οἵτινες ἠδύναντο εἰς ὠφέλειαν ἑτέρων εἶναι, ἵνα μὴ τοῦ τέλους τοῦ κόσμου πλησιάζοντος, δυσκολώτερα θεάσωνται. Περὶ γὰρ τούτου καὶ ὁ προφήτης λέγει· Δίκαιος ἀπώλετο, καὶ οὐδεὶς ὁ διαλογιζόμενος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ οἱ τῆς ἐλεημοσύνης ἄνδρες συνάγονται, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ συνιών. Ὅθεν πάλιν γέγραπται· Ἀνοίξατε, ἵνα ἐξέλθωσιν οἱ καταστρωννύοντες αὐτήν. Ἄρατε ἐκ τῆς ὁδοῦ τοὺς λίθους. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Σολομὼν λέγει· Καιρὸς τοῦ βαλεῖν λίθους, καὶ καιρὸς τοῦ συναγαγεῖν λίθους. Ὥστε οὖν σπεύδοντος **367** λοιπὸν τοῦ τέλους τοῦ κόσμου, ἀναγκαῖον ὑπάρχει ἵνα λίθοι ζῶντες εἰς τὴν οὐράνιον οἰκοδομὴν σωρευθῶσιν, ὅπως ἡ ἡμετέρα Ἱερουσαλὴμ ἐν τῷ τῆς οἰκοδομῆς αὐτῆς μέτρῳ ὑπεραυξήσῃ. Οὐ πάντας δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς μεταστῆναι πιστεύομεν, ὥστε μόνους τοὺς διαστρόφους ἐν τῷ κόσμῳ ἀπομεῖναι, ἐπειδὴ οὐδέποτε εἰς ὁδυρμὸν μετανοίας οἱ ἁμαρτωλοὶ ὑπέστρεφον, ἐὰν οὐδαμῶς ὑπῆρχον τῶν ἀγαθῶν τὰ ὑποδείγματα, τὰ τὸν νοῦν ἐκείνων ἐπισπώμενα.

(*a*) Carnot., *illum continuit.*

(*b*) Alii, *vigebat*, quod legitur in Carnot. et plurib. Norm.

(*c*) German. ac plur. Norman. *odorari.*

(*d*) Primus Carnot., *quia igitur mundi finis surgit.*

(*e*) Fortasse, ἀπο τοῦ ῥέσκεσθαι, in vulgus spargi, de qua voce consule Gloss. Cangii. In Ms. legitur, λέγεται.

ΗΕΤΡ. Εἰς κενὸν λοιπὸν ἐπιζητῶ, διατί ἀγαθοὶ ὑποσύρονται, ἐν ὅσῳ τοὺς πονηροὺς ἀναμφιβόλως ἀπολλυμένους θεωρῶ.

ΚΕΦΑΛ. ΛΗ'.

Περὶ τῆς ὀπτασίας Ῥεδέμπτου ἐπισκόπου πόλεως Φερεντίνης.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Περὶ τοῦ πράγματος τούτου μηδὲν, Πέτρε, θαυμάσῃς. Τὸν γὰρ εὐλαβέστατον τῇ ζωῇ ἄνδρα Ῥέδεμπτον, τὸν Φερεντίνης ἐπίσκοπον, τὸν πρὸ ταύτης τῆς ἐπταετίας ἐκ τοῦ κόσμου τούτου μεταστάντα ἡ σὴ ἀγάπη ἐν γνώσει εἶχεν. Ὅστις ἔτι ἐν τῷ μοναστηρίῳ (a) ὑπάρχοντί μοι, σφόδρα μοι παῤῥησιαστικῶς ἐπλησίαζε Τοῦτο δὲ ὅπερ διηγοῦμαι, καὶ Ἰωάννης ὁ ἔσχατος ὁ προηγησάμενός μοι ἔγνω, ὅστις ἀρτίως ἐκ τοῦ κόσμου τούτου μετῆλθε, καὶ πᾶσι δὲ διὰ πλάτους ἐδηλοποιήθη· Ὁ αὐτὸς οὖν Ῥέδεμπτος παρ' ἐμοῦ ἐρωτηθείς, διηγήσατό μοι, λέγων· ὅτι ἔν τινι ἡμέρᾳ τὰ παρόχια αὐτοῦ κατὰ τὸ ἔθος γυρεύων, ἦλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ μακαρίου μάρτυρος (b) Εὐτυχίου. Ὀψίας δὲ γενομένης, τὴν κλίνην αὐτοῦ πλησίον τῆς σοροῦ τοῦ μάρτυρος γενέσθαι προσέταξεν. Ἐκεῖσε οὖν ἐκ τοῦ κόπου ἀνεπαύσατο. Περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον, καθὼς ἔλεγεν, οὔτε παντελῶς ἐκοιμᾶτο, οὔτε πάλιν γρηγορῆσαι ἠδύνατο. Ἀλλὰ καθὼς πολλάκις συμβαίνει, (c) βεβαρυμένος ἔκειτο. Ἡ δὲ ψυχὴ ἐγρηγόρει. Ὁ οὖν αὐτὸς μακάριος μάρτυς Εὐτύχιος παρέστη αὐτῷ, λέγων· Ῥέδεμπτε, γρηγορεῖς; Ἀποκριθεὶς δὲ αὐτῷ, εἶπε· Γρηγορῶ. Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν ἔφη· Τέλος ἔρχεται πάσῃ σαρκὶ, τέλος ἔρχεται πάσῃ σαρκὶ, τέλος ἔρχεται πάσῃ σαρκὶ. Μετὰ δὲ τὴν τρισσὴν ταύτην φωνήν, ἡ ὀπτασία τοῦ μάρτυρος ἡ φανεῖσα τοῖς νοεροῖς αὐτοῦ ὀφθαλμοῖς, ἀφανὴς γέγονε. Τότε ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἀνέστη, καὶ ἑαυτὸν ἐν τῷ τῆς εὐχῆς πένθει δέδωκεν. Εὐθέως οὖν ἐν τῷ οὐρανῷ τὰ φοβερὰ ἐκεῖνα σημεῖα ἐπηκολούθησαν. Ῥομφαῖαι γὰρ καὶ διατάσεις ἔμπυροι ἐκ τοῦ μέρους τοῦ βορρᾶ ἐθεάθησαν. Τὸ τηνικαῦτα δὲ λοιπὸν τὸ θηριῶδες τῶν Λογγοβάρδων ἔθνος, ἐκ τῆς κατοικήσεως τοῦ τόπου αὐτοῦ ἐξελθὸν, τῷ ἡμετέρῳ τραχήλῳ ἐπετέθη. Καὶ τὸ σφόδρα πυκνωθὲν, δίκην γεννήματος, πλῆθος τῶν ἀνθρώπων ἐν ταύτῃ τῇ γῇ ἐπαναστάντες, οὗτοι ἐκκόψαντες ἐξήρανε. Ἄνευ γὰρ ὄχλου αἱ πόλεις ἀπέμειναν, κατεστράφησαν κάστρα, (d) ἐνεπυρίσθησαν ἐκκλησίαι, κατελύθησαν μοναστήρια ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν. Τὰ προάστεια δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐπιμελείας (e) ἔρημα καταλειφθέντα, ἀργὴ ἡ γῆ, καὶ οὐδεὶς ταύτην νεμόμενος κατοικεῖ. Ἐπιλάβοντο τὰ θηρία τῶν τοπίων, ἅπερ πρότερον τὸ τῶν ἀνθρώπων πλῆθος κατεῖχε. Καὶ τί μὲν ἐν ἑτέροις μέρεσι τοῦ κόσμου πράττεται, οὐκ ἐπίσταμαι, Ἐπεὶ ἐν ταύτῃ

(a) Ms., ὑπάρχοντός μου.
(b) Ms., Ἰουτικοῦ. Idem nomen semper legitur infra.
(c) Ms., βεβαρημένος.
(d) Ms., ἐνεπρήσθησαν.
(e) Ms., ἔρημα κατελείφθη.
(f) Colitur die 8 Aprilis. Ferentinum urbs est episcopalis Latii in finibus Hernicorum.
(g) Scilicet sancti Joannis papæ III.
(h) Hic parochiæ dicuntur vici vicanæque ecclesiæ quod vix in superioribus aut etiam æqualibus scriptoribus invenietur. Legitur tamen *parochia* in eadem significatione in epist. synod. ad Egidium de novo Castri Dunensis episcopatu, in appendice operum Gregor. Turon., col. 1341.
(i) In Germ. et secundo Theod., *Juthici*. Primus Carnot., *Justici*, consentiente interprete Græco. Secundus Carnot., *Justini*. Compend. *Zotici*. Primus Theod., *Judici*. Cæteri habent *Eutychii*, aut *Eutycii*. In Martyrol. Rom. decimo sept. Kal. Maii legitur *Ferentini in Hernicis sancti Eutychii mart.*
(j) Simili fere loquendi modo Jornandes, de rebus Geticis, cap. 4, appellat Scandinaviam, ex qua Gothi, Vandali, Langobardi prodiere, *officinam gentium, vaginam nationum*.
(k) Compend., *quasi spicarum segetis*.
(l) Becc. et Bigot., *deserta*, quod etiam legitur in secundo Carnot. Primus Carnot. et tertius habent *dissoluta*.
(m) Primus Carnot., *cultura*. Cæterum quæ hic describit sanctus Doctor, alibi iisdem pene verbis narrat, maxime hom. olim 18 in Ezechielem, nunc sexta lib. II, circa finem.

PETR. Incassum subtrahi bonos queror, qui perire catervatim et malos video.

CAPUT XXXVIII.

De visione Redempti Ferentinæ civitatis episcopi.

GREGORIUS. Hac de re nihil, Petre, mireris; nam (f) Redemptum Ferentinæ civitatis episcopum, vitæ veperabilis virum, qui ante hos fere annos septem ex hoc mundo migravit, tua dilectio cognitum habuit. Hic sicut mihi adhuc in monasterio posito valde familiariter jungebatur, hoc quod (g) Joannis junioris prædecessoris mei tempore de mundi fine cognoverat, sicut longe lateque claruerat, a me requisitus mihi ipse narrabat. Aiebat namque quia quadam die dum (h) parochias suas ex more circuiret, pervenit ad Ecclesiam beati (i) Eutychii martyris. Advesperascente autem die stratum fieri sibi juxta sepulcrum martyris voluit, atque ibi post laborem quievit, cum nocte media, ut asserebat, nec dormiebat, nec perfecte vigilare poterat; sed depressus, ut solet, somno, gravabatur quodam pondere vigilans animus, atque ante eum idem beatus martyr Eutychius astitit, dicens: Redempte, vigilas? Cui respondit: Vigilo. Quisait: Finis venit universæ carnis, finis venit universæ carnis, finis venit universæ carnis. Post quam trinam vocem visio martyris, quæ mentis ejus oculis apparebat, evanuit. Tunc vir Dei surrexit, sequeinorationis lamentum dedit. Mox enim illa terribilia in cœlo signa secuta sunt, ut hastæ atque acies igneæ ab Aquilonis parte viderentur. Mox effera Langobardorum gens de (j) vagina suæ habitationis educta, in nostram cervicem grassata est atque humanum genus, quod in hac terra præ nimia multitudine (k) quasi spissæ segetis more surrexerat, succisum aruit. Nam depopulatæ urbes, eversa castra, concrematæ ecclesiæ, destructa sunt monasteria virorum ac feminarum, (l) desolata ab hominibus prædia, atque ab omni (m) cultore destituta, in solitudine vacat terra, nullus hanc possessor inhabitat, occupaverunt bestiæ loca quæ prius multitudo hominum tenebat. Et quid in aliis mundi partibus agatur, ignoro. Nam in hac terra, in qua nos vivimus, finem suum 269 mundus jam non suntiat, sed ostendit. Tanto ergo nos necesse est instantius æterna quærere, quanto a nobis cognoscimus velociter temporalia fugisse. Despiciendus a

nobis hic mundus fuerat, etiam si blandiretur, si rebus prosperis demulceret animum; at postquam tot flagellis premitur, tanta adversitate fatigatur, tot nobis quotidie dolores ingeminat, quid nobis aliud quam ne diligatur clamat? Mula autem fuerant quæ adhuc de electorum factis narrari debuissent, sed hæc silentio supprimo, quia ad alia festino.

A τῇ γῇ ἐν ᾗ ἡμεῖς κατοικοῦμεν, τὸ τέλος αὐτοῦ **270** ὁ κοσμὸς οὐχὶ λοιπὸν μήνυει, ἀλλὰ φανερῶς δείκνυσιν. Ὅθεν ἀναγκαῖόν ἐστιν ἡμᾶς τοσοῦτον πεπονημένως τὰ αἰώνια ζητῆσαι, ὅσον γινώσκομεν τὰ πρόσκαιρα παρ' ἡμῶν ἐκπεφευγέναι· βδελυκτὸν ἡγούμενοι τοῦτον τὸν κόσμον, εἰ καὶ ἐκολακεύετο, ὅτε ἐν τοῖς πράγμασι κατεωδοῦτο, τὴν ψυχὴν (*d*) ἐκθηλάζων. Τοσαύταις γὰρ μάστιξι βαρούμενος, καὶ τοσαύτῃ διαστροφῇ θλιβόμενος, καὶ τοσούτους ἡμῖν πόνους καθ' ἡμέραν διπλασιάζων, οὐδὲν ἕτερον εἰ μὴ ἵνα μὴ ἀγαπηθῇ παρ' ἡμῶν κραυγάζει. Πολλαὶ οὖν ἀκμὴν ὑπάρχουσιν ἐκλεκτῶν πράξεις, ἅσπερ διηγήσασθαι (*e*) ὤφελον. Ἀλλὰ ταύτας σιγῇ καλύπτω διὰ τὸ εἰς ἕτερά με σπεύδειν.

Petr. Quia multos intra sanctæ Ecclesiæ gremium constitutos de vita animæ post mortem carnis perpendo dubitare, quæso ut debeas, (*a*) vel quæ ex ratione suppetunt, vel si qua animarum exempla animo occurrunt, pro multorum ædificatione dicere, ut hi qui suspicantur, discant cum carne animam (*b*) non finiri.

ΠΕΤΡ. Πολλοὺς τῶν ἔνδον ὄντων τοῦ κόλπου τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας διστάζοντας κατανοῶ περὶ τῆς ζωῆς τῆς ψυχῆς μετὰ τὸν τῆς σαρκὸς θάνατον. Δυσωπῶ οὖν, ἵνα ἅπερ δικαίως ἐξαιτοῦνται, εἴπῃς, ὑπὲρ τῆς τῶν πολλῶν οἰκοδομῆς, οἷα τῇ ψυχῇ σου ὑπεισέρχονται ὑποδείγματα, ὥστε τοὺς ἐν δισταγμῷ ὄντας μαθεῖν, ὅτι ἡ ψυχὴ σὺν τῇ σαρκὶ οὐκ ἀποθνήσκει.

Greg. Laboriosum valde hoc opus est, et maxime occupato animo atque ad alia tendenti. Sed si sunt quibus prodesse (*c*) valeat, voluntatem meam procul dubio postpono utilitati proximorum, et, in quantum Deo largiente valuero, quod anima post carnem vivat subsequenti hoc quarto volumine demonstrabo.

B ΓΡΗΓΟΡ. Σφόδρα ἐπιπονον τοῦτο τὸ ἔργον ὑπάρχει. Καὶ μάλιστα τῆς ψυχῆς ἐν ἀσχολίᾳ οὔσης, καὶ εἰς ἕτερα παρατεινομένης. Ἐὰν δὲ εἰσί τινες οἷς ὠφέλεια γενέσθαι δύναται, τὸ θέλημά μου καταλιμπάνω, καὶ (*f*) πρὸς τὴν τῶν πλησίον κοπιῶ, καὶ τοῦ Θεοῦ δύναμιν παρέχοντος, καθὼς δυνηθῶ, ἐν τῷ ἑπακολουθοῦντι τετάρτῳ βιβλίῳ ὑποδεικνύω, ὅτι ἡ ψυχὴ μετὰ τὴν τῆς σαρκὸς τελείωσιν ἀθάνατος διαμένει.

(*a*) Ita Mss., etsi legatur in Excusis : *Vel qua ex ratione possit agnosci, vel si*, etc.
(*b*) Al., *non finire*, ut legitur in Prat.
(*c*) Pler. Norman., *valeam*.

(*d*) Ms., ἐκθλίβων, et paulo post, λυπούμενος pro θλιβόμενος.
(*e*) Ms., ὤφειλον.
(*f*) Ms., πρὸς τὸν πλησίον.

LIBER QUARTUS. ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

272 CAPUT PRIMUM.

Quod æterna ac spiritalia ideo a carnalibus minus credantur, quia ea quæ audiunt per experimentum minime noverunt.

Gregorius. Postquam de paradisi gaudiis, culpa exigente, expulsus est primus humani generis parens, in hujus cæcitatis atque (*a*) exsilii quam patimur venit ærumnam, quia peccando extra semetipsum fuens, jam illa cœlestis patriæ gaudia, quæ prius contemplabatur, videre non potuit. In paradiso quippe assueverat homo verbis Dei perfrui, beatorum angelorum spiritibus cordis munditia et celsitudine visionis interesse; sed postquam huc cecidit, ab illo quo implebatur mentis lumine recessit (*Hom.* 32). Ex cujus videlicet carne nos in hujus exsilii cæcitate nati, audivimus quidem cœlestem esse patriam, audivimus ejus cives angelos Dei, audivimus eorumdem angelorum socios spiritus justorum et perfectorum. Sed carnales quique, quia illa invisibilia scire non valent per experimentum, dubitant utrum nesit quod corporalibus oculis non vident. Quæ nimirum

C

271 ΚΕΦΑΛ. Α'.

Ὅτι ἀναγκαιότερα τῶν σαρκικῶν πνευματικά.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Μετὰ (*b*) τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ χαρὰν τοῦ πταίσματος τῆς παρακοῆς ποιήσαντος, ὁ προπάτωρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐκεῖθεν ἐξεβλήθη, καὶ ἐν τῇ ἐξορίᾳ τῆς τυφλώσεως ταύτης καὶ μερίμνης, ἣν ὑπομένομεν, ἦλθεν. Ἁμαρτήσας γὰρ, καὶ ἔξω ἑαυτοῦ ἐξενεχθείς, οὐκέτι λοιπὸν θεάσασθαι ἠδύνατο τὴν χαρὰν ἐκείνην τῆς οὐρανίου πατρίδος, ἣν πρότερον ἐώρα. Ἐν γὰρ τῷ παραδείσῳ ὁ ἄνθρωπος ὑπάρχων, (*c*) τοῖς τοῦ Θεοῦ λόγοις ἀκούειν εἰώθει, καὶ ἐν τῇ τῶν (*d*) μακαρίων ἀγγέλων καταστάσει, καθαρότητι καρδίας, καὶ ὑψώματι θεωρίας ἔνδον ὑπῆρχε. Μετὰ δὲ τὸ ἐνταῦθα ἐκπεσεῖν αὐτὸν τοῦ λογισμοῦ ἐκείνου, οὗπερ φωτὸς ἐπληροῦτο ἀπέστη, ὅθεν ἐκ τῆς ἐκείνου σαρκὸς ἡμεῖς ἐν ταύτῃ τῆς ἐξορίας τυφλώσει γεννηθέντες, πατρίδα μὲν οὐράνιον ὑπάρχειν ἀκούομεν, καὶ τοὺς ταύτης πολίτας ἀγγέλους· ἀκούομεν κοινωνοὺς τῶν αὐτῶν μακαρίων ἀγγέλων, πνεύματα δικαίων τετελειωμένων. Σαρκικοὶ δέ τινες τὰ ἀθεώρητα ἐκεῖνα γενώσκειν μὴ δυνάμενοι

(*a*) Duo Theod., *in hujus exsilii atque cæcitatis patimur.*
(*b*) In Ms., *premisso capitum* indice, legitur : Μετὰ τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ τρυφὴν ὁ προπάτωρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὸ πταῖσμα τῆς παρακοῆς ἐργασάμενος ἐξεβλήθη τοῦ παραδείσου καὶ ἐν ταῖς μερίμναις καὶ ἀνάγκαις τοῦ σώματος ἃς ὑπομένομεν. Ἁμαρτήσας γὰρ καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐνεχθεὶς οὐκέτι λοιπὸν, εἰρ.
(*c*) Ms., τοὺς τοῦ Θεοῦ λόγους.
(*d*) Ms., ἁγίων.

καὶ διὰ τῆς ἀπειρίας εἰς δειλίαν καταπίπτοντες, ἐν δυσπιστίᾳ εἰσὶ, μὴ νομίζοντες ὑπάρχειν ἐκεῖνα, ἅπερ τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς θεωρῆσαι οὐ δύνανται. Αὕτη δὲ ἡ δειλία ἐν τῷ προπάτορι ἡμῶν οὐχ ὑπῆρχε. Κἂν εἰ γὰρ ἐξεβλήθη ἐκ τῆς τοῦ παραδείσου χαρᾶς, ἀλλ' οὖν ὅμως ὑπεμιμνήσκετο, ὅπερ ἦν θεασάμενος, εἰ καὶ ἀποβαλόμενος ἦν τοῦτο. Οὗτοι δὲ νοῆσαι, ἢ ἀναμνησθῆναι τὰ ἀκουσθέντα οὐ δύνανται, διὰ τὸ μηδὲ μίαν πεῖραν βεβαίως κρατεῖν αὐτοὺς, καθὼς ἐκεῖνος, ἐκ τῶν παρελθόντων. Ὥσπερ γὰρ ἔγκυος γυνὴ, ἐν φυλακῇ βληθεῖσα, ἐκεῖσε τὸ παιδίον γεννήσει. Τὸ δὲ γενηθὲν παιδίον ἐν αὐτῇ τῇ φυλακῇ ἀνατραφῇ καὶ αὐξήσει. Ἡ δὲ τοῦτο τεκοῦσα μήτηρ πολλάκις αὐτῷ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας, ὄρη καὶ πεδιάδας, πετεινὰ πετόμενα, καὶ ἵππους τρέχοντας ὀνομάσει, ἐκεῖνος δὲ ἐν τῇ φυλακῇ γεννηθεὶς καὶ ἀνατραφεὶς, οὐδὲν ἕτερον εἰ μὴ τὸ τῆς φυλακῆς σκότος γινώσκει. Καὶ ταῦτα μὲν ὑπάρχειν ἀκούει, διὰ δὲ τὸ ἐν πείρᾳ αὐτὰ μὴ γινώκειν, ἀληθῆ αὐτὰ εἶναι ἀπιστήσει. Οὕτως (a) ἐν ταύτῃ τῇ τῆς ἐξορίας αὐτῶν τυφλώσει γεννηθέντες οἱ ἄνθρωποι, ὑψηλὰ καὶ ἀθέατα ἀκούοντες ὑπάρχειν, ταῦτα δυσπιστοῦσιν εἰ ἐπ' ἀληθείας εἰσί. Μόνα γὰρ ταῦτα γινώσκουσι τὰ οἰκτρὰ καὶ ὁρώμενα, ἐν οἷς ἐγεννήθησαν. Ὅθεν 374 λοιπὸν γέγονεν ἵνα αὐτὸς ὁ τῶν ἀοράτων καὶ ὁρωμένων κτίστης, ὁ μονογενὴς τοῦ Πατρὸς Υἱὸς εἰς τὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους λύτρωσιν ἔλθῃ, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμων εἰσοικίσῃ, ὅπως δι' αὐτοῦ ζωοποιηθέντες, πιστεύσωμεν, περὶ ὧν ἀκμὴν διὰ πείρας ἐν γνώσει γενέσθαι οὐ δυνάμεθα. Ὅσοι οὖν τὸ πνεῦμα τοῦτο τῆς κληρονομίας ἡμῶν ἐνέχυρον ἐλάβομεν, περὶ τῆς τῶν ἀοράτων ζωῆς οὐ διστάζομεν.

A dubietas in primo parente nostro esse non potuit, quia exclusus a paradisi gaudiis, hoc quod amiserat, quia viderat recolebat. Hi autem sentire vel recolere audita non possunt, quia eorum (c) nullum, sicut ille, saltem de præterito, experimentum tenent. Ac si enim prægnans mulier mittatur in carcerem, ibique pariat puerum, qui natus puer in carcere nutriatur et crescat; cui si fortasse mater quæ hunc genuit, solem, lunam, stellas, montes et campos, volantes aves, currentes equos nominet, ille vero qui est in carcere natus et nutritus nihil aliud quam tenebras carceris sciat, et hæc quidem esse audiat, sed quia ea per experimentum non novit, veraciter esse diffidat; ita in hac exsilii sui cæcitate nati homines, dum esse summa et invisibilia audiunt, diffidunt an vera sint, quia sola (d) hæc infima in quibus nati sunt visibilia noverunt. 373 Unde factum est ut ipse invisibilium et visibilium Creator ad humani generis redemptionem Unigenitus Patris veniret, et sanctum Spiritum ad corda nostra mitteret, quatenus per eum vivificati credere mus, quæ adhuc scire per experimentum non possumus. Quotquot ergo hunc spiritum hæreditatis nostræ pignus accepimus (*Ephes.* 1, 14), de vita invisibilium non dubitamus. Quisquis autem in hac credulitate adhuc solidus non est, debet procul dubio majorum dictis fidem præbere, eisque jam per Spiritum sanctum invisibilium experimentum habentibus credere, quia et stultus est puer si matrem ideo æstimet de luce mentiri, quia ipse nihil aliud quam tenebras carceris agnovit.

Ὅστις δὲ ἀκμὴν, ἐν τῇ πληροφορίᾳ ταύτῃ ἐδραιώμενος οὐκ ἔστιν, ὀφείλει ἑαυτὸν ἄνευ δισταγμοῦ τοῖς τῶν τελείων ἀνδρῶν λόγοις πρὸς πίστιν ἐπιδοῦναι, τοῖς ἤδη λοιπὸν διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος τῶν ἀοράτων (b) τὴν πεῖραν ἔχουσι, καὶ αὐτοῖς πιστεῦσαι. Μάταιος γὰρ λοιπὸν ἐκεῖνος ὁ παῖς, ἐὰν διὰ τοῦτο περὶ τοῦ φωτὸς νομίζει τὴν ἑαυτοῦ μητέρα ψεύδεσθαι, διὰ τὸ ἐκεῖνον μηδὲν ἕτερον γινώσκειν, εἰ μὴ τὸ τῆς φυλακῆς σκότος.

ΗΕΤΡ. Ἀρέσκει σφόδρα ὅ λέγεις. Ὁ δὲ τὰ ἀόρατα μὴ πιστεύων εἶναι ἀσφαλῶς, ὅτι ἄπιστός ἐστιν. Ὅστις δὲ ἄπιστον ὑπάρχει, ἐν τῷ πράγματι ὅπερ διστάζει, οὐ ζητεῖ πίστιν, ἀλλὰ πληροφορίαν.

PETR. Placet valde quod dicis. Sed qui esse invisibilia non credit, profecto infidelis est; qui vero infidelis est, in eo quod dubitat, fidem non quærit, sed rationem.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Ὅτι ἄνευ πίστεως οὐδὲ ὁ ἄπιστος ζῇ.

CAPUT II.

Quod sine fide neque infidelis vivat.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Τολμῶ δὲ λέγειν ὅτι ἄνευ πίστεως οὔτε ὁ ἄπιστος ζῇ. Ἐὰν γὰρ τὸν ἄπιστον ἐρωτῆσαι θελήσω, τίνα πατέρα, ἢ τινα μητέρα ἔχει; παρευθὺ ἀποκρίνεται, ἐκεῖνον, κἀκεινην. Ὄντινα πάλιν ἐὰν ἀνακρίνω εἰ γινώσκει πότε συνελήφθη, ἢ ἐὰν ἐθεώρησε πότε ἐγενήθη; οὐδὲν ἐκ τούτων ἑαυτὸν γνῶναι, ἢ θεάσασθαι ὁμολογεῖ, πλὴν ὅμως καὶ ὅπερ οὐκ οἶδε πιστεύει· ἐκεῖνον δὲ πατέρα κἀκείνην μητέρα ἐσχηκέναι ἑαυτὸν ἄνευ δισταγμοῦ μαρτυρεῖ.

GREGORIUS. (e) Audenter dico, quia sine fide neque infidelis vivit. Nam si eumdem infidelem percunctari voluero, quem patrem vel quam matrem habuerit, protinus respondebit, illum atque illam. Quem si statim requiram utrumne noverit quando conceptus sit, vel viderit quando natus, nihil horum se vel nosse, vel vidisse fatebitur, et tamen quod non vidit, credit. Nam illum patrem illamque se habuisse matrem absque dubitatione testatur.

ΠΕΤΡ. Ὁμολογῶ μὴ γινώσκειν μεχρὶ τοῦ νῦν ὅτι καὶ ὁ ἄπιστος πίστιν ἔχει.

PETR. Fateor quia nunc usque nescivi quod infidelis haberet fidem.

ΓΡΗΓΟΡ. Ἔχουσι μὲν οὖν καὶ οἱ ἄπιστοι πίστιν, ἀλλ' εἴθε εἰς τὸν Θεὸν, ἥνπερ ἐὰν ἀσφαλῶς ἐκέκτηντο, ἄπιστοι εἶναι οὐκ εἶχον. Ἐκ τούτου δὲ εἰς τὴν τῆς πίστεως χάριν

GREGOR. (f) Habent etiam infideles fidem, sed utinam in Deum. Quam si utique haberent, infideles non essent. Sed hinc in sua perfidia redarguendi sunt,

(a) Ms., ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ γεννηθέντες οἱ ἄνθρωποι.
(b) Ms., τὴν γνῶσιν.
(c) Plerique Norm. et Val. Cl., *nullus... experimentum tenet.*
(d) Duo Theod., *hæc infirma.*

(e) Iidem Codices, *evidenter.* Quæ vero hic docet sanctus Gregorius, jam ab Arnobio magna ex parte dicta et occupata libro secundo adv. Gentes.
(f) Duo Gemet. ac Prat., *habent etiam infid. necesse est fidem.*

hinc ad fidei gratiam provocandi, quia si de ipso suo visibili corpore credunt quod minime viderunt, cur invisibilia non credunt, quæ corporaliter videri non possunt ?

προσκλητέοι εἰσὶν, ὅτι ἐν τῆς ἰδίας αὐτῶν διελέγχονται δυσπιστίας. Ἐὰν γὰρ περὶ τοῦ ἰδίου σώματος πιστεύουσιν, ὅπερ οὐδαμῶς ἐθεάσαντο, διατί καὶ περὶ τῶν ἀοράτων οὐ πιστεύουσιν, ἅπερ σωματικῶς θεωρῆσαι οὐ δύνανται ;

CAPUT III.

Quod tres vitales spiritus sunt creati.

Nam quia post mortem carnis vivat anima, patet ratio, sed fidei admista. Tres quippe vitales spiritus creavit omnipotens Deus : unum qui carne non tegitur ; alium qui carne tegitur, sed non cum carne moritur ; tertium qui carne tegitur, et cum carne moritur. Spiritus namque est qui carne non tegitur, angelorum ; spiritus qui carne tegitur, sed cum carne non moritur, hominum ; spiritus qui carne tegitur, et cum carne moritur, jumentorum omniumque brutorum animalium. Homo itaque sicut in medio creatus est, ut esset inferior angelo, superior jumento, ita aliquid habet commune cum summo, aliquid commune cum infimo : immortalitatem scilicet spiritus cum angelo, mortalitatem vero carnis cum jumento ; **276** quousque et ipsam mortalitatem carnis gloria resurrectionis absorbeat, et inhærendo spiritui caro servetur in perpetuum, quia et (*a*) ipse spiritus inhærendo carni servatur in Deum. Quæ tamen caro nec in reprobis inter supplicia perfecte deficit, quia semper deficiendo subsistit ; ut qui spiritu et carne peccaverunt, semper essentialiter viventes, et carne et spiritu sine fine moriantur.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Ὅτι τρία ἔκτισεν ὁ Θεὸς ζωτικὰ πνεύματα.

Ὅτι οὖν μετὰ τὸν θάνατον τῆς σαρκὸς ζήσεται ἡ ψυχὴ διὰ τῆς ἀπολογίας ἀποδεῖξαι πειράσομαι συντρεχούσης δηλονότι τῆς πίστεως. Τρία τοίνυν ζωτικὰ πνεύματα ἔκτισεν ὁ παντοδύναμος κύριος· ἕν, ὅπερ σαρκὶ οὐ καλύπτεται· Ἕτερον δὲ, σαρκὶ μὲν (*c*) καλυπτόμενον, οὐχὶ δὲ ἅμα τῇ σαρκὶ ἀποθνῆσκον. Τὸ δὲ τρίτον, σαρκὶ καλυπτόμενον, καὶ μετὰ τῆς σαρκὸς ἀποθνῆσκον. Πνεῦμα οὖν σαρκὶ μὴ καλυπτόμενόν ἐστι τὸ τῶν ἀγγέλων. Τὸ δὲ τῇ σαρκὶ καλυπτόμενον πνεῦμα, οὐ μετὰ τῆς σαρκὸς δὲ ἀποθνῆσκον, τὸ τῶν ἀνθρώπων. Τὸ δὲ τῇ σαρκὶ καλυπτόμενον πνεῦμα, καὶ μετὰ τῆς σαρκὸς ἀποθνῆσκον, τὸ τῶν κτηνῶν. Ὁ ἄνθρωπος (*d*) τοίνυν ὅστις ἐν μέσῳ ἐκτίσθη, κατώτερος ὢν τοῦ ἀγγέλου, καὶ ἀνώτερος τοῦ κτήνους λοιπὸν ἐπίκοινόν τι ἔχει μετὰ τοῦ ὑψηλοῦ, ὁμοίως καὶ μετὰ τοῦ ἐλάττονος, τὴν τοῦ πνεύματος δῆλον ἀθανασίαν μετὰ τοῦ ἀγγέλου, τὸν δὲ τῆς σαρκὸς θάνατον, μετὰ τοῦ κτήνους· **275** ἕως οὗ καὶ αὐτὸ τὸ θνητὸν τῆς σαρκὸς ἡ δόξα τῆς ἀναστάσεως ἀθανατήσει. Προσκολλωμένη γὰρ τῷ πνεύματι ἡ σὰρξ, φυλάττεται εἰς τὸν αἰῶνα, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ τὸ πνεῦμα προσκολλώμενον τῷ Θεῷ ἐν αὐτῷ φυλάττεται. Ὅθεν οὐδὲ ἐν τοῖς ἀποδεδοκιμασμένοις ἡ αὐτὴ σὰρξ ἐν ταῖς βασάνοις παντελῶς ἐκλείπει. Πάντοτε γὰρ τηκομένη διαμένει· ἵνα οἱ τῷ πνεύματι καὶ τῇ σαρκὶ ἁμαρτήσαντες, πάντοτε ἐν διαμονῇ ζῶντες, σαρκὶ καὶ πνεύματι ἄνευ τέλους ἀποθάνωσιν.

Petr. Rationi fidelium placent cuncta quæ dicis. Sed quæso te, dum spiritus hominum atque jumentorum (*b*) tanta distinctione discernas, quid est quod Salomon ait : *Dixi in corde meo de filiis hominum, ut probaret eos Deus, et ostenderet similes esse bestiis ; idcirco unus interitus est hominis et jumentorum, et æqua utriusque conditio* (*Eccle.* III, 18) ? Qui adhuc eamdem suam sententiam subtiliter exsequens, adjungit : *Sicut moritur homo, sic et illa moriuntur, similiter spirant omnia, et nihil habet homo jumentis amplius* (*Ibid.*, 19). Quibus adhuc verbis generalem definitionem subinfert dicens : *Cuncta subjacent vanitati, et omnia pergunt ad unum locum ; de terra facta sunt, et in terram pariter reverluntur* (*Ibid.*).

ΠΕΤΡ. Τῇ τῶν πιστῶν πληροφορίᾳ ἀρέσκουσι πάντα ἃ λέγεις, ἀλλ' αἰτῶ σε, ἐν ὅσῳ τῶν ἀνθρώπων πνεῦμα ἀπὸ τῶν κτηνῶν τοσαύτῃ διαστάσει διέκρινας, τί ἐστιν ὅπερ ὁ Σολομὼν λέγει· Εἶπον ἐν τῇ καρδίᾳ μου περὶ λαλιᾶς υἱῶν ἀνθρώπου, ὅτι διακρινεῖ αὐτοὺς ὁ Θεὸς, καὶ τοῦ δεῖξαι ὅτι αὐτοὶ κτήνη εἰσί· καίγε αὐτοῖς συνάντημα υἱῶν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ συνάντημα τοῦ κτήνους, συνάντημα ἐν τοῖς πᾶσιν αὐτοῖς ; Ὅστις ἀκμὴν τῇ αὐτῇ ψήφῳ ἐπὶ λεπτοῦ ἐξακολουθῶν, προτίθησιν· Ὡς ὁ θάνατος τούτου, οὕτως ὁ θάνατος τούτου, καὶ πνεῦμα ἐν τοῖς πᾶσι· καὶ τί περισσεύσεν ὁ ἄνθρωπος (*e*) παρὰ τὸ κτῆνος ; Οὐδέν. Οἷς ἀκμὴν λόγοις καθολικὴν ψῆφον ὑποβάλλει λέγων· Ὅτι τὰ πάντα ματαιότης, τὰ πάντα πορεύεται εἰς ἕνα τόπον, τὰ πάντα ἐγένοντο ἀπὸ τοῦ χοὸς, καὶ τὰ πάντα ἐπιστρέφει εἰς τὸν χοῦν.

CAPUT IV.

De quæstione Salomonis qua dicitur : Unus interitus est hominis et jumentorum.

Gregorius. Salomonis liber in quo hæc scripta

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Περὶ τοῦ ῥητοῦ τοῦ (*f*) Ἐκκλησιαστοῦ.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Τὸ τοῦ Σολομῶντος βιβλίον, ἐν ᾧ ταῦτα

(*a*) In priori Gemet. olim legebatur, *ipse spiritus inhærendo servatur in Deum*, omissa voce, *carni*. In altero vero Gemet., *ipse spiritus servatur in Deum*. Græcus interpres videtur legisse, *quia et ipse spiritus inhærendo Deo, in eo servatur*, πνεῦμα προσκολλώμενον τῷ Θεῷ. Cæterum de Resurrectione vitaque post resurrectionem lege Apostolum, I Cor. xv, et interpretes in hoc caput, maxime Estium, ubi sanctos Patres, qui de resurrectione doctius scripserunt, adductis plurimis eorum testimoniis, laudat.

(*b*) Beccens., *tanta discretione distinguas*.

(*c*) Ms., καλύπτεται, οὐχ ἅμα.

(*d*) Secuti sumus constructionem Ms. In Editis vero legitur, τοινυν, κατώτερος ὢν τοῦ ἀγγέλου ὅστις ἐν μέσῳ εκτίσθη, καὶ ἀνώτ.

(*e*) Ms., ἀπὸ κτήνους ; hic vitiatam interpunctionem invenimus in excusis, unde sensus obscuritas ; legebatur enim una serie, οὐδὲν οἷς ἄκμήν.

(*f*) Ita legendum, non, ἐκκλησιαστικοῦ, ut Excusi exhibent ; paulo infra legitur, ἐκκλησιαστὴς ἐπωνομάσθη ; quod statim repetitur.

γεγραμμένα εἰσὶν, Ἐκκλησιαστὴς ἐπωνομάσθη. Ἐκκλησιαστὴς δὲ κυρίως λέγεται, ὁ λαὸν ἀθροίζων. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ οὖν ὁρισμὸς προβαίνει, δι' οὗ ἡ ταραχὴ τοῦ πλήθους κατασιγάζεται. Καὶ ἐν ὅσῳ πολλοὶ διάφορα νοοῦσι διὰ τῆς τοῦ ἐκκλησιαστοῦ ἀπολογίας, πάντες εἰς μίαν ψῆφον ἀπάγονται. Τούτου ἕνεκεν καὶ τὸ βιβλίον τοῦτο Ἐκκλησιαστὴς ὠνομάσθη. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Σολομὼν ἐν τούτῳ, ὥσπερ λαοῦ ταραχώδους τὸν νοῦν ἀνεδέξατο, ἵνα δι' ἐπιζητήσεως (*a*) πάντα εἴπῃ, ὥστε λοιπὸν διὰ πείρας καὶ τὸν ἄπειρον λογισμὸν νοῆσαι· ὅτι (*b*) ὅσας ψήφους δι' ἐπιζητήσεως κινεῖ, τοσαῦτα εἰς ἑαυτὸν διάφορα πρόσωπα ἀνεδέξατο. Ἀλλ' ὁ ἀληθινὸς ἐκκλησιαστὴς, ὥσπερ ἐκτεταμένης τῆς χειρὸς πάντων τὴν ταραχὴν κατασιγάζει, καὶ τούτους (*c*) εἰς μίαν ψῆφον ὑποστρέφει, καθὼς ἐν τῷ τέλει τῆς αὐτῆς βίβλου λέγει. Τέλος λόγου τὸ πᾶν ἄκουε· τὸν Θεὸν φοβοῦ, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ φύλαξον. Τουτέστιν ἕκαστος ἄνθρωπος. Ἐὰν γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ διὰ τῆς ἀπολογίας αὐτοῦ πολλῶν πρόσωπα οὐκ ἀνεδέξατο, πῶς ἐν τῷ τέλει τοῦ λαλεῖν εἰς τὸ ἀκοῦσαι, πάντας ἅμα ἑαυτοῦ ἐνουθέτησεν; Αὐτὸς γὰρ ἐν τῷ τέλει τῆς βιβλου λέγει· Πάντες ὁμοῦ ἀκούσωμεν. Ὅθεν αὐτὸς ἑαυτοῦ μάρτυς ἐστίν, ὅτι εἰς ἑαυτὸν πολλῶν πρόσωπα ἀναδεξάμενος, ὥσπερ μόνος λαλήσας οὐκ ἔστιν. Ἕτερα γὰρ εἰσιν ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ, ἅπερ δι' ἐπιζητήσεως κινοῦνται. Καὶ ἕτερα τὰ διὰ τῆς ἀπολογίας ἐπιλυόμενα, ἕτερα πάλιν ἅπερ ἐκ προσώπου τῆς πειραζομένης ψυχῆς προφέρει. Καὶ ἔτι ἐν ταῖς τοῦ κόσμου ἐπιθυμίαις ἐκδεδομένη, καὶ ἕτερα τὰ διὰ τῆς ἀπολογίας **378** ἀπαγγέλλει, ὥστε τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῆς τῶν παρόντων τερπνότητος (*d*) παρεπάρῃ. Ἐκεῖ μὲν γὰρ εἶπε τοῦτο· Εἶδον καλὸν ἵνα φάγῃ τις καὶ πίῃ, καὶ ἀπολαύσῃ εὐφροσύνης ἐκ τοῦ μόχθου αὐτοῦ. Παρακατιὼν δὲ προστίθησι, λέγων· Ἀγαθὸν πορευθῆναι εἰς οἶκον πένθους, ἢ εἰς οἶκον πότου. Ἐὰν οὖν καλὸν ἐστι φαγεῖν, καὶ πιεῖν, κρεῖττον εἶναι (*e*) ἐνόμιζε τὸ εἰς οἶκον πορευθῆναι πότου, ἢ εἰς οἶκον πένθους. Ἐξ οὗ πράγματος φανερὸν καθέστηκεν, ὅτι ἐκεῖνο μὲν, ἐκ προσώπου τῶν νοσούντων προῆγαγε, τοῦτο δὲ ἐκ τῆς ἀπολογητικῆς προέθετο τελειότητος. Παρευθὺ γὰρ αὐτὰ τὰ τῆς ἀπολογίας ἑρμηνεύει, καὶ τὶς ἡ ὠφέλεια ἢ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πένθους δείκνυσι, λέγων· Ἐν αὐτῇ γὰρ τὸ τέλος πάντων ἀνθρώπων νουθετεῖται, καὶ ζῶν διαλογίζεται τί μέλλει εἶναι. Πάλιν γέγραπται· Εὐφράνθητι, νεανίσκε, ἐν τῇ νεότητί σου. Καὶ μετ' ὀλίγον· Ἡ νεότης καὶ ἡ ἄνοια μάταιά ἐστιν. Ὃ οὖν μάταιον εἶναι διελέγχων, ὅπερ πρότερον ἐν τάξει νουθεσίας ἐνομίζετο, φανερῶς ἀποδεικνύει, ὅτι ἐκεῖνα τὰ ῥήματα ὡς ἐκ τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας προήγαγε, ταῦτα δὲ ἐκ τῆς κρίσεως τῆς ἀληθείας προσέθηκε. Καθάπερ λὰρ πρότερον τὴν τερπνότητα, ὡς ἐκ προσώπου τῶν σαρκικῶν ἀπεφήνατο, καλὸν εἶναι τὸ φαγεῖν καὶ πιεῖν λέγων τῆς φροντίδος ἀμελήσας, ὅπερ μᾶλλον μετέπειτα ἐκ τῆς ἀπολογίας τῆς κρίσεως καταδι-

A sunt, Ecclesiastes appellatus est. Ecclesiastes autem proprie (*f*) concionator dicitur. In concione vero sententia promitur, per quam tumultuosæ turbæ seditio comprimatur. Et cum multi diversa sentiunt, per concionantis rationem ad unam sententiam perducuntur. Hic igitur liber ideirco concionator dicitur, quia Salomon in eo quasi tumultuantis turbæ suscepit sensum, ut ea per inquisitionem dicat, quæ fortasse per tentationem imperita mens sentiat. Nam quot sententias quasi per inquisitionem movet, quasi (*g*) tot in se personas diversorum suscipit. Sed concionator verax velut extensa manu omnium tumultus sedat, eosque ad unam sententiam revocat, cum in ejusdem libri termino ait : *Finem loquendi omnes pariter audiamus : Deum time, et mandata ejus observa; hoc est enim omnis homo* (*Eccle.* XII, 13). Si enim in libro eodem per locutionem suam multorum personas non susceperat, cur ad audiendum loquendi finem secum pariter omnes admonebat? Qui igitur in fine libri dicit : *Omnes pariter audiamus*, ipse sibi testis est quia in se multorum personas suscipiens, quasi solus locutus non est. Unde et alia sunt quæ in libro eodem per inquisitionem moventur, atque alia quæ per rationem satisfaciunt ; (*h*) alia quæ ex tentati profert animo, atque adhuc hujus mundi delectationibus dediti ; alia vero in quibus ea quæ rationis sunt **377** disserit, ut animum a delectatione compescat. Ibi namque ait : *Hoc itaque mihi visum est bonum, ut comedat quis et bibat, et fruatur lætitia ex labore suo* (*Eccle.* V, 17). Et longe inferius subjungit : *Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii* (*Eccle.* VII, 3). Si enim bonum est manducare et bibere, melius fuisse videbatur ad domum convivii pergere quam ad domum luctus. Ex qua re ostenditur quia illud ex infirmantium persona intulit, hoc vero ex rationis definitione subjunxit. Nam ipsas protinus rationis causas edisserit, et de domo luctus quæ sit utilitas ostendit, dicens : *In illa enim finis cunctorum admonetur hominum, et vivens cogitat quid* (*i*) *futurus sit* (*Ibid.*). Rursum illic scriptum est : *Lætare, juvenis, in adolescentia tua* (*Eccle.* XI, 9). Et paulo post subditur : *Adolescentia enim et voluptas vana sunt* (*Ibid.*, 10). Qui dum hoc postmodum vanum esse redarguit, quod prius admonuisse videbatur, patenter indicat, quia illa quasi ex desiderio carnali verba intulit, hæc vero ex judicii veritate subjunxit. Sicut ergo (*j*) delectationem prius carnalium exprimens, curis postpositis, denuntiat bonum esse manducare et bibere, quod tamen postmodum ex judicii ratione reprehendit, cum esse melius dicit ire ad domum luctus quam ad domum convivii ; et sicut lætari de-

(*a*) Ms., ἐπιτιμήσεως.
(*b*) Excusi, ὅσα ψήφους.
(*c*) Ms., εἰς ἕνα ἀριθμόν.
(*d*) Ms., παραγάγῃ.
(*e*) Ms., ἐνομίζετο.
(*f*) Interpres, litteræ magis inhærendo : *Ecclesiastes autem proprie dicitur populum congregans*, ὁ λαὸν ἀθροίζων.
(*g*) Secundus Carnot., *tot in se diversorum suscipit voces*. Tertius, *tot in se personarum suscipit voces*.
(*h*) Compend., tertius Carnot. et duo Theoder., *alia quæ ex tentatione profert animi*. Secundus Carnot., *alia quæ ex tentatione carnaliter profert animi*. Val. Cl., *quæ ex tentato*.
(*i*) Primus Gemet., primus Aud. et Lyr., *futurum sit*.
(*j*) Primus Carnot., *dilectionem*. Ibidem omittitur, *curis postpositis*.

διὰ τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος (a) σκέπης παράκλησιν καρδίας. Ἐπεὶ δὲ λοιπὸν τεσσαρακοστὸν **387** ἔτος ἐν τῇ τυφλώσει ὑπάρχων ἐπλήρωσεν, ὁ κυριος τὸ φῶς αὐτῷ ἀποδίδωκε, καὶ ἐγγίζειν τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐμήνυσε. Τοῖς δὲ ὑπ' αὐτοῦ κτισθεῖσι μοναστηρίοις κύκλῳ κηρύξαι αὐτὸν τὸν τῆς ζωῆς λόγον ἐκέλευσε καὶ ἵνα ὁ τοῦ σώματος ἀναλαβὼν τὸ φῶς, ἐπισκεψάμενος κύκλῳ τοὺς ἀδελφοὺς, τὸ τῆς καρδίας (b) αὐτῶν διανοίξῃ. Ὅστις παρευθὺ τῇ προστάξει τοῦ κελεύσαντος ὑπακούσας, τὰ τῶν ἀδελφῶν κοινόβια (c) ἐγύρευσε, καὶ τὰς τῆς ζωῆς ἐντολὰς, ἃς πράττων μεμάθηκε, τούτοις παρέθετο. Μετὰ πεντεκαιδεκάτην δὲ ἡμέραν, πληρώσας τὸ κήρυγμα, ἐν τῷ μοναστηρίῳ αὐτοῦ ὑπέστρεψεν. Ἐν δὲ τῷ εὐκτηρίῳ τοὺς ἀδελφοὺς προσκαλεσάμενος, καὶ σταθεὶς ἐν μέσῳ αὐτῶν, τοῦ δεσποτικοῦ σώματος καὶ αἵματος μετέλαβε, καὶ σὺν αὐτοῖς τὰς μυστικὰς τῶν ψαλμῶν ὑμνῳδίας ἐπετέλεσεν. Ἔτι δὲ αὐτῶν ψαλλόντων, αὐτὸς τῇ εὐχῇ ἐπιμείνας τὴν ψυχὴν παρέδωκε. Πάντες δὲ οἱ παρόντες ἀδελφοὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ περιστερὰν ἐξελθοῦσαν ἑώρακαν. Τοῦ δὲ κεράμου τοῦ εὐκτηρίου διανοιγέντος, τῶν ἀδελφῶν θεωρούντων, εὐθέως ἐν τῷ οὐρανῷ ἀνῆλθεν. Ὅθεν τὴν τούτου ψυχὴν ἐν τῷ τῆς περιστερᾶς σχήματι ὀφθῆναι πιστεύομεν, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ ὁ παντοδυναμὸς Θεὸς, διὰ τοῦ τοιούτου σχήματος δείξῃ αὐτοῖς ἐν ποίᾳ ἀκεραιότητι καρδίας οὗτος ὁ ἀνὴρ ἐδούλευσεν αὐτῷ.

A ut monasteriis circumquaque constructis verbum vitæ prædicaret admonuit, quatenus corporis recepto lumine, visitatis in circuitu fratribus, cordis lumen aperiret. Qui statim jussis obtemperans, fratrum cœnobia circuivit, mandata vitæ quæ agendo didicerat prædicavit. Quinto decimo igitur die ad monasterium suum peracta prædicatione reversus est, ibique fratribus convocatis astans in medio, sacramentum dominici corporis et sanguinis sumpsit, moxque cum eis mysticos psalmorum cantus exorsus est. Qui illis psallentibus orationi intentus animam reddidit. Omnes vero fratres qui aderant ex ore ejus exisse columbam viderunt, quæ mox, aperto tecto oratorii egressa, aspicientibus fratribus, penetravit cœlum. Cujus idcirco animam in columbæ specie apparuisse credendum est, ut omnipotens Deus ex hac ipsa specie ostenderet quam simplici corde ei vir ille servisset.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

Περὶ ἐκόδου ψυχῆς τοῦ ἀπὸ Νουρσίας πρεσβυτέρου.

Οὐδὲ τοῦτο παρασιωπῆσαι δίκαιον ἡγοῦμαι, ὅπερ ὁ εὐλαβέστατος ἀνὴρ ἀββᾶς Στέφανος, ὅστις οὐ πρὸ πολλοῦ χρόνου ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ἐτελειώθη, ὃν καὶ αὐτὸς καλῶς ἐπίστασαι, ἐν τῇ αὐτῇ τῆς Νουρσίας χώρᾳ συμβεβηκέναι διηγεῖτο. Ἔλεγε γὰρ, ὅτι πρεσβύτερός τις ἐκεῖσε τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ἐκκλησίαν μετὰ μεγίστου φόβου τοῦ κυρίου ἐποίμαινεν. Ὅστις ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ τὴν ἑαυτοῦ σύμβιον, ὡς μὲν ἀδελφὴν ἠγάπα, ὡς δὲ ἐχθρὸν φοβούμενος ταύτην πρὸς ἑαυτὸν προσεγγίσαι (d) οὐδέποτε παρέασεν ἐν οὐδεμιᾷ προφάσει. Παντελῶς δὲ τὴν ἐκ τῆς κοινωνίας γνησιότητα ἐξ αὐτῆς ἀπέτεμεν. Μετὰ πάντων γὰρ τῶν ἀγαθῶν καὶ τοῦτο τὸ ἰδίωμα ἔχουσιν οἱ ἅγιοι ἄνδρες, ὥστε οὐ μόνον ἐκ τῶν μὴ ἁρμοζόντων πάντοτε ἐκ μήκους εἶναι, ἀλλὰ καὶ τὰ ἁρμόζοντα πολλάκις ἀφ' ἑαυτοῶν ἀποτέμνουσιν. Ὅθεν ὁ αὐτὸς ἀνήρ, ἵνα μὴ ἐν οἱωδηποτοῦν πταίσματι δι' αὐτῆς περιέλθῃ, οὔτε εἰς τὸ ἐπάναγκες διακονηθῆναι παρ' αὐτῆς κατεδέχετο. Οὗτος τοίνυν ὁ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος ἐν πολλοῖς ἔτεσι τὴν ζωὴν διανύσας, καὶ εἰς βαθὺ γῆρας ἐλήλακὼς, τῷ τεσσαρακοστῷ χρόνῳ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ ἐκκαύσει βαρυτάτου πυρετοῦ συσχεθεὶς, ἐν τοῖς ἐσχάτοις ἀπηνέχθη. Θεασαμένη δὲ ἡ αὐτοῦ γενομένη σύμβιος, ὅτι ἅπαντα αὐτοῦ τὰ μέλη ἀπενεκρώθησαν, καὶ λοιπὸν τῷ θανάτῳ προσήγγισε, τὴν ἀκοὴν αὐ-

B

C

D

CAPUT XI.

De egressu animæ (e) Nursini presbyteri.

Sed neque hoc sileam quod vir venerabilis abbas Stephanus, qui non longe ante hoc tempus in hac urbe defunctus est, quem ipse etiam bene nosti, in eadem provincia Nursiæ contigisse referebat. Aiebat enim quod illic presbyter quidam commissam sibi cum magno timore Domini regebat Ecclesiam (*Dist.* 32, *can. Presbyter*). Qui ex tempore (*f*) ordinationis acceptæ (*g*) presbyteram suam ut sororem diligens, sed quasi hostem cavens, ad se propius accedere nunquam sinebat, eamque sibimet propinquare nulla occasione permittens, ab ea sibi communionem funditus familiaritatis abscinderat. Habent quippe sancti viri hoc proprium; nam ut semper ab illicitis longe sint, a se plerumque etiam licita abscindunt. Unde idem vir, ne in aliquam per eam incurreret culpam, sibi etiam per illam ministrari recusabat necessaria. Hic ergo venerabilis presbyter cum longam vitæ implesset ætatem, anno quadragesimo ordinationis suæ inardescente graviter febre correptus, ad extrema deductus est. Sed cum eum presbytera sua conspiceret solutis jam membris, quasi in morte distentum, si quod adhuc ei vitale spiramen inesset, naribus ejus apposita curavit aure dignoscere. Quod ille sentiens, cui tenuissimus inerat flatus, quantulo adnisu

(a) Prius legebatur, ἐκείνης, pro σκέπης; hujus locis corruptionem agnoverat Gussanv., sed remedium non attulit; quod tamen non arduum, cum ms. Regis, in quo legitur, σκέπης, copiam haberet. Verum errata omnia Editionis Romanæ religiose retinuit, ut in præfatione probavimus.

(b) Ms., αὐτῶν φῶς διαν.

(c) Ms., περιῆλθε.

(d) Ms., οὐδέποτε εἴασεν.

(e) Ita Pratel. et primus Aud. In primo Carnot., *presbyteri cujusdam ex Nursia provincia*. Suffragatur huic lect. Græcus interpres. In Germ. tamen ac plerisque, ut in Editis. *Ursini*.

(f) Compend. et plur., *ordinis accepti*.

(g) Id est, *uxorem*. Sic dicebantur presbyterorum conjuges, mutuato a viris nomine, quas caste, abdicato conjugii usu, diligebant [*Conversæ* uxores dicuntur in concilio Arelat. II, c. 5. Vide Baron., ad ann. 405, num. 60, Aurelian. IV, cap. 17; Turon. II, can. 20; Autissiod., cap. 21. Aliquando etiam apud Ecclesiastic. rerum scriptores reperitur nomen *presbyteræ*, pro viduis senioribus, Græcis πρεσβύτιδες, ut in concil. Laodic., cap. ultimo, et apud Athanasium, ad Virgines. Et fortasse de illis loquitur Gregorius, utpote quæ peculiari quodam habitu dignoscebantur. GUSSANV.

λεχθεὶς Πρόβος λέγει. Ὅστις ἐν ὅσῳ τῇ κλίνῃ τοῦ κειμένου παρίστατο, ἐθεάσατο αἴφνης ἄνδρας τινὰς πρὸς αὐτὸν προσερχομένους, στολὰς λευκὰς ἠμφιεσμένους, οἵτινες τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου αὐτῶν τὴν λαμπρότητα τῶν ἱματίων ὑπερέβαλλον. Ἐκ τῆς ἀστραπῆς οὖν τῆς αὐτῶν λαμπρότητος πληγεὶς ὁ παῖς, φωνὴν προσενέγκας, κράζειν ἤρξατο, τίνες ἐκεῖνοι ὑπάρχουσι. Τῇ δὲ τούτου φωνῇ Προβος ὁ ἐπίσκοπος συνταραχθεὶς εἰσερχομένους αὐτοὺς ἑωρακὼς τούτους ἐπέγνω. Τὸν δὲ κράζοντα παῖδα παρακαλεῖν ἤρξατο, λέγων· Μὴ φοβοῦ, ὅτι πρός με ὁ ἅγιος Ἰουβενάλιος, καὶ ὁ ἅγιος Ἐλευθέριος οἱ μάρτυρες ἦλθον. Ἐκεῖνος δὲ τῆς τοιαύτης ὀπτασίας (*a*) τὸ νεούργημα μὴ φέρων, δρόμῳ ταχυτάτῳ ἔξω τῶν θυρῶν ἔφυγε. Περὶ δὲ ὧν ἐθεάσατο, τῷ πατρὶ καὶ τοῖς ἰατροῖς ἐμήνυσεν. Οἵτινες συντόμως κατελθόντες, τὸν ἄῤῥωστον, ὃν κατέλιπον, θανέντα λοιπὸν εὗρον. Ὅθεν δῆλον, ὅτι ἐκεῖνοι αὐτὸν μετ' ἑαυτῶν ἐπῆραν, ὧν τὴν θέαν ὑπενέγκαι οὐκ ἠδυνήθη ὁ ἐνθάδε ἀπομείνας παῖς,

A qui eumdem quoque candorem vestium, vultuum suorum luce vincebant. (*f*) Qua splendoris etiam claritate perculsus, quinam illi essent, emissa cœpit voce clamare. Qua voce etiam Probus episcopus commotus, intrantes eos aspexit et agnovit, atque eumdem stridentem vagientemque puerum consolari cœpit, dicens: Noli timere, fili, quia ad me sanctus Juvenalis et sanctus Eleutherius martyres venerunt. Ille autem tantæ visionis novitatem non ferens, cursu concito extra fores fugit, atque eos quos viderat patri ac medicis nuntiavit. Qui concite descenderunt; sed ægrum quem reliquerant jam defunctum invenerunt, quia illi eum secum tulerant, quorum visionem puer ferre non potuit, qui hic remansit.

391 ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

Περὶ τῆς τελειώσεως Γάλλης μοναστρίας θυγατρὸς Συμμάχου πατρικίου.

B

392 CAPUT XIII.

De transitu (g) Gallæ ancillæ Dei.

Ἐπὶ τούτοις οὐδὲ τοῦτο παρασιωπηθῆναι δίκαιον (*b*) κρίνω, ὅπερ μοι πρόσωπον μέγιστον καὶ πιστὸν τῇ διηγήσει ἐγνώρισεν· Ἔλεγε γὰρ, ὅτι ἐν τοῖς τῶν Γότθων καιροῖς, Γάλλα τις εὐγενεστάτη κόρη ταύτης τῆς πόλεως, θυγάτηρ ὑπάρχουσα Συμμάχου τοῦ ὑπάτου καὶ πατρικίου, ἐν τῷ τῆς νεότητος αὐτῆς χρόνῳ, ἀνδρὶ (*c*) παραδοθεῖσα, ἕνα καὶ μόνον ἐνιαυτὸν συζήσασα, τούτου τελευτήσαντος χήρα γέγονε. Ταύτην δὲ ἡ ἀκμὴ τῆς νεότητος, καὶ ἡ τοῦ κόσμου ἐπιθυμία, καὶ τοῦ πλούτου ἡ (*d*) ἀπάτη, πρὸς τὸ δευτέροις προσομιλῆσαι γάμοις ἐξεκαλεῖτο. Ἀλλὰ αὕτη μᾶλλον ἐξελέξατο πνευματικοῖς γάμοις τῷ Θεῷ συναφθῆναι, οἵτινες ἀπὸ πένθους ἄρχονται, καὶ εἰς χαρὰν αἰώνιον καταλήγουσιν, ἤπερ σαρκικοῖς γάμοις ὑποταγῆναι, οἵτινες ἀπὸ εὐφροσύνης ἄρχονται, ἐν δὲ τῷ τέλει μετὰ πένθους πορεύονται. Σφόδρα δὲ αὐτῆς θέρμης ὑπαρχούσης τῇ κατασκευῇ τοῦ σώματος, ἤρξαντο οἱ ἰατροὶ λέγειν, ὅτι εἰ μὴ εἰς συμπλοκὴν ἀνδρὸς ἐπιστρέψει, τῇ σφοδροτάτῃ θέρμῃ τῆς φύσεως γένεια μέλλει ἐκφέρειν. Ὅπερ μετέπειτα καὶ γέγονεν. Ἀλλ' ἡ ἁγία ἐκείνη γυνὴ οὐδὲν τῆς ἔξωθεν ἀσχημοσύνης ἐφρόντισεν, ἥτις ἔνδον νυμφίου τὸ κάλλος ἠγάπησεν. Οὐδὲ τὸ ἐν αὐτῇ ἀκαλλὲς ἠρυθρίασεν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκεῖνο ᾐδέσθη τὸ παρὰ τοῦ οὐρανίου νυμφίου μὴ ἀγαπώμενον· Παρευθὺ οὖν τοῦ τελευτῆσαι τὸν ταύτης σύζυγον, ἀποβαλοῦσα τὸ κοσμικὸν σχῆμα, εἰς τὴν τοῦ παντηδυνάμου Θεοῦ δουλείαν ἑαυτὴν ἐκδέδωκεν, ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῷ ὄντι παρὰ τὴν τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ ἀποστόλου ἐκκλησίαν· Ἐκεῖσε οὖν ἐπὶ πολλοὺς χρόνους ἐν ἀκακίᾳ καρδίας καὶ ἐπιμόνῳ προσευχῇ διήρκεσε πλούσιως τοῖς δεομένοις τὴν ἐλεημοσύνην παρέχουσα. Ὅτε δὲ λοιπὸν τὸν αἰώνιον μισθὸν ὁ παντοδύναμος Θεὸς τοῖς ταύτης καμάτοις παρασχέσθαι ὥρισε, (*e*) καρκίνου ἐπλήγη θηλῇ. Ἐν δὲ τῇ νυκτερινῇ ἡσυχίᾳ ἔμπροσθεν τῆς κλίνης αὐτῆς δύο λυχνίαι φαίνειν ἤρξαντο. Ἡ γὰρ τοῦ φωτὸς προσφιλὴς οὐ μόνον τὸ νοητὸν σκότος, ἀλλὰ καὶ τὸ

Interea neque hoc silendum arbitror (*h*) quod mihi personarum gravium atque fidelium est relatione compertum. Gothorum namque temporibus Galla hujus urbis nobilissima puella Symmachi consulis, ac patricii filia, intra adolescentiæ tempora marito tradita, in unius anni spatio ejus est morte viduata. Quamdum, fervente mundi copia, ad iterandum thalamum et opes et ætas vocarent, elegit magis spiritalibus nuptiis copulari Deo, in quibus a luctu incipitur, sed ad gaudia æterna pervenitur, quam carnalibus nuptiis subjici, quæ a lætitia semper incipiunt, et ad finem cum luctu tendunt. Huic autem eum valde ignea conspersio corporis inesset, cœperunt medici dicere, quia nisi ad amplexus viriles rediret calore nimio contra naturam barbas esset habitura, quod ita quoque post factum est. Sed sancta mulier nihil exterioris deformitatis timuit, quæ interiori sponsi speciem amavit, nec verita est si hoc in illa fœdaretur, quod a cœlesti sponso in ea non amaretur. Mox ergo ut ejus maritus defunctus est, abjecto sæculari habitu, ad omnipotentis Dei (*i*) servitium sese apud beati Petri apostoli ecclesiam monasterio tradidit, ibique multis annis simplicitati cordis atque orationi dedita, larga indigentibus eleemosynarum opera impendit. Cumque omnipotens Deus perennem jam mercedem reddere ejus laboribus decrevisset, cancri ulcere in mamilla percussa est. Nocturno autem tempore ante lectum ejus duo candelabra lucere consueverant, quia videlicet amica lucis, non solum spiritales, sed etiam corporales tenebras odio habebat. Quæ dum nocte quadam ex hac eadem jaceret infirmitate fatigata, vidit beatum Petrum apostolum inter utraque candelabra ante suum lectum consistentem; nec perterrita timuit, sed ex amore

(*a*) Ms., τὸ ὅραμα.
(*b*) Ms., ἡγοῦμαι.
(*c*) Ms., ἁρμοσθεῖσα.
(*d*) Ms., ἀγάπη.
(*e*) Ms., καρκίνου πληγῇ, ἐν τῷ ταύτης μάστῳ ἐκρούσθη, δὲ.
(*f*) Aliter, *Qui splendoris eorum clar.*
(*g*) Ejus encomium lege in Martyrolog. Rom., ad diem 5 Octobris. Eadem esse creditur ad quam sanctus Fulgentius scripsit, *De virtutibus*.
(*h*) Primus Carnot., *quod mihi personarum civium fidelium.*
(*i*) Becc., *obsequium in Ecclesia beati Petri apostoli se convertit; ibique multis annis simplici corde, orationi dedita.*

sumens audaciam exsultavit, eique dixit: Quid est, Domine mi, dimissa sunt mihi peccata mea? Cui ille benignissimi ut est vultus, inclinato capite annuit, dicens: Dimissa; veni. Sed quia quamdam sanctimonialem feminam in eodem monasterio præ cæteris diligebat, illico Galla subjunxit: Rogo ut (*a*) soror Benedicta mecum veniat. Cui ille respondit: Non, sed illa talis veniat tecum; hæc vero quam petis, die erit trigesimo secutura. His itaque expletis, visio apostoli assistentis et colloquentis ei ablata est. At illa protinus cunctæ congregationis accivit Matrem, eique quid viderit, quidve audierit, indicavit. Tertio autem die cum ea quæ jussa fuerat sorore defuncta est; illa vero quam ipsa poposcerat die est trigesimo subsecuta. Quod factum nunc usque in eodem monasterio manet **393** memorabile, sicque hoc a præcedentibus (*b*) Matribus traditum narrare illic solent subtiliter juniores quæ nunc sunt sanctimoniales virgines, ac si illo in tempore huic tam grandi miraculo et ipsæ adfuissent.

A αἰσθητὸν εἰς μῖσος εἶχεν. Ἐν μιᾷ δὲ νυκτὶ κατάκοπος ἐκ τῆς αὐτῆς ἀσθενείας κειμένη, τὸν μακάριον Πέτρον τὸν ἀπόστολον ἐν μέσῳ τῶν ἀμφοτέρων λυχνιῶν ἔμπροσθεν τοῦ κραβάτου αὐτῆς ἑστῶτα ἐθεάσατο. (*e*) Μηδόλως δειλιάσασα ἢ φοβηθεῖσα, μᾶλλον δὲ ἐκ τοῦ πόθου παῤῥησίαν λαβοῦσα, ἀγαλλιωμένη, πρὸς αὐτὸν εἶπε· Τί ἐστι, κύριέ μου, συνεχωρήθησάν μοι αἱ ἁμαρτίαι μου; Πρὸς ἣν αὐτὸς, (*f*) ἀγαθῷ προσώπῳ καθὼς καὶ ὑπάρχει, τὴν κεφαλὴν κλίνας, ἔνευσε λέγων· Συνεχωρήθησαν, ἐλθέ. Ἡ οὖν Γάλλα ἱερωτάτην τινὰ (*g*) θηλείαν ἐντῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ ὑπὲρ τὰς λοιπὰς ἀγαπῶσα, προσέθετο, λέγουσα· Παρακαλῶ ἵνα ἡ ἀδελφὴ Βενέδικτα μετ' ἐμοῦ ἔλθῃ. Αὐτὸς δέ πρὸς αὐτὴν ἀπεκρίθη, λέγων· Οὐχί, ἀλλ' ἡ δεῖνα, ἀρτίως ἔλθῃ μετά σου. Αὕτη δὲ ἦν αἰτεῖς, μετὰ τριακοστὴν ἡμέραν ἀκολουθήσει σοι. Τούτων τοίνυν ῥηθέντων, ἡ B ὅρασις τοῦ ἀποστόλου τοῦ παρεστῶτος καὶ συντυγχάνοντος αὐτῇ ἤρθη. Ἐκείνη δὲ εὐθέως τὴν μητέρα τῆς συνοδίας προσκαλεσαμένη, ἅπαντα αὐτῇ ἅπερ ἐθεάσατο καὶ ἀκήκοεν ἐμήνυσε. Τῇ δὲ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἅμα τῇ ἀδελφῇ (*h*) ἧ ἐκελεύσθη πρὸς κύριον ἐξεδήμησεν. Ἐκείνη δὲ ἥνπερ αὐτὴ ᾐτήσατο, τῇ τριακοστῇ (*i*) ἡμέρᾳ τὸ τοῦ βίου τέλος ἐδέξατο. Τοῦτο δὲ ἐν τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ πραχθὲν, μέχρι τοῦ νῦν **394** μνημονευόμενον διαμένει. Παρὰ γὰρ τῶν προοδευκουσῶν (sic) μητέρων ἐκεῖσε παραδοθὲν, οὕτως ἐπὶ λεπτοῦ διηγοῦνται αὐτόθι· οἰκοῦσαι νεάνιδες ἱεραὶ παρθένοι ὑπάρχουσαι, ὡς ὅτι ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ παροῦσαι τὸ τοιοῦτο μέγιστον θαῦμα ἐθεάσαντο.

CAPUT XIV.

De transitu Servuli paralytici.

Sed inter hæc sciendum est quia sæpe animabus exeuntibus electorum, (*c*) dulcedo solet laudis cœlestis erumpere, ut dum illam libenter audiunt, dissolutionem carnis ab anima sentire minime permittantur. Unde in Homiliis quoque Evangelii jam narrasse me memini (*Homil.* 15) quod in ea porticu quæ euntibus ad ecclesiam beati Clementis est pervia, fuit quidam, (*d*) Servulus nomine, cujus te quoque non ambigo meminisse, qui quidem pauper rebus, sed meritis dives erat, quem longa ægritudo dissolverat. Nam ex quo illum scire potuimus, usque ad finem vitæ paralyticus jacebat. Quid dicam quia stare non poterat, qui nunquam in lecto surgere vel ad sedendum valebat, nunquam manum suam ad os ducere, nunquam se potuit ad latus aliud declinare? Huic ad serviendum mater cum fratre aderat, et quidquid ex eleemosyna potuisset accipere, hoc eorum manibus pauperibus erogabat. Nequaquam litteras noverat, sed Scripturas sacras sibimet Codices emerat, et religiosos quosque in hospitalitatem suscipiens, hos coram se studiose legere faciebat. Factumque est ut juxta modum suum plene sacram Scripturam disceret, cum, sicut dixi, litteras funditus ignoraret. Studebat semper in dolore gratias agere, hymnis Deo et laudibus diebus ac noctibus vacare. Sed cum jam tem-

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ.

Περὶ τῆς τελειώσεως Σερβούλου παραλυτικοῦ.

Καὶ τοῦτο δὲ γνώριμον ποιῆσαι ἀναγκαῖον ὑπάρχει, ὅτι πολλάκις τῶν ψυχῶν τῶν ἐκλεκτῶν ἐξερχομένων (*j*) ἐκ τοῦ σώματος, αἶνος ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐπιτελεῖται, ἵνα ἐν ὅσῳ τούτου ἡδέως αἱ ψυχαὶ ἐπακροῶνται, τὴν ἐκ τῆς σαρκὸς διάλυσιν μὴ αἴσθωνται πῶς ὑπομένουσιν. Ὅθεν περὶ τούτου καὶ ἐν ταῖς ὁμιλίαις τοῦ εὐαγγελίου διηγήσασθαι μέμνημαι. Ἐν γὰρ τῷ (*k*) ἐμβόλῳ τῷ ἀπερχομένῳ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ μακαρίου Κλήμεντος ὑπῆρχέ τις κατὰ C τὴν ὁδὸν κατακείμενος, ὀνόματι Σέρβουλος, ὅνπερ ἀγνοεῖν σε οὐ λογίζομαι. Οὗτος οὖν, εἰ καὶ πτωχὸς τοῖς πράγμασι τοῦ βίου ἐτύγχανεν, ἀλλ' οὖν τοῖς δικαιώμασι πλούσιος ὑπῆρχεν. Τοῦτου δὲ τὸ σῶμα πολυχρόνιος ἀῤῥωστία παρέλυσεν. Ἐξ οὗ γὰρ αὐτὸν γνῶναι ἠδυνήθημεν, μέχρι τοῦ τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ παραλυτικὸς ἔκειτο. Τί δὲ λέγω; Παντελῶς στῆναι οὐκ ἠδύνατο, οὔτε ἐν τῇ κλίνῃ αὐτοῦ ποτε ἀνακαθίσαι ἴσχυσεν, οὐδέ ποτε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐν τῷ στόματι ἀπενέγκαι ἠδυνήθη, οὐδέ ποτε ἑαυτὸν (*l*) εἰς ἕτερον πλευρὰν στρέψαι ἴσχυσεν. Τούτῳ δὲ πρὸς ὑπηρεσίαν ἡ μήτηρ καὶ ἕτερος αὐτοῦ ἀδελφὸς παρίσταντο. Εἴτι δὲ ἀπὸ ἐλεημοσύνης ἐλάμβανε, τοῦτο πάλιν διὰ τῶν χειρῶν (*m*) αὐτοῦ τοῖς πτωχοῖς διεδίδου· Καὶ γράμματα μὲν οὐδαμῶς ἐγίνωσκε, βίβλους δὲ τῆς ἱερᾶς γραφῆς ἑαυτῷ ἠγόρασε. Καὶ δεχόμενος πρὸς D παροικίαν εὐλαβεῖς τινας ἄνδρας, τούτους ἐνώπιον αὐτοῦ πεποντημένως ἀναγνῶναι ἐποίει. Γέγονε δὲ ὥστε κατὰ

(*a*) Cujus meminit Martyrol. Rom. die 6 Maii.

(*b*) Nota in Gregorio morem hodiernum appellandi sanctimoniales, maxime quæ provectæ jam sunt ætatis, *matres*. In his dialogis sæpius legimus monachos *Patrum* titulo insignitos, maxime lib. II, quod in notis ad epistolas aliquando illustraturi sumus.

(*c*) Ita Mss. omnes, etsi legamus in Excusis, *dulces solent laudes cœlestes erumpere, ut dum illas*.

(*d*) Eadem de Servulo compendiose leguntur in Martyrolog. Rom., die 23 Decembris.

(*e*) Ms., μηδ' ὅλως.
(*f*) Ms., ἱλαρῷ.
(*g*) Ms., παρθένον.
(*h*) Ms., ἧ ἐκελεύσθη.
(*i*) Ms., ἡμέρᾳ ἀπὸ τοῦ βίου.
(*j*) Ms., ἐκ τῶν σωμάτων.
(*k*) Ms., ἐμβούλῳ.
(*l*) Ms., εἰς ἕτερον μέρος.
(*m*) Ms., αὐτῶν.

τὸ δυνατὸν αὐτῷ, χρησίμως τὴν ἱερὰν γραφὴν ἐκμαθεῖν, γράμματα, καθὼς προεῖπον, παντελῶς μὴ γινώσκων. Εὐχαρίστως δὲ πάντοτε τὸν πόνον ὑπέφερε, καὶ ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ αἰνέσει νύκτα καὶ ἡμέραν ἐσχόλαζεν. Ὡς δὲ λοιπὸν καιρὸς ὑπῆρχεν, ἵνα ἡ τοσαύτη αὐτοῦ ὑπομονὴ τὴν ἀντάμειψιν ἀπολάβῃ, ὁ τῶν μελῶν αὐτοῦ πόνος ἔπαυσεν. Ἡνίκα δὲ τῷ θανάτῳ πλησιάζειν ἑαυτῷ ἐπέγνω, οὕσπερ ἦν ὑποδεξάμενος ἄνδρας πρὸς τὸ ξενοδοχῆσαι παρεκάλεσεν, ὅπως ἀναστῶσι, καὶ σὺν αὐτῷ διὰ τὴν ἀναμονὴν τῆς ἐξόδου τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ψαλμῳδίαν τῷ Θεῷ ᾄσωσιν. Ἐν ὅσῳ δὲ σὺν αὐτοῖς καὶ αὐτὸς ὁ τελευτῶν ἔψαλλεν, αἴφνης τούτους τοῦ ψάλλειν ἐκώλυσε μετὰ φόβου καὶ κραυγῆς μεγάλης, λέγων· Σιωπᾶτε, μὴ γὰρ οὐκ ἀκούετε πῶς (*a*) ἀντηχῶσιν αἰνέσεις ἐν τῷ οὐρανῷ; Εἰς οὖν τὰς αἰνέσεις ἐκείνας προσέχων, ὡς ὅτι ἔνδον ἐν τοῖς ὠσὶν τῆς καρδίας αὐτοῦ τούτων ἤκουεν, ἡ ἁγία ἐκείνη ψυχὴ ἐκ τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος ἀπελύθη. Ταύτης δὲ ἐξελθούσης, τοσαύτη ὄσφρησις εὐωδίας ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ ἐπῆλθεν, ὥστε πάντας τοὺς ἐκεῖσε παριστα- A pus esset ut tanta ejus patientia remunerari debuisset, membrorum dolor ad vitalia rediit. Cumque jam se morti proximum agnovisset, peregrinos viros, atque in hospitalitatem susceptos, admonuit ut surgerent, et cum eo psalmos pro exspectatione sui exitus decantarent. Cumque cum eis et ipse moriens psalleret, voces psallentium repente compescuit cum terrore magni clamoris, dicens: Tacete; nunquid non auditis quantæ resonent laudes in cœlo? Et dum ad easdem laudes quas intus audierat, aurem cordis intenderet, sancta illa anima carne soluta est. Qua scilicet exeunte, tanta illic fragrantia odoris aspersa est, ut omnes qui illic aderant inæstimabili suavitate replerentur, ita ut per hoc patenter cognoscerent quod eam laudes in cœlo suscepissent. Cui rei monachus noster interfuit, qui nunc usque vivit, et cum B magno fletu attestari solet, quia quousque corpus ejus sepulturæ traderent, ab eorum naribus odoris illius fragrantia non receseit.

μένους ταύτης ἐμπλησθῆναι. Ὅθεν ἐκ τούτου φανερὸν τοῖς πᾶσι γενέσθαι, ὅτι ταύτην αἱ ἐν τῷ οὐρανῷ αἰνέσεις ἐδέξαντο. Ἐν δὲ τῷ πράγματι τούτῳ μοναχὸς ἡμέτερος παρὼν αὐτόθι ὑπῆρχεν. Ὅστις καὶ μέχρι τοῦ νῦν περίεστι. Οὗτος μετὰ πολλοῦ κλαυθμοῦ μαρτυρεῖ, λέγων ὅτι ἕως οὗ τὸ σῶμα αὐτοῦ τῇ ταφῇ παρεδώκασιν, ἐκ τῶν ῥινῶν αὐτῶν ἐκείνης τῆς εὐωδίας ἡ ὄσφρησις οὐκ ἀπέστη.

395 ΚΕΦΑΛ. Ις.

Περὶ τῆς τελειώσεως Ῥωμύλλης μοναστρίας.

Ἐν ταῖς αὐταῖς τοῦ εὐαγγελίου ὁμιλίαις, πρᾶγμα διηγήσασθαι μέμνημαι, ὅπερ καὶ (*b*) Σπεκιῶσος ὁ συμπρεσβύτερός μου ἐν τῷ διηγεῖσθαί με αὐτο, καὶ αὐτὸς γινώσκειν αὐτὸ μεμαρτύρηκεν. Ἐν τῷ χαιρῷ ἐν ᾧ τὸ μοναστήριον ἠτησάμην, γραῦς τις Ῥεδέμπτα ὀνόματι, ἐν τῷ (*c*) ἱερῷ ὑπάρχουσα σχήματι, ἐν ταύτῃ τῇ τῶν Ῥωμαίων πόλει κατῴκει πλησίον τοῦ ναοῦ τῆς μακαρίας ἀειπαρθένου καὶ θεοτόκου Μαρίας, μαθήτρια γενομένη Ἱρουνδίνης ἐκείνης τῆς ἐν μείζοσι (*d*) δυνάμεσιν ὑπεραυξησάσης. Ἥτις ἐπάνω τῶν Πραινεστίνων ὀρέων, ἐρημιτικὴν ζωὴν ἀπενέγκασθαι φέρεται. Ταύτης δὲ τῆς Ῥεδέμπτης δύο μαθήτριαι ὑπῆρχον ἐν τῷ αὐτῷ ἱερῷ σχήματι· ὄνομα τῇ μιᾷ Ῥωμύλλα, τῆς δὲ ἑτέρας τὸ μὲν ὄνομα οὐ γινώσκω, προσώπῳ δὲ ταύτην ἐπίσταμαι, ἥτις καὶ μέχρι τοῦ νῦν περίεστιν. Αἱ τρεῖς οὖν αὗται ἐν μιᾷ οἰκήσει κατέμενον, ἤθεσι μὲν χρηστοῖς πλουτοῦσαι, κατὰ δὲ τὴν πρόσκαιρον ταύτην ζωὴν ἐν ἐνδείᾳ (*e*) ὑπάρχουσαι. Ἡ δὲ προεῖπον Ῥωμύλλαν τὴν συμμαθήτριαν αὐτῆς ἐν μείζοστοις τῆς πολιτείας δικαιώμασιν ὑπερέβαλλεν. (*f*) Ὑπῆρχε δὲ ἄκρας ὑπομονῆς καὶ ὑπακοῆς θυγάτηρ, τοῦ στόματος φύλαξ, καρτερικὴ ἐν τῇ εὐχῇ, καὶ πρὸς σιωπὴν ἐπιτηδεία. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τελειότητι ὑπάρχειν τινὰς ὑπολαμβάνουσιν οἱ ἄνθρωποι, ἐν δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῦ πάντων δημιουργοῦ πάντως ἀτελές τι ἔχουσιν· ὥσπερ γὰρ αἱ τελείως μὴ γλυφεῖσαι σφραγῖδες, πολλάκις παρὰ τῶν μὴ γινωσκόντων ὁρώμεναι, ὡς ἤδη λοιπὸν τετελειωμέναι ἐπαινοῦνται, ἄσπερ ἀκμὴν ὁ τεχνίτης, εἰ καὶ ἐπαινουμένους ταύτης ἐμπλησθῆναι. Ὅθεν ἐκ τούτου φανερὸν τοῖς πᾶσι γενέσθαι, ὅτι ταύτην αἱ ἐν τῷ οὐρανῷ αἰνέσεις ἐδέξαντο. Ἐν δὲ τῷ πράγματι τούτῳ μοναχὸς ἡμέτερος παρὼν αὐτόθι ὑπῆρχεν. Ὅστις καὶ μέχρι τοῦ νῦν περίεστι. Οὗτος μετὰ πολλοῦ κλαυθμοῦ μαρτυρεῖ, λέγων ὅτι ἕως οὗ τὸ σῶμα αὐτοῦ τῇ ταφῇ παρεδώκασιν, ἐκ τῶν ῥινῶν αὐτῶν ἐκείνης τῆς εὐωδίας ἡ ὄσφρησις οὐκ ἀπέστη.

396 CAPUT XV.

De transitu Romulæ ancillæ Dei.

In eisdem quoque Homiliis (*Homil.* 15) rem narrasse me recolo, (*g*) quam Speciosus compresbyter meus, qui hanc noverat, me narrante attestatus est. Eo namque tempore quo monasterium petii, anus quædam (*h*) Redempta nomine, in sanctimoniali habitu constituta in urbe hac juxta beatæ Mariæ semper virginis ecclesiam manebat. Hæc illius Herundinis discipula fuerat, quæ magnis virtutibus pollens, super (*i*) Prænestinos montes vitam eremiticam duxisse ferebatur. Huic autem Redemptæ duæ in eodem habitu discipulæ aderant, una nomine Romula, et altera, quæ nunc adhuc superest, quam quidem facie scio, sed nomine nescio. Tres itaque hæ in uno habitaculo commanentes, morum quidem divitiis plenam, sed tamen rebus pauperem vitam ducebant. Hæc autem quam præfatus sum Romula aliam quam prædixi condiscipulam suam magnis vitæ meritis anteibat. Erat quippe miræ patientiæ, summæ obedientiæ, custos oris sui ad silentium, studiosa valde ad continuæ orationis usum. Sed quia plerumque hi, quos jam homines perfectos æstimant, adhuc in oculis summi opificis aliquid imperfectionis habent, sicut sæpe imperiti homines necdum perfecte sculpta sigilla conspicimus, et jam quasi perfecta laudamus, quæ tamen adhuc artifex considerat et limat, laudari jam audit, et tamen ea tundere meliorando non desinit; hæc quam prædiximus Romula ea quam Græco C D respondent.

(*a*) Ms., αὐτηχοῦσιν.

(*b*) Ms., Σπέκιος ὁ πρεσβύτερός μου ἐν τῷ διηγήσασθαί με αὐτῷ.

(*c*) Ms., μοναχικῶ, et paulo post τῆς ἁγίας ἀειπαρθ.

(*d*) Ms., δυνάμεσι καὶ τέρασιν.

(*e*) Ms., διάγουσαι.

(*f*) In Vatic. et Gussanv. lacuna est quam replevimus ope Ms. Reg. sicque Græca Latinis perfecte

(*g*) Duo Gemet., totidem Theod., et tertius Carnot., *cui Speciosus... attestatus est.*

(*h*) Trium illarum Virginum nomina exhibet Martyrolog. Rom. die 23 Jul.

(*i*) Prænestinæ urbis situm in monte jam observavimus.

vocabulo medici paralysin vocant molestia corporali percussa est, multisque annis in lectulo decubans, pene omni jacebat membrorum officio destituta, nec tamen hæc eadem ejus mentem ad impatientiam flagella perduxerant. Nam ipsa ei detrimenta membrorum facta fuerant incrementa virtutum, quia tanto sollicitius ad usum orationis excreverat, quanto et aliud quodlibet agere nequaquam valebat. Nocte igitur quadam eamdem Redemptam quam præfatus sum, quæ utrasque discipulas suas filiarum loco nutriebat, vocavit, dicens : Mater, veni, mater, veni. Quæ mox cum alia ejus condiscipula surrexit, sicut utriusque referentibus et multis eadem res claruit, et ego quoque eodem tempore agnovi. Cumque noctis medio lectulo jacentis assisterent, subito cœlitus lux emissa omne illius cellulæ spatium implevit, et splendor tantæ claritatis emicuit, ut corda assistentium inæstimabili pavore perstringeret, atque, ut post ipsæ referebant, omne in eis corpus obrigesceret, et in subito stupore remanerent. Cœpit namque quasi cujusdam magnæ multitudinis ingredientis sonitus audiri, ostiumque cellulæ concuti, ac si ingredientium turba premeretur ; atque, ut dicebant, intrantium multitudinem sentiebant, sed nimietate timoris et luminis **397** videre non poterant, quia earum oculos et pavor depresserat, et ipsa tanti luminis claritas reverberabat. (*a*) Quam lucem protinus est miri odoris fragrantia subsecuta, ita ut earum animum quem lux emissa terruerat odoris suavitas refoveret. Sed cum vim claritatis illius ferre non possent, cœpit eadem Romula assistentem et trementem Redemptam suorum morum magistram blanda voce consolari, dicens : Noli timere, mater, non morior modo. Cumque hoc crebro diceret, paulatim lux quæ fuerat emissa subtracta est, sed is qui subsecutus est odor remansit. Sicque dies secundus et tertius transiit, ut aspersa odoris fragrantia remaneret. Nocte igitur quarta eamdem magistram suam iterum vocavit ; qua veniente, (*b*) viaticum petiit, et accepit. Necdum vero eadem Redempta, vel illa alia ejus discipula a lectulo jacentis abscesserant, et ecce subito in platea ante ejusdem cellulæ ostium duo chori psallentium constiterunt, et sicut se dicebant sexus ex vocibus discrevisse, psalmodiæ cantus dicebant viri, et feminæ respondebant. Cumque ante fores cellulæ exhiberentur cœlestes exsequiæ, sancta illa anima carne soluta est. Qua ad cœlum ducta, quanto chori psallentium altius ascendebant, tanto capit psalmodia lenius audiri, quousque et ejusdem psalmodiæ sonitus, et odoris suavitas elongata fuisse tur.

νας αὐτὰς ἀκούει, ἀλλ' οὖν βινίζων καὶ κατακρούων, καλλωπίζων οὐκ ἀφίσταται· ὅθεν τι τοιοῦτον καὶ ἐπὶ ταύτῃ γέγονεν. Ἦν γὰρ προέφημεν Ῥωμύλλαν συνέβη νόσῳ σωματικῇ περιπεσεῖν. Ἥνπερ νόσον τῇ Ἑλληνίδι διαλέκτῳ οἱ ἰατροὶ (*c*) παράλυσιν ὀνομάζουσιν. Ἐπὶ πολλοὺς δὲ χρόνους ἐν τῇ κλίνῃ κατακειμένη ἐκ τῆς τῶν μελῶν αὐτῆς ὑπηρεσίας ἀκίνητος διέμενεν. Οὐ μέν τοί γε τὸν ταύτης λογισμὸν αἱ τῆς νόσου μάστιγες εἰς ἀνυπομονησίαν κατέσπασαν. Ἀλλὰ μᾶλλον αὗται αἱ ὀδύναι τῶν μελῶν, προσθήκη δυνάμεως ἐν αὐτῇ γεγόνασι. Τοσούτῳ γὰρ σπουδαιοτέρα ἐν τῇ εὐχῇ γέγονεν, ὅτι εἰ καὶ ἠθέλησεν ἕτερόν τι ποιῆσαι, οὐδαμῶς ἠδύνατο. Ἐν μιᾷ δὲ νυκτὶ τὴν προρρηθεῖσαν Ῥεδέμπταν, ἥτις τὰς ἀμφοτέρας αὐτῆς μαθητρίας ἐν τάξει θυγατέρων ἀνέτρεφε, πρὸς ἑαυτὴν ἐκάλεσε, λέγουσα· Ἐλθὲ, μῆτερ, ἐλθέ. Εὐθέως δὲ σὺν τῇ ἄλλῃ αὐτῆς μαθητρίᾳ ἀνέστη, καὶ πρὸς αὐτὴν ἀπῆλθον, καθὼς ἀμφοτέρων αὐτῶν διηγουμένων καὶ ἑτέρων πολλῶν τὸ πρᾶγμα ἐδηλοποιήθη. Κἀγὼ δὲ ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τοῦτο διέγνων. Ἐν ὅσῳ οὖν κατὰ τὸ μεσονύκτιον τῇ κλίνῃ τῆς κειμένης πρέστησαν, αἴφνης οὐρανόθεν φωτὸς ἀποσταλέντος, πάντα τόπον τῆς κέλλης ἐκείνης ἐπλήρωσεν. Τοσαύτη δὲ ἀστραπὴ τῇ λαμπρότητι τοῦ φωτὸς ἐκείνου ἐξελαμψεν, ὥστε τὰς καρδίας τῶν παρεστώτων φόβῳ ἐκπλῆξαι, καὶ καθὼς μετέπειτα ἐκεῖναι διηγοῦντο, ἕκαστον μέλος τοῦ σώματος αὐτῶν ἀπεπάγη. Ἐν ἐκπλήξει δὲ αὐτῶν ἀπομεινάντων, ἤρξατο ἦχος μέγας ἀκούεσθαι, ὡς πολλοῦ πλήθους εἰσερχομένου, καὶ τῶν θυρῶν τοῦ κελλίου δονουμένων, ὡς ὅτι ὄχλος πολὺς εἰσερχόμενος ταύτας ἐξέθλιβε, καὶ ἁπλῶς καθὼς ἔλεγον πλῆθος λαοῦ (*d*) εἰσερχόμενον ὑπενόουν. Τῇ δὲ ὑπερβολῇ τοῦ φόβου **398** καὶ τῇ ἀστραπῇ τοῦ φωτὸς θεωρῆσαί τινα οὐκ ἠδύναντο. Οἱ γὰρ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν καὶ ἐκ τοῦ φόβου ἐβαροῦντο, καὶ ἐκ τῆς τυσαύτης τοῦ φωτὸς λαμπρότητος ἀντεσκοτοῦντο. Τῷ δὲ φωτὶ ἐκείνῳ θαυμαστὴ ὄσφρησις εὐωδίας ἐπηκολούθει, ὥστε τὰς τούτων ψυχὰς, κἂν εἰ τὸ φῶς ἐφόβησεν, ἀλλ' οὖν ἡ τῆς εὐωδίας ὄσφρησις μᾶλλον ἐψυχαγώγει. Ὡς δὲ τὴν τοῦ φωτὸς ἐκείνου λαμπρότητα ὑπενέγκαι οὐκ ἠδύναντο, ἤρξατο ἡ αὐτὴ Ῥωμύλλα παρισταμένην καὶ τρέμουσαν Ῥεδέμπταν τὴν τῶν ἠθῶν αὐτῆς διδάσκαλον κολακευτικῇ φωνῇ παραμυθήσασθαι, λέγουσα· Μὴ φοβοῦ, μῆτερ, οὐκ ἀποθνήσκω ἄρτι. Ἐν δὲ τῷ συχνῶς τοῦτο λέγειν αὐτὴν, κατ' ὀλίγον τὸ φῶς ἐκεῖνο ὅπερ ἦν (*e*) αὐτόθι ἀποσταλὲν ὑπεχώρησεν. Ἡ δὲ ἐπακολουθοῦσα εὐωδία ἐναπέμεινεν· Δευτέρας οὖν καὶ τρίτης ἡμέρας παρελθούσης, ἡ τῆς ἐκκενωθείσης εὐωδίας ὄσφρησις οὕτω διέμεινεν. Τῇ δὲ τετάρτῃ (*f*) τὴν αὐτὴν διδάσκαλον αὐτῆς πάλιν ἐκάλεσεν. Ἐλθούσης δὲ αὐτῆς, δοθῆναι αὐτῇ συνοδοίπορον τὸ δεσποτικὸν σῶμα ᾐτήσατο, ὅπερ καὶ ἔλαβεν. Οὐ μέν τοί γε ἡ αὐτὴ Ῥεδέμπτα, οὔτε ἡ ἄλλη αὐτῆς μαθήτρια ἀπὸ τῆς κλίνης τῆς κειμένης ὑπεχώρησαν. Αἴφνης οὖν ἐν τῇ πλατείᾳ ἔμπροσθεν τῶν θυρῶν τοῦ κελλίου,

(*a*) German. et Beco., *quam lucem suavissimus odor secutus est.*

(*b*) Etsi *viaticum*, in conciliis et in scriptoribus ecclesiasticis sæpe pro absolutione intelligatur, hic tamen significat Eucharistiam a morituris sumi solitam. Vide cap. sup. De viatico hujusque vocis in canone Nicæno significatione, consule doctissimum Tillemontium, t. VI Commentar. in Hist. Ecclesiast. De concilio Niceno, art. 15. Eodem sensu quo hic intelligi debet apud Paulinum in Vita sancti Ambrosii, num. 47. *Honoratus Sacerdos Ecclesiæ Vercellis... tertio vocem vocantis audivit... qui descendens obtulit sancto* (Ambrosio) *Domini corpus ; quo accepto ubi glutivit, emisit spiritum, bonum viaticum secum ferens.*

(*c*) Ms., πάρεσιν, et paulo infra, παρέσεως.

(*d*) Ms., εἰσερχομένου.

(*e*) Ms., ἐν αὐτῇ.

(*f*) Ms., τὴν ἑαυτῆς διδ.

tyres ab infidelibus crudelia multa perpessi sunt, qui tamen, ut prædiximus (*Supra*, *c.* 6), ad ossa sua mortua signis quotidie et miraculis clarescunt.

CAPUT XXI.

De duobus monachis Valentionis abbatis.

Vitæ namque venerabilis (*a*) Valentio, qui post in hac Romana urbe mihi, sicut nosti, meoque monasterio præfuit, prius in Valeriæ provincia suum monasterium rexit. In quo dum Langobardi sævientes venissent, sicut ejus narratione didici, (*b*) duos ejus monachos in ramis unius arboris suspenderunt, qui suspensi eodem die defuncti sunt. Facto autem vespere utrorumque eorum spiritus claris illic apertisque vocibus psallere cœperunt, ita ut ipsi quoque qui eos occiderant, cum voces psallentium audirent, nimium mirati terrerentur. Quas videlicet voces captivi quoque omnes qui illic aderant audierunt, atque eorum psalmodiæ postmodum testes exstiterunt. Sed has voces spirituum omnipotens Deus idcirco pertingere voluit ad aures corporum, ut viventes quique in carne discerent, quia si Deo servire studeant, (*c*) post carnis mortem verius vivant.

καὶ οἱ ἅγιοι μάρτυρες πολλὴν ὠμγότμτα παρὰ τῶν ἀπίστων ὑπέμειναν. Οἵτινες, καθὼς προείπομεν, ἐν τοῖς νεκροῖς αὐτῶν ὀστέοις σημείοις καὶ θαύμασι καθ' ἡμέραν λαμπρύνονται.

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ'.

Περὶ τῶν δύο μοναχῶν τῶν κρεμασθέντων ὑπὸ τῶν Λογγοβάρδων εἰς δένδρον.

Ὁ (*h*) ἐν εὐλαβεστάτῃ ζωῇ διαπρέψας Βαλέντιος, ὅστις καθὼς γινώσκεις μετέπειτα ἐν ταύτῃ τῇ τῶν Ῥωμαίων πόλει κἀμοὶ καὶ τῷ ἐμῷ μοναστηρίῳ προέστη· πρότερον γὰρ ἐν τῇ χώρα τῆς Βαλερίας τὸ αὐτοῦ μοναστήριον (*i*) ἐποίμαινεν· οὗτος τοίνυν ἐξηγεῖτο ὅτι θυμομαχοῦντες οἱ Λογγοβάρδοι, ἐκεῖσε ἐλθόντες, δύο μοναχοὺς αὐτοῦ εἰς κλάδους δένδρων ἐκρέμασαν, οἵτινες κρεμασθέντες ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἀπέθανον. Ὀψίας δὲ γενομένης, ἑκατέρων αὐτῶν τὰ πνεύματα λαμπραῖς ἐκεῖσε καὶ φανεραῖς ταῖς φωναῖς ψάλλειν ἤρξαντο. Ἀκούσαντες δὲ τὴν τῶν ψαλλόντων φωνὴν οἱ φονεύσαντες αὐτοὺς, ἐκπλαγέντες, λίαν ἐφοβήθησαν, Ταύτας δὲ τῆς (*j*) ψαλμῳδίας τὰς φωνὰς, καὶ πάντες οἱ ἐκεῖσε ὄντες αἰχμάλωτοι ἤκουσαν. Μάρτυρες γὰρ ἀληθῶς ἀνεδείχθησαν. Τούτου δὲ χάριν ὁ παντοδύναμος Θεὸς τὰς τῶν (*k*) ἀνθρώπων φωνὰς ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν ἀκουσθῆναι ηὐδόκησεν, ὅπως οἱ ζῶντες ἐν σαρκὶ μάθωσιν, ὅτι ἐὰν τῷ Θεῷ γνησίως δουλεῦσαι ἀγωνίσωνται, καὶ μετὰ τὸν τῆς σαρκὸς θάνατον ἀληθῶς ζῶσιν.

CAPUT XXII.

De transitu Surani (*d*) *abbatis.*

Quibusdam religiosis quoque viris attestantibus, adhuc in monasterio positus agnovi quod hoc Langobardorum tempore, (*e*) juxta in hac provincia quæ (*f*) Sura nominatur, quidam monasterii Pater vitæ venerabilis, Suranus nomine, fuerit, qui captivis advenientibus, atque a Langobardorum deprædatione fugientibus, cuncta quæ in monasterio videbatur habere, largitus est. Cumque in eleemosynis vestimenta sua ac fratrum omnia, et cellarium consumpsisset, quidquid habere (*g*) in horto potuit, expendit. Expensis vero rebus omnibus, Langobardi ad eum subito venerunt, eumque tenuerunt, et aurum petere cœperunt. Quibus cum ille diceret se omnino nihil habere, in vicino monte ab eis ductus est, in quo silva immensæ magnitudinis stabat. Ibi captivus quidam fugiens in cava arbore latebat, ubi unus ex Langobardis educto gladio prædictum venerabilem occidit virum. Cujus corpore in terram cadente, mons omnis proti-

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

Περὶ τῆς τελειώσεως Σουράνου ἡγουμένου.

Παρὰ εὐλαβεστάτων τινῶν ἀνδρῶν, ἔτι ἐν τῷ μοναστηρίῳ ὑπάρχοντός μου, καὶ τοῦτο ὅπερ διηγοῦμαι, ἔγνων. Ἔλεγον γὰρ, ὅτι ἐν τῇ χώρᾳ τῇ Σούρᾳ ὀνομαζομένῃ, ὑπῆρχέ τις ἀνὴρ, (*l*) πάνυ τῇ ζωῇ εὐλαβέστατος πατὴρ μοναστηρίου, ὀνόματι Σούρανος, ὅστις τοῖς πρὸς αὐτόν ἐρχομένοις (*m*) αἰχμαλώτοις ἅπαντα ἅπερ ἐν τῷ μοναστηρίῳ πράγματα εἶχεν ἐδωρήσατο, ἕως καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ τὰ τῶν ἀδελφῶν, καὶ τὰ ἐν τῷ κελλαρίῳ ἅπαντα (*n*) ἐξοδίασε. Πάντων δὲ τῶν πραγμάτων πληρωθέντων, αἴφνης Λόγγοβάρδοι πρὸς αὐτὸν κατέλαβον, καὶ τοῦτον κρατήσαντες, ἤρξαντο αὐτῷ χρυσίον ἐπιζητεῖν. Ὡρος οὐς ἀπεκρίθη, μηδὲν αὐτὸν ἔχειν τὸ σύνολον. Τότε ἐν τῷ γειτνιάζοντι ὄρει ὑπ' αὐτῶν ἀπηνέχθη, ἐν ᾧ ὕλη παμμεγέθης καὶ κάταλσος ὑπῆρχεν. Αἰχμάλωτος δέ τις ἐκεῖσε φυγών, ἐν (*o*) ὑποκούφῳ δένδρῳ ἐκρύβετο. Ἐν αὐτῷ οὖν τῷ τόπῳ εἷς τῶν Λογγοβάρδων τὴν μάχαιραν ἐκβαλὼν, τὸν προλεχθέντα εὐλαβέστατον ἄνδρα ἐφόνευσε. Τοῦ δὲ σκηνώματος αὐτοῦ ἐν τῇ γῇ πεσόντος, πᾶσα ἡ ὕλη καὶ

(*a*) Compend., *Valentinus*. In pluribus Editis legitur, *Valentius*. Consentit interpres Græcus. Valentionis memoria celebratur die 14 Martii.

(*b*) Horum Martyrum memoria celebris in Martyrol. Rom. die 14 Martii.

(*c*) Duo Theod., uterque Gemet. ac Compend., *post carnem*.

(*d*) Tabulis sacris ejus nomen inscribitur ad diem 24 Januarii.

(*e*) Adjecimus *juxta* in omnibus nostris Mss. lectum, at neglectum et omissum in Edit. Gussanve.

(*f*) Suo more territorium seu pagum, *provinciam* appellat. *Sura*, vel potius *Sora*, urbs olim Latii inter Ferentium xii mill. passuum, et Atinam totidem. In libro Originum M. Porcii Catonis, cujus fragmenta edidit Onuphrius Panvinius, legitur, pag. mihi 47, *Sorani*, *Ferentinates*, *Freginates*, etc. Distingui debet a *Surrento* urbe Picentinorum.

(*g*) Lyr. et Becc. *in oratorio*.

(*h*) Ms., ὁ λανπρῷ τῷ βίῳ... καθ' ἃ οἶδας.

(*i*) Ms., ἐποίμανεν.

(*j*) Ms., τὰς ψαλμῳδίας καὶ τὰς φωνάς.

(*k*) Ms., τὰς τῶν πνευμάτων.

(*l*) Ms., πάνυ τῷ βίῳ εὐλ. ἡγούμενος ὀνόματι Σωρανὸς ὅτις.

(*m*) Ms., αἰχμαλώτοις τοῖς ὑπὸ τῶν Λογγιβαρδων αἰχμαλωτιζομένοις ἅπερ ἐν τῷ... ἕως καὶ τῶν ἱματίων.

(*n*) Ἔξοδος in Gloss. Cangii, *sumptus*, *expensa*, *reditus*; unde ἐξοδιάζειν et ἐξοδιᾶν, expendere; ἐξοδιαστὴς, *dispensator*. Observandum tamen in Ms. Regio legi διέδωκεν, pro ἐξοδ. Additur etiam καὶ ἐν τῷ κηπῷ, quod in Latino textu legitur.

(*o*) Ms., ἀποκρύφω.

ματι ἡ ψυχὴ τῇ λεπτότητι αὐτῆς ἐκεῖνα τὰ μέλλοντα γίνεσθαι διαγινώσκει φανερὸν ἐκ τῶν γεγονότων καθίσταται. (a) Κουνκοδέους γὰρ ὁ ἀδδοκᾶτος, ὅστις ἐν ταύτῃ τῇ πόλει πρὸ δύο ἡμερῶν τῷ τοῦ πλευροῦ πόνῳ ἐτελεύτησε, πρὸ ὀλίγου τοῦ ἀποθανεῖν αὐτὸν ἐκάλεσε τὸν παῖδα αὐτοῦ, καὶ τούτῳ εὐτρεπίσαι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ πρὸς τὸ προελθεῖν αὐτὸν ἐκέλευσεν. Ὁ δὲ αὐτὸς παῖς, ὥσπερ ἐξηχήσαντα αὐτὸν λογισάμενος, οὐδαμῶς τοῖς προστάγμασιν αὐτοῦ ὑπήκουσεν· αὐτὸς δὲ ἀναστὰς, ἑαυτὸν τοῖς ἱματίοις ἐνέδυσε, καὶ διὰ τῆς Ἀππίας ὁδοῦ ἐν τῇ τοῦ μακαρίου Σύξτου ἐκκλησίᾳ ἑαυτὸν προελθεῖν εἴρηκε. Μετ' ὀλίγον δὲ τῇ νόσῳ (b) βαρηθεὶς ἐτελεύτησεν. Ὡρισμένον δὲ ὑπῆρχεν, ὅπως εἰς τὸν μακάριον Ἰανουάριον τὸν μάρτυρα ἐν τῇ Πραινεστίνῃ (c) ὁδῷ ταφῇ Διὰ δὲ τὸ ἐκ μήκους τὸν τόπον ὑπάρχειν, οἱ τὴν κηδείαν αὐτοῦ ποιούμενοι αἴφνης ἐβουλεύσαντο, ἵνα ἐξερχόμενοι μετὰ τῆς κηδείας διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀππίας ἀπέλθωσιν, καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτὸν θάψωσιν, ἐν ᾗ αὐτὸς προεῖπε, καὶ τοι μὴ γινώσκοντες τί ἦν προειπών, ὅπερ καὶ γέγονε. Τοῦτον δὲ τὸν ἄνδρα γινώσκομεν κοσμικαῖς μερίμναις ἐμπεπλεγμένον, καὶ εἰς κέρδη ἐπίγεια κατεπειγόμενον. Πόθεν οὖν τοῦτο προειπεῖν ἠδυνήθη, ὅπερ ἤμελλεν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ γίνεσθαι, εἰ μὴ δηλονότι τῷ τῆς ψυχῆς θελήματι διὰ τῆς λεπτότητος αὐτῆς προεθεώρησεν ; Τὸ δὲ δι' ἀποκαλύψεως πολλάκις γινώσκειν τοὺς τελευτῶντας τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, ἐκ τούτων ἐπιδεῖξαι δυνάμεθα, ἐξ ὧν παρ' ἡμῖν ἐν τοῖς μοναστηρίοις (d) γεγόνασι διέγνωμεν. Ἐν γὰρ τῷ ἐμῷ μοναστηρίῳ ἀδελφός τις ὑπῆρχε Γερόντιος ὀνομαζόμενος, ὅστις πρὸ τῆς δεκαετίας ταύτης ἐν βαρείᾳ ἀῤῥωστίᾳ τοῦ σώματος κατατεθεὶς, ἐν τῇ καθ' ὕπνον ὁράσει ἄνδρας (e) εὐσχημονοῦντας, καὶ λαμπρῷ λίαν τῷ σχήματι ἐκ τῶν ἄνωθεν κατερχομένους, καὶ ἐν τῷ μοναστηρίῳ εἰσελθόντας ἐθεάσατο. Ἔμπροσθεν δὲ τῆς κλίνης αὐτοῦ σταθέντες, ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν εἶπε· Ἐπὶ τοῦτο ἦλθομεν, ὅπως ἐκ τοῦ μοναστηρίου τοῦ Γρηγορίου τινὰς ἀδελφοὺς ἐν τῇ στρατιᾷ βάλωμεν. Ἑτέρῳ δὲ κελεύσας, προσέθετο, λέγων· Γράψον Μάρκελλον, Βαλεντιανὸν, 411 Ἀγνέλλον, καὶ ἄλλους τινὰς, οὓσπερ ἀρτίως οὐ μέμνημαι. Πληρωθέντων δὲ αὐτῶν, προσθεὶς εἶπε· Γράψον καὶ τοῦτον αὐτὸν τὸν θεωροῦντα ἡμᾶς. Ἐκ δὲ ταύτης τῆς ὁράσεως, ἀληθῆ εἶναι τὰ ῥηθέντα ὁ προλεχθεὶς ἀδελφὸς πιστεύσας, πρωΐας τοῖς ἀδελφοῖς ἐγνώρισε, τίνες εἰσὶν οἱ μέλλοντες ἐξ αὐτοῦ τοῦ μοναστηρίου τελευτᾷν. Καὶ περὶ ἑαυτοῦ διεμήνυσεν, ὅτι τούτοις μέλλει ἀκολουθεῖν. Ἐν δὲ ἑτέρᾳ ἡμέρᾳ οἱ προλεχθέντες ἀδελφοὶ ἀποθνήσκειν ἤρξαντο. Καὶ κατὰ τὸν ὅρδινον ὃν εἶπεν, ἀλλήλοις ἐν τῷ θανάτῳ ἐπηκολούθησαν, καθάπερ ἐν τῇ ἀναγραφῇ ἦσαν ὀνομασθέντες. Ἔσχατον δὲ καὶ αὐτὸς ἐτελεύτησεν ὁ προθεωρήσας τῶν αὐτῶν ἀδελφῶν τὸν θάνατον. Ἐν τῷ θανατικῷ δὲ τῷ πρὸ τριετίας ταύτην τὴν πόλιν σφοδροτάτῃ συμφορᾷ λυμηναμένῳ, ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς πόλεως τοῦ Πόρτου, μοναχός τις Μελίτων λεγόμενος, νέαν μὲν ἄγων τὴν (f) ἡλικίαν, θαυμαστῆς δὲ ἀκα-

A gnoscit patet ex eo (g) quod quidam advocatus qui in hac urbe (h) ante biduum lateris dolore defunctus est, paululum antequam moreretur, vocavit puerum suum, pararique sibi vestimenta ad procedendum jussit. Quem dum puer quasi insanire cerneret, ejusque præceptis minime obediret, surrexit, vestimento se induit, et per viam Appiam ad beati Xysti Ecclesiam se esse processurum dixit. Cumque post modicum, ingravescente molestia, esset defunctus, deliberatum fuerat ut apud beatum Januarium martyrem Prænestina via ejus corpus poni debuisset. Sed quia longum hoc bis qui funus ejus (i) curaverant visum est, repente orto consilio exeuntes cum ejus funere per viam Appiam, nescientesque quid ille dixerat, in ipsa eum ecclesia quam prædixerat posuerunt. Et cum eumdem virum curis sæcularibus obligatum lucrisque terrenis B inhiantem fuisse noverimus, unde hoc prædicere potuit, nisi quia id quod futurum erat ejus corpori ipsa vis animæ ac subtilitas prævidebat? Quod autem sæpe etiam revelationibus agitur ut a morituris futura præsciantur, ex his colligere possumus quæ apud nos gesta in monasteriis scimus. In monasterio etenim meo quidam frater ante decennium Gerontius dicebatur. Qui cum gravi molestia corporis fuisset depressus, in visione nocturna albatos viros, et clari omnimodo habitus in hoc ipsum monasterium descendere de superioribus aspexit. Qui dum coram lecto jacentis assisterent, unus eorum dixit : Ad hoc venimus, ut de monasterio Gregorii quosdam fratres in militiam mittamus ; atque alteri præcipiens adjunxit: C Scribe Marcellum, Valentinianum, Agnellum, atque 412 alios quorum nunc minime recordor. Quibus expletis addidit, dicens : Scribe et hunc ipsum qui nos aspicit. Ex qua visione certus redditus prædictus frater, facto mane innotuit fratribus, qui et qui essent (j) in brevi ex eadem cella morituri, quos se etiam denuntiavit esse secuturum, cum die alio prædicti fratres mori cœperunt, atque sub eodem ordine se in morte secuti sunt quo fuerant in descriptione nominati. Ad extremum vero et ipse obiit, qui eosdem fratres morituros prævidit. In ea quoque mortalitate quæ ante triennium hanc urbem vehementissima clade vastavit (*Scilicet anno* 590), in Portuensis civitatis monasterio, Mellitus dictus est monachus, adhuc in annis juvenilibus constitutus, sed miræ simplicitatis atque humilitatis vir : qui, appropinquante D vocationis die, eadem clade percussus ad extrema deductus est. Quod vir vitæ venerabilis Felix ejusdem civitatis episcopus audiens, cujus et hæc relatione cognovi, ad eum accedere studuit, et ne mortem timere debuisset, verbis hunc persuasoriis confortare, cui etiam adhuc de divina misericordia longiora vitæ

(a) Ms., Κόδεος.
(b) Ms., Βαρυνθείς.
(c) Ms., ὁδῷ τὸ σῶμα αὐτοῦ ταφῇ.
(d) Ms., γεγονῶσι.
(e) Ms., λευχειμονοῦντας καὶ λαμπρούς.
(f) Ms., ἡλικίαν ἀκακίας δὲ καὶ ταπεινοφροσύνης ἀνὴρ ὑπάρχων, ἐκ τῆς φθορᾶς.
(f) Sic German. et plerisque Mss. ac potiores. Primus Aud., Lyr. et Gemet., *quod Cumquodeus advocatus.* Idem habet Græcus interpres ; pro quo legit Gussanv. *Godeus*, cui favet Ms. Regius versionis Zachariæ, habet enim Κόδεος. Cæterum per *Advocatum*, quæ vox multis significationibus patet, intellige hic causarum patronum.
(h) Primus Aud., cum Bec. et Lyr., ac secundus Theod., *ante biennium.*
(i) Compend. et Val. Cl., *portaverunt.*
(j) Omittitur in plur. Mss. *in brevi.*

δεῖνα, καὶ ὁ δεῖνα, καὶ ὁ δεῖνα· σὺ δὲ μὴ φοβοῦ, τῷ γὰρ χρόνῳ τούτῳ οὐκ ἀποθνήσκεις. Ἵνα δὲ πληροφορηθῇς, ὅτι (a) ἀληθῇ λέγω ἐν τῷ οὐρανῷ με γεγονέναι, ἰδοὺ ἐπιτροπὴν ἔλαβον, ἵνα πάσαις ταῖς γλώσσαις (b) λαλήσω. Καὶ ὡς οὖν ἐπίστασαι τὴν Ἑλληνίδα γλῶτταν παντελῶς οὐκ ἐγίνωσκον. Πλὴν ὅμως ἵνα γνῷς ὅτι ἀληθῇ λέγω, τῇ Ἑλληνιδί μοι γλώττῃ λάλησον, καὶ ἀποκρινοῦμαί σοι. Τούτῳ δὲ ὁ κύριος αὐτοῦ Ἑλληνιστὶ συντυχῶν, καὶ αὐτὸς ἐν τῇ αὐτῇ γλώσσῃ ἀπεκρίθη αὐτῷ, ὥστε πάντας τοὺς παρόντας θαυμάσαι. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ οἴκῳ σπαθάριος τοῦ προλεχθέντος πατρικίου Ναρσῆ ἦν ἀπληκευμενος, τῷ γένει Βούλγαρος· οὗτος πρὸς αὐτὸν ἀπενεχθεὶς, τῇ τῶν Βουλγάρων γλώσσῃ ἐλάλησεν αὐτῷ. Ὁ δὲ αὐτὸς παῖς ὁ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ γεννηθεὶς καὶ ἀνατραφεὶς, οὕτω τὴν αὐτὴν βάρβαρον γλῶσσαν ἀποκριθεὶς ἐλάλει, ὡς ὅτι ἐν αὐτῷ (c) τῷ γένει ὑπῆρχε γεννηθείς. Πάντες δὲ οἱ ἀκούσαντες τας δύο ταύτας γλώσσας αὐτὸν λαλήσαντα, ἅσπερ πρώην οὐκ ἤδει, καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἐπίστευσαν ἀληθῆ αὐτὸν λέγειν. Ἐν δυσὶ δὲ ἡμέραις ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐδηλοποιήθη. Τῇ δὲ τρίτῃ ἡμέρᾳ, τῇ κρυπτῇ τοῦ Θεοῦ βουλῇ, (d) ὅπερ παρ' ἡμῖν οὐκ ἔγνωσται, τὰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ τοὺς βραχίονας καὶ τοὺς ἄγκῶνας τοῖς ὀδοῦσι κατέφαγε. Καὶ οὕτως (e) τούτου δὲ θανέντος, καὶ πάντες ἐκεῖνοι οὓς προεῖπεν ἐκ τοῦ φωτὸς τούτου παραυτὰ ὑπεχώρησαν. Οὐδεὶς δὲ ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ θανατικοῦ ἀνάγκῃ, ἐξ αὐτοῦ τοῦ οἴκου ἕτερος ἀπέθανεν εἰ μὴ οἱ τῇ φωνῇ ἐκείνου μηνυθέντες.

A (j) qui audiebant, atque ex duarum linguarum experimento quas eum antea nescisse noverant, crediderunt de omnibus quas probare minime valebant. Tunc per biduum mors ejus dilata est, sed die tertio, quo occulto judicio nescitur, manus ac brachia lacertosque suos dentibus laniavit, atque ita de corpore exivit. Quo mortuo, omnes illi quos prædixerat ex hac protinus luce subtracti sunt, nullusque in illa domo (k) eadem tempestate defunctus est qui voce illius denuntiatus non est.

ΠΕΤΡ. Φοβερον ἐστι σφόδρα, ὅτι (f) τοιοῦτον δῶρον ἀξιωθεὶς λαβεῖν, τοιαύτῃ κρίσει μετέπειτα καθυπεβλήθη.

B Petr. Valde terribile est, ut qui tale donum percipere meruit, tali etiam post hoc pœna plecteretur.

ΓΡΗΓΟΡ. Τίς τὰ κρυπτὰ τοῦ Θεοῦ γνώσεται κρίματα; Ἐκεῖνα δὲ τὰ τῇ θείᾳ κρίσει γινόμενα καταλαβέσθαι ἡμεῖς μὴ δυνάμενοι, φοβηθῆναι μᾶλλον ἢπερ ἐξετάσαι ὀφείλομεν.

Gregor. Quis occulta Dei judicia sciat? Ea quæ in divino examine comprehendere non possumus timere magis quam discutere debemus.

ΚΕΦΑΛ. ΚΗ.

Περὶ τῆς τελευτῆς Θεοφάνους κόμητος Κεντουμκέλλων.

Ἵνα οὖν ὅπερ ἠρξάμεθα ἀναπληρώσωμεν περὶ τῶν ἐξερχομένων ψυχῶν ὅτι πολλὰ προγινώσκουσιν, οὐδὲ τοῦτο σιγητέον, ὅπερ περὶ Θεοφάνους τοῦ κόμητος πολλῶν μαρτυρούντων ἔγνων, τοῦ ἐν Κεντουμλέλλῃ τῇ πόλει οἰκοῦντος. Οὗτος γὰρ ὁ ἀνὴρ ταῖς πράξεσιν ἐλεημοσύνης ἔφρόντιζε, πρὸ δὲ πάντων τῇ (g) ξενοδοχία προσεῖχεν, καί τοι ταῖς φροντίσι τῆς ἀρχῆς ἀσχολούμενος, καὶ ἔπραττε μὲν τοῦ δοκεῖν ἐπίγεια καὶ πρόσκαιρα, (h) τὸ δὲ πῶς ἐλαμπρύνθη ἐν τῇ τελευτῇ αὐτοῦ, φανερὸν γέγονεν. Ἐν γὰρ τῷ πλησιάσαι τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου αὐτοῦ, βαρυτάτη ἀνάγκη, ὥστε μὴ δύνασθαι μήτε ἐπὶ τῷ ταφῆναι ἀπενεχθῆναι αὐτὸν. Ἡ δὲ τούτου γυνὴ μετὰ κλαυθμοῦ σφοδροτάτου πρὸς αὐτὸν ἔλεγε· Τί ποιήσω; Πῶς σε ἐπὶ τὴν ταφὴν δυνηθῶ ἀπενέγκαι, μήτε τὴν θύραν τοῦ οἴκου δυναμένη ἐξελθεῖν, διὰ τὴν πολλὴν τοῦ ἀέρος ἀνάγκην; Τότε ἐκεῖνος πρὸς αὐτὴν ἀπεκρίθη, λέγων· Μὴ θελήσῃς, γύναι, κλαίειν, εὐθέως γὰρ ἡνίκα ἐγὼ τελευτήσω, ἡ τοῦ ἀέρος εὐδία ἐπανέρχεται. **415** Ἐπὶ δὲ ταύτῃ τῇ φωνῇ τὸ τέλος ἐδέξατο, τῷ δὲ θανάτῳ καὶ ἡ εὐδία ἐπηκολούθησεν. Καὶ ἕτερα δὲ σημεῖα ἐν τῷ θανάτῳ αὐτοῦ γεγόνασιν. Αἱ γὰρ χεῖρες αὐτοῦ καὶ οἱ πόδες φυσηθέντες ἐκ τοῦ χυμοῦ τῆς (i) ποδάλγης, εἰς πωρώματα ἦσαν μετα-

CAPUT XXVII.

De morte Theophanii comitis.

Ut autem de egredientibus animabus, quæ multa prænoscunt, ea quæ cœpimus exsequamur, neque hoc silendum est quod de Theophanio, (l) Centumcellensis urbis comite, in eadem urbe positus multis attestantibus agnovi. Fuit namque vir misericordiæ actibus deditus, bonis operibus intentus, hospitalitati præcipue studens. Exercendis quidem comitatus curis occupatus, agebat terrena et temporalia, sed, ut post in fine claruit, magis ex debito quam ex intentione. Nam dum appropinquante mortis ejus tempore gravissima aeris tempestas obsisteret, ne ad sepeliendum duci potuisset, eumque uxor sua cum fletu vehementissimo inquireret, dicens : Quid faciam? quomodo te ad sepeliendum ejicio, quæ ostium domus hujus egredi præ nimia tempestate non possum? tunc ille respondit : Noli, mulier, flere, quia mox ut ego defunctus fuero, (m) eadem hora aeris serenitas redibit. **416** Cujus protinus vocem mors, et mortem serenitas secuta est. Quod signum etiam alia signa sunt comitata. Nam manus ejus et pedes podagræ humore tumescentes versi in vulneribus fuerant, et profluente sanie (n) patebant. Sed dum corpus ejus ex

C

D

(a) Ms , ἀληθῶς.
(b) Ms., λαλήσω καθὼς οὖν.
(c) Ms.. τῷ ἔθνει.
(d) Ms., οἷα παρ' ἡμῶν.
(e) Ms., ἐκ τοῦ σώματος ἐξῆλθεν, τούτου θανέντος.
(f) Ms., τοιούτου χαρίσματος ἀξιωθεὶς τοιαύτῃ.
(g) Ms., φιλοξενίᾳ.
(h) Ms., πῶς δὲ ἐλαμπρ.
(i) Ms., τῆς ποδάλγας ; forte ποδάγρας, aut ποδαλγίας.
(j) Primus Aud. Lyr. et nonnulli, *qui aderant*.
(k) Pratel., *eadem peste*.

(l) Corrupte in Gilot. et Vatic. legitur, *Centerelensis*. in omnibus Mss. Anglic., Norm., Germ., Compend., etc., necnon in Græca interpretatione habes *Centumcellensis*. Comes hic dicitur qui e comitatu, seu aula mittebatur ad præcipuas urbes gubernandas, jusque populis dicendum. De diversis comitum officiis, vide Cassiod. lib. VI Variar. De comitibus alibi erit commodior disserendi locus.
(m) Addidimus ex Mss., *eadem hora*.
(n) In Excusis, *putebant*. Sequimur versionem Gr., tres Carn., German., omnes Norm., etc.

more ad lavandum fuisset nudatum, ita manus pedesque ejus sani inventi sunt, (*a*) ac si nunquam vulneris aliquid habuissent. Ductus itaque ac sepultus est, ejusque conjugi visum est ut quarto die in sepulcro illius marmor quod superpositum fuerat mutari debuisset. Quod videlicet marmor corpori ejus superpositum dum fuisset ablatum, tanta ex corpore ipsius fragrantia odoris emanavit, ac si ex putrescente carne illius pro vermibus aromata ferbuissent. Quod factum dum, narrante me in homiliis (*Homil.* 36), infirmis quibusdam venisset in dubium, die quadam, sedente me in conventu nobilium, ipsi artifices qui in sepulcro illius marmor mutaverant adfuerunt, aliquid me de propria causa rogaturi. Quos ego de eodem miraculo coram clero, nobilibus ac plebe requisivi, qui et (*b*) eadem odoris fragrantia miro modo se repletos fuisse testati sunt, et quædam alia in augmento miraculi, quæ nunc narrare longum æstimo, de eodem sepulcro ejus addiderunt.

A βληθέντες, καὶ ὑποῤῥέοντος ὑγροῦ διηνοίγοντο. Κατὰ δὲ τὸ ἔθος ἐπι τῷ λοῦσαι τὸ σῶμα αὐτοῦ γυμνώσαντες, αἱ χεῖρες αὐτοῦ καὶ οἱ πόδες ὑγιεῖς ηὑρέθησαν, ὥστε μήτε ἴχνος πωρώματος ἐν αὐτοῖς εὑρεθῆναι. Ἀπηνέχθη τοίνυν καὶ ἐταφη. Τῇ δὲ συζύγῳ αὐτοῦ ἔδοξε μετὰ τετάρτην ἡμέραν τοῦ ταφῆναι αὐτὸν, τὸ μαρμαρον τὸ ἐπάνω τοῦ μνήματος αὐτοῦ τεθέν ἀλλάξαι. Τούτου δὲ ἐπαρθέντος ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ ὄσφρησις εὐωδίας (*d*) ἀνεπέμφθη. ὡς ὅτι ἐκ τῆς σαπείσης σαρκὸς αὐτοῦ, ἀντὶ σκωλήκων ἀρώματα ἀνέβλυζον. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν ταῖς ὁμιλίαις τοῦ εὐαγγελίου διηγουμένου μου γέγονέ τινας τῶν ἀσθενεστέρων εἰς ἀπιστίαν ἐλθεῖν. Ἐν δὲ ἡμέρᾳ τινὶ καθεζομένου μου ἐν συλλόγῳ μετὰ ἀνδρῶν (*e*) εὐγενῶν, αὐτοί ος τεχνῖται παρεγένοντο, οἵτινες τὸ μάρμαρον τοῦ μνήματος αὐτοῦ ἤλλαξαν παρακαλοῦντές με περὶ (*f*) πράγματος αὐτῶν τινος. Ἐγὼ δὲ τούτους ἐνώπιον τοῦ κλήρου καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ, περὶ τοῦ θαύματος τούτου (*g*) ἐρωτήσας, ἀπεκρίθησαν, λέγοντες· Θαυμασίῳ τρόπῳ τῆς ὀσφρήσεως τῆς εὐωδίας ἐκείνης ἐμπλησθῆναι αὐτούς. Καὶ ἕτερα δέ τινα εἰς προσθήκην τοῦ θαύματος περὶ τοῦ αὐτοῦ μνήματος ἔλεγον, ἅπερ διηγήσασθαι ἐπίμηκες εἶναι ἡγοῦμαι.

B

Petr. Inquisitioni meæ sufficienter jam video satisfactum, sed hoc est adhuc quod quæstione animum pulsat: quia cum superius dictum sit esse jam sanctorum animas in cœlo, restat procul dubio ut iniquorum quoque animæ esse non nisi in inferno credantur. Et quid hac de re veritas habeat ignoro. Nam humana æstimatio non habet peccatorum animas ante judicium posse cruciari.

ΠΕΤΡ. Τῇ παρ' ἐμοῦ ἐπιζητήσει λοιπὸν ἱκανῶς ὁρῶ ἑαυτὸν πληροφορηθεντα. Τοῦτο δὲ ἀκμὴν ἐρωτῆσει τὴν ψυχὴν ὑπονύττει· Ὅτι καθὼς ἀνωτέρω ἐλέχθη, τὰς τῶν ἁγίων ψυχὰς ἐν οὐρανῷ εἶναι λοιπὸν, καὶ τὰς τῶν ἀδίκων ψυχὰς ἐν τῷ ᾅδῃ εἶναι πιστευτέον. Τί δὲ περὶ τούτου τοῦ πράγματος ἡ ἀλήθεια ἔχει ἀγνοῶ. Ἡ γὰρ ἀνθρωπίνη βουλὴ τὰς τῶν ἁμαρτωλῶν ψυχὰς οὐκ ἔχει πρὸ τῆς ἡμέρας τῆς κρίσεως δύνασθαι κριθῆναι.

CAPUT XXVIII.

Quod sicut perfectorum animæ in cœlo, ita post dissolutionem corporis iniquorum animæ in inferno esse credendæ sunt.

ΚΕΦΑΛ. ΚΘ.

Ὅτι ὥσπερ αἱ τῶν δικαίων ψυχαὶ ἐν τῷ οὐρανῷ, οὕτω τῶν ἁμαρτωλῶν ἐν τῷ ᾅδῃ ἀπέρχονται.

Gregorius. Si esse sanctorum animas in cœlo sacri eloquii satisfactione credidisti, oportet ut per omnia esse credas et iniquorum animas in inferno, quia ex retributione æternæ justitiæ, ex qua justi jam gloriantur, necesse est per omnia ut et injusti crucientur. Nam sicut electos beatitudo lætificat, ita credi necesse est quod a die exitus sui ignis reprobos exurat.

C

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Ἐὰν τὰς τῶν ἁγίων ψυχὰς ἐν τῷ οὐρανῷ εἶναι ἐπίστευσας τῇ τῆς ἱερᾶς συντυχίας πληροφορίᾳ, δέον ἐστὶν ἵνα καὶ τὰς τῶν ἀδίκων ψυχὰς ἐν τῷ ᾅδῃ εἶναι ἐκ παντὰς πιστεύσῃς. Ἐκ γὰρ τῆς ἀνταποδόσεως τῆς ἐνδοτάτης δικαιοσύνης ἐξ ἧς οἱ δίκαιοι δοξάζονται, ἀναγκαῖόν ἐστιν ἵνα καὶ οἱ (*h*) ἀδικοι πάντως κριθῶσι. Καθάπερ γὰρ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἡ μακαριότης εὐφραίνει, οὕτω πιστεύειν χρή, ὅτι καὶ τοὺς ἀδίκους ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐξόδου αὐτῶν τὸ πῦρ καταφλέγει.

Petr. Et qua ratione credendum est quia rem incorpoream tenere ignis corporeus possit?

ΠΕΤΡ. Καὶ ποίῳ τρόπῳ πιστευτέον ἐστὶν, ὅτι σωματικὸν πῦρ εἶδος ἀσώματον κρατῆσαι δύναται.

CAPUT XXIX.

Qua (c) ratione credendum sit ut incorporeos spiritus tenere ignis corporeus possit.

ΚΕΦΑΛ. Λ'.

Ἐρώτησις πῶς πιστεύσωμεν, ὅτι τὰ ἀσώματα πνεύματα τῷ σωματικῷ πυρὶ δύνανται κρατεῖσθαι.

Gregorius. Si viventis hominis incorporeus spiritus tenetur in corpore, cur non post mortem, cum incorporeus sit spiritus, etiam corporeo igne teneatur?

D

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Ἐὰν ζῶντος τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἀσώματον πνεῦμα κρατεῖται ἐν τῷ σώματι, διὰ τί οὐχὶ καὶ μετὰ θάνατον, εἰ καὶ ἀσώματον τὸ πνεῦμα ὑπάρχει, ἐν τῷ σωματικῷ πυρὶ κρατηθήσεται;

417 Petr. In vivente quolibet idcirco incorporeus spiritus tenetur in corpore, quia vivificat corpus.

418 ΠΕΤΡ. Τούτου ἕνεκεν ἐν τοῖς ζῶσι τὸ ἀσώματον πνεῦμα ἐν τῷ σώματι κρατεῖται, ἐπειδὴ τοῦτο ζωοποιεῖ τὸ σῶμα.

Gregor. Si incorporeus spiritus, Petre, in hoc te-

ΓΡΗΓΟΡ. Ἐὰν τὸ ἀσώματον πνεῦμα. Πέτρε, κρατηθῆ-

(*a*) Val. Cl., *ac si vulneris nihil hab.*
(*b*) In secundo Carnot. et nonnullis Norm., *eadem, marmore mutato odoris fr.*
(*c*) De hac quæst. consulendus Aug. l. xxi de Civit. Dei, c. 10.
(*d*) Ms., ἀνεπέμπετο ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ ἀντὶ.
(*e*) Ms., εὐλαβῶν αὐτο.
(*f*) Ms., πράγματός τινος, ἐγω.
(*g*) Ms., ἠρώτησα, οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον θαυμαστῷ τρόπῳ.
(*h*) Ms., ἄδικοι πάντες.

ναι ἐν τῷ σώματι δύναται ὅπερ ζωοποιεῖ, διὰ τί οὐχὶ κἀκεῖ κρατηθήσεται βασανιστικῶς, ἔνθα θανατοῦται ; διὰ δὲ τοῦ πυρὸς κρατηθῆναι τὸ πνεῦμα λέγομεν, ἐπειδὴ ἐν τῇ βασάνῳ τοῦ πυρὸς ἔσηται, θεωροῦν καὶ αἰσθανόμενον, τὸ δὲ πῦρ ἐκεῖνο ὅπερ ὑπομένει θεωροῦν ἐκτήκεται. Γίνεται δὲ τοῦτο, ὥστε τὸ σωματικον εἶδος, τὸ ἀσώματον κατακαῦσαι, καθάπερ ἐκ τοῦ πυρὸς τούτου τοῦ φαινομένου ἔκκαυσις καὶ πόνος ἀθεώρητος ἐν τῷ λογισμῷ διαβαίνει, ὅτι διὰ τοῦ σωματικοῦ πυρὸς ὁ ἀσώματος λογισμὸς ⟨λεγόμενος⟩ τήκεται κατὰ τὸ ἡμῖν δυνατὸν, ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων ἀποδεῖξαι πειράσομαι. Οὐ μόνον γὰρ ἡ ψυχὴ θεωροῦσα ὑπομένει τὸν ἐμπυρισμὸν, ἀλλὰ καὶ διὰ πεῖρας τοῦτο πάσχει. Αὐτῆς οὖν τῆς ἀληθείας ἡ φωνὴ λέλεχεν περὶ τοῦ πλουσίου, ὅτι ἀπέθανε καὶ ἐτάφη. Ὅτι δὲ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν τῷ πυρὶ κατεσχέθη, σημαίνει λέγουσα οὕτως· Ἐν τῷ ᾅδῃ ὑπάρχων, τὸν Ἀβραὰμ ἐδυσώπει, λέγων· Ἀπόστειλον Λάζαρον, ἵνα βάψας τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος δροσίσῃ μου τὴν γλῶτταν, ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ. Ἡνίκα οὖν ἁμαρτωλὸν πλούσιον ἐν τῷ πυρὶ (a) κατακεκριμένον ἡ ἀλήθεια λέγει. τίς σοφὸς, ὅστις τῶν ἀποδεδοκιμασμένων τὰς ψυχὰς ἐν τῷ πυρὶ κρατεῖσθαι ἀρνήσηται ;

ΗΕΤΡ. Ἰδοὺ τῇ ἀπολογίᾳ ταύτῃ καὶ τῇ μαρτυρίᾳ εἰς πίστωσιν κλίνεται ἡ ψυχὴ, (b) ἀλλὰ περαιουμένη πάλιν εἰς ψυχρότητα ἐπιστρέφει. Πῶς γὰρ ἀσώματον πρᾶγμα, παρὰ σωματικοῦ εἴδους κρατηθῆναι καὶ βληθῆναι δύναται, ἀγνοῶ.

ΓΡΗΓΟΡ. Εἰπὲ, αἰτῶ σε. καὶ ἀποστατικὰ πνεύματα, τὰ ἐκ τῆς οὐρανίου δόξης ἐκριφέντα, σωματικὰ ὑπάρχειν. ἢ ἀσώματα ὑπολαμβάνεις ;

ΠΕΤΡ. Τις ὑγιῆ (c) λογιζόμενος, σωματικὰ ὑπάρχειν τὰ πνεύματα λέξῃ ;

ΓΡΗΓΟΡ. Τὸ δὲ γεέννης πῦρ ἀσώματον ὑπάρχειν λέγεις, ἢ σωματικόν ;

ΠΕΤΡ. Τὸ δὲ γεέννης πῦρ σωματικὸν ὑπάρχειν οὐκ ἀμφιβάλλω, ἐν ᾧ σώματα ἐν πάσῃ ἀληθείᾳ κριθήσονται.

ΓΡΗΓΟΡ. Τοῖς καταδίκοις ἤδη ὄντως ἀλήθεια Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῇ συντελείᾳ ἐρεῖ· Ὑπάγετε εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. Ἐὰν οὖν ὁ διάβολος καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ ἀσώματοι ὄντες, τῷ σωματικῷ πυρὶ κριθῆναι μέλλουσι, τί θαυμαστὸν ἐὰν καὶ αἱ ψυχαὶ πρὸ τοῦ ἀπολαβεῖν τὰ σώματα, σωματικῶν (d) κριτηρίων δύνανται αἰσθάνεσθαι ;

ΠΕΤΡ. Φανερᾶς οὔσης τῆς ἀπολογίας, οὐκ ὀφείλει τοῦ λοιποῦ ἡ ψυχὴ περὶ ταύτης τῆς ἐκζητήσεως διστάσαι.

ΚΕΦΑΛ. ΛΑ'.

Ἐρώτησις, εἰ μετὰ θάνατον καθαρτικὸν πῦρ ὑπάρχει.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Ἡνίκα μετὰ καμάτου ἐπίστευσας (e) τῆς ἐργασίας τοῦ καμάτου προσθήκην πίστεως ποιοῦμαι, ἐκεῖνα διηγούμενος, ἅπερ (f) μοι εἰσι παρὰ πιστῶν ἀνθρώπων γνωρισθέντα. Ἰουλιανὸς ὁ δευτερεύων τῶν δεφενσώρων ταύτης τῆς τῶν Ῥωμαίων ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, ᾗ χάριτι Χριστοῦ δουλεύω. Ὅστις πρὸ ἑπτὰ ἐτῶν ἀπέθανεν, ἔτι μου ἐν τῷ μοναστηρίῳ ὑπάρχοντος, ἔθος

A neri potest quod vivificat, quare non pœnaliter et ibi teneatur ubi mortificatur? Teneri autem spiritum per ignem dicimus, (g) ut in tormento ignis sit videndo atque sentiendo. Ignem namque eo ipso patitur, quo videt; et qui concremari se aspicit, concrematur. Sicque fit ut res corporea incorpoream exurat, dum ex igne visibili ardor ac dolor invisibilis trahitur, ut per ignem corporeum mens incorporea (h) etiam incorporea flamma crucietur. Quamvis colligere ex dictis evangelicis possumus quia incendium anima non solum videndo, sed etiam experiendo patiatur. Veritatis etenim voce dives mortuus in inferno dicitur sepultus. Cujus anima quia in igne teneatur insinuat vox ejusdem divitis qui Abraham deprecatur, dicens: *Mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in*

B *aquam, et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma* (*Luc.* XVI, 24). Dum ergo peccatorem divitem damnatum Veritas in ignem perhibet, quisnam sapiens reproborum animas teneri ignibus neget?

PETR. Ecce ratione ac testimonio ad credulitatem flectitur animus, sed dimissus iterum ad rigorem redit. Quomodo enim res incorporea a re corporea teneri atque affligi possit ignoro.

GREGOR. Dic, quæso te, apostatas spiritus a cœlesti gloria dejectos, esse corporeos, an incorporeos suspicaris?

PETR. Quis sanum sapiens esse spiritus corporeos dixerit?

GREGOR. Gehennæ ignem esse incorporeum, an

C corporeum fateris?

PETR. Ignem gehennæ corporeum esse non ambigo, in quo certum est corpora cruciari.

GREGOR. Certe reprobis Veritas in fine dictura est: *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (*Matth.* XXV, 41). Si igitur diabolus ejusque angeli, cum sint incorporei, corporeo sunt igne cruciandi, quid mirum si animæ et antequam recipiant corpora, possint corporea sentire tormenta?

PETR. Patet ratio, nec debet animus de hac ulterius quæstione dubitare.

CAPUT XXX.

De morte Theodorici regis Ariani.

GREGORIUS. Postquam laboriose credidisti, operæ

D pretium credo, si ea quæ mihi a viris fidelibus sunt digesta narravero. (i) Julianus namque hujus Romanæ Ecclesiæ, cui Deo auctore deservio, secundus defensor, qui ante septem ferme annos defunctus est, ad me adhuc in monasterio positum crebro veniebat, et mecum colloqui de animæ utilitate consueverat.

(a) Ms., κατανεκρυμενον.
(b) Ms., ἀλλὰ ἀφεθεῖσα... ὑπεστρέφει.
(c) Ms., ὑγιής.
(d) Ms., βασάνων.
(e) Ms., τῇ ἐργασίᾳ.
(f) Ms., μοι παρὰ πιστῶν ἀνδρῶν ἐγνωρίσθη.
(g) In Vulgatis, *ut in tormento ignis vid. atque sent.* *puniatur.* In secundo Aud. legitur *vivendo*, pro *videndo.*

(h) Uterque Theod., Val. Cl. et secundus Aud., *etiam corporea fl.* In primo Gemet. manus recens delevit primam syllabam *in*, ut postea regeretur, *corporea fl.*

(i) Hic incipit cap. in Gemet.

Hic itaque mihi quadam die narravit, 420 dicens : (a) Theodorici regis temporibus pater soceri mei in Sicilia (b) exactionem canonicis egerat, atque jam ad Italiam redibat. Cujus navis appulsa est ad insulam quæ Liparis appellatur. Et quia illic vir quidam solitarius magnæ virtutis habitabat, dum nautæ navis armamenta repararent, visum est prædicto patri soceri mei ad eumdem virum Dei pergere, seque ejus orationibus commendare. Quos vir Domini cum vidisset, eis inter alia colloquens, dixit : Scitis quia rex Theodoricus mortuus est ? Cui illi protinus responderunt : Absit, nos eum viventem dimisimus, et nihil tale ad nos de eo nuncusque perlatum est. Quibus Dei famulus addidit, dicens : Etiam mortuus est : nam hesterno die hora nona (c) inter Joannem papam et Symmachum patricium discinctus atque discalceatus et vinctis manibus deductus, in hanc vicinam Vulcani (d) ollam jactatus est. Quod illi audientes, sollicite conscripserunt diem, atque in Italiam reversi, eo die Theodoricum regem invenerunt fuisse mortuum quo ejus exitus atque supplicium Dei famulo fuerat ostensum. Et quia Joannem papam affligendo in custodia occidit, Symmachum quoque patricium ferro trucidavit, ab illis juste in ignem missus apparuit, quos in hac vita injuste judicavit.

A εἶχε συχνοτέρως πρὸς με παραβάλλειν, καὶ περὶ ὠφελείας ψυχῆς συντυγχάνειν. Οὗτος τοίνυν ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν διηγήσατό μοι, λέγων, 419 ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις Θεοδωρίχου τοῦ ῥηγὸς, ὁ πατὴρ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ ἐν Σικελίᾳ τὴν (f) ἄνυσιν τοῦ κανόνος ἔπραττεν. Ὑποστρέφοντος δὲ αὐτοῦ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ εἰς νῆσόν τινα τὸ πλοῖον προσώρμησεν καλουμένην Λίπαριν. Ἀνὴρ δέ τις τὸν μονήρη βίον ἐκεῖσε ἀσκῶν, ἐν δυνάμει ἔργων μεγίστων ὑπῆρχεν. Ἐν ὅσῳ δὲ οἱ ναῦται τὰ ἐξάρτια τοῦ πλοίου περιεποιοῦντο, ἔδοξε τῷ προλεχθέντι πατρὶ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον ἀπελθεῖν, καὶ ταῖς ἐκείνου εὐχαῖς ἑαυτὸν παραθέσθαι. Τοῦτον δὲ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος θεασάμενος, μετὰ τὸ συντυχεῖν αὐτοῖς περὶ ὠφελείας, προσθεὶς καὶ τοῦτο εἶπεν· Οἴδατε ὅτι Θεοδώριχος ὁ ῥὴξ ἀπέθανεν ; Αὐτοὶ δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπον· Μὴ γένοιτο, ἡμεῖς ζῶντα αὐτὸν παρεάσαμεν, καὶ οὐδὲν τοιοῦτον περὶ αὐτοῦ μέχρι τοῦ παρόντος ἠκούσαμεν. Πρὸς οὕς ὁ τοῦ Θεοῦ οἰκέτης πάλιν (g) ἔφη· Τῇ χθὲς γὰρ ἡμέρᾳ περὶ ὥραν ἐννάτην μεταξὺ Ἰωάννου τοῦ πάπα καὶ Συμμάχου τοῦ πατρικίου, λυσόζωνος, καὶ ἀνυποδετος, καὶ τὰς χεῖρας δεδεμένος ἀπενεχθεὶς, ἐν τῇ γειτνιαζούσῃ νήσῳ τοῦ (h) βουλκάνου ἐν τῷ ὑποκαιομένῳ πυρὶ αὐτόθι ἐρρίφη. Τοῦτο δὲ ἐκεῖνοι ἀκούσαντες, νουνεχῶς τὴν ἡμέραν ἐσημειώσαντο. Ὑποστρέψαντες δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν, εὗρον ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ Θεοδώριχος ὁ ῥὴξ ἐτελεύτησεν, ἐν ᾗ τὴν ἐκείνου ἔξοδον, καὶ τὴν τῆς κρίσεως βάσανον ὁ τοῦ Θεοῦ οἰκέτης δι' ἀποκαλύψεως ἐγνώρισεν. Ἐπειδὴ δὲ Ἰωάννην τὸν πάπαν μεγάλως ἐκθλίβων, εἰς (i) φυλακὴν ἐφόνευσε, Σύμμαχον δὲ τὸν πατρίκιον ξίφει κατέσφαξε, δικαίως ὑπ' αὐτῶν ἐν τῷ πυρὶ βληθῆναι ἐφάνη, οὓς ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἀδίκως ἔκρινεν.

CAPUT XXXI.

De morte Reparati.

Eo quoque tempore quo primum remotæ vitæ desideriis anhelabam, quidam honestus senex, Deusdedit nomine, valde hujus urbis nobilibus amicus, mihi quoque in amicitiis sedule jungebatur, qui mihi narrabat, dicens : Gothorum tempore quidam (e) spectabilis vir, Reparatus nomine, venit ad mortem. Qui dum diu jam mutus ac rigidus jaceret, visum est quod ab eo funditus flatus vitalis exisset, atque examine remansisset corpus. Cumque et multi qui convenerant, et eum jam mortuum familia lugeret, subito rediit, et cunctorum plangentium in stuporem versæ sunt lacrymæ. Qui reversus ait : Citius ad Ecclesiam beati Laurentii martyris, quæ ex nomine conditoris Damasi vocatur, puerum mittite, et quid de Tiburtio presbytero agatur videat et renuntiare festinet. Qui

ΚΕΦΑΛ. ΛΒ'.

Περὶ τοῦ θανάτου Ῥεπαράτου.

Ἐν ἀρχῇ τῶν χρόνων ἐν οἷς τὴν (j) ἰδιάζουσαν ζωὴν ἐπιθυμίᾳ πολλῇ ὠρεγόμην, γέρων τις πάνυ εὐκατάστατος ὑπάρχων, Δευσδέδιτ ὀνόματι, καθ' ἑκάστην μοι ἐν ταῖς (k) φιλίαις προσεκολλᾶτο. Καὶ πάντων δὲ τῶν εὐγενῶν τῆς πόλεως ταύτης φίλος ὑπῆρχεν, οὕτως μοι διηγεῖτο, λέγων, ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις τῶν Γότθων, ἀνήρ τις Ῥεπαρᾶτος ὀνόματι, ἐν τῇ τοῦ θανάτου ὥρᾳ ἐλθὼν, ἐπὶ πολὺ (l) καταχθονισμένος ἔκειτο, ὥστε παρὰ πάντων νομίζεσθαι τὴν ξωτικὴν αὐτοῦ πνοὴν ἐκ τοῦ βάθους ἀνασπασθῆναι, καὶ ἄψυχον αὐτοῦ τὸ σῶμα ἀπομεῖναι. Πολλῶν δὲ πρὸς αὐτὸν συνεληλυθότων ἅμα τῆς αὐτοῦ (m) φαμιλίας, ὡς ἤδη τελευτήσαντα αὐτὸν ἐπέρθουν. Ἄφνης δὲ αὐτοῦ ἀνανήψαντος, πάντων τῶν κλαιόντων τὰ δάκρυα εἰς ἔκπληξιν μετεστράφησαν. Ὁ δὲ ἀσθενὴς εἶπε· Διὰ τάχους παῖδα ἀποστείλατε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Λαυ-

(a) Regis Gothorum in Italia de quo fusissime egimus in Vita Cassiodori, potissimum l. I, c. 3, usque ad 6 inclusive, Consule etiam Paul. Diac. Hist. Miscell. l. XV, et Greg. Turon. de Gloria Mart., c. 40. Olim notus erat quidam locus qui *Theodorici infernus* dicebatur. Vide Act. SS. Ord. S. Ben. sæcul. III, part. II, pag. 379.

(b) Qui hoc munere fungebantur dicebantur *canonicarii*, ut videre est apud Cassiod., max. l. VI Var., form. 8, et l. XII, c. 13. Non solum frumentum, sed etiam pecuniam exigebant ; hinc apud eumdem Cassiod. *canonici solidi*, l. II, Var., ep. 25. Lege etiam Sidon. Apoll. ep. 10 l. VI et notas doct. Savaronis.

(c) Is fuit Joannes I, qui Hormisdæ successit an. 523.

(d) In nonnullis Mss. Norm., *insulam* ; quæ lectio confirmatur ex Vers. Græca.

(e) Titulus erat honoris. Vide *formulam spectabilitatis*, qua scilicet hic titulus conferebatur apud Cassiod. l. VII Var. c. 37. Qui eo fruebantur, inter comites primi ordinis recensebantur, ut colligere licet ex ejusdem Cassiod. l. II Var., ep. 28.

(f) Ms., ἔσπραξιν. Et paulo post, ὁποστραφέντος.

(g) Ms., ἔφη ἐν ἀληθείᾳ ἀπέθανεν· τῇ χθές.

(h) Ms., πυρχάνου.

(i) Ms., ἐν φυλακῇ. Et post pauca, πυρὶ βληθεὶς.

(j) Ms., ἰδίαν ζωήν.

(k) Ms., συντυχίαις... οὗτός μοι.

(l) Ms., ἡμιθανής.

(m) In Editis corrupte φαμιλίου. Legitur quidam aliquando φαμίλιος ; sed significat *famulum*, et est masc. generis. In Excusis autem legitur, τῆς φαμιλίου, ub in Latino habes, *familia lugeret*.

ρεντιου, τῇ ἐπονομαζομένῃ Δαμάσου, ἤ τις κατὰ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ ταύτην κτίσαντος οὕτω κέκληται, ἵνα θεωρήσῃ τί περὶ Τιβουρτίου τοῦ πρεσβυτέρου γίνεται, καὶ σπεύσῃ τοῦ μηνύσαι. Οὗτος δὲ Τιβούρτιος σωματικαῖς ἐπιθυμίαις τότε δουλεύειν ἐλέγετο. Τὴν γὰρ αὐτοῦ πολιτείαν καὶ τῆς διαγωγῆς τὰ ἤθη, καλῶς ἐπίσταται Φλωρέντιος, ὁ νυνὶ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ὑπάρχων πρεσβύτερος. Ἐν τῷ πορευθῆναι οὖν τὸν παῖδα, διηγήσατο ὁ αὐτὸς Ῥεπαρᾶτος, ὁ εἰς ἑαυτὸν ἐπανελθὼν τί ἐθεάσατο ἐκεῖθεν ἔνθα ἀπηνέχθη. Ἔλεγε γὰρ ὅτι μεγίστη στοιβὴ ξύλων ἑτοίμη ὑπῆρχεν. Ἀπενεχθέντος δὲ Τιβουρτίου τοῦ πρεσβυτέρου, ἐν αὐτῇ ἐπετέθη, καὶ πυρὸς ὑποβληθέντος, κατεκάη. **422** Ἑτέρα δὲ στοιβὴ ξύλων ἡτοιμάζετο, ἧς τινος ἡ κορυφὴ ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τοῦ οὐρανοῦ παρατείνεσθαι ἐθεωρεῖτο, φωνὴ δὲ ἐλθοῦσα, εἴρηκε τίνος ὑπῆρχεν. Τούτων τρίτον ῥηθέντων, παραχρῆμα ὁ αὐτὸς Ῥεπαρᾶτος ἀπέθανεν. Ὁ δὲ παῖς ὁ πρὸς Τιβούρτιον ἀποσταλεὶς ἤδη λοιπὸν κἀκεῖνον ἀποθανόντα εὗρεν. Ὅθεν περὶ τούτου φανερὸν καθέστηκεν, ὅτι Ῥεπαρᾶτος εἰς τοὺς τόπους τῶν βασάνων διὰ τοῦτο ἀπηνέχθη, καὶ ἅπερ ἐθεάσατο ὑποστρέψας διηγήσατο, καὶ παραχρῆμα ἀπέθανεν, οὐχὶ δι' ἑαυτὸν, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς τοὺς ἐν ταύτῃ τῇ ζωῇ ἀκμὴν ὑπάρχοντας, ἵνα λοιπὸν ἐκ τῶν πονηρῶν ἔργων διορθωσώμεθα. Ξύλα δὲ εὐτρεπιζόμενα ὁ Ῥεπαρᾶτος εἶδεν, οὐχ ὅτι παρὰ τῷ ᾅδῃ ξυλα (*a*) καίονται, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἐξηγηθῆναι τοῖς ζῶσιν, εἶδεν ἐκεῖνα τὰ περὶ τοῦ ἐμπυρισμοῦ τῶν τῶν σκωλήκων, ἐξ ὧν ἤθισται τὸ πῦρ τρέφεσθαι παρὰ τοῖς (*b*) σωματικοῖς ζῶσιν, ἵνα διὰ τῶν γνωρίμων ἀκούοντες μάθωσι τί ὤφελον καὶ περὶ τῶν ἀγνοουμένων φοβηθῆναι.

A videlicet tunc Tiburtius carnalibus desideriis subjacere ferebatur : cujus adhuc vitæ morumque bene quoque Florentius ejus nunc Ecclesiæ presbyter meminit. Cum vero puer pergeret, narravit idem Reparatus, qui ad se reversus fuerat, quid de illo ubi ductus fuerat agnovit, dicens : Paratus fuerat rogus ingens, deductus autem Tiburtius presbyter in eo est superpositus, atque supposito igne **421** concrematus. Alius autem parabatur rogus, cujus a terra in cœlum cacumen tendi videbatur. Cui emissa voce clamatum est cujus esset. His igitur dictis statim Reparatus defunctus est : puer vero qui transmissus fuerat ad Tiburtium, jam eum mortuum invenit. Qui videlicet Reparatus ductus ad loca pœnarum, dum vidit, rediit, narravit, et obiit, aperte monstratur quia nobis illa, non sibi viderit, quibus dum adhuc concessum est vivere, licet etiam a malis operibus emendare. Rogum vero construi Reparatus vidit, non quod apud infernum ligna ardeant ut ignis fiat : sed narraturus hæc viventibus, illa de incendio pravorum vidit, ex quibus nutriri apud viventes corporeus ignis solet, ut per hæc assueta audientes discerent quid de insuetis timere debuissent.

B

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ'.

Περὶ τοῦ θανάτου Κουριαλίου, καὶ τοῦ ὅπως τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐνεπυρίσθη.

Ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Βαλερίας, πρᾶγμα πάνυ φοβερὸν συμβεβηκέναι ὁ (*c*) τῇ ζωῇ εὐλαβέστατος Μαξιμιανὸς διηγήσατό μοι, ὁ νυνὶ τῆς Συρακουσίων πόλεως ὑπάρχων ἐπίσκοπος, πρότερον δὲ ἐν ταύτῃ τῇ πόλει τοῦ ἐμοῦ μοναστηρίου γεγονὼς προεστώς. Ἔλεγε δὲ οὕτως ὅτι Κουριάλιός τις ἐκεῖσε τῷ ἁγίῳ καὶ ἱερῷ τοῦ Πάσχα σαββάτῳ θυγατέρα τινὸς νεωτέραν ὑπάρχουσαν ἐν τῷ (*d*) βαπτίσματι ἐδέξατο. Ὅστις μετὰ τὴν νηστείαν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ὑποστρέψας, πολλῷ τε οἴνῳ μεθυσθεὶς, τὴν αὐτὴν αὐτοῦ θυγατέρα μεῖναι μεθ' ἑαυτοῦ ἠτήσατο. Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ νυκτὶ, ὅπερ καὶ εἰπεῖν ἀθέμιτον ὑπάρχει, ταύτην διέφθειρε. Πρωΐας δὲ γενομένης, ἀνέστη ὁ ἄθλιος καὶ διαλογίζεσθαι ἤρξατο, ἵνα εἰς τὸ λουτρὸν ἀπέλθῃ, δοκῶν διὰ τοῦ ὕδατος τὸν τῆς ἁμαρτίας μολυσμὸν ἀποπλῦναι. Ἀπῆλθε τοίνυν καὶ ἐλούσατο. Φόβῳ δὲ καὶ δειλίᾳ συνείχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀπελθεῖν, ἐννοῶν τὴν ἁμαρτίαν ἣν εἰργάσατο. Ἠσχύνετο δὲ πάλιν τοὺς ἀνθρώπους, ἐὰν ἐν τοιαύτῃ ἡμέρᾳ εἰς τὴν ἐκκλησίαν μὴ ἀπέλθῃ· καὶ πάλιν ἐὰν ἀπέλθῃ, τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ ἐφοβεῖτο. Ἐνίκησε τοίνυν ἡ τῶν ἀνθρώπων αἰσχύνη, καὶ ἐπορεύθη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Τρέμων δὲ καὶ δεδοικὼς ἵστατο, κατθ' ἑκάστην τὴν ὥραν ὑφορώμενος, πότε πνεύματι ἀκαθάρτῳ παραδοθῇ, καὶ ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ διαῤῥαγῇ. Μετὰ πολλοῦ δὲ

CAPUT XXXII.

De morte Curialis, cujus sepultura incensa est.

Terribile etiam quiddam in Valeriæ provincia contigisse vir vitæ venerabilis (*e*) Maximianus, Syracusanus episcopus, qui diu in hac urbe meo monasterio præfuit, narrare consuevit, dicens : Quidam (*f*) Curialis illic sacratissimo paschali Sabbato juvenculam cujusdam filiam in baptismate suscepit. Qui post jejunium domum reversus, multoque vino inebriatus, eamdem filiam suam secum manere petiit, eamque nocte illa (quod dictu nefas est) perdidit. Cumque mane facto surrexisset, reus cogitare cœpit ut ad balneum pergeret, ac si aqua balnei lavaret maculam peccati. Perrexit igitur, lavit, cœpitque trepidare ecclesiam ingredi. Sed si tanto die non iret ad ecclesiam, erubescebat homines ; si vero iret, pertimescebat judicium Dei. Vicit itaque humana verecundia, perrexit ad ecclesiam : sed tremebundus ac pavens stare cœpit, atque per singula momenta suspectus qua ora immundo spiritui traderetur, et coram omni populo vexaretur. Cumque vehementer timeret, ei in illa missarum celebritate quasi adversi nihil contigit. Qui lætus exiit, et die altero ecclesiam jam securus intravit. Factumque est ut per sex continuos dies lætus ac securus (*g*) procederet, æstimans

C

D

(*a*) In Ms. attexitur ἵνα τὸ πῦρ.
(*b*) Ms., σωματικῶς.
(*c*) Ms., τῷ βίῳ.
(*d*) Ms., ἁγίῳ βαπτ.
(*e*) De S. Maximiano vide l. III, c. 36, et plur. ad ium Gregorii epist.
(*f*) Apud Cassiod., l. IX Var. c. 2, exstat edictum thalarici regis in gratiam curialium, in quo eos appellat *minorem senatum*.
(*g*) De hoc verbo ut proprie significat *ecclesiam adire*, jam dictum est in notis ad c. 40 libri primi. A Tertulliani temporibus ad id significandum jam consecratum videtur : *Si*, inquit *procedendum erit, nunquam magis familiæ occupatio obveniat*, l. II ad Uxor., c. 4.

quod ejus scelus Dominus aut non vidisset, (a) aut misericorditer dimisisset. Die autem septimo subita morte defunctus est. Cumque sepulturæ traditus fuisset, per longum tempus cunctis videntibus de sepulcro illius flamma exiit, et tandiu ossa ejus concremavit, quousque omne sepulcrum consumeret, et terra quæ in tumulum collecta fuerat defossa videretur. Quod videlicet omnipotens Deus faciens ostendit quid ejus anima in occulto pertulit, cujus etiam corpus ante humanos oculos flamma consumpsit. Qua in re nobis quoque hæc audientibus exemplum formidinis dare dignatus est, quatenus ex hac consideratione colligamus, 424 quid anima vivens ac sentiens pro reatu suo patiatur, si tanto ignis supplicio etiam insensibilia ossa concremantur.

A φόβου τὴν λειτουργίαν τελέσας, καὶ μηδὲν ἐναντίον παθεῖν ἑαυτὸν θεασάμενος, ἀγαλλιώμενος λοιπὸν ἐξῆλθεν. Ὅθεν καὶ ἀλλῃ ἡμέρᾳ ἀμερίμνως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀπῆλθε. Καὶ ἕως δὲ ἐπὶ ἓξ ἡμέρας ἐν ἀγαλλιάσει καὶ ἀμεριμνίᾳ προῆρχετο, νομίζων ὅτι τὴν αἰτίαν αὐτοῦ οὐχ ἑώρακεν ὁ κύριος, ἢ θεωρήσας, εὔσπλαγχνος ὢν, συνεχώρησεν. Ἐν δὲ (e) τῇ ζ´ ἡμέρᾳ αἰφνιδίῳ θανάτῳ ἐτελεύτησε. Τοῦ δὲ σώματος αὐτοῦ τῇ ταφῇ παραδοθέντος, μετὰ χρόνον τινὰ πάντων θεωρούντων, ἐν υοῦ μνήματος αὐτοῦ φλὸξ ἐξῆλθε, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ κατέκαυσεν, ὥστε καὶ ὅλον τὸ μνῆμα καὶ τὴν γῆν τὴν ἐπάνω κειμένην καταφλέξαι. Τοῦτο δὲ ὁ παντοδύναμος θεὸς γενέσθαι ἠὐδόκησεν, ὅπως ἐπιδείξῃ τί ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν τῷ κρυπτῷ ὑπέμεινεν, οὕτινος τὸ σῶμα ἡ φλὸξ κατέφαγε, καὶ ἵνα ἡμεῖς ταῦτα ἀκούοντες, τὸ ὑπόδειγμα φοβηθῶμεν, καὶ κατανοήσωμεν τί μέλλει 423 ἡ ψυχὴ ζῶσα καὶ νοοῦσα ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας αὐτῆς ὑπομένειν, ἐν ὅσῳ τοσούτου πυρὸς βασάνῳ καὶ τὰ ἀναίσθητα ὀστᾶ κατακαίονται.

Petr. Nosse velim si vel boni bonos in regno, vel mali malos in supplicio agnoscant.

ΠΕΤΡ. Γνῶναι ἤθελον ἐὰν οἱ ἀγαθοὶ τοὺς ἀγαθοὺς ἐν τῇ βασιλείᾳ ἐπιγινώσκουσιν. Ὁμοίως δὲ πάλιν ἐὰν καὶ οἱ πονηροὶ τοὺς πονηροὺς ἐν τῇ βασάνῳ γνωρίζουσιν.

CAPUT XXXIII.

Si boni bonos in regno, et mali malos in supplicio agnoscunt.

ΚΕΦΑΛ. ΛΔ´.

Ἐρώτησις ἐὰν οἱ δίκαιοι τοὺς δικαίους, καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἐπιγινώσκουσιν.

Greg. Hujus rei sententia in verbis est dominicis, quæ jam superius protulimus, luce clarius demonstrata. In quibus cum dictum esset: *Homo quidam erat dives, (b) qui induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide; et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus ulceribus plenus, cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa divitis, et nemo illi dabat; sed et canes veniebant, et lingebant ulcera ejus* (Luc. xvi, 19). Subjunctum est quod *mortuus Lazarus portatus est ab angelis in sinum Abrahæ, et mortuus dives sepultus est in inferno. Qui elevans oculos suos cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, et Lazarum in sinu ejus, (c) et ipse clamavit, dicens: Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Cui Abraham dixit: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala.* Dives autem jam spem salutis de seipso non habens, ad promerendam suorum salutem convertitur, dicens: *Rogo te, pater, ut mittas eum in domum patris mei; habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne et ipsi veniant in locum hunc tormentorum* (*Ibid.*). Quibus verbis aperte declaratur quia et boni bonos, et mali malos cognoscunt. Si enim Abraham Lazarum minime recognovisset, nequaquam ad divitem in tormentis positum de transacta ejus (d) contritione loqueretur, dicens quod mala receperit in vita sua. Et si mali malos non recognoscerent, nequaquam dives in tormentis positus fratrum suorum etiam absentium meminisset. Quomodo enim præsentes non posset agnoscere, qui etiam pro absentium memoria cu-

Γρηγορ. Τῆς ἐρωτήσεως ταύτης ἡ ἀπόδειξις διὰ τῶν δεσποτικῶν ῥημάτων ὧν ἀνωτέρω προέφημεν, τοῦ φωτὸς λαμπρότερον ἀποδείκνυται. Ἐρρέθη γὰρ, ὅτι ἦν τις ἄνθρωπος πλούσιος, ὅστις ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον, εὐφραινόμενος καθ' ἑκάστην ἡμέραν λαμπρῶς. Πτωχὸς δέ τις ὀνόματι Λάζαρος ἐβέβλητο πρὸς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ ἡλκωμένος πάντοθεν, ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου· ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι, ἀπέλειχον τὰ ἕλκη αὐτοῦ. Ἦρος δὲ τούτοις γέγραπται, ὅτι ἀποθανών Λάζαρος ἐβαστάχθη ὑπὸ τῶν ἀγγέλων, καὶ ἀπηνέχθη εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ. Ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ πλούσιος. καὶ ἐτάφη. Καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὑπάρχων ἐν βασάνοις, ὁρᾷ Ἀβραὰμ ἀπὸ μακρόθεν, καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς φωνήσας, εἶπε· Πάτερ Ἀβραὰμ, ἐλέησόν με, καὶ πέμψον Λάζαρον ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος, καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶσσάν μου ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ. Εἶπε δὲ Ἀβραὰμ· Τέκνον, μνήσθητι ὅτι ἀπέλαβες τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακά. Ὁ πλούσιος δὲ λοιπὸν ἐλπίδα σωτηρίας μὴ ἔχων, ἐπὶ τὴν τῶν ἰδίων σωτηρίαν ὑποστρέφει, (f) οὕτω λέγων· Δύσωπῶ σε, πάτερ, ἵνα ἀποστείλῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου, ἔχω γὰρ πέντε ἀδελφοὺς, ὅπως (g) διαμαρτύρηται αὐτοὺς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τῆς βασάνου ταύτης. Διὰ τούτων οὖν τῶν ῥημάτων, φανερῶς δείκνυται ὅτι καὶ οἱ ἀγαθοὶ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ οἱ πονηροὶ τοὺς πονηροὺς γνωρίζουσιν. Ἐὰν γὰρ ὁ Ἀβραὰμ τὸν Λάζαρον οὐδαμῶς ἐγνώριζεν, οὐδ' ἂν πρὸς τὸν πλούσιον ἐν ταῖς βασάνοις ὑπάρχοντα περὶ τῆς παρελθούσης αὐτοῦ συντριβῆς διελέγετο, φάσκων, ὅτι ἀπέλαβε τὰ κακὰ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ. Καὶ πάλιν ἐὰν

(a) Vulgati, *aut visum misericorditer dimisisset.*
(b) Germ., Norm. et alii Mss., *et induebatur.*
(c) Iidem, *et ipse clamans dixit.*
(d) Beccens., *conversatione.*
(e) Ms., ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ.
(f) Ms., αὐτῷ.
(g) Ms., διαμαρτυρῇ.

οἱ πονηροι τοὺς πονηροὺς οὐκ ἐγνώριζον, οὐκ ἂν ὁ πλούσιος ἐν βασάνοις ὑπάρχων τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ἀπόντων ἐμέμνητο. Πῶς οὖν τοὺς παρόντας οὐ δύναται γνωρίσαι, ὁ καὶ περὶ τῶν ἀπόντων μνημονεύσας, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν παρακαλέσαι φροντίσας; ἐν τούτῳ δὲ τῷ πράγματι κἀκεῖνο δείκνυται, ὅπερ αὐτὸς οὐδαμῶς ἐπεζήτησας, ὅτι καὶ οἱ ἀγαθοὶ τοὺς πονηροὺς, καὶ οἱ πονηροὶ τοὺς ἀγαθοὺς γνωρίζουσιν. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ ὁ πλούσιος παρὰ τοῦ Ἀβρὰμ ἐγνωρίσθη, πρὸς ὃν ἔφη, ὅτι ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἐκλεκτὸς Λάζαρος παρὰ τοῦ ἀποδεδοκιμασμένου πλουσίου ἐπεγνώσθη, ὃν ἀποσταλῆναι ἐδυσώπει, ἐξ ὀνόματος αὐτὸν καλῶν, καὶ λέγων· Ἀπόστειλον Λάζαρον, ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος καὶ καταψύξῃ μου τὴν γλῶσσαν. Ἐν ταύτῃ τοίνυν τῇ ἐπιγνώσει τῶν ἀμφοτέρων μερῶν, τὸ τῆς ἀνταποδόσεως μέγεθος ἐπαυξάνει· ἵνα καὶ οἱ ἀγαθοὶ ἐπιπλεῖον χαρῶσιν, οἵτινες αὐτοὺς μετ' ἐκείνων ἀὶ γαλλιωμένους θεωροῦσιν, (a) ὧνπερ ἠγάπησαν· ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ πονηροὶ μετ' ἐκείνων στρεβλωθῶσιν, οὗσπερ ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ ὁ Θεὸς ἐδδελύσσετο, αὐτοὶ δὲ τούτους ἠγάπησαν. Ὅθεν οὐ μόνον αὐτοὺς ἡ ἰδία βάσανος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκείνων θέα ἐπὶ πλεῖον καταφλέξῃ. Ἐν δὲ τοῖς ἐκλεκτοῖς, καὶ ἕτερόν τι θαυμασιώτερον συμβαίνει, ὅτι οὐχὶ μόνον ἐκείνους γνωρίζουσιν, οὓς ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ ἐγίνωσκον, ἀλλὰ καὶ οὓς οὐδέποτε ἐθεάσαντο, καθάπερ **426** συνήθεις καὶ γνωρίμους οὕτως ἐπιγινώσκουσι. Θεώμενοι γὰρ τοὺς ἀρχαίους πατέρας ἐν ἐκείνῃ τῇ αἰωνίᾳ (b) κληρονομίᾳ, οὐκ ἔσονται αὐτοῖς ἄγνωστοι διὰ τῆς θέας, οὓς ἐν τῇ τῶν ἔργων μιμήσει διαπαντὸς ἐγνώριζον. Ἡνίκα γὰρ ἐκεῖσε πάντες κοινῇ τῇ λαμπρότητι τὸν Θεὸν θεωροῦσιν, τί ἐστιν ὅπερ οὐ γινώσκουσιν, ἔνθα τὸν γινώσκοντα τὰ πάντα γινώσκουσιν;

A ravit exorare? Qua in re illud quoque ostenditur quod nequaquam ipse requisisti, quia et boni malos, et mali cognoscunt bonos. Nam et dives ab Abraham cognoscitur, cui dictum est: *Recepisti bona in vita tua*; et electus Lazarus a reprobo est divite cognitus, quem mitti precatur ex nomine, dicens: *Mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, et refrigeret linguam meam* (*Ibid.*). In qua videlicet cognitione utriusque partis cumulus retributionis excrescit: ut et boni amplius gaudeant, qui secum eos lætari conspiciunt quos amaverunt; et mali, dum cum eis torquentur quos in hoc mundo, despecto Deo, dilexerunt, eos non solum sua, sed etiam eorum pœna consumat. Fit autem in electis quiddam mirabilius, quia non solum eos agnoscunt quos in hoc B mundo noverant, sed velut visos ac cognitos recognoscunt **425** bonos quos nunquam viderunt. Nam cum antiquos Patres in illa æterna hæreditate viderint, eis incogniti per visionem non erunt, quos in opere semper noverunt. Quia enim illic omnes communi claritate Deum conspiciunt, quid est quod ibi nesciant, ubi scientem omnia sciunt?

ΚΕΦΑΛ. ΛΕ'.

Περὶ τοῦ θεασαμένου τοὺς προφήτας ἐν τῇ ἐξόδῳ αὐτοῦ.

Ἀνήρ τις τῶν ἡμετέρων πάνυ (c) ἐπαινετῆς πολιτείας πρὸ ταύτης τῆς τετραετίας μέλλων τελευτᾶν καθὼς τινες εὐλαβεῖς ἐκεῖσε τότε παρόντες μαρτυροῦσιν, ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς ἐξόδου αὐτοῦ ἐλθὼν, Ἰωνᾶν τὸν προφήτην, ἅμα Ἰεζεκιὴλ καὶ Δανιὴλ ἐθεάσατο, καὶ τούτους ἐξ ὀνόματος κυρίους ἑαυαοῦ καλεῖν ἤρξατο. Τούτοις δὲ τὴν τιμὴν ἀπονέμων, πρὸς τοὺς παρεστηκότας αὐτοῦ ἔλεγεν, Ὅτι οὗτοι πρός με ἐληλύθασι. Ταῦτα δὲ αὐτοῦ λέγοντος, φωτὸς φανέντος, ἐκ τῆς σαρκὸς ἐξῆλθεν. Ὅθεν καὶ ἐν τούτῳ φανερῶς δείκνυται ὁποία ἔσται ἐπίγνωσις ἐν ἐκείνῃ τῇ ἀφθάρτῳ ζωῇ, (d) ἐν ᾗ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἔτι ἐν τῇ φθαρτῇ ταύτῃ σαρκὶ ὑπάρχων, τοὺς ἁγίους προφήτας, οὓς οὐδέποτε εἶδεν, ἐγνώρισεν.

CAPUT XXXIV.

De quodam religioso, qui prophetas moriens vidit.

Nam quidam noster religiosus, vir vitæ valde (f) laudabilis, cum ante hoc quadriennium moreretur, sicut religiosi alii qui præsentes fuerunt testati sunt, C in hora exitus sui Jonam prophetam, Ezechielem quoque et Danielem cœpit aspicere, eosque dominos suos ex nomine clamare. Quos dum ad se venisse diceret, et depressis luminibus eis reverentiæ obsequium præberet, ex carne eductus est. Qua in re aperte datur intelligi quæ erit in illa incorruptibili vita notitia, si vir iste adhuc in carne corruptibili positus prophetas sanctos, quos nimirum nunquam viderat, agnovit.

ΚΕΦΑΛ. Λς'.

Ὅτι ἄγνωστοί εἰσιρ αἱ ψυχαὶ πρὸς ἀλλήλας, καὶ περὶ ἀνταποδόσεως ἀγαθῶν τε καὶ πονηρῶν, καὶ περὶ τοῦ θανάτου Ἰωάννου καὶ Οὔρσου καὶ Εὐμορφίου καὶ Στεφάνου.

CAPUT XXXV.

Quod se etiam ignotæ animæ nonnunquam in exitu recognoscunt, quæ vel pro culpis tormenta, vel pro bonis actibus similia sunt præmia recepturæ; et de morte Joannis et Ursi, Eumorphii, et Stephani.

Πολλάκις συμβαίνει τῆς ψυχῆς ἐξερχομένης, ἐκείνους ἐπιγνῶναι, μεθ' ὧν μέλλει διὰ τῆς τῶν πταισμάτων ἰσότητος, ὡσαύτως δὲ καὶ διὰ τῶν κατορθωμάτων ἐν μίᾳ μονῇ ὁρισθῆναι. Ὅθεν περὶ τούτου, (e) ὁ τῇ ζωῇ εὐλαβέστατος ἀνὴρ Ἐλευθέριος ὁ πρεσβύτερος, περὶ οὗ ἐν τῷ προλαβόντι βιβλίῳ πολλὰ διηγησάμην, ἔλεγεν, ὅτι ἐν τῷ ἑαυτοῦ μοναστηρίῳ γνήσιον ἀδελφὸν εἶχεν, Ἰωάννην τῷ ὀνόματι, ὅστις μέλλων τελευτᾶν, πρὸ δεκατεσσάρων ἡμερῶν τὴν ἑαυτοῦ ἔξοδον τοῖς ἀδελφοῖς προεμήνυσε. Ψηφί-

D Solet autem plerumque contingere ut egressura anima eos etiam recognoscat cum quibus pro æqualitate culparum, vel etiam præmiorum, in una est mansione deputanda. Nam vir vitæ venerabilis Eleutherius senex, de quo præcedente libro (*Cap.* 35) multa narravi, in monasterio suo germanum fratrem nomine Joannem se habuisse perhibuit, qui ante dies quatuordecim suum fratribus exitum prædixit. Cumque decrescentes quotidie computaret dies, ante

(a) Ms., οὕσπερ.
(b) Ms., τρυφῇ οὐκ.
(c) Ms., ἐπαινετὸς τῇ πολιτείᾳ.
(d) Ms., ζωῇ ἐν ὅτῳ.
(e) Ms., ὁ τῷ βίῳ εὐλ.
(f) Primus Carnot., *valde venerabilis vel laudabilis*

triduum quam vocaretur ex corpore, febre correptus est. Ad horam vero mortis veniens, mysterium Dominici corporis, et sanguinis accepit. (a) Vocatisque fratribus, coram se psallere præcepit, quibus tamen antiphonam ipse (b) per semetipsum imposuit, dicens: *Aperite mihi portas justitiæ, et ingressus in eas confitebor Domino: hæc porta Domini, justi intrabunt per eam* (*Psal.* CXVII, 19). Cumque coram eo assistentes fratres psallerent, emissa subito et producta voce clamavit dicens: Urse, veni. Quod mox ut dixit, eductus e corpore mortalem vitam finivit. Mirati sunt fratres: quia hoc quod moriens frater clamaverat, ignorabant. Quo defuncto, in monasterio facta est magna tristitia. Quarto autem die quiddam fratribus necessarium fuit, ut ad monasterium aliud longe positum transmitterent. Illuc ergo euntes **428** fratres, omnes ejusdem monasterii monachos tristes vehementer invenerunt. Quibus cum dicerent: Quid habetis, quod vos in tanto mœrore deprimitis? responderunt, dicentes: Loci hujus desolationem gemimus, quia unus Frater, cujus nos vita in hoc monasterio continebat, hodie quartus est dies quod ex hac luce subtractus est. Cumque fratres qui venerant, studiose inquirerent qualiter dictus fuisset, responderunt: Ursus. Qui vocationis ejus horam subtiliter inquirentes, ipso eum momento cognoverunt exisse de corpore, quo per Joannem, qui apud eos defunctus est, fuerat vocatus. Qua ex re colligitur, quia utrorumque par fuerat meritum, eisque datum est, ut in una mansione socialiter viverent, quibus e corpore contigit socialiter exire.

Sed neque hoc sileam, quod dum adhuc laicus viverem, atque in domo mea, quæ mihi in hac urbe ex jure patris obvenerat, manerem, de quibusdam vicinis meis me contigit agnovisse. Quædam namque juxta me vidua, Galla dicebatur. Hæc Eumorphium nomine juvenem filium habebat, a quo non longe quidam Stephanus, (c) qui in numero Optio fuit, ha-

ζων δὲ (d) καθ' ἡμέραν τὰς παρερχομένας ἡμέρας, πρὸ τριῶν ἡμερῶν τῆς κλήσεως αὐτοῦ, τῷ πυρετῷ συνεσχέθη. Εἰς δὲ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου ἐλθὼν, τῶν θείων μυστηρίων μετέλαβε τοῦ δεσποτικοῦ σώματος καὶ αἵματος. Καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καλέσας, ἐνώπιον αὐτοῦ ψάλλειν ἐκέλευσεν. Οἷς (e) ἀντιφωνῶν (f) τροπάριον αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ ὑπέβαλε, λέγων· Ἄνοιξάτέ μοι πύλας δικαιοσύνης, εἰσελθὼν ἐν αὐταῖς, ἐξομολογήσομαι τῷ κυρίῳ, αὕτη ἡ πύλη τοῦ κυρίου, δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ. Ἐν δὲ τῷ ψάλλειν ἐνώπιον αὐτοῦ τοὺς ἀδελφοὺς, αἴφνης φωνὴν προσενέγκας, ἔκραζε, λέγων· Οὖρσε, ἐλθέ. Τοῦτο δὲ εἰπὼν, παρευθὺ ἐκ τοῦ σώματος ἐξῆλθε, (g) τὴν θνητὴν ζωὴν τελειώσας. Ἐθαύμασαν δὲ οἱ ἀδελφοὶ περὶ τούτου μὴ γινώσκοντες τί ὁ ἀδελφὸς τελευτῶν ἔκραζε. Τούτου δὲ θανόντος, μεγάλη λύπη ἐν τῷ μοναστηρίῳ γέγονεν. Μετὰ δὲ ἡμέραν τετάρτην, ἐπάναγκες τοῖς ἀδελφοῖς ὑπῆρχε περί τινος πραγματος ἐν ἑτέρῳ μοναστηρίῳ ἀποστεῖλαι ἐκ μήκους αὐτῶν διακειμένῳ. Πορευθέντων τοίνυν ἐκεῖσε τῶν **427** ἀδελφῶν, πάντας τοὺς ἐν αὐτῷ τῷ μοναστηρίῳ (h) μοναχοὺς τεθλιμμένους πάνυ εὗρον. Ἀνακρίναντες δὲ αὐτοὺς τίνος ἕνεκεν ἐν τοιαύτῃ λύπῃ ἑαυτοὺς (i) κατεχθόνισαν, ἀπεκρίθησαν, λέγοντες· Τὴν κατάλυσιν τοῦ τόπου τούτου στενάζομεν. Εἷς γὰρ ἀδελφός οὔτινος ἡ πολιτεία ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ἡμᾶς ἐκράτει, τετάρτη σήμερον ἡμέρα ὑπάρχει, ὅτι ἐκ τοῦ φωτὸς τούτου ὑπεχώρησεν. Οἱ δὲ παραγενόμενοι ἀδελφοὶ πεπονημένως ἐρωτήσαντες τίς ἐλέγετο, ἀπεκρίθησαν· Οὖρσος. Ἐπὶ λεπτοῦ δὲ καὶ τὴν τῆς κλήσεως αὐτοῦ ὥραν ἐπιζητήσαντες, εὗρον ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ στιγμῇ ἐξῆλθε τοῦ σώματος, ἐν ᾗ διὰ Ἰωάννου τοῦ παρ' αὐτοῖς (j) τελευτήσαντος γέγονε κλητέος. Ἐξ οὗ πράγματος δείκνυται, ὅτι τῶν ἀμφοτέρων ὅμοιον ὑπῆρχεν ἐν (k) δικαιοσύνῃ τὸ ἀξίωμα. Ὅθεν καὶ ἐδόθη αὐτοῖς ἐν μιᾷ μονῇ ὁμοθυμαδὸν ζῆσαι, οὓς καὶ ὁμοθυμαδὸν συνέβη ἐκ τοῦ σώματος ἐξελθεῖν.

Οὐδὲ τοῦτο δὲ παρασιωπήσω, ὅπερ συνέβη με γνῶναί περί τινος γείτονός μου, ἔτι μου λαϊκοῦ ὑπάρχοντος, καὶ ἐν τῷ (l) γενικῷ μου οἴκῳ τῷ ἐκ πατρικῆς κληρονομίας μοι ἐν ταύτῃ τῇ πόλει περιελθόντι κατοικοῦντος. Χήρα γὰρ γυνή τις ὀνόματι Γάλλα, πλησίον μου οἰκοῦσα, υἱὸν εἶχε νεώτερον, ὀνόματι Εὐμόρφιον. Οὗ μήκοθεν δὲ ταύτης κατῴκει τις ὀνόματι Στέφανος, (m) Ὀπτίων ἐν νουμέρῳ

(a) Pier. mss., *vocatosque fratres... psallere præc.*
(b) Primus Carn. et Val. Cl., *de semetipso.*
(c) Ita tres German. Regius, duo Carnot., duo Theod. Norm. et alii. Val. Cl. *cui cognomen Optio fuit.* In tertio Carnot., *qui in numero Optionis fuit.* Genuina est lectio quam sequimur. *Optio* est qui militaris ducis vices agit, quasi ab eo *cooptatus et adoptatus*: vel qui Centurioni adjutor datus. Plautus Asin. 3, *Tibi Optionem sumito Leonidam.* Consule Thesaurum Latinæ ling. R. Steph. et alia diction. *In numero*, hic idem significat, ac in cohorte. Sic sumitur l. 8, ind. 1, ep. 5, olim l. 71, indict. 1: Ep., *Si qui vero ex militaribus numeris* (corrupte in quibusdam ed. *viris*) *in monasteriis converti festinant*, etc. In notitia dignitatum imperii Rom. section. 40, hic titulus est: *Qui numeri ex prædictis, per infra scriptas provincias habeantur intra Italiam. Joviani seniores*, etc. Optat. Milev. lib. III. de Schismate Donatistarum cap. 4, nova edit: *Reverterunt vexati milites ad numeros suos.* Ambrosiaster seu auctor commentar. in ep. D. Pauli, in cap. IV ep. ad Ephes.: *Quamvis singula hæc numeros proprios habeant, et sint legiones.* Hæc minime attendentes qui huc usque Dialogos ediderunt, corruperunt hunc locum. Sic enim habent: *qui alio nomine Optio dictus fuit.* Quod mss. est ignotum, et sensum mutat. Latino textui restituendo sufficere potuisset versio Græca in qua extat Ὀπτίων ἐν νουμέρῳ ὑπάρχων.

(d) Ms., καθ' ἑκαστὴν ἡμ.
(e) Ita Ms. Excusi, ὃς ἀντιφ.
(f) Vox τροπάριον Canticis in Ecclesia Græca receptis communis, antiphonis Latinorum quadamtenus respondere observat Goarus ad Euchol. p. 32. Quo sensu hic usurpatur a Zacharia. Aliis tamen significandis, ut odis et hymnis non raro accommodatur. Troparia autem dicuntur a verbo τρέπω *verto, converto*; qua ratione, lege in Gloss. Græc. Cangii.
(g) Ms., τὴν πρόσκαιρον ζωὴν τελέσας.
(h) Ms., ἀδελφοὺς τεθλ.
(i) Ms., κατεβάπτισαν.
(j) Ms., τελειωθέντος ἐκκλήθη.
(k) Ms., ἐν εὐσεβείᾳ·
(l) Ms., γενικῷ.
(m) Non idem prorsus significat Græce quod Latine; est enim in scriptoribus Græcis, *erogatur militaris Annonæ*; cujus officium describit Procopius in hist. arcana, nec non l. I de bello Vandal. c. 17; et l. IV c. 20.

ὑπάρχων. Ὁ δὲ προλεχθεὶς Εὐμόρφιος νόσῳ περιελθών, εἰς τὰ τέλη τῆς ζωῆς ἦλθε. Παῖδα δὲ προσκαλεσάμενος, ἀπέτρεψεν αὐτῷ, λέγων· Ἄπελθε ἐν τάχει, καὶ εἰπὲ τῷ Στεφάνῳ ἵνα συντόμως ἔλθῃ, ὅτι ἰδοὺ τὸ πλοῖον ἕτοιμόν ἐστιν, ὀφειλον ἡμᾶς ἐν Σικελίᾳ ἀπαγαγεῖν. Ὁ δὲ παῖς νομίσας ὅτι ἐκ τῆς ἀσθενείας παρεφρόνησεν. καὶ διὰ τοῦτο παραλαλεῖ, ὑπακοῦσαι αὐτῷ οὐδαμῶς (*a*) ἠβούλετο. Ἐκεῖνος δὲ σφοδροτέρως ἐπέμενε, λέγων· Ἄπελθε καὶ μήνυσον αὐτῷ ὅπερ λέγω, ἀκμὴν γὰρ οὐ παραφρονῶ. Ἐξῆλθε τοίνυν ὁ παῖς, ἵνα πρὸς τὸν Στέφανον ἀπέλθῃ. Ἀπερχομένου δὲ αὐτοῦ, μέσον τῆς ὁδοῦ (*b*) ἠπήντησεν αὐτῷ τις, καὶ τοῦτον ἠρώτησε, λέγων· Ποῦ ἀπέρχῃ; Ὁ δὲ παῖς ἀποκριθείς, εἶπε· Πρὸς Στέφανον τὸν Ὀπτίονα παρὰ τοῦ κυρίου μου ἀπεστάλην. Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν ἔφη· Ἐξ αὐτοῦ ἔρχομαι, ἀλλ' ἐνώπιόν μου τῇ ὥρᾳ ταύτῃ ἐτελειώθη. Ὑποστρέψας δὲ ὁ παῖς πρὸς Εὐμόρφιον τὸν κύριον αὐτοῦ, κἀκεῖνον λοιπὸν ἀποθανόντα εὗρε. Τοῦτο δὲ γέγονεν, ἵνα ἕτερος μέσον τῆς ὁδοῦ ἐν ὑπαντήσει τοῦ παιδὸς γένηται, καὶ οὕτως ὑποστρέψῃ, ἵνα ἐκ τοῦ μέτρου τοῦ διαστήματος δειχθῇ, ὅτι ἐν μιᾷ ῥοπῇ οἱ ἀμφότεροι αὐτῶν κληθέντες, ἐτελειώθησαν.

A bitabat. Sed idem Eumorphius ad extrema vitæ veniens, vocavit puerum suum, eique præcepit, dicens : Vade citius, et dic Stephano Optioni, ut concitus veniat, quia ecce navis parata est ut ad Siciliam duci debeamus. Cumque hunc puer insanire crederet, et obedire recusaret, cœpit ille vehementer imminere, dicens : Vade et nuntia illi quod dico, quia non insanio. Egressus est itaque puer ut ad Stephanum pergeret. Cumque in medium iter venisset, ei alius quidam obvius factus est, qui hunc requisivit, dicens : Quo vadis? Cui ille respondit : Ad Stephanum Optionem a domino meo missus sum. Atque ille protinus dixit : Ab eo venio, sed ante me hac hora defunctus est. Reversus vero est puer ad Eumorphium dominum suum, sed jam eum mortuum invenit. Sicque factum est, ut dum alter obviam B venit, et ex medio itinere puer reversus est, ex mensura spatii potuisset colligi, quia uno momento utrique fuerant vocati.

ΠΕΤΡ. Φοβερόν ἐστιν ὄντως πάνυ τὸ λεγόμενον· ἀλλ' αἰτῶ σε, διὰ τί τῆς ψυχῆς ἐξερχομένης πλοῖον αὐτῇ ἐδείχθῃ, καὶ διὰ τί ἐν Σικελίᾳ ἑαυτὸν ἀπενεχθῆναι ὁ τελευτῶν προεῖπεν.

Petr. Terribile est valde, quod dicitur : sed quæso te, cur egredienti animæ navis apparuit, vel cur se ad Siciliam duci moriturus prædixit ?

ΓΡΗΓΟΡ. Ἡ ψυχὴ οὐ δέεται πλοίου ἐξερχομένη τοῦ σώματος, οὐκ ἔστι δὲ θαυμαστὸν ἐὰν ἔτι ἐν σαρκὶ ἄνθρωπος ὑπάρχων, ἐκεῖνο αὐτῷ δειχθῇ, ὅπερ ἔθος εἶχε σωματικῶς θεωρεῖν, ὥστε δοθῆναι αὐτῷ ἐπιγνῶναι, ὅτι ἡ ψυχὴ πνευματικῶς ἀπενεχθῆναι δύναται. Ὅτι δὲ ἐν Σικελίᾳ ἑαυτὸν ἀπενεχθῆναι ἔφη, τί ἕτερον νοηθῆναι δύναται, εἰ μὴ ὅτι ὑπὲρ τοὺς ἄλλους τόπους ἐν ἐκείναις ταῖς νήσοις **490** τὸ βασανιστικὸν πῦρ ἐκβρασσόμενον θεωρεῖται. Καθὼς γὰρ οἱ γινώσκοντες διηγοῦνται τῶν κολπῶν αὐτοῦ ὑπερεκχεόμενον τὸ πῦρ καθ' ἡμέραν ὑπεραυξάνει. Ὅθεν λοιπὸν τοῦ τέλους τοῦ κόσμου πλησιάζοντος, ἀσφαλῶς δείκνυται, ὅτι ὅσον τῶν φλεγομένων πλῆθος πρὸς ἑαυτὸ τὸ πῦρ ἐπισυνάγει, τοσοῦτο καὶ τῶν βασάνων οἱ τόποι ἐπὶ πλεῖον ἀνοιγόμενοι θεωροῦνται. Τοῦτο δὲ ὁ παντοδύναμος Θεὸς εἰς διόρθωσιν τῶν ζώντων ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ δεῖξαι ἠθέλησεν, ἵνα τοὺς λογισμοὺς τῶν ἀπίστων πληροφορήσῃ τῶν μὴ πιστεύοντων ὑπάρχειν τὰ τοῦ ᾅδου (*c*) κριτήρια. Ὅθεν καὶ τοὺς τῶν βασάνων τόπους θεαθῆναι πεποίηκεν, οὕσπερ ἀκούοντες πιστεύειν οὐκ ἠβούλοντο. Ὅτι δὲ οἱ ἐκλεκτοὶ, ὧν ὁμοία ἡ ἐργασία ἐν τῷ ἀγαθῷ γέγονε κοινωτέρως τοὺς τῆς ἀναπαύσεως τόπους ἀπολαμβάνουσιν, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἀποδεδοκιμασμένοι τοὺς τῆς κολάσεως τόπους, ἵνα κἂν τὰ παραδείγματα μὴ ὑπῆρχον, αὐτῆς τῆς ἀληθείας Χριστοῦ τὰ ῥήματα ἡμᾶς πληροφορῶσι. Περὶ μὲν γὰρ τῶν ἐκλεκτῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ λέγει· Ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρός μου πολλαὶ μοναί εἰσιν. Ἐὰν οὖν πάντες ἐν ἐκείνῃ τῇ αἰωνίᾳ μακαριότητι ὁμοίως τὰ τῆς ἀνταποδόσεως ἐλάμβανον, μία μονὴ εἶχεν εἶναι, ἤπερ πολλαί. Πολλαὶ οὖν μοναί εἰσιν ἐν αἷς καὶ κατ' ἀξίαν οἱ ἐκλεκτοὶ διανεμηθέντες ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης αὐτῶν, κοινωτέρως ἀγαλλιάσονται. Τὸ δὲ ἀνὰ δηνάριον πάντας λα-

Greg. Anima vehiculo non eget : sed mirum non est, si adhuc homini in corpore posito illud apparuit, quod per corpus assueverat videre, ut per hoc intelligi daretur quo ejus anima spiritualiter duci potuisset. Quod vero se ad Siciliam duci testatus est, quid sentiri aliud potest, nisi quod præ ceteris locis in C ejus terræ **429** insulis eructante igne tormentorum ollæ patuerunt? Quæ, ut solent narrare qui noverunt, laxatis quotidie sinibus excrescunt, ut mundi termino appropinquante, quanto certum est illuc amplius exurendos colligi, tanto et eadem tormentorum loca amplius videantur (*d*) aperiri. Quod omnipotens Deus ad correptionem viventium in hoc mundo voluit ostendi ; ut mentes infidelium, quæ inferni tormenta esse non credunt, tormentorum loca videant, quæ audita credere recusant. Quod vero sive electi, sive reprobi, quorum communis causa in opere fuerit, ad loca etiam communia deducantur, Veritatis nobis verba satisfacerent, etiamsi exempla deessent. Ipsa quippe propter electos in Evangelio dicit : *In domo Patris mei mansiones multæ sunt* (*Joan.* XIV, 2). Si enim D dispar retributio in illa æterna beatitudine non esset, una potius mansio quam multæ essent. Multæ ergo mansiones sunt, in quibus (*e*) distincti bonorum ordines, et propter meritorum consortia communiter lætantur, et tamen unum denarium omnes laborantes accipiunt (*Matth.* XX, 9). Qui multis mansionibus distinguuntur ; quia et una est beatitudo quam illic percipiunt, et dispar retributionis qualitas, quam per opera diversa consequuntur. Quæ nimirum Veritas judicii sui diem denuntians, ait : *Tunc dicam*

(*a*) Ms., ἐβούλετο.
(*b*) Ms., ὑπήντησεν.
(*c*) Ms., βασανιστήρια.
(*d*) Uterque Theod. et Val. Cl., *apparere*.
(*e*) Duo Theod., *distincte*.

messoribus : Colligite zizania, (a) et ligate ea in fasciculos ad comburendum (*Matth.* XIII, 30). Messores quippe angeli zizania ad comburendum in fasciculos ligant, cum pares paribus in tormentis similibus sociant, ut superbi cum superbis, luxuriosi cum luxuriosis, avari cum avaris, fallaces cum fallacibus, invidi cum invidis, infideles cum infidelibus ardeant. Cum ergo similes in culpa ad tormenta similia deducuntur, quia eos in locis pœnalibus angeli deputant, quasi zizaniorum fasciculos ad comburendum ligant.

A δεῖν τοὺς ἐν ταῖς πολλαῖς μοναῖς διανεμηθέντας, δηλοῖ, ὅτι μία ἐστὶν ἡ μακαριότης, ἣν ἐκεῖσε πάντες λαμβάνουσι. Παρηλλαγμένη δὲ τῆς ἀνταποδόσεως ἡ ἰσότης, ἣς δι' ἔργων διαφόρων ἐπιτυγχάνουσι. Τὴν δὲ τῆς κρισεως ἡμέραν δηλῶν ὁ κύριος, ἔλεγε· Τότε ἐρῶ τοῖς θερισταῖς, Συνάξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια, καὶ δήσατε αὐτὰ εἰς δεσμὰ πρὸς τὸ κατακαῦσαι. Οἱ θερισταὶ οὖν ἄγγελοι τὰ ζιζάνια εἰς δεσμὰ δέουσι πρὸς τὸ κατακαῦσαι, τουτέστι, τοὺς ὁμοίους μετὰ τῶν ὁμοίων ἐν τοῖς βασάνοις ζευγνύουσι, ἵνα οἱ ὑπερήφανοι μετὰ τῶν ὑπερηφάνων, (*d*) οἱ πόρνοι μετὰ τῶν πορνων, οἱ φιλάργυροι μετὰ τῶν φιλαργύρων οἱ ψεῦσται μετὰ τῶν ψευστῶν, οἱ φθονεροὶ μετὰ τῶν φθονερῶν, οἱ ἄπιστοι μετὰ τῶν ἀπίστων κατακαῶσι. Περὶ γὰρ τούτου ἐρρέθη, ὅτι οἱ ἄγγελοι τὰ ζιζάνια εἰς δεσμὰ πρὸς τὸ κανακαῦσαι δεσμοῦσιν. Ὥστε τοὺς ἐν τοῖς πταίσμασιν ὁμοίως ἁμαρτήσαντας ὁμοίως καὶ ἐν (*e*) τοῖς τῶν βασάνων τόποις ὑπὸ τῶν ἀγγέλων ἀπενεχθῆναι.

Petr. Ad inquisitionem meam responsionis satisfactione patuit causa rationis. Sed quidnam est, quaeso te, quod nonnulli quasi per errorem extrahuntur e corpore, ita ut facti exanimes redeant, et eorum quisque audisse se dicat, quia ipse non fuerit qui erat jussus deduci ?

B ΠΕΤΡ. Πρὸς τὴν ἐκζήτησιν τῆς ἐρωτήσεώς μου ἡ πληροφορία διὰ τῆς ἀπολογίας ἀπεδείχθη. Ἀλλ', αἰτῶ, τίέστι τοῦτο, ὅπερ πολλοὶ ὡς ἐν πλάνῃ ἐκ τοῦ σώματος ἁρπάζονται, καὶ ὥσπερ ἄψυχοι γενόμενοι πάλιν ὑποστρέφουσι, καὶ λέγουσιν ἀκοῦσαι ὅτι οὐχ ὑπῆρχεν οὗτος ὁ ἐπιτραπεὶς ἀπενεχθῆναι.

CAPUT XXXVI.

De his qui quasi per errorem educi videntur e corpore, et de vocatione et revocatione Petri monachi, et de morte et resuscitatione Stephani, ac de visione cujusdam militis.

ΚΕΦΑΛ. ΛΖ'.

Περὶ τῶν ἐξαίφνης ἁρπαζομένων ψυχῶν καὶ πάλιν ἐπιστρεφουσῶν.

Gregorius. Hoc cum fit, Petre, si bene perpenditur, non error, sed admonitio est. Superna enim pietas ex magna misericordiæ suæ largitate disponit, ut nonnulli etiam post exitum repente ad corpus redeant, et tormenta inferni, quæ audita non crediderant, saltem visa pertimescant. Nam quidam Illiricianus monachus, qui in hac urbe in monasterio mecum vivebat, mihi narrare consueverat, quia **432** quodam tempore cum adhuc in eremo moraretur, agnoverit quod Petrus quidam monachus ex regione ortus (*b*) Iberiæ, qui ei in loco vastæ solitudinis, cui Evasa nomen est, inhærebat, sicut ipso narrante didicerat, priusquam eremum peteret, molestia corporis interveniente defunctus est : sed protinus corpori restitutus, inferni supplicia atque innumera loca flammarum se vidisse testabatur. Qui etiam quosdam hujus sæculi potentes in eisdem flammis suspensos se vidisse narrabat. Qui cum jam ductus esset ut (*c*) in illas et ipse mergeretur, subito angelum corusci habitus apparuisse fatebatur, qui eum in ignem mergi prohiberet. Cui etiam dixit : Egredere, et qualiter tibi posthac vivendum sit, cautissime attende. Post quam vocem paulatim recalescentibus membris, ab æterna mortis somno evigilans, cuncta quæ circa illum fuerant gesta narravit. Tantisque se postmodum jejuniis vigiliisque constrinxit, ut inferni eum vidisse et pertimuisse tormenta, etiamsi taceret lingua, conversatio loqueretur : quippe cui omnipo-

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Τούτου (*f*) γινομένου, Πέτρε, ἐὰν καλῶς νοηθῇ, οὐχὶ πλάνη, ἀλλὰ νουθεσία ὑπάρχει. Ἡ γὰρ τοῦ θεοῦ εὐσπλαγχνία, διὰ μεγίστην ἐλέους δωρεὰν οἰκονομικῶς τοῦτο ποιεῖ. Ὥστε πολλοὺς μετὰ τὴν ἔξοδον πάλιν ἐν τῷ σώματι ὑποστρέψαι, ἵνα τὰς τοῦ ᾅδου βασάνους, ἅσπερ ἀκούοντες οὐκ ἐπίστευον, μᾶλλον θεωροῦντες φοβηθῶσι. (*g*) Μοναχὸς γάρ τις Ἰλλιρικιανὸς τῷ ὀνόματι ἐν ταύτῃ τῇ πόλει σὺν ἐμοὶ ἐν τῷ μοναστηρίῳ διάγων, διηγήσατό μοι, ὅτι ἐν τοῖς **431** χρόνοις ἐν οἷς ἀκμὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ διέτριβε, τοῦτο ὅπερ διηγεῖτο μεμάθηκεν. Ἔλεγε γὰρ, ὅτι μοναχός τις Πέτρος ὀνόματι ἐκ τῆς χώρας τῆς Ἰβηρίας γενόμενος, γέροντι μοναχῷ ὀνόματι Ἐβασὰ προσκολληθείς, ἐν τόπῳ ἐρήμῳ κατάλσῳ κατῴκει. Παρ' αὐτοῦ οὖν διηγουμένου μεμάθηκεν, ὅτι πρὸ τοῦ τὴν ἔρημον (*h*) αἰτήσηται, ἀσθενείας αὐτῷ ἐπελθούσης, ἀπέθανε. Παραυτὰ δὲ πάλιν ἐν τῷ σώματι ἀποδοθείς, τὰ τοῦ ᾅδου βάσανα καὶ ἀμετρήτους τόπους φλογὸς ἐωρακέναι ἔλεγε· καὶ τινας τοῦ κόσμου τούτου δυνάστας ἐν τῇ αὐτῇ φλογὶ κρεμαμένους θεωρῆσαι διεβεβαιοῦτο. Ἐν ὅσῳ δὲ λοιπὸν καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῷ ἐκεῖσε ῥιφῆναι ἀπηνέχθη, αἴφνης ἄγγελον ἀστραπτούσης θέας ἐπιφανῆναι ἔλεγεν, ὅστις τοῦτον ἐν τῷ πυρὶ ῥιφῆναι ἐκώλυσεν. Πρὸς αὐτὸν δὲ εἶπεν· Ἄπελθε καὶ βλέπε πῶς μέλλεις μετὰ ταῦτα προσέχων ἑαυτῷ ζῆσαι. Μετὰ δὲ ταύτην τὴν φωνὴν, κατ' ὀλίγον τῶν μελῶν αὐτοῦ ἀναζεόντων ἐκ τοῦ ὕπνου τοῦ αἰωνίου θανάτου ἐφυπνισθείς, πάντα τὰ περὶ αὐτὸν γεγονότα διηγήσατο. Τοσαύταις δὲ μετέπειτα νηστείαις καὶ ἀγρυπνίαις ἑαυτὸν ἐκδέδωκε διὰ τὸ ἐωρακέναι καὶ φοβηθῆναι αὐτὸν τὰ τοῦ

(*a*) Duo Aud. et Iyr. cum utroque Gemet., *et ligate ea fasciculos*. Prat., *et lig. ea fasciculis*.

(*b*) Hic forte Iberia est Hispania, sic olim dicta; et Evasa est insula Ebusus, nunc vulgo Ivica dicitur. Vide notas ad ep. olim 61, lib. IX, nunc lib. XI, ep. 67.

(*c*) Plurimi mss. *illo*, nonnulli *illuc*.

(*d*) Edit., οἱ πονηροὶ μετὰ τῶν πονηρῶν, quod minime probandum.

(*e*) Ms., ἐν τοῖς βασάνοις.

(*f*) Ms., γενομένου.

(*g*) Id est, *Monachus enim quidam Illyricianus nomine* ; ubi de patria Gregorius loquitur. Sic paulo post nomen solitudinis *Evasæ* seniori monacho tribuit.

(*h*) Ms., οἰκῆσαι.

ᾄδου βάσανα, ὥστε κἂν ἡ γλῶσσα αὐτοῦ ἡσύχαζεν, ἡ πολιτεία ἐλάλει. Οὕτω τοίνυν τῇ θαυμαστῇ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐπράχθη, ἵνα μὴ αἰωνίως ἀποθάνῃ.

Ἐπεὶ οὖν ἡ ἀνθρωπίνη καρδία σφόδρα βαρείας σκληρότητος ὑπάρχει, ἴσως κἂν αὐτῇ τῶν βασάνων ἡ ἐπίδειξις πρὸς μετάνοιαν αὐτοὺς ἐπιστρέψῃ. Καὶ Στέφανος δὲ ὁ ἐλλόϋστριος, ὃν αὐτὸς καλῶς ἔγνως, περὶ ἑαυτοῦ μοι διηγήσατο. Ἔλεγε δὲ οὕτως· Ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπελθόντος μου, καὶ διὰ πρᾶγμά τι ἐκεῖσέ μου βραδύναντος, νόσου σωματικῆς ἐπελθούσης, ἀπέθανεν. Ἰατροῦ δὲ καὶ πιγμενταρίου ζητηθέντων ἐπὶ τῷ ἀνοῖξαι καὶ (*a*) σμυρνίσαι αὐτὸν, οὐδαμῶς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ εὑρεθῆναι ἠδυνήθησαν. Τῆς δὲ νυκτὸς ἐπελθούσης, ἔκειτο τὸ σῶμα ἄταφον. Ἀπενεχθῆναι δὲ εἰς τοὺς τόπους τοῦ ᾅδου ἔλεγε, καὶ πολλὰ θεάσασθαι, ἅπερ πρότερον ἀκούων, οὐκ ἐπίστευεν. Ὡς δὲ πρὸς τὸν προκαθεζόμενον ἐκεῖσε ἄρχοντα ἐπαρουσίασε, (*b*) παρ' αὐτοῦ οὐκ ἐδέχθη, ὥστε εἰπεῖν αὐτόν· Οὐχὶ τοῦτον, ἀλλὰ Στέφανον τὸν χαλκέα ἀγαγεῖν ἐκέλευσα. Ὅστις εὐθέως ἐν τῷ σώματι ἀπεσθράφη, καὶ Στέφανος ὁ χαλκεὺς ὁ πλήσιον αὐτοῦ κατοικῶν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἀπέθανεν. Οὕτως οὖν ἀληθινὰ ὑπάρχειν τὰ ῥήματα ἅπερ ἤκουσεν ἐπιστεύθη, ἡνίκα τὸ (*c*) γενόμενον περὶ τοῦ θανάτου Στεφάνου τοῦ χαλκέως ἐδείχθη.

Πρὸ τριετίας τοίνυν ἐν τῷ λοιμῷ τῷ ταύτην τὴν πόλιν ἐν συμφορᾷ σφοδροτάτῃ διὰ τοῦ θανατικοῦ ἀοίκητον ποιήσαντι, σωματικῇ θεωρίᾳ βέλη οὐρανόθεν ἐρχόμενα, καὶ ἕνα ἕκαστον κρουοντα ἐθεωροῦντο. (*d*) Ἐν ᾧ καὶ ὁ προλεχθεὶς Στέφανος ἀπέθανε. (*e*) Στρατιώτης δὲ τις ἐν ταύτῃ τῇ ἡμετέρᾳ πόλει ἐκ τῆς συμφορᾶς τοῦ αὐτοῦ θανατικοῦ κρουσθεὶς, ἐτελεύτησεν. Τὸ δὲ τούτου σῶμα ἄψυχον ἔκειτο. Διὰ τάχους δὲ πάλιν ἡ ψυχὴ ὑποστρέψασα ἐν τῷ σώματι, καὶ εἰς ἑαυτὸν ἐλθὼν ἅπερ ἑώρακε διηγεῖτο, ὥστε πολλοῖς κατάδηλον τοῦτο γενέσθαι. Ἔλεγε δὲ οὕτως, ὅτι γέφυρα ὑπῆρχεν, ὑφ' ἣν ζόφος καὶ ἀμβλυωπία, δυσωδίατε (*f*) ἀνύποιστος, καὶ ὁμίχλη ἐκφερομένη περὶ αὐτὴν ἐθεωρεῖτο. Ποταμὸς καὶ κάτωθεν αὐτῆς ὑπέτρεχεν. Ἔμπροσθεν δὲ τῆς γεφύρας λιβάδια χλοάζοντα ὑπῆρχον **434** ἐξαίσια, βοτάναις εὐωδεστάταις καὶ ἄνθεσι ποικίλοις κοσμούμενα. Λευχειμονούντων δὲ ἀνδρῶν συνέδρια ἐν αὐτοῖς εἶναι ἐθεωροῦντο. Τοσαύτη δὲ ὀσμὴ εὐωδίας ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ὑπῆρχεν, ὥστε τοὺς ἐκεῖσε διακινοῦντας καὶ κατοικοῦντας, ἐκ τῆς ὀσφρήσεως τῆς αὐτῆς εὐωδίας χορτάζεσθαι. Ἐκεῖ μονὰι διάφοροι μεγίστου φωτὸς γέμουσαι, οἶκος δὲ (*g*) θαυμαστῆς εὐπρεπείας ἐκεῖσε ᾠκοδομεῖτο, ὅστις χρυσοῖς (*h*) βισάλοις ἐφαίνετο κτιζόμενος. Τίνος δὲ ἦν, γνῶναι οὐκ ἠδυνήθη. Καὶ ἐπάνω δὲ τῆς ὄχθης

A tentis Dei mira largitate in morte actum est ne mori debuisset.

(*i*) Sed quia humanum cor gravis valde duritiæ est, ipsa quoque pœnarum ostensio non æque omnibus utilis est. Nam (*j*) illustris vir Stephanus, quem bene nosti, de semetipso mihi narrare consueverat, quia in Constantinopolitana urbe pro quadam causa demoratus, molestia corporis superveniente defunctus est. Cumque medicus atque pigmentarius ad aperiendum eum atque condiendum esset quæsitus, et die eodem minime inventus, subsequente nocte corpus jacuit inhumatum. Qui ductus ad inferni loca, vidit multa quæ prius audita non credidit. Sed cum præsidenti illic judici præsentatus fuisset, ab eo receptus non est, ita ut diceret: Non hunc deduci, sed Stephanum ferrarium jussi. Qui statim reductus in corpore est, et Stephanus ferrarius qui juxta eum habitabat, eadem hora defunctus est. Sicque probatum est vera fuisse verba quæ audierat, dum hæc effectus mortis Stephani demonstravit.

Ante triennium quoque in hac pestilentia quæ hanc urbem clade vehementissima depopulavit, in qua etiam corporali visu sagittæ cœlitus venire, et singulos quosque ferire videbantur, sicut nosti, Stephanus idem defunctus est. Quidam vero miles in hac eadem urbe nostra percussus, ad extrema pervenit. Qui ductus in corpore (*k*) exanimis jacuit, sed citius rediit, et quæ cum eo fuerant gesta narravit. Aiebat enim, sicut tunc res eadem etiam multis innotuit, quia pons erat, sub quo niger atque caliginosus fœtoris intolerabilis nebulam exhalans fluvius decurrebat. Transacto autem ponte, amœna erant prata atque virentia, odoriferis **433** herbarum floribus exornata, in quibus albatorum hominum conventicula esse videbantur. Tantusque in eodem loco odor suavitatis inerat, ut ipsa suavitatis fragrantia illic deambulantes habitantesque satiaret. Ibi mansiones diversorum singulæ, magnitudine lucis plenæ. Ibi quædam miræ potentiæ ædificabatur domus, quæ aureis videbatur laterculis construi, sed cujus esset, non potuit agnosci. Erant vero super ripam prædicti fluminis nonnulla habitacula, sed alia exurgentis fœtoris nebula tangebantur, alia autem exurgens fœtor e flumine minime tange-

(*a*) Ms., σμυρνίσαι μου.
(*b*) Ms., παρ' αὐτῷ.
(*c*) Ms., γινόμενον.
(*d*) Ms., καθ' ἃ καὶ ἐπιστασαι αὐτῆς. Ἐν ὧ.
(*e*) De hujus vocis significatione jam egimus lib. I, c. 10, nota 7, col. 46. (*Vide tom. LXXV Vitam sancti Gregorii, ex ejus scriptis adornata.*)
(*f*) Ms., ἀνυποστατος.
(*g*) Ms., θαυμαστῆς εὐωδίας καὶ εὐπρ.
(*h*) Ms., βησάλοις, utrumque dicitur.
(*i*) Carnot., *Sed quia hum. cordi gravis valde duritia est.*
(*j*) Vide infra; titulus erat honoris, quem viro cuique aut tribuere aut assumere non licebat, nisi facultas a Principe concederetur. Formula conferendi *illustratus* vacantis extat apud Cassiod. lib. VI Var., c. 11.
(*k*) Id certe mirabile quod de egrediente et regrediente anima memorat Gregorius. Rem illustratam iri crediderim ex Aug. lib. de Cura pro mortuis cap. 10, 11, 12, ubi et mentem suam aperit, et proponit exempla. Si philosophorum placita quæras, vide quid referant de hero Pamphylio et de eunucho quodam Leonardus coquæus et Lud. Vives comment. in cap. 28 lib XXII de Civit. Dei ejusdem sancti: qui dum Platonis, Varronis, Porphyrii vanas de resurrectione opiniones proponit, observat simul assumptas et copulatas totam quæstionem de carnis in æternum resurrectione solvere. GUESSARV.

bat. Hæc vero erat in prædicto ponteproba tio ut quisquis per eum vellet injustorum transire, in tenebrosum fœtentemque fluvium laberetur: justi vero quibus culpa non obsisteret, securo per eum gressu ac libero ad loca amœna pervenirent. Ibi se etiam Petrum ecclesiasticæ familiæ majorem qui ante quadriennium est defunctus, deorsum positum, in locis teterrimis magno ferri pondere religatum ac depressum vidisse confessus est. Qui dum requireret cur ita esset, ea se dixit audisse, quæ nos qui eum in hac ecclesiastica domo novimus, scientes ejus acta recolimus. Dictum namque est: Hæc idcirco patitur, quia si quid ei pro facienda ultione jubebatur, ad inferendas plagas plus ex crudelitatis desiderio, quam ex obedientia serviebat. Quod sic fuisse, nullus qui illum novit, ignorat. Ibi se etiam quemdam peregrinum presbyterum vidisse fatebatur, qui ad prædictum pontem veniens, tanta per eum auctoritate transiit, quanta et hic sinceritate vixit. In eodem quoque ponte hunc quem prædiximus Stephanum se recognovisse testatus est. Qui dum transire voluisset, ejus pes lapsus est, et ex medio corpore jam extra pontem dejectus, a quibusdam teterrimis viris ex flumine surgentibus, per coxas deorsum, atque a quibusdam albatis et speciosissimis viris cœpit per brachia sursum trahi. Cumque hoc luctamen esset, ut hunc boni spiritus sursum, mali deorsum traherent, ipse qui hæc videbat, ad corpus reversus est, et quid de eo plenius gestum sit, minime cognovit. Qua in re de ejusdem Stephani vita datur intelligi, quia in eo mala carnis cum eleemosynarum operatione certabant. Qui enim per coxas deorsum, per brachia trahebatur sursum, patet nimirum, quia et eleemosynas amaverat, et carnis vitiis perfecte non restiterat, quæ eum deorsum trahebant. Sed in illo occulti arbitri examine quid in eo vicerit, et nos, et eum qui vidit et revocatus est, latet. Constat tamen, qua idem Stephanus postquam, sicut superius narravi, et inferni loca vidit, et ad corpus rediit, perfecte vitam minime correxit, qui post multos annos de corpore adhuc ad certamen vitæ et mortis exiit. Qua de re colligitur, quia ipsa quoque inferni supplicia cum demonstrantur, aliis hoc ad ajutorium, aliis vero ad testimonium fiat: ut isti videant mala quæ caveant, illi vero eo amplius puniantur, quod inferni (a) supplicia nec visa, et cognita vitare noluerunt.

A τοῦ προλεχθέντος ποταμοῦ πλεῖσται μοναὶ ὑπῆρχον, ἀλλὰ τισιν ἐξ αὐτῶν ἀνεσχομένη ἡ δυσωδία καὶ ὁμίχλη προσήγνιζε, τισὶ δὲ, οὐδαμῶς· εἰς δὲ τὴν προλεχθεῖσαν γέφυραν ἦν ἡ δοκιμασια. Ὅστις γὰρ τῶν ἀδίκων δι' αὐτῆς (b) περάσαι ἤθελεν, ἐν τῷ σκοτεινῷ καὶ δυσωδεστάτῳ ποταμῷ ὠθούμενος ἐβάλλετο. Οἱ δὲ δίκαιοι ἐν οἷς πταῖσμα οὐκ ἦν, ἀμερίμνῳ καὶ ἐλευθερίῳ πόδι δι' αὐτῆς διήρχοντο, καὶ εἰς τοὺς εὐωδεστάτους τόπους ἀπήρχοντο. Ἐκεῖ Πέτρον τὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς (c) φαμιλιου μειζότερον, τὸν πρὸ τῆς τετραετίας ταύτης τελευτήσαντα, κατακέφαλα κρεμάμενον ἐν τοῖς φοβεροῖς τόποις ἐκείνοις θεάσασθαι ἔλεγε, μεγάλῳ βάρει σιδήρου δεδεμένον. Ἐρωτήσαντος δὲ αὐτοῦ, διὰ τί τοῦτο ὑπομένει, ταῦτα ἀκηκοέναι ἑαυτὸν ἔφασκεν, ἅπερ καὶ ἡμεῖς γινωσκομεν, οἵτινες αὐτὸν ἐν τούτῳ τῷ ἐκκλησιαστικῷ οἴκῳ ἐγνωρίσαμεν, καὶ τὰς αὐ-
B τοῦ μνημονεύομεν πράξεις. Ἐρρέθη γὰρ αὐτῷ ὅτι διὰ τοῦτο ταῦτα ὑπομένει. Ἐπειδὴ γὰρ ἐὰν αὐτῷ διὰ πταῖσμα δοῦναί τινι πληγὰς ἐκελεύετο, πλειόνως μᾶλλον ἐκ τῆς ὠμοτάτης ἐπιθυμίας, ἥπερ δι' ὑπακοὴν ἐδούλευε. Ταῦτα δὲ οὕτως ἔχειν πάντες οἱ γνωρίσαντες αὐτὸν ἐπίστανται. Ἐκεῖσε δὲ καὶ πρεσβύτερόν τινα ξένον ἑωρακέναι ἔλεγεν, ὅστις ἐν τῇ προλεχθείσῃ γεφύρᾳ ἐλθών, τοσαύτῃ παῤῥησίᾳ δι' αὐτῆς διῆλθεν, ὅσῃ καὶ ἐνθάδε ἀκεραιότητι ἔζησεν. Εἰς δὲ τὴν αὐτὴν γέφυραν καὶ Στέφανον, ὃν προείρηκα γνωρίσαι ἔφασκε. Τούτου δὲ περάσαι θελήσαντος, ἰό ποὺς αὐτοῦ ὠλίσθησε, καὶ ἀπὸ μέσου τοῦ σώματος ἔξω τῆς γεφύρας ἐκρεμᾶτο. Φοβεροὶ δέ τινες ἄνδρες ἐκ τοῦ ποταμοῦ τοῦτον (d) ἀνιστάμενοι ἀπὸ τῶν μηρῶν κάτω ἔσυρον, ἕτεροι δὲ (e) εὐσχειμονοῦντες καὶ περικαλλεῖς ἄνδρες διὰ τῶν βραχιόνων αὐτοῦ τοῦτον ἄνω ἕσυρον. Ἐν ὅσῳ δὲ αὐτὴ ἡ πάλη ἐπράττετο, τῶν ἀγαθῶν πνευμάτων ἄνω,
C τῶν δὲ πονηρῶν κάτω, ὁ ταῦτα θεωρῶν, εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ὑπέστρεψε, καὶ τί περὶ αὐτοῦς εἰς τέλος γέγονεν οὐδαμῶς ἔγνω. Ἐν τῷ πράγματι οὖν τούτῳ περὶ τῆς αὐτοῦ Στεφάνου ζωῆς δίδοται νοῆσαι, ὅτι τὰ κακά τῆς σαρκὸς μετὰ τῶν τῆς ἐλεημοσύνης ἔργων πάλιν (f) συνεκροτοῦσαν. Ἐν ᾧ γὰρ διὰ τῶν μηρῶν κάτω ἐσύρετο, διὰ δὲ τῶν βραχιόνων ἄνω, φανερὸν λίαν καθέστηκεν, ὅτι τὴν μὲν ἐλεημοσύνην ἠγάπησε, τῶν δὲ τῆς σαρκὸς παθῶν ὁλοκλήρως οὐκ (g) ἀντέστη, δι' ὧν κάτω ἐσύρετο. Τῇ οὖν κρυπτῇ τοῦ Θεοῦ ἐτάσει ἐγνωρισμένον ὑπάρχει τί ἐν αὐτῷ ἐνίκησεν· Ἐπεὶ καὶ ἡμᾶς καὶ αὐτὸν τὸν ταῦτα θεασάμενον καὶ ὑποστρέψαντα πάλιν λανθάνει τί περὶ αὐτοῦ ἐγένετο. Δείκνυται δὲ περὶ τοῦ αὐτοῦ Στεφάνου, καθὼς ἀνωτέρω διηγησάμην, ὅτι καὶ μετὰ τὸ θεάσασθαι αὐτὸν τοὺς τοῦ ᾅδου τόπους, καὶ ὑποστρέψαι ἐν τῷ σώματι, οὐ-
D δαμῶς τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν ὁλοκλήρως διωρθώσατο. Ὅστις μετὰ πυλλοὺς χρόνους ἐν τῇ πάλῃ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου ἐκ τοῦ σώματος ἐξῆλθεν. Ὅθεν ἐν τούτῳ τῷ πράγματι φανεροῦται, ὅτι τὰ τοῦ ᾅδου βάσανα ἐπιδεικνύμενα, τισὶ μὲν εἰς ἀσφάλειαν, τισὶ δὲ εἰς περισσοτέραν κατάκρισιν γίνεται, ἵνα οἱ μὲν θεωρήσαντες τὰ κακὰ φοβηθῶσιν, οἱ δὲ διὰ τοῦτο ἐπὶ (h) πλεῖον καταδικασθῶσιν, ὅτι οὔτε θεασάμενοι καὶ γνωρίσαντες τὰ τοῦ ᾅδου βάσανα ἑαυτοὺς διωρθώσαντο.

436 Petr. Quid est hoc, quæso te, quod in

435 ΠΕΤΡ. Τί ἐστι τοῦτο, αἰτῶ σε, ὅτι ἐν τόποις

(a) Gussanv., *supplicia visa et cognita*. Particulam negativam *nec* restituere coegerunt mss. omnes, ac Editi. Sensus autem est, homines amplius puniendos esse, quod supplicia inferni, et si non visa, cognita tamen certis et indubitatis demonstrationibus vitare neglexerint.

(b) Ms., περᾶσαι, et ita adhuc infra.

(c) Ms., σύμμοριας.

(d) In Vulg., ἀνιστάμενον, vitiose.

(e) Ms·, λευχειμονοῦντες, et quidem melius juxta Lat.

(f) Forte, συνεκρότησαν, aut est tertia persona plur. imperf., συνεκρότουν, sicut apud LXX, Ps· v. vers. 9, legitur ἐδολιοῦσαν pro ἐδολίουν a δολιόω.

(g) Ms., οὐκ ἀνείστη δι' ὧν κάτω ἔσυρον.

(h) Ms., ἐπὶ πλείω.

τερπνοῖς καὶ εὐωδεστάτοις, οἴκός τινι κτιζόμενος (a) βισάλοις χρυσοῖς ἐθεάθη. Γέλοιόν μοι γὰρ φαίνεται σφόδρα ἐὰν πιστεύωμεν, ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ζωῇ πάλιν μετάλλων τοιούτων ἔχομεν δεηθῆναι.

amœnis locis cujusdam domus lateculis aureis ædificari videbatur? Ridiculum est valde, si credimus quod in illa vita adhuc metallis talibus egeamus.

CAPUT XXXVII.

Quid sibi vult in amœnis locis domus constructio: et de Deusdedit, cujus domus sabbato videbatur ædificari: et de pœna Sodomorum.

ΓΡΗΓΟΡ. Τίς ὑγιαίνων γὰς φρένας τοῦτο ὑπολαμβάνει; Ἐκ δὲ τούτου τοῦ ἐκεῖσε δειχθέντος φανερῶς δίδοται νοῆσαι ποίαν ἐργασίαν ἐνταῦθα ἐργάζεται ἐκεῖνος οὗ ἡ μονὴ ταύτη ᾠκοδομεῖτο. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ τοῦ αἰωνίου φωτὸς δῶρον τῇ τῆς ἐλεημοσύνης διαδόσει τινὶ (b) προσπορίζεται, θαυμασίως δείκνυται, ὅτι χρυσίῳ τὴν ἑαυτοῦ οἰκοδομεῖ μονὴν ὁ τοιοῦτος. Ὑπερ δὲ τὴν μνήμην ἀνωτέρω διεφυγε, οὐ καλὸν παρασιωπῆσαι. Ὁ στρατιώτης οὖν ὁ ταῦτα θεασάμενος, ἔλεγεν ὅτι τὰ αὐτὰ χρυσιᾶ (c) βίσαλα εἰς τὴν τοῦ οἴκου οἰκοδομὴν γέροντες καὶ νεώτεροι, κόραι τε καὶ παῖδες παρέφερον. Ὅθεν δείκνυται ὅτι αὐτοὶ οἱ τὴν ἐλεημοσύνην παθόντες ἐνταῦθα, οὗτοι ἐργάται ἐκεῖσε εἶναι ἐθεωροῦντο.

Gregorius. Quis hoc, si sanum sapit, intelligat? Sed per hoc quod illic ostensum est, quisquis ille est cui mansio ista construitur, aperte datur intelligi quid est quod hic operatur. (g) Nam qui præmium æternæ lucis eleemosynarum largitate promerebitur, nimirum constat, quia auro ædificat mansionem suam. Quod enim superius memoriam fugit ut dicerem, idem miles, qui hæc viderat, narrabat quod eosdem laterculos aureos ad ædificationem domus, senes ac juvenes, puellæ et pueri ferebant. Qua ex re colligitur, quia hi quibus hic pietas facta est, ipsi illic operatores esse videbantur.

ΚΕΦΑΛ. ΛΙΙ'.

Περὶ Δεουσδέδιτ τοῦ τζαγγαρίου.

Ἀνήρ τις εὐλαβέστατος Δεουσδέδιτ ὀνόματι πλησίον ἡμῶν κατῴκει. Τέχνη δὲ αὐτῷ ἡ τοῦ (d) τζαγγαρίου ὑπῆρχε. Περὶ τούτου οὖν τις δι' ἀποκαλύψεως ἐθεάσατο, ὅτι οἶκος αὐτῷ ᾠκοδομεῖτο. Ἐν δέ τῇ τοῦ σαββάτου καὶ μόνον ἡμέρᾳ ἐθεωροῦντο οἱ οἰκοδόμοι ἐργαζόμενοι. Ὁ οὖν ταῦτα θεασάμενος περὶ τῆς τοῦ ἀνδρὸς τούτου πολιτείας ἐπὶ λεπτοῦ διερευνήσας, εὗρεν, ὅτι ἐξ αὐτῶν ὧν καθ' ἑκαστὴν ἡμέραν εἰργάζετο, εἴ τι δ' ἂν αὐτῷ περιέσσευεν ἀπό τε τροφῆς καὶ ἐνδύματος. τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου εἰς τὴν τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ ἀποστόλου ἐκκλησίαν ἀποφέρειν εἴωθεν, καὶ τοῖς δεομένοις διαδιδόναι. Ἐξ οὗ πράγματος κατανόησον, ὅτι οὐ παρὰ τὸ προσῆκον ἡ τοῦ οἴκου αὐτοῦ κτίσις ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου ηὔξανεν.

Hic etiam quidam juxta nos, (h) Deusdedit nomine, religiosus, habitabat, qui calceamenta solebat operari, de quo alter per revelationem vidit quod ejus domus ædificabatur, sed in ea constructores sui soli die sabbati videbantur operari. Qui ejusdem viri postmodum subtiliter vitam requirens, (i) invenit quia ex his quæ diebus singulis laborabat, quidquid ex victu atque vestitu superesse potuisset, die sabbato ad beati Petri Ecclesiam deferre consueverat, atque indigentibus erogare. Qua ex re perpende, quia non immerito domus ipsius fabrica sabbato crescebat.

ΠΕΤΡ. Περὶ τοῦ πράγματος τούτου ἁρμοδίως ἑαυτὸν ὁρῶ πληροφορηθέντα. Ἀλλ' αἰτῶ τί (e) λέγομεν εἶναι τοῦτο, ὅτι τῶν μὲν οἰκημάτων ἡ ὁμίχλη καὶ ἡ δυσωδία καθήπτετο, τῶν δὲ καθάψασθαι οὐκ ἠδύνατο; τί δὲ καὶ ὁ ποταμὸς καὶ ἡ γέφυρα ἣν ἐθεάσατο;

Petr. Hac de re mihi idonee video satisfactum: sed quæso te, quid esse dicimus, quod quorumdam habitacula fœtoris nebula tangebantur, quorumdam vero tangi non poterant: (j) vel quid quod pontem, quid est quod fluvium vidit?

ΓΡΗΓΟΡ. Ἐκ τῶν εἰκόνων τῶν πραγμάτων, Πέτρε, τὰ ἀξιώματα τῶν πραγμάτων ταλαντεύομεν. Διὰ τῆς γεφύρας οὖν (f) περάσαι τοὺς δικαίους, καὶ εἰς τόπους τερπνοὺς ἀπελθεῖν ἐώρακεν· ἐπειδὴ σφόδρα στενή ἐστιν ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωήν. Τὸν δὲ δυσώδη ποταμὸν ὑποτρέχοντα ἐθεάσατο, ὅτι καὶ καθ' ἡμέραν ἐνταῦθα εἰς τὰ κάτω ὑποσύρει τῶν σαρκικῶν ἀνθρώπων τὸ φρόνημα ἡ τῶν παθῶν σηπεδών. Ὅτι δὲ τινα τῶν οἰκημάτων ἡ δυσωδία καὶ ἡ ὁμίχλη καθήπτετο, τινῶν δὲ καθάψασθαι οὐκ ἠδύνατο, πολλοί εἰσιν ἔργα ποιοῦντες καλὰ, πλὴν ὅμως ἔτι τῶν σαρκικῶν παθῶν ἡ ἐπιθυμία τῆς διανοίας αὐτῶν καθάπτεται. Καὶ δίκαιον λίαν ὑπάρχει, ἵνα ἡ ὁμίχλη τῆς

Gregor. Ex rerum, Petre, imaginibus pensamus merita causarum. Per pontem quippe ad amœna loca transire justos aspexit: *Quia angusta valde est semita quæ ducit ad vitam* (*Matth.* VII, 14). Et fœtentem fluvium decurrentem vidit, quia ad ima defluit quotidie carnalium hic (k) putredo vitiorum. Et quorumdam habitacula fetoris nebula tangebat, quorumdam vero ab ea tangi non poterant; quia sunt plerique qui multa jam bona opera faciunt, sed tamen adhuc carnalibus vitiis in cogitationis delectatione tanguntur. Et justum valde est, ut illic nebula fetoris obsideat, quos hic adhuc carnis fetor

(a) Ms., βησάλοις.
(b) Sequentes duas voces revocavimus omissas in Excusis.
(c) Ms., βήσαλα.
(d) Id est, *sutoris calcearii*, a voce τζάγγαι, quæ significat *calceos* seu potius *cothurnos*, quia crura pedesque tegebant. De his fuse et eruditissime Cang. in Gloss. Græc. In Ms., τέχνη... σκυτοτομική. περί.
(e) Ms., λέγωμεν..., τῶν οἰκοδομημάτων τῶν μὲν ἡ ὁμί.
(f) Ms., περᾶσαι.
(g) German., *nam quoniam*.
(h) Inscribitur Martyrol. Rom. die 10 Aug.
(i) Val. Cl., *inveni*.
(j) Ita legendum ex unanimi mss. consensu; quamvis in Editis legamus: *quid quod pontem quidam et fluvium vidit*.
(k) Plur. Norm., *hæc putredo*.

delectat. Undeeteamdem delectationem carnis esse beatus Job in fetore conspiciens, de luxurioso ac lubrico sententiam protulit, dicens: (a) *Dulcedo illius vermes* (*Job.* XXIV. 20). Qui autem perfecte cor ab omni delectatione carnis excutiunt, constat nimirum quia eorum habitacula fetoris nebula non tanguntur. Et notandum quod idem fetor esse et nebula visa sit, quia nimirum carnalis delectatio mentem quam inficit obscurat, ut veri luminis claritatem non videat, sed unde delectatur inferius, inde caliginem ad superna patiatur.

A δυσωδίας ἐκεῖσε ἐπιεσέλθῃ· οὕσπερ ἔτι ἐνταῦθα ἡ τῆς σαρκὸς δυσώδια (*f*) θέλγῃ. Ὅθεν καὶ ὁ μακάριος Ἰὼβ **438** τὴν τῆς σαρκὸς ἡδυπάθειαν δυσωδίαν ὑπάρχειν ὁρῶν, περὶ τῶν πόρνων καὶ εὐολίσθων τὴν ψῆφον ἐπήγαγε, λέγων· Γλυκύτης αὐτῶν, σκώληξ. Οἱ δὲ ὁλοκλήρως τὴν ἑαυτῶν καρδίαν ἐκ πάσης σαρκικῆς ἡδυπαθείας ἐκκαθάραντες, λίαν φανερῶς δείκνυνται ὅτι τούτων τὰ οἰκήματα ἡ ὁμίχλη καὶ ἡ δυσωδία οὐδαμῶς καθάπτεται. Ἀλληγορικῶς δὲ τὴν ὁμιχλὴν καὶ τὴν δυσωδίαν ὁπολεπτέον τὴν σαρκικὴν ἡδυπάθειαν. Ἤ τις τὸν λογισμὸν οὕτινος οὖν κατάσχῃ, θολοῖ καὶ σκοτίζει, ἵνα τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς τὴν λαμπρότητα μὴ θεωρήσῃ ἀλλ' ὅθεν ἡδυπαθεῖ κάτωθεν, ἐν τοῖς ἄνω ἀμβλυωπίαν ὑπομένει.

Petr. Putamusne hoc auctoritate sacri eloquii posse monstrari, ut culpæ carnalium fetoris pœna puniantur?

ΠΕΤΡ. Δύνάται ἐκ μαρτυρίας γραφικῆς τοῦτο ἀποδειχθῆναι, ὅτι τὰ πταίσματα τῶν σαρκικῶν τῇ βασάνῳ τῆς B δυσωδίας παρεικάζονται;

ΚΕΕΑΛ. ΛΘ'.

Περὶ τῆς κρίσεως τῶν Σοδομιτῶν.

Greg. (*b*) Potest; nam libro Geneseos attestante didicimus, *quia super Sodomitas Dominus ignem* (*c*) *et sulphur pluit* (*Genes.* XIX. 24), ut eos et ignis incenderet, et fetor sulphuris necaret. Quia enim amore illicito corruptibilis carnis exarserant, simul incendio et fetore perierunt, quatenus in pœna sua cognoscerent quia æternæ mortis fetoris sui se delectatione tradidissent.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Δύνατοι· ἀκηκόαμεν γὰρ (*g*) βίβλου τῆς νέσεως μαρτυρούσης, ὅτι ἔβρεξε κύριος εἰς (*h*) τοὺς Σοδομίτας πῦρ καὶ θεῖον, ἵνα τὸ μὲν πῦρ τούτους κατακαύσῃ, ἡ δὲ δυσωδία τοῦ θείου ἀποκτείνῃ. Ἐπειδὴ γὰρ ὀρέξει μὴ ἀνηκούσῃ τῇ φθορᾷ τῆς σαρκὸς ἐξεκαύθησαν, ὁμοίως τῷ ἐμπυρισμῷ καὶ τῇ δυσωδίᾳ ἀπώλοντο· ὅπως ἐν τῇ βασάνῳ αὐτῶν γνώσωνται, ὅτι τῷ αἰωνίῳ θανάτῳ ἑαυτοὺς παρεδώκασιν διὰ τῆς ἡδυπάθους αὐτῶν δυσωδίας.

Petr. De his in quibus dubius fui, nihil mihi, fateor, quæstionis remansit.

ΠΕΤΡ. Περὶ τούτων ὧν ἐν δειλίᾳ ὑπῆρχον, ὁμολογῶ, ὅτι οὐδὲν ἐν ἐμοὶ ἐκζητήσεως ἐναπέμεινεν.

CAPUT XXXVIII.

ΚΕΦΑΛ. Μ'.

Quod quorumdam animæ adhuc in corpore positæ pœnale aliquid de spiritalibus vident; et de Theodoro puero; ac de morte Chrysaorii, et monachi cujusdam Iconii.

Περὶ τῶν θεωρουσῶν ψυχῶν, ἔτι ἐν τῷ σώματι ὑπαρχουσῶν, μέρος τι τῆς κρίσεως, καὶ περὶ Θεοδώρου τοῦ παιδὸς, καὶ περὶ τοῦ θανάτου Χρυσαορίου, καί τινος μοναχοῦ Ἰσαύρου.

Gregorius. Sciendum quoque est quia nonnunquam animæ adhuc in suis corporibus positæ pœnale aliquid de spiritalibus vident, quod tamen quibusdam ad ædificationem suam, quibusdam vero contingere ad ædificationem audientium solet. Nam is de quo (*d*) in Homiliis *Homil* 10 *et* 38) coram populo me narrasse jam memini, inquietus valde. Theodorus nomine, puer fuit, qui in monasterium meum, fratrem suum necessitate magis quam voluntate secutus est. (*e*) Cui nimirum grave erat si quis ei pro salute sua aliquid loqueretur. Bona enim non solum facere, sed etiam audire non poterat. Nunquam se ad sanctæ conversationis habitum venire, jurando, irascendo, deridendo testabatur. In hac autem pestilentia quæ nuper hujus urbis populum magna ex parte consumpsit, percussus in inguine, perductus est ad mortem. Cumque extremum spiritum ageret, convenerunt fratres, ut egressum illius orando protegerent. Jam corpus ejus ab extrema parte fuerat præmortuum, in solo tantummodo pectore vitalis adhuc calor anhelabat. Cuncti autem fratres tanto pro

Γρηγόριος. Δῆλον καὶ τοῦτο καθέστηκεν, ὅτι πολλάκις ἔτι ἐν τοῖς σώμασιν ὑπάρχουσαι αἱ ψυχαὶ βασανόν τινα παρὰ τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων θεωροῦσιν· αἱ μὲν, εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτῶν, αἱ δὲ εἰς οἰκοδομὴν τῶν ἀκουόντων. Θεόδωρος γάρ τις, περὶ οὗ καὶ ἐν ταῖς ὁμιλίαις ἐπὶ παντὸς τοῦ λαοῦ διηγήσασθαι μέμνημαι, παῖς ἀκατάστατος σφόδρα ὑπῆρχεν, ὅστις ἐν τῷ ἐμῷ μοναστηρίῳ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ἀνάγκῃ μᾶλλον ἤπερ θελήματι ἠκολούθησεν. Οὗτος λίαν ἀπειθὴς ὑπάρχων, ἐάν τις αὐτῷ ὑπὲρ τῆς ἰδίας σωτηρίας ἀγαθόν τι ἔλεγεν, οὐχὶ ποιῆσαι, ἀλλ' οὐδ' ἀκοῦσαι ἤθελεν. Οὐδέποτε ἑαυτὸν ἐν τῷ τῆς ἁγίας διαγωνῆς (*i*) σχήματι ἐλθεῖν ἠνέσχετο, ἀλλ ὀμνύων, ὁρ-

(*a*) Duo Theod., Val.Cl., duo Gemet.ac alii, *Dulcedo illius vermis*. Huic lectioni favet Græcus textus.

(*b*) Germ., duo Gemet. et alii Norm., *putamus*. Aliam lectionem Versioni Græc. magis consonam præstulimus.

(*c*) Gemeticensis, *sulphurem*.

(*d*) Duo Carnot., *in Homiliis Evangelii coram*.

(*e*) Primus Carnot. et secundus Theod., *cui nimium*.

(*f*) Ms., θέλγει.

(*g*) Ms., τῆς βίβλου τῆς γεννέσεως.

(*h*) Ms., ἐπὶ τούς.

(*i*) Ms., συστήματι.

(*j*) Ms., τοῦ νυνὶ θανατικοῦ πλεῖστον μέρος.

μείνασα. Τοσοῦτον δὲ ἐπιμόνως ἅπαντες οἱ ἀδελφοὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ηὔχοντο, ὅσον αὐτὸν μετὰ σπουδῆς ἔβλεπον πρὸς τὴν ἔξοδον ἐπειγόμενον. Αἴφνης δὲ κράζειν ἤρξατο μεγίστῃ φωνῇ, καὶ τῶν παρεστώτων ἀδελφῶν τὰς εὐχὰς ἐπικόπτειν, λέγων· **439** Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ, ἰδοὺ τῷ δράκοντι εἰς βρῶσιν ἐδόθην, ὅστις διὰ τὴν ὑμετέραν παρουσίαν φαγεῖν με οὐ δύναται. Τὴν γὰρ κεφαλήν μου λοιπὸν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ κατέπιεν. Δότε οὖν τόπον, ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖόν με κρίνῃ. Ἀλλ' ὅπερ ἔχει (*a*) ποιῆσαι ἐν τάχει ποιήσει. Ἐπ' ἂν αὐτῷ εἰς βρῶσιν ἐδόθην, καὶ διὰ τί βραδύτητα (*b*) ὑπομένω; Τότε οἱ ἀδελφοὶ ἤρξαντο αὐτῷ λέγειν· Τί ἐστιν ὅπερ (*c*) λαλεῖς, ἀδελφέ; τὴν σφραγίδα ποίησον ἐπὶ σεαυτοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ. Ἐκεῖνος δὲ μετὰ μεγίστης κραυγῆς ἀπεκρίνατο, λέγων· Θέλω ἐμαυτὸν σφραγίσαι, ἀλλ' οὐ δύναμαι. Ἐκ γὰρ τοῦ σιέλου τοῦ δράκοντος τούτου βαροῦμαι. Τοῦτο δὲ ἀκούσαντες οἱ ἀδελφοὶ, ἐπὶ τῆς γῆς κείμενοι, ἤρξαντο μετὰ δακρύων διὰ τὴν λύτρωσιν αὐτοῦ σφοδροτέρως εὔχεσθαι· παραχρῆμα οὖν ὁ ἀῤῥώστος ἤρξατο μεγάλῃ τῇ φωνῇ κράζειν, καὶ λέγειν· Εὐχαριστία τῷ Θεῷ, ἰδοὺ ὁ δράκων ὁ λαβών με εἰς βρῶσιν ἔφυγε· διά γὰρ τῶν εὐχῶν ὑμῶν ἐδιώχθη, καὶ στῆναι ἐνταῦθα οὐκ ἠδυνήθη· Ἄρτίως οὖν διὰ τὰς ἁμαρτίας μου εὔξασθε. Ἕτοιμος γάρ εἰμι ἐπιστρέψαι καὶ τὴν κοσμικὴν ζωὴν παντελῶς καταλεῖψαι. Οὗτος τοίνυν ὁ ἄνθρωπος, ὅστις καθὼς ἐῤῥέθη, ἐκ παντὸς μέρους τοῦ σώματος νεκρωθεὶς ὑπῆρχεν, εἰς δὲ ζωὴν φυλαττόμενος, ὅλῃ τῇ καρδίᾳ μετέπειτα (*d*) πρὸς Θεὸν ἐπέστρεψεν. Ἀλλαγεὶς τῇ γνώμῃ διὰ τὸ ἱκανῶς αὐτὸν τῇ μάστιγι κατατριβῆναι, καὶ οὕτως ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐκ τῆς σαρκὸς διελύθη. Ἐπὶ τούτοις δὲ (*e*) τὸ ἐναντίον.

A eo cœperunt enixius orare, quanto eum jam videbant sub celeritate discedere. Cum repente cœpit eisdem fratribus assistentibus clamare, atque cum magnis vocibus orationes eorum interrumpere, dicens: **440** Recedite, recedite, (*h*) ecce draconi ad devorandum datus sum, qui propter vestram præsentiam devorare me non potest. Caput meum jam in suo ore absorbuit, date locum ut me amplius non cruciet, sed faciat quod facturus est. Si ei ad devorandum datus sum, quare propter vos moras patior? Tunc fratres cœperunt ei dicere: Quid est quod loqueris, frater? Signum tibi sanctæ crucis imprime. Respondebat ille cum magnis clamoribus, dicens: Volo me signare, sed non possum, quia squamis hujus draconis premor. Cumque hoc fratres audirent, prostrati in terra cum lacrymis cœperunt pro ereptione illius vehementius orare. Et ecce subito (*i*) melioratus æger cœpit cum magnis vocibus clamare, dicens: Gratias Deo, ecce draco qui me ad devorandum acceperat fugit, orationibus vestris expulsus stare non potuit. Pro peccatis meis modo intercedite, quia converti paratus sum, et sæcularem vitam funditus relinquere. Homo ergo qui, sicut jam dictum est, ab extrema corporis parte fuerat præmortuus, reservatus ad vitam, toto corde ad Deum conversus est. Et postquam, mutatus mente, diu est flagellis attritus, tunc ejus anima carne soluta est.

Πρόβος γὰρ, οὔτινος καὶ ἀνωτέρω μνήμην πεποίημαι, διηγεῖτο, ὅτι Χρυσαόριός τις ὀνόματι, ᾧ τινι καὶ παῤῥησιαστικῶς ἐπλησιάζεν, ἀνὴρ κατὰ τὸν κόσμον τοῦτον σφοδρα περιφανὴς ὑπῆρχε, τοσούτοις δὲ πάθεσιν ἐκόμα, ὅσον τῷ τοῦ πλούτου ὄγκῳ ἐπλεόναζεν, ἐν ὑπερηφανείᾳ φυσιούμενος, τοῖς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ θελήμασιν ὑποτασσόμενος, πρὸς τὸ ἐπισωρεῦσαι πλοῦτον σπουδαίως ἀγωνιζόμενος, (*f*) τῇ δὲ κνηπίᾳ ποικίλως ἀγωνιζόμενος· ὅθεν τῶν τοσούτων αὐτοῦ κακῶν τέλος ἐπιθῆσαι ὁ κύριος αὐδοκήσας σωματικῇ ἀῤῥωστίᾳ περιπεσεῖν αὐτὸν παρεχώρησεν. Ὅστις εἰς τὰ ἔσχατα ἤδη λοιπὸν ἐλθὼν, ἐν τῇ ὥρᾳ ἐν ᾗ ἔμελλεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐκ τοῦ σώματος ἐκπορεύεσθαι, ἀνεῳγμένους ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς, φοβερὰ καὶ ζοφώδη πνεύματα ἐνώπιον αὐτοῦ παρεστῶτα ἐθεάσατο, βιαίως αὐτὸν κατεπείγοντα ὅπως εἰς τὰ τοῦ ᾅδου κλεῖθρα τοῦτον ἀπενέγκωσιν. Ἤρξατο οὖν τρέμειν καὶ ὠχριᾷν καὶ ἱδρῶτι περιῤῥέεσθαι, φωνῇ μεγάλῃ κράζων, καὶ διωρίαν αἰτούμενος. Τὸν δὲ ἑαυτοῦ υἱὸν ὀνόματι Μάξιμον, ὃν ἐγὼ λοιπὸν μοναχὸς ὑπάρχων, καὶ αὐτὸν μοναχὸν ὄντα ἐγνώρισα, νοῦτον σφοδροτάτῃ καὶ πεφυρμένῃ (*g*) κραυγῇ καλῶν, ἔλεγε· Μάξιμε, δράμε, οὐδέ ποτέ σοι κακὸν ἐποίησα. Ἐν τῇ πίστει σού με ὑπόδεξαι. Ὁ οὖν Μάξιμος τεθορυβήμενος, καὶ κλαίων, εὐθέως παρεγένετο. Σὺν αὐτῷ δὲ καὶ πᾶσα ἡ τοῦ οἴκου φαμίλια, ἀλλὰ τὰ πονηρὰ πνεύματα τὰ

B At contra Chrysaorius, sicut Probus propinquus illius, cujus jam superius (*Cap.* 12.) memoriam feci, narrare consuevit, vir in hoc mundo valde (*j*) idoneus fuit, sed tantum plenus vitiis, quantum rebus, superbia tumidus, carnis suæ voluptatibus subditus, in acquirendis rebus avaritiæ facibus accensus. Sed cum tot malis Dominus finem ponere decrevisset, corporali hunc molestia percussit. Qui ad extremum veniens, eadem hora qua jam de corpore erat exiturus, apertis oculis vidit tetros et nigerrimos spiritus coram se assistere, et vehementer (*k*) imminere, ut ad inferni claustra (*l*) eum raperent. Cœpit tremere, pallescere, sudare, et magnis vocibus inducias petere, filiumque suum nomine Maximum, quem ipse jam monachus monachum vidi, nimiis et turbatis clamoribus vocare, dicens: Maxime, curre, nunquam tibi mali aliquid feci, in fide tua me suscipe. Turbatus mox Maximus adfuit, lugens ac perstrepens familia convenit. Eos autem quos ille insistentes sibi graviter tolerabat, ipsi malignos spiritus videre non poterant, sed eorum præsentiam, in confusione, et pallore, ac tremore illius qui trahebatur videbant. Pavore autem tetræ eorum imaginis huc illucque vertebatur in lectulo; jacebat in sinistro latere,

(*a*) Ms., ποιῆσαι ἐν τάχει ποιήσαι.
(*b*) Sic legendum ex Ms. et ex Latino textu *moras patior*. In Excusis exstat, ὑπομένει, vel ὑπομένεις.
(*c*) Mendose in Vulgatis, καλεῖς.
(*d*) Ms., πρὸς κύριον.
(*e*) Ms., τουναντίον.
(*f*) Ms., τῇ δὲ φειδωλίᾳ... ἐκκαιόμενος.
(*g*) Ms., φωνῇ.

(*h*) Primus Theod., *quia drac.*
(*i*) Abest *melioratus* a Germ. Norm. et Carnot.
(*j*) Uterque Theod., *valde dives*. Ita etiam Val. Cl.
(*k*) Gregorius hoc verbo frequenter utitur pro *urgere*, maxime in epistolis. Virgilius, lib. I Georgic., versu 443, usurpat quoque *urgere*, pro *imminere*, ut observatur in indice Edit. Corn. Sobrevelii 1666.
(*l*) Germ. et Norm., *se raperem*.

θησά σοι. Ὅπερ Παῦλος ὁ ἀπόστολος ἑρμηνεύων, λεγει· Ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας. Ὁ δὲ Σολομὼν οὕτω λέγει· Εἴ τι δ' ἂν δύναται ἡ χείρ σου ποιῆσαι, ὅση δύναμίς σου ἐργάζου. Οὔτε γὰρ ἔργον, οὔτε εἴδησις, οὔτε σοφία ἐν τῷ ᾅδῃ ὑπάρχει, ἐν ᾧ σὺ πορεύῃ. Καὶ ὁ Δαυὶδ λέγει, Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἐκ πασῶν οὖν τῶν μαρτυριῶν τούτων φανερῶς δείκνυται, ὅτι οἷος ἐκ τῶν ἐνταῦθα ἐξέλθῃ ἕκαστος, τοιοῦτος καὶ ἐν τῇ κρίσει παραστήσεται. Πλὴν ὅμως περὶ τινων ἐλαφροτέρων πταισμάτων καθαρτικὸν εἶναι πῦρ πρὸ τῆς κρίσεως πιστευτέον. Αὕτη γὰρ ἡ ἀλήθεια εἴρηκεν, ὅτι ἐάν τις βλασφημήσῃ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι. Ἐκ ταύτης οὖν τῆς ψήφου νοῆσαι δίδοται, ὅτι τινὰ μὲν πταίσματα ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ, τινὰ ἐν τῷ μέλλοντι παραχωρηθῆναι δύνανται. Ὅπερ γὰρ περὶ ἑνὸς ἀρνητέον οὐκ ἔστιν, ἀκολούθως καὶ περὶ ἑτέρων **443** νοῆσαι (a) δύναται. Πλὴν ὅμως, καθὼς προεῖπον, τοῦτο περὶ ἐλαχίστων ἁμαρτημάτων γίνεσθαι δυνατὸν πιστευτέον ὑπάρχειν. Οἷον, λόγος ἀργὸς, γέλως ἄτακτος, ἡ ἀμέλεια τῆς φροντίδος τῆς φαμιλίας, καὶ τὸ μὴ ἐπιγινώσκειν τὰ τούτων πταίσματα, καὶ ὅπως αὐτὰ διακρίνειν (b) ὠφείλησαν. Ταῦτα γὰρ ἅπαντα διὰ πλάνην ἀγνοίας οὐ δοκοῦσι βαρέα τυγχάνειν, ἅπερ μετὰ θάνατον βαρέα εὑρίσκονται, ἐάν τις ἔτι ἐν ταύτῃ τῇ ζωῇ ὑπάρχων παραχωρήσῃ αὐτα. Καὶ ὅπερ δὲ ὁ Παῦλος λέγει Χριστὸν εἶναι θεμέλιον, καὶ προσθεὶς, ἔφη· Ὅστις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον χρυσὸν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, ξύλα, καλάμην, χόρτον, ἑκάστου τὸ ἔργον (c) οἷόν ἐστι τὸ πῦρ αὐτὸ δοκιμάσει. Εἴ τινος τὸ ἔργον μένει, ὃ ἐπῳκοδόμησε, μισθὸν λήψεται. Εἴ τινος τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται, αὐτός δὲ σωθήσεται, οὕτως δὲ ὡς διά πυρός. Τοῦτο καὶ (d) περὶ τοῦ τῆς θλίψεως τῆς ἐν ταύτῃ ἡμῶν τῇ ζωῇ προτεθὲν (e) νοηθείη ἄν· πλὴν ὅμως ἐάν τις αὐτὸ καὶ περὶ τοῦ πυρὸς τῆς μελλούσης (f) καθάρσεως λάβῃ, νηφόντως κατανοῆσαι δεῖ, ὅτι ἐκεῖνον εἶπε διὰ πυρὸς δύνασθαι σωθῆναι, οὐχὶ τὸν ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον, σίδηρον, ἢ χαλκὸν, ἢ μόλιβδον οἰκοδομοῦντα, τουτέστιν ἁμαρτίας μεγάλας καὶ σκληρὰς καὶ μὴ διαλυομένας τότε, ἀλλὰ ξύλα, χόρτον, καλάμην, τουτέστιν ἐλαφρὰ καὶ ἐλάχιστα ἁμαρτήματα, ἅπερ εὐκόλως τὸ πῦρ κατεσθίει. Τοῦτο δὲ γνωστὸν ἔστω, ὅτι οὔτε περὶ ἐλαφρῶν καὶ ἐλαχίστων ἁμαρτιῶν ἐκεῖσέ τις εὐκόλως τοῦ καθαρισμοῦ τυγχάνει, εἰ μὴ διὰ πράξεων ἀγαθῶν ἔτι ἐν ταύτῃ τῇ ζωῇ ὑπάρχων ἑαυτὸν (g) ἐκκαθαίρει, ἵνα κἀκεῖσε ἐπιτυχεῖν τούτου ἀξιωθῇ.

ΚΕΦΑΛ. ΜΒ'.

Περὶ τῆς ψυχῆς Πασχασίου διακόνου.

Ἔτι (h) μοι νέαν τὴν ἡλικίαν ἄγοντι, καὶ ἐν τῷ τῶν λαϊκῶν ὑπάρχοντι σχήματι, παρά τινων μεγάλων ἀνδρῶν καὶ ἐν γνώσει ὄντων διηγουμένων ἀκήκοα, ὅτι Πασχάσιός τις ὀνόματι διάκονος τούτου τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου

(a) Ms., νοῆσαι δίδοται. πλὴν καθώς.
(b) Ms., ὀφείλωσιν.
(c) Ms., ὁποῖόν ἐστι τὸ πῦρ δοκιμ.
(d) Ms., περὶ τοῦ πυρὸς τῆς θλίψεως.
(e) M., νοηθῆναι δύναται πλὴν ἐάν τις.
(f) Ms., κρίσεως.
(g) Ms., ἐκκαθάρῃ.
(h) Ms., ἔτι μου... ἄγοντος... ὑπάρχοντος.

lulis adjuvi te (*Isai.* XLIX, 8). Quod Paulus apostolus exponens, dicit: *Ecce nunc tempus* (*i*) *acceptabile, ecce nunc dies salutis* (*II Cor.* VI, 2), Salomon quoque ait:

Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare, quia nec opus, nec ratio nec scientia, nec sapientia erit apud inferos, quo tu properas (*Eccles.* IX, 10). David quoque ait: *Quoniam in sæculum misericordia ejus* (*Psal.* CXVII). Ex quibus nimirum sententiis constat quia qualis hinc quisque egreditur (*Dict.* 25, *cap. Qualis*), talis in judicio præsentatur. Sed tamen de quibusdam levibus culpis esse ante judicium purgatorius ignis credendus est, pro eo quod Veritas dicit, quia si quis in sancto Spiritu blasphemiam dixerit, neque in hoc sæculo remittetur ei, neque in futuro (*Matth.* XII, 31). In qua sententia datur intelligi quasdam culpas in hoc sæculo, quasdam vero in futuro posse laxari. Quod enim de uno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam **444** conceditur. Sed tamen, ut prædixi, hoc de parvis minimisque peccatis fieri posse credendum est, sicut est assiduus otiosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum (*j*) curæ rei familiaris, quæ vix sine culpa vel ab ipsis agitur, qui culpam qualiter declinare debeant sciunt; aut in non gravibus rebus error ignorantiæ, quæ cuncta etiam post mortem gravant, si adhuc in hac vita positis minime fuerint relaxata. Nam cum Paulus dicat Christum esse fundamentum, atque subjungat: *Si quis superædificaverit super hoc fundamentum, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fenum, stipulam; uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit; si cujus opus manserit quod superædificavit, mercedem accipiet; si cujus opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem* (*I Cor.* III, 12 *seq.*). Quamvis hoc de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito possit intelligi, tamen si quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum sollicite est quia illum per ignem dixit posse salvari, non qui super hoc fundamentum, ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id est peccata majora, et idcirco duriora, atque tunc jam insolubilia; sed ligna, fenum, stipulam, id est peccata minima atque levissima, quæ ignis facile consumat. Hoc tamen sciendum est, quia illic saltem de minimis nihil quisque purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, ut illic obtineat, promereatur.

CAPUT XL.

De anima Paschasii diaconi.

Nam cum adhuc essem juvenculus, atque in laico habitu constitutus, narrari a majoribus atque scientibus audivi, quod (*k*) Paschasius hujus apostolicæ sedis diaconus, cujus apud nos rectissimi et luculenti de

(*i*) Big., *acceptum*.
(*j*) Abest *rei* a Gratiano, distinctione 25 assignata.
(*k*) De Paschasio vide Bollandum, tom. VII Mail, pag. 438. Ejus libri duo de spiritu sancto contra Macedonium variis Patrum bibliothecis inseruntur. Eos Casimirus *Oudin* in supplem. Biblioth. Fausto Rhegiensi tribuit, quem refellit Guillelmus *Cave* Hist. litterariæ sæculo VI.

ΠΕΤΡ. Γνῶναι θέλω πῶς δίκαιόν ἐστιν ἵνα τὸ πταῖσμα τὸ μετὰ τέλους γενόμενον, ἄνευ τέλους κολασθῇ ;

ΓΡΗΓΟΡ. Ἐὰν ὁ ἐτάζων κριτὴς οὐχὶ τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τὰ ἔργα ἐξήταζεν, τοῦτο ὀρθῶς ὑπελάμβανες. Ἀλλ ἐπειδὴ γὰρ οἱ ἄδικοι μετὰ τέλους ἔζησαν, διὰ τοῦτο καὶ μετὰ τέλους ἥμαρτον· ἐπεὶ (*a*) ἤθελον εἶναι δυνατὸν ἄνευ τέλους ζῆσαι, ἵνα δυνηθῶσι καὶ ἄνευ τέλους ἁμαρτάνειν. Δεικνύουσι γὰρ ὅτι ἐν ἁμαρτίαις πάντοτε ζῆσαι ἐπιθυμοῦσιν, οἵτινες οὐδέποτε ἐν ὅσῳ ζῶσι τοῦ ἁμαρτάνειν ἀφίστανται. Μεγάλη οὖν ἡ δικαιοσύνη τοῦ κρίνοντος δείκνυται, ἐν τῷ μὴ διαλείπειν τοῦ πάντοτε βασανίζεσθαι τοὺς ἐν ταύτῃ τῇ ζωῇ μηδέποτε θελήσαντας τοῦ ἁμαρτάνειν διαλεῖψαι.

ΠΕΤΡ. Ἀλλ' οὐδεὶς δίκαιος τῇ ὠμότητι τρέφεται, καὶ δοῦλος δὲ ἁμαρτάνων παρὰ δικαίῳ δεσπότῃ, ταύτου ἕνεκεν μαστιγωθῆναι κελεύεται, ὅπως ἐκ τῆς κακίας αὐτοῦ διορθώσηται. Οἱ ἄδικοι δὲ τῷ τῆς γεέννης πυρὶ παραδοθέντες, ἐὰν πρὸς διόρθωσιν οὐκ ἔρχωνται, ποίῳ τέλει διηνεκὲς καταφλέγονται ;

ΓΡΗΓΟΡ. Ὁ παντοδύναμος Θεὸς εὔσπλαγχνος ὑπάρχων, τῇ τῶν ἐλεεινῶν βασάνῳ (*b*) οὐ τρέφεται. Δίκαιος δὲ ὤν, ἐκ τῆς τῶν ἀδίκων ἐκδικήσεως εἰς τὸν αἰῶνα οὐκ ἀφίσταται. Οἱ δὲ ἄδικοι πάντες οἱ τῇ αἰωνίῳ βασάνῳ καταδικασθέντες, τῇ ἰδίᾳ ἀνομίᾳ ἐτάζονται. Τούτων δὲ φλεγομένων, οἱ δίκαιοι πάντες ἐν τῷ Θεῷ ὄντες, θεωροῦσι μὲν τὴν χαρὰν, ἥνπερ παρ' αὐτοῦ λαμβάνουσιν, ἐν ἐκείνοις δὲ τὴν βάσανον ἣν ἀπέφυγον. Ὥστε τοσοῦτον μᾶλλον τῇ θείᾳ χάριτι **451** χρεώστας εἶναι ἑαυτοὺς εἰς τὸν αἰῶνα ἐπιγνώσονται, ὅσεν ἐκείνους κρινομένους ἐν τοῖς κακοῖς εἰς τὸν αἰῶνα θεωροῦσιν, ἅπερ αὐτοὶ διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας ἐνίκησαν.

ΠΕΤΡ. Καὶ ποῦ θήσομεν τὸ ἁγίους αὐτοὺς ὑπάρχειν, ἐὰν ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν οὐκ εὔχωνται, οὓς τότε καιομένους θεωροῦσιν, οἷς ἐρρέθη· (*c*) Εὔξασθε ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν ὑμῶν.

ΓΡΗΓΟΡ. Εὔχονται μὲν ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν, ἐν ἐκείνῳ δὲ τῷ καιρῷ ἐν ᾧ δύνανται εἰς τὴν τῆς μετανοίας καρποφορίαν τὴν καρδίαν αὐτῶν ἐπιστρέψαι, καὶ διὰ ταύτης τῆς ἐπιστροφῆς σῶσαι. Τί γὰρ καὶ ἐστιν ἕτερον ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν προσεύξασθαι, εἰ μὴ τοῦτο, ὅπερ ὁ ἀπόστολος λέγει· Ἵνα δῷ αὐτοῖς ὁ Θεὸς μετάνοιαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, καὶ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος, ἐζωγρημένοι ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα; πῶς δὲ ὑπὲρ αὐτῶν τότε προσεύξονται, ὅτι λοιπὸν οὐδαμῶς δύνανται ἐκ τῶν τῆς (*d*) ἀνομίας ἔργων πρὸς δικαιοσύνην αὐτοὺς ἐπιστρέψαι. Ὅμοιον δὲ τοῦτο ὑπάρχει τὸ ὑπὲρ ἀνθρώπων τῶν τῷ αἰωνίῳ πυρὶ κατακριθέντων τότε προσεύξασθαι, οἷον νῦν τὸ ὑπὲρ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ προσεύχεσθαι τῶν τῇ αἰωνίῳ βασάνῳ ὡρισθέντων. Ὅθεν οὐδὲ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι οἱ ἅγιοι ἄνδρες ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀπίστων καὶ (*e*) ἀσεβῶν προσεύχονται, οὕσπερ τῇ αἰωνίῳ βασάνῳ ὁρισθῆναι ἔγνωσαν, ἀποφεύγοντες ἵνα μὴ τὸ τῆς εὐχῆς αὐτῶν ἀξίωμα ἐνώπιοι (*f*) τοῦ Θεοῦ ἐξουδενωθῇ. Ἐὰν οὖν οἱ ζῶντες νῦν δίκαιοι τῶν τελευτησάντων

(*a*) Ms., ἤθελον εἰ ἦν δυνατόν.
(*b*) Ms., οὐ τέπεται.
(*c*) Ms., εὔχεσθε.
(*d*) Ms., τῆς ἁμαρτίας.
(*e*) Ms., καὶ ἀσεβῶν τελευτησάντων.
(*f*) Ms., τοῦ δικαίου κριτοῦ.

A PETR. Scire velim quomodo justum sit ut culpa quæ cum fine perpetrata est sine fine puniatur.

GREGOR. Hoc recte diceretur, si districtus judex non corda hominum, sed facta pensaret. Iniqui enim ideo cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt. Nam voluissent utique (*De pœnitentia. Dist.* 1, *c.* 60), si potuissent, sine fine vivere, ut potuissent sine fine peccare. Ostendunt enim quia in peccato semper vivere cupiunt, qui numquam desinunt peccare dum vivunt. Ad magnam ergo justitiam judicantis pertinet ut nunquam careant supplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato.

PETR. Sed nullus justus crudelitate pascitur, et delinquens servus a justo domino idcirco cædi præcipitur, ut a nequitia corrigatur ; ad hoc ergo vapulat, ut emendari debeat. Iniqui autem gehennæ ignibus traditi, si ad correctionem non perveniunt, (*g*) quo fine semper ardebunt ?

GREGOR. Omnipotens Deus, quia pius est, miserorum cruciatu non pascitur ; quia vero justus est, ab iniquorum ultione in perpetuum non sedatur. Sed iniqui omnes æterno supplicio deputati, sua quidem iniquitate puniuntur, et tamen ad aliquid ardebunt, scilicet ut justi omnes et in Deo videant gaudia quæ percipiunt, et in illis respiciant supplicia quæ evaserunt, quatenus tanto magis im æternum gratiæ divinæ **452** debitores se esse cognoscant, quanto in æternum mala puniri conspiciunt quæ ejus adjutorio vicerunt.

C PETR. Et ubi est quod sancti sint, si pro inimicis suis quos tunc ardere viderint non orabunt, quibus utique dictum est : *Pro inimicis vestris orate* (*Matth.* v, 44) ?

GREGOR. Pro inimicis suis orant eo tempore quo possunt ad fructuosam pœnitentiam eorum corda (*h*) convertere, atque ipsa conversione salvare. Quid enim aliud pro inimicis orandum est, nisi hoc quod Apostolus ait : *Ut det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, et resipiscant a diaboli laqueis, a quo* (*i*) *captivi tenentur ad ipsius voluntatem* (*II Tim.* II, 25) ? Et quomodo pro illis tunc orabunt, qui jam nullatenus possunt ad justitiæ opera ab iniquitate commutari ? Eadem itaque causa est cur non oretur tunc pro hominibus igni æterno damnatis, quæ nunc D etiam causa est ut non oretur pro diabolo angelisque ejus æterno supplicio deputatis. Quæ nunc etiam causa est ut non orent sancti homines pro hominibus infidelibus impiisque defunctis, nisi quia (*j*) pro eis utique quos æterno deputatos supplicio, jam noverunt, ante illum judicis justi conspectum orationis suæ meritum cassari refugiunt. Quod si nunc quoque viventes justi mortuis et damnatis injustis mi-

(*g*) Primus Aud et Laud., *quo sine fine semper ard.*
(*h*) Al., *converti . . . . salvari.*
(*i*) Germ., Gemet. et alii Norm., *capti.*
(*j*) Carnot. secundus et tertius cum Norm., *de eis.* Prior Carnot., *nisi quia eos utique quos æterno suppl. deputatos jam noverunt . . . . causa refugiunt.*

nime compatiuntur, quando adhuc aliquid judicabile de sua carne sese perpeti etiam ipsi novèrunt; quanto districtius tunc iniquorum tormenta respiciunt, quando, ab omni vitio corruptionis exuti, ipsi jam justitiæ vicinius atque arctius inhærebunt? Sic quippe eorum mentes per hoc quod justissimo judici inhærent vis districtionis absorbet, ut omnino eis non libeat quidquid ab illius æternæ regulæ subtilitate discordat.

PETR. Non est jam quod responderi debeat apertæ rationi. Sed hæc nunc quæstio mentem movet, quomodo anima immortalis dicitur, dum constet quod in perpetuo igne (*a*) moriatur.

CAPUT XLV.

Quomodo anima immortalis dicitur, si constat quod mortis damnatione puniatur.

GREGORIUS. Quia duobus modis vita dicitur, duobus etiam modis mors debet intelligi. Aliud namque est quod in Deo vivimus, aliud vero quod in hoc quod conditi vel creati sumus; (*b*) id est, aliud beate vivere, atque aliud est essentialiter. Anima itaque et mortalis esse intelligitur, et immortalis. Mortalis quippe, quia beate vivere amittit; immortalis autem, quia essentialiter vivere nunquam desinit, et naturæ suæ vitam perdere non valet, nec cum in perpetua fuerit morte damnata. Illic enim posita (*c*) beata esse perdit, et esse non perdit. Qua ex re (*d*) cogitur semper, ut et mortem sine morte, et defectum, sine defectu, et finem sine fine patiatur; **453** quatenus ei mors immortalis sit, et defectus indeficiens, et finis infinitus.

PETR. Quis hanc tam inexplicabilem damnationis sententiam, cujuslibet sit operis, ad exitum veniens non pertimescat, quando etsi jam novit quod egit, adhuc tamen facta illius quam subtiliter judicentur ignorat?

CAPUT XLVI.

De quodam sancto viro qui ad mortem veniens expavit.

GREGORIUS. Ut asseris ita est, Petre. Sed plerumque de culpis minimis ipse solus pavor egredientes justorum animas purgat, sicut narrari de quodam sancto viro mecum frequenter audisti. Qui ad mortem veniens vehementer timuit, sed post mortem discipulis in stola alba apparuit, et quam præclare sit susceptus indicavit.

CAPUT XLVII.

Quod quidam ne in morte timeant, revelatione roborantur; et de Antonio, et Merulo, et Joanne monachis.

Nonnunquam vero omnipotens Deus trepidantium mentes quibusdam prius revelationibus roborat, ut in morte minime pertimescant. Nam quidam mecum in monasterio frater Antonius nomine, vivebat, qui multis quotidianisque lacrymis ad gaudia patriæ cœ-

(*a*) Beccensis, *igne cruciatur*.
(*b*) Plerique Norm., *item aliud est*.
(*c*) Duo Theod., secundus Gemet. et alii Norm., *beate esse perdit*. Carnot., *beatæ esse perdit*. Prioribus Mss. favet Ms. Regius Gr. Vers.
(*d*) Becc., *colligitur*.
(*e*) Ms., διὰ τὸν λογισμὸν.

A ἀδίκων οὐδαμῶς συμπαθοῦσι, καίτοι ἀκμὴν βάσανόν τινα ἐν τῇ σαρκὶ αὐτῶν ὑπομεῖναι αὐτοὺς μὴ γνώσαντες, πόσῳ μᾶλλον ὅταν τὴν βάσανον τῶν ἀνόμων θεωροῦσιν εἰς πέρας ἐλθοῦσαν, ὅταν καὶ αὐτοὶ ἐκ παντὸς πάθους φθορᾶς λοιπὸν ἐξελθόντες, τῇ δικαιοσύνῃ προσκαλληθήσονται. Οὕτω τοίνυν τῷ θελήματι τῆς ἐξετάσεως τοῦ δικαίου κριτοῦ (*e*) διὰ τῶν λογισμῶν προσκολληθέντες, οὐδὲν παντάπασι τολμῶσι δυσωπῆσαι, ὅπερ τῇ ἔνδον αὐτοῦ ἀκριβεστάτῃ βουλῇ οὐ (*f*) συνᾴδει.

ΠΕΤΡ. Οὐκ ἔστι λοιπὸν ὅπερ ἀποκριθῆναι (*g*) δύναμαι, ἀνεφγμένης σοφῶς τῆς ἀπολογίας. Ἀλλὰ νῦν αὕτη ἡ ζήτησις τὸν νοῦν κινεῖ, πῶς ἡ ψυχὴ ἀθάνατος λέγεται, ὥσπερ καὶ ἔστιν, ἐν δὲ τῷ αἰωνίῳ πυρὶ ἀποθνήσκει.

ΚΕΦΑΛ. ΜΖ'.

Ἐρώτησις πῶς ἡ ψυχὴ ἀθάνατος λεγομένη ὡς γέγραπται, τῇ τοῦ θανάτου κρίσει ὑποβάλλεται.

B ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Ἐπειδὴ ἐν δυσὶ τρόποις ἡ ζωὴ λέγεται, ἐν δυσὶ τρόποις καὶ ὁ θανατος ὀφείλει νοηθῆναι. Ἕτερον οὖν ἐστιν ὅπερ ἐν Θεῳ ζῶμεν, καὶ ἕτερον ἐν τούτῳ ὅπερ ἐκτίσθημεν καὶ γεγόναμεν· τουτέστιν, ἕτερόν ἐστι (*h*) μακαρίως ζῆσαι, καὶ ἕτερον οὐσιωδῶς. Ἡ ψυχὴ οὖν καὶ θνητὴ ὑπάρχειν νοεῖται, καὶ ἀθάνατος. Θνητὴ οὖν, ὅτι μακαρίως ζῆσαι ἀποβάλλεται, ἀθάνατος δὲ, ὅτι πνευματικῶς ζῶσα οὐδέποτε ἀφίσταται, τῆς δὲ φύσεως αὐτῆς τὴν ζωὴν ἀπολέσαι οὐ δύναται, οὐδὲ ὅταν ἐν κατακρίσει εἰς τὸν αἰώνιον γένηται θάνατον. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ὑπάρχουσα, τὸ μακαρία εἶναι ἀπολεῖ, τὸ δὲ εἶναι αὐτὴν, οὐκ ἀπολεῖ. Ἐξ οὗ πράγματος συνίσταται, ὅτι καὶ θάνατον ἄνευ θανάτου, καὶ ἔκλειψιν ἄνευ ἐκλείψεως, καὶ τέλος ἄνευ τέλους **454** ὑπομένει. Ἵνα καὶ ὁ θάνατος ἀθάνατος αὐτῇ γένηται, καὶ ἡ ἔκλειψις μὴ ἐκλείπουσα, καὶ τέλος ἀτελεύτητον.

C ΠΕΤΡ. Τίς τὴν τοσαύτην ἀπλήρωτον τῆς κατακρίσεως ψῆφον, οἵου δι' ἂν ἔργου ὑπάρχει, πρὸς τὴν ἔξοδον ἐρχόμενος οὐ φοβηθήσεται, ὅτε λοιπὸν καὶ τὸ τί ἔπραξεν (*i*) ἐπιγινώσκεται, πῶς δὲ μέλλουσι τὰ ἔργα αὐτοῦ μετὰ ἀκριβείας κρίνεσθαι ἀγνοεῖ;

ΚΕΦΑΛ. ΜΗ'.

Περὶ τινος ἁγίου φοβηθέντος τὸν θάνατον.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ· Οὕτως ἐστὶ καθὼς εἶρηκας, ὅμως, Πέτρε. Περὶ πταισμάτων ἐλαφροτέρων τὰς τῶν δικαίων ἐξερχομένας ψυχὰς αὐτὸν καὶ μόνος ὁ φόβος καθαίρει, καθὼς παρά (*j*) τινος ἀκήκοα. Ἔλεγε γὰρ ὅτι ἐν τῷ θανάτῳ ἐλθὼν, σφόδρα ἐφοβήθη. Μετὰ δὲ θάνατον τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ἐν στολῇ λευκῇ φανεὶς, ἐν ποίᾳ λαμπρότητι ὑπῆρχεν ἐμήνυσε.

ΚΕΦΑΛ. ΜΘ'.

D Ἐρώτησις πῶς τινες μὴ φοβεῖσθαι τὸν θάνατον δι' ἀποκαλύψεως ἐπιστηρίζονται, καὶ περὶ Ἀντωνίου καὶ Μερούλλου τῶν μοναχῶν.

Πολλάκις δὲ καὶ πρὸ τῆς τελευτῆς ὁ παντοδύναμος Θεός τινων δειλιώντων τοὺς διαλογισμοὺς ἀποκαλύψεσί τισιν ἐπιστηρίζει, ἵνα ἐν τῷ θανάτῳ ἐρχόμενοι, μηδὲν φοβηθῶσιν. Ἀδελφός γάρ τις μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ μοναστηρίῳ (*k*) ὑπάρχων, ὀνόματι Ἀντώνιος, ἐν καθημερινῷ πένθει καὶ

(*f*) Ms., συνᾴδῃ.
(*g*) Ms., δύνατται.
(*h*) Ms., μακαρίως εἶναι.
(*i*) Ms., ἐπιγνώσεται.
(*j*) Ms., τινος ἁγίου ἀνδρός.
(*k*) Ms., διάγων.

δάκρυσιν ἀδιαλείπτοις ἠγωνίζετο περὶ τοῦ ἐπιτυχεῖν αὐτὸν τῆς χαρᾶς τῆς ἐν τῇ ἐπουρανίῳ πατρίδι(a)ἐπικειμένης μετὰ πολλοῦ πόθου καὶ ἐπιμονῆς τὰ ἱερὰ μελετῶν λόγια, οὐχὶ γνώσεως ῥήματα ἐν αὐτοῖς ἐπιζητῶν, ἀλλὰ(b) κλαυθμοῦ καὶ κατανύξεως, ὅπως διὰ τούτων ὁ λογισμὸς αὐτοῦ ἀνάνηψας τὰ ἐπίγεια καταλιπὼν, ἔν(c)τῇ ἐπουρανίῳ πατρίδι διὰ θεωρίας μετάρσιος γένηται. Τούτῳ οὖν διὰ νυκτερινῆς ὀπτασίας ἐρρέθη· Ἕτοιμος γενοῦ. Ὁ γὰρ κύριος ἐκέλευσεν ἵνα μετάρῃς. Ἐκείνου δὲ εἰρηκότος μὴ ἔχειν ἐν ἑτοίμῳ τὰ δέοντα πρὸς τὸ μετάραι αὐτὸν, παρευθὺ ἀπολογίας ἤκουσε πρὸς αὐτὸν λεγούσης· Ἐὰν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν σου ἐστιν ὅπερ λέγεις, συνεχωρήθησάν σοι. Τοῦτο δὲ ἅπαξ ἀκούσας, ἐν μεγάλῳ φόβῳ καὶ (d) δειλίᾳ ἔτι ὑπῆρχεν. Ἐν δὲ ἑτέρᾳ νυκτὶ πάλιν τοῖς αὐτοῖς λόγοις ἐχρηματίσθη. Μετὰ δὲ πέντε ἡμέρας πυρετῷ συσχεθεὶς πάντων τῶν ἀδελφῶν κλαιόντων καὶ εὐχομένων πρὸς κύριον ἐξεδήμησεν.

Ἕτερος δὲ ἀδελφὸς ἐν τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ Μέρουλλος λεγόμενος, σφοδροτάτοις δάκρυσι καὶ τῇ ἐλεημοσύνῃ προσεκαρτέρει. Ἡ δὲ ψαλμῳδία ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐν οὐδενὶ καιρῷ (e) διελίμπανε, πάρεξ τῆς ὥρας τοῦ μεταλαβεῖν αὐτὸν τροφῆς, καὶ διαναπαῦσαι ἐν τῷ ὕπνῳ τὸ σῶμα. Τούτῳ διὰ νυκτερινῆς ὀπτασίας ἐφάνη, ὅτι ἐκ λευκῶν ἀνθέων στέφανος ἀπ' οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κατήρχετο. Ὅστις εὐθέως τῇ τοῦ σώματος (f) ἀῤῥωστίᾳ κατασχεθεὶς, μετὰ πολλῆς ἀμεριμνίας, καὶ ψυχῆς ἱλαρότητος ἐτελεύτησε. Μετὰ δὲ χρόνους δεκατέσσαρας, πλησίον τοῦ μνήματος ἐν ᾧ ἐταφη, Ἥτροε ὁ νυνὶ τῆς αὐτῆς μονῆς **455** προεστὼς, μνῆμα ἑαυτῷ (g) ποιῆσαι ἐθέλησε. Κάμνοντος δὲ αὐτοῦ ἐκεῖσε, καθὼς λέγει, τοσαύτη ὄσφρησις ευωδίας ἐκ τοῦ μνήματος ἀνῆλθεν, ὡς ὅτι παντοίων ἀνθῶν ἐκεῖσε συηγμένων ἡ ὄσφρησις ἀπεπέμφθη. Ἐξ οὗ πράγματος φανερὸν καθίσταται, ὅτι ἀληθὲς ὑπῆρχεν ὅπερ διὰ τῆς ὀπτασίας τῆς νυκτερινῆς ἐθεάσατο.

Ἕτερος δὲ ἐν αὐτῷ τῷ μοναστηρίῳ Ἰωάννης λέγόμενος, νέαν ἄγων τὴν ἡλικίαν ἐν πολλῇ γνώσει καὶ γλυκύτητι ταπεινώσεως (h) καὶ μεγαλοπόνου ἀσκήσεως ὑπῆρχεν, ὥστε ὑπερβαίνειν τοὺς ἀγῶνας (i) τὴν κῆραν αὐτοῦ. Τούτου ἀσθενήσαντος, καὶ ἐν τοῖς ἐσχάτοις ἐλθόντος, διὰ νυκτερινῆς ὀπτασίας, γέρων τις ὤφθη ῥάβδον κατέχων, καὶ τοῦτον τῇ ῥάβδῳ ἔνυξε, λέγων· Ἀνάστα, ἐκ ταύτης γὰρ τῆς ἀσθενείας ἀρτίως οὐχ ἀποθνήσκεις, ἕτοιμος δὲ γενοῦ, (j) ἐπεὶ χρόνου ἐπίμηκον ἐνθάδε ποιῆσαι οὐκ ἔχεις. Ἐν ᾧ δὲ λοιπὸν παρὰ τῶν ἰατρῶν ἀπελπισθεὶς ὑπῆρχε, παραlestis anhelabat. Cumque studiosissime, et cum magno fervore desiderii sacra eloquia meditaretur, non in eis verba scientiæ, sed fletum compunctionis inquirebat, quatenus per hæc excitata mens ejus inardesceret, et ima deserens, ad regionem cœlestis patriæ per contemplationem volaret. Huic (k) per visionem nocturnam dictum est: Paratus esto, (l) et quia Dominus jussit, migra. Cumque ille non habere se sumptus ad migrandum diceret, responsum protinus audivit, dicens: Si de peccatis tuis agitur, dimissa sunt. Quod cum semel audisset, et magno adhuc metu trepidaret, nocte quoque alia eisdem verbis est admonitus. Tunc post quinque dies febre correptus, cunctis fratribus orantibus flentibusque, defunctus est.

Alius etiam frater in eodem monasterio Merulus dicebatur, vehementer lacrymis atque (m) orationibus intentus: psalmodia vero ex ore illius pene nullo tempore cessare consueverat, excepto cum aut alimentum corpori, aut membra dedisset sopori. Huic nocturna visione apparuit quod ex albis floribus corona de cœlo in caput illius descendebat. Qui mox molestia corporis occupatus, cum magna securitate animi atque hilaritate defunctus est. Ad cujus sepulcrum dum Petrus, (n) qui nunc monasterio **456** præest, sibi sepulturam facere post annos quatuordecim voluisset, tanta, ut asserit, de eodem sepulcro illius fragrantia suavitatis emanavit, ac si illic florum omnium fuissent odoramenta congregata. Qua ex re manifeste patuit quam verum fuit quod per nocturnam visionem vidit.

In eodem quoque monasterio alius quidam (o) Joannes dictus est, magnæ indolis adolescens, (p) qui ætatem suam intellectu et humilitate, dulcedine et gravitate transibat. Huic ægrotanti atque ad extremum deducto, per nocturnam visionem quidam senex apparuit, et hunc virga tetigit, eique dixit: Surge, ex hac enim molestia modo minime morieris, sed paratus esto, quia longum tempus hic facturus non eris. Qui dum jam esset a medicis desperatus, repente sanatus est, atque convaluit. Rem quam

(a) Ms., ἀποκειμένης.
(b) Ms., κλαυθμὸν κατανύξεως.
(c) Ms., τῇ ἐπουρανίου πατρίδος θεωρίᾳ.
(d) Ms., δειλίᾳ γέγονεν.
(e) Ms., ἐξέλειπε.
(f) Ms., ἀσθενείᾳ.
(g) Ms., ποιῆσαι θελήσας κάμνοντος,
(h) Ms., καὶ πόνῳ ἀσκήσεως.
(i) Ms., τὴν κείρᾶν. Utrumque dici et pro ætate usurpari probat Cangius in Gloss. Græc.
(j) Ms., ἐπειδὴ χρόνον.
(k) De oniromantia plurimi scripserunt, vani vana. J. Launoius, theologus Paris., in lib. quem de viso Simonis Stochii inscripsit, cap. 7, ubi visum ejusmodi dilapidat, octo refert de somniis judicia haud spernenda. Legesis illud quod Theologiæ Facultas Paris. tulit ann. 1534, Januarii 24, quod ex illis octo unum est: hoc cum fenore percurres. Gussanv.
(l) Ita Germ., Theod., Val. Cl., Norm., etc. In Editis, omissa particula *et*, legitur: *quia Dominus jussit migrare te.*
(m) In vulgatis, contra Mss. nostrorum fidem, *atque eleemosynis*. Certe monachum nihil possidentem magis decent orationes quam eleemosynæ.
(n) Bigot., *qui huic monast.*, scilicet sancti Andreæ.
(o) De eo et de duobus aliis sanctis monachis agit Martyrol. Rom., ad 17 d. Januarii.
(p) Ita primus Germanensis, cui consentiunt Mss. Theod., Val. Cl., Norm. In secundo German. legitur, *qui ultra ætatem . . . . transibat.* In tertio, *qui ætat. . . . . superabat.* In Regio, *qui ætat. . . . transiebat.* Joan. Diac., lib. I, cap. 20. Vitæ sancti Gregorii hæc eadem referens habet, *qui ætatem . . . . transcendebat.* Simile aliquid legitur initio lib. II Dialog. in Prologo, *ætatem moribus transiens.* Et hom. 14 in Evang., n. 5: *ibi pueri qui hic annos suos moribus transcenderunt.* Ad hæc non attenderunt Editores, cum pro *transibat*, usurparunt, *transigebat*, inconsultis manuscriptis.

videret narravit ; seque per biennium in Dei servitio, sicut prædixi, ultra ætatis suæ annos exhibuit. Ante hoc autem triennium,cum quidam frater fuisset mortuus,atque in ejusdem monasterii cœmeterio a nobis sepultus, cunctis nobis ab eodem cœmeterio exeuntibus, idem Joannes, sicut postmodum pallens et tremens indicavit, illic nobis discedentibus inventus, ab eodem fratre qui mortuus fuerat de sepulcro vocatus est. Quod mox etiam subsequens finis edocuit. Nam post dies decem, invasus febribus carne solutus est.

PETR. Doceri velim si hoc quod per nocturnas visiones ostenditur debeat observari.

CAPUT XLVIII.

An observanda sint somnia, et quot sint modi somniorum.

GREGORIUS. In hoc, Petre, sciendum est quia sex modis tangunt animum imagines somniorum. Aliquando namque somnia ventris plenitudine vel inanitate, aliquando vero illusione, aliquando cogitatione simul et illusione, aliquando revelatione, aliquando autem cogitatione simul et revelatione generantur. Sed duo (*a*) quæ prima diximus,omnes experimento cognoscimus;subjuncta autem quatuor, in sacræ Scripturæ paginis invenimus. Somnia etenim, nisi plerumque ab occulto hoste per illusionem fierent, nequaquam hoc vir sapiens indicaret, dicens : ***Multos enim errare fecerunt somnia, et exciderunt sperantes in illis*** (*Eccle.* XXXIV, 7). Vel certe,***Non augurabimini, nec observabitis somnia*** (*Levit.* XIX, 26). Quibus profecto verbis cujus sint detestationis ostenditur,quæ auguriis conjunguntur.Rursum nisi aliquando ex cogitatione simul et illusione procederent, (*b*) vir sapiens minime dixisset : ***Multas curas sequuntur somnia*** (*Eccle.* III, 15). Et nisi aliquando somni ex mysterio revelationis orirentur (*Genes.* XXXVII), nec Joseph præferendum se fratribus somnio videret (*Matth.* II) ; nec sponsum Mariæ, ut ablato **457** puero in Ægyptum fugeret, per somnium Angelus admoneret. Rursum nisi aliquando ex cogitatione simul et revelatione procederent, nequaquam Daniel propheta, Nabuchodonosor visionem disserens, a radice cogitationis inchoasset, dicens : ***Tu rex cœpisti cogitare in stratu tuo quid esset futurum post hæc, et qui revelat mysteria ostendit tibi quæ ventura sunt*** (*Dan.* II, 29). Et paulo post: ***Videbas, et ecce quasi statua una grandis, statua illa magna, et statura sublimis stabat contra te*** (*Ibid.*, 31), etc.Daniel itaque dum somnium et implendum (*a*) reverenter insinuat, et ex qua ortum sit cogitatione manifestat, patenter ostenditur, quia hoc plerumque ex cogitatione simul et revelatione generetur.

(*a*) Editi, *quæ primo*, renuentibus Mss.
(*b*) Taius, lib. IV, cap. 7, *Salomon.*
(*c*) Lyr. et primus Aud., *revelantur.*
(*d*) Ms., ὀφείλῃ.
(*e*) Ms., γίνωντο. Ποτὲ δὲ δι' ἀποκαλύψεως, ποτὲ δὲ πάλιν διὰ τῶν λογισμῶν ὁμοῦ καὶ ἀποκαλ. καὶ τὰ μὲν.
(*f*) Ms., εὑρίσκονται.
(*g*) Ms., οὐκ ἄν τις ἀνὴρ σοφὸς, *quidam vir sapiens* ;

A χρῆμα ὑγίανεν,καὶ τὴν ὀπτασίαν ἣν ἐθεάσατο,διηγήσατο· Ἑαυτὸν δὲ εἰς τὴν τοῦ Θοῦ δουλείαν, καθὼς προεῖπον, ὑπὲρ τὴν κῆραν αὐτοῦ ἀγωνιζόμενος μέχρι δύο ἐτῶν συνέσφιγξεν. Πρὸ δὲ τῆς τριετίας ταύτης, ἑτέρου τινὸς ἀδελφοῦ τελευτήσαντος,καὶ ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου παρ' ἡμῶν ταφέντος, πάντων ἡμῶν ἐκεῖθεν ἐξελθόντων ὁ αὐτὸς Ἰωάννης,καθὼς ἐν ὑστέρῳ ἀλλοχροῶν καὶ τρέμων διηγήσατο, παρὰ τοῦ ἀποθανόντος ἀδελφοῦ ἐκ τοῦ μνήματος ἐκλήθη. Ὅνπερ λοιπὸν εὐθέως ἐπακολουθήσαντα τὸ τέλος ἔδειξε. Μεθ' ἡμέρας γὰρ δέκα,πυρετῷ κατασχεθείς, τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος ἀπελύθη.

ΠΕΤΡ. Διδαχθῆναι θέλω, ἐὰν τοῦτο,ὅπερ διὰ τῆς νυκτερινῆς ὁράσεως δείκνυται,παραφυλάττεσθαι (*d*) ὀφείλει.

ΚΕΦΑΛ. Ν'.

Ἐρώτησις ἐὰν χρὴ παραφυλάττεσθαι τὰ ὀνείρατα, καὶ ἐκ ποίων τρόπων γίνονται.

B ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Γνωστὸν, Πέτρε, ὑπάρχει, ὅτι κατὰ ἓξ τρόπους ἅπτονται τῇ ψυχῇ αἱ τῶν ἐνυπνίων εἰκόνες. Ποτὲ μὲν γὰρ τῆς κοιλίας πληρουμένης καὶ ἀδυνατούσης τὰ ἐνύπνια (*e*) γένωνται ποτὲ δὲ δι' ἐμπαιγμοῦ, ποτὲ δὲ πάλιν διὰ τῶν λογισμῶν ὁμοῦ καὶ ἀποκαλύψεως. Καὶ τὰ μὲν δύο,ἅπερ πρότερον εἴπομεν, πάντες διὰ πείρας γινώσκομεν ὑπεζεῦχθαι ἡμῖν. Τὰ δὲ τέσσαρα, ἐν ταῖς δέλτοις τῆς θείας γραφῆς (*f*) εὑρίσκομεν. Τὰ γὰρ ἐνύπνια εἰ μὴ ἐν ἀσφαλείᾳ παρὰ τοῦ κρυπτοῦ ἐχθροῦ ἐγίνοντο,(*g*) οὐδαμῶς ἀνὴρ σοφὸς τοῦτο ἐσήμαινε,λέγων· Ὅτι πολλοὺς τὰ ἐνύπνια πλανηθῆναι (*h*) πεποίηκαν,καὶ ἀπώλοντο, ἐλπίζοντες ἐπ' αὐτοῖς. Ὡσαύτως· Μηδὲ μαντεύεσθαι, μηδὲ παραφυλάττειν ἐνύπνια. Οἷς λόγοις πρόδηλον τίνος εἰσὶ (*i*) διὰ μαρτυρίας δείκνυται,ἃ ταῖς μαντείαις συζευγνύονται. Καὶ πάλιν εἰ μή ποτε διὰ τῶν C διαλογισμῶν ὁμοῦ καὶ ἐμπαιγμοῦ προήρχοντο,οὐδαμῶς ὁ αὐτὸς σοφὸς ἀνὴρ ἔλεγε· Πολλαὶ μέριμναι ἀκολουθῶσι τοῖς ἐνυπνίοις. Καὶ πάλιν, εἰ μή ποτε τὰ ἐνύπνια δι' ἀποκαλύψεως ἐγίνοντο, οὐχ ἂν ὁ Ἰωσὴρ προβιβασθέντα ἑαυτὸν τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ δι' ἐνυπνίου ἐθεάσατο, οὐδὲ τὸν τῆς παρθένου Μαρίας μνήστορα δι' ἐνυπνίων **458** ὁ ἄγγελος (*j*) ἐχρημάτισεν ἐπᾶραι τὸ παιδίον καὶ φεύγειν εἰς Αἴγυπτον. Ὁμοίως δὲ πάλιν,εἰ μὴ διὰτῶν λογισμῶν ὁμοῦ καὶ δι' ἀποκαλύψεως τὰ ἐνύπνια προήρχοντο, οὐκ ἂν Δανιὴλ ὁ προφήτης τὴν τοῦ Ναβουχοδονόσωρ ὅρασιν ἑρμηνεύων,ἀπὸ τῆς ῥίζης διὰτοῦ λογισμοῦ ἤρξατο λέγων· Σὺ, βασιλεῦ, ἐπὶ τῆς κοίτης σου διαλογίσασθαι ἤρξου τί μέλλει ἔσεσθαι. Μετὰ δὲ τοῦτο, καὶ ὁ ἀποκαλύπτων μυστήρια ἐφανέρωσέ τοι τὰ μέλλοντα.Καὶ μετ' ὀλίγον.Ἰδοὺ ἐθεώρεις ὅτι εἰκὼν ἵστατο ἐναντίον σου, καὶ ἡ εἰκὼν D ἐκείνη μεγάλη καὶ ὑψηλὴ, καὶ τὰ λοιπὰ δὲ πάντα τοῦ ὀνείρου, καὶ τὸ τέλος ἀσφαλῶς ὁ Δανιὴλ ἀναγγέλλει,καὶ τὸ ἐκ ποίου διαλογισμοῦ καὶ ἀποκαλύψεως γεννᾶται.Ὅθεν λοιπὸν ἐν ὅσῳ τοσούτοις εἴδεσι πραγμάτων τὰ ὀνείρατα ἀμφιβάλλονται,(*k*) οὐκ ὀφείλουσιν αὐτοῖς πιστεύειν ἐν τῷ μὴ διαγινώσκειν εὐκόλως ἐκ ποίας ὑποβολῆς ἀνέρχονται. Οἱ δὲ ἅγιοι ἄνδρες μεταξὺ τῶν ἐμπαιγμῶν καὶ ἀποκα-

quo nomine designari auctorem libri Eccles. a nostro Greg. jam observavimus. Vide lib. XXVII Moral., n. 53.
(*h*) Ms., πεποιήκασι.
(*i*) Fortasse, διαμαρτυρίας, una voce.
(*j*) Ms., ἐχρημάτισε λέγων, παράλαβε τὸ παιδίον καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον.
(*k*) Ms., οὐκ ὀφείλει.

λύψεων αὐτὰς τὰς τῶν ὁράσεων εἰκόνας ἐνδοτάτῳ τινὶ διακρίσει δικάζουσιν, ὥστε αὐτοὺς ἐπιγνῶναι τί παρὰ τοῦ (a) ἀγαθοῦ πνεύματος λάμβάνουσι, τί δὲ παρὰ τοῦ (b) ἐμπαίζοντος ὑπομένουσιν. Ἐὰν γὰρ ὁ νοῦς περὶ τῶν τοιούτων ἐν ἀσφαλείᾳ οὐ διαγινώσκει (c) ἐν πολλαῖς αὐτῶν ἀπάταις τὸ παραδειγματίζον πνεῦμα καταποντίζει. Πολλάκις γὰρ αὐτῷ ἀληθινὰ πλεῖστα προλέγει, ἵνα εἰς τὰ ἔσχατα δυνηθῇ ἐκ μιᾶς οἱασοῦν πλάνης τὴν ψυχὴν παγιδεῦσαι·

A Sed nimirum cum omnia tot rerum qualitatibus alternent, tanto eis credi difficilius debet, quanto et ex quo impulsu veniant, facilius non elucet. Sancti autem viri inter illusiones atque revelationes ipsas visionum voces aut imagines quodam intimo sapore (*k*) discernunt, ut sciant vel quid a bono spiritu percipiant, vel quid ab illusione patiantur. Nam si erga hæc mens cauta non fuerit, per deceptorem spiritum multis se vanitatibus immergit, qui nonnunquam solet multa vera prædicere, ut ad extremum valeat animam ex aliqua falsitate laqueare (*l*).

ΚΕΦΑΛ. ΝΑ'.

Περὶ τοῦ ἐμπαιχθέντος ὑπὸ ὀνείρου·

Τινὶ τῶν ἡμετέρων νεωστὶ τοιοῦτον συνέβη σφόδρα τοῖς ἐνυπνίοις προσέχοντι. Τούτῳ γὰρ δι' ἐνυπνίου ἐπιμήκη μέτρα ταύτης τῆς ζωῆς ὑπεσχέθησαν. Πολλὰ δὲ B χρήματα διὰ τὸ τῆς ζωῆς μῆκος (*d*) συνάξας, οὕτως αἰφνιδίῳ τῷ θανάτῳ ὑπήρθη, ὥστε ἅπτωτα τὰ πάντα ἀφιέναι, αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἐξ ἔργου ἀγαθοῦ μεθ' ἑαυτοῦ φερόμενος.

CAPUT XLIX.

De quodam viro cui per somnium longa vitæ spatia promissa sunt, et in brevi tempore morte resecata.

Sicut cuidam nostrum nuper certum est contigisse, qui dum somnia vehementer attenderet, ei per somnium longa spatia hujus vitæ promissa sunt. Cumque multas pecunias pro longioris vitæ stipendiis collegisset, ita repente defunctus est, ut intactas omnes relinqueret, et ipse secum nihil ex bono opere portaret.

ΚΕΦΑΛ. ΝΒ'.

Ἐρώτησις ἐὰν ὠφελοῦνται αἱ ψυχαὶ τῶν ἐν ἐκκλησίαις ταπτομένων.

ΠΕΤΡΟΣ. Μέμνημαι καγὼ τίς ἐκεῖνος ὑπῆρχεν, ἀλλ' αἰτῶ σε ἵνα αὐτὰ ἅπερ (*e*) ἀρξόμεθα ἐκληρώσωμεν, ὠφέλειάν τινα ταῖς ψυχαῖς (*f*) προσθεῖναι νομιστέον, ἵνα τῶν ἀποθανέντων τὰ σώματα ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ταφῶσιν.

ΓΡΗΓΟΡ. Ἐὰν βαρεῖαι ἁμαρτίαι ἐν αὐτοῖς οὐχ ὑπάρχουσιν, ὠφελεῖ τὸ θάπτειν τοὺς νεκροὺς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις. Οἱ γὰρ συγγενεῖς αὐτῶν, ὁσάκις ἐν τοῖς ἱεροῖς τόποις συνέρχονται, τῶν ἰδίων τὰ μνήματα (*g*) θεωροῦνται, C ἀναμιμνήσκονται τούτων, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τῷ κυρίῳ **459** δεήσεις προσφέρουσιν. Ἐπεὶ ὧν αἱ ἁμαρτίαι βαρεῖαι τυγχάνουσιν, οὐχὶ εἰς λύσιν μᾶλλον ἢ περ εἰς μεῖζον κατακρίσεως ὕψωμα τὰ ἑαυτῶν σώματα ἐν ταῖς ἐκκλησίαις (*h*) τίθεται· Ὃ κρεῖττον δεικνύμεθα, ἐὰν ἐκεῖνα τὰ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν γεγονότα (*i*) διὰ βραχέων λεγώμεθα.

CAPUT L.

An (m) prosit animabus, si mortuorum corpora in ecclesia fuerint sepulta.

Petrus. Quis ille sit memini : sed, quæso te, ea quæ cœpimus, exsequamur. Putamusne animabus aliquid prodesse si mortuorum corpora fuerint in Ecclesiis sepulta ?

Gregor. Quos (*Caus.* 13, *q.* 2, *c.* 17) gravia peccata non deprimunt, hoc prodest mortuis si in ecclesia sepeliantur, quod eorum proximi quoties ad eadem sacra loca conveniunt, suorum quorum sepulcra conspiciunt, recordantur, et pro eis Domino **460** preces fundunt. Nam quos peccata gravia deprimunt, non ad absolutionem potius quam ad majorem damnationis cumulum eorum corpora in ecclesiis ponuntur. Quod melius ostendimus, si ea quæ diebus nostris gesta sunt, breviter enarremus.

ΚΕΦΑΛ. ΝΓ'.

Περὶ τῆς μοναστρίας τῆς ταφείσης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου ἧς ἡμίρεθη τὸ ἥμισυ τοῦ σώματος καυθέν.

Ὁ (*j*) τῇ ζωῇ εὐλαβέστατος ἀνὴρ Φῆλιξ, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Πόρτου ἐπίσκοπος, ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Σαβίνης γενηθεὶς καὶ τραφείς, ὅστις ἐμαρτύρησεν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ γεγο-

CAPUT LI.

De quadam sanctimoniali femina in Ecclesiam sancti Laurentii sepulta, quæ dimidia apparuit incensa.

Vir namque vitæ venerabilis (*n*) Felix, Portuensis episcopus, in (*o*) Sabinensi provincia ortus atque nutritus est. Qui quamdam sanctimonialem feminam in fidelium sepeliantur corpora tradit sanctus Aug. lib. I de Civitate Dei, c. 13, et de cura pro mortuis, c. 2, D 3, 7, 8, 9. Exponit etiam, capit. 12 ejusd. libri de Civit. Dei, et lib. de Cura pro mortuis, c. 4, 5, 6, quatenus a tyrannis sepulturam prohibentibus nihil Christiano depereat ; et quomodo horum cura prosit mortuis. Vide Augustinum docentem, Enchirid. c. 109 et 110, lib. de Cura pro mortuis, c. 1, et inter octo Quæst. Dulcitii secundam. Nostris temporibus in ecclesiis, si numeretur pecunia, sepelire licet quemcunque Christianum; gratis sepelire, ne probos quidem licet. Legatur sanctus Gregorius, lib. I, epist. 12. Gussanv. Qui in assignanda illa epistola erravit; in illa enim altum est de sepulturis silentium. Legendæ potius libri VIII, olim VII, indict. 1, epistola 3, et libri IX, indict. 2, epist. 3.

(*a*) Ms., παναγάθου.
(*b*) Ms., πλανῶντος.
(*c*) Ms., ἐν πολλαῖς ἀπάταις αὐτὸν τὸ παραδ.
(*d*) Ms., συνάξας αἰφνίδιον τῷ θανάτῳ ὑπήχθη. Σῶα καὶ ἅπτωτα τὰ πάντα καταλείψας μηδὲν ἐξ ἔργου ἀγαθοῦ μεθ' ἑαυτοῦ κομισάμενος.
(*e*) Ms., ἠρξάμεθα, Et est vera lectio. Edit.
(*f*) Ms., ἐπιγίνεσθαι νομ. ἐὰν τῶν.
(*g*) Ms., θεωροῦντες.
(*k*) Ms., τίθενται. τοῦτο δὲ τρανῶς ἀποδεῖξαι δυνάμεθα.
(*i*) Ms., ἓν ὀλίγῳ διηγησώμεθα.
(*j*) Ms., ὁ τῷ βίῳ... φιλήξ ὁ τῆς πόλεως ἐκ τῆς χώρας Σαβ. γέγονε· μοναστρίαν δέ τινα ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ ὑπάρχειν ἔλεγεν ἥτις.
(*k*) Beccens., *percipiunt.*
(*l*) In Pratel. additur, *sicut referre poterimus.*
(*m*) Eamdem quæstionem olim proposuit sanctus Paulinus, volens doceri ab Augustino: *utrum prosit alicui post mortem quod corpus ejus apud sancti alicujus memoriam sepeliatur.* Cui respondit sanctus Doctor, lib. de Cura pro mortuis. Qua ratione, quo fine
(*n*) De Felice ac urbe Portuensi lege epist. 25 libri IX et epist. 46 lib. XII.
(*o*) Sabini populi sunt Italiæ, Aniene, Tiberi, Nare, Velinoque fluvio comprehensi. Veteres Sabini apud Virgil. celebrantur lib. VII Æneid.

loco eodem fuisse testatur, quæ carnis quidem continentiam habuit, sed linguæ procacitatem atque stultiloquium non declinavit. Hæc igitur defuncta, atque in ecclesia sepulta est. Eadem autem nocte custos ejusdem ecclesiæ per revelationem vidit quia deducta ante sacrum altare per medium secabatur, et pars una illius igne cremabatur, et pars altera intacta remanebat. Cumque hoc surgens mane fratribus narrasset, et locum vellet ostendere in quo fuerat igne consumpta, ipsa flammæ combustio ita ante altare in marmoribus apparuit, ac si illic eadem femina igne corporeo fuisset concremata. Qua ex re aperte datur intelligi quia hi quibus peccata dimissa non fuerint, ad evitandum judicium sacris locis post mortem non valeant adjuvari.

A νέναι γυναῖκα μοναχήν. Ἥτις μὲν τῆς σαρκὸς ἐγκράτειαν ἐκτήσατο, τῆς δὲ προπετείας τῆς γλώσσης καὶ ἀκαιρολογίας οὐκ ἀφίστατο. Ταύτης δὲ τελεατησάσης, καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταφείσης, ἐν τῇ αὐτῇ νυκτὶ ὁ τῆς ἐκκλησίας φύλαξ δι' ἀποκαλύψεως ἐθεάσατο ταύτην ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου ἀπενεχθεῖσαν, καῖ εἰς μέσον πρισθεῖσαν, καὶ τὸ ἓν μέρος αὐτῆς τῷ πυρὶ ῥιφέν, κατεκαίετο. Τὸ δὲ ἕτερον ἄπτωτον διέμενε. Ἡρωΐας δὲ γενομένης ἀναστὰς, τοῦτο (*d*) τοῖς παροῦσιν αὐτῷ διηγήσατο, καὶ ὡς ἤθελε δεῖξαι τὸν τόπον ἐν ᾧ ὑπῆρχε διὰ πυρὸς δαπανηθεῖσα, ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου εὗρον τὸν τόπον ἐν ᾧ ἡ τῆς φλογὸς ἐν τοῖς μαρμάροις γέγονεν ἔκκαυσις, ὡς ὅτι πυρὶ σωματικῷ ἡ αὐτὴ θήλεια ἐκεῖσε κατεκάη. Ἐξ οὗ πράγματος (*e*) φανερῶς διανοεῖται, ὅτι ὧν αἱ ἁμαρτίαι οὐκ ἀφέθησαν, μετὰ θάνατον ἐκφυγεῖν τὴν κρίσιν ἐκ τῶν ἱερῶν τόπων βοηθείας τυχεῖν οὐ δύνανται.

B

CAPUT LII.

De Valeriani patricii sepultura.

Joannes quoque vir magnificus, in hac urbe (*a*) locum præfectorum servans, cujus gravitatis atque veritatis sit novimus : qui mihi testatus est Valerianum patricium in civitate quæ (*b*) Brixa dicitur fuisse defunctum. Cui ejusdem civitatis episcopus, accepto pretio, locum in ecclesia præbuit, in quo sepeliri debuisset. Qui videlicet Valerianus usque ad ætatem decrepitam levis ac lubricus exstitit, modumque suis pravitatibus ponere contempsit. Eadem vero nocte qua sepultus est, beatus Faustinus martyr, in cujus Ecclesia corpus illius fuerat humatum, custodi suo apparuit, dicens. Vade, et dic episcopo ut projiciat hinc has fetentes carnes quas hic posuit ; quod si non fecerit, die trigesimo ipse morietur. Quam visionem custos episcopo timuit confiteri, et rursus admonitus declinavit. Die autem trigesimo ejusdem civitatis episcopus, **461** cum vespertina hora sanus atque incolumis ad lectum redisset, subita et inopinata morte defunctus est.

ΚΕΦΑΛ. ΝΔ'.

Περὶ τῆς ταφῆς Βαλεριανοῦ πατρικίου.

Ἰωάννην τὸν μεγαλοπρεπέστατον ἐν ταύτῃ τῇ πόλει γενόμενον ἔπαρχον ποίας ἀληθείας ἀνὴρ ὑπῆρχε, πάντες γινώσκομεν, Οὗτόρ μοι τοίνυν διηγεῖτο, ὅτι ὁ Βαλεριανὸς ὁ πατρίκιος, ἐν τῇ πόλει τῇ λεγομένῃ Βρίξα γενόμενος, συνέβη αὐτὸν ἐκεῖσε τελευτῆσαι. Ὁ δὲ τῆς αὐτῆς πόλεως ἐπίσκοπος, χρήματα ἐκ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ κομισάμενος, τόπον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ παρέσχετο, (*f*) ἐν ᾧ ἔμελλε ταφῆ δοθῆναι. Ὁ οὖν αὐτὸς Βαλεριανὸς πατρίκιος μέχρι γήρως αὐτοῦ τοῦ πάνυ (*g*) ὀλισθηρῶς ἔζησε, χαλεπὸν ταῖς ἀταξίαις αὐτοῦ ἐπιθεῖναι μὴ βουλόμενος. Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ νυκτὶ, ἐν ᾗ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐτάφη, ὁ μακάριος Φαυστῖνος ὁ μάρτυς, οὗτινος καὶ ὑπῆρχεν ἡ ἐκκλησία τῷ προσμοναρίῳ ἐπεφάνη, λέγων· Ἄπελθε καὶ εἰπὲ τῷ ἐπισκόπῳ, ἵνα τὰς ὀζούσας σάρκας, ἃς ἀπέθετο ἐνταῦθα, ῥίψῃ ἔξω, ἐπεὶ, εἰ μὴ τοῦτό ποιήσει, τῇ τριακοστῇ ἡμέρᾳ ἀποθνήσκει. Ταύτην δὲ τὴν ὅρασιν ὁ φύλαξ θεασάμενος ἐφοβήθη τῷ ἐπισκόπῳ ἀπαγγεῖλαι. Πάλιν δὲ ἐκ δευτέρου ὁμοίως χρηματισθεὶς, εἰπεῖν αὐτῷ παρητήσατο. Τῇ δὲ τριακοστῇ ἡμέρᾳ ὁ αὐτὸς **462** ἐπίσκοπος ὑγιὴς ὑπάρχων, πρὸς ἑσπέραν ἐν τῇ κλίνῃ αὐτοῦ ἀνακλιθεὶς, αἰφνιδίῳ καὶ ἀγνώστῳ θανάτῳ ἐτελεύτησεν.

C

CAPUT LIII.

De corpore Valentini ab ecclesia post mortem projecto.

Adest quoque in præsenti venerabilis (*c*) frater Venantius Lunensis episcopus, et magnificus Liberius vir nobilissimus atque veracissimus, qui se scire, suosque homines interfuisse testantur ei rei quam

Ecce Sabinorum prisco de sanguine magnum
Agmen agens Clausus.

et lib. II Georg. :

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini.

(*a*) Hoc est, vicarius præfectorum. Vide Gregorium, lib. II, epist. 32. *In Panormitana autem parte loci servatorem tui me sufficit elegisse.* Et infra : *Loci tui servatoribus deputa*, etc. *Loci servatoribus tuis præcipe*, hoc est vices tuas impleutibus. Sic apud Suidam, τηρητὴς, loci servator, dignitatis genus. Vide Thesaurum Græcum Henrici Stephani. Itaque non perfecte reddi sensum hujus loci mihi videtur his verbis Versionis Gallicæ recentioris : *Qui exerce en cette ville la charge de préfet* ; cum dici potius debuisset : *Qui est vicaire ou lieutenant des préfets en cette ville.*

D

(*b*) Germ., Theod., Norm., ita habent. *Baixia* Urbs est episcopalis satis nota sub archiep. Mediol. Venetis paret. Legitur etiam *Brixa* apud interpretem Græc.

(*c*) De illo supra. l. III, c. 9. Plurimæ exstant Gregorii ad eum epistolæ. In Big. legitur *senex venerabilis Pater.*

(*d*) Ms., τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ διηγήσατο καὶ τὸν τόπον δὲ αὐτοῖς ὑπέδειξεν ἐν ᾧ ἡ αὐτὴ μονάστρια τῷ πυρὶ κατεκάη, ἐλθόντες γὰρ ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, εὗρον.

(*e*) Ms., φανερῶς δείκνυται ὧν αἱ ἁμαρτίαι συγκεχωρημέναι οὐκ εἰσὶ πρὸς τὸ ἐκφυγεῖν τὴν κρίσιν.

(*f*) Ms., ἐν ᾧ τὸ σῶμα αὐτοῦ ταφῆναι ἔμελλεν.

(*g*) Ms., ὀλισθερὸς ἔζη.

ναι ἐν τῷ πράγματι λέγουσι περὶ οὗ διηγοῦνται, ὅπερ ἐν τῇ πόλει Γενούας συμβέβηκε. Βαλεντῖνος γάρ τις ὀνόματι τῆς (a) Μεδιολάνων ὀκκλησίας ὑπάρχων δεφένσωρ, ἐκεῖσε ἀπέθανεν, ἀνὴρ (b) σφόδρα μεμολυσμένος, καὶ πάσῃ ἀταξίᾳ ἀσχολούμενος. Τὸ δὲ τούτου σῶμα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Σύρου ἐτάφη. Κατὰ δὲ τὸ μεσονύπτιον ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ φωναὶ γεγόνασιν, ὡς ὅτι μετὰ βίας ἐκεῖθέν τις ἐξεβλήσκετο. Εἰς δε τὰς αὐτὰς φωνὰς δραμόντες οι φύλακες, θεωροῦσι δύο (c) τινὰ καὶ φρικώδη πνεύματα τοῦ αὐτοῦ Βαλεντίνου τοὺς πόδας δεσμῷ τινι σφίγξαντα, καὶ ἔξω τῆς ἐκκλησίας αὐτὸν σύροντα, σφοδρῶς πάνυ κλαίοντα καὶ ὀδυρόμενον. Ἐπὶ δὲ τοῦτο καταπτήξαντες, ἐν ταῖς ἰδίαις κοίταις ὑπέστρεψαν. Πρωΐας δὲ γενομένης, ἀνοίξαντες τὸ μνῆμα ἐν ᾧ αὐκὸς Βαλεντῖνος ταφεὶς ὑπῆρχεν, οὐχ εὗρον ἐκεῖσε τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἔξω δὲ τῆς ἐκκλησίας ζητήσαντες, εὗρον ἐν ἑνὶ μνήματι τοῦτο ῥιφὲν δεδεμένον τοῖς ποσὶ καθὼς ἐκ τῆς ἐκκλησίας ὑπῆρχε συρέν. Ὅθεν ἐν τῷ πράγματι τούτῳ. Πέτρε, κατανόησον, ὅτι ὧν αἱ ἁμαρτίαι βαρεῖαι ὑπάρχουσιν, ἐὰν ἐν τοῖς ἱεροῖς τόποις ταφῆναι ἑαυτοὺς ποιήσωσιν, ἔλεγχον τῆς αὐτῶν μολύσεως καὶ κατακρίσεως καταλιμπάνουσι, παρὰ τῶν ἱερῶν τόπων μὴ λυτρούμενοι, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον τῷ πταίσματι τῆς τόλμης κατηγορούμενοι.

narrant nuper in (e) Genuensi urbe contigisse. Ib namque, ut dicunt, Valentinus nomine, ecclesiæ Mediolanensis defensor, defunctus est, vir valde lubricus, et cunctis levitatibus occupatus, cujus corpus in ecclesia beati martyris Syri sepultum est. Nocte autem media in eadem ecclesia factæ sunt voces, ac si quis violenter ex ea expelleretur atque traheretur foras. Ad quas nimirum voces cucurrerunt custodes, et viderunt duos quosdam teterrimos spiritus, qui ejusdem Valentini pedes quadam ligatura strinxerant, et eum ab ecclesia clamantem ac nimium vociferantem foras trahebant, qui videlicet exterriti ad sua strata reversi sunt. Mane autem facto aperientes sepulcrum in quo idem Valentinus positus fuerat, ejus corpus non invenerunt. Cumque extra ecclesiam quærerent ubi projectum esset, invenerunt hoc in sepulcro alio positum, ligatis adhuc pedibus, sicut ab ecclesia fuerat abstractum. Ex qua re, Petre, collige quia hi quos peccata gravia deprimunt, si in sacro loco sepeliri se faciant, restat ut etiam de sua præsumptione judicentur, quatenus eos sacra loca non liberent, sed etiam culpa temeritatis accuset.

ΚΕΦΑΛ. Νς'.

Περὶ τοῦ σώματος τοῦ βαφέως τοῦ ταφέντος ἐν ἐκκλησίᾳ, καὶ μετὰ τοῦτο μὴ εὑρεθέντος.

Καὶ ἐν ταύτῃ δὲ τῇ πόλει τί συνέβη, πολλοὶ τῶν ἐνθάδε κατοικούντων βαφέων μαρτυροῦτι. Τοῦ πρώτου γὰρ τῆς τέχνης αὐτῶν τελευτήσαντος, ἐν τῇ τοῦ μακαρίου Ἰανουαρίου τοῦ μάρτυρος ἐκκλησίᾳ τῇ οὔσῃ πλησίον τῆς πόρτης τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου, τὸ τούτου σῶμα παρὰ τῆς συμβίου αὐτοῦ ἐτάφη. Τῆς δὲ νυκτὸς ἐπελθούσης ἐκ τοῦ μνήματος αὐτοῦ, ἀκούοντος τοῦ φύλακος, τὸ πνεῦμα κράζειν ἤρξατο· Καίομαι, καίομαι. Ἐν ᾧ δὲ ταύτας τὰς φωνὰς ἐπιπολὺ ἔκραζεν, ὁ τῆς ἐκκλησίας φύλαξ τῇ ἐκείνου ἐμήνυσε γυναικί· ἡ δὲ τοῦτο ἀκούσασα, ἄνδρας ἐκ τῆς αὐτῆς τέχνης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀπέστειλε, τοὺς ὀφείλοντας περὶ τούτου ἀκριβῶς ἐκζητῆσαι, καὶ ἐν ποίοις τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν τῷ τάφῳ ὑπάρχει, δι' ὃν τοιαῦτα ἔκραζεν. Οἵτινες ἐλθόντες, καὶ τὸ μνῆμα ἀνοίξαντες, τὰ μὲν ἐνδύματα αὐτοῦ σῶα καὶ ἅπτωτα εὗρον· ἅπερ μέχρι τοῦ νῦν ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ διὰ τὴν τοῦ πράγματος τούτου μαρτυρίαν φυλάττονται· τὸ δὲ σῶμα αὐτοῦ παντελῶς οὐχ εὗρον, ὡς ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ μνήματι οὐκ ἐτάφη. Ἐξ οὗ πράγματος κατανοῆσαί ἐστιν ἐν ποίᾳ κατακρίσει ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ὑπάρχει, οὕτινος τὸ σῶμα ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἀπερρίφη. Τί τοίνυν οἱ ἱεροὶ τόποι τοὺς θαπτομένους ἐκεῖσε ὠφελοῦσιν, ὅταν ἀνάξιοι ὄντες ἐκ τῶν ἱερῶν τόπων θεϊκῶς ῥίπτονται;

CAPUT LIV.

De tinctoris corpore in Ecclesia sepulto, et postmodum non invento.

Nam quid quoque in hac urbe contigerit, tinctorum, qui hic habitant, plurimi testantur, quod quidam artis eorum primus, cum defunctus fuisset, in Ecclesia beati Januarii martyris juxta portam sancti Laurentii a conjuge sua sepultus est. Sequenti autem nocte ex eadem sepultura, audiente custode, ejus spiritus cœpit clamare : Ardeo, ardeo. Cum vero diu has voces emisisset, custos hoc ejus nuntiavit uxori. Uxor vero illius eos qui diligenter inspicerent artis ejusdem viros transmisit ad ecclesiam, volens cognoscere qualiter ejus corpus esset in sepulcro, de quo talia clamaret. Qui aperientes sepulcrum, vestimenta quidem intacta repererunt, quæ nunc usque in eadem ecclesia pro ejusdem causæ testimonio servantur, corpus vero illius omnino non invenerunt, ac si in sepulcro eodem positum non fuisset. Qua ex re colligendum est qua ultione anima ejus damnata sit, cujus et caro est ab ecclesia projecta. Quid igitur sacra loca sepultis prosunt, quando hi qui indigni sunt ab eisdem sacris locis divinitus projiciuntur?

463 ΚΕΦΑΛ. ΝΖ'.

Ἐρώτησις, τί ἐστὶν μετὰ θάνατον τὸ δυνάμενον βοηφῆσαι ταῖς ψυχαῖς, καὶ περὶ τοῦ πρεσβυτέρου τυῦ ἀπὸ Κεντουμκέλλων, καὶ περὶ τῆς ψυχῆς Ἰούστου μοναχοῦ·

ΠΕΤΡΟΣ. Τί (d) γὰρ οὖν δύναται τὰς τῶν τελευτώντων ψυχὰς μετὰ θάνατον ὠφελῆσαι;

ΓΡΗΓΟΡ. Ἐὰν τὰ πταίσματα μετὰ θάνατον ἀσυγχώρητα οὐκ εἰσὶ, πολὺ δόναται ταῖς ψυχαῖς ἡ ἱερὰ προσφορὰ τῆς σωτηριώδους θυσίας βοηθῆσαι. Ὅθεν τοῦτο

464 CAPUT LV.

Quid sit quod post mortem valeat ad absolutionem animas adjuvare; et de Centumcellensi presbytero; ac de anima Justi monachi.

Petrus. Quidnam ergo esse poterit, quod mortuorum valeat animabus prodesse?

Gregor. Si culpæ post mortem insolubiles non sunt, multum solet animas etiam post mortem sacra oblatio hostiæ salutaris adjuvare; ita ut hanc non-

(a) Ms., Μεδιολάνου.
(b) Ms., σφόδρα ἡσβολωμένος καὶ πάσαις ἀταξίαις ἀσχολούμενος.
(c) Ms., τινὰ καὶ φρηκώδη.
(d) Ms., τίς λοιπὸν δύν.
(e) Urbs est celeberrima, ex republica cui præest satis nota.

nunquam ipsæ defunctorum animæ expetere videantur. Nam prædictus Felix episcopus a quodam vitæ venerabilis presbytero, qui usque ante biennium vixit, et in diœcesi (a) Centumcellensis urbis habitabat, atque ecclesiæ beati Joannis, quæ in loco qui Taurania dicitur sita est, præerat, cognovisse se asserit quod idem presbyter in eodem loco in quo aquæ calidæ vapores nimios faciunt, quoties corporis necessitas exigebat, lavari consueverat. Ubi dum die quadam fuisset ingressus, invenit quemdam incognitum virum ad suum obsequium præparatum, qui sibi de pedibus calceamenta abstraheret, vestimenta susciperet, et exeunti de caloribus (b) sabana præberet, atque omne ministerium cum magno famulatu perageret. Cumque hoc sæpius fieret, idem presbyter die quadam ad balnea iturus, intra semetipsum cogitans, dixit: Viro illi qui mihi solet tam devotissime ad lavandum obsequi ingratus apparere non debeo, sed aliquid me necesse est ei pro munere portare. Tunc (c) duas secum oblationum coronas detulit. Qui mox ut pervenit ad locum, hominem invenit, atque ex more ejus obsequio in omnibus usus est. Lavit itaque, et cum jam vestitus voluisset egredi, hoc quod secum detulerat, obsequenti sibi viro pro benedictione obtulit, petens ut benigne susciperet quod ei gratia charitatis offerret. Cui ille mœrens afflictusque respondit: Mihi ista quare das, Pater? Iste panis sanctus est, ego hunc manducare non possum. (d) Ego etenim quem vides, hujus loci dominus aliquando fui, sed pro culpis meis hic post mortem deputatus sum. Si autem mihi præstare vis, omnipotenti Deo pro me (a) offer hunc panem, ut pro peccatis meis intervenias. Et tunc exauditum te esse cognosce, cum huc ad lavandum veneris, et me minime repereris. In quibus verbis disparuit, et is qui homo esse videbatur, evanescendo innotuit quia spiritus fuit. Idem vero presbyter hebdomada continua se pro eo in lacrymis afflixit, salutarem hostiam quotidie obtulit, et reversus post ad balneum, eum jam minime invenit. **465** Qua ex re quantum prosit animabus immolatio sacræ oblationis ostenditur, quando hanc et ipsi mortuorum spiritus a viventibus petunt, et signa indicant quibus per eam absoluti videantur.

πολλάκις καὶ αὐταὶ αἱ τῶν τεθνεώτων ψυχαὶ ὤφθησαν ἐπιζητοῦσαι, καθὼς καὶ ὁ προλεχθεὶς Φῆλιξ ὁ ἐπίσκοπος παρά τινος πρεσβυτέρου, πάνυ τῇ ζωῇ εὐλαβεστάτου ἀκηκοέναι λέγει, (f) ὅτι οὗτος ὁ πρεσβύτερος ἕως προθεσμίας ταύτης ζῶν ὑπῆρχε, καὶ ἐν τῇ περιοικιώδει τῆς πόλεως Κεντουμκέλλων κατῴκει. Τῆς δὲ ἐκκλησίας τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τῆς ἐν τῷ τόπῳ τῷ ἐπιλεγομένῳ Ταυρίανα, προτερον προΐστατο. Ὁ τοιοῦτος πρεσβύτερος ἔθος εἶχεν, (g) ὁσάκις ἔχρησε βοήθεια σώματος, ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ἐν ᾧ τὰ θερμὰ ὕδατα ποιοῦσι μεγάλην ἀτμίδα, νίπτεσθαι. Ὅπου τῷ αὐτῷ τόπῳ, ἤγουν ἔν τινι ἡμέρᾳ εἰσελθών, εὗρεν ἄνδρα τινὰ ἀγνώριστον ἕτοιμον εἰς τὴν αὐτοῦ ὑπουργίαν. Ὅστις ἐκ τῶν ποδῶν αὐτοῦ τὰ ὑποδήματα ἔσυρε, καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ὑπεδέξατο. Ἐξερχομένου δὲ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν θερμῶν, τὰ σάβανα αὐτῷ ἐπιδέδωκεν, καὶ πᾶσαν ὑπουργίαν μετὰ μεγάλης τιμῆς ἐξετέλεσιν. Ἐν δὲ τῷ πολλάκις τοῦτο γίνεσθαι, αὐτὸς πρεσβύτερος ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἰς τὰ θερμὰ ἀπερχόμενος, ἐν ἑαυτῷ (h) διελογισάμενος ἐκείνῳ τῷ τοιούτῳ πόθῳ διακονεῖν νίψειν ἀνθρώπῳ τῷ εἰωθότι, οὐκ ὤφειλον κενὸς ὀφθῆναι. Ἀλλ' εἴτι οὖν δῶρον (i) βαστάσαι αὐτῷ χρεία. Δύο οὖν μεθ' ἑαυτοῦ προσφορὰς λαβὼν ὁ πρεσβύτερος, ἐπορεύθη. Ἐν ᾧ τόπῳ οὖν παραγενόμενος, αὖθις τὸν ἄνθρωπον εὗρε. Κατὰ δὲ τὸ ἔθος (j) ἐν πᾶσι τὴν ὑπουργίαν ἐπετέλει. Ἔλουσε μὲν καὶ ὡς λοιπὸν ὑπῆρχεν ἐνδυόμενος, ἤθελεν ἐξέρχεσθαι, ἅσπερ μεθ' ἑαυτοῦ προσφορὰς ἐβάσταζε τῷ ὑπουργοῦντι αὐτῷ ἀνδρὶ εὐλογίας χάριν ἐπέδωκε, παρακαλῶν ἀγάπης χάριν αὐτὸν ὑποδέξασθαι. Ἐκεῖνος δὲ πενθῶν καὶ θλιβόμενος ἀπεκρίθη, λέγων· Ἐμοί, πάτερ, ταῦτα διὰ τί παρέχεις; οὗτος ὁ ἄρτος ἁγιός ἐστι, κἀγὼ φαγεῖν αὐτὸν οὐ δύναμαι. Ἐμὲ γὰρ ὃν θεωρεῖς, ποτὲ τοῦ τόπου τούτου κύριος ὑπῆρχον. Ἀλλὰ διὰ τὰ πταίσματά μου ἐνθάδε κατεδικάσθην. Ἐὰν δέ μοι τί παρασχεῖν θέλῃς, τὸν ἄρτον τοῦτον ὑπὲρ ἐμοῦ τῷ παντοδυνάμῳ Θεῷ προσένεγκαι, καὶ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν μου πρόσευξαι. Τότε δὲ ἐπακουσθῆναι γίνωσκε, ἐὰν ἐπὶ τὸ λούσασθαι ἐλθών, ἐμὲ ἐνθάδε μὴ εὕρῃς. Ταῦτα δὲ εἰπὼν ἀφανὴς γέγονε. Καὶ ὅστις ἄνθρωπος εἶναι ἐθεωρεῖτο, ἀφανὴς γενόμενος, ἐγνώσθη ὅτι πνεῦμα ὑπῆρχεν. Ὁ δὲ αὐτὸς πρεσβύτερος ἑβδομάδα ἡμερῶν ἑαυτὸν (k) ἐπιμόνως ἐν δάκρυσιν ὑπὲρ αὐτοῦ συνέσφιγξε, σωτήριον θυσίαν καθ' ἡμέραν τῷ Θεῷ προσέθυσε, μετέπειτα εἰς τὰ θερμὰ ὑποστρέψας, οὐδαμῶς αὐτὸν τοῦ λοιποῦ ἐκεῖσε εὗρεν. **466** Ἐκ τούτου οὖν δείκνυται πόσου ταῖς

(a) Centumcellæ, nunc *Civita vecchia*, oppidum Etruriæ ad Tirrhenum mare XL milliar. distans ab urbe Roma.

(b) Sabana esse linteamina jam observavimus ad c. 17 lib. III.

(c) Videntur fuisse panes rotundi in modum placentæ, ex iis qui offerebantur in sacrificio missæ: quorum pars inserviebat ad consecrationem, altera distribuebatur populo. Propterea hic dicitur: *Panis iste sanctus est*. Plura de his emin. card. Bona, lib. I rerum Liturg., cap. 23. GUSSANV.

(d) Germ., Theod., Norm. et alii: *Me etenim quem vides*.

(e) Preces et sacrificia pro defunctis apud antiquos patres Tertullianum, Cyprianum, Augustinum, etc., passim occurrunt. Observandum est ex Ambrosio, alios olim celebrasse tertium et trigesimum diem, alios septimum et quadragesimum lib. II de fide resur., c. 1. n. 1, tom. II, p. 1133, novæ Edit., et de obitu Theod., n. 3, p. 1198. In serm. sancti Macarii Alexandr., dicti *junioris*, fit etiam mentio oblationis pro mortuis die 3 et 40. *Quandoquidem*, inquit Macarius, *ex Patribus traditum est tertia et nona et quadragesima die oblationem pro mortuo in Ecclesia Deo reddi, quid utilitatis exinde animæ in exitu redundet*, etc. Vide cætera in Hist. Litt. Guill. *Cave*, pag. 147. Florebat Macarius paulo post an. 360.

(f) Ms., ὡς τις πυεσ.πρὸ τῆς διετίας... ἐν τῇ περιοικήσει.

(g) Ms., ὁ οὖν αὐτὸς πρεσβ. εἰς τὰ θερμὰ ὄντα ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ὁπόταις ἡ τοῦ σώματος ἐνέχαζε χρεία λούσασθαι· ἔν τινι δὲ ἡμέρᾳ ἐκεῖνος ἐπὶ τὸ λούσασθαι εἰσελθών.

(h) Ms., εἶπεν. τῷ ἀνδρὶ ἐκείνῳ τῷ οὕτως μοι γνησίως ἐν τῷ λούεσθαί μοι (forte με) ὑπουργεῖν εἰωθότι οὐκ ὤφειλον.

(i) Ms., προσάξαι.

(j) Ms., ἐν ἅπασιν τὴν ὑπουργίαν ἀποτέλεσεν. λουσαμένου δὲ αὐτοῦ καὶ ἐνδυσαμένου καὶ ἤδη λοιπὸν μέλλοντος ἐξέρχεσθαι ὅσπερ.

(k) Ms., ἐπιμόνως.

ψυχαῖς συμβάλλεται ἡ τῆς ἱερᾶς θυσίας προσφορὰ, ὁπόταν ταύτην καὶ αὐτὰ τῶν τεθνεώτων τὰ πνεύματα παρὰ τῶν ζώντων αἰτοῦνται. Καὶ διὰ σημείων μηνύουσιν, ὅτι δι' αὐτῆς τῶν πταισμάτων λυτροῦνται.

Οὐδὲ τοῦτο δὲ παρασιωπῆσαι (*a*) νομίζω, ὅπερ ἐν τῷ ἐμῷ μοναστηρίῳ πρὸ ταύτης τῆς τριετίας γεγονέναι μέμνημαι. Μοναχὸς γάρ τις, ὀνόματι Ἰοῦστος, τὴν ἰατρικὴν τέχνην ἐπιστάμενος, ὃς μου ἐν τῷ μοναστηρίῳ ὑπάρχοντος, καθ' ἑκάστην (*b*) ὑπουργίαν, καὶ ἐν ταῖς καθημεριναῖς ἀῤῥωστίαις μου εἴωθε καρτερεῖν. Οὗτος τοίνυν πεσὼν ἐν ἀσθενείᾳ σώματος ἐν τοῖς ἐσχάτοις ἦχθη, ὃς εἶχεν ἀδελφὸν, ὀνόματι Κοπιῶσον, ὅστις ἐν τῷ αὐτῇ ἀσθενείᾳ ἐδούλευε τούτῳ, ὅστις καὶ μέχρι τοῦ νῦν περίεστιν, καὶ ἐν ταύτῃ τῇ πόλει, ἐκ τῆς αὐτῆς ἰατρικῆς τέχνης τῆς πρόσκαίρου ζωῆς τὴν πρόσοδον πορίζεται. Ὁ δὲ προλεχθεὶς Ἰοῦστος ἡνίκα λοιπὸν ἑαυτὸν τῷ τέλει προσεγγίζοντα διέγνω, τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Κοπιῶσῳ ἐδηλοποίησεν, ὅτι κεκρυμμένα τρία τοῦ χρυσοῦ νομίσματα εἶχε. Τοῦτο δὲ (*c*) τοὺς ἀδελφοὺς παντελῶς λαθεῖν οὐκ ἠδύνατο. Ἀλλὰ ἀκριβῶς περιβλέψαντες πάντα τὰ τῆς ἰατρείας φάρμακα, διερευνήσαντές τε τὰ τρία νομίσματα ἐκεῖ τοῦ χρυσοῦ κεκρυμμένα εὗρον. Ὡς δὲ τὸ τοιοῦτον κακὸν ἐμηνύθη μοι περὶ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ μεθ' ἡμῶν ἐν τῷ κοινοβίῳ συζῶντος, (*d*) ὑποφέρειν οὐκ ἠδυνήθην μακροθύμως. Ἀεὶ γὰρ ἡ τοῦ ἡμετέρου μοναστηρίου τάξις ὑπῆρχεν, ἵνα πάντες οἱ ἀδελφοὶ κοινῶς ζήσωσι, μηδὲν δὲ ἴδιον ἔχωσι. Λύπῃ οὖν κατασχεθεὶς, διαλογίζεσθαι ἤρξάμην, τί ὤφειλον πρὸς κάθαρσιν μὲν τοῦ ἀποθνήσκοντος, πρὸς ἔνδειγμα δὲ καὶ διόρθωσιν τῶν ζώντων ἀδελφῶν ποιῆσαι. Τὸν τοῦ μοναστηρίου οὖν οἰκονόμον πρὸς με καλέσας, εἶπον αὐτῷ· Ἄπελθε καὶ μὴ ποιήσῃς τινὰ τῶν ἀδελφῶν προσεγγίσαι ἐκείνῳ τῷ τελευτῶντι, μηδὲ λόγον παρακλήσεως ἐκ τοῦ στόματός τινος αὐτῶν ἀκούσῃ. Ἀλλ' ἐὰν πλησιάζων τῷ θανάτῳ τοὺς ἀδελφοὺς προσκαλέσηται, ὁ σαρκικὸς αὐτοῦ ἀδελφὸς εἴπῃ αὐτῷ, ὅτι διὰ τὰ τρία νομίσματα ἅπερ ἐν κρυφῇ εἶχες, παρὰ πάντων τῶν ἀδελφῶν ἐβδελύχθης. Ἴσως κἂν ἐν τῷ θανάτῳ αὐτοῦ περὶ τοῦ πταίσματος τούτου τὸν λογισμὸν αὐτοῦ πικροτάτᾳ καταδικάσας μάστιγι, ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἧς ἐποίησε καθρθῆναι δυνήσηται. Ἡνίκα δὲ τελευτήσῃ, μὴ θάψετε τὸ σῶμα αὐτοῦ ἔνθα οἱ λοιποὶ ἀδελφοὶ θάπτονται, ἀλλ' ἐν τῇ κοπρίᾳ (*e*) μνημεῖον ὁιονδήποτε ποιήσατε, καὶ ἐν αὐτῷ τὸ σῶμα αὐτοῦ θάψετε. Τὰ δὲ τρία νομίσματα ἅπερ κατέλιπεν, ἐπάνω (*f*) αὐτῷ ῥίψατε, πάντες ὁμοθυμαδὸν κράζοντες, Τὸ ἀργύριόν σου (*g*) σύν σοι εἰς ἀπώλειαν, καὶ οὕτως αὐτὸν γῇ σκεπάσατε. Ἐν πᾶσι δὲ τούτοις μίαν μὲν τῷ ἀποθνήσκοντι, ἑτέραν δὲ τοῖς ζῶσιν ἀδελφοῖς ὠφέλειαν γενέσθαι ἠθέλησα· ἵνα ἐκεῖνον (*h*) ἡ πικρία τοῦ θανάτου ἐκ τοῦ πταίσματος ἐλευθερώσῃ, τούτοις δὲ ὁ φόβος τῆς τοσαύτης κατακρίσεως κωλύσῃ συμμετόχους τοιούτου πταίσματος γενέσθαι. Ὅπερ καὶ γέγονεν. Εἰς γὰρ τὸν θανατον ὁ αὐτὸς μοναχὸς ἐλθὼν, καὶ

A Sed neque hoc silendum existimo quod actum in meo monasterio ante hoc triennium reminiscor. Quidam namque monachus, Justus nomine, medicinali arte fuerat imbutus, qui mihi in eodem monasterio constituto sedule obsequi, atque in assiduis ægritudinibus meis excubare consueverat. Hic itaque languore corporis præventus, ad extremum deductus est. Cui in ipsa sua molestia frater germanus, nomine Copiosus, serviebat, qui ipse quoque nunc in hac Urbe per eamdem medicinæ artem temporalis vitæ stipendia sectatur. Sed prædictus Justus cum jam se ad extremum pervenisse cognovisset, eidem Copioso fratri suo quia occultos tres aureos haberet innotuit. Quod nimirum fratribus non potuit celari, sed subtiliter indagantes, atque illius omnia medicamenta perscrutantes, eosdem tres aureos invenerunt absconsos in medicamine. Quod mox ut mihi nuntiatum est, tantum malum de fratre qui nobiscum communiter vixerat æquanimiter ferre non valui, quippe quia ejusdem nostri monasterii semper regula fuerat (*i*) ut cuncti fratres ita communiter viverent, quatenus eis singulis nulla habere propria liceret. Tunc nimio mœrore perculsus cogitare cœpi vel quid ad purgationem morientis facerem, vel quid ad exemplum viventibus fratribus providerem. (*j*) Pretioso igitur, ejusdem monasterii præposito, ad me accersito, dixi: (*k*) Vade, et nullus ex fratribus se ad eum morientem jungat, nec sermonem consolationis ex cujuslibet eorum ore percipiat; sed cum in morte constitutus fratres exquisierit, ei suus carnalis frater dicat, (*l*) quia pro solidis quos occulte habuit a cunctis fratribus abominatus sit, ut saltem in morte de culpa sua meniem ipsius amaritudo transverberet, atque a peccato quod perpetravit, purget. Cum vero mortuus fuerit, corpus illius cum fratrum corporibus non ponatur, sed quolibet in sterquilinio fossam facite, in ea corpus ejus projicite, ibique super eum tres aureos, quos reliquit, jactate, omnes simul clamantes: *Pecunia tua tecum sit in perditionem* (*Act.* VIII, 20); et sic eum terra operite. In quibus utrisque rebus, unam morienti, alteram vero volui prodesse fratribus viventibus, ut et illum amaritudo mortis a culpa solubilem faceret, et istos avaritiæ tanta damnatio misceri in culpa prohiberet, quod ita factum est. Nam cum idem monachus pervenisset ad mortem, atque anxie se quæreret commendare fratribus, et nullus e fratribus ei applicari et loqui dignaretur, ei

(*a*) Ms., δίκαιον κρίνω.

(*b*) Ms., καθ' ἑκαστην ἡμέραν ὑπουργεῖν εἴωθεν καὶ ταῖς ξξ ἔθους μοι προσπιπτούσαις ἀσθενείαις. οὗτος τοίνυν ἀσθενείᾳ σωματικῇ προφθασθεὶς, εἰς τὰ ἔσχατα ἀπηνέχθη, ἀδελφὸς δὲ αὐτοῦ γνήσιος ὀνόματι Κοπίωσος παριστάμενος ἐν τῇ ἀσθενείᾳ ἐδούλευε τούτῳ, etc.

(*c*) Ms., τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς λαθεῖν οὐκ ἠδυνήθην, μετὰ ἀκριβείας πάντα τὰ ποιμένα τῆς ἰατρείας αὐτοῦ διερευνήσαντες τὰ αὐτὰ τρία νομίσματα ἐκεῖσε κεκρυμμένα εὗρον· ὡς δὲ τὸ, etc.

(*d*) Hic Manuscriptus Regius ab Editis discrepat paulisper in verbis, non in sensu.

(*e*) Ms., λάκκον.

(*f*) Ms., αὐτοῦ.

(*g*) Ms., σου ἔστο σύν.

(*h*) Ms., ἡ ἐν τῷ θανάτῳ θλῖψις ἐκ τοῦ πταίσ.

(*i*) Gussanv. cum Germ., *ita fratres communiter vivere quatenus*, etc. Sequimur tres Carnot., Norm. omnes, et alios, cum prioribus Editis.

(*j*) Becc., hic et infra, *Specioso*.

(*k*) Editi, *Vide ut nullus*.

(*l*) Iidem Excusi, *quia propter aureos*, invitis Manuscriptis.

carnalis frater cur ab omnibus esset abominatus indicavit. Qui protinus de reatu suo vehementer ingemuit, atque in ipsa sua tristitia e corpore exivit, qui ita est sepultus ut dixeram. **468** Sed fratres omnes eadem ejus sententia conturbati, cœperunt singuli extrema quæque et vilia, et quæ eis habere regulariter semper licuerat, ad medium proferre, vehementerque formidare ne quid (*a*) apud se esset unde reprehendi potuissent. Cum vero post mortem ejus triginta jam essent dies evoluti, cœpit animus meus defuncto fratri compati, ejusque cum dolore gravi supplicia pensare, et si quod esset ereptionis ejus remedium quærere. Tunc evocato ad me eodem Pretioso monasterii nostri præposito, tristis dixi ; Diu est quod frater ille qui defunctus est in igne cruciatur, debemus ei aliquid charitatis impendere, et eum in quantum possumus, ut eripiatur, adjuvare. Vade itaque, et ab hodierna die diebus triginta continuis offerre pro eo sacrificium stude, ut nullus omnino prætermittatur dies quo pro absolutione illius hostia salutaris (*b*) non immoletur. Qui protinus abscessit, et dictis paruit. Nobis autem alia curantibus, atque dies evolutos non numerantibus, idem frater qui defunctus fuerat, nocte quadam fratri suo germano Copioso per visionem apparuit. Quem ille cum vidisset, inquisivit, dicens : Quid est, frater, quomodo es ? Cui respondit : Nunc usque male fui, sed jam modo bene sum, quia hodie communionem recepi. Quod idem Copiosus pergens protinus indicavit fratribus in monasterio. Fratres vero sollicite computaverunt dies, et ipse dies exstiterat quo pro eo tricesima oblatio fuerat impleta. Cumque Copiosus nesciret quid pro eo fratres agerent, et fratres ignorassent quid de illo Copiosus vidisset, uno eodemque tempore dum cognoscit ille quid isti egerant, atque isti cognoscunt quid ille viderat, concordante simul visione et sacrificio, res aperte claruit quia frater qui defunctus fuerat per salutarem hostiam evasit supplicium.

A σφόδρα συνεχόμενος, ἑαυτὸν τοῖς ἀδελφοῖς παραθέσθαι ἐζήτησεν. Οὐδενὸς δὲ τῶν μοναχῶν πλησιάσαι αὐτῷ καταδεξαμένου, ὁ σαρκικὸς αὐτοῦ ἀδελφὸς ἐμήνυσεν αὐτῷ διά τι παρ' αὐτῶν βδελυκτὸς γίνεται, ὅστις παρευθύς διά τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ ἀναιδῶς ἐστέναξεν. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ στεναγμῷ ἐκ τοῦ σώματος ἐξῆλθεν, Οὕτω διετάφη καθώς διεταξάμην. **467** Οἱ οὖν ἀδελφοὶ πάντες διὰ τὴν δυθεῖσαν εἰς αὐτὸν ψῆφον, μεγάλως συνταραχθέντες, ἤρξατο ἕκαστος αὐτῶν εἰς μέσον φέρειν τὰ οὐδαμινὰ καὶ ἐλάχιστα πράγματα, ἅπερ αὐτοὺς ἔχειν ὁ τοῦ καινοβίου κανὼν (*d*) ἐπέτρεψε πάντοτε, καὶ σφόδρα δειλιάσας μή τι εἰς αὐτοὺς εἶναι, ὅθεν ἐλέγχειν δυνήσονται. Ὡς δὲ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἤδη τριάκοντα ἡμέραι ὑπῆρχον κυκλούμεναι, ἤρξατο ἡ ψυχή μου συμπαθεῖν τῷ θανέντι ἀδελφῷ, καὶ μεριμνῆσαι μετά πόνου τὰ αὐτοῦ βαρέα βάσανά, καὶ εἴτι ὑπῆρχε τῆς λυτρώσεως αὐτοῦ βοήθημα ζητῆσαι· Τότε καλέσαντός μου πρὸς με τὸν αὐτὸν οἰκονόμον τοῦ ἡμῶν μοναστηρίου, ἀλγούμενος εἶπον· Ἀρκετὸν λιπὸν ὑπάρχει ἐκεῖνον τὸν τελευτήσαντα ἀδελφὸν ἐν τῷ πυρὶ βασανίζεσθαι. Ὀφείλομεν αὐτῷ εἰς ὃ δυνάμεθα δι' ἀγάπην βοηθῆσαι, ἵνα τῆς βασάνου λυτρωθῇ. Ἄπελθε οὖν καὶ ἀπὸ τῆς σήμερον ἡμέρας, μέχρις (*e*) ἡμερῶν λ' ἀνελλειπῶς ὑπὲρ αὐτοῦ θυσίαν ἀναίμακτον προσενεχθῆναι ποίησον, μὴ παραχωρῶν παντελῶς, μήτε μίαν ἡμέραν ἐν ᾗ ὑπὲρ τῆς λυτρώσεως αὐτοῦ ἡ σωτηριώδης Α θυσία οὐ προσκομισθῇ. Ὅστις παρευθὺς συνήνεσε, καὶ ἡτοίμασεν. Ἡμῶν δὲ ἕτερα φροντιζόντων, καὶ τὰς κυκλουμένας ἡμέρας μὴ ἀριθμούντων, οὗτος ὁ ἀδελφὸς ὁ ἀποθανὼν ἐφάνη τῇ νυκτὶ δι' ἀπτασίας τῷ ἀδελφῷ τῷ σαρκικῷ αὐτοῦ Κοπιώσῳ, καὶ ὡς αὐτὸς ἑώρακεν ἐκεῖνος, ἐρώτησε λέγων· Τί ἐστιν, ἀδελφὲ, πῶς εἶ ; Ὅτινι αὐτὸς ἀπεκριθη λέγων· Ἕως τοῦ νῦν κακῶς ὑπῆρχον, ἀλλὰ ἤδη νῦν καλῶς εἰμὶ, ὅτι σήμερον κοινωνίαν ἔλαβον. Ὅπερ αὐτὸς Κοπιῶσος ἐν τῷ μοναστηρίῳ πορευθεὶς παρευθὺ τοῖς ἀδελφοῖς ἐμήνυσε. Μετὰ ἀκριβείας δὲ τὰς ἡμέρας οἱ ἀδελφοὶ ἀριθμήσαντες, εὗρον, ὅτι αὕτη ἡ ἡμέρα ὑπῆρχεν, ἐν ᾗ ὑπὲρ αὐτοῦ ἡ τριακοστὴ προσφορὰ ἦν πληρωθεῖσα. Ἠγνόει γὰρ καὶ ὁ Κοπιῶσος τί οἱ ἀδελφοὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐποίουν, ὁμοίως δὲ καὶ αὐτοὶ τί ὁ Β Κοπιῶσος ὑπὲρ αὐτοῦ ἑώρακεν. Ἐν τῇ αὐτῇ οὖν ἡμέρᾳ διέγνω κἀκεῖνος τί οὗτοι ἐποίησαν, οὗτοι δὲ ἔγνωσαν τί ἐκεῖνος ἑώρακεν. Ἅμα συμφωνούμεναι ἥ τε θεωρία καὶ ἡ θυσία τοῦτο φανερῶς δείκνυται *, ὅτι διὰ τῆς σωτηριώδους θυσίας ὁ ἀπεθαμμένος ἀδελφὸς τῆς βασάνου ἐλυτρώθη.

CAPUT LVI.

De vita et transitu Cassii Narniensis episcopi.

Petrus. Mira sunt valde quæ audio, et non mediocriter læta.

Gregor. Ne nobis in dubium veniant verba mortuorum, confirmant hæc facta viventium. Nam vir vitæ venerabilis (*c*) Cassius Narniensis episcopus, qui quotidianum offerre consueverat Deo sacrificium, sæpe in lacrymis inter ipsa sacrificiorum arcana mactabat ; mandatum Domini per cujusdam sui presbyteri visionem suscepit, dicens : Age quod agis, ope-

ΚΕΦΑΛ. ΝΗ.

Περὶ ζωῆς καὶ τελειώσεως Κασσίου ἐπισκόπου.

ΠΕΤΡΟΣ. Θαυμαστά εἰσιν ὄντως πάνυ ἅπερ ἀκούω, καὶ οὐ μετρίως εὐφραίνοντα.

ΓΡΗΓΟΡ. Ἵνα δὲ μὴ ἡμῖν εἰς ἀμφιβολίαν ἔλθωσιν οἱ λόγοι τῶν νεκρῶν, βεβαιοῦσι πάντα αἱ πράξεις τῶν ζώντων. Ὁ γὰρ τῇ ζωῇ εὐλαβὴς Κάσσιος ὀνόματι τῆς Νάρνης ἐπίσκοπος, ὃς καθ' ἡμέραν τῷ Θεῷ θυσίαν ἀναίμακτον προσφέρειν εἴωθεν, μετὰ πολλῶν (*f*) δακρύων δὲ τελῶν νῆς ἱερᾶς θυσίας τὰ μυστήρια, ἔνδον δὲ τοῦ θυσιαστηρίου ὑπάρχοντος αὐνοῦ ἀπόφασιν (*g*) παρὰ Θεοῦ ἐδέξατο δι'

(*a*) In Excusis, *apud eos*.

(*b*) Sic legitur in tribus Carnot., duobus Theod., Val. Cl., Germ., duobus Gemet. ac cæteris Norman. Pro *immoletur*, Editores prætulerunt, *offeratur*.

(*c*) In sacras tabulas relatus est ad d. 29 Junii. Quæ hic de eo referuntur, fusius explicantur hom. 37 in Evang.

(*d*) Ms. : ἐπέτρεψε σφόδρα φοονηθέντες μή τι παρ' αὐτοῖς εὑρέθη ὅπερ αὐτοὺς κατακρίναι μέλλῃ. Μετὰ δὲ τὴν ταῦτου τελευτὴν τριάκοντα ἤδη ἡμερῶν παρελθουσῶν ἤρξατο ἡ ψυχή μου τῷ τελευτήσαντι ἀδελφῳ συμπαθεῖν καὶ μετὰ πόνου βαρυτάτου τὰ ἐκείνου βάσανα κατανοεῖν.

(*e*) Ms., ἡμερῶν τριάκοντα.

(*f*) Ms., δακρύων ἐπιτελῶν τῆς.

(*g*) Ms., παρὰ κυρίου.

* Legendum videtur, δείκνυνται, et infra τεθαμμένος pro ἀπεθαμμένος. Edit.

ὀπτασίας τινὸς ἰδίου αὐτοῦ πρεσβυτέρου, λέγοντος· Ἐργάζου, ὅπερ ἐργάζῃ, μὴ παύσῃ ὁ ποὺς σου, μηδὲ ἡ χείρ σου. Τῇ γὰρ ἑορτῇ τῶν ἁγίων Δ ἀποστόλων ἐλαύσεις ἐμοί, καὶ ἀνταποδώσω σοι τὸν μισθὸν σου. Μετὰ δὲ ἑπτὰ ἔτη τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῆς τῶν ἀποστόλων ἑορτῆς, τελειώσας τὰ τῆς ἱερᾶς λειτουργίας μυστήρια, καὶ τὸ μυστήριον τῆς ἱερᾶς κοινωνίας, ἐκ τοῦ σώματος ἐλύθη.

470 ΚΕΦΑΛ. ΝΘ'.

Περὶ τοῦ ἀοράτως ἐκ τῶν σιδήρων λυθέντος, καὶ περὶ τοῦ ναύτου τοῦ ἐκ τοῦ ναυαγίου σωθέντος.

Καὶ Ε τοῦτο (*a*) ὅπερ ἀκηκόαμεν, τινὰ ὑπάρχοντα δεδεμένον ἐν τοῖς ἐχθροῖς δι' αἰχμαλωσίας καὶ ἐν δεσμοῖς δεδέσθαι, ὑπὲρ οὗ ἡ σύζυγος [Ms., σύμβιος, hic et infra] ἰδίαις ἡμέραις θυσίαν εἴωθε προσθέρειν. Ὅστις μακρῷ χρόνῳ, ὕστερον εἰς τὴν σύζυγον ἀναστρέφων ἐν αἷς ἡμέραις αἱ ἁλύσεις αὐτοῦ ἐλύοντο, ἐδηλοποίησεν. Ἡ δὲ αὐτὰς εἶναι τὰς ἡμέρας εἴρηκεν, ἐν αἷς ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν προσφορὰν προσέφερε. Καὶ δι' ἑτέρου δὲ ἡμῖν πράγματος τοῦτο (*b*) ἀσφαλὲς ὑπάρχειν γνωρίζεται πρὸ τῶν ἑπτὰ τούτων γεγονότος χρόνων, καθὼς μοι πιστοὶ καὶ σπουδαῖοι ἄνδρες πλεῖστοι Ε διηγήσαντο, καὶ μαρτυροῦσιν. Ἡνίκα γὰρ Ἀγάθων ὁ τῆς Πανόρμου ἐπίσκοπος, ὑπὸ τοῦ (*c*) ὑποδόχου μου ἐν μακαρίᾳ τῇ μνήμῃ, ἐν τῷ καιρῷ προσταχθεὶς ἐλθεῖν εἰς τὴν Ῥώμην, ὑπέμεινε βίαν σφοδροτάτης καταιγίδος, οὕτως ἐκ τοσούτου κυμάτων κινδύνου φεύγειν ἀπελπισμένος ἦν. Ὁ ναύτης δὲ αὐτοῦ Βάρακος ὀνόματι, ὃς νῦν τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας τοῦ κλήρου χρᾶται τῇ λειτουργίᾳ, ἐκυβέρνα τὸν κάραβον ὄπισθεν τοῦ πλοίου. Τοῦ δὲ σχοινίου κοπέντος ἅμα τῷ καράβῳ ὃν ἐκυβέρνα ὑψωθεὶς, ἐν τοῖς κύμασιν ἀφανὴς ἐγένετο. Τὸ δὲ πλοῖον ἐν ᾧ ὁ ἐπίσκοπος ὑπῆρχε, μετὰ πολλῆς ἀνάγκης εἰς τὴν νῆσον τὴν λεγομένην Οὔστικαν ἦλθε συντριβὲν ὑπὸ τῆς βίας τῶν κυμάτων. Τρίτης δὲ ἡμέρας παρελθούσης, καὶ ἐν οὐδενὶ μέρει τῆς θαλάσσης τὸν ἀποσπασθέντα κάραβον σὺν τῷ ναύτῃ θεωρήσαντες, σφόδρα ὁ ἐπίσκοπος Η θλιβόμενος, ἐπίστευσεν ἀπολέσθαι καὶ τὸ δῶρον ὅπερ ὤφειλε τῷ τελειωθέντι, ἐδαπάνησε διὰ λειτουργίας, ἐλεημοσύνην, ὅπως τῷ παντοδυνάμῳ Θεῷ ὑπὲρ τῆς διαλύσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ προσφέρεσθαι μίαν θυσίαν σωτηρίου· ἧς προσφερομένης, τὸ πλοῖον ἐρρύσθη, καὶ ἐπορεύθη εἰς τὸν Ἰταλίαν. Ὡς δὲ ἦλθεν εἰς τὸν Ῥωμαϊκὸν λιμένα, ἐκεῖσε τὸν ναύτην, ὃν τελειωθέντα ὑπελάμβανεν, εὗρε. Τότε μὴ νοουμένην χαρὰν ἐχάρη, καὶ ἐρώτησε τὸν αὐτὸν ναύτην, πῶς τοσαύτας ἡμέρας ἐν τῷ τοιούτῳ κινδύνῳ τῆς θαλάσσης ζῆσαι ἠδυνήθη. Αὐτὸς δὲ ἀποκριθεὶς, διεσάφησεν πῶς ἐν ἐκείνῳ τῷ κλύδωνι τῶν κυμάτων συγγεμώσαντος τοῦ καράβου οὗπερ ἐκυβέρνα, κυατῶν (sic) αὐτὸν ἐκολύμβα, καὶ ποσάκις ἐπεγείραντος αὐτοῦ τὴν ἄνω κάτω, (*d*) ἡ τροπὴ ἐπάνω γέγονεν· Ἐν

(*a*) ὅπερ videtur redundare, ac constructioni obesse, aut saltem sensum diu suspendere. Non est in Ms. Reg.

(*b*) Ms., ἀληθὲς ὑπάρχειν.

(*c*) Cum hæc vox significet successorem, manifestus est hic error.

(*d*) Ms., ἡ τρόπις, carina.

(*e*) In Excusis, *hoc quoque quod audivimus. Quod*, hic redundat, et abest a Manuscriptis.

(*f*) Al., *a vinculis absolveretur*, ut legitur in Becc. et aliis.

(*g*) Omissam hic in vulg. particulam conjunctivam

rare quod operaris, non cesset per tuus, non cesset manus tua, natali Apostolorum venies ad me, et retribuam tua, natali Apostolorum venies ad me, et retribuam tibi mercedem tuam. Qui post annos septem ipso natalitio apostolorum die cum missarum solemnia peregisset, et mysteria sacræ communionis accepisset, e corpore exivit.

476 CAPUT LVII.

De quodam ab hostibus capto, cujus vincula oblationis hora solvebantur; et de Baraca nauta per salutarem hostiam a naufragio liberato.

Hoc (*e*) quoque audivimus, quemdam apud hostes in captivitate positum, et in vinculis religatum fuisse, pro quo sua conjux diebus certis sacrificium offerre consueverat: qui (*Vide nom. 37 in Evang.*) longo post tempore ad conjugem reversus, quibus diebus (*f*) ejus vincula solverentur innotuit, ejusque conjux illos fuisse dies in quibus pro eo sacrificium offerebat recognovit, (*g*) et ex alia nobis re quæ ante annos septem gesta est certissime confirmatur. Agatho enim Panormitanus episcopus, sicut fideles mihi ac religiosi viri multi testati sunt atque testantur, cum beatæ memoriæ antecessoris mei tempore jussus esset ut (*h*) Romam veniret, vim nimiæ tempestatis pertulit, ita ut se ex tanto undarum periculo evadere posse diffideret. Nauta vero illius, (*i*) Baraca nomine, qui nunc ejusdem Ecclesiæ clericatus officio fungitur, post navem carabum regebat, ruptoque fune cum eodem carabo quem regebat inter undarum cumulos repente disparuit. Navis autem cui episcopus præerat, tandem post multa pericula ad (*j*) Usticam insulam fluctibus quassata pervenit. Cumque die tertio episcopus nautam qui ab eo abreptus in (*k*) carabo fuerat in nulla maris parte videret apparere, vehementer afflictus mortuum credidit, sed, per obsequium charitatis, unum quod mortuo debebat impendit, ut omnipotenti Deo pro absolutione ejus animæ offerre sacrificium victimæ salutaris juberet. Quo oblato, restaurata nave, perrexit ad Italiam. Cumque ad Romanum portum venisset, illic nautam reperit quem mortuum putabat. Tunc inopinata exsultatione gavisus est, et eum qualiter tot diebus in illo tanto maris periculo vivere potuisset inquisivit. Qui videlicet indicavit quoties in illius tempestatis fluctibus cum eodem quem regebat fuisset carabo versatus, qualiter cum illo undis pleno natarat, et quoties eo a superiori parte deorsum verso ipse carinæ ejus supersederat; adjungens cum diebus ac noctibus hoc incessanter faceret, jamque ejus

et revocavimus, prælucentibus Manuscriptis.

(*h*) Singulis trienniis episcopi Siculani semel Romam venire tenebantur; ut autem id semel uno quoque quinquennio fieret, indulsit Gregorius. Vide l. VII, al. VI, epist. olim 19, nunc 22.

(*i*) Primus Carnot., *Varica*. Tertius, *Varaca*, quod in omnibus Manuscriptis legitur.

(*j*) Plerique Mss., *Ostica*. Insula est Siciliæ ex Æoliis una.

(*k*) Primus Theod. *ceraphum* habet semper pro *carabo*. Carabus autem est parva scapha ex vimine et corio, in Glossis Isidori. Vide Cangium.

virtus funditus ex fame simul et labore cecidisset, quo eum ordine divina misericordia servaverit indicavit. Etenim quod etiam nunc usque testatur, dicens : Laborans in fluctibus atque deficiens, subito mentis pondere sum gravatus, ita ut neque vigilare me crederem, neque depressus somno essem ; et ecce in eodem medio mari me posito, quidam apparuit, qui mihi panem ad refectionem detulit. Quem mox ut comedi, vires recepi, nec longe post navis transiens adfuit, quæ me ab illo undarum periculo suscepit, atque ad terram deduxit. Quod scilicet episcopus audiens requisivit diem atque **472** illum fuisse diem reperit quo pro eo presbyter in Usticula insula Deo omnipotenti hostiam sacræ oblationis immolavit.

A δσῳ δὲ ἡμέρας καὶ νυκτὸς τοῦτο (*e*) ἀπαύστως ποιῆσαι λοιπὸν, ἡ αὐτοῦ δύναμις διὰ τὴν πεῖναν ἅμα, καὶ διὰ τὸν κόπον κατέπεσεν. Ποίῳ δὲ τρόπῳ αὐτὸν διεφύλαξεν ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία, (*f*) ἐδηλοποίησεν ὅπερ καὶ μέχρι τοῦ νῦν μαρτυροῖ, λέγων· Ἐν τοῖς κύμασι κοπιῶν καὶ ἀγωνιζόμενος, ἄφνω τῷ νῷ ἐβαρήθη, μήτε θ ὕπνῳ κρατούμενος, μήτε πάλιν πιστεύειν με ἀγρυπνῆσαι. Ἐν δὲ τούτῳ τῷ μέσῳ ὑπάρχοντός μου ἐν ἐκστάσει, ἐφάνη τις αὐτῷ ὃς ἄρτον ἔδωκεν αὐτῷ εἰς βρῶσιν, καὶ παρευθὺς ὡς ἔφαγον, δύναμιν ἀνέλαβον, Μετὰ τοῦτο δὲ, οὐ μακρὰν τοῦ πλοίου παρελθόντος παρέστη, ὅστις τοῦ κινδύνου ἐκείνου καὶ τῆς τῶν κυμάτων βίας τοῦτον ἀνείλετο, καὶ εἰς τὴν γῆς ὡδήγησε. Τοῦτο δὲ ὁ ἐπίσκοπος ἀκούσας, ἐζήτησε τὴν ἡμέραν, καὶ **471** εὗρεν ὅτι αὐτὴ ὑπῆρχεν, ἐν ᾗ ὁ πρεσβύτερος εἰς Οὔστικαν τὴν νῆσον ὑπὲρ αὐτοῦ θυσίαν τῆς ἱερᾶς προσφορᾶς τῷ παντοδυνάμῳ Θεῷ ἔθυσεν.

B

Petr. Ea quæ narras, ipse quoque in Sicilia positus agnovi.

ΠΕΤΡ. Ταῦτα (*g*) ἅπερ λέγεις, ὑπάρχοντός μου ἐν Σικελίᾳ, παντα γεγονέναι ἀκήκοα.

Gregor. Idcirco credo, quia hoc tam aperte cum viventibus ac nescientibus agitur, ut cunctis hæc agentibus (*a*) ac nescientibus ostendatur quia si (*b*) insolubiles culpæ non fuerint, ad absolutionem prodesse etiam mortuis victima sacræ oblationis possit. Sed sciendum est quia illis sacræ victimæ mortuis prosint, qui hic vivendo obtinuerunt ut eos etiam post mortem bona adjuvent, quæ hic pro ipsis ab aliis fiunt.

ΓΡΗΓΟΡ. Πιστεύω, ὅτι τούτου χάριν οὕτω φανερῶς καὶ ἐν τοῖς ζῶσι καὶ τοῖς μὴ γινώσκουσιν αὐτῶν τοῦτο γίνεται, ἵνα πᾶσι τοῖς τοῦτο ποιοῦσι καὶ μὴ γινώσκουσι, δηλωθῇ, ὅτι ἐὰν ἀσυγχώρητα τὰ (*h*) ἁμαρτήματα οὐκ εἰσὶ, εἰς μεγάλην ὠφέλειαν καὶ κουφισμὸν γενέσθαι τοῖς νεκροῖς δύναται ἡ προσφορὰ τῆς ἱερᾶς θυσίας. Τοῦτο δὲ γνωστὸν ἔστω, ὅτι ἡ ἱερὰ θυσία ἐκείνους τοὺς νεκροὺς ὠφέλει, οἵτινες ἐν τῷ παρόντι βίῳ ζῶντες, ἐγκρατεῖς ἐκ πονηρῶν ἔργων ἐγένοντο. Ὅθεν αὐτοῖς καὶ μετὰ θάνατον τὰ καλὰ βοηθοῦσιν, ἅπερ ἐνθάδε ὑπὲρ αὐτῶν παρ' ἑτέρων γίνονται.

CAPUT LVIII.

De virtute ac mysterio victimæ salutaris.

Inter hæc autem pensandum est quod tutior sit via ut bonum quod quisque post mortem suam sperat agi per alios, agat ipse (*c*) dum vivit per se. Beatius quippe est liberum exire, quam post vincula libertatem quærere. Debemus itaque præsens sæculum vel quia jam conspicimus defluxisse, tota mente contemnere, quotidiana Deo lacrymarum sacrificia, quotidianas carnis ejus et sanguinis hostias immolare. Hæc namque singulariter victima (*Grat., de consecrat., dist.* 2, § 1) ab æterno interitu animam salvat, quæ illam nobis mortem Unigeniti per mysterium reparat, qui licet resurgens a mortuis jam non moritur, et mors ei ultra non dominabitur (*Rom.* VI, 9), tamen in semetipso immortaliter atque incorruptibiliter vivens, pro nobis (*d*) iterum in hoc mysterio sacræ oblationis immolatur. Ejus quippe ibi corpus sumitur, ejus caro in populi salutem partitur, ejus sanguis non jam in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo pensemus quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem unigeniti Filii semper imitatur. Quis enim

C

ΚΕΦΑΛ. Ξ'.

Περὶ τῆς δυνάμεως τῶν ἁγίων μυστηρίων τῆς θείας λειτουργίας.

Μετὰ (*i*) δὲ οὖν τούτων δῆλον καθέστηκεν, ὅτι κρειττοτέρα ὁδὸς αὕτη ὑπάρχει, ἵνα ἕκαστος τὸ ἀγαθὸν, ὅπερ μετὰ θάνατον αὐτοῦ (*j*) ἐλπίζει ποιεῖσθαι δι' ἄλλων ποιείτω ἐν ᾧ ζῇ αὐτὸς ὑπὲρ αὐτόν. Μακαριώτερον γὰρ ἐστιν, ἐλεύθερόν τινα ἐξελθεῖν, ἢ I μετὰ τὰς ἁλύσεις ἐλευθερίαν ζητεῖν. Ὀφείλομεν τοίνυν τὸν παρόντα αἰῶνα, ὅτι λοιπὸν θεωροῦμεν περιῤῥέεσθαι, ὅλῃ τῇ διανοίᾳ ἐξουδενεῖν, καὶ καθημερινὰς θυσίας δακρύων τῷ Θεῷ, καθημερινάς τε τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ αἵματος προσφορὰς θύειν. Αὐτὴ γὰρ μόνη ἡ θυσία ἐκ τοῦ αἰωνίου θανάτου τὴν ψυχὴν ἐλευθεροῖ καὶ σώζει, ἥπερ ἐκεῖνον ἡμῖν θάνατον τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ μυστηρίου κατασκευάζει. Ὃς ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς, οὐκέτι λοιπὸν ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει. Ἀθάνατος δὲ καὶ ἄφθαρτος διαμένων, δι' ἡμᾶς πάλιν θύεται διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερᾶς θυσίας, Ἡ γὰρ αὐτοῦ σάρξ ἐκεῖσε μερίζεται εἰς τὴν τοῦ λαοῦ σωτηρίαν. Ὁμοίως καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ, οὐχὶ λοιπὸν εἰς χεῖρας τῶν ἀπίστων, Κ ἀλλ' ἐν στόματι πιστῶν ἐκχέεται. Τοῦτο οὖν νοῶμεν, ὅτι διὰ συγχώρησιν καὶ λύσιν ἡμετέραν τὸ πάθος τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀεὶ μιμεῖται. Τῆς γὰρ τῶν πιστῶν δύναται ἔχειν δειλίαν ἐν αὐτῇ τῆς θυσίας ὥρᾳ

D

(*a*) Duo Carnot. et primus Theod., *ac scientibus.*

(*b*) Per culpas *solubiles*, intelligit fortasse quas *veniales* nuncupamus. Per insolubiles vero peccata lethalia, in quibus diem claudens extremum sacræ victimæ oblatione a pœnis obsolvi et liberari non potest.

(*c*) Duo Carnot. et uterque Theod., *dum vivit ipse pro se.*

(*d*) Val. Cl., *iterum verum corpus.*

(*e*) Ms., ἀπαύστως ἐποίει, λοιπὸν ἡ δύναμις αὐτοῦ ἀπό τε τοῦ κόπου, καὶ τῆς πείνης ἐκ βάθρων κατέπεσεν.

(*f*) Ms., ἐδήλωσεν ὅτι ἐν τοῖς κύμασι.

(*g*) Ms., ἅπερ διηγήσω... ἐν Σικελίᾳ ἀπελθών.

(*h*) Ms., πταίσματα. In Editis legitur, συγχωρητά, contra sancti Doctoris mentem.

(*i*) Ms., μεταξὺ δὲ τούτων δῆλον.

(*j*) Ms., ἐλπίζει δι' ἑτέρων γενέσθαι ἐν ὅσῳ δὲ ζῇ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ποιησῃ.

εἰς φωνὴν τοῦ ἱερέως τοὺς οὐρανοὺς ἀνοίγεσθαι, ἐν ἐκείνῳ τῷ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μυστηρίῳ τοὺς τῶν ἀγγέλων χοροὺς παρεῖναι, τοῖς ἄνω τὰ κάτω κοινωνεῖσθαι, τὴν γῆν σὺν τοῖς οὐρανίοις συμμίγεσθαι, ἕν τι ἐξ ὁρατῶν καὶ ἀοράτων γίνεσθαι;

A fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cœlos aperiri, in illo Jesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cœlestibus jungi, unumque ex visibilibus atque invisibilibus fieri?

ΚΕΦΑΛ. ΞΑ'.

Περὶ τοῦ ταπεινοῦ τὴν καρδίαν ἐν τοῖς θείοις μυστηρίοις, καὶ περὶ τῆς τοῦ νοὸς φυλακῆς.

Ἀναγκαῖον δὲ ἐστιν ἐν ᾧ ταῦτα πράττομεν, ἵνα ἡμᾶς ἑαυτοὺς ἐν συντριβῇ καρδίας θυσίαν τῷ Θεῷ προσενέγκωμεν. Τοῦ γὰρ πάθους τοῦ κυρίου τὰ μυστήρια ἐπιτελοῦντες, ὀφείλομεν μιμήσασθαι ὅπερ πράττομεν. Τότε γὰρ ἀληθῶς Λ ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Θεῷ θυσίαν προσφέρομεν, ὅταν ἡμᾶς ἑαυτοὺς θυσίαν ποιήσωμεν. Ἀλλὰ σπουδαστέον ἡμῖν ἐστιν, ἵνα ὅσῳ καὶ μετὰ τὸν τῆς εὐχῆς καιρὸν, τοῦ Θεοῦ παρέχοντος δύναμιν τὰς ψυχὰς Μ ἡμῶν ἐν τῇ αὐτοῦ B δυνάμει καὶ ἀκμῇ φυλάξωμεν, μὴ ἐῶντες **474** ὑπὸ λογισμοῦ χαυνοῦσθαι ὡς τοῦτον διαλυθῆναι, εἰ μὴ ἡ ματαία τοῦ νοὸς εὐφροσύνη διασύρουσα, καὶ ἡ ψυχὴ ἀπολῇ τὸ κέρδος τῆς κατανύξεως διὰ τὴν περιεργείαν τῆς ῥεούσης μερίμνης. Οὕτω γὰρ, ὅπερ παρὰ τοῦ δεσπότου ᾔτησεν ἡ Ἄννα, κατηξιώθη ἐπιτυχεῖν, ὅτι μετὰ τὰ δάκρυα ἐν τῷ αὐτῷ φόβῳ τοῦ λογισμοῦ ἑαυτὸν ἐφύλαξε. Περὶ ἧς καὶ γέγραπται, ὅτι τὸ πρόσωπον αὐτῆς οὐ (*a*) συνέπεσεν. Ὅτι οὖν μὴ ἐπιλαθομένη ἐστὶν ὅπερ ᾔτησατο, οὐκ ἐστέρηται τοῦ δώρου οὗπερ ᾐτήσατο.

CAPUT LIX.

De affligendo corde inter sacra mysteria, et de mentis custodia post compunctionem.

Sed necesse est ut cum hæc agimus, nosmetipsos Deo in cordis contritione mactemus, quia qui passionis dominicæ mysteria celebramus, debemus imitari quod agimus. Tunc ergo vere pro nobis hostia erit(*f*) Deo, cum nos ipsos hostiam fecerimus. Sed studendum nobis est ut etiam post orationis tempora, in quantum Deo largiente possumus, in ipso animum suo pondere et vigore servemus; ne post cogitatio **473** fluxa dissolvat, ne vana menti lætitia subrepat, et lucrum compunctionis anima per incuriam fluxæ cogitationis perdat. Sicquippe quod proposcerat Anna obtinere meruit, quia post lacrymas in eodem mentis vigore permansit. De qua nimirum scriptum est: *Vultusque ejus non sunt amplius in diversa mutati* (*I Reg.* I, 18). Quæ igitur non est oblita quod petiit, non est privata munere quod poposcit.

ΚΕΦΑΛ. ΞΒ'.

Περὶ τοῦ συγχωρεῖν πταίσματα ἑτέρων, ὅπως καὶ τῶν ἀφιέντων συγχωρηθῶσιν.

Τοῦτο δὲ γνωστὸν ἔστω, ὅτι ἐκεῖνος (*b*) τῶν αὐτοῦ πταισμάτων συγχώρησιν ὀρθῶς αἰτεῖται, ὅστις πρότερον τὰ εἰς αὐτὸν πλημμεληθέντα συγχωρεῖ. Τὸ δῶρον γὰρ (*c*) οὐ λαμβάνεται, εἰ μὴ πρῶτον τὴν ἔχθραν ἐκ ψυχῆς ἐξωθοῦται, τῆς ἀληθείας λεγούσης· Ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἐκεῖ μνησθῇς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, (*d*) ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρον ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὕπαγε, πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ Ν δῶρόν σου. Ἐξ οὗ πράγματος νοητέον ἐν τῷ πᾶν τὸ πταῖσμα λύεσθαι ὡς βαρὺ ἐστι τὸ πταῖσμα τῆς ἔχθρας ὅι' οὗ τὸ δῶρον οὐ λαμβάνεται, τοιοῦτον δῶρον ὁ Θεὸς οὐ προσδέχεται. Ὀφείλομεν οὖν τοῖς πλησίον εἰ καὶ ἐκ μήκους ἡμῶν ὑπάρχουσι, νοερῶς συναφθῆναι, καὶ αὐτοῖς μετὰ ταπεινώσεως τὴν ψυχὴν (*e*) ὑποτάξασθαι, καὶ διὰ καλοθελίαν αὐτοῖς εὐαρεστῆσαι. Ἡνίκα γὰρ ὁ κτίστης ἡμῶν τοιοῦτον τὸν λογισμὸν ἡμῶν ἐν Ξ ἀληθείᾳ τὸ εὐάρεστον ἡμῶν τῆς διανοίας θεωρήσῃ, ἐκ τοῦ ἁμαρτήματος ἡμᾶς λύει, ὅτι δῶρον ὑπὲρ τοῦ πταίσματος λαμβάνει. Φωνῇ δὲ τῆς ἀληθείας μαρτυρούσης ἐμάθομεν, ὅτι ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὅστις τάλαντα δέκα ὤφειλεν, ὡς μετάνοιαν καθαρὰν ἐποίησε, διάλυσιν παρὰ κυρίου εἴληφεν· ἀλ' ὅτι τῷ συνδούλῳ αὐτοῦ, τῷ ἑκατὸν δηνάρια ὀφείλοντι αὐτῷ τὸ ὀφειλόμενον οὐκ ἀφέθη, καὶ τοῦτό ἐστι προσταχθὲν ἀπαιτεῖσθαι, ὅπερ

CAPUT LX.

De relaxandis culpis alienis, ut nostræ nobis relaxentur.

Sed inter hæc sciendum est quia ille recte sui delicti veniam postulat, qui prius hoc quod in ipso delinquitur relaxat. munus enim non accipitur, nisi ante discordia ab animo repellatur, dicente Veritate: *Si offers munus tuum* (*g*) *ante altare, et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te,* (*h*) *relinque munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum* (*Matth.* v, 23). Qua in re pensandum est, cum omnis culpa munere solvatur, quam gravis est culpa discordiæ, pro qua nec munus accipitur. Debemus itaque ad proximum quamvis longe positum, longeque disjunctum, mente ire, eique animum subdere, humilitate illum ac benevolentia placare, ut scilicet Conditor noster dum tale placitum nostræ mentis aspexerit, a peccato nos solvat, qui munus pro culpa sumit (*Matth.* XVIII, 27). Veritatis autem voce attestante, didicimus quia servus qui decem millia talenta debebat, cum pœnitentiam ageret, absolutionem debiti a Domino accepit; sed quia conservo suo centum sibi denarios debenti debitum non dimisit, et hoc est jussus exigi quod ei fuerat jam dimissum. Ex quibus videlicet dictis constat (*De pœnis, dist.* 4, *c. Constat*), quia si hoc quod in nos delinquitur, ex-

(*a*) Ms., συνέπεσεν ἔτι, μὴ ἐπιλαθωμένη γὰρ ὅπερ ᾔτησατο.
(*b*) Ms., τῶν ἑαυτοῦ πταισ.
(*c*) Ms., οὐ λήψεταί τις εἰ μὴ πρότερον ἡ κακία ἐκ τῆς ψυχῆς ἀποδιωχθῇ, αὐτὴ γὰρ ἡ ἀλήθεια εἴρηκεν· ἐὰν.
(*d*) Ms., ἄφες τὸ δῶρον σου κείμενον ἔμπροσθεν.
(*e*) Ms., ὑποτάξαι.
(*f*) Val. Cl. et Becc., *accepta Deo.*
(*g*) Duo Gemet. aliique Norm., excepto Becc., habent cum Val. Cl., *ad altare.*
(*h*) Iidem Gemet., *relinque ibi munus*, etc.

corde non dimittimus, et (a) illud rursus a nobis exigitur quod nobis jam per pœnitentiam dimissum fuisse gaudebamus. Igitur dum per indulti temporis spatium licet, dum judex sustinet, dum conversionem nostram is qui culpas examinat, exspectat, conflemus in lacrymis duritiam mentis, formemus in proximis gratiam benignitatis, Et fidenter dico quia salutari hostia post mortem non indigebimus, si ante mortem Deo ipsi hostia fuerimus.

A αὐτῷ ὑπῆρχεν ἤδη ἀφιέμενον. Ἐξ ὧν δηλονότι ῥηθέντων καθίσταται, ἐὰν μὴ ἐκ καρδίας συγχωρήσωμεν τὰ εἰς ἡμᾶς πλημμεληθέντα, κἀκεῖνα πάλιν εἰσπραχθησόμεθα, ἅπερ διὰ μετανοίας συγχωρηθέντα ἐν χαρᾷ ὑπήρχομεν. Ἐν ὅσῳ οὖν καιρὸν ἀνέσεως παρὰ τοῦ κριτοῦ εἰλήφαμεν τοῦ τὰ πταίσματα ἡμῶν ἐτάζοντος, τὴν γὰρ ἐπιστροφὴν ἡμῶν ἐκδέχεται, δάκρυσι τὴν ὠμότητα τοῦ νοὸς κατατήξωμεν, καὶ πρὸς Ο τοὺς πλησίους τυπῶμεν χάριν ἀγαθότητος· καὶ πεποιθὼς λέγω, ὅτι σωτηρίου θυσίας οὐ χρήζομεν, ἐὰν πρὸ τοῦ θανάτου Θεῷ θυσία αὐτοὶ ὑπάρχωμεν.

(a) Primus Theod. et primus Gemet., Bigot. et Lyr., *et illud rursus exigimur.*

VARIÆ LECTIONES PROLIXIORES,

Quæ brevibus notis comprehendi non potuerunt, litteris A, B, Γ, Δ, *etc., designatæ.*

A Θυσία προσκομισθήσεται παρευθὺς οὖν ἀπελθὼν B οὕτω πεποίηκεν ἡμῶν δὲ περὶ πραγμάτων ἑτέρων ἀσχολουμένων καὶ τὰς παρερχομένας ἡμέρας μὴ ἀριθμούντων αὐτὸς ὁ τελευτήσας ἀδελφὸς ἐν μιᾷ νυκτὶ κοπιόσῳ τῷ γηπέδῳ αὐτοῦ ἀδελφῷ καθ' ὕπνους ἐφάνη. Αὐτὸς δὲ τοῦτον θεασάμενος ἠρώτησεν αὐτὸν λέγων, ἀδελφέ ἐν ποίοις ἐκεῖσε ὑπάρχεις. Πρὸς ὃν αὐτὸς ἀπεκρίθη, ἕως μὲν τοῦ νῦν πάνυ κακῶς ὑπῆρχον. Ἀρτίως δὲ καλῶς ὑπάρχω· σήμερον γὰρ τὴν ἁγίαν κοινωνίαν ἀπέλαβον. Τοῦτο δὲ αὐτὸς κοπιόσος παρευθὺ ἐν τῷ μοναστηρίῳ, etc.

B Περὶ αὐτοῦ κοπιόσος ἐώρακεν ἐν τῷ συνᾴδειν τὴν ὀπτασίαν τῇ συμπληρώσει τῆς θυσίας. Φανερῶς οὖν δείκνυται ὅτι διὰ τῆς σωτηριώδους θυσίας ὁ τεθνηκὼς ἀδελφὸς, etc.

Γ Γρηγόριος. Ὀλίγοι τῶν τελευτησάντων ἐπιστηρίζουσι τῶν ζώντων **475** τὰ ἔργα. Ἵνα μὴ εἰς δειλίαν καταπέσωμεν. Κάσιος γὰρ ὁ τῆς πόλεως Ναρνίας ἐπίσκοπος, ἀνὴρ πάνυ τῷ βίῳ εὐλαβέστατος καθ' ἡμέραν τῷ θεῷ.

Δ Ἀποστόλων ἔρχῃ πρὸς με καὶ ἀποδίδωμί σοι τὸν μισθόν σου. Ὅστις μετὰ χρόνους ἑπτὰ ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ C τῆς τῶν ἀποστόλων ἑορτῆς ἐν τῷ ἐπιτελέσαι αὐτὸν τῆς ἁγίας λειτουργίας τὰ μυστήρια, μεταλαβὼν τῆς θείας κοινωνίας, τῶν δεσμῶν ἀπελύθη τοῦ σώματος.

E Καὶ τοῦτο δὲ ἀκοῇ παρείληφα περί τινος ἐν αἰχμαλωσίᾳ παρὰ τῶν πολεμίων ὑπάρχοντος καὶ ἁλύσεσι δεδεμένου, ὅτι ἡ τούτου σύμβιος ἐν ἡμέραις ὡρισμέναις θυσίαν ὑπὲρ αὐτοῦ προσφέρειν εἴωθεν· ὅστις μετὰ χρόνους ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ὑπέστρεψε σύμβιον, ἐν ποίαις ἡμέραις αἱ ἁλύσεις, etc.

Z Διεγήσαντο. Ὁ γὰρ ἐν μακαρίᾳ τῇ μνήμῃ προηγησάμενός με (forte μου) πατριάρχης Ἀγάθων, αὐτὸν τῆς πόλεως Πανορμοῦ ἐπίσκοπον ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐλθεῖν ἐκέλευσεν, ἐν δὲ τῇ θαλάσσῃ ἐρχόμενος ἀνάγκην σφοδροτάτην ὑπέμεινεν, ὥστε λοιπὸν ἀπελπίσα αὐτὸν ἐκ τοῦ κινδύνου τῶν τοσούτων κυμάτων διασώζεσθαι. Ναύτης δὲ τις ἐκ τῶν σὺν αὐτῷ πλεόντων Βαρακὰς τῷ ὀνόματι ὅστις καὶ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας κληρικὸς ὑπάρχει ὄπισθεν τοῦ πλοίου ἐν τῷ καράβῳ συρόμενος τοῦτον ἐκυβέρνα. Τοῦ δὲ σχοινίου, etc.

H Θλιβόμενος νεκρὸν τοῦτον εἶναι ὑπελάμβανε. Διὰ δὲ τῆς ἐγάπης διακονίαν ἓν ὑπέρ τῶν νεκρῶν χρεωστῆ πεποίηκεν ὑπὲρ γὰρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τῷ παντοκράτορι Θεῷ θυσίαν προσενεχθῆναι ἐκέλευσεν. Τούτου δὲ γεγονότος ἀνακαινίσαντες τὸ πλοῖον ἐν τῇ Ἰταλίᾳ κατέβαινον. Ἐν τῇ πόλει δὲ πόρτου καταντήσαντες ἐκεῖσε τὸν ἑαυτὴν εὗρον ὄνπερ τελευτῆσαι ἐνόμιζον· ἐπὶ δὲ τῷ ἐπροσδοκήτῳ τούτῳ θαύμαι ἀγαλλίασθεὶς ὁ ἐπίσκοπος ἤρετο αὐτὸν ἐπερωτᾷν πῶστ τοσαύτας ἡμέρας. etc.

Θ Ἵνφ κατενεχθεὶς μήτε πάλιν παντελῶς γρηγορῆσαι δυνάμενος μέσου δὲ τῆς θαλάσσης ὑπάρχοντος αὐτοῦ ἐρώτησέν τις αὐτῷ ἄρτον εἰς πλησμονὴν κομίσας. Φαγὼν δὲ καὶ ἐμπλησθεὶς δύναμιν ἀνέλάβετο. Οὐ μετὰ πολὺν δὲ χρόνον ἐπερχόμενον πλοῖον ἐκ τοῦ κινδύνου καὶ τῆς τῶν κυμάτων, etc.

I ἢ μετὰ δεσμοὺς ἐλευτερίαν ζητεῖν· Ὀφείλομεν οὖν τὸν παρόντα κόσμον ὅλῳ τῷ λογισμῷ παροικτρώσασθαι θεωροῦντες αὐτὸν ἤδη λοιπὸν τὰ λείποντα· καὶ μετὰ δακρύων τῷ Θεῷ καθημερινὰς θύειν θυσίας διὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος. Αὕτη γὰρ καὶ μόνη ἡ θυσία ἐκ τοῦ αἰωνίου θανάτου τὴν ψυχὴν ῥύεται. Καὶ διὰ τοῦ μυστηρίου τούτου εἰς ἀνάμνησιν ἐρχόμεθα τοῦ θανάτου τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ὅστις ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς **476** οὐκέτι λοιπὸν ἀποθνήσκει. Ἀθάνατος δὲ καὶ ἄφθαρτος, etc.

K ἀλλ' εἰς τὰ τῶν πιστῶν στόματα ἐκχέεται. Ἐν τούτῳ οὖν κατανοήσωμεν ὁποῖα ὑπάρχει αὐτὴ ἡ θυσία, ὅτι διὰ τὴν ἡμετέραν ἀπολύτρωσιν τὸ πάθος τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ πάντοτε μιμεῖται. Τίς δὲ τῶν πιστῶν διστάσαι δύναται ὅτι ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς ἱερᾶς θυσίας ἐπὶ τῇ τοῦ ἱερέως φωνῇ οἱ οὐρανοὶ ἀνοίγονται ἐν ἐκείνῳ τῷ μυστηρίῳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ οἱ τῶν ἀγγέλων χοροὶ ἐκεῖσε παραγίνονται τὰ ὑψηλὰ μετὰ τῶν ταπεινῶν συμμιγνύμενα, τὰ ἐπουράνια μετὰ τῶν ἐπιγείων, ἓν τι ἐξ ὁρατῶν καὶ ἀορατῶν γινόμενα. Ἀνάγκαιον, etc.

Λ ὑπὲρ ἡμᾶς τῇ (forte ἡ) θυσία προσφέρεται, ὅταν ἡμᾶς ἑαυτοὺς μιμητὰς ποιήσωμεν. Τοῦτο δὲ ἀναγκαίως ἡμᾶς παραφυλάττεσθαι χρή, ἵνα καὶ μετὰ τὸν τῆς εὐχῆς, etc.

M ἡμῶν ἐν τῷ αὐτῷ φόβῳ φυλάξωμεν μὴ ἐῶντες ὑπὸ λογισμοῦ χαυνώσεως τοῦτον διαλυθῆναι μηδὲ ματαιᾳ τοῦ νοὸς εὐφροσύνῃ τοῦτον διαλυθῆναι μηδὲ ματαία τοῦ νοὸς ὑπαρπάσῃ, καὶ τὸ κέρδος τῆς κατανύξεως διὰ τὸ ἀνασφαλές το χαύνου λογισμοῦ ἡ ψυχὴ ἀπολέσῃ. Τοῦ γὰρ καὶ Ἄννα, ὅπερ ἠτήσατο καρπώσασθαι ἠξιώθη, Ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἐν δάκρισι δέησιν ἐν τῷ αὐτῷ φρονήματι τοῦ λογισμοῦ ἑαυτὴν διεφύλαξε, etc.

N δῶρόν σου. Ἐν τούτῳ οὖν τῷ πράγματι καταλοῆσαι (forte κατανόησον) ὅτι ἐν ὅσῳ πάντα τὰ πταισματα δι' ἀποδωρὰς (forte ἀποδόσεως) τοῦ δώρου λύονται, ποῖον βαρὺ ἁμάρτημα τὸ τῆς μνησικακίας ὑπάρχει, ὅτι διὰ τοῦτο οὐδὲ τὸ δῶρον προσδέχεται. Ὀφείλομεν, etc.

Ξ ἐν ἀληθείᾳ θεάσηται παρευθὺ καὶ ἡμᾶς ἐκ τῆς ἁμαρτίας λύει, τοῦτο τὸ δῶρον ὑπὲρ τῶν πταισμάτων D λαμβάνων. Οὕτω γὰρ καὶ τῆς φωνῆς τῆς ἀληθείας μαρτυρούσης ἀκηκόαμεν περὶ τοῦ δούλου τοῦ τὰ μύρια τάλαντα ὀφείλοντος. Ὅτι ἡνίκα εἰς μετάνοιαν ἦλθε, συγχώρησιν τοῦ χρέους παρὰ τοῦ κυρίου αὐτοῦ ἔλαβε. Διὰ δὲ τὸ μὴ συγχωρῆσαι καὶ αὐτὸν τῷ συνδούλῳ αὐτοῦ τὰ ἑκατὸν δηνάρια ἅπερ αὐτῷ ὤφειλε ἐκελεύθη ἀπαιτηθῆναι πάντα ἅπερ ἦσαν αὐτῷ συγχωρηθέντα, διὰ τοῦτο οὖν φανερὸν καθίσταται ὅτι ἐὰν μὴ ἐκ καρδίας συγχωρήσωμεν, etc.

O πρὸς τοὺς πλησίον ἀγαθότητος χάριτι (forte χάριν) στερεώσωμεν καθοροῦντες ὅτι σωτηριώδους θυσίας μετὰ θάνατον οὐ δεηθησόμεθα ἐὰν πρὸ θανάτου ἡμεῖς αὐτοὶ θυσία γενώμεθα. Χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.